

ספר תרין מצות

סדר המצות לפי מנין הרמב"ם ז"ל
בפנים, וסביב לו: מימין "ממעמים"
כאשר אתב אבינו שבשמים, ומשמאל
דברי יעקב, לברך ולפרש דברי
המצות, לתרין ולפרק מחלוקת חרבה
מראשונים בסברא ישרה ולאחרונה
דרושים יקרים ברעיונות נפלאים,
אחר כל מצות דרוש מעניני המצות
בשם "בכוד הנרין".

מאת המחבר

יעקב בלא"א דוב בער
איסקאטלסקי

חופ"ק ניו יארק.

חלק ראשון

ניו יארק, תרפ"ז

נדפס בבית הדפוס המהולל והמסונח של א. רעכטמאן, מספר 54 נתינת קאנאל, ניו יארק רבי.

Copyright 1928

by

Rabbi Jacob Finkelstein

256 East Broadway, New York.

הקדמה

ישיהו לאחרים. וכמה דאגות דאג-ודואג המחבר. דואג בשעה שחעלה מחשבותיו על הכתב ודואג ומיצר אם ימצאו דבריו חן בעיני המביני מדע. וחעצה להבליג על יגונו שישיהו לאחרים והוקל לו.

והנה בשנים האחרונות דרשתי לפני חכם בתרי"ג מצות של תורתנו הקדושה. בכל יום מצוה אחת. ורשמתי הדברים והרעיונות על פנקסי לחיות שמורים אתי. ועתה החילותי לסדרם ולהביאם לדפוס. ולתת חלקים חלקים לפני הקוראים. ונס הספר בעצמו יחלק לשלשה חלקים או ענינים. בפנים הצנתי המצוה ומנינן לפי סדר הרמב"ם ו"ל. ומסביב לצד הפנים עשיתי מפעמים מסיב רעיוני להלביש המצוה וליפותה גם לעיני האינם מבינים עומק ויקר תפארתה של תורתנו הקדושה. ולהראות שיופי ומתיקות המצוה ורוחה תרתם גם על רוח הזמן המחודש. ובכל עת זמן ומקום תשאר המצוה בטובה ותפארתה. ובצד השני דברתי איוח דברים חשייכים להלכה ועומק המצוה. ובדבר הפלוגתות בין הראשונים במנין המצוה. פעם להצדיק ופעם להשוות דברי זה או זה ולפעמים לתרץ קושיא אשר עלה במצודתי לברר דברי הקדמונים בסברא ישרה. וקראתי שמי עליהם בשם "דברי יעקב". וענין השלישי הוא חלק הדרשות הכא אחר כל מצוה ומצוה השייכת לאותה מצוה. ופעם כאתי בארוכה ופעם בקצרה לפי הענין המדובר באותה הדרשה. וקראתי שמם "כבוד הגרון" עפ"י מא' רש"י ו"ל. כבוד את ד' מהונך. א"ת מהונך אלא מהונך. וגם שיהיה לכבוד לזונתי הרבנית "גרוגא" אשר לקחה חלק אתי לאמצני לישיב באהל של תורה. ונכלל שמה בתבת הגרון וכמצוה לנו מחבמינו לכבדה יותר מנופה. וכל דרשותי לקוחים מעולם החיים והמעשה

יתברך היוצר וישתבח הבורא על הטוב והחסד אשר עשה עמדי. ועל אשר לא עזב חסדי ממני מאז ועד עתה. ועוד ידו נמויה לעזרני בטובו הגדול. וברוך שמו על אשר זכני לגשת להוציא לאור עולם. להעלות על הספר את מחשבותי והניגוני אשר הגה רוחי בעשרים השנים האחרונות. מעת אשר עמדו רגלי על אדמת הארץ החדשה הזאת. וכמה רעיונות חדשים חוליד רוחי באלפי דרשות אשר השמעתי לרבבות אלפי אנשים מבני ישראל. ואשר חרומים ורשומים באוצרותי וחסרים הם אך לסדרם ולהביאם לדפוס. והנני גנש עתה להדפיס אך קצה מנחם. להראות חוותם לפני העם להגיד משפטם עליהם. והנני שבע רצון ומודה ומשבח לאל הטוב. הרועה אותי מעודי עד חיום הזה.

והנה לא אאריך באקדמות מילין לנול מעלי חטא ואשמת הדפסת חבור זה. מה ראיתי על ככה. כדרכם של מחברים חרבה. כי מה יועילו החקדמות ושערי התירושים. אם חקושיא במקומה עומדת. וכאמת החשק להדפסת ספר הוא מבעי ככל התאות המבקעות שבאיש. ומה יועילו המחברים האומרים כי רוח הוא באנוש. אם לא יגידו איוח רוח עבר עליהם. רוח קדושה או רוח חווית. או אך רוח קדים הוא אשר הביא את ים המחשבות לחוף הדפוס. מלבד הרכה מחברים קדושי עליון אשר כל בוונתם היתה רק להרביץ תורתם. ולהאיר את דרכי התורה מראשונים ואחרונים. ואשר לא קראו גם את שמם על ספריהם. כי לא קוו להשיג על ידי ספריהם לא כסף ולא כבוד. אך לא כן בימינו אשר יש איוח מחשבה בהדפסת ספר. ובא מכה רצון וחפץ של הנוף והנפש גם יחד. והמחבר חושב אם התורה התירה בשר תאווה מדוע לא תתיר הדפסת תאווה. והבמינו אמרו. דאנה בלב איש

ולא אוכל להתחלל בשקר. כי מצבי הוא יותר טוב ואיתן ממצב כל הרבנים לקהלות החרדים. כי בכלל מצב הרבנים הוטב הרבה בעשרת השנים האחרונות. הודות למצבם הטוב של הקהלות בכלל ובפרט, והודות לאיזה תוקים כלליים בארצנו, אשר על ידיהם תורם מעט מצב אחינו החרדים ומצב התורה, ואחינו באו לידי הכרה להעניק למוריהם ורבניהם משובם, וגם הרבנים מצדם הם, התאמצו לתרים את כבודם ופרנסתם, ולהכבד על פני העם, על ידי אגודת הרבנים ומנהלית, ואשר עבור זה נתחזק גם לימוד התורה בין צעירי העם ילידי חארץ הזאת, בראותם כי נותנת היא חיים ללומדיה, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, ומוצא אתה עשירי עם נכבדים מחזירים על לומדי תורה, להתחתן בהם ולהביאם לביתם להתני בנותיהם, ובנות ישראל העשירות נותנות עיניהן בבני תורה להיות בעלי נעוריהן, ותחת אשר לפנים התפארו אבות בנות ישראל כי יש להם חתן רופא או עורך דין, תמצא אתה לפעמים קרובות שאחד מתפאר כי יש לו רב חרדי לחתן, וההופעה חזו בא אך מהרמת המצב הכלכלי לטוב של הרבנים החרדים.

ובזכר אנכי לטוב זכרם של אבותי היקרים, אבי היקר באנשים, חסיד בכל המיוחד בנכבדי עיר מולדתי מיר, מדינת דרכיו ומעשיו, מגזע ישישים, רבנים וקדושים, רוסיא, ר' דובער כהישיש ר' מיכל שמעון, אשר נולדתי לו ביום א' דחול המועד סוכות תרל"ו, אשר נפטר בעיר מינסק בימי המלחמה הנוראה ביום שני לחודש ניסן שנת תר"פ, ואמי מרת הצנועה בנשים מרת חנקא בת ר' משה הלוי מעיר קאברין, אשר נפטרה ביום אחד ועשרים יום לחודש אייר שנת תרס"א בעיר מיר הנ"ל והם היו באמת מוקירי ואוהבי תורה, וכל תשוקתם ומאויים חיתה לראות את בניהם תלמידי חכמים ויראי שמים, והשכו אוכל מפיהם לשכור את המלמדים היותר טובים שבעיר ללמד את שמונת בניהם תורה, ומעיד אני, שכמה פעמים משכנה האם כלי תכשיטה

לפי העת אשר אנחנו נמצאנו בת, וכל רב או צורב יוכל למצוא בהם איזה דברי חפץ, וחיים יחיו הם למציאיהם בפה, בהסברה ישרה ובתרחבת הדבור, כי כלל גדול הוא בדרוש, כי העם השומעים אינם מתבוננים במה שדורש המפיץ, כי אם איך שדורש המפיץ לעם ובאמת אם אחד יש לו הכח והיכולת של המפת והסברה, יכול לקחת לב השומעים ולהפנותם לכל אשר יחפוץ, באין נפקא מינה מאין שאב את רעיונותיו ואת באוריו ופרושיו, ואינני מתהלל ח"ו בספרי שיהיה מעין נובע להדרשנים אך אקוה שימצאו בו דברים שירו את צמאונם, ויכלו לדלות ולהשקות את שומעיהם בהפקת רצון טוב.

והנה ידוע מה שאמר הנאון מהרי"ם על המאמר דרך ארץ קדמה לתורה (תד"א) בדרך צחות שהכוונה היא כי כל ספר צריך להיות לו הקדמה, וההקדמה של התורה היא דרך-ארץ, ואם תורתנו הקדושה הקדימה לפניו דרך ארץ, בודאי כל מחבר ספר מדברי תורה צריך להקדים דרך ארץ לדברי תורתו, והנה חכמינו אמרו (ב"מ פ"ו) למדה תורה דרך-ארץ שישאל אדם באכסניא שלו וד"א זה צריך כל מחבר לחקדים לספר שלו, לשאול לשלום וברכה באכסניא שלו, ולכן אני פותח בברכה לכל הקהלות הנכבדות אשר נשאתי משרת הרבנות אצלם, הקהלות עיר רובליא, ועיר קאזשאן-הארדאק במדינת רוסיא, וקהלת עיר סקרענמאן, ועדת ביהכנ"ס אנשי עיר סלוצק, ועדת ביהכנ"ס אנשי עיר ביאליסטאק בעיר ניו יארק אשר משתמש אני בזאת האחרונה זה יותר משמנה שנים, ואשר כל הקהלות האלה החזיקוני ברוב כבוד ותמכוני במיטב כספם לפרנסני בדרך כבוד, כן לכל הבעלי בתים יחידים גבירים מפורסמים, הדופקים תמיד על פתחי לעל דבר הנצרך להם, חן בדברים הנוגעים למשפחתם (והן בדברים הנוגעים למסחרם, או לענינים כלליים, ובוה נותנים האפשרות לי למצוא חית ידי בכל דבר הנצרך לי בעזרת השם, ישלם ד' להם כפעלם הטוב.

להם רב מיוחד, אשר בכל דבר קטן וגדול פונים אך אליו, ומאות בעלי בתים כאלה יחדו אותי לרב להם, הן בשמחת משפחתם והן לאכלס ר"ל, הן בספרתם והן לשאר דברים.

(*) יש הרבה בע"כ הנוהגים ברב כמו שנוהגים ברומא, אשר כל אחד מהם יש לו רופא מיוחד לביתו וכל דבר וענין מביאים אך אליו, ככה הם נוהגים שיש

וברכה לראש אלפי תרכנים נאונים וצדיקים
מפורסמים. אשר באתי אתם
בכתובים וחכירוני לשוב במשך עשר השנים
אשר הייתי מזכירו של המוסד הנעלה והנשגב
„עזרת תורה“, והם עודדוני ואמצוני להתעסק
בצרכי הכלל והפרט. וזכות השוב אשר עשיתי
באמת ואמונה יעמוד לי ולזרעי וזרע זרעי, שלא
תמוש התורה מפיהם. ויהיו אדוקים ודבוקים
באמונת אבותיהם לתפארת להם ולעושיהם.

והנני מחלח ומבקש מאת כל המעיינים
בספרי, שידונוני לכף זכות בקראם
את חלק החלכת, המפעמים והדרוש, אם
המצא תמצא איזו שניאת בסברא וחבנת דברי
הראשונים ו"ל, כי הכל יודעים את סרדוטי
הרבות בצרכי הכלל והפרט, ואם חכמינו אמרו
(שבת נ') כי קאי רבי בהא מסכתא
לא תשייליה במסכתא אחריתי, דלמא לאו
אדעתיה, מכל שכן שלא נשייליה במיליה
דעלמא שלא לערבב מחשבותיו, וכדאמר אביי
(עירובין ס"ה) אי אמרה לי אם קריב כותחא
לא תנאי, כי הלכתא בעיא צילותא כיומא
דאסתגא, אנן יתמא דיתמא מה נענין
אבתרייהו, ושניאות מי יבין, וכל הדן אותי
לכף זכות ידינו המקום לכף זכות.

לשלם שכר לימוד עבור בניה וכל חפציה לא
שוו בעיניה לעומת לימוד התורה, וכל ששונים
בחייהם היה לראות בניהם עוסקים בתורה
ומפלפלים בלמודה.

ולזהבדל לחיים טובים וארוכים, הנני נותן
ברכה לראש בני ובנותי, בני היקר
וירא ד' ר' פינחס שו"ב ואשתו ריזל ובתו
תמרה, ובני השני יקר ונעלה יניק וחכים, בחור
כחלכת, הרב מיכל שמעון יהיה, העוסק כל
ימיו בתורה ומעודד לגדולות אי"ה לחיות רב
נדול ומפורסם בישראל. ובנותי היקרות
והמשכילות חנה אסתר, בעלת השכלה נבחה,
והשניה לאה והשלישית בלומא ריזל האחובות
לי מאד. כן זוגתי הרבנית הצנועה והחסודה
חיה גרונא רבקה, אשר תמיד עומדת לימיני
לעזרני לכל דבר טוב ומועיל לנחל את ילדינו
על דרך התורה והיהדות, ולמעת בקרבם
אהבת תורה ויראת ד', וחכמת נשים בנתח
ביתה, כי פיה פותחת בחכמה לדבר על לב
בניה וכנותיה, להיות נאמנים ותמימים עם
ד' ותורתו, ויקר בעיניה לראות בניה לומדי
תורה ומדקדקים במצותיה מכל מחמדי תבל,
ורודפת צדקה בכל עת, לעשות אך טוב וחמד
כל ימי חיות, להיות מעוז לדל ומשגב לאביון,
ומקמצת מעיסתה, מסלתה ומשמנה לעניים
ואביונים, ועיקר תענוג הכנת שבת שלה הוא
לקיים הכתוב „כפה פרשה לעני וידיה שלחת
לאביון“.

אלה דברי המחבר, בלכ מלא תודה מדברי על רנשותיו מתנבה, להוציא מחשבותיו
מבבה, לתת לאוכל מענה, ולזרוק הסמולת לבה.

יעקב בלא"א הרה"ח רובער איסקאלסקי, החופ"ק ני יארק.
מלפנים רב בעיר קאזשאן-הארדאק ודובליא, מדינת רוסיא.

דברי יעקב

מפעים

כל דורשי רשומות פה אחד אומרים, כי מעם מצוה זו, אין צריך לפנים, כאשר הוא מוכן לכל, שצריך ומוכרח איש ישראלי להאמין באמת אמונת אומן שיש אלהים נמצא שכרא את העולם ומלואו יש מאין ומרצונו

רבו הדעות נמטה זו, אם היא נחשנן תרי"ג מצות או לא, ורבים מן הראשונים, כמו נעל הלכות גדולות, הראז"ע נפרשה וחתחקן, הר' חסדאי נספר "אור ד'", כן הרמז"ן נהגותיו על הרמז"ס נספר המצות, ונשנוטים אותה ונמנין התרי"ג מצות.

מצוה א'.

הוא הצווי אשר צונו בהאמנת האלהות והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה, הוא פועל לכל הנמצאים, והוא אמרו אנכי ד' אלהיך.

אבל הרמז"ס והנמשכים אחריו ונט את הנוטה הזאת הראשונה מן התרי"ג מצות, נסמכס על וואמר ר' שמלאי סוף ונסכת ונכות דף כ"ג תרי"ג מצות נאמרו לו לנוטה

אותם בכל עת, ומטח אותם לכל אשר יחפץ. **במכללתא** אמרו, משל למלך שנבנס למדינה, אמרו לו עבריו נזור להם נזירות, אמר להם לאו, בשיקבלו מלכותי אנזור עליהם נזירות, שאם מלכותי אינם מקבלים, נזירותי איך מתקיימים, כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אנכי ד' אלהיך, לא יחיה לך אלהים אחרים על פני, אני הוא שקבלתם מלכותי קבלו נזירותי, לא יחיה לך.

מסיני, וסמכו על הקרא תורה לוי משה מסיני, כוונין תורה, הייט תרי"ג מצות, ושנים הראשונים אנכי ולא יהיה לך ונפי הנצורה שוועטס, הרי שמו"ל מוט אותה לנוטה, והיא נחשנן התרי"ג נולות.

וקבלת מלכותו הוא האמנת בו יתברך, להאמין במלכותו ולשמור נזירותו, שמכיון שהוא מאמין בו, שהוא נמצא ושהוא המנהיג ומשניה על כל, ובלעדו לא ירים איש את ידו ואת רגלו, ממילא מוכן שמחויב כל איש לשמור כל מה שיצוה, בלי שום שנוי, תוספות או נרעון.

והרמב"ן נהגותיו על הרמז"ס נספר המצות, ונסכים לנעל ההלכות, שהנוטה הזאת הוא העיקר והשורש שוועטס נולדות הנוטות אצל לא תנזר נמנין, ואל תקשה ווואוורס אנכי ולא יהיה לך ונפי הנצורה שוועטס שנס אנכי לונגין הנוטות תחש, כי ננוטות לא תעשה לא יהיה לך, יש ננזור זה שתי מצות הוושליוויס לתרי"ג, האחד לא יהיה לך והשני לא תעשה לך, וסוונך עצונו על ווואוורס ז"ל נמכילתא שדרשו את לא תעשה לך פסל שלא יעשה, מנין שלא יקיים העשוי כנר תלווד לונור לא יהיה לך, הרי ונצואר שנפסוק לא יהיה נכלל שתי נולות לא תעשה ווושליוות מנין התרי"ג, וווכח שוועטס אנכי אינה נחשנת נמנין.

והתנא הקדוש אמר לתלמידיו, הלואי שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשד ודם, אם אדם חיה עומד עליכם ורואה כל מעשיכם בכל עת, בין כיום ובין בלילה, בין כנלוי ובין בסתר, בוודאי חיייתם חוששים לכבודו שלא לעשות דבר למרות כבודו, וכמו שאמר תרע שהרי אדם עובר עבירה אומר הלואי שלא יראני אדם, מכל שכן מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שנמצא, רואה, ויודע הכל, וסוכב וממלא כל עלמין, ולית אתר פנוי מניה, וצופה גם על מחשבות האדם, בוודאי ובוודאי צריך ליוהר מאד כדרכיו במעשיו ובמחשבותיו מפני ד' וחדר נאווה, ואם עובר הוא עבירה בשאט נפש מראה כוח כי רחוק הוא מאמונת מציאת ד'.

ובעל מנילת אסתר כן הלז שמה, תופסים על הרמז"ן, מפני פשטות דברי הנמרל מכות הכ"ל שאנכי ולא יהיה לך משלימים למנין התרי"ג, ומתריס דברי הנמרל נהוריות דף ח', חזיה מורה שנאמרה נתחילה הוי אומר זו עבודה זרה מדברי רש"י ז"ל, ח"ל שנאמרה נתחילה הוי אומר זו ע"ז דכתיב נתחילת עשרת הדברים אנכי ולא יהיה לך דהיינו ע"ז עכ"ל, שהכוונה שנס אנכי הוא לוי לעבודה זרה, שמכלל הן אתה שומע לאו, ולכן לוי ע"ז נאה נתחילה, שנכללת היא בין ננזור אנכי ובין ננזור לא יהיה לך ולא כדברי הרשז"ן נצוהר הרקיע.

ולבוא לאמונה זו, יש שני דרכים, או מצד קבלת אבותיו, להאמין באמונה פשוטה, או מצד החקירה והמפפת, וצו שהמאמין מצד החקירה, הוא חזק באמונתו, ושליטה היא אצלו אכל

ויתכן לונור לפי דעתי, שנמנות אנכי נכללים נה שני דברים, אמונת ד' וידעת ד', ואף שניהם הוא דבר אחד, ושניהם מונילים לתכלית אחד להכיר

מפעים

דברי יעקב

להכיר מציאת ד' נאמן, אך נצווים הם שני דברים אף שניהם לדבר אחד מתכוונים, אמונת ד' הוא להאמין שיש ד' נאמן, והוא שנלטינו נכמה מקומות תורתנו הקדושה עוד קודם מתן תורתנו נהר סיני, כונו שאמר הקב"ה למשה נראה ראשונה אחרי אשר נגלה אליו, ונתגלה מציאותו לפניו, והווייתו בעולם נראה אשר אלהיה, אמר לו כה תאמר אל בני ישראל, ד' אלהי אבותיכם שלחני אליכם, זה שמי זה זכרי לדר דר, ועוד קודם לזה הרצה נתגלה אמונת ד' לאבותינו הקדושים, ונאמרהם כתיב והאמין ד' ויחשבה לו נדקה, היינו שהנדקה היתה להאמין מכלי שאלות וחקירות, כן צעת הולאתם מחזרים, ואחר כך נקריעת ים סוף כתיב ויאמן העם, ואחר כך ויאמינו ד' ונמשה עזרו.

ונצטוינו גם כן להנחיל אמונתנו זאת לבנינו אחרינו, כמ"ס נאמרהם למען ידעתיו אשר יצוה את בניו ואת בנותיו ושמרו דרך ד', כן היה הנווי נמזרים ולמען תספר נאמי נקד וכן נקד את אשר התעללתי נמזרים ואת אבותיו אשר שונתי גם וידעתם כי אני ד'.

ובמדרש פרשה שמות על הפסוק, ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי, אומה שעה דבר משה שלא כהוגן, הקב"ה א"ל ושמעו לקולך והוא אחר והן לא יאמינו לי, וא"ל הקב"ה הם ואלוהים בני מחמינים, הרי שהיתה אמונתם נד' חזקה כל כך, עד שכעס ד' על משה, על שהטיל ספק בדבר.

והשנית יש ונכללה נמזרת אנכי מלות ידיעת ד' ידיעה נחושים, על-ידי מופתים הגלויים לנו, והידועים לנו מימי אבותינו, והיא מזה שנוכל לנא אלה ע"י למוד תורתנו הקדושה, ולידע כל מה שאירע לנו ולאבותינו, כל הנסים הגלויים והנסתרים אשר עשה ד' לנו וע"י זה נכיר את מי שאמר והיה העולם, ומזה זו נאמרה ונישנית הרצה פעמים, וכמ"ס למען תדע כי אין כד' חלקינו, וידעת את ד', או דע את אלהי אביך וענדהו, והקב"ה אמר לנו ע"י ונשה אתה הראת לדעת כי ד' הוא האלהים.

ואם המלצה הזאת נחלקת לשנים, אמונת ד' וידעת ד', לכן שנה הרמז"ס ז"ל נלשונו בספר המדע אומר נהלכות יסודי התורה, לידע שיש שם מצי רשון, ולכן קראו ספר המדע, וכמו שכתב הכסף-משנה נתיחלתו, ובספר המצות אומר נמזה א' הוא הנווי אשר לנו נהאמנת האלהית, והוא שנאמין שיש שם עלה וסנה הוא פועל לכל הנמצאים, שני הלשון מראה לנו, ששני חלקים למזה זו.

ולכן

אבל קוצ יש בה, שהיא באה מבעל שכל שיש לו סוף ותכלית, ואם יביא לו אחר, שחוא בעל שכל יותר גדול, ראיות הסותרות ראיות הקודמות, וכל ח"ו לסור מאמונתו הקודמת, לעומת זה מי שמאמין באמונה פשוטה מצד קבלת אבותיו, אף שאיננה חזקה כ"כ, בכל זאת כל הראיות שבבעולם לא יויו אותו ממקומו וישאר באמונתו.

ובספר בחר שם טוב נותן טעם בזה, למה שאנו אומרים בתפילתנו אלהינו ואלהי אבותינו, היינו שצריך איש ישראל לאחוז בדרך החקירה להכיר את מי שאמר ויחיה העולם, וגם מאמונה הפשוטה כל ינה ירה, כי אז יהיה איתן וחזק באמונתו וגם לא יסור מדרך האמונה מעתה ועד עולם, וזהו שאומרים אלהינו, היינו ררך החקירה שאנחנו יודעים בוראי שהוא אלהינו מצד שכלנו, ועוד אלהי אבותינו, שמאמינים אנחנו מצד הקבלת.

ויפה הוא מה שכתב בעל הפנים מאירות, שלכן אנחנו אומרים אלהי אברהם, אלהי יצחק ואלהי יעקב, ולא אלהי אברהם יצחק ויעקב, מפני שאבותנו הקדושים, אף שהיה לחם יריעת הכורא כקבלה מפי אבותיהם, בכל זאת העמיטו הם בעצמם במחשבתם ובשכלם לידע ולהכיר את ד', ולכן אומרים אנחנו אלהי בכל פעם.

והנה אף שבעל חובת הלכות כותב שהחקירה ביריעת ד', היא מצוה מן התורה, כמ"ס וידעת חיום והשכות אל לבבך כי ד' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, וכמה מהחסידים הראשונים, העמיטו לחקור ביריעת זו, כמו רבינו סעריה נאון, חעיקרים ועוד, אך האחרונים ראו מה שנתחזה מאלה אשר הלכו בעקבותיהם לבסוף, שנתרופו מכמה אלפים האמונה מאצלם, ולא יכלו לעמוד על אמונתם בעת רעה, וכמו שהעיר הנאון מחר"י יעב"ץ שכל אותם החוקרים, המירו בכורם בלא יועיל כיום ועם ובגזירת השמדות, ואלה אשר כל אמונתם היתה מפי חשמועה וקבלת ירושה מאבותיהם עמרו בנסיון, וקדשו שמו יתברך הגדול והנורא.

והרב הצדיק רצ"א מרינוב בספרו ררך פקודים מרחיב חריבור בזה בשני מקומות ורובר רכרים קשים ומדים מאר, נגר אלה ההולכים בדרך החקירה ליריעת ד', עד כי אומר עליהם פתם פת כותים ובישולם בכשר חזיר ועל ננותיהם הוא אומר וכו', וסומך הוא על דברי חזוחר.

ובאמת

דברי יעקב

וולכין

ולכן אף שזדקו נעל ההנכות והרמזין ז"ל שאין
שייך למנות למנין תרי"ג מלות המלות
הראשונה של אנכי היינו האמנות אלהות ששם שייך
טענתם שאלו אין מלות אין מלות. וקודם שנלמדין שיש
אלו המלות והנזר. אין שייך לנזר ולנזרות. ולכן לא
תוכל להחשב המלות הראשונה למנין תרי"ג. אך מכיון
שיש באנכי גם מלות ידיעת ד' וע"ז שייך גם לנזרות
ולנזר. שנדע ע"י אמצעות לימוד התורה. והתבוננות
בהנהגתו הניסית והנסתרות שיש ד' בלתי. ומלות האלה
נוכל לחשוב אותה למנין המלות. חס וכלל במלת אנכי.
ולכן לא אמר סתם אנכי ד' אלהים. כי אם הוסיף ואמר
אשר הוצאתיך מארץ מצרים. שע"י זה תדע בידיעה
ברורה שאני ד' אלהים.

ודברי הגמרא נמכות, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, הכוונה על חלק השני של אנכי, היינו ידיעת ד', ואין סתירה לזה מהגמרא בהוריות דף ח' ע"ז הוא מזה שגמרא נחילה שם ידובר על האמנת ד', ונאמנות ד' ע"ז היא שגמרא נחילה, כאשר שהלימוד הוא שם שנע"ז משתעי קרא בהנחת פר, ולכן פריך הגמרא ע"ז, והאומר מר עשר מלות נטוו ישראל נמרה נסנהדרין דף נ"ה, שהוא קודם מתן תורה, ושם נטוו על האמנת ד' כדלמור, ומשי הגמרא אלא מחזורתא כדשינן מעיקרא, דהיינו כתנא רבי ישמעאל ולא כהדני ר' ישמעאל תנא, שהלימוד הוא מאשר דבר ד' ואיזוהי מזה שהיא מדבורו של הקנ"ה וזה על ידי משה, הוי אומר זו עבודה זרה, דתנא רבי ישמעאל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, והאנכי הזה היא ידיעת ד', שאם הוא האמנת ד' תפול הקושיא גם על הלימוד הזה, שאמנות ד' דבר ד' מקודם גם עם האמות, וגם עם משה קודם מתן תורה, ומנין אנו יודעים שנע"ז משתעי קראי, אלא וודאי שהכוונה של רבי ישמעאל הוא על מלות ידיעת ד' וזה נכלל באנכי אשר מפי הגבורה שמענו נהר סיני נעת מתן תורה.

ובספר יד הקטנה כמעט מצויר כך, ח"ל נהלכות
יסודי התורה על הרמז"ם ולכן לא אמר
אשר נראתי שמים וארץ, כי מן הנמנע ליפול נדר הצוי
על עיני אמוניי לנב, נעת אשר לא ראה ולא שמע
ולא הרגיש, אבל כזה יאמר ויעה דע ותן לנך לאשר
ראית ושמעת והרגשת, ותכיר ותדע ותאמין כי יש
אלהים נאמן, הרי לך ברור כמעט שמהלך הצוי לשי
הלקים, אמונת ד' וידיעת ד', ואומר כי האנכי הוא
ידיעת ד' אשר כזה שייך צווי, ולכן נחשבה למצוה ולמנין
המצות.

ממעים

ובאמת אנחנו רואים גם להיפך, ככל דור ככל מקום ובכל זמן, וביחוד במקומותינו אשר אלפי יהודים, אשר ירשו אמונתם אך מאבותיהם, וחיתת לחם אמונתם אך כמצות אנשים מלומדה, ואבותיהם וכל חסביכח אשר נמצאו בה, פעלו עליהם לחתקיים באמונתם, מכיון שבאו לארץ חדשה, סביבה מנודה לאמונת ישראל, ובאו בדברים עם אנשים של זרמים חדשים, נסנו אחור מירושלם אמונתם וראית עיניהם פעלה עליהם להשליך את אמונתם אחרי גיוס, ולהסתגל לרדר החפשית, לעומת אלה אשר חקרו ירעו והבינו את אמונתם, וידעו מה להשיב לרכרי המסיתים ומדיחים, ולהשיב על טענותם בדרכי השכל ומחקר, החזיקו יותר באמונתם אשר ירשו מאבותיהם.

ולכן לא יזיק לאיש ישראל לעיין ולחקור מעט, אך העיקר לכלי לעזוב את האמונה הפשוטה גם כן, ובמקום שהחקירה מפסקת, תצמח תחתיה אמונת ירושת אבותיהם, וכל החקירה היא עד לקיים דברי חתנא ודע מה שתשיב לאפיקורס.

וביחוד חקירת חכמת הטבע, בדומם, צומח, וידיעת טבע בעלי חיים, ידיעת חיי החיות, העופות, דגים ורמש האדמה — מה שנמצא כיבשה ובים, סררי חייתם ואופן רכבם, אשר כל זה מועיל הרבה מאד לחקירת מציאת אלהים בארץ, חקירת ידיעת חכמת הילוך הכוכבים וכסיליהם, מציאותם, גלם וסיכוכם, ידיעת הילוך המאור הגדול לממשלת חיום והמאור חטמן ללילה, שילוח קרני אורם למטה לארץ, וקרני החום, הפועל לררי ארץ, להאבילם ולהשקותם להחיותם ולהחזיקם, ומה גם כל החכמות והמצאות מהעת האחרונה, אשר חמציאו על-פי חכמת החרבכה וההפרדה, מציאת היסודות החדשים, או חישנים בקריאת שם חדש, צמצום חרככת כחות הטבע מארץ, ממים או מרוח, כל אלה הידיעות והחקירות אודותם, מועילות להאמנת מציאות ד' ונקראות גם כן חקירת אלוה, וזח הוא שאמר ספרי האחרונים הטבע בנימטריא אלהים, כי סתרי הטבע מעידים ומנידים על מציאת אלהותו יתברך שמו.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, כאנשים ובנשים, והעובר עליה אין לו חלק ונחלה עם ישראל.

האמונה

כבוד הגרון

דרוש

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ויאמר אלהים יחי אור ויחי אור.

המתים. מאי דלא הוי הוה. מאי דהוי לא כל שבן. ועוד שם ראיות מפסוקי תורה ונביאים. ואיש ישראל צריך ומוכרח להאמין בזה. ולפי שיטת הרכה מהראשונים. אינו ככלל ישראל מי שאינו מאמין בזה.

והאמונה כמציאת ד' והשנחתו המיוחדת על כל פרט ופרט. בוודאי הוא חוב על כל אשר בשם ישראל יבונה. ואינו ככלל ישראל מי שכופר בעיקר זה.

וחזו ממה שמחויב להאמין באלו כפי קבלת חז"ל. טוב לו לאדם בעצמו. ולכל חברת מין האנושי. אם האמונה באלו העיקרים תקועה כלל בני האדם על פני הארמה ואת נפשו הוא קובע אם הוא אינו מאמין. הלא תראו איש מאמין בד'. כהשארית הנפש. ובתחית המתים. במה שמחת הנפש יש לו. כל צרה לא תבעתהו. וכל מחסור לא תשלוט בו לרעה להעציב את נפשו. כי יודע הוא אשר הכל בא לו כהשנחה פרטית. והעולם הזה הוא עולם עובר. ואף אם יתענה ביסורים ויחיה חיי צער. הלא גם אז תהיה לו תקומה לאחר מותו. ולכן משאו ומתנו עם בני האדם נוהג באמונה. לא ישקר ולא יגזל ולא יחמוס משום אדם. כי ירא הוא מד' ומדין וחשבון של עולם הבא. אשר שם יהיה מוכרח להתחשב עם כוראו על כל מעלליו. הולך תום עם אנשים. רוכב מח שכלבו. רחוק הוא משקר ומחלוקת. מחנך את בניו בדרך אשר חלך גם הוא. מכבד הוא את מוריו וחוריו. ככל דרכו אשר הולך ופונה אם מסוה האמונה על פניו.

לא בן מי שאינו מאמין. לו יחסרון כל המדות האמורות. אדרכא כל המדות חרעות יוכלו לקונן בו. אין לו מטי לירא ולפחד. ולולא מוראח של

להבין מרוע ספרה לנו התורה מת שחיה קודם הבריאה של הארץ. עת אשר היתה הארץ תהו ובהו. הלא לא היה להתחיל אחר הפסוק הראשון. אלא ויאמר אלהים יחי אור. ומח לנו לירע שהיתה איזה זמן תהו ובהו. ודברי הרמב"ן אורות חומר היולי ירועים.

בשבתות מתחילים לומר ברכי נפשי לפי מנהג ישראל במקומנו. וכן בכל שבת ושבת. תחת אשר בחרשי הקיץ לומדים בכל שבת פרק אחד ממסכת אבות. והרכה טעמים נאמרו על לימוד מסכת אבות כימי הקיץ. וטעם מספיק למח שאומרים ברכי נפשי כימי החורף ולא קפיטל אחר מספר תהלים. לא מצאתי וצריכים אנחנו למצוא טעם לזה. והנני חפץ להניד מה שהעליתי ברעיוני למנהג זה.

אמונת השארית הנפש הוא אצל עם ישראל עקריה ושרשית. וכן יסוד מוסד הוא לנו אמונת תחית המתים. ואמונה זו צריכה להיות תקועה בלבנו עד שנאמין בה באמת (*). ואף שאין הנה לפי שכל האדם. כי בשכלו הקצר ובעיניו הכחות לא יוכל לראות ולהבין מה שהעמיקו לנו חכמינו זכרם לברכה. ברכיהם במסכת סנהדרין. אשר קרבו אמונת תחית המתים להשכל שבנפש האדם. ואמרו שם על וחומר מחטת. מה חטח שנקברה ונרקה יוצאת אחר כך בצמיחה חרשה. וחטח אחת הקבורה במעבה הארמה. מוציאה אחר כך לא אך חטח אחת. כי אם במח ובמח חטים. על אחת כמה וכמה. ארם שהיה לו כח הולדה יותר מחטח בחיים חיותו. פשיטא שיכרא אחר כך לאחר מיתתו וקבורתו מחדש. ויצמח ויעמוד לקץ חימין. ואמרו עוד שם בסנהדרין תשובה למין אשר כפר בתחית המתים

מאמינים במח שאדם אומרים? כן! השיבו אותי. אצלנו היא האמירה לחוד והאמונה לחוד. ואף כאשר תראיתי לחם דברי הנגמרא. שמי שאינו מאמין בזה אין לו חלק לעולם הבא. והסברתי לחם הענין בסוב טעם ודעת. אז קבלו עליהם להאמין בזה העיקר. ומי יודע אם לא יש תרבה אנשים טמין זה. ד' ישמרנו!

(*) צחוק מכאיב לב חית לי. בעת שבאו לביתי שני אנשים זקנים. כהודרי פנים ואנשים חשובי קהל. תהולכים בכל יום להתפלל שלש פעמים. ובשעה שרברנו חועלת ענין של תחית המתים על הצולחן. ואמרו בלשון שאלה. האמת היא כי המתים יחיו לעתיד? ובשנשאתי עיני עליהם בחתון גדול. ושאלתי אותם הלא אתם אומרים בכל יום. ונאמן אתה לתחיות מתים. האם אינכם

של מלכות. בלע את רעהו חיים, וראה כי אך רדך עצב בו. כל ימיו בעם ומכאובים, מלא צער ויגון. רואנ מאר על חיו, כי חולך הוא לבית מועד לכל מת, ואין לו בעולמו אלא לאכול ולשתות לראות חיים נעמים ולהתענג בתענוגים, לכו מלא קנאה ושנאה, האוכלת את כל נופו, וכרי לפכח צערו ויגונו, הולך הוא לבתי משחק וטיאטראות, אשר לשעה קלה באמת שובח ראנתו, כשיכור השמח ביינו עת מעטה, וכאשר יצא משם, הראנה תרכק בו מחרש, ורע לו ורע לעולם, אינו שמח ביום מוב ואינו ינוח בשבת, ובשעה שחוא אוכל ושותח מכל מוב, לכו מלא ראנה שעור מעט יסרכו ימי הזקנה, חימים אשר אין לו בהם חפץ, יבטלו הטוחנות וימעמו, יחשבו הדואות בארובות, עד שישוב אל הארץ אשר לוקח משם, תחת אשר חמאמין באמת ינוח ושמח בשבת ויוס טוב, בזכרו את יום שכולו שבת, לא ירא מזקנה ולא יחת מהמות, כי יורע שהרוח תשוב אל האלחים אשר נתנה, אף אם צרח תעבור על ראשו לא יתעצב הרבה, ועל כל גל וגל מנענע ראשו ואומר ר' הצדיק וכל משפטיו אמת, וכל מח שיקרכו ימי הזקנה, תקות האמונה מתחזקת בו, ושוחק מהעולם ומלואו, מפני שיודע ביריעה ברורה, כי עוד ישוב ויחיה אחרי מותו, ואף אם יאוש נודא מקיף אותו, ודרך עצב יעבור בו, ילך לרב ומורח דרך ומספר לו תלאותיו, ושופך לפניו שיחו והרב מנחמהו ומדבר על לבו, להגיד לו כי ישר ר' ולא עולתח בו, אז מצדיק עליו את הדין ויוצא מאת פני הרב כשמחה וכטוב לב.

וזה שספרה לנו תורתנו, כראשית כרא אלחים, בזכות ובכח התורה כרא את העולם, וכמדרשם ז"ל על הפסוק ר' מנני ראשית דרכו, אני הייתי בלי אומנתו של הקדוש ברוך הוא כי נסתכל וכרא את העולם, ואם האדם בכדיאתו ילך ויחיה בכח התורה, אז אף אם הארץ היתח תהו וכחו וחשך על פני תהום, אך אם ורוח אלחים מרחפת על פני חמים, אם יורע האדם שהכל הוא מד', ויאמר אלחים יהי אור, אז יחיה לו להאדם אור כמושכותיו וכמו שכתוב על ידי רוד כי אלך בחשך, ר' אור לי, חיינו אם הכל הוא מד' החושך נחפך לאור גדול, ולא אירא רע כי אתח עמדי, אם ר' עמדי, לא אירא מכל דבר רע, כי חרע נתהפך לטוב.

והנה שונה הוא מצב רוח האדם בימי חליץ ממצב רוחו בימי החורף, בקיץ כל חטבע מלא חיים, ניל וששון, העצים רעננים מלאים זיו מעלים

מעלים פירות, חשרות מלאות תבואה וירקות, והשמש מחממת בתקופתה והירח מרננת כחיקפתח, חחיים מסכיב, האדם, הכהמה עד עוף השמים, בולם שמחים אלי ניל על הרר המבע ויקר תפארתה, ויש להם הנאח מפרי עץ השרה והגן, כל פח מלא שירח וזמרה כהור הטבע, צמיחת השרה והעצים, כל אדם רואה ומרניש שחיים חרשים מלאו את כל העולם ומלואו, ותחת אשר דמה כנפשו כי הכל מת בימי החורף נאכר ונשבת, רואח עתה כיצירתם חחרשה וכפריחתם, כי חוזרים הם לתחיה, וששים ושמים ונהנים, עד ששובחים את ימי החורף שעברו, ומרמים כנפשם כי בן יהיח לעולמים השרה תתן יכולה לעולם, העלח לא יכול, וחעץ יהיה רמוב על פלני מימיו אשר לא יכובו, והאדם ילכש נאה וגאון, רומה כנפשו שימי עלומיו ימשכו לנצח ואחרי כלותו עוד ישוב לימי עלומיו, ודולג הוא על החרים מקפץ על הנבעות, והולך ומבקש תענוגים זמנים, תענוגים אשר יערב וימעם לו, ומרוב חשקו לתענוגים שובח הוא מח חובתו בעולמו, מה חובתו להאנושית ככלל, שובח חובתו לראונ לעתידותיו, להבין בעולם חוח לחמו לעולם הכא, לעולם שלא יוכל שם לחרוש לזרוע ולקצור, שמכיון שמת אדם נעשה חפשי מן חמצות, ואינו מעלח על דעתו, כי צריך לסגל לו מצות ומעשים טובים, ולהבין לדרך פעמיו, למען שלא יבוא ריקס אל מקום שנשמתו חצובח משם, ולהנות שם מהדרכים שהבין לו, ורק רואנ הוא על איבוד דמיו, איך לאכר את מעותיו, ואינו רואנ על איבוד ימיו, כי כל הימים לרכות הלילות, הולך לשוח על העצים הרעננים, ולהדיח מדיחות השרה המרנין את לבו וכל נופו.

וחכמנו הרואנים אף על נפש אחת מישראל, ורוצים בקיומם של כל פרט מעם ישראל, תקנו ללמוד בחדשי הקיץ פרקי אבות, שמלאים מוסר ויראת ר' המהורה, ומצרפים ומטהרים את מדותיו של ישראל, ומראים לו הדרך ילך בו והמעשה אשר יעשה, שתהיה תפארת לו מן האדם, ומשפילים מעט את גאותו, כהזכירם לו כאין כא ולאן הוא חולך, מלמדים אותו איך לחיות גבור חכם עשיר ומכובד, איך להתהלך עם אנשים, להשתמש בכשרונותיו להיות מדותיו תרומיות, וכל הלומד במסכת אבות זו בעיון ותמידות, מתהפך הוא מרע לחיות איש מוב ומועיל לחברת מין האנושי.

ואך כחגיע ימי החורף, אשר אז יהיה חילוף ותמורה על כל הארץ, הקור והכפור יכסה ארץ

דרוש

כבוד

הגרון

האמונה

ארץ, השרה העץ הנפן והתאנה אומללו אספו את הורם והדרם, ורגשי ראנה ועצב ממלאים את כל הללי לב האדם, ובא לירי יאוש נמרץ, כי האדם נותן אל לבו את סוף כל הכריזא והאדם בכלל, ורן את כל האדם לפי שעתו של כל היקום בארץ, והיאוש הממלא את לבו מביאו לירי חסרון אמונה בתחית העתיד, ומחסרון אמונה יבוא לכל רע, רוע המחשבה ורוע המדות, כי אם אין אמונה ויראת העונש, אז יהיה חרב איש ברעהו להשחית ולחבל כל דבר בארץ.

וכדי לתקן עולם, את החכרה האנושית בכלל ואת האדם בפרט, תקנו לומר ברכי נפשי בכל שבת ושבת, שיתעורר רוח האדם לטוב לו, להאמין באמונת התחיה לעתיד לבוא, שם ירוכז מהתוד וההדר של הכריזא בכלל, יופי הסדר של העולם, גורל מעשי ר' ונכורות חירוש פני הארמה, וזה יעורר את לב האדם שלא יתיאש ולא יתעצב אל לבו, וימלא תקוה כי עוד יבוא יום ויחודש לחיות בחיים טובים ומתוקנים לעולם שכולו טוב, והאדם יעלה על דעתו שהאדם עץ השרה, ונמשל בעץ אשר בימי החורף, נשרו עליו ופירותיו ומכוסה בקרה ועומד נעזב ונלמוד ממעל הארץ, אך שם מתחת לארץ, השרשים עושים שלהם ומונחים שם כמנוחה, לינק משרי אם הארץ, ואוספים כח כימי החורף, לחדש את חיות העץ בימי האביב הבא, כן האדם לאחר קץ ימי חייו, מונח בארץ כמנוחה נכונה, ונקבר אך לחיות חיים חרשים כימי התחיה, והרעיונות האלו יביאנו לאמונה בר' המחיה כל חיים, ולאמונה בתחית המתים, ותגדלחו ותרוממחו על כל המעשים.

ולפי רעיוננו נוכל ליתן מעם לשכה על מה שרכרו הראשונים למצוא כוונה טובה, מדוע כמצוח ראשונה, שהיא מציאת ר' אמר ר' לעם ישראל אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, ולא אמר דברים יותר מפליאים, אשר בראתי שמים וארץ, תבל ומלואה הארץ וכל בה.

אך

אך חנביא אמר הנה כימי עץ ימי עמי, וכמו שאדם פרמי רומח לעץ כאשר דברנו למעלה, ושלכן ספרה התורה בעת הכריאה והארץ חיתה תהו ובהו, להראות כי יוכל לחזור ולחיות אחרי מותו מחדש, בעת שיעלה לרצון מאת הכורא יתברך שמו, כן ימי העם כולו כמו היי היחיד, וביחוד ימי חיי עם ישראל, אשר כימי גלותם, הושלך מהם הורם ותפארת נזרם, לחיות גולה וסורה באין מעמד תחת רגליהם, נעים ונרים מפני רוח סועה וסער בארצות גלותם, נתרגלו כל כך כחיי הגלות המה, עד כי נשתכח כמעט מהם חיי העבר שלהם, חיי החפוש על ארצם שהיה להם מאז ומקדם, וכל רואיהם אמרו כי עם ישראל יהיו בכל חנוים חסרמונים, אשר כבר אבד זכרם ולא שבו לתחיה אחרי נפלים.

ולכן אמר לנו ר', בעת נתינת התורה, אָנכי ר' אלחיד אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, אשר אז כהיותך כמצרים, תחת השעבוד הקשה, ויחודי לא היה נחשב לכלום והעבירוהו עבדות עבד בעבדות פרך, וכל רואהו חשב כרעתו כי כן יהיה לעולם, ולא יצא עוד מעבדות לחרות לחיות עם חפשי אשר מושלו מקרבו יצא, בארץ ברוכה מיוחדת, כי היהודי אשתו וכניו היו בהפקד לפני כל מצרי, עושה כן בכל העולה על רוחו, וגם העברים בעצמם לא האמינו עוד כי יגואלו מתחת יד קשה כזו, כמו שספרה לנו התורה כאשר בא משה לבשרם כי באה עת הגאולה, לא שמעו אליו מקצד רוח, ומה אָנו רואים, כי לא כאשר חשבו כן היה באמת, ורק כאשר הגיעה עת רצון של הגאולה, פרם אלחיהם משם והוציאם מעבדות לחרות, לחיות עם חפשי בארצו אשר הכיאת לשם, וישראל שב לתחיה.

וזה יהיה לנו תקוה כמשך ימי גלותנו הארוכים, כי גם עתה יבוא יום, אשר עם ישראל יקובץ מארצות גלותם, לשוב לארצו אשר נורש משם בחזקת יד משנאיו ומחרימיו, לחיות עם חפשי אור עולם לכל נויי הארץ, וזהו תקות עם ישראל תקות הגאולה אשר מחכים עם ישראל אליו כמהרה בימינו אָמן.

מי

מפעים

מי שיוּרַע קורות חומנים ותולדות כל עם ועם. יבין טעם ושורש מצוה זו שעיקרית היא, כמו המצוה הראשונה של מציאת ר', ומבלערי מצוה זו, יהפך כל העולם בלו לתהו ובהו, ותהיה חרב איש

ברעהו לא אך בזמנים

הקדמונים אשר היה לכל עם

אלהים מיוחדים עץ ואבן.

בסוף וזהב אשר עמהם וכל

עם נלחם בעד אלהיו וקיום

אמונתו, וגם לא אך בזמן

אשר היו מאמינים בשתי

רשויות, פועל טוב ופועל

רע, כמובא בספרי המיסעאלאניא, כי אם בימים

האחרונים ובימנו אנו, רואים גם כן גורל החיזוק

למין האנושי בכלל, מחסרון אמונת היחוד.

רואים אנחנו ויודעים מה שנעשה בימינו, מעת

שהתחילו לשתף שם שמים ודבר אחר,

ונתנו לו כבוד בן אלהים, ולפי חשבונם שלשה הם

אחר, נהרי נחלי רמים נשטפו מדמי אלפי רבבות

נקיים צדיקים, מי יוכל למנות ולספור אלפי הקדושים

שנחרצו על ידי המשתפים, בימי נוסעי הצלב

הראשון, השני, השלישי והרביעי, ובחרב שלופה

המישו על ערי ישראל, בקריאה אותו ואת בנו —

לא תשחטו אם יאמין באמונת שוא של בן לא

תשחטו, ואם אותו ואת בנו לא או תשחטו ביום

אחר, והרבה ערים נחרבו מתושביה היהודים ומה

גם בניירות השמרות, בדרות הראשונים, מימי

עשרה חרוני מלכות ואילך, אשר רבבות נרולי

ישראל הומתו מתנרת יד האינם מאמינים באחרות

הבורא עולם.

ובמ"ד שמיני, את הנמל זו בכל, השפן זו מרי,

הארנבת זו ויון ואת החזיר זו מלכות

חרביעית, וחוא נרה לא יגר שאינה מנרלת לצדיקים,

ולא רי שאינה מנרלת אלא הורנת, ובן המשילו את

הננעים האמורים בתורה למלכיות הרשעה, כי כל

אומה היה לה אלהים מיוחד, שהיה לו סמל של היה

מיוחדת, וזה היה אבן ננה לבית ישראל.

אנחנו נצטוינו על אמונת היחוד, וגם מחויבים

אנחנו למסור את נפשנו על יהורו, זה אך

מלחמת מנן להנן על אמונתנו הטהורה, אך לא

נצטוינו לצאת במלחמת תנדה, להכריח נכרים

להאמין במה שנאמין אנחנו, אדרבא נביאנו אמרו

כי כל עם ילך בשם אלהיו, וגר שבא להתנייר צדיקים

לשואלו

דברי יעקב

באמת קשה לי אם אמרנו שאלמנת יחוד ר' היא

מנות עשה, איך אמרנו נגמרה סנהדרין

דף ס"ג אמר רב נתמן אמר רנה נר אנוה כיון שאמר

אלי אתה חייב, ופריך הנמרה למלי יל לקטלל ונתניתין

היא שחשינן נסקלין והאומר לו

אלי אתה, ולפי דברי ר' ישמעאל

נמסכת מכות י"ג דלמר אחד

חייני כריתות ואחד חייני מיתות

נ"ד ישן נכלל מלקות ארנעים,

ואפילו לדברי ר' עקינא דס"ל

לאו שניתן לזהרת מיתת נית

דין אין לוקין עליו, איך אם

התרו ניה למלקות לוקין עליו לאוקימתא דרנינא שס.

כמ"ס התוספות נד"ה נרשעה עיין שס, ואם כן

לשיטתם אם התרו ניה להאומר לע"ז אלי אתה למלקות

מחויב מלקות, ואמלי, הא הוי ליה לאו שניתק לעשה

של יחוד שנכלל נשמע ישראל, ואם ייחד שמו של

אלהיו יתקן נזה הללו של אמירת אלי אתה לע"ז.

ואין לומר מפני שיש נענודה זרה שני לאוין, נדנרות

הראשונות והאחרונות ולדברי הרמב"ם כלול

נהללו של לא יהיה לך ארנעה לאוין, ונחנורה אנורין

דהיכל דכתניה תרי לאוי כמו נחמורה דכתני לא יחליפטו

ולא ימיר אותו, לא אחי חד עשה ועקר תרי לאוי, ולכך

אף נניתק לעשה לוקין, הלא דעת התוספות נחולין

דף פ"א ד"ה הנה דהיכל אמרין דחד עשה לא יוכל

לעקור שני לאוין רק היכל דהשני לאוין הוי

סמיכל להדדי, כמו לא יחליפטו ולא ימיר,

וכן כתנו התוספות נמכות דף ע"ו, דהיכל

דלא הוי סמוכין השני לאוין אז העשה מנתקן, ולחמת

הוא שהשער המלך הלכות חמץ ומלה, הוצא נגליון

הש"ס חולין שס, מקשה על דברי התוספות, שהלא הלואי

לא תעשוק ולא תגזול סמוכים זה לזה, ורונה להעמים

נדברי התוספות כוונה אחרת, שכוונתם שהיכל שהשני

לאוין סמוכין להעשה אז לא אמרין דלא אחי עשה

ועקר שני לאוין, ולכך סמיך השני לאוין אלל העשה

לומר שאינו ננתקן, והשוה דברי התוספות נחולין עם

דברי התוספות נזנחים דף קי"ד ע"ב, איך מדברי

התוספות נמכות לא נשמע כן, ואף אם השני לאוין

אינם סמוכים להעשה ורק אם השני לאוין אינם סמוכין

זה לזה גם אז לא אמרין דלא אחי חד עשה ועקר

תרי לאוין, והעשה מנתק השני לאוין דאינם סמוכין,

וכאן הלואין אינם סמוכין ומדוע לא יעקרו העשה של

יחוד ד' הכתוב אחרי שני הלואין נפסוק שמע ישראל

נפרשת ולחמתן.

ואין

דברי יעקב

ואין לתת מפי שהעשה הוא רחוק מהללו, שהעשה היא נפרשה אחרת רחוקה מזו, הגיחה לשיטת התוספות נחלין שם, שאמרו שאפילו לר' ירמיה ניומל דף ל"ו דאמר נלאו דנילה קמפלג, וליכא מאן דאמר שהלאו דנילה הוא ניתק לעשה היינו התם דנכתב העשה מיד אחר הלאו לא תאכלו כל עילה, ותיכף לגר אשר נשעריך תחנה ואכלנו, אצל העשה של מיום השמיני והלאה ירנה, אינו נכתב מיד אחר הלאו, ורואים לפרש פירוש אחר נחירון ר' זירא הגה למחוסר זמן, דהכתוב נתקן לעשה, לא שהלאו ניתק לעשה רק שהכתוב נתקן שאין לו לאו אלא עשה, וכמו שחזינו כהא' נזכר נפסחים דף ס"ז גני מורע שנכנס לפניו ממחיתו פטור שנאמר נדד ישג הכתוב נתקן לעשה, ותינת נתקן לא קאי על הלאו, כי אם על המעורר, שנתקן משאר טמאים שיג נהם לאו של ולא יטמאו את מחניהם, ואנלו אין לאו כי אם עשה של נדד ישג מחוץ למחנה מושנו.

אבל שיטת רש"י נפירושו נתקן לעשה נחלין שם, שהכוונה כמו שאר ניתק לעשה שג"ס, שהעשה מנתק הלאו מללקות עליו, ואף שהעשה רחוקה מהלאו, ולא דמי לנותר וגזילה, נקרא גם כן ניתק לעשה, וכן רנינו נרשום נפירושו מפרש כן, ח"ל, כלומר, הכתוב נתקן לעשה לפיכך אינו לוקה על אותו הלאו, והוא ככל ניתק לעשה, ואף כאן אם העשה מתקן הלאו, לא איפכת לי אם רחוק הוא מהלאו, ומדוע לא ניתק את הלאו של ע"ז נאמרת אלי אתה, העשה של יחוד ד'.

וצריך לומר כפשוטו, שהכלל של לאו הניתק לעשה הוא אם העשה שייכת לעקירת הלאו, לאותו איש ולאותו מעשה, אם שהיא כתונה אחר הלאו תיכף, או נפרשה אחרת, ואם שהיא כתונה קודם הלאו והיא לאו שקדמו עשה, אצל עשה כזו שזינה שייכת דוקא לעקירת הלאו ולאותו האיש, אף שזנה יתוקן הלאו, לא מקרי לאו הניתק לעשה ואינו עוקר המלקות מהלאו, ואדרבה הרי ליה לאו ועשה, ולכן מחולקים בזה הרמנ"ס ורננו סעדיה גאון אם לתשוב מצות יחוד ד' נמנין המצות, שהרמנ"ס תושב נכל דבר שיג נו עשה ולא תעשה לשתי מצות והרס"ג אינו חושב העשה למנין המצות כמנאר נאריכות נספר המצות לרס"ג מאלת הרג רי"ף פערלר, וכאן מצות יחוד ד' היא מצוה על כל ישראל, אף שאינו עובר על הלאו דלא יהיה לך, ולכן לא מיקרי ניתק לעשה, אדרבה מוסיף על הלאו, ולעצור עליו נלאו ועשה, ולא דמי לכל לאו שניתק לעשה, כמו נחמורה, גזילה, והשגת העצט וכדומה להם, ולכן מחיתין ולוקין אם התרו בו אף למלקות, על לאו דלא יהיה לך, והאומר לו אלי אתה.

מפעים

לשואלו מפני מה באת להתנייר וחשמאל תחיה רוחה אותו קורם שנכבדנו כימין.

וגם אמונת השיתוף שהחריבה העולם כאמור, ובפרט במדינת שבניא ופורמונאל, בימי האנטוויז' ציא הנוראה, הוציאו להרג אלפי ישראל מאמיני האחרות, והפצו לעשות בלח עם שארית עם ישראל, ודמו שכל האומר ויכולו לעשות בליח ח"ו נעשה שותף להקב"ה, אמונת השיתוף אסור לנו כמו ע"ז ממש וכל אחר מישראל מחויב ליחרג על זה, ובפרט ללחום במלחמת סגן, לחנן על אמונתנו זאת באופנים שונים.

ובזמן האחרון כאשר יראים המשתפים לצאת ביר רמה ובחרב שלופה נגד מאמיני האחרות, ולקחו רדד אחרת לזה, לפתות את עם ישראל בכל מיני פתוים, ויסרו בתים לזה, המה בתי חמייסונארים במדינתנו ומדינת אנגליא, אשר בחציונותם אין ניכר מהשבתם הרעה, כי רבניהם כתובים בכתב ולשון עברי, והרכה אנשים תמימים חושכים כי בתי תפלה לאלהים המה, ונמשך אחרי רברי מינות אשר שומע שם, וביחוד נלכדים בזה נערי בני ישראל, ובוה מוציאים להריגה רוחניות ונפשית כמה מבני ישראל, וצריך ומחויב כל איש מבני ישראל להשתדל לקדם ולבטל מני הרעה, שכל תחפוש ח"ו בינינו.

ותמה אני על חכירנו רבנינו אשר לבם ער לכל דבר השייך לקיום עם ישראל ותורתו, שאינם שמים על לבם לדבר הרע הזה וגם המטיפים בעם, אשר באמת דורשים רדשות של שבה בכל עת, ומתענינים בכל דבר אשר יקרה בחיינו היומיים, ומעלים אותו הבמתה, ודבר גדול בזה, חנונע להצלת כמה נפשות מבני ישראל אינם מעלים על שפתם, ואינם אווזים באמצעים הנחוצים לזה, וחעיקר לדבר מעל הבמה השכם ודבר, וכל לצנותא אסורה חוץ מלצנות של אותו האיש ואמונה טפילה שלו, ולהזהיר את העם שלא יחינו לבוא לאחר מחכתיים ההם, ושיפקחו על כניהם בעין פקוחה, לשמור צערם מליך בדרך אתם, וגם לעורר את השומעים שגם בחוץ וברחוב אל יבואו כמנע ומשא אתם, כי חשלוחי שוא שלהם מלאים כל פנות הרחוב, ומחלקים ספרי חצונים כתובים בשפת עברית, ושלא יתעו כשוא להאמין ח"ו כי ספרי קורש חמה, ואם אבותינו הקדושים עשו פעולות מעשיות נגדם כמסירת נפש ממש, במדינות אשר אסור היה על-פי תחום

תרי"ג מצות

ממעמים

מן החסידים, אלחי אנה אמצאיד, אך אנה לא
אמצאיד? ובין לפי מה שאמר אחד מן החכמים, אלחי
אנה לא אמצאיד, אך אנה אמצאיד, הוא אמת
ויעיב שהוא אחד כתכלית, ואין יחוד אחר כמותו
נמצא בכל העולם. ונוחנת מצות זו כאנשים ונשים
בכל עת ובכל מקום.

בספרי

ממעמים

החוק לדבר נגדם, מדוע מחשים אנחנו מלצאת
נגדם, לפחות בדבור ובכתב (*).

והמצוה הזאת להאמין ביחידות נמורה של
אלהינו אחד הוא הממלא כל עלמין אין
שני לו בשום פנים ואופן, ובין לפי מה שאמר אחד
מן

יאמר כמני? אך תרמוז בזה על אותו תאיש, שאם יסיתך
שחוא בן אם באין אב, אל תאבה ואל תשמע לו, כי אם
נביא מאחריך מקרבך תקים כמני, אשר עלי נאמר וילך
איש מבית לוי ויקח אה בת לוי, ונולדתי כדרך כל תארץ.
וזאת הלצה יפה להשיב לחם בעת תצורך, וליכא מידי
דלא רמיוז.

(*) ושמעתי צחות אחת, כי משה רבנו טרמו על
זה בתורתנו הקדושה, בשלשה פסוקים אשר מקשים
עליהם. תאחד, וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי,
מדוע לא פורש שם תאב? וחשני, כי יסיתך אחריך בן
אמר, וכי בן אם מסית ובן אב אינו מסית? וחשלישי,
נביא מקרבך מאחריך תקים כמני, איך העניו מכל שרם

בספרי פרשה ואתחנן איתא, ד' אלהינו לכת נאמר, והלא כבר נאמר ד' אחד, ומה
 'תלמוד לומר אלהינו, עלינו תחל שמו ביותר, כיוצא בזה אתה אומר,
 'שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ד' אלהי ישראל, והלא כבר נאמר
 את פני האדון, ומה ת ל ד' אלהי ישראל, על ישראל תחל שמו ביותר, כיוצא בדבר
 אתה אומר (תהלים ג') שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה בך אלהים אלהיך אנכי
 תחל שמו ביותר.

שמים לרום וצפור העומדת על פנת הנג יאמר עליה
 כי נמצאת היא במקום רם, ואיש העולה על האילן
 נאמר עליו כי רם הוא ממנו, כאשר שאינו עומד על
 הארץ ונעקר הוא ממנה, לא כן באיש נבוח מאד,
 אשר אף בהיותו עומד על הארץ, מגיע כראשו לאילן,
 לאיש הזה יאמר כי גרול הוא, וזהו מה שאמר ארוננו
 רור, כי גרול ר' בציון ורם הוא על כל העמים,
 בציון חשיבת לנו עם בני ישראל, לנו ר' הוא
 גרול, ואף שנמצא בעליונים לא סלק השנחתו
 מהתחתונים, ואצל כל העמים הוא רם שהשנחתו
 בעליונים ולא כהתחתונים, וזהו שאמר רם על כל
 גוים ר', ולכן אומרים על השמים כבודו, שכבודו
 הוא להמצא אך על השמים, ולא בישראל האומרים
 כבודו מלא עולם, כי מי כר' אלהינו המנכיחי לשבת
 המשפילי לראות בשמים ובארץ, ואף שהוא נבוח,
 משפיל את עצמו להשגיח בארץ גם כן, וכזה פרשו
 מה שאמר יתרו בכואו אל משה, עתה ידעתי כי
 גרול ח' מכל אלהים, שנורע לו עתה כי אלהי עולם
 הוא גרול ולא רם, ובמסופר על המלך נאפוליון
 הראשון, שהיה קמן בקומתו ולא היה איש נבוח,
 והשר הרואה פניו במשרת אדיומאנס, היה להיפך
 איש נבוח מאד. פעם אחת חפץ המלך ליקח איזה
 ספר, וחספר היה מונח במקום נבוח עד שלא יכול
 להשיגו, ובקש את השר הנבוח ליחן לו את הספר
 חחוא, ובהושימו לו את הספר אמר לו להמלך, ראה
 שאני גרול ממך, וחמלך השיב לו: אמת שאתה
 חנך גרול ממני, אך אני רם ממך — נרעסער אכער
 ניט העכער — ואם הייתי חפץ הייתי עומד על נכך
 ולחיות רם ונשא מסכת גרלותך, ואצל השם יתברך
 כלולים שניהם גם יחד, הוא רם וגם גרול,
 וכמו שאנו אומרים בשבת שבחי ח' הגרול
 בכבוד שמך הנכבד לנצח והנורא כנוראותיך,
 חמלך חיושב על כסא רם ונשא, אתה הוא גרול
 גבור ונורא בכבוד שמך, כי בכורך במסומך מונח,
 וגם יושב אתה על כסא רם ונשא.

ומפני

וצריך לחבין מדוע צריך להביא משלש פסוקים
 רבך וענין אחר, שעל ישראל תחל שמו
 ביותר, ודי היה לנו בפסוק אחר להוציא הלמוד הזה.
 ובאשר הביא שלש פסוקים משלש מקומות, מדוע
 שינה הלשון, מקורם אמר עלינו תחל שמו ביותר,
 ובפסוק השני אומר על ישראל תחל שמו ביותר,
 ובשלישי אומר תחל שמו ביותר סחם, או קאי על
 תיבת אנוכי הסמוכה.

לכבד מה שמוטל עלינו להאמין במציאות ר',
 מוטל עלינו להאמין בהשגחת ר' שהוא
 המנהיג, הפועל והמשגיח על כל העולם בכלל ופרט,
 ואין פחיתת כוח לרוממותו ולכבודו, וכמו שאומרים
 אנחנו, כבודו מלא עולם, חיינו אף שאנחנו אומרים
 שהוא מלא עולם, בכל זה הוא כבודו ותפארתו, ולא
 יחסר מגדולתו מאומה, כזה שהוא שולח עיני
 השנחתו על התחתונים לראות מעשיהם ולהתכונן
 בצרכיהם.

וזו הוא הנפקא מינה בין ישראל לעמים, כל
 העמים מאמינים גם כן באלהי השמים, אך
 אומרים שהוא אלהי שמים ולא אלהי הארץ, ולא לפי
 כבודו הוא להשגיח בארץ מתחת, ולכן מאמינים הם
 באכזריות שוא ותפל, כי כסר ר' את הנהגת הארץ
 לאהר, לאם ובנה, או למשרת מאלפי משרתיו מכל
 עבא זשמים, ואנחנו עם ישראל חלילה לנו מזה,
 להאמין בשוא נתעה, ובעל חכיה מוכ מה הוא, אם
 הוא עצמו רואה ומשגיח חיטב על כל רבך וענין
 חנוגע לעולמו, ובכל גרול אמרו לנו חכמינו, אין אדם
 נוקף אצבעו מלמסח אלא אם כן מכריזין עליו
 מלמעלה (חולין צ"ז) וכל רבך גרול וקמן בין
 בעיני כלל ובין בעיני פרט איש וביתו יוכאו לפני
 עיני כבודו יחכך לשפוט עליו להרע או לחיטיב.

ובזה ביאר האפיקי יחודה את הפסוקים רם על כל
 גוים, ר' על השמים כבודו, מי כר' אלהינו המנכיחי
 לשבת המשפילי לראות בשמים וארץ, כי רם נקרא
 מי שעומד למעלה ואינו נוגע בארץ, וכמו שכתוב
 שמים

ומפני

זה נקרא השבת שלפני הפסח שבת הנדול, שביציאת מצרים עשה את כל הנסים והנפלאות ונאל ר' את עמו לא על ידי מלאך ושליח, כי אם בעצמו וכבודו כמ"ש וארד להצילו מיד מצרים, וכזה הראה כי נדול ר', ולכן קראים להשבת קודם זמן הנאולה שבת הנדול, לומר כי נדול ר'.

וזה שאנחנו אומרים כשיר הכבוד, המשילוך ברוך חזיונות, חנך אחר ככל הדמיונות. וכיארזו כזה, למשל, אם תראה איש מתנאה על חכירו אך מפני שהוא מתירא אולי יחזיקוהו שוה לו ולכן מתנאה בפני אדם, ואם כאמת חיתה לו מעלה יתירה עליו, לא היה מתנאה עליו, וכמו שמספרים על רב אחר שהיה מפורסם לנדול, ודרכו היה כישכו כמסיכת רבנים להגיד על רבנים קטנים, כי הם נאונים גדולים, וכאשר דברו אתו אודות רבנים גדולים כאמת, השפיל ערכם לקרוא אותם עמי הארץ, וכאשר שאלו אותו סבת הרכבים, השיב ידירו עכורו, אם אומר על קטנים שהם גדולים וחבל יודעים שאינם שוים לו ואינם מניעים עד קרסוליו, או יחזיקוהו לנאון הנאונים, אך אם יאמר על רבנים חסוכים להגיד ערכם האמתי, או ידמו כי כמה שוים לו, והגדול כאמת אינו מתנאה על שום איש.

והקדוש

ברוך הוא, אשר הוא כאמת אחר ואין שני לו, אינו מתנאה על כל, ואמר ר' יוחנן, כל מקום שאתה מוצא נדולתו של הקדוש ברוך הוא שם אתה מוצא ענותנותו, ולפי נדול קדושתו משפיל את עצמו להשגיח עלינו, וזה שאומרים אנחנו כשכחו של מקום כשיר הכבוד, המשילוך ברוך חזיונות, והחזוים הקדושים שלנו חזו כך מחזות שונות, שאתה הוא אכינו ורוצה אתה כשכחנו וכאכ את כן תרצנו, והכל מפני שהנך אחר ככל רמיונות, ואין מי שישוב לך בשום פנים ואופן.

וזה

שדרשו בספרי על הפסוק "שמע ישראל ר' אלהינו ר' אחר", עלינו הוחל שמו כיחוד, כי אם היה אומר ר' אחר ולא ר' אלהינו, הייתי אומר, אמת הוא שר' אחר ככל העולם, אך מפני אחרותו ונדלותו אינו משגיח על כל אחר ואחר להקרא אלהינו, ולכך נאמר ר' אלהינו נ"כ לומר שהוא אלהינו, המשגיח עלינו תמיד, ואלמלא השגחתו התמידית לא היינו מתקיימים אפילו רגע אחר, מחמת שהאדם עלול הוא להכשל, וככל רגע הוא עתיד להתנוק מכל מטה רע, יותר מכל דברים הנבראים

הנבראים, מדומם, צומת, חי, ואומרת לנו תורתנו כתבת ר' אלהינו, כי עלינו הוחל שמו ביותר, היינו יותר מכל אכן ועץ היה ובהמת.

וחזו

מאמונת ההשגחה על כל אחר בפרט, צריכים אנחנו להאמין כי השגחתו על ישראל בכלל, ועין ר' צופיה כיחוד על ישראל, כי יעקב בחר לו יח ישראל לסגולתו, וכמ"ש בספרי פרשה ראה על הפסוק וכך בחר ר' להיות לו לעם סגולה מכל העמים, מלמד שכל אחר ואחר מישראל חביב לפני הקב"ה ככל אומות העולם (בספרי שלנו הנוסח שכל אחר ואחר מחישרים חביב לפני הקדוש ברוך הוא ככל הכלליים, ומפני יראת המלכות שם שינו הנוסח), ועוד לאכינו יעקב חכמיה ר' להיות אלהי ישראל כיחוד, וכמו שכתוב, ויקרא לו אל אלהי ישראל.

ובאמת

כאשר נתכונן על מצבנו ועל כל העבר עלינו מיום היותנו לגוי עד היום הזה, את כל החורבנות אשר עברו על ארצנו, את כל הטלטולים והנדודים אשר עברו על עם ישראל, להיות גולה מנוי אל גוי, וככל ארצות נדודו עברו עליו יסורים קשים ומרים, נזירות ושמדות, אשר הפצו להכחיד את ישראל ולא יזכר עוד, וכשעה שאנחנו רואים שכאמת גוים רבים ועצומים אשר משלו כביסם כשעתם נסחו מן הארץ ושמן לא יזכר עוד מתגדת יד משנאיהם ומנדיהם, ועם ישראל נצב חי וקיים אף בארצות נלותו, למרות שונאיו ומנדיהו, וכל פותרי חירות לא יוכלו לפתור חידת עם ישראל, עד שמוכרחים אנחנו לומר ולהאמין, כי אד ר' שומר שארית עם ישראל מכליו, וככל צרתם הוא מושיעם ונואלם, ולא יניח לבלותם ולאכזר זכרם, וכמו שהכתיבנו על ידי משה, "ואף גם זאת בחיותם כארץ אויביהם לא מאסתי ולא נעלתי לבלותם", ויחזר שמו עליהם, שכל החולק על ישראל כאילו חולק על אלהיהם.

וזה

כא לחם מהתקשרותם לר' אלהיהם ושמירת תורתו אשר הנחיל להם, ולכן ראה תראה שכפרשת משפטים נאמר שלש פעמים כשנה יראה כל זכור את פני הצדון ד', ולא נאמר אלהי ישראל, ואף לחלן כפרשה כי תשא נאמר שלש פעמים כשנה יראה כל זכור את פני הצדון ד', ולא נאמר אלהי ישראל, כי לאחר שנאמר חנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמך בדרך, ואחר שהשיבו ישראל על ידי משה בסוף פרשת משפטים נעשה ונשמע, כזה נעשה הקשר החזק בין ישראל לאביהם שבשמים.

אמונת היחוד

תנוד

דרוש

האזינו, אלא ללמדך שכל דברי הנביאים שוים, משה אמר האזינו השמים ותשמע הארץ, וישעיה אמר שמעו שמים והאזינו ארץ, א"ר עקיבא ביון שאמר משה את התורה כשמים חית, והיה מדבר עם חשמים כאדם שמדבר עם חכירו שאמר האזינו השמים, וראה את הארץ רחוקה ממנו ואמר ותשמע הארץ, אבל ישעיה שהיה בארץ וראה שמים רחוקים ממנו התחיל לומר שמעו שמים ואח"כ והאזינו ארץ שחיתת קרובה אליו, ולכן כשעה שמדבר אל כל העולם בכלל, או לישראל כשעה שהם רחוקים מד' שאז הם כנר עם, אומר שמעו עמי וארכבה, אך לישראל שהוא קרוב להם, אומר ישראל ואעירך כה, כי עדות צריך להגיד בפני כעל דין ומהו העדות ומחו הדיבור, אלהים, אלהיך אנכי, היינו, לחעם הרחוקים ממני אני אלהים ואני מיוחד שמי עליהם אבל לישראל אשר אעירך כם הקרובים אלי, להם אני אלהיך, שמייוחד אני שמי עליהם ועליכם הוחל שמו ביותר.

היוצא לנו ככל האמור בדברי הספרי, שצריך איש הישראלי לידע, כי אלהי עולם הוא ביחוד אלהי ישראל, והשנחתו פרושה עלינו תמיד, והשם יתברך צוה עלינו כתורתו לא תשא את שם ד' אלהיך לשוא, ופירש הקא"ק שהוא כילשון כי אשא אל שמים ידי שהוא נשיאות ורוממות, ואם יחפץ לרומם שם אלהינו לאמר שכבודו הוא כשמים, ושפלות הוא לו לומר עליו כי משניה הוא בארץ מתחת, ועל זה אומר לא תשא, ולפי דרכנו נאמר שהם תרתי דסתרי, שאם תרומם שם אלהיך ואיננו משניה על הארץ, ותאמר שרם ונשא הוא, והשמים שמים לו, והארץ נתן לבני אדם, אז איננו עוד אלהיך, כ"א אלהי כל העולם, ואם תאמר עליו שהוא אלהיך והשנחתו ביחוד עליך, אז אינך יכול לנשא שמו ואם תחפץ לתפוס את החבל בשני ראשיו, ויחיו תרתי דסתרי, אז הוא שוא, וזה שאמר לא תשא את שם ד' אלהיך לשוא, ששוא הוא אם תאמר שד' אלהים הוא מרום ונשא ואינו משניה על עם ישראל ביחוד, וכאותה שעה תאמר שהוא אלהיך.

ואמונה זו תעודדנו ונותנת תקוה כלכנו לכל נתיאש חלילה, כי עין ד' צופיה עלינו תמיד, לכל תאבד שאריתנו כנוים, ועוד ישיב שכות עמו לקבצנו מארבע כנפות הארץ, ולהביאנו אל חמנוחה וחנחלה ככ"א.

נשאלתי

שכשמים, כי התורה זככה את נפשותינו ומחרת את מדותינו להיות ראויים להדבק בד', ואז אמר להם ד', ואתם הדבקים בד' אלהיכם חיים כולכם היום, ולכן אתם חיים וקיימים עד היום, בפני דביקותכם בד' אלהיכם, מה הוא חנון ורחום אף אתם כן, וכמ"ש כמדרש שוחר טוב על הפסוק אנחנו עמו וצאן מרעיתו, אימתי אנחנו עמו, כשאנו צאן מרעיתו, שנאמר, ואתנה צאני צאן מרעיתי, אבל כשאנו אדיות הוא שונא אותנו, ובויקרא רבה תני חזקיה שח פזורה ישראל, למה נמשלו ישראל לשח, מה שח הזה לוקח על ראשו או כאחת מאבריו וכל אבריו מרגישין, כך חן ישראל ואחר משלש סמיניו כאומה זו שחם רחמנים, וזה הוא התרים בפני הפורעניות, אשר כזה זכאים אנחנו להיות נשמרים על ידי ד', והכתוב אומר כנים אתם לד' אלהיכם לא תתנודדו, אימתי תחיו כנים לאלהיכם וכאכ את כן ירצכם להשניח עליכם כעינא פקחא, אם לא תתנודדו, שלא תעשו אנדרות אנדרות, לעשות קרעים בכית ישראל, ואז ישניח עליכם שלא תשלוט ככם שום אומה ולשון, ובדברי המדרש אסתר רבה ע"ז אמרו לאחשורוש שישראל נקראו כנים הה"ד כני בכורי ישראל, ואומר כנים אתם לד' אלהיכם, והיינו א"כ לא תוכל להשמידם כחפצד וכעצת המן הרשע.

וזהו דברי הספרי, היוצא בדבר אתה אומר, שלש פעמים כשנח יראה כל זכור את פני הארון ד' אלהי ישראל, והלא כבר נאמר את פני הארון ומה ת"ל אלהי ישראל, ומתרץ שאם נאמר הארון הוא ארון עולם בכלל קורם כריאת העולם ואחר כך, וכמו שנאמר ארון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא, ואברהם קראו להקב"ה ארון בפני שאמר לו, כי אב חמום נזים נתתיך, וכל העולם כולו המה עבדיו, והוא נקרא ארון עליהם, ולכן אם היה כתוב את פני הארון לא היה כמשמע שעת השנחתו מיוחדת לעם ישראל, ולכן במכוון נכתב את פני הארון ד' אלהי ישראל, על ישראל הוחל שמו ביותר, שישראל יש בהם יתרון על כל העמים בפני יחוד שמו עליהם.

ואחר כך מביא הספרי עוד פסוק אחד המבאר ומחזק דבריו הקודמים, שמיחד שמו עליהם ביותר, ומי בעמו אשר לו אלהים קרובים אליו יותר מכל אומה ולשון, כי שמיעה הונח על דבר רחוק, וכמו שדרשו במדרש תנחומא פרשת האזינו

נשאלתי

מבעל בית אחר, ירא וחרד לדבר ר', אשר בא אל בית הרב ולא מצאחו בביתו וצריך היה לחכות עליו, ובין כך ישב על הכסא אשר הרב יושב עליו תמיד, וכישבו נער בו השמש, מדוע הוא יושב במקום הרב ועובר הוא על מצות כיבוד רבו שהוא מן התורה ברברי הפרישה בטור יורה דעה סימן רמ"ב מדיוק דברי הטור, ונשאל ממני אם יש כזה באמת איסור או לא?

והשבתי

לו שלמי עניות רעתי לית כזה שום איסור לישיב במקומו, אם המקום ההוא או הכסא הוא כמו שאר בסאות, וגם המקום אינו משונה משאר מקומות, ולמדת מן הרא, הרמב"ם בהלכות ממרים פרק ששי אודות כיבוד ומורא אב ואם אומר: איזה מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו, ולא יקרא לו בשמו, היה שם אביו או שם רבו בשם אחרים משנה את שמו, יראה לי שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא פלא שאין הכל רשין בו אבל השמות שקוראין בו את העם קורא בהן לאחרים שלא בפניו ואין בכך כלום, והנה הטור בסימן ר"מ תמה על הרמב"ם וכן הכ"מ והל"מ מחיכו הוציא דין זה, ובספר שיה יצחק על התורה מביא מקור לזה מהספרי בפרשה ואתחנן בשנפט יעקב אבינו קרא לבניו ואמר להם שמא יש לכם מחלוקת על הקב"ה, אמרו לו שמע ישראל ר' אלהינו ר' אחר, בשם שאין בלבד אלא אחר, כך אין בלבנו אלא אחר, פתח ואמר ברוך שם כבוד כלכותו, וכן אמרו הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, ורבים מקשים על דברי הספרי והמשך דבריו מה שייכת הדין שלא השמיע לאזנו לבאן.

אך

מפני שקשה איד היו יכולין בני יעקב לאמר שמע ישראל, והלא שם ישראל הוא שם אביהם, רהא אסור לקרוא שם אחרים ששכים בשם אביו, ואכת הוא שהם היו מכוונים לקרות ק"ש, בכ"ז לא נרע משם של אחרים, ומוברחים לאמר שתיבת ישראל אמרו בלחש ולא השמיעו לאזנם, ובהאי נוגא ליכא שום איסור, ומובח דהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, וממילא מוכח דברי הרמב"ם רשם שאינו של פלא מותר לקרות שלא בפניו, דאם לא כן איד קראו בני יעקב קריאת שמע שלא בפניו, ואף שיש לרחות מקרי שנובל לומר שבני

שבני יעקב קראו קריאת שמע ולא השמיעו לאזנם בכל עת, הלא לרבני הספרי יוצא הוא כזה, ואם בפניו מותרים היו להזכיר שמו כ"ש שלא בפניו, מ"מ הרי הרמב"ם סובר כן, וכן מביא הרמ"א בסימן רמ"ב, שבשם שרנליין בו מותר להזכיר שלא בפני רבו.

ואם

בקריאת שם הוא כך כמו כן כישיבה במקומו, שאם המקום הוא אינו של פלא אז מותר לישיב במקומו שלא בפניו, ויוכל חיות כי לכן עשו בזמנים שעברו כסא רבנות מיוחד, למען שיהיה כסא פלא, ולא ישבו עליו אף שלא בפני רבו.

ואף

שהט"ז כיו"ר רמ"ב בקושיותיו על תכ"מ ופרישה מסיק דוראי איסור נמור לקרוא לאביו או לרבו בשמו שלא בפניו אף באינו פלאי, בכ"ז נובל לחלק כי ישיבה במקומו אינה דומה לקריאת שם, כי קריאת שם אביו הוא פהיתת הכבוד באביו עצמו, כנוף אביו ממש, ולא כן כישיבה במקומו שאינו כנוף אביו ממש, והא ראיח שבקריאת שמו נפסק הדין שם, שלא יקרא שמו לא בחייו ולא לאחר מותו ולא נמצא כן כישיבת מקומו, ואם אי אפשר לחלק בכך, בכ"ז אמינא להיתר מצד אחר, והוא רקי"ל ראין ישיבה בעזרה אלא למלבי בית דוד בלכר כיומא ס"ט ע"ב, והראשונים נחלקו כזה אם היא דאורייתא או דרבנן ודעת רש"י ז"ל שם רהא דאורייתא מדכתיב לעמוד לשרת, ובסנהדרין דף ק"א כתב נמירי דאין ישיבה בעזרה והוא הל"מ, והתוספות כזכרים דף ט"ז כתב דשמא לאו דאורייתא, אך בכל אופן כתבו התוספות יומא דף כ"ה דאיסור ישיבה הוא רק לרבנים דלאו צורך עבודה אבל לרבנים שהן לצורך עבודה מותר לישיב, וא"כ הכי נמי בשכא לבית הרב, שהוא לצורך הרב או לצורך שאלה ומשפט, שהוא צורך עבודה, אם אין לו מקום אחר לישיב עליו, מותר לישיב במקום הרב, ואין כזה חסרון בכור לרב, כי גם שם בעזרה הוא האיסור של ישיבה מפני הכבוד, ובמ"ש רש"י בסוטה דף מ' ע"ב, ראין בכור שמים בכך, ואפילו מלאכים עומדים, והטעם שזה בשניהם מפני הכבוד, ולכן גם כאן, שאם הוא לצורך, מותר בכ"ל.

תרי"ג מצות

דברי יעקב

הנה רצנו סעדיה גלון השמיט מורה זו של להנח ד' מומין התרי"ג ונות של, ורנים קונים עליו. שמפדשת מורה זו נהפסוק של ולהנח את ד', וכוונתו כל מוני המצות מורה ונודע השמיטה הוא ?

ויש מי שחונרים דהייט טעמא, מפני שחונות יס מחלוקת בגורל עבודה זרה דף

כ"ז ע"ג צ"ן ר' ישועה וצ"ן ר"א דהיה ר' ישועהל חונור בגרייתא חנין שם חונורים לו לחס ענד עבודה זרה ואל

תהרג, שיענד ואל יהרג ת"ל וחי נהם ולא שיוות נהם, יכול חפילו נפרהסיה, ת"ל ולא תחלנו את שם קדשי, והרג חפסי כתב על זה דליחא, ונאס דקיי"ל כר"ה וחמר חס נחנור ככל נפסך לווה נחנור ככל נחנור, וחס נחנור ככל נחנור לווה נחנור ככל נפסך, חלל חס יס לך חס שונוט חנינ עליו מנשו לכך נחנור ככל נחנור, וחס יס לך חס שגשו חנינ עליו ונונוט נכן נחנור ככל נפסך, והר"ן נחור דחיו לר"י דסנידל ליה שעל כן הנוט נחנור וחי נהם ולא ישוות נהם, וחפיו נעבודה זרה, ורק נע"ז נפרהסיה נחנור שיהרג וכן יענד ופני החס של ולא תחננו את שם קדשי, נדידה נח חתח קרח של ולהנח חס ד' שונוט נוסור נפשו על להנח ד', חלל שיהנ חיו ככל לנ, נפשו ונחנור, כנו שחמר נונסה חסר שז לר' ככל נננו וכל נפשו וכל נחנור, ולר"י לא קשיא חס נחנור ככל נפסך לווה נחנור וכל נחנור, כי חורחא דקרח הכי, חלל ר"ח דושונוע ליה קרח של ולהנח שונוט נוסור נפשו ונחנור להנח ד' פריך ספיר יחמר חנינ הייט ככל נפסך וכל שכן החיו חנינ, וגם לר"א הנוסירה נפשו הוא דוקא נע"ז, ולא נשאר מנות מפני הפסוק של וחי נהם, ונופני חונור של ע"ז ונוקמין להפסוק של ולהנח נע"ז שכל הכופר נה כוונדה ככל התורה ונה חלוי עיקר להנחו של הקנ"ה.

ומהגמרא נסנהדרין דף ע"ד שנוט וגמרו נעליית בית נתזה נלד שעל שלש עזירות ע"ז גלוי עריות שפיכת דמים יהרג ואל יענד, לווה ע"ז מהפסוק של ולהנח וכו"ל, גלוי עריות ושפיכת דמים כדרני, משמע שהפסוק הוא דוקא נע"ז וכפירוש רש"י שמשמע שלל תמירט נע"ז, וזהו חפילו נננעל, דחלו נפרהסיה נלמד מהפסוק של ונתקדשתי שקלי על כל שחר מנות שנתורה וע"ז נכלל, וכיון דגלי לן קרח של ולהנח דנע"ז חפילו נננעל יהרג ואל יענד, מוקמין חללו ולא תחלנו על ע"ז ונננעל, ולכן לא חשיב מנות

להנח

מסעמים

אם נצטוינו על מציאות ר' ואחרותו, כאח המצות לאהוב את ר', שחיא קישור ואינור לשתי המצות חקורמות, שאם יתכונו לידע את ר', על ידי מעשיו והנהגתו כתבל ומלואו, אז יבוא על ידי

זה לאהוב את ר', ואחבה מביאה לירי אחרות ר', כמו שידוע, שאחבה אמיתית שאינה תלויה בדבר, לא תוכל להמצא כלל אלא לדבר אחר, ואם תחיה אהבה לשני דברים, אז היא איננה אהבה

אמיתית, כי אם אהבה חוזרת ותלויה בדבר אחר, כמו שיאמר האדם שהוא אוהב מיני מאכלים שונים או משקאות שונים, והוא דבר החוזר אל גופו לתנות מהם, ויכול לאהוב הרבה דברים בבת אחת, כי תכלית כל האהבות האלו חוזרות לגופו שהוא אחר, ומטילא האהבה יחידית היא, והוא אהבת עצמו, ואם צוה ר' על אחבתו יתכרד, חפץ ר' שיתיה כלל האדם אחבה אחת השייכת רק אליו, ואם יאחב במצות התורה ולקיימם, תכלית האהבה להמצות יהיו חונרים אל אחבת ר' ותחיה אהבה אחת, וחיא האהבה אל ר', שהוא אחר, ותהיה האהבה יחידית, וזוהו שצטרו בחטא העגל שהתאוו לאלהות חרבת, וכיון שהאהבה חיתה לאלהים חרבת, מטילא חסרה להם אמונת חיתור באלהי אחר, ושתפו שם שמים ודבר אחר, וזה היה חטא עון פלילי, לעקור עיקר יסוד אמונתנו, והיה להם לעקור מן העולם, לולא משח בחירו עמד בפרץ להם.

ולדעאות על תאהבה כי נכונה היא, וגם יחידית היא כלתי לר' לברו, צריך האדם לקיים בכתוב ככל לכבד, שכל לכך יהיה שייך להאהבה הזאת, והלכ אשר שם משכן האהבה לא יחולק לשנים, מחצה לאהבה זו ומחצה לאחרת, וגם ככל נפשו, כל כחות נפשו יהיו נתונים לאהבה זו, שמחה וגיל אשר כנפש יסודן יהיו אך כסיום מצותיו ועשיית רצונו יתכרד, וכמו שאנחנו מכקשים וישמחו כך אוהבי שמך, חשק ורצון שהם גם בן כחות נפשיות חנה, יהיו שייכים לאהבת ר', ואהבת נפשו תהיה כל כך חזקה לאלהיו, עד כדי למסור חיו עבוד ר' ותורתו, ואברהם נקרא אברהם אוהבי, בשביל שעמד בנסיון וחפץ להקריב בנו יחירו למלאות רצון ר', והוא שצטרו לו חקב"ח קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק, היינו שאתה אוהב אותי ביהר את יצחק ויש לך כלבד

מסעמים

בלבד שתי אחבות ואי אפשר לשתיחן לחיות שלימות באמור, ולכן אחפץ לנסותך איזו אחבה היא חוקה, אם שלי או של בנך, ואותה האחבה שחיא חוקה ביותר תרחח את חברתה, ותשאר יחירית בלבך, ואברהם עמר בנסיונו, והראה כי בלבו קוננת אך אהבה אחת, חשייבת אך לד' לברו, ואין לרבר אחר חלק בו.

וכן פנחס חבחו, שמסר נפשו בשהרג לומרי, כל הקדושים והחסידים, שהשליכו נפשם מנגד ומסרו נשמתם על קדושת שמו יתעלה, היתה אחבת ר' כל כך תקועה בלבם, עד שכלתו לא היה נחשב חייחם אצלם לבלום, ואש אהבת ר' היה בוער בקרבם, עד שלא חיו מתחשבים עם כל עניני חיי עולם הזה, וכל תשוקתם היתה לעשות רצון קונם וחפץ צורם, וזהו אשר נצטוינו בכל נפשך, **והשלישית** בכל מארך, שצריך לפזר בספו

וחבו אשר כחם חיי רוחו, עבור עשיית מצות ר' והפסת רצון ממנו, וסחויב לפזר כל מצונו בשביל שלא לעבור על אחת ממצות ר' אשר לא תעשנה, ואם אמרו לנו חבמינו זכרם לברכה שיעור חומש עבור ליום מצות, הוא לבעבור שישאר בירו עור לקיום שאר המצות, אך לעבור על לא תעשה מחויב לבזבז כל אשר יש לו, ויש לך אדם שממונו חביב עליו מנופו, חיינו שחאוהב ממונו מסכת נופו, מחמת שאוהב נופו ובממונו יוכל לחנות נופו ולהפיק כל צרכו, ולכן אוהב בספו שיוכל לחוציאם לצרכי נופו, ולכך נאמר בכל מארך, שאחבת אלהיך תחיה חשוב אצלך יותר מנופך, וממילא תתן כל אשר לך, לאהבת ר' ותורתו, ומצות בכל מארך אחת היא עם מצות בכל נפשך, ורא ורא אחת להראות שאחבת ר' עומרת היא אצלך במעלה העליונה, יותר מאחבת חייך.

כמוכן שלא כל אדם יכול לעלות למעלה זו, ולהשיג אחבה כזו ורק גדולי הצדיקים חשינות, עד שבטלו כל עניני עוה"ז מפני אהבת ר', ולא רק טוב העולם הזה וויתרו מפני אהבתם לאלהים ולתורתו, כי אם גם חלקם לעולם הבא (*), ולא

דברי יעקב

אהבת ר' נמנן המצות, שהפסוק הזה לא נא אלא להורות ולגלות שג"ז מחויב למסור נפשו אף נצנעל הנלמד מהפסוק של ולא תחללו, והלאו הזה נמנה בין שאר הלאוין, ולכן השמיט מצות אהבת ר' הנלמד מהפסוק של ואהבת.

והנה נאמת יש לעורר על זה, שהרי לאזיי נפרק נחרא דיומא דף פ"ו כדתינא ואהבת את ר' אלהיך, שיהא שם שמים מתאהב על ידיך וכו', לא תשמע ליה לדורש כר"א, ודוחק לומר שרתתי ש"מ וטעמו שאם נע"ז משתעי קרא של ואהבת, ולומר שמתוין למסור נפשו למי שנופ חניני עליו וגם מאדו, למי שמתונו חניני עליו, קשה למה לי קרא שמתוין למסור כל מתונו, הלא מתוין מיתה אס חינו עושה כן וענז ע"ז נשגיל מתוין, וזהו לדברי הכל בין לר"י ובין לר"א, כי אונם מתוין לא מיקרי אונם כזה שנאמר עליו ומי נהם ולא שימות נהם, ולהכי דריש אזיי ואהבת, שיהא שם שמים מתאהב על ידיך.

ובעיקר הדבר אס הלאו דולא תחללו שייך גם נצנעל, יש נזה מחלוקת נדברי הפוסקים.

הרנ נעל "פרי חדש" דחה דברי ה"לחם משנה" על הרמז"ס נהלכות יסורי התורה פ"ה שניאר דעת הרמז"ס שהלאו דולא תחללו שייך גם נצנעל ורק העשה של ונתקדשתי חינו כי אס נפרהסיא, ונמחרא ערוכה נע"ז דף נ"ה, אחר רנא הכל היו נכלל לא תענדם, וכשפרט הכתוב ומי נהם ילא אונם הדור כתנ רחמנא לא תחללו דאפילו נאונם, הא כינא, הא נצנעל הא נפרהסיא, הרי נהדיא שהולא תחללו הוא דוקא נפרהסיא, ונעל מרכנת המשנה רואה להגיא ראייה להיפך שגם העשה של ונתקדשתי שייך גם נצנעל, ומה דאמרינן נסנהדרין שם ע"ד נגשעת הנזירה אפילו נצנעל ואפילו מטה קלה יהרג ואל יעזור, הרי שגם נצנעל איכא עשה דקידוש השם, שאס לא כן אחזי יהרג ? ואס נאמר שהלאו דולא תחללו חינו שייך נצנעל וכנמחרא דף ז' שם, וא"כ המצות עשה של ואהבת הוא מנוה נפני ענמה, והיא אהבת ר', ומדוע לא תתננ נמנן המצות לדברי הכל ?

ובפרט לפי מה שהעלה המנחת חינוך נמנה רנ"ו שמהש"ס נראה דנצנעל כולו עלמא מודים דלא שייך הלאו דלא תחללו, כי נצנעל לא שייך חילול השם, וגם העשה דונקדשתי דכתוב נה מפורש נתון נני ישראל וכולם סוברים דלא שייך ולא תחללו וגם העשה ונקדשתי נצנעל, ורק מחויב למסור נפשו מכת העשה של ואהבת, והרמז"ן נמלחמות ה' נסנהדרין כתנ דשלש עבירות הללו, ע"ז, ג"ע וש"ד לא משום חילול השם, דאפילו

(*) וכמפורר על תגר"א מוויילנא, שפעם אחת חסרו לו חדשים לארבע מינים בהג חסוכות, ושלת איש אחר לבקש לו חדשים בסביבות עיר ווילנא, ותאיש נסע ובקש ומצא אצל כפרי אחד בדי חדשים טובים וכאשר אמר לו כי שלוח הוא מהגאון הנודע, בקש הכפרי בעד חדסיו חלקו של הגאון לעולם תבא, ורץ תיכף אל הגאון ואמר לו חסדי שתוא מבקש, וחשיב לו הגאון, ופדוע לא

ממעמים

דברי יעקב

ולא עכרו את ד' עכור קכלת שכר. בעולם הזה או לעולם הבא. וכל מה שעשו לא עשו אלא מאהבה. כמאמרם זכרונם לברכה כמצותיו חפץ מאד. ולא בשכר מצותיו. וקיימו מה שאמרו אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס. אלא שלא על מנת לקבל פרס. והחובת הלכות אומר כי עבודה כזאת. אף לאנשים גדולים יחידים סגולה. כא לחם זאת המדרגה בעזרת ד'. ואלמלא הקב"ה עזרם לא היו יכולים לעלות במעלה העליונה כזו.

ולאנשים

כינונים ומכל שכן פשוטים קשה להם לעבור את כוראם כמחשבות נעלות כאלה. ולאחז אחבה אמיתית ויחידית כלי שום תקות קכלת שכר. ושהאהבה תהיה תורת אליו. וכאשר התורה נתנה לכל ישראל. כלי שום יוצא מן הכלל. ולכם לא יוכל להמלא מאהבה אחת חשייכת אך לר'. ולכן הכטיה כתורתו גם שכר עולם הבא וגם שכר העולם הזה. וכמו שכתוב למען ייטב לך והארכת ימים. או למען תחיו וכאתם וירשתם. וכאלה רבות כתורתנו המכטחת שכר בעד קיום מצות ד'. ועבודה פשוטה כזו. ואחבה חזרת ומשותפת כזו. חשוכה גם כן לפניו יתברך. ולכן אמר לנו ואהבת את ד' אלהיך ככל לכבד כלשון יחיד. שכל יחיד ויחיד יאהוב אותו לפי מה שהוא וכפי מדרגת נפשו. עד שמעט מעט יבוא למדרגת אחבה אמיתית. להפדיר את לבבנו ונפשנו מכל אחבה אחרת. ולהרכיבם רק אליו יתברך.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן. כאנשים ובנשים.

הבטחת לו זאת? אני נותן לו בשמחת חלק לעולם הבא בשביל לקיים מצוה אחת מתורתנו ולך מתנה וכן לו כתב כתוב וחתום מה שחוא מבקש. אך ראה נא לחביא חרמים יפים ומשולשים לחידור מצות.

דאפילו נזנעו ולהנחת עזמו דליכא חילול השם. אלא כך נזירת הכתוב. והיינו מהפסוק ולהנחת. הרי שנותן להנחת ד' היא מטה אחרת ומיוחדת שאינה שייכת להללו של ולא תחללו ונריכה להמנות נמנין המנות. ורק על הקושיא מדוע לא מנה את העשה של ונקדשתי נמנין — טבל לתוך. שכיון שיש לא תעשה של ולא תחללו לא חין דרכו של רס"ג למנות את העשה. מכיון שמהנה כבר הללו משמיט את העשה. אך העשה של ולהנחת שאינה שייכת אל ללו של ולא תחללו. נדלתי נמנה מנות עשה של ולהנחת נמנין המנות.

ובאמת הגלון רס"ג נעלמו נאחרותיו אשר על סדר עשרת הדברות. מנה העשה של להנחת ד' תיקף אחר עשה דיראת ד'. ודוחק לומר שחור ט מההיא.

ואמשר שנוכל לומר מנד הסגרה נזה. כי כפי שאמרנו נטעמי המנות. שהעשה של יחוד ד' ולהנחת ד' תלויים זה נזה. וזה וזה אחת הם השייכים שניהם להדדי. ואי אפשר לו ללש לקיים להנחת ד' בלתי אם תקועה נלנו אחרות ד'. ולא תהיה האהבה שלימה וגם אמיתית. וכמו כן יחוד ד' מציאה לידי אהבה. וכמ"ס הרמז"ס נהלכות יסודי התורה פ"ג והאיך היא הדרך להאנחו ויראתו נשעה שיתנוק האדם נמעשו ונרוליו וכו' כמו שאמרנו חכמים נענין אהבה שמתוך כך אהבה מכיר את מי שאמר והיה העולם. וכפי שכתב המפרש שם שאין אדם יכול להשיג אחת הנצור אלא מתעשו וכשיתנוק נהם מיד תחלוה נפשו להדבק ט ותאהב אותו אהבה גדולה. ולשון החינוך שעם ההתנוונות נחורה תחישנ האהבה נלב נהכרת. ואם כן ששתי מנות אלו מורה אחת ותכלית אחת להן. רק שנחלקות הן נשני טוויים נשתי עשות.

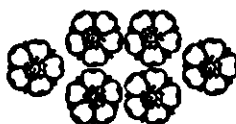
וא"כ לפי מה שהשריש לנו הרמז"ס ז"ל נספר המנות שרש תשיעי. שאין ראוי למנות הלואים והעשה. אבל הדברים המהירים מהם והמנוה נהם. ואם נלו לארין הרנה. וכן עשין הרנה נדבר אחד. חין כולן נמנין אלא נמנה אחת. והרמז"ן העלה שכל שהם ענין אחד כמו נאחרת חדש לחם וקלי וכרמל. וכן נאחרת אכילת מעשר שני חוץ לחומה דגן ותירוש וינאר. כיון שהם משם אחד. אף על פי שלוקין על כל אחד נפני עזמו משום דגלי קרל כמנואר נרפ"ק דכריתות. חין למנותן אלא נללו אחד. שאין הדבר תלוי נחלקות כלל. ובכל ענין חין למנות נמנין המנות אלא הדברים המהירים מהם והמנוה נהם. אך היכא שמשום שם אחר נחוסף עוד ללו אחד או עשה אחת נדבר. נמנה ללו זה או עשה זו נפני עזמו. כמנואר נאריכות נהמנואל לספר המנות לרס"ג נשרש תשיעי. ורננו סעדיה גלון יש לו שיטה אחרת נעיקר שרש זה. ולשיטתי נזירה תוחלטת היא. שנשום לופן חין לנו למנות הלואין והעשין. כי אם הדברים שנמעטו מהם נללו ושלטונו עליהם נעשה. אפילו היכא שניתוסף עוד ללו

תרי"ג מצות

דברי יעקב

לאו או עשה משום שם אחר, כיון שלא נאז אלא להוסיף לאו על לאו או עשה על עשה ומטעם זה לא מנה עשה
וזהבנתם את הגר, לא נאז אלא להוסיף עשה בגר יותר מישראל, שכבר נאמר נהם וזהבנת לרעך כמוך, ואף
שהם שני שמות.

ולכן אם נאמר שהבנת ד' תלויה ביחוד ד', והאזהרה נהם הוא ענין אחד, ורק שנתוסף עוד צווי אחד לזהבנת
ד' כמה שכתוב ולזהבנה אותה, ושם הוא משום שם אחר, ולא משום יחוד ד' רק משום יראת ועבודת
ד' ולהכי חשב אותה הרמז"ס ושאר מוני המצות למצוה צפני עזמה, והיא מוצוה עשה של זהבנת ד', אך הגאון רס"ג
שחשב מצות יחוד ד' צמין המצות כמו שאמר ערב ובקר יחדוהו, צמין המצות בתחילה, וצוונות יחוד ד' נכללה
גם זהבנת ד' כאמור, ולכן לא חשב מצות זהבנת ד' למוצוה צפני עזמה צמין המצות.

במדרש (שח"ש רב פ' ת') אם חמצאו את דודי כח חגידו לו, כי חולת אהבת אני, חולי שאני חולת אינו חולי מעיים, ולא מיחוש של ראש ולא כאב עינים, ממנה אני חולת מאהבת, לא על אהבת אלא על מות, עלמות אהבוך איות אומה שאמר לחקב"ת רדי לים וירדה, איות אומה נכנסת לאש כחננית מישראל ועורית, תוי עלמות אהבוך על מות אהבוך.

הכתוב

אומר ואהבת את ר' אלקיד לאהבת ר', וגם לאהבת איש לרעהו ואדם לחברו נאמר גם כן ואהבת לרעך כמוך, ואף כי אין דמיון שניהם שוה, שהוא דבר פשוט ומובן לכל כי אין רומה אהבת איש לאיש, באהבת איש לאלהיו, כי באהבת איש לאחיו נאמר ואהבת לרעך כמוך ולא יותר ממך, ואם יש לאחר קיתו של מים בששניהם מהלכים בדרך, ואם ישתה הוא ימות חברו, ואם ישתו שניהם אז ימותו שניהם מפני חוסר מים בצמא, חולק רבי עקיבא על כן פטורא כבכא מציעא, ואמר מוטב שישתה האחד ויחיה, אף שיראה במיתתו של חברו, מפני הכתוב וחי אחיד עמך, חייך קורמין לחיי חברך, ואינו מחויב למסור נפשו עבור אחיו ורעו, ובאהבת אדם לר' מחויב למסור נפשו על קידוש אלהיו, בכל זאת יש דמיון בין אהבת זו לזו, כי גם באהבת שכין אדם לחבירו, יש אשר ימסור נפשו עבור חבירו וכל אשר לו יתן עבור חבירו, אם האהבה כאח מפנימיות הלב, ועד באו לאמר ר' עקיבא חייך קורמין לחיי חבירו, אלא באיש החפץ לעזור לחבירו, וליתן לו משלו מצד הריו, וחפץ לצאת ידי שמים, ולקיים מצות בוראו של וחי אחיד עמך, ובא לשאול שאלה אם מחויב הוא מצד הריו לחלוט עם חבירו בהקיתו של מים, ולא יחפץ לעזור לחבירו מצד אהבה אמיתית והכרה פנימיות, רק לקיים מצוי הריו, או פוסקין לו שאינו מחויב בזה וחייך קורמין לחיי חבירו, אבל יש באלה אשר אוהבים נאמנים עד כלות הנפש, אוהבים אמיתיים אשר אינם הולכים לשאול שאלות באלו, ורק בשירמון לפניהם ענין בזה, אשר אוהבים נמצא בצרח ויש לאל ידם לעזור להם בנופם או בנפשם, או מפסידים הם את נפשם ומאורם עבור הצלת חבירו, ומוותרים הם מנופם לדיעהם אהובם, וכל אשר יש לו יתן בעד נפש חבירו, ובכח שמצאנו אהבה כזו אצל יהונתן ודוד, שויתר לו אף המלכות, כי אהבתם לא היתה תלויה בשום דבר, לשם תקות קבלת שכר בזה או בכא, ורק כאח מפנימיות הנפש, וסיבן את עצמו אצל אביו שאול עבור הצלת חיי דוד אוהבו, ואהבה כזו נמצאת בכמה וכמה חסידים ואנשי

ואנשי מעשה, ובכח שסיפר לי איש אמונים אחר אשר היה מירידי אבי הרבני ר' רובער ז"ל שפעם אחר חלה אוהבו ויירדו מאנשי שלומם במחלת השבץ, והרופאים אמרו לו שהרפואה האחת היא לו לחתם אותו הרבה עד שיזיע היטב ואז תסיר ממנו המחלה, ואבי ז"ל כשמעו זאת שכב עמו במטה אחת, ואם ישכבו שנים וחם להם, למען החם אותו להחלימו ולרפואה, וכן היה שבכוסר הוטב להחולה והיה באחר האדם, ומרוב אהבתו לאוהבו לא הביט על הסכנה המרחפת על ראשו פו ח"ו תרכס אליו המחלה, והסתכו בנפשו עבור הצלת חבירו, מאהבה כזו נובל ליקח דמיון על אהבת איש לאלהיו, וארדכא שתי האהבות מעירים ומנידים זו על זו, כי לא תוכל להיות אהבה אמיתית בין אדם לסונו טרם תחיה אהבה עומד בין איש לרעהו, וכן לא תוכל להיות אהבה נאמנה בין איש לאחיו, אם לא תהיה אהבה אמיתית בין איש לבוראו

כאשר

שמעתי הכוונת ממך שגרשם בהסדורים שקורם שיתפלל צריך לקבל עליו מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, ומדוע דק מצות עשה זו ולא אחרת, ושמעתי מפיו ממש של הרב רי"מ בעל ערוך השולחן הכוונת בזה, כי אם אחר אוהב את רעהו, אוהב גם את אוהביו, ושונא את שונאיו, כי אם יאהב את שונאיו איד יאהבהו, ואם ישנא את אוהביו מסתמא אהבתו אליו איננה אמיתית, וצריך להיות אוהב רעהו אוהביו, ושונאי רעהו שונאיו, ובזה נתגלה רשעת המן ושקריו לפני אחשורוש, שהמלך אחשורוש רמח בנפשו כי המן הוא אוהבו חאמיתי, ומרדכי הוא שונאו מפני שהוא שונא להמן אוהבו, וכל אשר שונא את המלך שונא גם את אוהביו, ובאשר שונא מרדכי להמן בגלוי, שלא קם ולא זע ממנו בפני עברי המלך, החזיקהו לשונא המלך גם כן, אך אחר כך כאשר נרדה שנתו מעיניו בלילה ההוא, ונקרא לפניו ספר הזכרונות, ונמצא כתוב אשר הנד מרדכי על בנתנא ותרש, והציל נפש המלך מרדת שחת, ובאהבתו הגדולה למלכו

מלאכת עושהו אף שיודע שיניע מזה נזק לבעל הכית, כי אינו משתדל לטובת הארון ואף אל השכירות פניו, והשני עובר את הארון כאמת וכלב תמים, ומנמחו אף טובת בעל הכית, או אם הוא יודע שרכב כזה אשר נצטוו לעשותו יגרום איזה היוס להארון, לא יעשהו ומפני אחתו לארוננו יעשה להיפך, וזהו מה שאמרו לנו חכמינו בכרכות דף ס"ג ככל דרכיך דעהו, ואפילו לרכב עכירה... היינו אם עושה עכירה לשמה, ידע כנפשו כי עושה זאת אך לשמה, ולא לעשות שטר כנפשו כי עושה זאת לשם שמים, וכאמת מתכוון הוא להנאת עצמו, אך אם כאמת כוונתו הוא לשמים על זה אמרו בנויר דף כ"ג גדולה עכירה לשמה, ומפרשים כי ארו כזה הפסוק לא נסוג אחור לכנו ותט אשורנו מני ארחיך, היינו אף שותט אשורנו מני ארחיך וסרנו מעט מדרך התורה, ככל זאת לא נסוג אחור לכנו, כי לכנו חיתה לשמים.

ואנשים גדולים צדיקים ואנשי מעשה, היתה

אחבתם לאלהיהם גדולה כל כך, שלא לבר שוויתרו משלהם ממה שיש להם בעולם הזה, לא הלכו אחרי תאות אכילה ושתיה, לא הכיטו על שום עונג, ודק השקם ותשוקתם היה לעשות נחת רוח לקונם בעשיית מצותיו וקיום תורתו, כי אם עוד וויתרו משלהם ממה שיש להם לעולם הבא, ומסופר על הנאון מוילנא זצ"ל שקורם פאירתו בכח הרבה כבי, וכאשר ראו התלמידים בכייתו תמהו איש אל אחיו, ושאלו את רבם מדוע אתה כובת, הלא חולד אתה אל המקום אשר הכינות, ושכר מוכ הרבה צפון לך לעולם שכלו טוב, ומדוע אתה כובת מפני אימת המות, לא! השיב הנאון לתלמידיו, אימת המות לא תבעתני ומראה מלאך המות לא תפחדני, ודק רואנ ומיצר אני על קיום מצות ומעשים טובים שאכטל מהם אחרי מותי, כי המתים לא יהללו ית, וכיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות, ונטל ציציותיו כירו ואמה, מה מוכ להיות בחיים, הלא בעד איזה אנורות יכולתי לקיים מצות ציצית השקולה כנגד כל התורה, ושם בעולם הבא אפילו אתו כל כסף וזהב שבעולם לא אוכל לקיים אף מצות קלה שבעולות, ומה לי לשכר האוב, אני מוכן ומזומן ליתן כל עולם הבא שלי עכור קיום אחת ממצות ר', ומה הוא העולם הבא נגר קיום ועשיית רצון אלהי.

וכן קרה שכאח אשה עניה אל צדיק אחר וספרה לפניו, כי בתה כבר הניעה לפרקה פרק בתולה נשאת

למלכו הוציא תעלומות סודם לאור, להניע אל אזני המלך להצלת חייו, או ראה והתכוון כי מרדכי היהודי הוא אוהבו כאמת, ולפי הכלל מי שהוא שונא לאוהב המלך הוא גם כן שונא להמלך עצמו, וכאשר שהמן הוא שונא למרדכי, הכין שהמן הוא שונאו כאמת, לכן הוציא עליו משפט מות, וכן אם אחר יאהב את האב צריך להיות אוהב גם את הכן, כאשר שנפשו של אב קשורה בנפש הכן, ואם שונא הוא את הכן מראה כזה כי איננו אוהב כזה את האב כאמת, וישראל נקראו כנים למקום, כמה שנאמר כנים אתם לר' אלהיכם וכל ישראל אחים הם בני אב אחד, ואם איש אוהב את המקום כאמת צריך לאהוב גם את ישראל אחיו, ואם הוא שונא לרעהו כן של הסכ"ה, מסתמא אינו אוהב את המקום גם כן, ולכן כבואו להתפלל וליהר שמו, ולקרא קריאת שמע ולאמר ואהבת את ר' אלוקיך, מוכרח הוא לקיים את המצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, שזה תלוי כזה ולכן צריך לקבל עליו קורם שיתפלל את המצות עשה של ואהבת לרעך כמוך.

ודמיון אהבה זו שנמצא בין איש ובין אחיו, אהבה

אמיתית שמוותר משלו, לטובת הכירו, אהבה חכמה מפנימת הנפש ומעומק הלב, אהבה אשר איננה יודעת כל משקל וחשכו, אהבה כזו ויותר מזה צריכה להמצא כלב כל איש יתודי נאמן לאלהיו, אהבתו לאלהיו צריכה לעבור כל גבולי החשכו, לא לעמוד על טו הרין ולא למצות עומק הדיו, לאמר מזה המצות פחדני תורתנו, ודק לעשות לפנים משורת הדין, וכן לפעמים לעבור הרין אך ודק לעשות רצון קונו והפץ צורו, ולכן אמרו חכמינו ז"ל גדולה עכירה לשמה ממצות שלא לשמה, ומסופר אצל החסידים כי הבעל שם טוב כהיותו פעם אחת בדרך ולא היה לו מים לרהוץ ידיו לתפילת המנחה, נתעלה מרוכ צער ויסורים, מרוכ אהבה ותשוקה לקונו, יוצרו וכוראו, אף שנפסק הדיו שאם אין מים יכול לנקות ככל מירי רמנקי, אך אהבתו להסב"ה חכביר על משקל הרין ולא עלתה על דעתו לפטור את עצמו כהרין הנפסק, להיפך אם יבין שכעשיית העכירה יפיק רצון קונו, ואינו דורש ושואל על עיקר שורש הרין, ועובר הוא על מצות התורה לשם שמים, אז מראה כזה אהבתו לר', והרמיון לשני עכרים המשרתים אצל בעל הכית, אחר עובר שכירותו, ובתור לכו איננו אוהב לארוננו ודק אל השכירות מנמח עבודתו, ואם מצותו הארון לעשות איזה מלאכה

ויאחכחו יחונתו כנפשו. קשה כשאל קנאה. קנאה שקנא שאל לרור שנאמר ויהי שאל עוין את רור. חיינו מקנאה שקנא שאל לרור אתה יורע כחה של האהבה מיהונתו לרור רעו. אם היה יהונתו מתחשב אם רשאי הוא לאהוב את רור כשעה שאכיו שונאו. ומחויב לשנא שונאי אכיו. אפשר שהיה מתרחק מרור. ואם היה מעמיס כרין בכור אכ אולי אפשר היה מוצא כי אסור לו להתחבר עם רור נגר רצון אכיו. אם לא מטעם רודף ונדרף. אך יהונתו לא התחשב כמאומה ולא כקש חשכונות הרבה. כי אהבתו לרור עברה כל גבול. ואהבה כזאת צריכה לחמצא אצל כל איש ישראל כמו שאמר רור כהלים כי עליך הורגנו כל היום. מפני האהבה של איש ישראל לאלהיו. צריך למסור נפשו עבור יחורו. קדושתו ותורתו.

והנה הדברים המביאים את האדם. להתרחק מאלהיו ולעבור על מצותיו. לזנוח את תורתו ולחשליך אחרי גו את חקיו ומשפטיה. המה שלשה כמספר. האחר מפני שהוא כעל תאוה וכל חשוקתו למלא כרסו וכל יחסר חמזו כמעיו מאכילה ושתיה. וכל רעיוניו וחפציו כיניע כפיו הוא למען בני מעיו. שיחיו דשנים ורעננים ממאכלים שמנים ומטעמים אשר ערכים לחכו. ומקיים הוא את הפסוק ותורתך כתור מעי. וזה כל התורה שלו. לרצו ולרדוף כל היום לרכות הלילות למלא תאוה. כי כל עמל אדם לפיהו. ומרוב תאוה שוכה לגמרי חובתו לקונו. חיוכי התורה חמוטל עליו. לא יחת מפני כל. ואיננו מעלה גם על רעתו כי גם כאכילה ושתיה נדרה התורה נדר וחסמה חרד לפניו כאיסור וחיתה. את זה תאכל ואת זה לא תאכל. כאשר אמר לי איש אמעריקאני. כשראיתי אותו קונה כאחר מן החניות רג טמא האסור לנו מן התורה. והוכחתיו על פניו מרוע הוא עושה זאת. הלא הדג זה אסור לאכלו. ואמר לי כי לפי דעתו לא צותה התורה לאסור רכר שהוא חביב על אוכליהם. וככל עשרת הרכחות לא נמצא שום צווי לחרכרים חנוגעים אל האכילה. וספרתי לו מה שהשיב הארמו"ר בעל התניא לאחר שכא לפניו כשאלות קושיות וחקירות כעניני רת וריני תורתנו. והתחיל להתפלסף לפני בעל התניא מרוע אסרה לנו התורה רכר זה או אחר. והשיב לו. בני. הנר לי האמת. אם היה דבר זה שנוא לך אם גם אז היית שואל שאלות כאלו. ואמר לו אם באמת הייתי שונא לאלו הדברים לא הייתי שואל אליהם שום קושיות. אם כן. אמר לו בעל התניא. הקושיות שלך אינן כאות מראש

נשאת. וכבר נזרמן לפניך שירוד טוב עם החן חלמיר חכם והגון. אך אין כירה פרוצה לפורטה לצרכי הנשואין וסילק הנרוניא. ולא היה לה עצה אחרת כי אם לפנות לו אולי יחלצנה מן המצר וככתה לפניו מאר. והוא כשמעו נחם אותה שכל תראנ. הלא בסך הכל נצרך לה שלש מאות שקל. והוא אחראי לה שיתן לה את הסך הזה כשלימות. ותכוא אליו בעור שכוע ימים. וכאשר הלכה מאתו אמר לאשהו הצרקה שתכין לו הרדד. כי ישים רדד לפניו ליסע להיריר הגדול אשר היה כעת ההיא. ששם יכואו כל הסוחרים הגדולים מארכע כנפות כל הארץ. וכאשר לא היה לו כסף הוצאותיו חלך רנלי. ויהי כהיותו כרדד חשינהו איש כענלה רתומה לארכע סוסים. המנמעים ארץ כמרוצתם. והאיש חיושב כענלתו היה עשיר מאר. וכראותו את האיש העני החולך כרדד יחירי רחם עליו. וקרא אותו לישיב על ענלתו. וכישכו שאלהו לאן פניו מועדות. ולחיכו רגליו מוליכות אותו. והצדיק חשיכהו כי גם הוא נוסע להיריר הגדול אשר כל העשירים הסוחרים הגדולים נוסעים. — ומה העשה שם ואיוזה סחורה יש בידך למכור. או יש בידך כסף לקנות איזה סחורה והצדיק השיב לו כתמותו כי כסף אין לו ליסע כהן איוזה סחורה. ורק מעמ סחורה יש לו למכור אם יזרמנו לו קונים עליה. וכאשר שאלהו הסוחר איזה מין סחורה יש לו. השיבו כי חפץ הוא למכור חלקו לעולם הבא. וכאשר הוריעו הצריק שמו אשר היה מפורסם לצריק נפלא. שאלהו כמה יחפץ בער חלקו של עולם הבא. והשיבו כי רורש הוא בער זה שלש מאות שקל. וכאשר תקעו כף זה לזה שלם לו הסוחר הסך שבקש. והורידו מעל ענלתו וחזר העירה. ושלה אחרי האשה העניה ונתן כירה הסך שלש מאות השקל למען תהיה כירה לנרוניא ולהוצאת החתונה. וכאשר נתורע הרבר לתלמיריו שאלו את רכס איד עשה הרבר הזה שהוא מעשי עשו למכור הככורה בער נזיר עדשים. הסכיר להם כי איננו עובר את ר' עכור סבלת שכר טוב. וחתנא מלמדנו הוו כעכרים המשמשים את הרכ שלא על מנת לקבל פרס. ושכר מצוה הוא המצוה עצמה. ויפה שעה אחת כמעשים טובים מכל חיי העולם הבא. ואהבתו לר' היא יותר חזקה אצלו מאהבת השכר של עולם הבא ועשיית רצונו יתברך וקיום מצותיו יקר אצלו מכל שכר הצפון לצריקים.

ובמדרש שה"ש פרשה ח' כי עזה כמות אהבה זו אהבה שאהב יהונתן לרור שנאמר ויאחכחו

תרי"ג מצות

דרוש

כבוד

מראש כי אם מכרסד, ועל שאלות חכרם אין להטריח הראש להשיב עליהן.

ובפה אנו רואים חרבה אנשים המחללים את השבת כפרהסיא רחמנא יצילנו, ובעמרם כחנות או בבית החרשת שובחים לגמרי שיש שבת בתורה ודומים הם לתינוק שנשבה בין הגוים, כי השבת אינו ניכר אצלם במלאכתם אשר המה עושים, ורק בשיגיע זמן האכילה דורשים מנשיהם להגיש לפנייהם מאכלי שבת, תרנגולת מפוטמה, ודגים ממולאים ומבושלים כריח טוב עם תבלין ששבת שמה, וגם פשיטת דשנה ושמנית, ושם על שולחן רשן מלא כל טוב יורעים מהשבת ומתענגים בעונג משונה, בסמכם על הפסוק ומראת לשבת עונג, ואומרים כי מצות שבת היא טובה ונהדרה, והנשים הכשרות הנאמנות עם אלהים ויורעות לבוון רוח בעליהן, אומרות להם שבאם לא ינוחו כיום השבת, לא תתננה להם ארוחת שבת, כי אם תנישנה לפנייהם מאכלי חול, ומח יעשה האיש שלא ישבות בשבת מפני מאכל טוב ונתח שמן ומוכרח על פי אונם האכילה, להתחיל כתחילת הפסוק, אם תשיב משבת דגליך, עשות חפציד כיום קרשי, אז וקראת לשבת עונג.

ונמצא זה עובר עבירה בשביל תאות האכילה וזה מקיים מצות עבוד מלוי הכרס, ושניהם אנשים חולים הם, והשם היאות למחלתם הוא מחלת בני מעיים.

ויש אנשים באלה אשר יש להם מיחוש אחר, ומיחוש הקיבה אין להם, כי יורעים הם שלא על הלחם לברו יחיה האדם, ולא יאות לו לאדם לרדוף אחר עמל, עמל אדם לפיהו, ומח נפקא מינה לו לאדם אם אוכל מערנים או לחם וירק, ואחר רדת המאכל לבטנו לא יחוש מה שאכל וכל ההנאה היא הנאת נרונו, כאשר מסופר על המלך הצרפתי נפוליון, שאמר בי מיצר ודואג הוא על שני דברים, האחד למה צריך האדם לשינת, הלא בשינתו איננו יודע ומרניש שמלך נרול הוא, ושנית מרוע רדך הורשט אשר בה תעבור המאכל קצרה היא, הלא אדם שיקח האדם מאכלו לפיו אינו נהנה ממנו, ואחר שירד לבטנו, אין נפקא מינה מה שאכל, וכל ההנאה הוא אכילת ובליעת נרונו, ולבסוף הגרון הוא כל בד קצר עד שברנע אחד תעבור המאכל לרדכו, ואנשים האלו כבואם לביתם לארוחתם אינם שמים על לב מה שתגשנה לפנייהם נשיהם לאכול ומקיימים הם מאמר חכמנו

לאהבת ד'

הגרון

חכמנו ז"ל אין משיחין בסעודה כפי אשר פרשו ע"ד מליצח שאין לו לאדם לעשות שיחה אורות הסעודה ואכילה ושתיה, ואך חולי אחרת יש להם לאנשים האלו.

אנשים האלו יש להם רעות בזכות כמחשבתם, הולכים בדרך החקירה הפילוסופית ודרך המינים והכופרים דרכם, וכל עיונם הוא במושכלות, להקשות תמיהות על הנהגת העולם ולבוא למסתרי הטבע במסקנא שאין עולם אלא אחר, ושאר רעות נפסדות, לא יחפצו לרעת את ר', אינם מכירים ומבינים את תורתו ומוסדו הטוב, אינם מכירים בין טהור לטמא ובין קודש לחול, ובכל יום קוראים ספרים באלה המלאים רעל של אפקודות ואשר מעפרים כעפר על כל הקדוש לנו מאז ומקדם, ובשעה שמרכרים ידברו נבוהח על גוי ואדם יחר, ישליכו שיקוצים על עמם, מרוע יחזיקו עצמם לנבחרים מכל העמים אשר על פני הארמה, שואלים על כמה מצות תורתנו, מרחים את החוקים מלקיימם ומואסים במשפטים אשר עבר זמנם, לפי רעתם המקולקלה, משפילים את העבר של עם ישראל ומתננדים על העתיד המפואר, לאלה האנשים נובל לאמר כי יש להם מיחוש ראש, וכל ראשם לחלי, ומחלתם הוא מחלת הראש, ואף שלפי ראות העין מחלה בוו איננה מסובכת, אך באמת היא קשה שבמחלות, כאשר תראה במחלות הגוף, אם אחר חולה על אחת מאיבריו יד או רגל, או חולי קור וחום ושאר מיני מחלות אשר ניכרת היא מבחוץ, יאמר עליו כי חולה הוא, אך אם אחר חולה במחלת הרוח וסימני משוגעת נמצא בו, בחיצוניותו אין ניכר עליו שום מחלה, אוכל ושותח כשאר בני אדם, ישן הוא כאיש בריא אולם, ורק כאשר תרבר עמו תשמע ממנו דברים המראים על מחלתו כי אנושה היא, ויש גם כן כאלה המרכרים גם כן באחר האדם, ואך משונה לרבר אחר הם, זה מעלח ברמיונו כי מלך הוא, וזה כי פילוסוף הוא ושאר מיני רמיונות, ורופא מומחא תיבה בראותו אותו יגיד עליו כי חולה נרול הא וצריך להביאו לבית אוסף המשוגעים, ובכך קרח באיש משוגע כזה אשר לא היה ניכר עליו שום סימן מחלת, והרופא הושיבהו בבית החולים, בא אליו איש לבקרו ומצאו אוכל ארוחת טובה ומדבר באחר האדם, שאל אותו המבקר מרוע חושיבוד פח הלא בריא אתה כמוני, ואמר לו החולח נסח נא ותנח אצבעך לתוך פי, והוא בתומו עשה זאת להבחינו מה ברעתו, ותיבה כאשר בא אצבעו לתוך פיו נשך אותו בחזקה והנשוד בצעקו עליו

לאהבת ד'

הגדון

לחאמיו, ולא לחטריה עצמד לביתי לראות בעיניך, ועתה כאשר באת לביתי חפצתי להראות לך, כי האנשים לא שקרו כך, והאיש חמשכיל הוה אשר אף לפי הראות היה איש יהורי כשר, מחלה עוה היתה לו כראשו וזהו חנקרא מחלת הראש.

ועוד מחלה שלישית הנקראת מחלת עינים, והם אלו האנשים התרים אחרי עיניהם וחנפתים מעיניהם לעשות כל דבר רע, וכראיתא בירושלמי ברכות פ"א, עינא וליכא תרי סרסורי רעבירה, ומחללה מעינים תחילה, ובהחטא הראשון של עץ הרעת נאמר וחרא האשה כי טוב העץ למאכל, תחילת החטא היה על ידי ראיית העינים, וכיחורה נאמר וירא שם יהורה חרי גם כן כא לו מראיית עיניו, וכגמרא סוטה אמרו שמשוו הלך אחרי עיניו לפיכך נקרו הפלישתים את עיניו, ועיניו תוליכוחו שולל, וחז"ל במליצתם בהקשות על קורה שפסק היה מה ראה לשמות זה, אמרו שעיניו המעות, אף שאמרו דרך מליצה, אמת ויציב הוא שכל רע שעושה האדם כא מהבטת עיניו, כל קנאת איש ברעו המביאה לירי שנאה ומרה רעה, כל חמדה של ממון ורוכ דברים מבווערים, כאים מראית עין, כמה מחלוקות גורמת חעין בין איש לאשה, היא חולבת בין נשים ורואה אותן מלובשות כגרי תפארה, אכן יקרה אצעה וצמיד, נומי און ומבעת יר, וחולבת לאישה שיקנה גם לה תכשיטין ומלבושים כאלה, ואם אין ידו משגת, או שלבו אינו הולך לרכבים כאלה, מתהוה מחלוקת גדולה ביניהם, שמגיע לפעמים לירי פדור, או איש כא בין אנשים כאספות עם ורואה הכבוד שמחלקים לחכירו, או רואה שחכירו נוחל כבוד בבית החפילה, ועיניו מביאים אותו לחכוע כבוד בפיו, ולפי הכלל של חכמינו בעידוכין שכל המחור אחר חגדולה, הגדולה כורחת ממנו, מחסרין ממנו גם הכבוד שחלקו לו קודם, ורכר זה מביא לירי מחלוקת, שהשחיתת כל טובה מישראל. **ו**דבר הרע חוה נמצא גם כן אצל תלמידי חכמים ובעלי תריסין, הנושאים דגל תורתנו ואשר צריכים להיות למופת לפני ערתם וצאן מרעיתם, אם רואה אתה שיש בין תלמידי חכמים קטגוריא, ושנאה כבושה בין איש לרעהו ומשליבים שקוצים על חכריהם כדעה וכמעשה, ומחרפים ומנרפים אותם, ומשפילים כבודם כעיני הכעלי בתים, ואלה שמחים כגנותם של חכריהם, וכיחוד כאלה וקני הרבנים בעיר גדולה אשר כל אחר מהם רוצה להשתרר ולהיות חר כדרא, או לפחות רב חבולל, ומשחיתים כאלה מעשיהם

דרוש

כבוד

עליו מדוב כאכו מה עשית לי ומדוע נשכחתי, אמר לו כצחוק, אם אומרים עלי כי משוגע אני, עליך היה להאמין כי אמת הוא ולא להכניס יד לתוך פי איש משוגע, וכמו כן במחלת הנפש, יש חולח במחלת יד שאינו מניח תפילין, ויש במחלת הרגל שהולך לרכר עכירה, יש חולח בפיו שמרכר לשון הרע וזה על אוניו שאינו שומע בקול אביו ואמו, או שאר סיני מחלות אשר רישומן ניכר, ואך יש כאלה אשר אין ניכר עליהם שום מחלה טכחוז, מניחים תפילין ולובשים ציצית ושומרי מצות המה, ורק כאשר תרכר עמם תראה כי חולי נפש הם, ומרכרים רכרי מינות ואפיקורסות נגר אמונתנו, אשר בעל כרחך תאמר עליהם נגועי הראש הם, כי כראשו נגעו לאמר אם שכלו מסבמת למצוה זו יעשנה, ואם לא, לא יעשנה, וזה צרעת נורא ממארת כאיש.

וכדתני ר' שמעון כן יוחאי כמרש מצורה פרשה

י"ה, שבשעה שעמדו ישראל על חר סיני לא היה בהם כעלי מומין ומצורעין, ואז נאמר כולך יפה רעתי ומום אין כך, וכיון שתמאו היו בהם מצורעין, ואף שלמראית העין הרי הם ככל אנשים, אך הכהו רופא הנפש רואה ומכין את נגעו, כי יש יש לו מחלת כל הגוים שאמרו להקב"ה תנה לנו מראש ונעשנת, כגמרא ע"ו, חיינו אם הראש יסכים להמצות או נעשה אותם, וזו היא מחלה עוה ונמרצה אשר אינה נראית לעינים, ושוכנת בפנים הראש והמוח, ובפי המסופר ברכרנו מאיש המשוגע לעיל כן קרה כאחר שכא לעיר, ואמרו לו כי יש בעירנו משביל אחר אשר מינות ואפיקורסות נודקה בו, וכאשר לפי רעתו לא נראה בו סימני אפיקורסות, כי מחפלל הוא בציצית ותפילין, כקר אוהו כשבת קודש לראות אם שומר שבת כהלכתו הוא, וראהו כא מבית הכנסת, ומתנהג כיחורי חרר כאמירת שלום עליכם, וקירוש על היין, והאיש משתעה לו מקשה לשאול מדוע יכנוהו כשם אפיקורוס, ורחץ ידיו לאכילה וישב אל השולחן המונחות עליו שתי חלות לכנות תחת מטפתה לכנה, ולקח הסכין ורשם על החלה חימנית כמנהג שצריך לרשום כסכין על הלחם קודם חכרכה ולא לחתוך כמו כחול, מפני שצריך לכרד על שלימה, וכן עשה הוא גם כן, ואחר חכרכה חפץ לחתוך כמקום הרשום, והרישום לא היה ניכר כטוב, לקח כירו נר דלוק מעל השולחן והגיש אל החלה לראות הרישום ולחתוך בו, וכאשר התחיל האורה לצעוק בקול, הלא שבת היום ואמור לנו לסלמל נה, אמר לו אם אמרו לך כי אפיקורס אני היה לך לחאמין

תרי"ג מצות

דרוש

כבוד

הגרון

לאהבת ד'

מעשיהם כל רכר טוב ומועיל, וכל תקנות טובות לא יוכלו להתקיים מפני הנהגתם של אלו, והכל בא מראיית עינים, מחמנה המשונה כפה שעל כל רכר קצו וגדול מתאספים לאספות, ובכל יום מסבל כל רכר הזמנה לבוא לאיזה אסיפה, וטובעים כים של אסיפות, והיה כאשר בא הרכ לאסיפה, ורואה כי חכירו נבחר ליושב ראש או פקירות אחרות שיש בהן איזה כיבוד, מתקנא הוא בו, ומחליט בדעתו להתנגד לכל הרכרים אשר תחליט עליהם האסיפה, ומתהווה מזה הרכה סכסוכים בין רכר לרכר, והכל בא מראיית העין, שהעין רואה והלכר חומר והפח והלשון נומרים, ובעיני הערה כודאי צריכים העינים להיות שלמות וכריאות, כי יודעים הם מרכרי תורתנו אשר העין מתחלת בעכירה תחילה, ובכלעם כתיב וישא בלעם את עיניו, וזה חוליכהו לקלל את ישראל וליהרג בתרכ, וכן כלום כתיב וישא לוט את עיניו, וזה הכיאהו להתחבר אל סרום, והמחלה הזאת נקראת מחלת ענים.

וכל אלה המחלות אשר חשבנו, בין מחלת מעיים ומחלת הראש והעינים, עיקר שרשן כאות מחסרון אהבת ר' ותורתו, ואיש ישראל המסור בכל לבו

לכו לר' אלהיו ואהבת תורתו תקועה כסרכו, יש לו עין רואה ולכר חושב וראש נקי מכל מחשבת פיטול לעשות רצון אכיו שכשמים, ואם העיקר והשרש יהיה חוס ואמיץ, לא יסתעף ממנו ענפים חלשים, כי תחלש יאמר גכור אני, לתחליש תאות האכילה הכאה ממחלת הכני מעיים, ומחשבות זרות הכאות ממחלת הראש ורדיפת הכבוד הכאה ממחלת העינים, ואם אהבת ח' יש כאן, הכל כאן, שמכיון שמוכן הוא למסור גם את נפשו עכור קיום תורת אלהיו, איננו דורף אחר אכילה שתיה וכבוד, ואינו קולט מחשבות רעות כמותו.

וזה שאמרו כמררש חנצכ כפתה דרשוננו, חולי שאני חולח אינו חולח מעיים, ולא מיתוש של ראש, ולא כאכ עינים, כי אלו אינם עיקר ושרש המחלה, ממה אני חולח מאהבת, כי יש חסרון אהבת ר', ולא על אהבה אלא על מות, כי אינו נקרא אהבה אמיתית אלא זו שמוכן למסור כל אשר לו כער אלהיו, וזה תמצא כעם ישראל בכלל, איזה אומה כישראל שמסרה נפשה על רכר אלות כעם ישראל וזה על מות אהכוד, ור' יעורנו לאהוב ולהתאהב מאתו, וכאכ את כן ירצנו ער כיאת משיחנו אמן. אדוננו

מסעמים

אֲדוֹנֵנוּ דוד אמר בספר תהלים, ראשית חכמה יראת ד' ואחריו בא שלמה בנו בספר משלי ואמר יראת ד' ראשית דעת, ואם בו חיראה מביאה לידי דעת ד' ולירתע לאחוריו מפחד הדר נאוו אלהינו, שידע שהוא ברית קלה, ויטיו בצל עוכר, ואינו נחשב כלל בכריאה לעומת הנרמים העליונים, כמו שאמר דוד המלך, כי אראה שמיד מעשי אצבעותיך ירח וכווכבים אשר כוננה, או אביו מה

אנוש כי תזכרנו, וכל דרי עולם כלא נחשבו, ואמרו בספרי בפסוק האוינו חשמים וארכרת, א"ל חסב"ה למשה אמור להם לישראל הסתכלו בשמים שכראתי שמא שינו מירתו, על אחת כמה וכמה שאתם צריבין שלא תשתנו את מרותיכם.

ובתורה נאמר מי יתן וחייה לבכם זה להם ליראה אותי ולשמור את כל מצותי, ונאמר עוד למען תירא את ד' אלהיך לשמור את כל חוקותיו ומצותיו, חרי שהיראה מביאה לקיום התורה, והתנא אמר, אם אין יראה אין חכמה, כאשר אמר דוד ראשית חכמה יראת ד', ור' יוחנן אמר במסכת שבת, אין לו להסב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד, שנאמר ועתה ישראל מה ד' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה, וכדאמר ד' הושעיא במדרש שמות, שמי שאין בידו יראת חסא אין בידו כלום.

ואם שנאמר בתורה ויצונו ד' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ד' אלהינו וגם בתוכחה נאמר אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה חזאת הכתובים בספר חזק ליראה את השם חנכבר והנודא, הרי דואים אנחנו בחיפז שהתורה מביאה לידי יראה ולא חיראה מביאה לידי תורה, נובל לאמר על פי דברי המפרש להרמב"ם הלכות יסודי התורה, כי יש שני מיני יראות, יראת העונש ויראת הרוםמות, יראת העונש צריכה להיות קודמת להכמה, וקודם לקיום המצות וכמו שאמר שלמה יראת ד' ראשית דעת, חסרים יראה לדעת, והתנא באבות למד אותנו, כל שיראת חסאו קודמת להכמתו, חכמתו מתקיימת, ויראת הרוםמות, באת אחרי לימוד התורה והתבוננות בה, וקיום מצות התורה והשגת עומק יסוד האמונה מביאה לידי יראה עילאה

דברי יעקב

הבה"ג מנה עוד עשה נזונת היראה והוא לירא מן החכמים, מתקרא זה גופא דלת ד' אלהיך תירא, וכדוריש ר' עקיבא נגמורא פסחים דף כ"ג לרבות תלמידי חכמים, אך הרמז"ס נספר המצות נשרש שני השג על הצה"ג נזה ולפי כלליו שכל דבר שהוא נלמד נשלש עשרה מדות לא יתשנ נמנין התרי"ג מצות, שאם כן היה לו לתשנ לפי דרכו גם כבוד נעל אמו ואחיו הגדול למצות נפני עומן וכפי דרשת

מצוה ד'

ליראה את ד' אלהינו, ולהיות יראתו על פנינו לבל נחמא ככתוב את ד' אלהיך תירא.

ח"ל כנד את אציק לרבות אשת אציק, ואת אמוך, ויו יתירה לרבות אהיך הגדול, והיא השנה נפלאה, אף שהרמז"ן נהגותיו תירך דלא תייצ הכתוב נכבוד אשת האב ונכבוד אחיו הגדול אלא משום כבוד האב, ונכללו אלו נמצות עשה של כנד את אציק ואת אמוך, נכל ואת קושית הרמז"ס נחוקמה עומדת, כי גם נמורא תלמיד חכם נוכל לאמר כי נכלל מוראם נמורא המקום, ותיצ לירא מהם מפני הכתוב את ד' אלקיך תירא, וכמו שניאר המהרש"ל נלמות ננ"ק דף מ"א דוריש לרבות ת"ח אינו מפני שכל להשנות מורא ת"ח למורא המקום, שזה אי אפשר לאומרו, ושמעון העמסוני פירש משום זה, אך ר"ע סגר שזה הוא גופא מורא המקום לירא מהת"ת, וכמו שאמרו מורא רבך כמורא שמים, וכמו שלא מנה כיבוד אשת האב ואחיו הגדול שזה נכלל נכבוד אב, כן אין למנות מורא ת"ח שהוא נכלל מורא שמים, וחדל מזה היה, וכן הקשה נספר קנאת סופרים על תירוך הרמז"ן, שאם כבוד אשת האב נטפל לכבוד אב, כ"ז שיראת חכמים נטפלה ליראת המקום.

ואם שיש לדחוק ולחלק צנייהם, כי אצל כיבוד אשת אציק נוכל לאמר כי הוא כיבוד אב ממש, כי האב נעלמו מחיצ לכבדה ודונה נכך שהוא לטובתו וכדליתא צנימות ונמנהדרין דף ע', האובז את אשתו כגופו ומכבדה יותר מגופו וכו', עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהליך, וא"כ האב נעלמו מכבדה שהוא למען ישכון שלום נציתו ושלום נארחותיו, ודונה הוא נ"כ שנניו יכבדוה, וכן ננעל אמו וגו' הגדול שהוא מפני שלום בית, אך אצל מורא תלמיד חכם לא נוכל לומר כן, כי איך נאמר שקיום מצוה זאת נאשר שהוא רענו של מקום, לכן נכלל זאת נמצות את ד' אלקיך תירא, דא"כ קיום מצוה כל התורה כולה נמי נכלל נזו המצוה של יראת ד', שמתוך שהוא ירא את ד' הוא מקיים מצותיו, ולר"ע

ממעמים

עילאת, וכפי הפסוקים המובאים, וזה שחקדים דור ואמר ראשית חכמה יראת ד', מתחילה חכמה ואחר כך בא לירי יראה וחיינו יראה אמיתית, אשר לא כל אדם זוכה לזה, כי אם אלו המעמקים בלימוד תורתנו הקדושה, ואחר התכונות כגורל מעשי כריאת העולם והויתתה ובמאמר הכרדרשי בכחינת עולם, כי אראה כדורים יקרים מסודרים סכיכותי, וחמה נפלאו ממני, נפלאו מעשיהם ונכורתם, כל חכמה וכל כינה תסתתר לשער גדולי רחיקהם ומרחבי קצותם על נכון, ומה ישתרר צעיר וזוכים קצוץ כנפים וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו.

והנה קיום כל מדינה ומדינה תלויה בספר החוקים ובחוקי העונשין שלה, אשר זאת תחויק את אנשיה להיות ראויים להקרא בשם אנשים ולא להיות כחיות השרה הכולעים איש את אחיו, ולולא ספר העונשין, כי אז היה העולם כשרה ההרנה וכשרה קטל, כי איש את רעהו חיים בלעו אלמלא מוראה של מלכות ועונשיה הנוראים, וכן כתורה נאמר במה עונשין השייכים לכית דין של מטה, למען ישמעו ויראו, או וכל ישראל ישמעו ויראו וכל העונשים שבתורה להמורדים ופושעים וכן כל חוקי העונשין של כל מדינה ומדינה אינם כרי לעשות נקמה בהחוטאים, כי אם להזהיר על ידיהם לשאר העם, שכל יוסיפו לעשות כדרכי הרע הזה, ולמען כער דם נקי מקרב העם.

ואחר כל הצווים, ההזהרות והעונשים של ממשלה ומלכות בכל מדינה, שוררת הרשעה בעצם תקפה, ועושה משפט וגול נמצא בה, רצוח, גנוב על כל שעל, מפני שהעונש הקצוב על איש רע ובליעל אפילו עונש מיתה לא תפעול על פושע כזה, אשר חיו קצובים, ואכול ושתת יאמר לה, כי מחר נמות, ואימת מות מיום הרין בכית דין של מטה לא תבעתהו, ולא תעכבהו מלעשות כל רע, ובטענת עשו הרשע הנה אנכי הולך למות כיון כד ובין כר, ולכן לא אפחד מיום מחר כי יבוא ארי, ועבר חמש עבירות גדולות כיום אחר, וכל הרוצחים כיום הזה הם מחבורתו של עשו, יורעים כי סופם להנצד כפה המשפט והייהם יקופר על ידי תליה או מיתה משונה אחרת, ובכל זאת עושים מעשי תעתועיהם, לא מתקנתם להנצל מיד שומרי המשפט ומחפשי הטאים, אך בטענתם כי הכל למיתה הם הולכים, ומה לו לאדם אם יחיה עוד איזה שנים, וכל זמן שאנחנו

דברי יעקב

ולר"ע היא מנה בכל המצות לירא מפני תלמידי חכמים, וכמו שהשוה הכתוב תורה לז' ואם למורא שמים וכל זאת נתן הקב"ה טווי מיוחד על מורא לז' ואם, כן במורא ת"ת, אף שמורא רבך כמורא שמים, נכ"ז טה על מוראם ניתוד, ואינו נכלל מורא שמים, להיות נכלל במנהג אחר, ואף שנתרנה בפסוק מרנני זאת, נכ"ז היא מנהג בפני עמנה לפי דעת נה"ג, ולפי דרשת ר"ע ומוכרח אחר לומר כך, שלא מפני השולח מוראם כללם הכתוב מורא המקום עם מורא הת"ת, כי איך נוכל להשוותם לגורני, כי אם היתה יראה אחרת, והיא יראת הרמונות, כי אז היינו יכולים לאמר כי לריך לירא מפני הת"ת מפני גדולתם ורמונותם, כי נורמים הם משאר העם ונשאים מפני מעלתם, אך נאמת יראה כזאת היא מעלה רמה ונשאה אשר יגיע אליה אך בני עליה וראשי עם, היינו הת"ת נעמם, ולשאר המון העם טה על יראת שר ועונש, שיוכלו גם הם להגיע אליה, ונזה ננלנו הת"ת ונשאר העם, וא"כ איך נוכל לזות את העם לירא מפני ת"ת כמפני המקום, והואו שניהם יחדיו במורא, הלא יראת שר ועונש לא שייך אלל ת"ת, וכמו שפירש מהרש"ל בפסחים דף כ"ז שלכן פירש שמעון העמסוני מלת ד' אלהיך ולא פירש מולאנת את ד' אלהיך, כי שם נחל ליה לרבות ולהשוות אהנת ת"ת לאהנת המקום, חלל אלל יראה שהוא מפני שר ועונש אינו דומה להשוות לו תלמוד חכם, כיון שאין שר ועונש של אדם ניד הת"ת, ור"ע דדריש הוא תושב אחרת למנהג בפני עמנה וכלל אחרת בפסוק אחד של מורא המקום להראות על חשיבות המנהג הזאת ושיהיה שזה ותשובה אללנו מורא ת"ת למורא המקום, ושאלמו מורא רבך במורא שמים, היינו כיון ששתי המצות נאמרו בפסוק אחד, לכן השוו שתי המצות זו לזו, ומנהג זו של מורא ת"ת חשוב לפני המקום כמנהג של מורא המקום, אך למנהג מיוחדת תחש, ולכן ונה אחרת הנה"ג למנהג בפני עמנה.

ובזה נחל לי מה שהיה קשה לי על דברי הרמב"ם שאמר בהלכות ת"ת פ"ה ה"א אמרו חכמים מורא רבך כמורא שמים, לפיכך אמרו כל החולק על רנו כחולק על השכינה, שנאמר נהנתם על ד', ונה"ג איזה חולק על רנו זה שקונע לו מדרש ויושב ודורש שלא נרשות רנו ורנו קיים, ואע"פ שרנו נמדינה אחרת, וכל המורה הלכה בפני רנו חייב מיתה, והוא מהגמרא דסנהדרין דף ה', ונעירובין פרק הדר דף ס"ג, אמר רנא בפניו אסור וחייב מיתה, שלא בפניו אסור ואין חייב מיתה, וכונה הוא השיעור בפניו ? שלש פרסאות, והוא מהכסף משנה, וכדי שלא יסתרו המיתרות מחלקים הראשונים בין לקנוע מקום או רק להורות, שלקנוע מקום

מפעמים

דברי יעקב

שאנחנו חיים פה על הארמת. נמלא חורי בתינו בסף. למען תתענג כרשן נפשנו וחיינו בנעימים. ואך אלה האנשים המאמינים בתורת ר' ובצווי משפמיו. ואשר יש כלבם אמונה אהורה ויראת אלהים על פניהם. מאמינים בשבר ועונש לעולם הבא. רק אלה בוכשים את יצדם הרע מליכך אחריו. ואם יסרה פעם אחת כי גם יהודי חרד עובר עבירה גדולה ולא יוכל למשול ברוח יצרו. וחסר לו בח הנכורה לכבשהו. זה הוא במעמ יוצא מן הכלל. אך על פי הרוב עושי רשעה חמח מן בת אנשים אשר חשליכו מעליהם עול האמונה ויראת ר' אינה על פניהם. והכלל ישראל ההולכים בתורת ר'. והמקיימים הפסוק ועתה ישראל מח ר' אליהו שואל מעמד כי אם ליראה את ר' אלהיך. אם הם יראים אפילו יראת העונש. לא נמצא כם באלה שיריהם רמים מלאו. ושיהיו שייכים להבתח הנסתרה אשר יארכו לרם נסי. כי היראה מביאה אותם לידי בושח. ובמאמרם ז"ל ובעבור תהיה יראתו על פניהם זו הכושה. ואם אחר הוא בושח פנים לא יוכל להתנפל על אחר לגזול ממנו כספו בגלוי בפני עם רב. שלזה צריך עזות גדולה.

ואמת הוא שלכוא ליראת חרוממות. יראת אמיתית. הוא רבר קשה ובשאלת הנמרא בכרכות. אטו יראה מילתא זוטרתיא. ולא יוכל האדם לכוא למרנה רמח ונשאה בזו. רק לאחר לימוד הרבה תורה והתעסקות במצות. ועיון בגדלות ר' ובריות העולם. ובמו שתמצו. איו. לגבי משח מילתא זוטרתיא היא. מי שהוא במשח שנתמלא ממ"ט שערי חכמה. לו הוא רבר קטן להניע למעלה רמח בזאת. אך יראה קטנה וחיא יראת העונש. יראת מן המות. יראה מן העניות מפני הקטנת הזביות. ובמו שנאמר ביעקב וירא יעקב מאר. ודרשו חז"ל שירא שמא יגרום החטא. יראה מן הרין לעולם הבא. וממשפט הגיהנם. ליראה כזו יכול כל אדם להניע אליה. ואם אמרו במשנת פרקי אבות אין כור ירא חטא. היינו שאינו ירא מהחטא עצמה. אבל מפני עונש החטא ירא גם הכור. אם אך מאמין בשבר ועונש.

והסמ"ג במצות עשה ריראה אומר. שהירא מחעונש ועובר הקב"ה וירא ממנו פן

ואם תתקן שהלא נדנר זה אינו שזה כנוד הרנ לכנוד ד'. שהוא רואה והרנ אינו רואה. ולכן לא יוכל להיות ההיקש של כנודם נכל הפרטים. הלא עד שלש מילים אסרו לתלמיד נמקום רנ. או שנים עשר ויילים כמו שכתוב נרמז"ס שם ה"ג. אף שאין רנ רואה כיון שרחוק ממנו. הרי שאין תלוי נראיית עינו של הרנ. ול"כ היה לאסור לתלמיד להורות נכל העולם. וכמו שפסק הרמז"ס נאמת על קציעת ענינו להוראה ולישנ ולהורות לכל שואל. אסור אפילו הוא נסוף העולם ורנ נסוף העולם.

אבל נתרוננו על נה"ג נוכל לאחר כי אף שהאמת שהשנה המקום מורא הת"ח לנווראו ננוה שכללם נפסוק עמו. אך לא לגמרי הם שוים. ושתי מצות ונויות הנה. וכל מלה ומלה החיונ נה כפי שייך חללה. לד' אשר עיניו משוטטות נכל. לו אין שייך לאמור שלא נפניו כי מלא כל הארץ כנודו. אך נמורא של תלמיד חכם יכול להיות נגזל של שלש מילין או של שנים עשר ויילין. זה הוא אך מפני הנגלה שלא ינאל להורות נפניו מנוש והרמז"ס לשיטתו שאינו חושב מורא רנ לנונה נפני ענמה. כי נכללה היא נמורא שמים. לכן פסק שאפילו התלמיד נסוף העולם והרנ נסוף העולם אסור לו לקנוע מקום להוראה. ואך להורות אחיה דנר הוראה מותר לו לתלמיד. מפני שרנ מחל לו על זה. ורנ שמחל על כנודו. כנודו מחל.

ויזקו בעולם הזה. ופן ירוננו לאחר המיתח בניהנום חבא. אמנם מדח טובח חיא. כי גם ביראה כזו יוכל כד לתכלית היראה. ומי לנו גדול מר' יוחנן בן זכאי. איסור עולם.

ולכן צוה ר' על היראה מפני שחפץ בקיום העולם ובחצלחת מין האנושי. וישמור ירו מעשות כל רע. ונוחנת בכל מקום ובכל זמן. כאנשים ובנשים.

כבוד הגרונ

דרוש

ליראת ד'

בספרי פרשת שופטים סימן ל"ה לפי גרסתנו על הפסוק למען ילמד ליראה את ד' אלתינו, מלמד שהמורא מביא לידי מקרא, מקרא מביא לידי תרגום, תרגום מביא לידי משנה, משנה מביא לידי תלמוד, תלמוד מביא לידי מעשה, מעשה מביא לידי יראת.

ולכאורא אינו מוכן, דפתח ביראה ומסיים ביראה, הלא אם יראה הוא דבר כזה אשר צריך לפתוח בה תחילה, והיא מכיאה לידי לימוד ועשייה, ובשעה שלומד ועושה כבר יש בידו היראה, איד אמר שהמעשה מביא לידי יראת, הלא טרחת חנם היא טרחת המעשה, מאחר שיש בידו היראה מכבר, אך כאשר נדקק בדברי הספרי יהיו הדברים מאירים ומוזהרים, ובמו שנבאר בדברנו להלן, שבתחילה אמר שהמורא מביא לידי תלמוד, משנה ומעשה, ולכסוף אמר שהמעשה מביא לידי יראת, ולא אמר לידי מורא כבתחילה, יש כוח בכוונה עמוקה בענין המורא והיראה, אשר אנו פוגשים בדרכי חיינו, ויפורש דברי הספרי על נכון.

כאשר נכנסו תלמידי רבנו יוחנן בן זכאי אצלם, ואמרו לו רבינו דרכנו, איך להם יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא כשר ורם, אמרו לו רבנו עד כאן, אמר להם תרע כשארם עובר עבירה אומר ולוואי שלא ידאני אדם, והכוונה בדבריו כי כל אדם יש לו יראה, מעט או הרבה, ולא תמצא איש שיהיה לו אומץ רוח כל כך עד שלא יאחזהו איזה פחד כאיזה זכין שהוא, ואם בדבר שהוא מורגל בו אינו מתפחד, יעלה מורא על ראשו מדרב שאינו מורגל בו, ובנו שראיתי איש אחד בעיר שלמרת שם בבחורות, אשר ספרו עליו גדולות ונפלאות, שהוא עשוי לכלי חת, ואומץ לכו כפליא עין דואיו, ואינו יודע מה הוא פחד, עד שפעם אחת כקש שיקבלוהו לחבר בהחברת קרישא, ולהיות מן המתעסקים בקבורת מתים, ולזה צריך איש אמיץ לב שאימת המות לא תבעתהו, לכו כחנו אותו כזה, להחברת קרישא היה להם מת לקבור ליום המחרת כבשר, והלכו כלילת לבית הקברות לחפור חסבר ולהבין כל דבר הדרוש, ובית הקברות היה מחוץ לעיר בשדה נעוב מארם, ובאשר שהמנחם הוא שלא להניח קבר פנוי ופתוח מבלי שומר, כדוהו לחסבר החרש שיהיה שם כל הלילה לשמור הקבר, וכולם חזרו לביתם רק הוא נשאר יחירי בשדה הקברות כל הלילה, ובבוקר השכם הלכו ומצאוהו שוכב וישן כאלו לא קרחו שום דבר, ואז קבלוהו לחבר בחברת

קרישא

קרישא, והנסיון עלה לו ליפח שהראה אי פחרנותו ורוחו הכביר, ולכסוף כאשר הבחורים מכית המדרש חפצו לשחק בו, והעמידו ספסל כומח על העמוד עטוף במלית כמו איש, ונרות דולקים על העמוד, ושאר הנרות כבית המדרש היו כבויים, וכל הבחורים הלכו בחוץ ועמדו מנדר לראות מה יעשה האיש הזה כבואו בהשכמה לאמירת תהלים, והנה השתוממו לראות שהאיש הזה בא וכראותו איש משונה עומד אצל העמוד בלי התנועה, אחותו פלצות ונרתע לאחוריו כרתת וחיל בקריאת פסוק שמע ישראל כקול רם, והבחורים מלאו שחוק פיהם, וקראו אחריו מונו לב בשפוף, היש לך ראייה יוחר מונו כי כל אדם יש לו פחד מכעיות.

ובפרט פחד מיתת אשר זוהי העצה האחרונה והטובה להביא את האדם ליראה ובמאמרו כדרכות דף ר', לעולם יתנו אדם יצר טוב על יצר הרע, נצחו מיטב ואם לאו מיעצים לנו באחרונה, שיוזכר לו יום המיתת, והסגולה הזאת תטיל אימה ופחד על האדם שלא יעשה רע בעיני ר' וכל אדם יש לו מעט או הרבה מיראה זו.

והנה ככל עניני מסחר שנוהג בעולם הוא כי יחפוש איש מקום המסחר היוחר טוב והיותר ראוי להרויח, ואם הוא מחזיק חנות ברחוב קטנה וצדדית, ועמל הוא וינע בשביל פרנסתו, מתעמל ומשתדל הוא ככל כחו, לחשיני חנות ברחוב גדולה, מקום שיש בו הרבה סונים, והכל באים ומחכנסים לשם, ושם יהיה לו שבר יותר גדול בעמלו, ואם העמל הוא איש שיש היכולת לישב בחנות גדולה במקום המסחר ולהרויח הרבה, ומחמת עצלותו יושב הוא בחנות קטנה הרחק מארם ועיר, רמו בראשו הוא ועני יהיה כל ימי חייו, כן הוא ביראת ר' אם כיון כך וכיון כך יש לך יראת, והיראה היא קטנה יראת המיתת והשכר מזה הוא קטן, הלא היה לך לסחור ביראה אמיתית סחורה טובה עוברה לסוחר היא יראת ר', אשר יש בה שכר הרבה למתעסקים בה, וזה שאמר להם ר' יוחנן בן זכאי לתלמידיו, הלא יש לכם מורא כשר ורם, תרע שחרי אדם עובר עבירה

אמר

ליראת ד'

הנרצן

נשים מתות בשעת לירתן, על שאינו זהירות ברכבים אשר בת ישראל מחויבת ליוחד בהם. נשבעת בשעה שבורעת לילך שתחיה אשה בשרה, לעשות רצון אביה שבשמים, ומסכלת עליה לילך בדרך אשר רכבו בה אבותיה, ומסכלת על עצמה, לשמור את דרך עץ החיים, זו דרכה של תורה, אך עד ארניע לשון שטר ואתר אשר תלך בן יפה נעים ובריא, ממולא באבריו ונידיו, וגם היא מרגשת שניצלח מן הסכנה שרחפה עליה, שבה היא לחטאתיה בנעוריה, ויראתה את ד' חיתה אד עד זמן שתוליד, ואינה עומדת לער.

וגם כצעירים תמצא בן, בהלך בן ישראל לבחינתו בבית הספר הגבוה, וירא הוא מהכחינה פן יגמנם בלשונו ולא ישיב כהונן, או יעשה שקר בבתיכת נסיונותיו, ויפול תחת משאו מכלי להשיג את תעודתו רופא או עורך דין, ומח יעשה האיש הצעיר הזה לבוא למסרתו, הוא הולך וקונה ולובש ציצית ותפילין, למען יראת ד' בעניו ויעזור לו במכובתו, ולחוציאחו ממצוקתו אל המנוחה ואל הנחלה, ובאשר יעברו ימי הבחינה ותנסיון עלה לו ליפה, והשיג את מבוקשו, משליך מעליו את כל חסדו לנו, ותפיליו מושלכים לשערי החצר, וראו כל עמי הארץ כי שם ד' אינו נקרא עליו, וכל יראתו וצדקו חיתה אד לפי שעה, שעת הבשר לפי שעה, חרקה, ויראתו איננה עומדת לער.

וכל חירות מסין זה, מעונש חנות, עונש הממו, או עונש הכבוד, הן כעלה נודת, ובציץ יבש, פעם הוא ירא ופעם אינו ירא, כאשר תבוא הצרה עליו שב הוא מדרכו הרעה, ומחזיק בקרנות המזכה להרכס באלחים, וכאשר תעבור הצרה מעליו חוזר הוא לדרכו הרע, לא בן חיראה חטורה, אם הוא מאמין אמיתי בד' וכיכלתו והשגחתו בכלל חבריאה, הרי הוא ירא ד' בכל עת, וזוהו שאמר יראת ד' אם מהורה היא אז היא עומדת לער, בין בעת טובה ובין בעת רעה ח"ו, וכמו שכתוב בתהלים קי"ב אשרי איש ירא את ד', במצותיו הפץ מאד, אף בעת טוב לו, נכוד כארץ יחיה זרעו, דוד ישרים יבורך, חון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לער, כי אם הוא איש בזה, שמאמין וירא את ד' אף בעת שאין נפשו ענומה עליו מצער בניו ובנותיו, ואינו מתפחד מריש ועוני, לאיש בזה תעמוד צדקתו לער, והסכ"ח הפץ ביראה כזו, כמו שנאמר חילו מפניו כל הארץ אף תבון תכל כל תמוט.

דרוש

כבוד

אומר הלואי שלא יראני אדם, ואם יש לכם מרת היראה מדוע לא תשימהו במקום הנכון לה, והיא יראת ד', והיא יראה אמיתית אשר תניעו על ידה לשבר הרבה, ובקש עליהם, יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, והסתורח המעטה הזאת היא סחורת מורא בשר ודם, אם תחיה מונחת במקום גבוה ביראת שמים, תביא שכר יותר הרבה לבעליה.

והכתוב

אומר יראת ד' מהורה עומדת לער וביאר האו"י כי אף על פי שכלנו אנחנו יראי ד', אך רק נקראים אנחנו בשם זה, ולא בחברה אחת וברעה אחת, כי אם ברעות מפורדות וכוונות מיוחדות, ויראת ד' תכליתית נאמנה ומהורה אין אצלנו, יש אחר שבישבו בביתו עם אשתו ובנם היחיד סביב לשולחנם המלא דשן, פתאום התאוננו הכן באזני חוריו כי ראשו עליו יבאב מאד, ובאשר קראו לרופא לא מצא תרופה לבנם האהוב, ובמה רופאים שבקרו את בנם לא יכלו לנחות מזור ממנו, כי המחלה באה פתאום בלי שום סבה וחתראת סימני מחלה מקדם, ואביו ואמו בישבם אצל ממת החולה אהובם אמרה האם לו, עתה תורה כי יש אלחים שופטים בארץ, הלא אמרתי לך אל תחטאי בילד, ובמה פעמים שיסדתיך ואבי זכרו לברכה אמר לי כי נאמר על ידי חבמנו כי הבנים מתים בעון אבות, ועתה הנח נדרש רמו מירד, והאב אשר בנו חביב עליו בנפשו, בשמעו את מוסר אשתו נתמלא יראה ופחד, פן יענשהו ד' על חטאתו, ודואג הוא על בנו, רץ מהרה לבית הבנסת להתפלל ולבקש מאלהיו על בנו, ולברכו במי שברך בעת קריאת התורה, ושרבים יבקשו עליו רחמים באמירת תהלים, וירא הוא את ד' מסבת בנו החולה, וצדיק תמים הוא באותה שעה, במאמרם האומר מלע זו לצדקה עבור שיחיה בני, הרי זה צדיק נמור, ובאשר שב בנו לאיתנו ולבריאנו, וסר ממנו הפחד והמורא, שב גם הוא לחטאתו ולתעלוליו הרעים הראשונים, ויראתו את ד' חיתה אד עד ארניע, ואינה עומדת לער.

וי"ש

אחת שאינה שומרת מצות התורה, ואינה זהירה במצות המוטלות עליה, ואינה מדקדקת בהחויבים שנוהרו עליהם בנות ישראל, גם איננה צנועה בדרכיה דרך בנות ישראל ואד כאשר תרגיש כי קרובים ימי עיבורה, ועוד מעט והמליטה ילד לבן או לבת תאחזנה פלצות מזכרון יום חולדת, ובזכרה מה שמסרה לה אמה מאמר חבמנו, על שלשה דברים

תרי"ג מצות

דרוש

כבוד

חגרון

ליראת ד'

רעה מפניו, ולא נשכר לרסיסים, וזה הוא טפלות
אלהים ויבלתו הגדול, והו' חז' נבורותיו ונוראותיו.

וזהו כבר מלחנו אמורה בטעמי המצות, כי קיום
התכל' ומלואה תלוי ועומד אך על יראת ד'.

ובאין יראת ד' תחיה חרב איש ברעהו, ובמו שהשיב
אברהם אבינו לאבימלך מלך גר, אשר לפח את
אשתו, ועצר עצר ד' אותו ואת כל ביחו, ושאל
לאברהם מה ראית כי עשית את הרבר הזה לבחש כי
ולאמר על אשתך כי אחוחד היא, הלא מלך אני
ומעניש לעושי רע, ומורא יעלה על לב העם פז יענישו
ממני בעשותם חטא ועון, ולמח כחשת מלאמר
חאמת כי אשתך היא, ואמר לו אברהם כי אמרתי
רק אין יראת אלהים במסום הזה והרגוני על רבר
אשתי.

והכוונה ברכיו כי ראינו שער במח שעלה
הארם במעלות ההשכלה והרדר ארץ.

והוטבו רעותיו ומחשבותיו של הארם, לא שינו
טבעם ולא הוטבו מרותיו, ואף בארץ שהעם עומד
שם בגרם המעלות של השכלתו, ירי של הרבה מהם
רמים מלאו, ועל כל מדרד כף רגל חפוש רציחה,
גניבה וגזילה, ומוראה של מלכות לא תעבב אותם
מליך כרד חטאים, ולאחר אשר הוצאו אלפי
אנשים להרוג בער מעשיהם הרעים, ולאחר אשר
אלפי אנשים כלואים בבתי המאסר בער חטאים, עוד
נמצאים אלפי אנשים רעים וחטאים בגופם ובמנונם,
האורבים בסתר לרם נקיים, ונצפנים לתמימים למצוא
כל הו' יקר, למלאות בתימו שלל, וספרי חוקי
העונשין, ספרי חחיים וספרי המתים אינם מבעתתם
לאלה חלאת מין האנושי כל חוק אשר יוחס במרינה
לסוכת העם, אינו נשמר מאלפי אזרחים, ויר
חשופים וגם השוטרים ומחפשי חרש לא ישיג
הרבה מאלה העוברים חוק, חוק הנזירות מיון
(פראהיבשאז) יוכיה, אשר לפי החוק הנחקק זה
ארבע שנים אסור לכל איש בארצנו לשתות משקה
משכר וכל משקה אשר תחזיק יותר מחצי מאחר
אחוז למאה, אסור לשום איש לעשות כח סחורה,
לקנות או למכור, ובכל זאת אלפי אנשים עושים כח
סחורה, ואימת עונש החוק לא יניעם מלחתעסק בזה
חמביא שבר טוב למתענינים בזה, וחוק המאכל נקי
ששורה כפח אשר כל מאכל אשר יאכל וכל משקה
אשר ישתה, מוכרחים לחיות נקיים מכל תערוכות,
ואם כתוב על המאכל מאיזה מין נעשה, מחויב
לחיות ממין זה ולא לערבו כמין אחר, והעובר על זה
עניש יענש קשה, ובכל זאת אלפי חנונים או בעלי
בתי

כי הנח בשנת תרע"ז כאשר אמרו התוכנים אשר
בשנה ההיא יתקרב הכובכ חנורע כפי התוכנים
בשם האללע'ם קאמעם, קרוב מאד אל הארץ, ויובל
לחיות כי בגרלו הרב, וברוב כחו המושך ימושד אליו
את הארמה, והארץ וכל אשר עליה תתפוצץ לרסיסים,
ולא ישאר ממנה טאומה, וקץ כל בשר יבא, מארם
ער בהמה, מרמש ער עוף השמים, חדרו כל העולם
אנשים שבו אל ד' והתפללו אליו, וכל חכריאח בולח
חת ופחד מאימת יום חבא, ובהגיע תור היום החוא
נתמלאה האנושית חלחלה, וחיל ורערת יאחזו, וקרב
כל לב נמלאה יראת מפני הרר בכור אלהים, ובכל
לכם וגפשמם עברו את ד', ותוכלו לצייר בנפשמם
את המורא אשר הרגיש כל איש בנפשו בעת קראו
קריאת שמע לפני חשינה כלילח שלפני יום המחרת,
ואד למחר כאשר קמו איש איש ממטתו כריא ושלם,
כלי מחסור כל רבה, וראו כי הכובכ הלך לו לעומת
שבא, ולא גרם שום חיוק להארמה וחיושבים עליה,
אז שב רוחם אליהם וחמורא נסתלקה מהם, והתעסקו
במלאכתם אשר הם עושים בלי מגור ופחד, ויצר
מחשבות לכם חיה רק רע כל היום בכראשונה,
ובאמת אם יתבונן הארם בהנחת העולם וכקיום
הטבע כמעשה השמש, חירח והכוכבים, שאינם
משנים תפקידם, ויום ליום יביע אומר ודברים, ואריר
שמו בכל הארץ, יתמלא נפשו יראת הרוממות
מפחד ד', ויראת סרור הטבע צריך להיות יותר גדול
מיראת סתור הטבע, וקיום העולם יותר מחורבן
העולם, וזה שאמר חילו מפניו כל הארץ, שאתם
צריכים להתמלא חיל ופחד, אף תיכוז תכל כל תמוה,
חיינו אף שהארץ תהיה מכוננת על מכונה, וכל
תמוט לנפול וליחרב, גם אז עליכם לחיות יראים
מד' מרוב חרר גאווה, ובמו שאמר אדוננו רוד אשרי
כל ירא ד' החולך ברכיו, יגיע כפיד כי תאכל, חיינו
אף שהולך ברכיו, ואינו מפחד פז יפול בנופלים,
וגם יגיע כפיד כי תאכל ולא יחסר לך טאומה, וגם
אז תהיה ירא ח' אשריד וטוב לך, ומאוסר זה האיש
אשר עובר הוא את ד' וירא מפניו אף בעת טוב,
ואף בעת שהוא הולך בבטחה על הארץ בלי מגור
ומורא פז תפול תחתית, ירא הוא מאת גורל יכולתו
וגבורתו, וארדבא אם רואה הוא כי כובכ גדול ונורא
בזה, אשר אורך זנבו עולה לכמה מיליוני מיל, וכחו
המושך ודרד סבוכו נעלם ונפלא למעלה משכל גדולי
התוכנים, ור' שמואל התוכן חנורל אמר בגמרא
נחירין לי שבילי דרקיע בשבילי דנחרדעי לכר מכבכי
דשביט והכובכ חוח חיה כר קרוב לארץ, והארץ לא
רעה

שאלחו ר' איכה. וחשיב את קולך שמעתי בנן ואירא כי ערום אנכי ואחבא. וכעס עליו ר' ואמר אליו המן חעץ אשר צויתיד לכלתי אבל ממנו אכלתי. וכיון שעברת על צווי. מח תעלה לך במחבואתך. חלא את חשמים ואת הארץ אני מלא. ולית אתר פנוי ממני. ולכן קלל אותו

והנה יש חילוק בין יראה למורא. אף שכתנ"ד נמצא גם מילת מורא לפעמים. כמו ומוראכם וחתתם יחיה על כל חית הארץ. ולפעמים נורא. כמו נורא אלחים ממקדשיך. או נורא תהלות. ככל זאת יבוא מילת יראת מכנינים ונטיית שונות אם בכל כמו ירא את ר' מנעורו או את ר' אלחיד תירא. או בכבר. כמו ואתן לו מורא ויראני (ישעיה) כמעט בכל חתנ"ד. ומורא הוא יראת כזאת החזרת אליו. חיינו שירא הוא מרכב. כאשר שהרכב ההוא יוכל להזיק לו. כמו שיש לאדם יראת מפני ארי. או מפני אדם חזק. שאין המורא מפני הכבוד אשר ירחש האדם לנכורה. רק מפני שהארי יוכל להזיק לו. ומפני שהוא אוהב את עצמו. ואינו חפץ להתנוק מחארי או חנבור לכן ירא מפניו. ואם כן המורא חוזר אליו.

לא כן הוא היראה. היראה כעצם הוא רכב כוח שחמורא הוא מפני שירחש האדם בכבוד ויקר למי שהוא מתירא מפניו. וזה הוא המורא מפני ר'. ונקרא יראת אמיתית או יראת חרוממות. וכן חמורא מפני אב ואם. מפני שהשוו כבודם לכבוד חמסום. לכן שוח מוראם למורא שמים. וכן ליראת הת"ח. שנתרכו מאת ר' אלחיד תירא לרכות אותם. ושם חיראה אינה חזרת אל חמיתירא. ורק כאשר נכתב מס אחר יראת ולא את. אז הכוונה שהאיש צריך לירא מהרכב. כאשר שיוכל להעניש מהרכב חחוא. כמו כי יראתם מפני האש חגרולת. וכמו ויראת מאלחיד. ודרשו בספרי כל רכב המסור ללכ נאמר כן ויראת מאלחיד. ושם הוא יראת חעונש. שצריך אתח לירא ממנו פן יעניש אותך. ועיין. התורה והמצוה להמלכים בפרשת קדושים סימן ר'. וא"כ תחילת כזאו של אדם אל הקודש. הוא במורא עצמית שיש לו. שירא הוא לגופו ונפשו מאיזח עונש. בא לו ללימור תורת. משנת. תרגום ותלמוד. ואחר כך כאשר למד ועסק בלימור ומעשה. בא ליראה אמיתית. יראת חרוממות מעצם בכור חרר ד'.

וזה שאמר הספרי חמוצב כראש דברנו. על הפסוק למען ילמד ליראה את ר' אלחיו וחיה קשה לחכמנו

בתיחרשת למאכל מערכים כחם כל מח שמביא שבר טוב לעוסקיהם. ושכלם לא יעורכב מאימת החוק. מלהנצל מהשומרים אשר יארכו להם. ואלפי השומרים ומחפשי חרש לא יוכלו למצוא המקומות אשר נעשו אלו הרברים חסורים על פי החוק.

ובאותו זמן אנו יודעים ודואים. כי מיליוני יהודים חרדים. אשר נצטוו מאלחינו בתורתנו כי אסור לנו לאכול מאכל מתערובות בשר וחלב יחר. נוהרים כוח ער מאר. ואפילו כלים מיוחדים יש להם לזה. ואין על זה שום שומר ומושל. ואין שום חוק ועונש כפח המכריח לזה. ורק עושים זאת מיראת ר'. ואשח בת ישראל חעומדת בבית חתבשיל. כאין רואת. שומע או יודע. נשפך טפת מרס של תבשיל בשר לתוך תבשיל חלב. נרתתח היא מלאכול חתבשיל עור. ער אשר תלך לרכ לשאול שאלתאם המאכל חוח מותר לאכלו או לא. וכן בכל הרברים האסורים לנו על פי תורתנו. וכרור הוא לנו אשר בזמן שביית המסרש היה קים. ור' אסר ליכנס לשם שתויי יין. כוראי היו נשמדים מזה מאר. ולא חיו צריכים למחפשי חרש למסח על הכהנים. אם שתו יין קורם כזאם למסרש פנימת. וזה הוא חנפסא מינה בין מוראח של מלכות ועונשת. ליראת ר'. כי במורא של בשר ורס. אינו עושח המצוה עליו לעשות רצון המלכות. ורק מיראת עונש הגוף. ואם חעכירח תנעם לו ביותר ותשביעהו נחת. עוכר הוא כשביל הנאת גופו וחכו. ויראת ר' הוא עושח זאת עכור יוצרה. קונו וכוראו. וגם אם ירא הוא מפני יראת שבר ועונש. יודע הוא כי עיני ר' משואמות בכל. ולפניו נגלו כל תעלומות. ואם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו. נאום ר'.

ולכן אמר אכרחם לאכימלך. כי אמרתי רק אין יראת אלהים במסום חוח והרגוני על רכר אשתי. ואף שיש אצלך חוקים טובים ומועילים. אך אם יחסר לעמד יראת אלהים ירא חייתי שיחרנו אותי. ולא יחתו מאימת המלכות ועונשו חקשה. ושלמח המלך אמר בחכמתו ירא את ר' בני ומלך. הקרים יראת ר' ליראת חמלך. כי כאין יראת אלחים. אימת המלך אינה שוח מאומה. כי מאימת המלך יוכל להחבא שלא תשורנו עין המלך ושומרי חחוק. לא כן מאימת ויראת אלחים. ובל מי שחושב שיוכל להסתר מעין ר' הוא מוסיף חטא על משע. וזה חיה חטא חגרול של אדם הראשון ואשתו חות. שנאמר בהם ויתחבא חארם ואשתו מפני ר' אלחים. וכאשר שאלהו

תרי"ג מצות

כבוד הגר

דרוש

ליראת ד'

מתחילת צדיק ליראת העונש והוא מורא, ועל ידי זה
יבוא ללימוד ומעשה המצות, ואחר כך ממעשה
וללימוד יבוא לירי יראה, ולכן אמר, מלמד שהמורא
מביא לידי מקרא משנה ותלמוד ומעשה, ואח"כ
מעשה מביא לידי יראה.

מה

לחכמנו, הלא בפרשת עקב בפרשת היראה נאמר
ליראה את ד' אלקיך, לשמור את מצות ד' ואת
חקותיו, הרי היראה מביאה לידי לימוד ומעשה, ובא
אמר למען ילמד ליראה את ד' אלהיו, הרי הלימוד
מביא לידי יראה, ועוד בבא נופית תייל היראה בין
הלימוד והמעשה, ולכן אמר ששני מיני יראות יש.
מתחילת

מטעמים

מה נאוו בבתי בנסיות לראות בהתאסף עם יחר צבור מישראל להתיחר עם קונם, ולשפוד שיחם לפניו, ולהתפל לו ולקרוא לו לעזרה שיחלצם מצרתם, אשר נמצאו בה כל איש ואיש, ויוציאם מצרה אשר

קרח להצבור ביחר, מראה גדול נהרר הוא לראות בהתיחר האדם עם בוראו, ודובר אליו בלשונו אתח באשר ידבר איש אל רעהו אוהבהו, ומספר לו את כל אשר אתו בבית, וגם מגלח לו את כל לבו, אף שאין נסתר מנגד עיני אלהים, והקב"ה בעצמו יורע ועד את כל מסתרי בני אדם, להארם יקל לו צערו אם מדבר הוא בפיו מח שיש לו

בלב, ומוציא מחשבותיו מבח אל הפועל על ידי דבור, ואם בין אדם לאדם אמרו ישיחנו לאחרים ויקל לו, על אחת במח ובמה לפני ר' אלחיו, אם מוציא בשפתיו מח שעמוס על לבו, בודאי יקל לו ושב ורפא לו.

ועיקר התפילה הוא על ידי דבור, אף שפראו אותה עבודה שבלב, איזו היא עבודה שבלב

זו תפילה, ובמו שכתב בזה בעל יד חקטנה בספר אהבה חלבות תפילה, ילפי שמחשבת הלב מתהפכת הרבה ואין לה קימה למחירות עבור ההרהורים על הנפש, לפיכך היה קשה עליה לסדר עניני התפילה בלכבה לבד, ולבד תקנו אותה חכמנו במלות ותיבות מתוקנים, יסדרם האדם בפיו ולשונו, למען תמשיך הנפש אחרי הרבורים, והיה התפילה מלות.

ולזה צריך בודאי בונת הלב, ואם אין בונת הלב, אין באו עבודת הלב, ולא קיים

המצוה בלל, ובמו שכתוב ויאמר ר' יעזר בי נגש חעם הזה בפיו ובשפתיו בכרוני, ולכם רחם ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה, ואמרו חכמנו המתפלל צריך שיביון את לבו, שנאמר תבין לבם תקשיב אוניד, וחסידים הראשונים היו שוחין שעה אחת ומתפללים, כדי שיבוננו את לבם לשמים, ואנחנו אומרים בסוף תפילתנו יהיו לרצון אמרי פי וחגיון לבי לפניך, הרי שצריך לצרף מחשבות חלב לאמרי פיו.

ובחנה

דברי יעקב

הרמב"ם נהלכות תפילה פ"א אומר מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועזרתם את ד' אלהיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה, שנאמר ולענדו בכל לנצכם, אמרו חכמים איזו היא עבודה שנלג זו תפלה, והכ"מ

הקשה מדוע לא יליף רבנו מהכתוב ולענדו בכל לנצכם וכמו שדרשו נספרי על פסוק זה שהוא תפלה, נוכל לאחר כמו שמתרץ הנעל קרית ספר על קושיא אחרת מנין לו דהחינו כלל יום, משום דנהפסוק ועזרתם כתיב ונרץ את לחמך ואת מימך, וכמו שלחם ומים כלל יום גם התפלה כלל יום, ולכן הניח הפסוק של ועזרתם, שמה נלמד שניהם, מצות התפלה ושתהיה כלל יום, והכ"מ מילין בזה מפני שאין לרין לימוד מיוחד, שמהות תפלה נוהגת בכל יום, כי שזה היא לכל מצות עשה שאין הזמן גרמא שנוהגת בכל עת וזמן, והלימוד הוא אך על עיקר חינו מצות תפלה, ולכן הקשה שדי היה לו נהפסוק של ולענדו בכל לנצכם, שעל זה דרשו איזו היא עבודה שנלג—זו תפלה, ולכן תירץ נחפון אחר.

והמרש"ק נחדשו על הרמב"ם כן נספרו החיים הקשה על הרמב"ם, שאומר שאין מנין התפילות מן התורה, ומכ"ש על הרמב"ם שהשיג על הרמב"ם ולאומר שתפלה היא מדרבנן, כמו שאמרו בגמרא נרכות דף כ"א לענין נעל קרי שאינו מתפלל מפני שתפילה דרבנן, וכן נסוכה דף ל"ה, מגמרא תענית דף כ"ה, מה הפרש בין זה לזה, הללו דברי תורה והללו דברי סופרים, ובין לפירוש רש"י ובין לפירוש התוספות

היו מנחה מן התורה, ולכן הקשה גם על הרמב"ם שהרי רואין מזה שתפילה דאורייתא וגם זמני תפלה כמו מנחה קרי לה דברי תורה, והן אחת שנעל הגהות מלפיה איתן מתרץ שקרי למנחה דברי תורה לגבי נעילה, אלל נלמדת גם היא אינה מן התורה וכמו שפירש רש"י מנחה מן התורה, כדלמריק נרכות דף כ"ו יתח אצינו תיקון תפלת המנחה, והוא היה מנחה נציאים כרש"י נמגילה דף י"ד נשם סדר עולם, ולהכי קרי דברי תורה עיין נדנריו.

ובפשוטו אין מזה תפיסה על הרמב"ם וגם לא על הרמב"ם, כי הם יפרשו תירוצו הגמרא הללו

מסעמים

ובחנה נאמר בתפילתה ותנה היא מרכבת על לבת, חיינו נוסף על לבת, ששפכת נפשה ולבת לפני אלהיה, עוד חיתח מרכבת וגם שפתיה נעות ומוציח בפיה מחשבות לבת.

מה מאושר הוא האיש המאמין בהשגחת ד' על עולמו בכלל ופרט, ואשר בעת צרתו בא אל בית ד' להתפלל ולהתחנן, יודע ומרגיש הוא כי לא נעזב וגלמוד הוא בעולמו, ויש לו על מי להשליך יהבו ויצא מבית ד' בלב מלא תקוה כי נענה בתפילתו, ועצבו חלף הלך ממנו, ואף אם ת"ו לא נענה והצרה לא עברה מתנחם גם אז במקצת כי צדיק הוא ד', ומשפטו אמת ואין לו לאיש להתרעם על חנהגת ד' איש בא לבית ד' ומבקש על מזונו ופרנסתו ועומד בתפילה עיניו למטה ולבו למעלה, מבקש ושואל צרכיו, רפואת הגוף, ישועה וגאולה להכלל ולו בפרט ומתגעגע על אביו שבשמים בבו שמתגעגע על אביו, ומרגיש נעימת הנפש ונחת רוח בזה, ושאלו נא את פי רכבות עם הרצים ובאים להתפלל ערב ובקר לא יעבבם הקור ולא יניעם החום, מה הם מרגישים בבואם לבית ד', וכולם כאחד יענו ויאמרו, שמלבד שהם מאמינים בשכר טוב הצפון להם בעד עבודתם לעולם שבולו טוב יש להם גם שכר חנאת עולם הזה, ותענוג גדול הוא להם לשהות בבית ד', ומקיימים עבדו את ד' בשמחה ממש.

וזה התענוג הוא גם באנשים פשוטים והמונים אשר יש מהם שאינם מבינים גם פירוש המלות, וקולם ישמע ושפתותיהם נעות, ואינם יודעים מה הם מדברים, רק דעתם ולבם לאביהם שבשמים, ומי יוכל לשער גודל התענוג והמתיקות מבני עליה השוכחים לגמרי תכל ומלאה בעת תפילתם, ובמחשבתם מעופפים בעולם שבולו רוחניות, בולו קודש לד', מחשבות בגדלות ורוממות האל ובשפלות האדם ובהקשר אשר יש בין ישראל לאליהם המאגדים אותו לאביו שבשמים, ובתפלתם מתרמים למלאכים, שעבודתם מופשטת מבלי חיות בח תערוכות דבר גופני, והרמב"ם בספרו פאר הדור אומר אחר תשובה קנ"ה והמתפלל יחיה פונה אל השי"ת עומד על רגליו מתענג בלבו ובשפתיו, ידיו פרושות ובלי דבורו הונים ויתר תלקיו חרדים, ולא יסוד מהנעים קולות ערבים מתדבק ומבין עצמו מתחנן בורע ומשתחוה ובוכה לפי שחוא לפני מלך גדול וגורא ויגיע אליו חפצות, עד שימצא נפשו בעולם השכלים וכו'.

ורבנו

דברי יעקב

הללו דברי תורה והללו דברי סופרים לא על הגדחים, חיינו מנחה ונעילה, כי אם על הדוחים, חיינו קרבן מוסף וקרבן עֵשִׂים, ופירוש קרבן מוסף הוא מן התורה, ואין לריכין חזק ולכן דוחה אך מנחה ולא נעילה, וקרבן עֵשִׂים היא מדברי סופרים וריכין חזק ולכן דוחה אך תפלת נעילה, וכן פירשו הגאונים לפי גרסתם בגמרא, וכפי שמציא הגר"א על רש"י שם, שאין גורם וריכין חזק, אומר הגר"א שהגאונים גרסי, ויהיה הפשט על הדוחים קרבן מוסף וקרבן עֵשִׂים, שאחד מן התורה ואחד מדברי סופרים.

ומזכרים אהנו לומר שהרמב"ם מפרש כפירוש הגאונים שהרי לשון הרמב"ם נהלכות כלי המקדש הלכה ח', כל יום שיש בו קרבן מוסף לא היתה בו מעמד לא תפלה שניה שלהם ולא נמנחה אלא נשחרית ונעילה בלבד, ולדברי הרמב"ם מספר התפלות אינן מן התורה כפ"א מהלכות תפלה וכבר יצא מזה התורה נשחרית, ואיך יפורש שלכן לא דחי מנחה מפני שהיא דברי תורה, אלא ודאי שהרמב"ם מפרש כפירוש הגאונים, ודלא כנעל משנה למלך שאומר שהרמב"ם יפרש כפירוש רש"י ותוספות, ואדרבה הרמב"ם מפרש גם הרמב"ן כפי גרסת הגאונים.

ובאיזה אופן מפרש הגמרא נתינת קשה לי על על דברי התשנ"ן חלק שני סימן קס"א שכותב, לא ראיתי נשום מקום בגמרא אם נפני הנית היו מנכין מזה נרכות, אלא התפלות נפירוש דאמרינן בגמרא שהיו מתפללין בזמן הנית מזה דאמרינן בגמרא סוכה דף נ"ג א"ר יהושע כשהיינו שוחים נשמחת נית השאלנה לא ראיתי שיה נעיינו, חיינו מקרינן תמיד של שחר משם לתפלת השחר וכו', משם לתפלת המוספין משם לתפלת המנחה, ואף שהתפלות כנגד תמידין תקנום, נכ"ז היו מתפללין, והנה צירושלמי סוכה פ"ה ה"ג הניא גרייתא זו ולא הזכירו זה שום תפילה, אלא תמידין ומוספין, ומדוע לא הניא בגמרא דתענית הנ"ל שהיה שם תפלת שחרית מוסף ומנחה ונעילה ומחילא שהיו מתפללין, ואין לומר שהתפלות היו אך לאנשי מעמד, הלא רש"י ז"ל מפרש הללו דברי תורה מנחה כדאמרינן ננרכות יצחק תיקן תפלת מנחה, והוא לכל ישראל.

ונזכר לומר, שהלא אם נאמר שתפלה הוא מן התורה איך נוכל לומר שלא היו מתפללין נפני הנית ומאיזה אופן יפטרנו מזה, אלא שהתקירה היא על זמן התפלה וענין התפלה, אם היה נפני הנית זמן וענין התפלה שזה לכל ישראל, או לא היו מתפללין כולם נשוא, ואך לאנשי מעמד היתה תפלה המיוחדת בזמן המעמד, וסודר ענין התפלה היה אך להם לנדם ולכן

מטעמים

דברי יעקב

ורבינו יונה בברכות פרק אין עומדין בתב על המאמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולכו למעלה בלומר שיחשוב בלבו באלו עומד בשמים, ויסיר מלבו כל תענוגי עולם הזה וכל הנאת הגוף בענין שאמרו הקרמונים בשתרצה לבונו, פשוט גופך מעל נשמתך, ולאחר שיגיע לכחשבת זו יחשוב גם בן באלו הוא עומד בבית המקדש שהוא למטה מפני שעל ידי זה תפילתו רצויה יותר לפני הסב"ח וזה גם בן ברברי הרמב"ם הנ"ל וכן מצינו בפרושי עליון שאמרו חכמנו על ר' עקיבא שהפשיט את גופו בתפילתו עד שארם מניחו בזויות זו ומצאו בזויות אחרת, וכן ראינו בעינינו בחסירי עולם ברורנו מבעלי עבודה שמפשיטים חומרים מעליהם בעת תפילתם, ואין להם עתה עסק כלל עם זה העולם הגשמי.

וחז"ל מהטוב, הנחת והתענוג המגיע לאדם על ידי תפילתו, עוד מגיע מזה טובה גדולה לכל חברת מין האנושי שעל ידי התפילה מתמזג הרע מן העולם, ואחר מהרברים המונעים התפילה הוא הגוף, אשר יגזול את רעהו, כי איך יבוא אל אביו שבשמים לבקש ולהתחנן לו, לחום עליו ולרחם ברחם אב על בנים, בשעה שנמצא גזילת אחיו בביתו, שהוא גם בן בן לר' אלהיו, וסורא לעזרתו שיצילתו מגזילת אחיו הבן חשני לאביו, ואיך יבול לראות פני אביו בתפילה, בשעה שאחיו קובל עליו לפני אביו כי רעה גמלהו, ולכן בשעה שבא להתפלל צריך שירע שאין בירו שום רע אשר עשה לרעהו, ודוד המלך אמר בספר תהלתו, מי יעלה בהר ד' ומי יקום במקום קדשו, נקי כפים ובך לבב, והכוונה כאשר אמרנו, כי מאחר שצריך ליתן עיניו למטה ולכו למעלה, ואימתי יבול ליתן לבו למעלה, לעלות בהר ד' ולקום שם, בזמן שעניו למטה בארץ, עשיית צדק ומשפט, ומניעת גזל ועוולה, מקורם יחיו עיניו למטה ואחר כך יבול לבו להיות למעלה, וזה שאמר נקי כפים כנגד עיניו למטה, ובך לבב כנגד לבו למעלה.

ובוא וראה מה שכתבו ספרי המוסר בדברים המעבבים התפילה, ואשר המתפלל צריך לפרוש מהם, ותבין גודל מעלתו והטוב אשר יצמח לעולם כולו, ממצות עשה זו, בספר יסוד ושורש העבודה בשער החמישי, ובספר ווי העמודים לבן השל"ה, עמוד העבודה פרק עשירי.

ומצוה זו שהיא לרברי הרמב"ם מן התורה להתפלל בכל יום, ולהרמב"ן להתפלל בעת צרח מחויבים בח בכל עת וזמן, ואחר אנשים ואחר נשים מחויבים בח.

ולכן אין ראיה מגמרא דתענית מתפלת אנשי המעמד, שכל ישראל היו מתפללין בזמן אחד, כיון שזמן התפלה אינו מן התורה, ורק מהגמרא דסוכה י"א ראיה שהיה לכולם זמן אחד לתפלה, וכמו שאמר ר"י כשהיינו שמים נשמחת צית השואנה היינו כולם צידה, היו מתפללין שחרית מוסף ומנחה בזמן אחד, שאלם לא כן הלא היו יכולין לשון ולהתפלל כל אחד בזמנים זמניהם כל אחד כפי שעתו, ומוכת שהיו מתפללין צפני הצית, צהומן הדיוחד לכל תפלה ותפלה, ואין ראיה מזה שזמן התפלה הוא יום כן מן התורה, כי שאלם היו עושין מפני תקנתם הם ולא משום שהוא דאורייתא.

ולפי גרסת הגנלי שגורם נסוכה תפלה נוכל לאחר עוד שלכן מזכיר משם לאכילה ושתיה, שלכאורה אינו מונח מה מעלה היא זו שלא היו טועמים טעם שינה מפני אכילה ושתיה, נשלמה מה שלא טעמו טעם שינה מפני הקרנת הקרנות ומפני התפלה י"א צה שנת גדול אלל לנטל השינה מפני האכילה אין צה שום שנת, אדרגל לא ליכלו ולא לישתו וישנו צומן הזה, אך הכוונה לפי מה שכתב הרב המני"ט נקריט סופר ריש הלכות תפלה דנפקא ליה מדכתיו וענדתם את ד' אלהיכם וצרך את לחמך ואת מימך, ולחם ומים נריכים בכל יום ויום, וליתקש תפלה ללחם ומים, לומר שחוצתה בכל יום כלחם ומים, ש"ס צורך לאדם בכל יום, ודרכן של כל אדם לאכול שתי סעודות בכל יום כמבואר נסוכה דף כ"ו, ולכן מזכיר אכילה ושתיה בגמרא דין להראות שמה הוציאו דין זה של התפלות, וגם נאמר מהגמרא דתענית לא הציא התשנ"ץ כי שם מדבר מלגשי מעמד שהיתה להם תפלה מיוחדת, כנאמר לעל, וע"כ נ"ל כן, כיון שהלימוד הוא מלכילה, ולגשי מעמד היו מתענין כחשנה תענית דף כ"ו ורמז"ס הלכות כלי המקדש פ"ו ואם היו מתענים אין עליהם הלימוד מחיוב התפלה, ואם נשאר כל אדם אף שהוא מתענה מחיוב להתפלל, כי לא מסתגרה להקיש אלל למנהגו של עולם נאכילה ושתיה שכל יום ואף שהוא אינו אוכל ושותה מ"מ מנהגו של עולם נאכילה ושתיה, ולהכי הקשי רחמנא מתי לתפלה, אלל נאנשי מעמד שהיה עליהם הדין להתענות לא הוקשי אללם תפלתם לאכילה ואין עליהם חיובי זמני תפלה, ואף שיום הכפורים אין צו גם כן אכילה ושתיה, שם אפשר לומר ע"פ פירוש רש"י בגמרא שנועות דף י"ג מדכתיו ציה מקרא קודש שמעיין דחייבה התורה לקנלי נצרכותיו לומר מקדש ישראל ויום הכפורים, אך נתענית דלגשי מעמד אין רצוי מיוחד ואין עליהם חיוב זמן התפלות, ורק תפלות מיוחדות היו להם, ולכן הציא התשנ"ץ ראיית מהגמרא דסוכה שהיו מתפללין צומן הצית.

לתפלה

כבוד הגרון

דרוש ראשון

במררש רבה פרשה ויצא ס"ח אמר ר' יחושע בן לוי אבות הראשונים חקנו שלשה תפלות, אברהם תיקן תפלה שחרית, שנאמר וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה שנאמר ויעמוד פינחס ויפלל, וצחק תיקן תפלה מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה, ואין שוחה אלא תפלה שנאמר אשפוך לפניו שיחי. יעקב תיקן תפלה ערבית שנאמר ויפגע במקום ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר ואל חשא בעדם ואל תפגע בי.

נמר תחנונותיו, קורם שהתחיל להתפלל קבל עליו המצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, והשלך מאתו כל שנאה וסנאת איש מרעו, ובמאמר רור בספר תהלים, תחת אהבתי ישטוני ואני תפלה, חיינו אף שהם ישטוני ולאויבים היו לי, אך אני תפילה, כי כל עצמותי וכל אנוכיותי היא תפילה, וכל נופי נהפכה מבשר ועצמות להיות תפילה, ובעמרו בתפילה בהשתפכות נפשו רערו קרסוליו, וכל עצמותיו אמרו ר' מי כמוך.

לא בן אנחנו אתנו ביום הזה, במח אלפים ורכבות מישראל שפסקו להתפלל לנמרי, ומהושרים רגלם מבית אלהים, ומקיימים בבית אלהים נהלך ברנש, חיינו בשעה שרגש עליהם עלמא, ונמצאים בעת צרח אז באים הם לבית ר' שיחלצם מן המצר, ובכל עת סגר עליהם הרדף לבית ר', ובשעה שביתי בית תפילה יקרא לכל העמים, הם עם לברר ישכון, וישב בדר בביתו וירום גם שם מלהתפלל, וכל השנה מחכה הוא לימים הנוראים, אשר אז יבוא לחצרות בית ר', לא להתפלל כי אם להראות חזותו ולהתפאר בעשרו בזהבו ובמרגליות טובה החלויה למטה מצוארו, ואלה היחידים הכאים בכל יום להתפלל, עושים זאת מהרגלם מצות אנשים מלמורה, ובית הבנסת להם בני הלולא רמיא, חטוף והתפלל כי יתקדד תבשיל המזון, ואם תאמר לו הלא למרו אותנו חכמנו שצריך להתפלל בנחת ונעימה באלו מונה מעות, ישיב לך כי באמריקה אנחנו וגם מעות ימנו אצלנו במהירות רב על ירי בלי מבונה העשויה לבר, והעסק בשעת התפילה הוא לרבר על עניו הפוליטוקה כחנהגה של בית הבנסת, ובספורי החרשות של המכתבי עתים חיומים, אשר כל איש ואיש חוטפים אותם בבוקר השכם, וקוראים בהם בעיון רב, ומוסרים זה לזה בכואם לחצרות בית ר', מהשור והרצח, והזנות והפסלנות אשר נקרו ונעשו במשך יום העבר בעירנו הנרולח הזאת, וממילא מתחלל קדושת בית הבנסת, בעסק רברי ליצנות בעת התפילה, ואחר התפילה, תחת אשר אבותינו נהגו לישיב חבורות, חבורות

אפילו אם נאמר כמאן ראמר תפילות אבות תקנום, צריך לתת לב מרוע תקנו האבות כל אחר תפילה אחת ובשעה מיוחדת, זה שחרית, זה מנחה, וזה ערבית, ואם אברהם הסתפק בתפילת שחרית, למח חוסיף יצחק עור תפילה אחת, ויעקב עור תפילה אחת, ולא הסתפקו בתפילת אביהם, ואם נאמר שאברהם התפלל שלש תפלות ביום, כמו שנאמר עליו שקיים אף מצות רבנו, וזמני תפילות מדרבנו הם, למח אמרו שיצחק ויעקב הוסיפו מנחה ומעריב, הלא המח מתיקון אברהם כמו שחרית, ולמח נקראו על שם יצחק ויעקב, ונרחיב רבורנו בזה למען נבין סוד שיח רברי חכמנו זכרונם לברכה, ויתבאר לפנינו רברי ר' יחושע חמוצב בראש רברנו.

גורל מעלת קדושת ענין התפילה ידוע למרי, מבמה מאמרי חז"ל, אשר רוממוה אל על והשווה לקרבנות, ובנמרא ברכות, אמר רבי אליעזר גרולח היא התפילה יותר ממעשים טובים, וכן בהרכה מקומות, ובאמת היא נכבדה מאד והארם נפעל ממנה, ונהפך לאיש אחר, מרע לטוב, ע"י התפילה מתרוממות נפש האדם, ונזרספת משפלותה בחילוד רברי החיים של כל יום ויום, ככואו אל בית ח' יודע האדם, כי נצב הוא במקום קדוש, וזה שער חשמים חפוחה לפניו ררד האצילות, ועומר שם בקדושה וטהרה, וזהיר הוא בכל הכבוד האמורים לנו מפי חכמנו להזהר בהם, בעמדנו לפני ר' בתפילה, וחבור נזכור עור את ררד אבותינו ככואם לחצרות בית אלהים, את האימה והיראה אשר תקפתם, את גורל חררד ארץ בקרכתם לפני ר', את נעימות קולם ופחרם הנורא, כפתחם את פיהם כאמירת התחינה, מי אנכי שאזוכה להתפלל, כשפכם את נפשם בקטנות האדם ונרלות בורא, וזכות הוא לו אם מלכו וארוננו של עולם רוצח בתפילתו, שומע בקולו ומאזין תחנוניו, ובשרו את השיר הנורע, אורח לאל לבב חוסר, הקיפה שמחה וניל את כל מהותו, וחדרת נפשו עלתה מעל כל גבול, בשמחתו על החזרת נשמתו אליו בכוסר, אחר אשר שבב כמת כל הליכה, ואחר נמר

ועוברים על חרין המפורש. שמכיון שמתחיל הקורא לקרות בתורה, אסור לספר אפילו ברכי הלכת, אלא הכל שומעין ושותקין, ומשימין לבם למח שהוא קורא, שנאמר ואוני העם אל ספר התורה, ובסוסח פרק אלו נאמרין א"ר חלכו כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו ברכי הלכת, שנאמר ובפתחו עמרו כל העם, ואין עמירה אלא שתיקה.

וביחוד נראה הקלקול חזק כימים הנוראים, הימים אשר בהם מתחשב האדם עם קונו, ויום זה הוא הרת עולם, ובמו אשה הרח תחיל תזעק כחכליה, בן חיינו מפני ד', שהיום חזק יהל יזעק פועל יוצא לאחרים, שכולם יזעקו ויצעקו לר', שהריון יום זה, ילד להם שפע חיים ברכה ופרנסה, ואם על אלה שהתרחקו כל השנה מכוא בית ר' נאמר, ואתם שנאתם אותי, ומדוע באתם אלי בעת צר לכם, נאמר על אלה חכמים ככל עת לבית הכנסת, ומחללים אותו כחנהנתם וברכורם, מי כקש זאת מירכס רמוס חצרי, אלה אשר יבואו כימים הקדושים האלו במקום התפילה, מקום קדוש ונשא, ומתנהנים שם בכבית מחולל, מנהג של חילול קדש ורופי בקדשי בני ישראל, ברכורם ועסקם בעניני ריב ומצה, שנאה וקנאה איש כרעהו, רדיפה אחר כבוד מדומה, ועירעור מחלוקת בין איש לאחיו, נכחות הלכ על חברו אשר חכמו הזחירו לנו לא יעמוד אדם במקום נכוח ויתפלל, ובכל עת אשר נפנה בכית הכנסת לראות ולהתכונן מחנעשה שם בעת התפילה, בין בחול בין בשבת ויום טוב, נראה אך פרצים כחומת בית אלחינו, ועיר אלחים מושפלת, תחת אשר עלינו לרומם בית אלחינו.

ואלה החטאים כנפשותם, אשר התחלקו מקרב עם ישראל, כהתלככותיהם וכמנהגיהם המשונים, המח כת הרעפורמים, אשר נזרזה לתפילתנו קרעוה לנזרים, ומחקו מסרור התפילה את כל היקר לעם ישראל, את נעימות העבר ותקות העתיד, את כל התפילות המרכרים מנאולת עמנו, את זכר ציון וירושלים, ונשארו אך איוח תפילות אצלם, ונס זאת הם מתפללים כלשונו עם וכחשפה המדוכרת, אשר עם כל יוקר תפארתה, יחסר לה הקדושה וחתרוממות הנפש הצריכה לכל תפילה, ולכך זאת מתפללים שם בגלוי הראש, וכתערובות אנשים ונשים יחריג, אשר כל גאוני ישראל אסרו לנו, מנעם של הנמרא בסוכה, שתיקנו תיקון גרול בשמחת בית השואבה, וקול הארגול נותן טעם לפנים כהתערובות

חבורות לכבוע עת לתורה, פרק משניות או רף גמרא, רצים אנחנו כמהרה לארוחת השחרית, לאכול כחפזו ולכוא לעת הנכונה של פתיחת בית החרשת או החנות, ובתפילת חמנחה ומעריב בשבאים לבית ר' כל עסקם ועיונם הוא, כהחרשות וחנצורות אשר קראו בהמכתבי עתים חערביים, מענין וחנחנת בית החרשת, מחחרשות אשר נצמחו כחיוניאן, ממח ששמעו מהפועלים אורות חשכיתת חסרובת לכוא, ממהלד ההכנות לוח, מהכתי חרשת העוברים שם כתמירית, ומאלח אשר קפאון שורר שמת, חרשות אלח ובאלה מספרים ומוסרים זה לוח כמשד חזמן שבין מנחה למעריב וגם זמן רב אחרי תפילת מעריב, ער העת שימהרו איש לביתו ומשפחתו לאכול כיחר ארוחת הערב, כמסיבת בניו ובנותיו כשמחה וכטוב לב

ובימי השבת ויום טוב אף שאין בהם ביטול מלאכה, ויש להם שחות להתפלל ברכעי להו למיעבר, יש לנו ענין רע אחר אשר יקח לכבנו, והמכלכל אותנו לצמצם מחשבותנו ולכנו לר' אלהינו מנגינת הש"ץ ומומירת שירותיו, כל אחר ואחר כפח יורע ומכין פרק בשיר, וחוטף תפילתו במחירות היותר אפשרי, כדי לגמור פרקו קודם שיתחיל הש"ץ להשמיע מנגינותיו, וביון שנומר הש"ץ השיר מזמור, מתחילים הוויכוחים בין השומעים, אם הפרק חזק יצא כבי טוב מפי הש"ץ, ואם לא חססיר ולא הוסיף חלק שמיני מהטון זה או אחר, וכח נמשכו חכרים עד אשר יתחיל הש"ץ שירה חרשה, וכח הולך ונמסר זמן תפילת השחרית, ויניע ויעלה עת קריאת התורה, ואז נעשה בית הכנסת כמרקחה וכשוק של רנים, כמכירת וכקניית העליות, ובעשיית מי שברך על ידי השמש, אשר זה הוא עיקר הכריאה, כי ממנה מוצא לכסף, להחזקת בית הכנסת, להרב, להש"ץ ולהשמש, כל אחר, אשר עולה לתורה מתבקש מהנכאים שיעשה מי שברך לנרור עבור בית הכנסת, ומשרתי הקדש, וכשעה זו הכל סוגרים את פיהם ושותקים, ומטיב את אונם לשמוע כמה נורר העולה חזה, וחיה כשמתחיל הקורא לקרות בתורה, ושכו העם לרכר אורות האיש אשר עלה ונרב, אם עשה חובתו בשלימות, ואם פזר די זהב לפי כיסו, ואיוח שם יקראו לו פזרן או קמצן, וותרו או כילי, עד אשר יבוא עת להעולה השני לעשות עבורו מי שברך ולנרר נרכות, וכל העם מחרישים וממים אוזן קשבת, ומכיון שמתחיל הקורא לקרות שכ העם לריכורם וויכוחם במקום, וכח חוזרים חלילה ככל עת חקריאה, ועוברים

הבחרות, ימי האישות, וימי הזקנה, והנראים גם כן ימי השחרות, ימי בין הערביים, וימי הערב, ובמו בשחר חיום הולך ומאיר ובכל שעה ושעה מוסיף אורה, וגלגל אור מפני חשך, ולמאיר ובא קרא יום, האור בא בהדרגה מעט מעט, וזה טובה לאדם שלא יתעור מפני אורה פתאומיות, ושלא יחשך מאוד עיניו של אדם, עשה הקב"ה באופן זה, שהחמך תצא מתחת האופק בנמור, ותעלה מעלה מעלה בנחת ובנעימה, ותתנבר משעה לשעה בזריחתה עד חצות חיום, ואיזה שעות תעבור עד גבורת האור ותביא ארובה ומרפא למאור עינים, ובמו כן בשחרות ימי חיי האדם, הטח הימים אשר בהם מכין האדם את עצמו לכל משך ימי חייו, בתורתו וחכמתו ובכל עניניו, ושכלל מתפתח מעט מעט, ואור חכמתו מתנבר אצלו מיום ליום, ומשנה לשנה יתוסף אליו ידיעות ומושכלות עד חצי ימיו, ואם החכמה חיתה מופעת עליו בכל הדרה בפתע פתע, אז היתה מעברת עליו חדר של החיים האמיתיים, ונפגע בדרכו כבן עזאי שחציץ, ולכן תקנו לנו חכמנו, שבשחר מברך שנים לפניו, כגמרא ברכות, היינו בשחרות ימי חיי האדם, המכין את עצמו בחכמות לקיומו בחיים, מברך ברכתיוצד אור, ומבקש מאלהיו שיבקיע לו דרך החכמה, ויורה לו דרך החיים בנחת ובהדרגה, כמו שמאיר לארץ ולדרים עליה באורו וברחמיו, וחרבה גערים אשר הופיע עליהם אור חכמה במרח מרובה בשחר טל ילדותם, וחשכו עליהם כי יחיו למאורי עולם, ונלאו מנשוא בקטנותם רבוי חכמתם, ונשארו קרחים באמצע ימי חייהם, ואורם חשך בלא עת, עד כי כל רואיהם השתוממו ויניעו ראשם, חזה העלוי אשר בקטנותו קוינו כי יהיה למאור גרול, וצריך לזה בקשה וברכה מיוחדת, שחכמתו תחיה במרח נבונה ובהדרגה ושלכו יביל חכמתה, כמו ששאל שלמה המלך בשעה שאמר לו ד' שאל מח אתו לך, ונתת לעבדך לב שומע, שאל חכמה ועוד בקש שלכו יבין וישמע ויביל את החכמה, וגם צריך לברך בשחרות ימי האדם ברכת אהבה רבה, שיטע ד' בלבו אהבה וחשק אל החכמה, לחבין ולהשכיל ולשמע דברי תורתו.

ובימי הבינים, המח ימי בין הערביים, באמצע ימי שנות חיי האדם, אחרי אשר התפתח שכלו,

ומלא כרסו בתורה וחכמה, ובקי בעיניו העולם וידע ומכין דרכי בני אדם, התמימות והערמימות של כל אחד ואחד, לשונות ומשפטי עמים, חוקי ונמוסי הארצות, האמת והשקר חכאים בערכוביה, הערמה

ישר

בחתערוכות איסור חזה, וכל תקותם על ידי זה למשוך את הרור הצעיר לבית תפלתם נשארה מעל, אדרכא, הצעירים יאמרו, אם כל תכלית ביאת בית הכנסת הוא לשמוע מנגינות בחורים ובתולות, או צפצוף קול הראבאי, יש להם מקומות אחרים, להתענג בתענוגים למשמע קול מזמרים ומנגנות, הרעפורמים אלו חללו את מקדש בית ישראל, הרימו את הקדוש מעל בתי בנסיות, את רוממות האצילות מכאי בית ד', את כבוד התורה אשר רחפה על רבני ישראל וראשי בתי בנסיות, ומסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבת, התכוננו נא על כואם לבית תפילתם כי בחוצפה יתירה יבואו ובעזות נמרצה יעמרו שם, וראו נא את ביאת החרדים לבית אלהיהם, בקירח ובפיפה יבואו ובהשתחויה יעמדו להתפלל, ובמרדש רבה ואתחנו אמר, תחנונים ידבר רש, אלו נביאי ישראל, ועשיר יענה עזות, אלו נביאי אומות העולם, וכוה נראה ההבדל בין החרדים להרעפורמים, מכיון שגעשע עשיר נתהפך לרעפורמי לענות עזות לפני ד', וזה שאמרו עוד שם במרדש ואתחנו, תחנונים ידבר ראש, זה משה, ועשיר יענה עזות, זה הקב"ה, שהוא עשירי של עולם, כי כבר נאמר על ירי רור יחי חסד ד' עלינו כאשר יחלנו לך, חיינו כפי אשר יחלנו לך, אם אנחנו פונים אל אלהינו בכריעה ובכטחון גמור, בעבר המבקש פרס מרבו אז הקב"ה עונה לנו בעת צרותנו, אך אם בעזות מצח נבוא אליו, אז ילכש גאות ד' וסוגר שערי מלשמוע קולינו, ואיתא בילקוט בשקרא רור תגר ואמר למח ד' תעמוד ברחוק, א"ל הקב"ה שבו רע אתה, ולא הם דחקוני מעליהם, והיינו בדברנו, שביון שבתפילתם אינם קרובים אלי, ולכן אני מתרחק מעליהם גם כן.

יצאנו מעט מררבנו, והארבנו בדבר הקדוש חזה אשר נתחלל אצל חרבה מאחינו, כי הלב דוי לראות אשר ענין נשגב אשר כל גדולנו מדור העבר לחמו נגדיהם בחרף נפש, וגדרו נדרים בפני זרם הרעפורמים, ולעינינו שוטפת ועוברת המחלה הזאת לגבול החרדים, ואנחנו מחשים ומצאנו עון, ואלפים מאחינו החרדים עוברים עליהם, כאין פוצח פח מצדנו, ונשוב עתה על מטרת הדרוש אל מאמר הנצב בראש דברנו.

ראש פרטי יש שלש עתות בימי חייו, חמכונים בספרי חמוסר בשמם, ימי העליה, ימי העמידה, וימי חירידה, או בספרי חרוש, ימי הבחרות

לתפלה

הגרין

חשמירה, וימי חירידה, וגם ימי השחרות, ימי חביניים, וימי הערביים, או חוקנה, ולכל שלש העתות יש תפילות מיוחדות הכוללות בקרבם בשפת העם בול, תפילות מיוחדות לזמנים שונים, לימי עליות, לימי עמידתו, ולימי ידירתו, ולכל אחד מהזמנים האלה יש בקשה מיוחדת.

בימי הולדת עם ישראל בצאתו ממצרים מתחת סבלות ונחית לעם חפשי, עם שרבץ תחת סבל משאו, והעבירו אותו עבודת פרך, ובמשך ימי גלותו במצרים נבנע גם נפשו, וחיה לו תבונת עבר, ובין לילח השיג חרותו ונהיה לעם חפשי, ולא ירע איד ומח להשתמש בחפשותו הניתן לו, וביציאתו מאפילה לאור גדול, נתרמח לאחר היוצא מבור סגור אופל אשר היה סגור שם הרבה ימים, ופתאום הוציאתו לראות אור גדול, ונתעור מאור עיניו, בן הם אשר יצאו בחפזו ופתאום מעברותם, יכלו לבוא לירי שגעון חרותית, כי הרגשתם ושכלם ומחשבתם נתחפכו מהפך להפך, ובאשר באמת היה מעורב אצלם רע וטוב, זה עתה קבלו התורה וקדמו נעשה לנשמע, ומהרס סרו מהר מן הדרך ואמרו אלה אלהיך ישראל לשור אובל עשב, ולעינינו בימינו ראינו עמים יצאו לחפשי מיד אדוניהם מעניהם, וקרעו את הנחושתים אשר היו אסורים בהם, ושמש החופש זרח עליהם בפתע, לא מצאו יריהם ורגליהם, איך לחתנהג בחירותם, והיתח יד איש באחיו, ושלטת העבר על אדוניו מקודם, ונהדי נחלי דם יזורבו מסכת חרב איש ברעהו, בכח ראינו בצדפת וכח ראינו עתה בממלכת הסאוועטית במדינת רוססיה, ולכן נהנ' את עם ישראל במדבר ארבעים שנה, לחנכם, לגדלם, וללמדם איך ישתמשו בחופשיתם שיחיה הנאה להם והנאה לעולם, ובאשר שובכו והלינו עמד משח רבנו בפרץ והתפלל בערם, ופעם בבקשה ופעם באיומים גדר רוחם שכל יתפרץ להשחית ולכלות את סיומם, ובעברם דרך עמים כלבתם למחוז חפצם לארץ בנעו, לא אחזו בחרב ידם, להלחם נגדם במלחמת תגרה, וגם כאשר יצא ארום לקראתם במלחמת תנופה, נטח ישראל מעליו, ורק בכואם אל הארץ אשר חובטחו מאלהיהם, חוברחו להלחם בעד ארצם למצוא מקום לשבת, ובחתישכם בארץ ור' הניה להם מכל אויביהם מסביב, ובאו אל המנוחה ואל הנחלה בימי שלמה, ובנו בית המקדש, היתה תפלת שלמה מלכם, על גוי ועל ישראל יחד, והתפלל גם על חגוי אשר לא מבני ישראל הוא, שישמע אלהים תפילתו אשר בא לחתפלל בבית המקדש, כמו שעשה אברהם אבינו בהתפללו

דרוש ראשון

כבוד

אשר שוררת בתקפה בחברת האדם, קנאת איש מרעהו, חפץ ותשוקת האדם לבלוע את חברו חיים, המייתם לרעה שליטת אדם באדם, וחאדם בהתהלכו עם אנשים, ובחפצו לקדם פני חרעה, שלא יבשל ברביו, בבני אדם שאינם מהוגנים, ולא ינקש בלשונה, אשר בירו החיים והמות, ועליו להתפלל תפילת המנחה, והוא בין הערביים, שיצליחו ר' וישמור רגליו מלהלכר בפת, וחבמתו חז בתורה וחז במסחר תעמוד לו, לכלי לנמות מדרד חירשה, וגופו, רוחו ונפשו יהיו שמורים מכל פגע רע, ושלא תשלום בו ידי האדם להרע לו, ולשון האדם להזיקו, ושכניו ובנותיו יהיו זרע אנשים המשמחים אלהים ואדם, שלא יצטרך לירי מתנת בשר ודם, ועוד בקשות ותפילות השייכים לימי חיו בזמן ההוא.

וכשיגיע ימי הזקנה חמח ימי הערב, ימים אשר אין בהם כל חפץ, אשר כחם יבוא ראשו וילך שחוח, חמשת החושים דופפו ובטלו חסוחנות, והולך אחורנית הלוד וקרוב לקצו, ונולדו אצלו דגשות אחרות, וחושב חשבונו של עולם, מח נתן הוא להאנושיות ולהעולם בכלל, ומה שקבל ממנה מח עשה עבור בניו ובנותיו, ומח הם עושים עבורו, ואז תקנו לנו חכמנו שתי ברכות, ואמרו בערב צריך גם בן לברך שתיים, האחד גולל חשך מפני אור, שלא ישקע שמשו בפתע פתאום, ושלא יזקין בלא עת, רק הזקנה תבוא עליו בהדרגה מעט מעט, ובמו שפרשו את התפילה אל תשליכנו לעת זקנה, היינו אם אחר חפץ ליתן רבר מה לחברו במהרה, משליך הרבר חזה אליו, ויבוא מחרה לירו, אך אם יתן לירו במתינות, אז מתקרב אליו לאט ונותן מיד ליר, וזה שנתפלל, שחוקנה תבוא אלינו בהדרגה, ולא במהרה בהשלכח וזה אל תשליכנו לעת זקנה, וזה שאמר ומברך בערבית גולל אור מפני חשך, שלוקח חכמה וימי העמידה ממנו בהדרגה כמו שאחר גולל רבר מח, שהרבר מתגלגל בנחת ובמתינות, ומברך לר' שמעריב ערבים ברברו, ומתגוללים דחמיו על מרותיו, והברכה שניה מברך האדם בזקנותו ברכת אהבת עולם, ואומר ונשמח ברברי תורתך ובמצותיך, כי זחו חלקו מכל עמלו, והם חיינו ואורך ימינו, ומברך גם בן ברכת השביכנו, כי צריך האדם להתפלל לר' עד זיבולא בתדיותא.

וכמו שיש שלש עתות לכל איש פרטי, בן ישנם שלש עתות לעם ישראל בולו בכלל, שלשת זמנים עברו עליו אשר נובל לבנותם גם בן ימי העליה, ימי העמידה

ההרחקות אשר הרחיק וחפר כאר אחרת, לא חועילו לו כיום רעה, והפלטתם סתמו גם אותה, יצחק אשר סבל הרבה בחוג ביתו ומשפחתו, מכני עשו וממשטימתו לאחיו יעקב, תיסק תפלת המנחה, שנא ויצא יצחק לשוח בשרה, ואין שיתח אלא תפלה, שנאמר אשפור לפניו שיחי, שצריך לתנות הצרות לפני ר' ולנלות לפניו יסורי הגוף וחנפשו, ולסרוא לעזרה בצר.

ובאו לישראל ימי חירירת, ימי החורבן מארצו וממקדשו, נתיצת מזבחו והריסת קדשיו, הריגת כהניו ושחיטת ראשיו וחכמיו, ביטול סרבניו על ידי כהניו ושיריו, על ידי לויי, ירדתו לגולה וגרוריו בעמים, יסורי הנפש והגוף אשר אחזתו שם בין מעניו, השפלת כבודו וכזיונו המרובה, עם ישראל נפל מאינרא רמא לכירא עמיסתא, וכאו עליו ימי חערב, ובנגרם תיסק יעקב תפלת חערב, יעקב אשר הוא בעצמו הוצרך לילך בגולה מפני חמת אחיו, איש יושב אוהלים בצל סורת אביו ואמו, לחמו ניתו, מימיו נאמנים, אמו לא התסירה נפשו מכל טוב, ותורתו חיתה אומנתו לישוב בצל החכמה תחת בגמי אביו יצחק, ופתאום נחפר עליו הנלל, והוכרח לברוח ולילך בגולה, לסבול רעב וצמא ולישב תחת כפת השמים בלי מחסה ממטר ומשרב, ולעשות מזו וצנח לו מאבני המסום, מחיות חיער והשרה, ולשכב בכהלח מפחר עשו אחיו, ומצבו בעת ההיא היה שוח למצב בניו עם ישראל בארצות נרדו, ולכן תיסק תפילת ערבית, ותפילת הערב אין לה קבע, כי קצ ערב הנלות אין לו קבע, שנאמר ויפגע במסום וילן שם כי בא השמש, כאשר פגע יעקב במסום שהוא לפי רביו חו"ל מסום המקדש, אשר עתיד ליחרב, התפלל שם שאין פגיעה אלא תפילת שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא כעדם ואל תפגע בי.

וזדו הנרצה לנו מהמדרש הנצב בראש רכרנו, ור' יתכרד יאזין תפילתנו ויסקל שועתנו לקרב קצ נאולתנו, שיאיר לנו הלילה ויוציאנו מאפילת הערב לאור נרול בב"א.

במדרש

בהתפללו על חמשת הערים שלא יחטבו, ולמען ירעון כל עמי הארץ כי ר' הוא האלחים אין עור, וזהו תפילת השחרית של עם ישראל בכלל, אשר תיסק להם אברהם אבינו, ובמאמר המדרש חמוצב בראש רכרנו אברהם תיסק תפילת שחרית, שנאמר וישכם אברהם בבוקר, (בראשית י"ט) להתפלל על לוג ביתור, אל חמקום אשר עמר שם את פני ר', והתפלל אז שם על חמשת הערים בכלל, ותיסק תפילת שחרית בין לאיש פרטי, על שחרות ימי חייו, ובין לעם ולכל חעולם בכלל להתפלל בעת שחרותם.

וכשבאו ישראל לימי העמירה, עם יושב על ארמתו, איש תחת נפנו ותאנתו, ומלכו ממנו יצא, שריו ושופטיו מסרב אחיו, ומתנהג על פי חוקי ומשפטי תורתו, בא כרברים עם עמי התבל, ירע שבתם וקומם, חכמתם וסכלותם, דרכם ומנהגם, ערמימותם ודרכי מלחמתם, שאיפתם לרשת ארצות לא להם, ולשפור ממשלתם על עמים אשר יכבשו, הרגיש ישראל אשר יש צרים לו מבחוץ הרוצים לבלעהו, וגם צרות מכפנים מכניו ופסיריו המסכסכים איש ברעהו, מלכים אשר התמכרו לעשות הרע בעיני ר' ואשר תחתתנו עם גויי הארצות, שמזח יוכל לבוא חרבנו וכליה לעם ישראל ולארצו, כמאמרם (חגיגה י"ח) בשעה שנשא שלמה את בת פרעה, בא נכריאל ונעץ קנה בים, והעלה שרטון ועליו נבנה כרד נרול שברומי, כי תחיתו עם הנכרים אשר לא מישראל המה, מביאה חורבן נורא לעם כולו, ולכן אתה רואה אשר בעניני חיתון אצל המלכים מתחשכים גם היום בחצרות המלכים, עם רעת כל העם, אם לא לרצון יהיה לו תחיתו הזה, עם ישראל התחלק לשנים על ידי מחלוקת ירבעם על רכר חמלובת, היה לו מלחמה מכפנים ומבחוץ, עם הפלשתים, ארמים, כשרים, מואבים, קמו נביאי שקר אשר החזיקו מעמד בעזרת המלכים, וצללי ערב פרשו בנפיהם על עם ישראל, ולכן תיסק יצחק עכורם תפילת מנחה, יצחק אבינו אשר גם הוא סבל כימי מעמרו ממלך נרד וביתור מפלשתים אשר לא נתנו לו מנוח, וכל הכארות אשר חפר סתמום, וכל ההרחקות

לתפלה

כבוד הגרון

דרוש שני

במדרש רבה פרשה צו אמר רבי אבא אמר רבי יורן כל מה שפסל הקב"ה בבחנתו חכשיר בארם, פסל בבחנת עורתו, או שבור או תרוץ או יבלת וחכשיר בארם לב נשבר ונרכא אלתיס לא חבזה, אמר רבי אלכסנדר תהיופ חזה אם משמש בכלים שבורים גנאי הוא לו, אבל הקב"ה כלי חשמישו שבורים הם שנאמר קרוב די לנשברי לב, תרופא לשבורי לב, את רכא ושפל רות, זבחי אלתיס רות נשברת. ורבנו תמהרש"ל בים של שלמה במסכתא תולין פרק קמא מביא על חשוכת מחר"ם ששאלת ארם שפגעת בו מידת הרין ונפלו זרועותיו אם ראוי הוא לחיות שלית צבור, פשימא דראוי וראוי הוא, אדרבה מצות מן הטובות וזו, כי מלך מלכי המלכים חפץ להשתמש בכלים שבורים ולא כדרך שרים בשר ודם, שנאמר לב נשבר ונרכא אלתיס לא חבזה, דאין נפסל במוטין אלא בתנים, ורש"ל בא ופלא את דבריו דהא אפילו שעבודתו בשיר בשילה וביה עולמים אפילו חכי אין נפסלין אלא בקול כל שכן שלית צבור שלנו.

שולח איש לעמוד ולהתפלל לפני העמוד, ולסדר תפילתו לפני ארון העולם, צריך השליח להיות מן המוכתרים שבקהל, ושיחיה לו החזקה שיעשה שליחותו, לפעול ישועות על שולחיו, ולעורר רחמי שמים עליהם, ומי לנו גדול ממשע רבנו, והוא היה המתפלל והמבקש על עם ישראל, וכרתיב ואתפלל בערבם, וכמו כן כתיב בפינחס ויעמוד פינחס ויפלל, וכל ראשי ונשיאי העדה היו השלוחים לבקש מאלהיהם על עמם, וגם עתה נוהגים החסידים, אשר רבם ומנהיגם הוא שליח צבורם, בהתפילות כבתי הכנסיות שלהם, ואם הרבי אינו מתפלל בעצמו, בוחר הוא בשליח צבור שירד לפני התבה, לישא תפילה בעד עם ד' ותאיש אשר יבחר בו יש לו כל המדות שמנו לנו בש"ץ, והעיסר שיחיה לו יראת שמים ויראת חטא, וכמו שמסופר על הרבי הקדוש מברדיטשוב, שקרא לחסיד אחר והזמין אותו שיתפלל לפני העמוד, ותחסיר השיב לו כי ירא הוא להתפלל לפני מלך גדול ונשא הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה, והרב רל"י אמר לו שבוראי צריך לירא ממנו, והתחיל לצייר לו גדולת הכורא ושפלת הארם, עד שנפל על החסיד פחד ומורא גדול עד מאד, והתחיל לכבות ולהתחנן מלפני הרבי, שיניח ממנו כי לא יוכל להתפלל מפני המורא הגדול, ובאשר ראה הרבי כי באמת נתמלא יראה ופחד, אמר לו במתינות שמבקש ממנו שירד להתפלל, וכי ראוי הוא להתפלל, וחזר

והנה בעל הווי העמודים מתמיה, הלא תפילות במקום תמידיו תקנום, ואם כן שלוח צבור המתפלל רומח לכהן המסריב סרבנות, ומרוע ישתנו זה מזה, שבהו בעל מום פסול ושליח צבור יהיה כשר?

בדרושנו חקורם רבנו מגורל מעלת וקדושת התפילה, ועתה נדבר מגורל קדושת ומעלת מקום ואופני התפילה, וסדר התפילה על ידי עובדי לפני התבה ושלותי הצבור כבתי הכנסיות, הרין נפסק באורח חיים סימן צ', והוא מרכנו ידותם, שישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הצבור, והוא מפני שאין חסב"ה מואס בתפילתו של רבים, והרמב"ם אומר שאפילו יהיה בהם חוטאים לא ימנע מלהתפלל עמהם, והצבור מעמידיו שליח צבור להתפלל עמו, ונפסק הרין באורח חיים סימן נ"ג, שש"ץ צריך שיהיה חנון, ואיזה הגון שיהא ריקן מעבירות, ושלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו, ואין ממנין אלא מי שנתמלא זקנו, ובראש השנה ויום הכפורים כעין שיהא נשוי (+) וכן שלשים ועוד הרבה דינים ודברים נאמרו אצל שליח צבור, ובאמת מי ששולח לחבירו שיבקש עבורו לשר או למלך, בוחר את היותר ראוי והיותר חשוב, שיובל לפעול אצל השר בדבריו וכמעשיו, ואינו שולח איש פשוט ופחות שאין לו שם על פני חוץ, ושהשר לא ישפיל את עצמו לרכב עם נכזה כזה, ואם הצבור שולח

במלכות, בחרו כהלכת, ואם כן עשו חסדיוגים כהלכת במה שמנו בחור, אך זה אומרים לאחר שחיות ארבע חכוסות, וכיון ששתה אדם רביעית ויין אל יורה, מפני שאינו יודע תרין, ולכן תושבים שבתור כהלכת, ומסתמא שחו מעט מתמנהיגים במצויו, ולכן בחרו בפנוי לחיות לחזן.

(+) בבית כנסת אחר מנו לש"ץ בחור אחר שאינו נשוי, ורבים מבאי בית הכנסת מכו ברכו וסרכו על חסנו, ובאו בשאלת לפני אם יביתוחו להתפלל, ובאשר שידעתי כי ראשי חסדיוגים ידם חקופה ולא ישמעו לקול מורים חסורים כהלכת, חשבתי להם בדרך חלצה, אמת הוא שכתוב בפיוסי המגיד לסדר של פסת אדיר

וחזי מזה צריך לדרקס שיחיה המתפלל איש יודע פירוש המילות לפחות, ויודע לחדר הפסוקים ולהפסיק מעט באתנחתא, ולא יערב הפסוקים והתבות שיעורב בוונתו, שיצא מזה חירוף וגירוף כלפי מעלה, וכלפי הצבור אשר בחרוהו, ולכן מביא האליהו רכה שאם הש"ץ אינו רגיל לקרות בתורה, נביאים ובתוכים, הוא בכלל מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבת.

ומה נהדר היה בכית הכנסת, בעמוד השליח צבור לפני העמוד, איש תלמיד חכם וירא ד', בעל

הדרת פנים ומדות טובות, קולו נעים בזמירות מישראל סבא, לפי נוסח התפילה מאז ומקדם, עומד ושופך שיחו לפני אלהיו, ובהתלהבות גדולה מעורר לכבות המתפללים, וכולם באחר עונים ורופקים על דלתות שערי רחמים, הלבבות מתקשרים וחרווחות מתאגדים והפיות מתאחדים, להתפלל ולחנן פני מלכם וצורם, העונח לעמו בעת שועם אליו, וזה היה נקרא תפילה בצבור, שלא היה להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים, והאל האב חרחמן אל בכיר הוא ולא מאס את תפילתם, וסבל אותן ברחמים וברצון.

ועתה חסרנו כל אלה, ואוי לנו אם נאמר אין זה בית אלהים כבואנו לראות את פני אלחינו

בבתי הכנסיות, כל עסק הכית הכנסת והתפילה הוא לשם עסק ומסחר, לחרבות הכנסת המקום הזה, על ידי מבירת מקומות לתפילה לכל המעלה את השכר, ומעליו שכר המקומות לפי העליה והירידה, מקומות הגבוהין * לצד המזרח מרכים הנכאין בשכר ומקומות לצד מעריב פוחתים בשכרם ושכר המקומות הוא לפי ערך החזן והבאהר שלו, אם חזן טוב מתפלל כזה אז מרכין העם לשלם בעד שכירות המקומות, ומי הוא נקרא חזן טוב, איש כזה אשר יש לו שם על פני הוצות, כאשר שיש לו יד בלשכת המודיעין במכתבי עתים, ושמו הולך למרחוק, שקול נגינתו הוא חזק, ומראהו יפה, ושערו וזקנו מנולה למשעי, ויודע פרק בשידי עמים, ונגינות שותי שכר, איש כזה כשבא לקבל משרת שליח צבור מעמידים אותו לבחינה, ושר הוא איזה רבדים לפני חמנהנים, ומשחר

(*) באמת הוא לחיטך בחרבת בתי כנסיות, אשר צד המזרח הוא יותר נסוד מצד המערב, אשר נקנו טידי נכרים, שבנו אותו לשם בית תפלה ואחינו קנו אותו סירם והפכוהו לבית כנסת, וכשבא אתה לבית כנסת זה, עליך לירד לבטח בלכתך לצד המזרח, ופעם אחת נקראתי לחנך בית כנסת כזה, אמרתי להם כי אין זה כי אם בית אלהים וזה שער חשמים, ובגטרא בכא בתרא

ומשחר חזוי פנים שכיניהם, מתקבל הוא לרצון, ותיבה תופיע תמונתו על כותלי בית הכנסת מכחוי, ובתוב עליה כי כיגיעה רכה עלתה בידם להשיג את החזן הזה היחירי בעולם כולו, ושימהרו העם לבוא לקנות חברתיים בעוד מועד, וחעם בא ומשלם במיטב כספו כי הלא ישמע חזן מפורסם לשם, והחזן בראותו כי העם עטה לברטיסים, מתחיל להתנאות כי רמו אותו בשכירותו, וכי שוח הוא להרכה יותר שבה, ואינו מביט על השבועה והתקיעת כף שנתן וחתחייב את עצמו להתפלל בזה, והולך ומבקש לו בית הכנסת אחר אשר ירכו בשכרו, ואתה רואה את תמונתו תלויה על כותל אחר, אשר שם מכריזין על גדולתו ונגינותיו, ומי שלא ראה את יריר החזנים בשעתו, לא ראה שפלות מימיו, שם תמצא שקרנות וחניפות, צביעות והלכנת פנים ברכים, מרמה ועזות, אשר לא שמעה אוזן ולא ראתה עין מעולם, והחזן הזה כבואו לבית ר' לחיות שליח עם ישראל, לובש מלבוש אשר כהני רתות אחרות אצל נכדים לובשים אותם, וקורם כואו מעביר תער על זקנו, וצובע שער נבות עיניו, ומאדים בצבע את שפתיו ומעביר בחול על כל פניו כמנהג הכתולות, ואז הולך וקרב להעמוד כנאות וגדל לכב, וכחוצפה יתירה עומד הוא ומביט על כל סביביו, ועושה את עצמו כאלו חושב מחשבות הוא, כחזן טוב ומנגן נפלא, ובשמתחיל להוציא קולות גדונו, כל הקהל פותחים את פיהם ומעמידים אזנם באפרכסת, לשמוע כל קול ותנועה היוצא מגרון החזן, ושוכחים לגמרי את חובתם להתפלל, ורק יוצאים הם בשמיעת הנגינה והזמרה, כי איד ירעו חובתם בשעה שרואים כי גם החזן איננו פותח פיו להתפלל, ורק גומר הוא הפסוקים האחרונים, ובכל עת התפילה הוא מרכר עם חמשרים, ומתיעץ עם מנהיג חמזמרים על דבר הנגינות.

בושה תכסה את האיש הירא אלהים, בראותו את חזן עומד לפני ארון העדות, כגורל לכב ובעזות מצח הוא מזמר, ומשתרל להראות ולהשמיע קולו לפני העם, ומנגינותיו חמה מזמרות הארץ, אשר לא מעם ישראל סבא הוא, וקורא בשם שמות מחברי הגוים

אמרו, שבשמים הוא עולם חפוף, עליונים למטה והתחתונים למעלה, ועתה כאשר אני רואה גם בבית הכנסת זה, שעליונים חיונו העשירים יושבים למטה לצד המזרח והתחתונים העניים יושבים למעלה לצד המערב, וא"כ זה הוא שער חשמים, עדומה הוא מנהג הכית חזת למנהג חשמים.

לתפלה

חננו

כבוד

דרוש שני

איש פשוט ובור נגש אל חמור, אינו יודע מה הוא שח, וכל עסקו הוא להראות חזותו לחשמי' נגינותיו להפיק רצון שומעיו, מחלל יום טוב ואוכל ביום הכפורים רחמנא ליצלן, ומתפלל הוא בעד בצע כסף, ולולא שכירתו לא חיח בא לגמרי לבית הכנסת, באשר שאין שם מקומו, ועל זה נאמר וכו' בעד כבוד נאצ ר', חיינו אם מברך הוא לאלהיו בעד בצע, או אין זה מברך אלא מנאץ.

ופעם

אחת כאשר באו עלי איזה אנשים חשובים, מכית הכנסת לקבול על המנהלים, ששברו חזו לימים חנוראים איש מפורסם לחוטא ופושע כמעטיו הרעים, ובהנהגתו הנשחתה, אמרתי להם על רדד צחות, כי ידוע הוא אשר תפילות כנגד תמידיו תקנום (ברכות ל"ב) ושליח צבור דומה לכהן המקריב סרכו של ישראל, והנה הרמ"א בספרו תורת העולה דף כ"ב אומר תעם מפני מה הבהנים אוכלין ובעלים מתכפרין בקרבנות שאוכלין הבהנים שהוא מטעם כזיון ובושת, שקרבנו של אדם נאכל בין חבריות, ומטעם זה צותח התורה שכל קרבנות הנאכלין לכהנים, זמן אכילתו הוא ליום ולילה, כדי למעט כושתו של חוטא, ושלא תנעול דלת בפני בעלי תשובה, ובהקדמה לספר השל"ה, מכנו בעל עמוד העבודה, אומר כי עיקר כפרה תלויה באכילת הבהנים, והקרבן הוא אך דורון להקב"ה, ולכן כהן בעל מום אינו ניגש להקריב, כי הקרבן הוא דורון, ואינו יפה לבעל מום להקריב דורון כי צריך המקריב לחיות יפה ומהודר, והקריבהו נא לפחתך חירצה, אבל הותר לו לבעל מום לאכול קדשים, כי מכיון שחבעלים מתכפרים באכילת הבהנים, ומטעם כזיון ואם האוכל הוא בעל מום, הבזיון הוא יותר גדול ולכן מתכפרים חבעלים באכילת בעל מום גם כן.

וגם כחשליח צבור חרומה לכהן נובל לומר, כי לבן נאמר בשולחן ערוך אורח תיים סימן נ"ג, ששליח צבור בשכר הוא יותר טוב מכחנם, שחוא גם כן מטעם כזיון, שאוכל ממת שחבעלי בתים מכיאו, ואם כן אם הוא בעל מום, וכן כלי שם, מכא רגלו ועד ראשו אין בו מתום, יש כזיון יותר גדול, וכל שכזיונם

טוב אתה, ולמה תחמא? ואח"כ נגש אל חרב חמרא דאתרא לקבל ממנו גם כן חודת, ואמר לו חרב, עתה רואה תוא צדקה משפט תעולם, שאומרים שאם תחת על כלי במקל, אם תחת חכלי ריקנות או הקול יתית יותר נעים וחוק, ולכן אומרים על חזן טוב שחוא כלי טוב, כאשר שאם חזן טוב ויש לו קול נעים וחוק מראה על ריקנותו.

חגונים אשר חברו שיר זה או אחר, וזמרה זו הוא מכנים תחת כנפי השכינה, ומשורר כח דברי תפילות תחינות ובקשות, ועושה הבית חכנסת כאלו הוא בית משחק, טיאטראות וקרקסאות, ואמרו חכמינו בסוטה דף מ"ה, וימרא כביתא חורבא כסיפא, אם כל עיקר הבית הוא זמרה, אז יהיה חרוב הבית הזה, האיש החפץ באמת להתפלל צופה ומכין, מתמיה ומתפלל, לאן הובילוהו רגליו, אם לבית חכנסת או לבית עם, הוח הוא שלוחא דרחמנא, אשר נובל לצפות כי יעלה תפלתו לפני שומע תפלות, הוה הוא האיש אשר סאני שמענא יהיה חזן בישראל, וכא וראח סמיות עיניהם של סקבלי שוחר (כתובות ס"ח) בשביל שוחר שלסחו איזה מהמנהיגים העמידו את זה להיות שלוחא דצבורא, וגם אלח חאנשים אשר אינם מן היראים, חושבים אם כל עיקר ביאת לבית הכנסת הוא לשמוע נגינות, הלא יוכלו לשמוע נגינות יותר טובות בבית הזמרה שקורין אפערע, וגם הוא חושב מאמרם ז"ל (ברכות ל"ח) בא וראח שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים עשו את התפילה עיקר והנגינה תפל, ודורות האחרונים עושים את הזמרה עיקר והתפילה תפלה לה, ואם כן צריך לכבד ולשבח על העיסה, ונפטרים מן התפל, ואוי לה לאותה כושח וכלימה, שמעמידו איש כזה מחלל שבת ואוכל נבילות, לפני העמוד להיות שליח הצבור, ואלחים הרואה ללכב מביט בו, אומר הלא כלל גדול הוא ששלוחו של אדם כמותו, והשליח מראה על טיב שולחיו, ומסתמא המשלחים אינם טובים ממנו, אם יוכלו לשלוח איש חטאת כזה להיות מברך בערם. *

ובפרט כימים חנוראים, ימים אשר בהם מתחשב האדם עם קונו, וכל איש הכא לבית הכנסת רוצה באמת להתפלל עם שליח צבור כזה, היודע חובתו לשולחיו, ועושה משלחתו באמונה, ומעורר את העם לתשובה, ועל ידי תפילותיו, יבנום בלב שומעיו אהבה ויראה לאלהי חשמים, ובקול נגיחותיו היוצאים ממעמקי הלב יעידם משנתם, לשוב אל אלהיהם ואל מצותיו, ולבסוף אנו רואים איש

• פעם אחת נקרא חזן מפורסם לגנאי במעשיו ולשבח בקולו ונגינותיו, לעיר חגדולה וחממארה מינסק אשר ברוסיה, בימי חגאון ר' טעבל ומתחילה לא חניחו חרב להתפלל בבית חכנסת חגדול, אך כאשר גבר עליו קול חממו, חוכרה להסכים שיתפלל תחזן חות לפני חממו, ותחזן חממול בכל כחו להפיק רצון שומעיו, וכשגמר תפלותיו נגש מקודם אל חזן העיר לקבל ממנו וישר כח, ואמר לו וישר כח, הלא חזן

שבזיונם מרובה בפרתם מדוכים, ובאשר ראיתי את הצחוק קל שרחפה על פניהם של הבעלי בתים, והנאתם הגדולה מהצחות שבת וואמרת לך, שזה רוקא אם היה השליח צבור אך בעל מום לבד, אך הוא טמא גם כן, וטמא אף שהותר לו בעבודת צבור, אך אינו אוכל ממה שהבעלים מביאין לפרשים, ולא יוכל בשום אופן לבפר באכילתו משל צבור.

ובאמת מתורץ כזה תמיחת בעל ווי העמודים שהבאנו בתחילת דרושנו מדוע ישתנה תפילות מקרבנות, שבקרבנות נפסל בעל מום, ובתפילות בשר גם בעל מום, כי כבר אמרו לנו חכמנו (שבת נ"ח) אין יסורים בלא עון, ואם הוא בעל מום מסתמא הוא חוטא ופושע, ואם כן חיו בו שני החסרונות, חסרון מום וחסרון טומאת חטא, ואך חסרון המום מלא החסרון של עון וחטא, כי היסורים מרקו החטאים ממנו, ולכן אצל הקרבת קרבנות, פסול הבעל מום שהוא משום הבאת רודון למלך, ודבר כזה צריך לעשותו על ידי איש תם בלי מום משום הקריבהו נא לפחית, ולחם אלהיו לא ינש להקריב, אך אצל התפילה שצריך לזח איש נקי מעבירות וצדיק במעשיו, ומי יעלה בחד ר' ומי יקום במקום קרשו, אך נקי בפנים ובר לבב, ואם חכמנו אמרו לנו במדרש פרשח תולדות שאינו דומה תפילת צדיק

צדיק כן צדיק לתפילת צדיק כן רשע, כל שבו שאינו דומה תפילת צדיק לתפילת רשע, ואם שלמה המלך אמר מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבת, כל שבו אם הוא מטה אזנו לשמוע לרע, שתפילתו תועבת, ולכן בוחרים הטוב והמוכח שבהם להיות השלוחא רצבורא, ואם אחר הוא בעל מום אשר עונותיו התמרקו ממנו על ידי יסוריו, ראוי הוא בודאי להיות חמתפלל בער הצבור, ולכן בתפילות בשר הבעל מום להתפלל.

וזה שאמר ר' אבא במדרש המובא בראש דברנו, מה שפסל הקב"ה בבחמה הבשיר בארם, היינו אף שארם המקריב פסול הוא גם כן אם הוא בעל מום, כמו חבהמה הנקרב, אך אם ארם הוא נקרב אל ר', ובמו שאמר הקב"ה מעלה אני עליכם באלו נעקרתם לפני, אז הוא בשר אף אם הוא בעל מום, שנאמר לב נשבר ונרבא אלהים לא תבוה, ובא רבי אלכסנדר ליהוסיף על ר' אבא, שר' אבא אמר שאלהים לא יבוז ללב נשבר, אך אינו מכבדו גם כן, ובא הוא והוסיף כי הקב"ה גם מכבדו ומיקרהו לבעל המום, קרוב ר' לנשבר לב, שהוא קרוב לשבורי לב יותר מלשלמים, וזבחי אלהים דוח נשברה, ור' חטוב יקבל תפלתו וישמע שועתו למהר גאולתו ופרות נפשנו במהרה בימנו אמן

טרם

מפעים

מרים שחושב הרמב"ם מצוה זו בספרו חיר החזקה אומר בפרק ששי מחלכות דעות. שררר בריתו של אדם לחיות נמשך ברעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחביריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך האדם להתחבר עם צדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך, כדי שלא ילמוד ממעשיהם, ושלמח אמר חולד את חכמים יחכם — ורועה בסילים ירוע, — ואם היה במדינה שאין אנשיה חולכים בדרך ישרה, ילך למקום שאנשיה צדיקים, ואם חיו כל המדינות נוהגים בדרך לא טובה, וכו' ישב בדרך וירום, בענין שנאמר מי יתנני במרכר מלון אורחים, וחנה בדבריו האחרונים נותן טעם לשבח לדבריו הראשונים, ובכללם הוא נותן טעם למצוה חכמה אחר כך בדבריו הלכה כי מצוה עשה להרבק בחכמים ובתלמידיהם, כי מצוה זו שייך אך אם הוא יושב במדינה שיש בה רעים וטובים, אז המצוה עליו להתחבר עם הצדיקים, ובמקום שאין בו טובים, אומר, כי צריך לישב בדרך ולירום, ובמדינה שאין בה רעים כלל, וכולם טובים הם, אין שייך לומר להתחבר עם הצדיקים, שכולם צדיקים וטובים הם, אך אם הוא במקום שיש בה אלה ואלה, אז החיוב הוא לו להתחבר לטובים שבחם, וחמם ברי שילמוד להתנהג כמו חביריו הטובים כי דרכו של אדם לנהוג עצמו ולמשורר אחר חביריו ורעיו. **ולבר** שצריך האדם להתחבר עם הטובים והישרים, עוד חיוב עליו להתחבר עם חכמי התורה אשר יורוהו וילמדוהו, ידיעת אלהים וחוקי משפט התורה ומצותיה ללכת בהם, וכמו שכרפואת חנוף יש לו לאדם רופא מיוחד אשר שואל עצתו תמיד, ומתנהג ממנו בכל דבר חנופע לרפואת נפשו, ואם יש חיבולת בידו, ונתברר בעושר רב, אז יש לו רופא מיוחד החולד עמו תמיד, ובכל אשר יפנה בשכבו, ובקומו, בישבו בביתו ובכלתו בדרך, יסח את הרופא עמו, לשאול עצתו בכל דבר וענין אשר יצטרך לו, ובלתו לא ירים את ידו ורגלו לילך לרחוק לאכול ולשתות, ועליו לקיים מצות הרופא מבלי חסור ודחש

מצוה ו'

להרבק ולהתחבר בחכמים הם חכמי התורה ובתלמידיהם להתיחד עמם ולהתמיד בישיבתם בכל ענין ואופן, בעבודה וחברה כדי שילמוד מהם מצות התורה, ויורונו הדעות האמיתיות, ועל זה נאמר ובו תרבק.

דברי יעקב

במלואים לספר המצות לרס"ג להרצ רי"פ רוזה לומר שלהכי משמט הרס"ג מצות דבוק נת"ח ממנין המות, מפני שהוא אך אסמכתא, שדרשו רז"ל מהפסוק ולדנקה נה, כמו שדרשו נכתובות מקודם לזה על הפסוק ואחם הדנקים נד' וכו', כן דרשו מהפסוק ולדנקה נה, שצריך לדנקה נת"ח, ואין הכתוב מדבר אלא נצטון של ישראל שאל עשה כן ומהנה נת"ח מנכסיו ומשיא נתו לת"ח מעלה עליו הכתוב כאלו דנק נשכינה, אצל אינו חיונ לאדם לעשות כן, שנאמר שמי שאינו עושה זאת מנצל מצות עשה, **ובאמת** נכתובות דף קי"א דרשו זאת מהפסוק

של ולדנקה נה המאמר נתורה ולא מהפסוק המוקדם נפרשה עקב וכו' תדנקה, וכן נספרי פרשת עקב פסקא מ"ט דרשו מהפסוק ולדנקה נה, והרמב"ם נספר המצות, כן נספרו היד הלכות דעות פ"ו שחשז זאת למצות עשה מציא את הפסוק וכו' תדנקה הקודם, כן נספר החינוך מלוא תל"ד מציא הפסוק וכו' תדנקה ואינו נכון מה שאומר הרצ רי"פ שזה מציאין דרשם של חז"ל להנות נת"ח ולהשיא נתו לת"ח ועוד, מהפסוק של וכו' תדנקה וכתב זאת נשגיאה, ואמת הוא שהרמב"ם מציא את דרשת חז"ל נסה"מ ונספר היה, כן החינוך מציא הדרשה הזאת, אך נפירוש אומרים שחז"ל סמכו דרשם על הפסוק של ולדנקה נה, והם חשבו למלוא מהפסוק של וכו' תדנקה וסרה גם כן תמיהתו על הרצ מהר"א שטיין נציאורו על הסמ"ג, שהיה לו לעמוד על דברי הרמב"ם, כי הרמב"ם סומך על וכו' תדנקה.

ולפי

דעתי נוכל לאמר, שלכן אינו חושב הרס"ג מלוא זאת ממנין המצות, עפ"י שיטתו נמצות מנין שופטים שהוא חולק על הרמב"ם והחינוך, ודעתם דאין מצות עשה דשופטים ושופרים תתן לך ניהנת אלא נארו נלנה, וכמו שכתב הרמב"ן נראש פרשה שופטים, ונאר כלן שיטתו השופטים נכל עריהם כאשר יתן להם השם את הארץ, כי נחק לארץ אינם חייבים למנות להם נ"ד, אצל כאשר ילעק המעוות יעמדו עליו הראוים לשפוט ונמשפטיהם ישפטוהו, או יעלה לארץ נזמנה ושם ישפטוהו נמקום המשפט, ולפי"ז אין ישראל נצחון לארץ מצוים למנות להם דיינים, וכן כתב הרצ ר' משה וכן נראה

דברי יעקב

מפעים

ודרוש. מפני מה ולמה מצוה אותו לעשות כך וכך. כאשר מאמין הוא בו וכיריעתו בחכמת חרפואה. ולכן מאזין לכל חנה היוצא מפיו. כן הוא כרפואת חנפוש. צריך ומחויב הוא להתחבר עם חכמי התורה ובכל דבר וענין המזרמן לפניו ישאל את פיהם. איך להתנהג לצאת ידי חובת שמים. ואיד להזהר מרכבים האסורים אשר יזיקו את נפשו ונשמתו. כאיזה ררד לבור שיחיה תפארת לו ותפארת לו מן הארם. ובכל הרבר אשר יאמרו לו יעשה. מבלי חסור ודרוש הרבה אחר דבריהם. מפני מה ולמה אומרים לו עשה כך וכך. כי צריך לסכל דבריהם. כאשר שהם יודעים ובקאים בתורה הכתובה והמסורה. וזה שאמרו לנו חכמנו באבות. והוי מתאבק בעפר רגליהם. והבונח כפי מה שאמרו בסללת חנחש. ועפר תאכל כל ימי חייד. ודרשו חז"ל שהסללה היתה שלא ירגיש טעם באכילתו. וכל מה שיאכל יטעם טעם עפר. ואם כן רואים אנו מזה שעפר אין בו שום טעם. ולכן אמרו והוי מתאבק בעפר רגליהם. היינו שיהיו רברי חכמים נחשבים אצלך בעפר. מבלי כש טעם לדבריהם.

וביחוד אנו רואים טעם ונחיצות זאת המצוה במרינה זו אשר יש כמה עיירות בערי חשרה. שכל תושביה הם מחללי שבת. ועוברים כשאם נפש על רוב עכירות שבתורה. וגם אלה אשר באו לשם כתחילה ביראת ד' בלבבם. ובחפץ לב רצו לשמור כל קדשי בני ישראל. כיון שהתרגלו עם האנשים הריירים הקורמים. וראו ולמרו מעשיהם לעשות כן גם הם. וכיון שעברו פעם ראשונה ושניה הותרה להם. ומפני שלא היה להם ממי ללמור. הלכו אחורנית. נגר התורה והמצוה.

ואך כאשר נתעורר בקרבם על ידי מי שהוא. לסכל עליהם רב ומורה צדק לעדתם. ובחרו בתלמיד חכם אמיתי למורם ומדריכם. והתלמיד חכם הוא הרב בא ושובו בקרבם. תיבה ומיד מתאגרים ומתחברים סביבו אלה אשר עור לא עוממה מסרם הנצוץ האחרון של יהדות. והוא כבה תורתו מפיה כהם בהניצוץ הזה. ומעט מעט יתלהב ללהבה גדולה. אש היחרות והאמונה ומקיפה את כל חלסי העיר. וכל אחר ואחר נכוח מאשו של חברו. עד ששרפים עומרים מכל סביבו. ולבם נתרבד כרוג מפני אש. ונתהפכו לאנשים אחרים לנמרי. כי צלם אלהים נראה על פניהם. ולבם ער לכל דבר טוב ומעיל. ובאשר תבוא העיר כמשך זמן קצר. אחרי ביאת תרב לקבוע דירתו שם. תראה שהעיר תזאת נהפכה

מראש מדברי הרמז"ס נסה"מ עשה קע"ו ח"ל ודע אלו המניין כולם. כלומר. סנהדרין גדולה וקטנה ונ"ד של שלשה חולתם מן המניין אמנם יהיו כולם נאדן ישראל. וכנתקיימה הסמיכה נאדן ישראל. אז אפשר לסמוכים ההם שיפטו נאדן ונחון נאדן. ונראה מאלה דבריו דמעות עשה דמני כל השופטים כולם אינה נוהגת אלא נאדן בלנד. אלא שהשופטים שנאדן ישראל. אפשר להם לשפוט אף נחון נאדן. וכן נספר החינוך מנה תנ"א אומר ונוהגת מנה זו של מניי שופטים. כלומר סנהדרין גדולה וקטנה ונ"ד של שלשה נאדן ישראל שיש זה סמיכה. אצל לא נחון"ל שאין סומכין נחון"ל. אצל מכל מקום כל הנסמך נאדן ראוי לשפוט אף נחון"ל. וזה מה שאמרו ז"ל סנהדרין נוהגת נאדן ונחון"ל. הרי דס"ל שאין מנה זו נוהגת אלא נאדן ישראל בלנד. ומלי דמנין סנהדרין נוהגת בין נאדן ובין נחון"ל. היינו לענין תורת סנהדרין לדון. שראוי לדון מה שהם דנים בין נאדן ובין נחון"ל. אצל מנות מניי הסנהדרין אינה נוהגת אלא נאדן. ולא תקשי עליהם מגמרא סוף פ"ק דמכות למדנו לסנהדרין שנוהגת נאדן ונחון"ל. כי היתה הגרסא להם נגמרא. אי אחת מושיב נכל פלך ופלך ואי אחת מושיב נכל עיר ועיר וכפי שרצה לומר נכסף משנה פ"א מהלכות סנהדרין. דזו היתה גרסת הרמז"ס.

והרמז"ג ס"ל כדעת רוב הראשונים שסוגרים שמניי סנהדרין נוהגת אף נחון"ל וכפי הגרסא שלנו וכמו שחזאר צירושלמי סוף"ק דמכות ונתוספתא נסנהדרין סוף פ"ג וחון מנות מניי הסנהדרין. החיונ להושיב נ"ד של שלשה נכל עיר ועיר. וכן מתנאר מדברי רבינו ירוחם ננתי ראשון סוף ח"ד דנית דין של שלשה נמי נכלל מנות עשה דשופטים ושופרים תתן לך. ונפסיקתא זוטרתא פרשה יתרו איכא וכל דנר הקטן ישפטו הם. אלה דיני ממונות שהן נשלשה. ומשה שמע לקול חותנו ועשה כל אשר אמר. ונחר דיינין גם לדיני ממונות.

וחיובי הדין אמר משה ליתרו חותנו לענות לדרישת העם את אלהים. לשפוט בין איש לרעהו. להודיע חוקי אלהים ותורתו. ולענות זה חיוני העם להדיין. הניא הטור נס הר"י צרלנוי שנהג העם צדו התקומות לעשות לנ"ד קופה. שפוסקין מון לבית דין ופרנסתם. והמקור לזה הביאו מגמרא כתובות דף ק"ה דקרנא הוה שקיל איסתירא מזכאי ואיסתירא מחיינא. ותוספות שם נס ר"י פירש על דייני גזילות שהיו נוטלין שכרן ומתרוונות הלשכה שלא נותרת שכר. אלא מפני שלא היו עוסקין במלאכה. היה נוטל על הנכור לפרנסם

דברי יעקב

לפרנסם, וכן הניח הסמ"ג נל"ת ר"ת. ונוכל לומר עוד יסוד לדון זה מגמרא כתובות דף קי"א מהא דדרשו מואתם הדנקים נד' אלהיכם חיים וכו' להטות ת"ח מנכסיו ולעשות פרקמטיא לת"ח ולטו אס ממנוה הוא לדין גם כן, ינא מדין ת"ח שרריך להנותו, ואס מטה הוא על כל אחד ואחד, כל שכן שמטה הוא על כל הגזר ניהא אס יס להס ת"ח נשותפות ליהד קופה של נדקה נצורית, לפרנס הדיינים, וכמו שכתב הר"י נרנלוגי נדנריו, כי חונה היא על כל ישראל לפרנס את דייניהם וחכמיהם, והוסף תינת וחכמיהם להראות על מקור הדין שהוא מכתובות דף קי"א הנ"ל.

וא"כ יס נמטה של מטי דיינין ג"כ מלות דינוק נת"ת, ומקיים נזה העשה של וכו' תדנק, אשר הכוונה מהמטה ללמוד מהם ידיעת התורה ומלתיה כאלמור נספר החיטוך מטה תל"ד, ח"ל שורש מטה זו עלה הוא כדי שכללמוד לדעת דרכי הש"י, וגם נכלל נזה מלות המוקדם הגורש מהפסוק ולדנק נז, או מהפסוק של ולאתם הדנקים שגורש נגמרא ג"כ לידנק נת"ת, ולהטותם מנכסיו, היינו להחזיקם ולפרנסתם ומלות דנוק לתלמידי חכמים האמור נפסוק וכו' תדנק, הוא כמו חלק ממלות מטי שופטים ושופרים, אשר אז יקוים התכלית של כוונת המטה של וכו' תדנק.

ובמה שמשריש לנו הרמנ"ס נשורש האחד עשר שאין ראוי למנות חלקי המטה חלק נפני עמנו רנו הדעות נזה נהרנה דברים המיוסדים על שורש זה, כמו נתפילין של יד ושל ראש שהרמנ"ס מונה אותו לשתיס והרמנ"ן נשרש תשיעי משיג עליו נזה דמ"ס מתכלת ולכן של זינית דחושנ לאחת, והר"ס גלון ג"כ חושנ אותו לשתיס, כן אכילת ושחיטת הפסח מונה אותו הרמנ"ס לשתיס (עשין נ"ה, נ"ו) ודעת הרס"ג שהאכילה היא חלק ממלות עשיית הפסח, ונפסר נפס לננו של הרמנ"ס מנאר דעת אביו כי נתפילין מפורש נגמרא מנחות דף מ"ד גני תפילה של יד אינה מעכבת של ראש ומלון דלית ליה שתי מלות, חד מטה נמי לא ליענדה, ואס איתא דחדא מטה נינהו מה תמיהה היא א, הלא נודאי נחדא מטה אי חין לו אלא פלגא דמטה לא יכול למיענד נלוס, כן נאכילת פסח אומר משום דעל שחיטת הפסח חריקתו חייב הכתוב כרת, אכל אכילת פסח היא מטה כשאר עשין שאין זו כרת, ואס קרב הפסח נזמנו ונמנע מלאכלו כנר ינא ידי חונתו, עי"ש נדנריו ולין כלן המקום להאריך נזה, על רנוי המחלוקת בין הראשונים נשרש זה, כי הגלון ר"ס מחשיג אכילת ושחיטת הפסח לחדא מטה נטעמו וניתוקו.

לכן

ממעמים

נהפכה לאחרת, בית הכנסת בנויה לתפיות, ועשרה מתפללין שם כל יום בערב ובקר, מסוח טחרה בנויה לתפארת לתקנת בנות ישראל, בשבת ויום טוב מלא בית הכנסת מפה לפה, ונמצאים כאלה חשומרים שבת מלחללו, בית תלמוד תורה דם ונישא עומר במרום תפארת העיר, אשר נערי בני ישראל מבקרים שם איזה שעות בכל יום, חכרות צדקה לעניים וחולים נתרבו לאין שיעור, מסורים בסף לכל עבר, לכל פושט יר מבקש ושואל, והכל הוא מסיבת הרב הת"ת, אשר החיה העצמות חיבשות, והשיבם לתחיית התורה ומצותיה, ואמרו חכמנו על הפסוק ואתם הרבקים ברי אלהיכם, וכי אפשר לו לאדם לרבוך בו והלא אש אוכלת הוא, אלא הרבס לתלמידי חכמים והם יסרכוך להאש הגרולח והקרושה, אהבת תורה ויראת שמים.

ואם תשאלך נפשה, מה יעשה העם חרוצח להתרבס בתלמידי חכמים וצדיקים, אם התלמידי חכמים לא ירצו להתרבס לחם, ואם התלמידי חכמים מתרחקים מהמון העם, איך יתקרכו ויתרבסו העם להתלמידי חכמים, על זה בא הצווי חוח איזה פעמים בתורה וכו' תרבס, ולרבס בו, ואתם הרבקים, ועור, לומר שהצווי הוא בין על התלמידי חכמים ובין על העם, והקב"ה מצוח לחכמים שידבסו במדותיו, מה הוא יתכרד השפיל את עצמו ונתן תורתו לעם ישראל ובמו שנאמר וירד ד' על הר סיני, שירידה הוא לו להקב"ה להתעסס בנכראים מאתו, ולבקשם לקבל תורתו, אך מגורל חסרו יתכרד לחשיב עם בריותיו, התסרכ אליהם לארץ מתחת, ורבס כבוד קרושתו עמהם, ובמנחנ הקב"ה עם ישראל, בו צריכים להתנחנ התלמידי חכמים, להתסרכ להמון העם ולחתרבס עמהם.

ובזה פירש בעל חנר מצוח את סמיכת המאמר במסכת פסחים דף מ"ט, תני ר' חייא כל העומס בתורה לפני עם הארץ כאלו בא על ארוסתו בפניו שנאמר תורה צוח לנו משה מורשה קהלת יעקב, אל תיקרי מורשה אלא מאורסה, — גרולח שנאה ששונאין עמי הארץ לתלמיד חכם, יותר משנאה ששונאין חנוים את ישראל, והכוונה מהמסיכת המאמרים, כי הסכה לשנאת עמי הארץ את תלמידי החכמים הוא מפני שהת"ח עסקי בדבר הלכה לבר, וחלימוד חוח חיה להת"ח לעצמם, ואין לעמי הארץ חלק בחו, וחיו נחשבים הת"ח בעיני עמי

דברי יעקב

ממעמים

עמי הארץ לגסי הרוח, אשר מתרחקים מעמי הארץ. מפני גורל לבכם, ולזה חביא שני המאמרים סמוכים שאחר מביא לחבירו, שכיון שאסור ללמוד לפני עם הארץ, ולכן גרולה היא חשגאה ששונאים עמי הארץ את הת"ח, והת"ח מצדם צריכים להמשיך את לבם של עמי הארץ בלמודים חמשיכים את לבם, ולרדוש בחגרה לפניהם, ולהתקרב להם בכל היכולת, בדי לקרב לבם לאביהם שבשמים.

וממילא מוכן שהמוז העם המחויבים להתרבה בהת"ח למען ללמוד מהם דרך התורה והישרה בעיני אלהים, מוטל עליהם החובה להחזיק אותם בכל מחסורם אשר יחסר להם, וזה שאמרו (כתובות ס"א) וכי אפשר לאדם לרבוק בשכינה, אלא כל המשיא בתו לת"ח ועושה פרסמטיא ומהנה ת"ח מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאלו רבוק בשכינה, והיינו אם יהנה את הת"ח ויהיה לו פנאי ועת להתעסק עם החמוז ללמדו, או יתקרב החמוז להקב"ח על ידי הת"ח.

ומצוה זו נוחגת בכל מקום ובכל זמן כאנשים ובנשים, וכולם מחויבים לשמוע דבריהם ולהרבה במדותיהם

במרדש

ולכן הריונ"ס לשיטתו שסובר שאכילת פסח וזכיון שיש לו זמן אחר מזה של שחיטה ששחיטתו בין הערביים, ואכילתו נערכה בזה הלילה, ולכן נחשנות הן לשתי מנות, חושב את המנה של וכו' תדבק למנה מיוחדת ואינה בכלל מנות מנוי הדיינין, שנחלקים הם נמקום מנות מנוי הדיינין אינה נוחגת בחו"ל וכדאמרינן ומנות וכו' תדבק נוחגת בכל מקום, ואין שייך לומר כי היא חלק ממנות מנוי הדיינין, כי מה לי אם אין שניהם בזמן אחד, או אם אין שניהם נמקום אחד, כזה כן זה נחשנין למנה בפני עצמה ולהרס"ג שסובר שאין נפ"ח נמה שאין זמנה שיה, ואכילת הפסח נחשנה למנה אחת עם שחיטתו, כן אין נפ"ח נמקום אחד, ונפרט שהוא לשיטתו שמנוי הדיינין נוחג ג"כ בחוץ לארץ, ולכן נכללה המנה של וכו' תדבק, כי כיון שמנות מנוי הדיינין, והיא אך חלק ממנה, ולכן אינו חושב נמנין המנות את העשה של וכו' תדבק, כי כיון שמנות מנוי הדיינין נוחג בכל מקום, והם המנויים להורות וללמד את בני ישראל דרך התורה והמנה, וישראל מחויבים לפרנסם ולהחזיק הרי זה בכלל וכו' תדבק, כי העשה זו ג"כ אם אינו מנוי נמקומו שום ת"ח לדנוק בו, מחויבים הם לו כל בני העיר להציל אלס ת"ח לדנוק בו, ונמה שונה מנה זו מכל מנות עשה האמורות בתורה, שמחויב איש לחזור אחריה בכל אופן ולקיימה, וא"כ אם ממנה דיינין, ודנוק בהם ולומד מפיהם ומקשיב לדבריהם, לו הוא מקיים בזה המנה של וכו' תדבק, והיא אך חלק המנה לדעת הרס"ג, ותכלית אחת לשניהן.

במרדש רבה כי חשא פט"א סימן ו' על הפסוק ויתן אל משה ככלותו, מהו ככלותו, ארשב"ל כל מי שהוא מוציא דבריו תורה ואינו ערבים על שומעיהו ככלת שהיא ערבת לבעלת, נוח לו שלא אמר, למח שבשעת שנתן הקב"ה תורתו לישראל חיתת חביבת עליהם ככלת שהיא חביבת על בן זוגת, מנין? שנאמר ויתן אל משה ככלותו, א"ר לוי ארשב"ל כח כלת זו מקושטת בכ"ד מיני תכשיטין כך ח"ה צריך להיות זריו בכ"ד ספרים ככלותו ארשב"ל מה כלת זו כל ימים שהיא בבית אביה מצנעת עצמה ואין אדם מבית וכשבאה ליבנם לחופת היא מגלה פניה, כלומר, כל מי שיודע לי עדות יבוא ויעיד עלי, כך ח"ה צריך להיות צנוע ככלת חזו ומפורסם במעשים טובים ככלת זו שהיא מטרמט עצמה חזו ויתן אל משה ככלותו.

מעט

התכוונות צריך לידע למח לו לרשב"ל לדרוש שלש דברים על הפסוק ויתן אל משה ככלותו, ועוד איד הוא נדרש מהפסוק שאם אינו ערבין על שומעיהו ככלת נוח לו שלא אמר, ובפסוק אין דמו מזה, וגם מדוע שינה כמשלו השני בהכלת אמר מקושטת בכ"ד מיני קשוטין, וכת"ה אמר זריו בכ"ד ספרים, ולמה אינו אומר מקושט בכ"ד ספרים, ועוד איפא הוא הרמיון כמאמר השלישי, ההכנסה לחופת אצל ת"ה, אצל הכלה שייר לומר וכשבאה ליבנם לחופת, אד אצל הת"ה אין שייר לומר כה, ואומר שהוא צריך להיות צנוע ומפורסם, ואינו מפרש אימתי צריך להיות צנוע ואימתי מפורסם.

ובדברנו

יבואר דברי רשב"ל על נכון, אם נתכונו על מצב חרבינים והרכנות כעת הזאת ככל ארצות התכל ככלל וכיחוד כארץ הזאת בפרט, ומעט עיון במצב התורה ולומדיה בזמננו זה.

זה

לי עשרים וחמש שנה אשר אני משתמש בתור רב בקהילות ישראל, איזה שנים כמדינת רוססיה, ושמונה עשרה שנה בפה ארצות חברית, וזכורני כי בתחילת שמושי במשרת הקדש, כאשר נרכר אורות הרכנים במסיבת רכנים או בעלי כתים, נשמע אנחות מפיהם על ידית מצב התורה והרכנות, והזקנים שבהם ספרו כאנחה שוכרת הלב, כי בימים מקדם, היתה התורה חביבה על העם, וכי כבוד לומדי התורה עמד במעלה העליונה וכאשר בא העת לאיזה קהילה לקבל רב חדש עליה, עשו אסיפה מחיקרי קרתא מחשובי העיר ונכבדיה, לומדיה ומשביליה, אלה אשר ידעו והכירו את כל הרכנים החשובים של העת החיא ואחרי משא וכתו ארור של התוכחות כמעלות ומדות של כל רב ורב, וגדלו בתורה ורב כחו בהוראה, פלפול וסברה ישרה, שכלו הישר בעסק הצבור, כחזו ברכ זה או אחר, ותיבה נבחר מהם ועד מיוחד מגדולי חשובי העיר

העיר, ליסע לחרב הנבחר עם כתב רכנות חתום כירי כל אנשי העיר, ולמסור לידו ולהוריעו כי אנשי העיר הזאת כחרו בו לחיות רבם ומורם, מנהיגם ומדריכם, ולפעמים קרה כי חרב זה הנבחר מאז מלקבל עליו את משרת הרכנות בעיר גדולה, מיראתו פו סדרת העיר הנדולה תבטל אותו מלימודו ועסקו בתורה, אשר זה כל חייו ותענוגו בחיים ותקותו לעתיד לבוא, ולכן נמצאו אז גדולי עולם שוכנים בעיריות קטנות, ולפעמים לא רצה לקבל עליו את משרתו החדשה מפני ענוותנותו הרכה, בהשיבו הלא רב פלוגי קטנו עכה ממתני, ויותר גדול בתורה ממני ולו שייר משרה נכבדה בעיר גדולה כזו, ואם התרצה להם וקבל הכתב מידם, להיות רבם ומורם וליסע עמם, אז לא היה גבול לצערם של התושבים, וכל העיר מקצת מגדלם ועד קטנם, נסכו על הבית לבקש את רבם לכלתי יעזבם, ונתאבקו עם הפנים חדשות אולי יעלה בידם לעכב את רבם אהוב נפשם מליסע למקום החדש, ובתחבולות עשו מלחמה בפיוס ובתחנונים כתגרה וכמדון, וכאשר ראו כי כבר נגזרה הנזרה ולא תועיל שום עצת כיום עברת, הסכו את בית חרב להפוד ממנו ולקבל ממנו כדכת הפדירה, וכלא חכנות וכלא דרשות וכלא סעודות כאו כל ריירי העיר וכרוכ אהבה וחבה, וכלכ מלא מדורות חקיפו את בית הרב, ואחר כאחר ירחקו, ירצו, וינועו לינע בידו ולקבל כרכתו, וקשה היה עליהם פדירתו, וזאת הכרכה אשר כרד אותם כי רגל התורה יתרומם אצלם, ויחזיקו כמוסר כל ירפו, ממנו, וכדרשתו האחרונה אשר הגיד לפניהם, מלאה מוסר ואהבה לתורה ויראת שמים, העיר לכבם ואמץ את רוחם להיות אחוזים ורכוקים כדרכי אבותיהם, נאמנים לעמם ומסורת אבות, והראה אותם את חדר ילכו בה, כקבלת רב לטלא מקומי, כי העיקר תהיה אצלם גדלו בתורה, וכרוכ אהבה וכליון נפש נפוד מאתם, וכל העם אנשים, נשים וטף הלכו ללוותו מחוץ

תרי"ג מצות

דרוש ראשון

כבוד

מחוצ לעיר, וברמעות על עיניהם עמדו שם על עמדם
עד אשר נעלם מעיניהם.

וקודם בואו לעיר משרתו החרש, נשלח אליהם
לכשרם הבשורה כי חרב החרש בוא יבוא
לעיר, ומיר נתעורדו כל העם כאיש אחד, והלכו
מחוצ לעיר לקדם פניו בתרועה וקול שמחה, ויום
טוב היה בעיר כיום בא חרב החרש אצלם, והקבלת
פנים היתה נהדרה עד למאד, וכל חשוכי הקהילה
קרמו את פניו והביאוהו לעיר לביית הכנסת או
המדרש, ושם דרש לפניו ברברי תורה ורעיונות
עצומים ברברי מוסר ויראת שמים, והעם שתח
בצמא את דבריו, ובשבת הראשונה מלאו כל העם
את בית הכנסת מפה לפה, ורחקו איש את אחיו
לקבוע לו מקום ישיבה או עמידה, וחרב עלה הכמיתה
ורדש בפלפולא דאורייתא וחלוקא דרבנן בעומק
העיון לתרץ ולפרק, ובכסאותיו חרכה לרבות על
חריפותו נשא ונתן ברבר הלכה וירד לעומקה של
הלכה, בעניני קרשים וטומאה וטחורה, לתרץ השגות
של הראשונים מאהב על משנהו, ולהביא ראיות
מירושלמי ובבלי לחראשון המושג, ולרחות דברי
המשיג בסכרות מפליאות, וכל העם עומד ושומע
כיראת חבבור, אף שאינו יודע ומכין מאי קאמר,
בבל זאת מרגיש הוא כי עומד לפניו איש בזה אשר
ראוי לו תחלה ותפארת, ואשר מוטל עליו לכבדו
ולפרנסו, ברי שיהיה בירו הכח והמנוחה להגדיל
התורה ולהאדירה, ובאשר יצא העם לשוב איש
לבייתו, אחר לאחר ישאלון וידרשון בכוונת חרב
בתירוצי זה ובפידוק זה ושבעי רצון היו ממנו.

ואלה הרבנים או הבעלי בתים אשר ספרו זאת
והעלו בזכרונם ימים מקדם, נאנחו ברב
ואמרו אשרי עין ראתה כל אלה, הלא למשמע אזן
ראכה נפשנו לראות בזמן הזה ירדת בכור התורה
והשפלת לומדיה, עתה כאשר נשמע בין הרבנים כי
עיר זו או אחרת נצרכת לרב, אינם מחכים כי בוא
יבואו אצלו לבקשהו ולכבדהו בכתב רבנות, וחוא
מצדו יסרב במעט כמו רין הנפסק אצל שליה צבור,
כי מתחילה צריך לסרב, ואד כאשר יפצרהו בו
הרבה אז יענה להם לקבל את משרת הרבנות, כי
אם אצים רצים לבוא לעיר ההוא לבקש מהם
שיקבלו אותו לרב עליהם, ונוסף על זה משתדל
בכל מיני השתדלות לחשיג את המשרה, ולפי הכלל
של חז"ל (עירובין) כל המחזר אחר הגדולה, הגדולה
בורחת ממנו, וכל חבורה מן הגדולה, הגדולה מחזרת
אחריו, ישוב בידים דיקנות כשבא, וזו היא ביאה
וזה

ובו תדבק

הגרן

וזו היא שיבת, ורבנים מרבנים שונים עולים ויבואו
ליראות ולהראות, בכל מיני השתדלות של קרובים
ואילי הבסא, ומה שרע יותר מזה הוא, ירדת מצב
התורה בהתבוננם מה שחפצים מהרב הבא לבקש
אחר הרבנות ואיזה מעלות אשר מבקשים למצוא
בו, תחת הפלפול והחילוק יבוא הדרוש, ותחת העיון
והסברא יבוא הריבור, העם יחפץ כי ידבר לפניו
בטוב טעם ורעת, ובלשון צחה, בשפתים מברכות
גדולות, יבאר דברי התורה והנביאים, והאגדה תרחח
את ההלכה, וכל העם כאים לשמוע פירוש דברי
המדרש והאגדות לפי הביאור וצחות הלשון של הרב,
והרב מוכרח הוא לעיין ולהתעסק בדברי אגדה,
להתחשב עם רעת הקהל ולהפיק רצונם, והדרשה
הוא בקול נעים ובזמר, בפי רצון השומעים, ואוי
לאזנים שבך שומעות לחמיר ולהחליף עולם קיים זה
הלכה, בעולם עובר זה אגדה, ונינון ההלכה בנינון
הדרוש, וגמרא נמור זמורתא תהא (ע"ז דף ל"ג),
וההלכה מה תהא עליה, מי יפרס הדברים ומי יתירץ
נבעות, והתורה תהיה מונחת בקרן זווית.

הבעלי בתים מוקירי תורה היו נאנחים, והעת
עשתה את שלח, והמנהג נשרש בקרב
בית ישראל, שבבוא רב אחר ליקח משרת הרבנות,
חורבם מטעמו מורעות על כותלי בתי התפילה כי
הרב פלוני ידרוש דרוש נפלא ולהשומע ינעם,
ובעמדו לפני העם ישמיע מברכותיו בצחות הלשון,
והראה גבורתו בכיאותי המקראות ופירושי מאמרי
חז"ל, ורב כחו וחילו במדרש ובאגדה, ורוב גדלו
כיריעת חוויות העולם ולספר משלים נעימים ומעשיות
יפות המוטעמים לחיד ההמון, ואם היה קולו ערב
ומראהו נאות ודרושו עלה יפה, ומעורב ברעת עם
הבריות, ויורע לבוון הרוחות, נתקבל לרצון בתשועות
הזו ובקול תרועת הירר, ואף בעיירות הגדולות חביטו
על ררשות חרב יותר מבחו בהלכה, לבר באיזה
עיירות גדולות מפורסמות ונער יכתבם, ואם היה
איזה רב שלא ידע תהלוכות העת והשקפת חכע"ב,
וחגיר לפניו חלוקא דרבנן כבואו לקבל את הרבנות
בעיר, ירד מהכימה וירדו על ראשו, ולעומת שכא
בו הלך ואיש לא שם אליו לב, ולא תהא אזנו לו,*)
ואמנם

(*) ספרו לי אנשים נאמנים כי חרב חגאון
ר' ליפמאן יום טוב בעיר מיר, אשר היה אברך יושב
על שולחן חוכנו קרוב לבי שנה ונחעלה ונתגלגל לחיות
חריף ומפולל מאד וכשבאת חעת לפרנס את ביתו ולקבל
משרת רבנות באיזה עיר, קראתו לעיר חאסלאוויטש
לחיות להם לרב, ובבואו לשם על אכסניא בא אליו איש

זקני חרכנים מדור העבר, לראות ולככות גורל חשכר שהשכר את כתר התורה וחרת נערים שמונעים מן המצות, ולכם ריק מכל אמונה ויראת שרי, אין כהם אפילו ריה תורה, חולכים כדרכי הנוים פשוטו כמשמעו, העבירו את צלם אלהים מפניהם, וכל רואיהם יכירם כי תוכם ככרם, מהוץ תשכל הרב ההפקרות והכפירות, ומחרדים אימה של חסרון אמונה והכחשה ככל קדשי בני ישראל, בופרים כתורת ר' ומכחישים כדרכי נביאיו, ואלה פוסעים על ראשי בני ישראל, ונכתרים ככתר רבי, להיות המורה ומנהיג בעיר, מלמד ומדריכם, ולא רי להם שמפקיעים את עצמם וסרים מאחרי אלהים, כי עור מוליכים שולל את בני ערתם, מסיתים ומריחים את קהל שומעיהם לילך כדרכי העמים ולחקות מעשי ומנהגי כל הנוים, ובצלצלי שמע משמיעים כי רופאי רמים המת, ופניהם קדמה ולכם אחורנית, ומכיאים את קהלם כשבת קורש לכית תפלתם ואומרים לפניהם רברים אשר אסור לשומעו, מכקרים את רברי נביאנו הקרושים, ומהפכים רברי אלהים חיים, ועליהם נאמר, נכרי ששבת חייב מיתת, היינו מיתת הנפש, (סנהדרין נ"ח) ולואי שלא בא העם לשמוע להם, כי כביאתם לשם נטרפה מהשבתם כדעות בזכות, וכוונות זרות לרוח היהדות האמיתית, ומרעה אל רעה יצאו לחשתתף עם כומרי הנוים בעבודתם, והיום יזמינו כומר לבית תפילתם להגיד לפני הנאספים רבריהם הנפתלים להאמין כמשולש ששלש הן אחר, ולמחר יוזמן "הראכאי" למקום טומאתם ותפלוצתם לדרוש לפני הנוים הנאספים, כי בעיקר אין שום נפקא מינה בין יהודי לנכרי, ועומד כנימוסאות שלחם ומורת לאמונתם האפילת, ומכטל את האיסור כנותן טעם לשבת את המשקל שלהם, ומעלהו כמעלות נביאנו, אוי לאזנים שכך שומעות אשר כאמת נותן טעם לפגם הוא, לפגם ולכלכל המחות הטחורות של עם ישראל, אשר נצטוינו להתרחק מהם בכל מיני התרחקות ולהכרל בכל מיני חכרלות, כמה שנאי כתורתנו ובהוקותיהם לא תלכו וכל רבר שהוא משום חוק אצלם, אסור לישראל לעשות כמוהם, ולא רי לערתם כי יהיוקו לאיש כוח למורם ומדריכם, כי עור ישמיעו קול אריר כמכתכי עתים, כי מנהיג ישראל הוא, ער כי נהיה יושב ראש להסתרדות גדולה של יושבי מדינה זו, והכי נקרא שמו לבן, שמלכין הטאתם של ישראל, וכל הטא אדום כתולע, אצלו הוא לבן, וישראל לא ידע חרין המפורש כמשנתנו (ננעים

ואמנם אף שהשקיפו על הרב כהשקפה שטחית ועשו את הדרוש עיקר וההלכה טפלה לה, ככ"ז חביטו גם כן על גורל תורתו, ולא נשמע מעולם כאיזה עיירה שיקכלו לרב איש מן השוק אשר לא קרא ולא שנה ולא שימש תלמידי חכמים, כל רב ורב שישב על כסא רכנות בישראל, ראו כי יהיה מוסמד להוראה מרב גדול הרור, ושיהיה יורע הוראת איסור וחיתר, וריני ממנות בין איש לרעהו, ריני פסח, גיטין וקדושין, ובאלה, יורע לאסוקי שמעתתא אליכא רחילכתא, והלומדים בעיר כהנוחו ונסהו בסוגיות הש"ס, וכשאלות משאלות שונות, אם יורע לחשיב כהוגן וכהלכה, ושיהיה מורם מעם כהנהגתו וכמדותיו התרומיות, ואפילו ריקנין שכהם היו מלאים מצות ומעשים טובים כרמון, וכל הילכו, לכושו ותואר פניו היה אומר כי כולו קדוש, ולעומתו משכחים ואומרים כרוד שכחר כהם וכמשנתם, וגם דרשותיו היו צריכין להיות מיוסרין על מדרשי חכמנו כנמרא ומדרש, ופסוקי תורתנו יהיה לו לקו ואמונתנו הטחורה למשקולת, ואם לא למר וירע כל הש"ס, היו המסכתות מחמצות הנוהגים כזמן הזה שנורים על פיו, ולמר המשא ומתן של הלכה ממקורם הראשון, מנמרא, פירש"י ותוספת.

לא כן כימינו לעינינו, וכיחור כארצנו זאת, לא אך אנהח רבה וכברה צריכה להיות יוצאת מלכנו, כי אם כלימה תכסה פנינו, וכושח תמלא נפשנו כראותנו את מי ממליכים לרכנים כהרכה קהלות מישראל, ולמי מנשאים להיות ראשי אלפי ישראל, וכקול הרדה מעומק נפשנו עלינו לצעוק האלה רכניך ישראל? ומי יגלה עפר מעיניהם של זקני

פשוט למאר, אך היה מחבק"ב האמידים ומחלבש בבגדים חשובים ונתן לו שלום, והרב ברוב תמימותו חשב כי הוא מחבק"ב הלומדים אשר בא לנסות אותו בכתו לאורייתא, החזיר לו שלום בפנים מסבירות והתחיל לחרץ לפניו רמב"ם לסלק מאחו חשגתו של הראב"ד בפלפול עמוק מאד ובבקיאות עצומה, והאיש יושב סמולו ראשו על ידיו ומביט אליו בעינים פקוחות, ובכל עת אומר לו: רבי, מאי נפקא מינה? והרב כשמעו זאת דמה בנפשו כי יש לו להאיש איזה סתירה ולכן התאמץ עוד לתביא עוד ראיות יותר חזקות לתחזיק סברותיו, ובאשר שמע עוד ממנו השאלה מאי נפקא מינה, חשב הרב כי איננו יורד לסוף דעתו של חבק"ב, אמר לו מה כוונתו בשאלתו? והשיב לו האיש אני שואל אתכם רבי, מאי נפקא מינה אם אתם מדברים אלי או אל הכותל, כי גם הכותל גם אני איננו מבינים את כל הענין, כי איש פשוט אנכי.

דרוש ראשון

כבוד

פ"ה) שאם בולו הפך לבן מתוך טהרה הוא טמא, וארבה כל שלכן ביותר. טומאתו עמוקה ביותר.

ואת אלו אשר לא הרחיקו ללכת בדרך רחוקה כזו ואינם מכת הרעפורמים, ורק על כת המתקדמים יחשבו, גם רבניהם ומוריהם של אלו רחוקים הם מתורה, והתלמוד הוא להם בספר החתום, ואי בהפוסקים לא שמשו כל צרכם *) ולא למדו את אלו אלא ברי להראות להם, איך היו מכינים את התורה בזמן התלמוד והראשונים, ואיך פרשו את ההלכות הכתובים בהמקרא, בזמנים ההם, וכל תורתם שאבו מחכמות הגוים כפיאים בהסאוריא הכללית ונעאנראפיא של ארצות התבל, יודעים את שפת הארץ והתרנלו בהרכור (עלאקיושאן), קוראים שאלות היום בירחונים ושכועונים, ומתאמצים למצוא פתרונים להם, וזאת מעלים על חבימה לפני קהל ערתם, וכל עסקם הוא אך לרבר אורות רווראיוזם, וזה ענין חדש אצלנו, להגיד ולדרוש על יהדות בלא תורה, אשר לא שמענו מאבותנו מימי קדם, העיקר היה אצלנו התורה, והתלמוד מביא לירי מעשה, וכלל גדול אמרו לנו חכמנו אין כור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד, ואצלם נתהפך חרבה, הבורים ועמי הארץ נעשו ליראי חטא, ויש יהדות בלא תורה, וצחוק מכאיב לב הוא לראות מורים כאלו מדברים גבוהה, על חיווק מצוח זו או אחרת, עניני גיטין וקדושים, וטהרת חמשפחה ובאלו, ואינם יודעים בין ימינם לשמאלם דיני המצות האלו, ויש ספק אם זהירים בהם גם הם, ואם על שמואל אמרו חכם יתקרי רבי לא יתקרי, לא שמענו שרבי יתקרי חכם לא יתקרי, ואם חבמה אין כאן רבי מנין להם, ואך

(*) פעם אחת פגשתי ברבי שכוח, ואחרי תחורת שלום בינינו אמר לי שמרוד גדול חנחו לחשיב שאלות, וכאשר שאלתי על מיני תשאלות שמביאים לפניו, חשיב לי שבאים לפניו גם בשאלות של איסור וחיתר, וגם תיום חביאו לפניו שאלת מחם בקורקבן, ומת תית חשובתכם שאלתי, וענת אותי כי חקר אצל האשה אם תיתח תלודה על המחם, וכאשר חשיבת כי באמת תית תלודה על מחמת חסריף תחרנגולת, ומדוע? שאלתי, ואמר לי הלא אם יש תלודה יש באצילין על מחמת ויוכל תאוכלת לבוא לידי מחלת, ולכן חסריף אותה, ושאלתי באיות שלחן ערוך למד זאת? וחשיב לי כי זה למד בחקאלעדו, וחשמעתם כי יפסקו דיני סריפות על פי פסקי חקאלעדו? וכאשר חבין כי אני מצחק מדבריו חזר ואמר לי, כי חפראפעסאר חסביר לו דין חירות דעת על פי חוקי תחיגינא.

ובו תדבק

הגרוז

ואך מה לנו לילך ולחשוב את אשר יעשו הרעפורמים והמתקדמים, הלא די לנו לראות מה שיעשה אצלנו חחרדים, כשהילות ובתי הפנסיות שלנו, וגם פח נראה הבקעים והפרצות בכרם בית ישראל, ופרוץ מרובח על העומה, בענין מנוי רב כשהילח או בית הכנסת, או בכלל כתואר שם רב אשר מבתידיים כפח לאלפי אנשים, וכל הרוצה ליטול את השם בא ונטל.

במדרש רבה פרשה כהעלותך דרשו חכמנו על הפסוק ר' צדיק יבחו, אין הסב"ה מעלה

את הצדיק לשררה ער שכוחו ובורס אותו תחילה, וכיון שהוא עומד כנסיונו, הוא מעלה אותו לשררה, וכן אתה מוצא באברהם אבינו, נסחו הסב"ה עשר נסיונות ועמד כהן ואח"כ כרכו, שנאמר ור' ברך את אברהם בכל, והביאור כרכיהם, כי אם איש רגיל להיות ארון וחפשי לנפשו, שורר בכיתו ועושה מח שלבו חפץ, אז קשה להרגיל איש כזה להיות נושא בעול, ולצוות עליו להתנהג בדרך זה או אחר, ואם תחפץ לעבוד בו ושיכנע לסול צווידי, או יעלה לך הרכר הוה כפוי רב, ואך אם תעלה מורא על ראשו, ובנחשת תשים רגלו, או אפשר יבנע לבכו לעשות לבל אשר תצוהו, ואם איש עכר היה מקורס, ובכר הרגיל את עצמו להטות שכמו לסבול ולשמוע בקול ארון, והיה כשור לעול ובחמוד למשא, או בנסל יעלה בירד להבריהו לעשות רצונך, ובאשר שחפץ הסב"ה להביא את ישראל תחת עול התורה והמצוה לסבל עול מלכותו עליהם, שיאוינו לחוקיו ומשפאיו, חביא אותם מקורס לגלות מצרים, להעבירם בפרד ולשמוע לקול נוגש ושוטר, ובשהוציאם משם והביאם להר סיני, אמר להם אנכי ר' אליהר אשר חוצאתיד מארץ מצרים מכית עכרים, וכיון שהורגלתם להיות עכרים, נסל לכם להיות עכרי ולא עכרים לעכרים, ותעכרו עכורתי עכורת עכר לרבו, וכמאמר חכמנו (עכורת ורח ת), לעולם ישים ארם עצמו על רכרי תורה כשור לעול ובחמוד למשא, וחז"ל אמרו (עירובין דף ל"א) מצות לאו ליהנות נתנו ופירש רש"י אלא לעול על צוארו, ואן כאשר הובא בעול תלודה ומסכל רכרי תורה לשמוע מצותיה, יודע עניינה ומכין נעימותיה, מרגיש כי לא עכרות נתן לו אלהיו כי אם שררות, וכמאמר חכמנו באבות, שאין לך כן חורין אלא מי שעוסק בתורה, שנאמר חרות על הלוחות, אל תקרי חרות אלא חירות, וזה שאמרו כרכיהם אין הסב"ה מעלה את הצדיק לשררה ער שכוחו ובורס אותו תחילה, וכיון שנכחו

וכו הדבק

הגרין

כבוד

דרוש ראשון

ובעל קומה, ועור אמרו (ברכות נ"ה) אין הקב"ח נותן חבמה אלא למי שיש בו חבמה, שנאמר יחב חבמתא לחבימיו, ומרת הקב"ח הוא שהאיש הבא להרבק אליו צריך מקורם להבין עצמו, להיות ראוי ומוכשר, לקבל הטוב השררות והגדולה מיר נותנו.

ואנחנו אשר מוזהרים מהפסוק ואתם הרבקים בר' אלהיכם, לרבוק במדותיו ולהתנהג בדרכיו, חיינו צריכים להתנהג גם כוח במדותיו של הקב"ח, שטרם ניתן בטר רב ומנהיג בראש איש שאינו ידוע לנו, חיינו צריכים לבורקו ולבוחנו, אם ראוי הוא לאותח איצטלא, ואם בטר הנשיאות הולמתו, ולבסוף מה אנו רואים בענין הרבנות של חיראים במדינה זו.

עיקר הרבנות במדינה זו הוא חררשה, אשר ידרוש חרב לפני העם, בערי השרה אשר העם הבאים לבית הכנסת הוא מעט מועיר, ואף בשבתות יש אך יחירי סגולה הכאים להתפלל, שם ידרוש הרב שלחם פעם אחת בחרש, ולעתים מוזמנים או בימים חגוראים, ובערים חגולות מרובי עם, החיוב על הרב שם לדרוש בכל יום ויום, ולפחות בכל שבת ושבת, וגם כיום הראשון, ובהכנסיות הגדולות מובה הוא לרבך לפני העם כאמצע תפילת שבת בבוקר, ולפי ערך חררשה ישקל גדלות הרב, אם חררשה טובה היא, חרב הוא גדול בישראל, ואם יש לקותא וחסרון בהררשה, מראה על קטנות איכות הרב, ועיקר חררשה איננה בנויה על מאמרי חכמנו באגרות ובמררש, ומתובלת בעניני מוסר, או בחירושי רינים להורות לעם ר' המעשה אשר יעשו, כי אם הריבוק לוקח כח חלק בראש, ולפי כח ההספה של המרבך כלשוננו, וקסמיו בתנועת גופו ועקיבת שפתיו וקריצת עיניו, ולפי כחו למשוך אליו לב חמון עם במשליו בפרוות יפות רבירי חירורים ועקיצות, בכרחנות והלצות שונות מחיי היהודים באמעריקא, וחמכני מדע ויחירי סגולה אינם באים לשמוע ררשות כאלה, והרורש אינו משים לב להם, ורק אל מכינת החמון עיניו נשואות, וגם אם לפעמים רורשים מהרב שיהיה מוסמך לחוראה, זה אך לספל יחשב לחם, והעיקר לררשה עיניהם נשואות, וחיה כי יבוא איש לערתם לקבל המשרה על שכמו, אומרים לו לדרוש לפניהם לנסיון ובחינה, ומומינים את כל חברי בית הכנסת, שיבואו לשמוע ררשת חרב ולחנות דעתם אם ראוי הוא לשמש כההילתם בכתרה של תורה, והנשיא של בית הכנסת מלחש לו באזנו ויורחו איר לרבה, ובאיזה ענין ישא מרביותו, וחיה

ונכרם ביסוריו, מעלה הקב"ח אותו למעלה רמח ונשאה, ובוסח בו שיעשה מעתה רצונו של מקום, וכן מצינו באברהם אבינו שנתנסח בעשר נסיונות, קורם שעלה במעלה נשאה ונתכרד בכל.

ולכן היה המנהג בישראל, שקורם שנתעלה האיש למעלה הגבוה, להיות נבחר רב ומורה הוראה בישראל, ולהיות מנהיג העדה להגדיל אותו מאחיו, היה עליו להיות נודר למקום תורה, ולהיות גולח מעיר לעיר, ומשיבכ לשיבכה, כורר במועדיו ולאכול לחם חסר, נכנע להעומרים סביבו ולסבול את רוח כל אחר ואחר, לחיות חיי צער ורוחק, לנענע בראש על כל גל וגל העוברים עליו, ובמאמר התנא באבות, כך היא ררבה של תורה פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתת, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורח אתה עמל, זה הוא הררר לבוא להיכל התורה אחרי כן, ואח"כ כאשר עברו עליו י' מדורי גיהנם, נסמך להוראה ונתקבל לרב ומנהיג בישראל, אשר אז צריך ומוכרח גם כן להיות סבלן נדול, ובפירוש רש"י על הפסוק איש אשר רוח בו, שיהא סובל את כל אחר ואחר לפי דעתו, ואף אם עלה למשרה נדולה ונהג נשיאותו ברמה, ידע את אשר לפניו להיות עבר לעמו, ובכרי רבנו לבנו בכתובות, לא שררות אני נותן לכם, עכרות אני נותן לכם, וגמח שכמו לסבול את כל איש מישראל, ונתן את נפשו עליהם,*) וברוב חכח ואהבה עבר עכורת עמו, עכורת הכלל והפרט.

והיוצא לנו מרבניהם, כי מרת הקב"ח הוא, שמקורם שנותן שררה לאיש, כוחו אותו אם ראוי הוא לשררות כזו, כוחו וכורס אותו במדותיו, ומנסח אותו בהרכח נסיונות אם צריק הוא בררבו וחסיר במעשיו, כמו שננסח לאברהם אבינו בנסיונותיו, ואמרו חכמנו (שבת צ"ב) אין הקב"ח משרה שכינתו אלא על חכם, נכור, ועשיר ובעל

*) וחוז' מהרבח מעשיות שנקרו לאלפים, שדכנים פשמו צוארם לשתימת בעד טובת הכלל, ידוע הוא מה שקרה בעיירת אחת, בשעת תירום של חמלתמה הגדולה בשנת תרע"ו, בעת אשר באו תרוסים שמה ביום ראש תשנה ושמועו את קול תשופר יוצא מתוך בית חכנסת, דמו כי נותנים אות להאשכנזים שידעו איפוא הם תרוסים תונים, הקיפו את בית חכנסת וחוציאו את כל המחפלים לשוק הגדול לחורג, וחרב בראותו סכנת קהלתו נגש אל שר תצבא ואמר שאך הוא אשם בדבר, כי הוא חיה תבעל תוקע, ומסר נפשו לתלית ובוח תציל אל כל העיר.

דרוש ראשון

כבוד

והיה אם לא תמצא דרשתו חן בעיניהם ישלחוהו לנפשו, ואך אם הפיק חן ורצון מלפניהם, וככה רכזו פעל עליהם לכבי או לשחוק או לשניהם נפ יחר, נושאים ונותנים עמו אורות השכה, ואופני חיובי הדרשות, ומכיון שכאו לעמק השוח נמנר הרכר כבי טוב, ומכתירים אותו ככתר הרכנות ומוראים אותו רכי, וככהו זה מרכיק שלט על בית דירתו, ומוריע לכל כי פח משכו הרב פלוני, המתעסק בכל עניני רבנות, כמו ניטיו וקרושיו וכחנה, ואין דורש ומבקש לשאול מי הוא, ומה היה הנחנתו ועסקו מקורם, מה מעשהו וכאיזה ישיבה למד, וחוא בכח פיו הולך וכוכש את הרד לפניו, ועושה מעקשים למישור ומטיל אימתו ופחרו על גדולים וטובים.

ורב ידוע הוא לכל בעירנו כי ככר קרה מקרה לא טובה, אחר ששימש בתור רב באחר

הכתי כנסיות היותר גדולים בעיר ברוקלין, נודע אחר כך כי היה מלשין על כלל ישראל, כאחר האנטיסעמיטים הגדולים, וגם אחר כך נשתמד רחמנא ליצלו, וכשכא לפח נחיה לרב אצלם, וידוע ענין זה לכל כשם "מעשה טיליננער", והכל הוא מפני שלא ידעו מי הוא, ולא דרשו אחריו כלל, וכלימה תכסה פנינו כדבר הזה, הלא אם אחר מקבל לבית מסחרו איזה משרת, דורש ממנו להביא לפניו תעודות המגידים ישרו ותומתו, הנקרא רעפרענס, ובכוא הסוחר הזה לקבל רב בבית הכנסת, לא ידרוש מהבא שום תעודת ישרות, לידע איד נסיונו עלתה לו, ולכן נתרכו הרכה רבנים בישראל, ששם זה אינו הולמתם, מאכילים טריפות, מכשילים את הרבים ומרכים ממזרים בישראל, ולפעמים אין כוונתו להזיק, ורק מפני הכושח עושה זאת, כי ההמון והנשים, כשמעם כי נתמכל לרב, כאים אליו בשאלות שונות, וכאשר בא אליו אחר לדרוש בשאלה זו או אחרת, הוא כוש מלהגיד האמת כי אין יודע בין ימינו לשמאלו, ולא למד מעולם השולחן ערוך ונושאי כליו, ועונה לכל שואליו כסומא כארובא, ואחר שמתרגל ככר מרמה כנפשו כי כאמת יודע הוא, ומטפס ועולה כרמיוניו כי כל הרכנים לא למדו מעולם גם כן, ומתחיל לרכר על כל הרכנים, שאינם כאים לקרסוליו, וכח הולך מרחי אל רחי, לחרפת האישים היקרים האמיתים אוהבי תורה ולומדיה.

והנה אפילו אם נאמר שעיקר הוא הדרשה, צריכה הדרשה להיות שייכת לתורה, למוסר וליראת ר', כי הרב הוא דומה לכהן העומד ומשרת לפני ר' בער עם ישראל, והכהן צריך גם כן להשמיע קולו על ידי פעמוני המעיל בכואו לשרת, ואצלו כתיב ונשמע

חנרון

ובו תרבה

טלו בכואו אל חקדש לפני ר' וזה היה עיקר הקול להמשיך לבן של ישראל לאביהם שבשמים, ככו יז צריך להיות הקול שמשמיע הרב לפני עם ישראל, הקול בבית הכנסת צריך להיות לפני ר', והפעמונים המשמיעים קול צריכים להיות על שולי המגיל של חכהו, לא על ראש כגד המעיל, כי הקול איננו העיקר ורק כסוף הוא בא, כמו כן הקול של הרב איננו עיקר רבנותו, כי היסוד צריך להיות מתורה ועבודה, ורק בקצה האחרון ושולי לבוש הרכנות צריכים להיות פעמונים המשמיעים קול, ועל פי הרמז נוכל לומר, שלכן צוה ר' לעשות רמזן אצל פעמון מפני שחרמון מרמו למה שאמרו אפילו פושעי ישראל מלאים מצות כרמון, ולאכל האנשים צריכים להשמיע קול חמרומו בפעמון, ועוד בה שלשה, הוא חסרון של ההתפארות וההתפרסמות, שנוהנים בפח רבנים ממין זה, כל אחר מפרסם את עצמו ברקלמות שונות, ומתפאר בתוארים שונים נלוי לכל במעלות ומדות שיש בו ושאינו בו, תחת אשר על תלמיד חכם נאמר כי צריך להיות צנוע כדרכיו וכהנהגתו, ונחבא אל הכלים, ומאד מאד שפל רוח, וחכמנו אמרו (עירובין י"ג) כל המשפיל את עצמו, הקב"ה מגביהו, וכל המגביה את עצמו, הקב"ה משפילה, ועוד אמרו (ע"ז י"ה) כל המתייחר נופל כניחנס.

ועל

אלה השלשה דברים מרכר רשב"ל במדרש הנצב בראש דברנו, כי הנה החתן כשבא להתחתן לכלתו יודע הוא מי היא ומה מעשיה, חוסר ודרש על מהותה, משפחתה וענינה, ואין אדם חוטא אשה מן חשוק וקורא שמו עליה, כן הת"ח וערה כישראל כשכאו להזדונ זה לזו, יחקרו וידרשו מתחילה זה על זה מי ומה המה, אם יהיו ערכים זה לזה, וזה שאמר כחלוקה הראשונה, כל מי שהוא מוציא רברי תורה ואינו ערבים על שומעיהו ככלה שהיא ערבה על בעלה, נוח לו שלא אמרו, ועל רבר תוכן רכרי ודרשת הרב שלא תהיה ריקנית, אמר מה כלח זו מקושטת ככ"ד מיני קישוטין, כך ת"ח צריך להיות זרין ככ"ד ספרים, ועל חסרון מרת הצניעות והענוה, אמר מה כלח זו כל ימים שהיא בבית אביה מצנעת עצמה ואין אדם מכירה, אחר כך היא מגלה פניה, כך ת"ח צריך להיות צנוע, ואחר כך לפרסם את עצמו כמעשים טובים, הוי ויתו אל משה ככלותו. **ור** הטוב ישיב שופטנו ככראשונה ויועצנו ככתחילה, ונכואת נביאנו יקוים כנו, ליתן לנו רועים נאמנים, להנריל תורה ולהאדירה עד ביאת משיחנו כב"א.

בפסיקתא

בפסיקתא רבתי פסקא כי תשא על הפסוק בשיר חשירים שררך אגן הסהר אל יחסר המזג, אכין בן חסדא אמר קורין לירח סיתרא זו סנהדרין שלא תיו יושבין בוטרגונין (שורח ארוכה) אלא אסטרונגילון (כחצי גורן עגולת) כדי שיתיו רואין זה את זה, שאם היו יושבים בוטרגונין, תיושבים בזוית מצטערין לראות אלו את אלו, ואינן יכולין לשאול זה את זה תיו אגן הסהר, סתו אגן הסהר? אגן זה ספל כדכתיב וישם באגנות, סת חספל חוה עגול כך תיו יושבין, סת הסהר, שבשעת שתיו יושבים חסחורת וחשכר תיו בעולם, אל יחסר חמזג שתיו יושבים ומוזגים תחלכות, זה אסור וזה מותר, זה סמא וזה סהור.

בדרושנו

הקורם רברנו משלשח סוגי רבנים הנמצאים בתור בני ישראל, הקצונים, השמאלים, והמתקמים ונוטים לשמאל, וחסינים המטיפים, ובכל סוג וסוג החסרונות שבהם הממלאים את חלל העולם היהדות באמערקא, ואתה נרבר מן הרבנים האמיתיים, הממולאים בתורה וחכמה גם יחד, ועטרת הרבנות הולמתם, וראוים לשרת כשרש בקהילות קרש, ולשאת משאת בני עמם בנזר נשיאותם, וכולם אומר בכור, בכח תורתם כי גרול, וברוח כינת שכלם כי עז, וחכמתם אשר מאירח פניהם, ויש לרבר הרבה אורותם כאשר יבואר בהמשך רברנו.

כי הנה הנביא ישעיהו מתאר לנו את המנהיג שלנו, והמקובל אצלנו שמישיח שמו, שיהיו בו המעלות האלו, ונחת עליו רוח ר', וצדק יהיה אזור מתניו, והאמונה אזור חלציו, ושפט בצדק רלים, והוביח במישור לענוי ארץ, והכה ארץ כשכט פיו וברוח שפתיו יכית רשע, כי למנהיג וראש צדיר שיהיו בו שלש מעלות, האחת שיחיה בו צדק, אמונה ויראת שמים, וכל מעשיו יהיה לשם שמים, שומר תורה ומצוה, משפט וצדק עם בני אדם, אהוב למעלה ונחמד למטה, צדק ברבריו וחסיד במעשיו, רובר אמת, פיו ולבו שוין, ואם ככה הוא עושה, אז בהנהגתו הוא מורה ומלמד לבני אדם, וכל רואהו יתברך בו ויחפץ להתנהג כמותו, ובלי אומר ודברים מלמד לבני אדם ררבי ר', כי טוב הוא, והשנית שיהיה איש שיש לו נסיון ובחינה, היה לו מנע ומשא עם אנשים, יודע יתרונם וחסרונם, ראה מעשה הצדיקים והרשעים, הטובים והרעים, ומרוב הנסיון אשר קנה במשך ימי חייו, נבנסח חכמה בלבו וכמו שאמר אליהוא בן כרבאל הכוזי (איוב ל"ג) אמרתי ימים ירברו ורוב שנים יודיעו חכמה, והזמן אף אם אינו ממולא בתורה, חכמתו, נסיונו ועסקו עם אנשים שונים תעמוד לו, כי יקלע

יקלע אל השערה ולא יחמא, ואם היה רחבעם שמע לעצת הזקנים, לא היה נקדע ממלכת ישראל לשנים, וחכמנו מלמדים אותנו (נדרים מ') אם יאמרו לך נערים בנה, וזקנים סתור, שמע לזקנים, שבנינו נערים סתירה, וסתירת זקנים בניו, ובכל פעם שצריך היה לרבר עם ישראל אמר ר' למשח שיקה עמו מזקני ישראל, כי הזקנים המה החכמים האמיתיים, הראוים להיות חמורים והמנהיגי עם, ובז אצל שאר האומות במקום אשר יבחרו מושל, אינם בוחרים לעולם צעיר לימים, כי אם איש בא בימים, ורק במקום אשר יורש כסא מלכותו, שם הצעיר יורש כמו הזקן, ובמדינת אמריקא יש חוק שלא יוכל להבחר לנשיא איש צעיר לימים, קורם שימלאו לו שלשים וחמש שנים, ובגמרא (שבת פ"ט) אמרו לא בסכי טעמא ולא בררדקי עצה, ואומרים העולם הבוונה לא בסכי טעמא, שלוקן אין צריך לשאול מעם מרוע הוא עושה ככה, כי אף בלא טעם המה אונך ושמע לו, וזהו לא בסכי טעמא, ומעלה השלישית הוא כח הרבוב, שיובל לחטעים רבריו לפני העם, ולרבר לפניהם רבריו נגירים, ובלשון צחה הממשיך לבכם לשמוע לו, ולבו סירב משח בשליחות ר' לנאול את ישראל ממצרים, כי מפני ענוותנותו חשב כי אינו ראוי לזה, מפני שחסרו לו השלש מעלות האלו, כי חנסיון לא היה לו, כי לא היה מעורב עם ישראל, לירע איד לרבר אליהם ואיד להתנהג עמם, ולפי רעתו חסר לו גם מעלת היראה, הצדק והמשפט, ולכן אמר מי אנכי, וחמעלה השלישית בוראי חסר לו כי היה ערל שפתים, ואין לו כח הרבוב, ולכן סרב מלילד בשליחות ר', ובאשר הנביא מרבר על הגואל העתיד והמנהיג של ישראל מתאר אותו שיהיו לו כל השלש מעלות: יראה, אומר ונחת עליו רוח ר', נסיון ובחינה, אומר, ושפט בצדק רלים, ואם הוא השופט בוראי בא כיו אנשים לירע ענינם, וחשלישית כח הרבוב, אומר, והכה ארץ כשכט פיו, וברוח

תרי"ג מצות

דרוש שני

כבוד

הגרון

ובו תדבק

וברוח שפתיו ימית רשע, ואם בו יש לו כל חשלו מעלות, ולאוי הוא להיות חמנחי של ישראל.

ובכמו בו היה המנחג בכל תפוצות ישראל, כקחילח נבכרה כחרו לרכ דוקא איש כוח שיחיה לו שלש המעלות האלו, שיחיה גדול בתורה ובמעשים טובים, אשר ככה צדקתו, חסידותו ופרישותו יפעול על העם ליראה אותו ולשמע בקולו, וגם יחיה איש כא בימים, שיש לו נסיון ובחינה איד לנחוג נשיאותו, וגם יהיה לו כח הרב, שיהיה לו הסברה טובה, להגיד ולהוכיח לבני ערתו, חובתם לאלהיהם ולתורתו, וכשהיה בו כל המעלות האלו, נתקבל לרצון לפניו, וגם הפיס רצונם במשך עת היותו רועה נאמן לצאן קרשיו, ופעל ועשה הרבה לטובת עניני הקהלה, ובכח חשלו מעלות שהיו לו, משל בעירו ממשל רב, וכולם היו סרים למשמעתו לשמוע בקולו, להיות יראים את ר' ותמימים עם אנשים, לשמור התורה ולנטור מצותיה, כי הרוד לפי הפרנס, ואם הפרנס הוא המנחג איש צדיק בדרכיו, אז כל העם ילכו לבקש דבר אלהים, וחכמנו אמרו (בכרא כתרא) לוחות ושכרי לוחות מונחים בארון, ופרשו כוח כי הרב מונח בשם ארון הקודש, שהוא מחזיק התורה המונח בו, ואם הארון הוא שלם במצב טוב, אז הלוחות והתורה המונחים בו גם כן במצב טוב ושלמים הם, ואם הארון הוא במצב לא טוב ושבור הוא, ונתקלף הוחב ער שנתגלה העץ, אז הלוחות יוכלו להתקלף ולהשתבר, וזהו הלוחות ושכרי לוחות מונחים בארון, אם הלוחות יהיו שלמים או שבורים, הוא מצד הארון כאיזה אופן הוא, שלם או שבור, כמו כן הוא הת"ת, אם התורה היא שמורה אצל העם בשלימות, או שבורה היא והעם אינו שומר התורה בשלימות, הכל תלוי בארון, היינו הרב, אם הרב הוא כתבליט השלימות, אז העם שומר תורתו בשלימות, ואם הרב הוא כעצמו שבור ונתקלף זהו ונתגלה עצו, ואין תוכו כבוד, אז הלוחות משתברין.

וזה הרמז מרכי המשנה (תמיד פ"ג) ושלש מעלות חיו לה, היינו להמנורה, שעליה הכהן עומד בשעה שחיה מרליק הנרות, וחרמו להשלש מעלות ומדות, טובות שצריך לכהן העומד ומשרת לפני ר', והם: יראה, זקנה שחוא נסיון, ודבור יפה אף נעים, והרב חכא לשמש ככתר תורתו דומה לכהן המשמש, וצריך לו גם כן שלש מעלות האלו, והקפידו על זה כשעה שנשאו עיניהם לו לבחור אותו לרב ומנחיג

ומנחיג עליהם, והרב בקבלו את משרתו, פעל על ידי שלש אלה, לבנו צדק ומשרים בין איש לרעהו, וליסר מוסדות חרשות ולחזק את הישנות, לתיקון העיר ולחיווס הדת והתורה, ובחרו כריינים גם כן מוסמכים להוראה להצטרף להרב שיחיו בית דין של שלשה, לפסח על צרכי העם, ולתור השלום ביניהם, לתורותם הרדך אשר ילכו בה, והמעשה אשר יעשו, וכיניהם, היינו חרכנים בעצמם שררה אהבה ואחות, אין קנאה ואין שנאה, ולב כולם היה שוה, לעשות משלחתם באמונה, ולחיות דעים נאמנים, במסירת נפש ממש בעד העם אשר הרביכום אותם אלופים לראשם, וגם שאלת הכסף והפרנסה בעד הרב והריינים, נפתר כחיוב לטובת כולם, וכל השלשה נהנו מקופת חסהל, והעיר היתה על תילה בטות.

ובפה נשתנה המקום, נשתנה הזמן, וגם נשתנו המצבים, על צדקות הרב כווראי אינם מכימים, ואינם כורקים כמעשיו אם טובים הם, ובשעה שמקבלים רב, מודיע נשיא הבית הכנסת טבעו של הרב חדרש, ומה תהא עליו, עשיר או עני, חכם או טפש, גדול בתורה או ממולא בהשכלה, ואלו צדיק ורשע לא קאמר, כי מה איכפת להו צדקת או רשעת הרב, ואף אם חפצים הם שיהיה גדול בתורה, וגם שיהיה עוסק בתורה, אך אינם מדקדקים שיהיה מקיים התורה, ולמד ולימד אמרינו קיים לא אמרינו, וחכמנו קראו על זה (יומא ע"ב) חבל על רלית ליה דרתא ותרעה לדרתא עביר, כי באמת היראה הוא העיקר, ואם אין יראה אין חכמתו מתקיימת, וגם אין מכימים כוח על זקנת, כי אדרבה כל מה שזקן ביותר, נפסל ביותר מלהתקרב לעבוד עבודת הצבור, ורב הנרמח לבחו העובר, נפסל בשנים כבהו, ותלמיד חכמים כל זמן שמוקינים, דעתם של בעלי חכמים מתיישבת עליהם, אם לקבלו עליהם או לא.

וזה היה חטא של העם כימי שמואל, שנאמר בהם (שמואל א' ח') ויתקבצו כל זקני ישראל ויבואו אל שמואל הרמתי, ויאמרו אליו הנה אתה זקנת ובניך לא הלכו בדרכיך, עתה שימח לנו מלך לשפטנו בכל חנוים, ואם כן כל פסולו של שמואל הוא מפני זקנתו, אף שבאמת לא היה זקן כל כך, כי כל ימיו של שמואל לא היה יותר מחמשים ושתים שנה, ושמואל ששמע זאת, הרע לו הרב מאד, והתפלל אל אלהיו, ור השיבו שמע בקול העם לכל אשר יאמרו אליך, כי לא אותר מאסו כי אותי מאסו ממלוד עליהם, אל תתפלל על טפשות העם בדבר חז

ובו תדבק

הגרון

כבוד

דרוש שני

תלמיד חכם אף שהוא הגון במעשים, ועובר בלא תעשה מרבתיב לא תכירו פנים במשפט, שלא יכירו פני איש לאמר פלוני עשיר הוא או קרובי אושיבנו ריין, ובסימן ז' סעיף י"א, והוא מהרמב"ם כתב, צריך שיהיה בכל אחד מהריינים שבעה רברים חבמה ענוח יראה שנאת ממון אהבת חאמת אהבת הבריות להם, בעלי שם טוב, וברמב"ם מכואר יותר פירושן של רברים, ועל בעלי שם טוב אומר שיהיו גבורים במצות ומרסקים על עצמם וכו'כשים את יצרם עד שלא יהא עליהם שום גנאי ולא שם רע ויהא פרסון נאח ויהא להם לב אמיץ.

רואה מח שצריכים מנחיני הערה לרסק בקבלת הרב, ואיזה מעלות ומרות צריך להמצא ברב המתקבל להיות מנחיג וראש לערת ישראל, ואף שמעלת בח הדרוש, הרביר וההטפת, הוא מעלה טובה ונכלל מהמרה, אהבת הבריות להם, כי על ידי בח רבורם ממשיכים את לבות בני ערתם לאהבה אותם אך היא אחת מהשבע מרות ולא כולם, ואצל מקבלי הרב היא המרה האחת העומרת למעלה ושש האחרות עומרות למטה, וביחור נשתרכב המנהג בזה להעמיד רב את הקרוב אל בני חסדילת, או בן עיר אחת, שקורין בפה לאנרסמאן, והיה כי יבוא איש רב מעירו, אשר מעבר לים, מקבלים אותו עליהם לרב ואינם מרסקים בו הרבה, ואינם משניחים אם מסיגים בזה את חוקת הרב היושב לבטח אתם במח שנים, וחוצי מקיפוח פרנסת הרב הקורם, אינם מקפירים גם על עיקר רבנותו, אם ראוי הוא לכך, אחרי שכן עירם הוא, וסומכים בזה על הדיו הנפסק בענין צדקה, והוא מהגמרא (בבא מציעא ע"א) עניי עירד ועניי עיר אחרת, עניי עירד קורמיו, ומרמין קבלת הרב לנתינת צדקה, וזה רעח חולי בענין הרבנות בארץ הזאת, אשר באמת אין צריכין כל כך לרב הערה, ורק מקבלין אותו מצד רחמנות, ובמה פעמים אתח שומע אחר מדבר לחבירו אורות הרב, וקובל עליו מח לנו ולצרה הזאת, הוא הפיל את עצמו על הסהל לפרנסו, ובהקופח אין בסף לשלם לו די שבירתו, בשעה שאין אנחנו צריכים לו כלל, וחבירו משיבו ומלמד זכות על הרב ואומר, ומה עליו לעשות, הלא בבית החרשת אין בכוחו לעבוד, ומלאכה נקיה וקלה לא למד מעולם, ומוכרח הוא בעל כרחו להיות רב ולהטיל עצמו על הצבור, ומאות אלפי ישראל חושכים בן אורות הרב והרבנות במדינתנו, וממילא אינם מרסקים עמו הרבה במעלותיו ומדותיו, ורק אל הרביר היפה עינם ולבם נשואות

הזה, כי בן רבם למעון גם עלי, בשעה שיצאו ממצרים ועברו בתוך הים ביבשה ונגליתי אליהם בנבחר ואיש מלחמה, שרו בנגרי זה אלי בחור בהלכה ואנוהו, אתנאח לפניו במצות, וכל ישראל הראו באצבעם עלי ואמרו אלהי אבי וארוממנהו, אך מכיון שכאו לחר סיני ובעת קבלת תורתם, נגליתי לפניהם בזמן ויושב בשיבת, וביון שראו אותי בתמונת זקן, הפכו פניהם ממני, ועשו להם עגל מסכה, אף שירעו שאין בו ממש, אך יותר טוב להם אלהים זר בבחינת עגל והוא צעיר לימים, יותר מאלהים אמת אם בתמונת זקן הוא, ובאשר עושים לך עשו גם לי, ולא אותך מאסו כי אם אותי, ובכל המעשים אשר עשו מיום העלותי אותם מארץ מצרים, ויעזבוני ויעברו אלהים אחרים, בן הם עושים גם לך, ואל לך לבעוס עליהם, ובכה חוטאים בנפשותם יושבי הארץ הזאת, אם בעת קבלת רב עליהם יבקרו את הצעיר לימים על הזקן ואיש שיבה ויותר רע מזה הוא, אם מסלקים את הרב היושב לבטח אתם במח ובמה שנים, רק מפני ששיבה נזרקה בו, וזקנו הפך לבן, ומתרמים מנהלי הערה למנהלי בית מסחר, אשר שם חפצים אך באנשים צעירים לימים, ובאמת בכור הוא להערה אם הרב שלהם הוא חכם ומנוסה במילי רעלמא, ושלמה אמר טוב לשמוע נערת חכם מאיש שומע שיר בסילים, ופירשו שבוונתו הוא שיותר טוב לשמוע נערה מחובמה, מאיש, היינו מאיש בזה, שומע קול בסילים, היינו אם האיש בעצמו שמע קול טפשים ובסילים, ואז יורע להבחין בין דרך הבסילים לדרך החכמים, וממילא יוכל ללמד רעה את אחרים.

ורק אל המעלה השלישית ישומו פניהם מנהלי בתי הכנסיות, שיהיה הרב רבון מצוין, ויורע פרס בהלכות האגרה, ובחיתוד שפתים, להסביר לפני העם, ולתבל את רעיונותיו במילים אוזן חיהו, ובמשלים לקוחים מהחיים, וברברי חירורין הדוקרים ונועצים עד הלכ ושיהיה כחו בפיו למעת שרשי אמונה הטורה, על לב בני ישראל, ולקרבים אל אביהם שבשמים, ואינם מביטים על תמימותו וצדקתו, ועוברים בזה על הדיו הנפסק בחושן משפט סימן ח', כל המעמיד ריין שאינו הגון ואינו חכם בחבמת התורה ואינו ראוי להיות ריין אף על פי שהוא כולו מחמדים, הרי זה שמעמירו עובר בלא תעשה, ובסמ"ע כתב שם שהאי וא"ו של ואינו חכם, הוא וא"ו המחלק, ותרתו קאמר שמעמיר תלמיד שאינו הגון במעשים אף שהוא תלמיד חכם, או שאינו תלמיד

תרי"ג

מצות

דרוש שני

כבוד

חגרון

ובו תדבק

נשואות, בירעם כי על ידי זה יעלה ביד הרב למצוא מקור לפרנמתו, וממילא יקל משא חרב מהם, ונמ על ידי זה יעלה בידם למלא קופת הקהל, מהאורחים הרבים הבאים לשמוע דרשות הרב.

ומה הוא מצב הרבנים בארץ הזאת, ואיזה התיחסות יש בין אחד לרעהו, ומהו חיחס של בני עירו אליו, יוכל להבין כל איש מעצמו, אם יש לו עינים לראות ואוזן לשמוע ולב להשביל.

שני מאמרי חז"ל יש לנו בענין הזה, אשר נראים בסותרים זה את זה, ובאמת אם נשקוף חיטב, שניהם לרב אחד מתבונים, וכל אחד מדבר על דבר ענין מיוחד, ומצב אחד משל משנהו, המאמר אחד הוא (פוסת דף מ"ט) שני תלמידי חכמים הרד"ן בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה אחד מת ואחר נולד, שנאמר לנו שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת ואין דעת אלא תורח שנאמר נרמו עמי מבלי דעת. ומאמר השני הוא (תענית דף ח') שני תלמידי חכמים שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה מתפנאין באף ומעלין אותו, שנאמר מקנח אף על עולה, ולכאורה מותרים המאמרים אחד את רעהו, והעונש שיש במאמר אחד אינו שוה להעונש שיש במאמר השני.

אך אפשר שענין המדובר במאמר אחד, אינו שייך להענין המבוזז במאמר השני, ולפיכך במאמר אחד נאמר הרד"ן בעיר אחת, כי רד"ן נאמר על ישיבת ארעי לעת מעמה, ואינו טובע לו באן מקומו, ודק דר פה לעת עתה, ויושבין נאמר על ישיבת סבע, שיושב פה בתמירות, והנח שני תלמידי חכמים הרד"ן בעיר אחת, ואחר מדבר על רעהו רעה, ומחרף ומגרף את שמו ועושהו לשמצה ולקלון, ומשליך עליו שיקוצים, ומה שזה אוסר זה בא ומתיר, ואומר עליו כי עם הארץ הוא, ואינו יודע פרק בהלכה, ועל ידי זה מרחיק מעליו רעיו מחויקיו ותומכיו, ונעשה עני אשר הוא חשוב במת, ונמ לו בעצמו עושה רעה, כי לסוף מוכרח הוא לילך ולנום מעיר הזאת, וזהו שני תלמידי חכמים הרד"ן בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה, אחד מת, היינו שנעשה עני אשר הוא חשוב במת, ובמאמר העולם עני חשוב, הוא כמת. והשני אשר דבר הרע לסוף נולח גם הוא, ומביא מהפסוק לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת, ואת היא הרציחה שירצח את רעהו שאומר עליו שאין בו דעת של תורה, וזהו בבלי דעת, ומאמר השני

השני מדבר משני תלמידי חכמים היושבין בעיר אחת ישיבת סבע, ואין נוחין זה לזה בהלכה, ולמחלוקתם אין סוף, ואחר מדבר רע על חבירו, וחבירו משיב מלחמה שעה, וקטטות ומריבות גדולות מתהוים בעיר על ידיהם או מעלין אף של חסיד עליהם.

ולכן במאמר הראשון המדובר מת"ח הרד"ן בעיר אחת בארעאי, ואין שלום ביניהם, ובהלכה אין נוחין זה לזה, דק בבנם הם מבעים וזכאים, העונש שלהם הוא שהאחד הנשאר על מקומו מת בעניות החשובה במיתה, ונמ מת מיתה נפשית שאין מי שומע לו, והאחד נולד שצריך ומוכרח לנו ולנוע מעיר הזה, ובמאמר השני מדובר מת"ח היושבין בסביעות בעיר, ונמ באלה אין נוחין זה לזה בהלכה, וקטטות ומריבות ביניהם, ואוזן בני העיר שומעת אר דברי חירוף מאחד על משנהו, או לא יוכל להמיתו לחבירו מכל וכל, כי היושב על מקומו ההולך ובא, אשר דבריו של זה יותר הם נשמעים בתמירות לא יוכל לפעול הרבה לרעה, כמו האורח ומאחר שחבירו אינו מת על ידו ונמ הוא אינו נולח, נענשים בעונש אחד, שמעלים אף של בני העיר עליהם.

והנה ברוב הערים שיושבים שני רבנים או יותר, המחלוקת מצויה ורדכי היהדות אבלות מבלי באי מועד לאסיפות לתקן ולכנות, לחדש ולפעול בהמוסדות אשר כבר נמצאו בעיר, ולברוא חרשים לקיום התורה לרוד הבא, וכל אחד רוצה להשתרר על חבירו, להראות לפני כל כי הוא הרב האמיתי של העיר, וקולו של השני לא ישמע, ועושה פעולות ומעשים להשפיל את כבוד השני ולעפר בעפר קרנו, ונורם לוח כי כבוד הרבנות עומד בשפל המדרגה ואין סדרים בכל מוסרי צרכי העיר.

ובאבות פרק ששי, אמר ר' יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מחר חורב, ומכרות ואומרת אוי להם לבריות מעלכונה של תורה, והכוונה מציאת חבת קול מהר חורב הוא מפני שבהר חורב שמענו מפי הנבוכה אנכי ר' אלהיה, שהוא יחירי לבאי עולם, ואין אלוה אחד בלערו, והוא הנגיד ומצוח לאומים, ואני הוא ולא אחד, אמר ר' אלהינו, דק הכורא יוכל לאמר אני הוא, ולא אחד, שאין אחד שיכול לאמר אני הוא, ואם רואין אנחנו עלבונה של תורה, הנצמח מזה שכל אחד רוצה להשתרר ולאמר אני הוא ולא אחד, יוצאת בת קול ואומרת

ובו תרבק

הגרון

וגם בחברים הנדולות אשר שם צריך ומכרה לחיות הרבה רבנים, לחודות ולדון ולהתעסק בצדכי הכלל והפרט, וכל אחד מהרבנים לא יתעסק לאמר כי די להעיר הנדולה הזאת ברב אחד, ושם היו צדיקים חרבים להיות בשלום איש את דעהו, ויחריו יהיו תמים לעבור עבורתם הקרובה להתורה בולח בכלל, ולמצותיה הפרטית בפרט, לקיום עם ישראל ולעיתידותיו, ומה אנו רואים נס שם, שחלק לבס עתה יאשמו, ובמספר פרצופיהם בן מספר דעותיהם, וכל אחד בונה במח לעצמו, וסותר מח שחבירו בונה, ודוקא חוקנים שבחם, שצדיקים היו לחיות למופת לחציעדים מהם, יש מהם באלה אשר מרצונם להשתדר על חביריהם, מונעים את הרבים מלעשות מצות, ובנוכח לבס להיות בכל פעם מיושבי ראש, מסדרים להם כנסיות שלא לשם שמים, להבעים ולמדר את חיי הרבנים הרבים האמיתיים, השלמים והנאמנים עם תורת דת קדשנו, ונבחרים או נעשים שמה ראש לשועלים המחבלים ברם ר' צבאות, ובכח ראשותם וזקנותם שנשתדרשו בכר בחטא זה, נונחים ומבעים על ימין ושמאל, בקרן של מורעות בהעתונים הנקראים מההמון הנס, אשר אינו מבחין בין תבלת לקלע אילו, ונעשו בכר מועדים לרבר הזה, ובכח רמיונם המקולקל כי עז, דורשים ברבים כי נבחרו לזח מן השמים, ובנסעם לפה מעבר לים, ירד אליהם בת קול מן השמים, ומסר להם כח הנשיאות וההנהגה, ושיהיה אחר ואין שני לו,*) וחושבים לפחיתת הכבוד אצלם, שיהיו אחרים גם נטפלים להם ודורשים ואומרים רבנים מעוקשים, שאי אפשר לאזן לשמעם, ומקלקלים כל חלקה טובה בישראל, וזאת לתקן סותרים ומחריבים את העשוי, הבנוי והמתוקן מכבר, צאו נא בחוצות נוא יארק העיר הנדולה

(*) דברים כחוויתם, שיש תחת ידי גבוית עדות שדרש דרש זקן אחד בבית כנסת אחד בעיר ראשעסמער שד' נגלת אליו על ידי כח קול כנסעו על הספינת לארץ הזאת ואמר לו כדברים האלה, והרב ר' ישראל קאפלאן ז"ל סיפר לי באמונת, כי חזקן חזק תחפאר לפניו כי יש לו גילוי שכינה על ידי נבואה ומגלים לו דברים הנסתרים, ויש כמה מפשים בעדת ישראל סכאמינים לרברי שפות כאלה, ופעם אמרתי בהלצת לאחד מהם בראותי שרמו להשתדר על מחנה ישראל, שעליהם יקויים דברי החנא תילל בהמשנה, בעת שראת גוגולת אחת צפה על פני המים, וחמטה, איפוא הוא חנוף? וחבין שהגלגולת תפצה לחיות אך ראש, ולא לפי כבודו לחיות נשא על גוף, ורק עליו לחיות נבדל מכל גוף, ולכן אמר לו על דאמפת אפוף, וסופס של אלה לחיות מופשים ג"כ מאחרים.

כבוד

דרוש שני

ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, כי החורה נקנית בארבעים ושמונה רבנים (אבות פרק ששי) ואחר מהם הוא נושא בעול עם חבירו, וביון שהוא חפץ להשתדר ולאמר יחירי הוא, וחבירו אינו שוה בלום להיות נטפל לו, אז הוא ביון ועלכו לתורה, כי תחסר לה מעלה אחת מהמ"ח רבנים, וחכמנו אמרו (ע"ז ח') לעולם ישים האדם את עצמו בשור לעול, והיינו ברברנו שיחיה נושא בעול עם חבירו*) ובשור הזה שורע קונחו ושומע לצווי, כמו כן צריך שיעבור העומר ומשמש לפני קהל וערה, וחכמנו אמרו (חנינה ע"ו) אם חרב דומח למלאד ר' צבאות יבקשו תורה מפיהו, ובמלאכים בתיב אלה אלפים ישמשוניה, וכולם באחר עונים ואומרים, בשפה ברורה ביחר, ועושה משלחחו יחר עם רעחו, כמו כן צריך לחיות הרב המשרת בקרש.

ונם

(*) פעם אחת חשבתי לבעל חבית אחד בעיר סקרענטאן, אשר הייתי שם רב איזה שנים, אשר שאלני חשאלת חנושנה של העם, מדוע נשתנו חרבים מכל בני מלאכה אחרת, אשר הם יושבים זה בצד זה ברחוב אחד או בבית הרושת אחד ואינם שונאים זה לזה, וחרבים מכיון שנמצאים שנים בעיר אינם נוחין זה לזה, אדרבה שונאים הם זה את זה ומתריפים אחד את חבירו, תיש איזו סיבה לפליאת זו? וחשבתי לו בפשימות, תלא אם יבוא איש לביחו ויבשר בשורה נעימה לאשתו, כי עזרהו תי בפרנסתו ויוכל לחוסוף לת שפתח על שפתת שחתית עזר כנגדו וחוכל לישב בקהדרא, תגיע לחגברת שמתח מזה, וגם השפתח תיושבת בבית הבישול בשמעת זאת אחורי הדלת נחמלאה רצון מהשמועה הזאת, כי תהיה לה חברה לעבודתה ולא יפול משא כל הבית עליה, לא כן אם יבוא איש חביתת בבשורה נעימה ומספר לאשתו כי עזרהו ת' בריוות גדול ויוכל לקחת עוד אשה אחת על אשתו, כי יוכל לפרנס שתי נשים, אז חמלא קנאה עזה כמות ותשפוך כל חמתה עליו ובקול רעש גדול תחיל חזק עליו, כי איננה שפתח בביתו לחיות שמה בחברתה, כי בעלת חבית היא ואינה תפצה בשום אופן לחניה שנית לצוות ולחנתיג עניני חבית ורק קולת ישמע בכל ענין חנחגת חבית, ואם לא ישמע לת ויקח אשה אחרת עליה תחיה צרה לת, כמו כן אם חרבים מקיימים מת שנאמר בחוריות (דף י') לא שררות אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם, כי אז היו שמתים אם תקח מקבל עליו עוד רב, ובקבלת עוד עבד לצרכי תקח חוקל מעליו עבדות חעיר, אך אם חרב מחשיב את עצמו לשר ושופס ונוחג נשיאותו ברמה וכל סולי דמחא יחיו נמתחים אך על פיו ובלעדו לא ירים איש את ידו, אז מביס בעין קנאה על חרב חשני ואינו מניחו לחרים ראש, ועל זה אמרו חכמינו (יומא ע"א) אלו תלמידי חכמים שדומים לנשים ועושים גבורה כאנשים, כי דרך נשים להם לחיות מתקנאות בדרך חברתה ולחיות צרה לחשנית.

דרוש שני

כבוד

הנרון

ובו תדבק

הגדולה לאלחים, ושאלו ברחובותיה, ודרשו מידעי דבר, אם לא יגידו ויאמרו את דברנו אלה, והרבנים הזקנים האמיתים המובהקים רואים ושומעים זאת, ואין לאל ידם להושיע, הרבה בתבו הרבה דרשו, והוא בעקשנותו באחד ומי ישיבני, ולא די לו באמירתו ודרשותיו הנפתלים, כי עוד בותב בספריו של דוסי, ומשליך שקוצים על גדולים וטובים ממנו, ודברי מחלקותו תשאר לחרפת עולם, והיתח לערת ישראל לשננה בחטאח בו.

וְחוץ מבזיון ושפלות התורה אשר תצמח ממחלוקת של אחד על רעהו, וחץ מהירוס ופדיצת הדת אשר תצא משנאת רב אחד לחבירו, עוד תצא תקלה גם להם מחסרון פרנסת בני ביתם, העם הרואה ויודע איך הרבנים מתיחסים זה לזה, עומדים גם הם מרחוק ואינם מתעניינים במצבם הדחוק, ואינם משתדלים למצוא מקור נאמן ונכבד לפרנסתם, והרבנים סובלים על ידי זה שפלות הנפש וחסרון צרכי הנוף, והכל בא מפני שכל אחד לדרבו פונה ואינו מתאגר עם חבירו, וזה עומד בזויות זה, וחבירו בזויות אחרת

אחרת, ואינם רואים זה את זה, ולכן יחסר המזג גם לשניהם.

וזהו הבזיון בדברי הפסקתא בתחילת דרושנו, שדרשו מהפסוק שררד אנו הסהר אל יחסר המזג, הסהר זו סיהרא, שהיו הסנהדרין יושבין בספל הזה בעגול, שיהיו רואין זה את זה, ואז תצמח מזה שני דברים, אחד בגשמיות ואחד ברוחניות, בגשמיות אמר הסהר זו סחר והוא סחורה, שאם יושבין בעגול שיהיו רואין זה את זה, הסחורה והשכר היה בעולם, וכל אחד היח בא על שברו, ועוד טובה גדולה היתה נצמחת מזה שלא יחסר המזג, שהיו יושבים ומוזגים ההלכות זה אסור וזה מותר, ואם היו מתישבים ומחדדים זה לזה בהלכה, אז היח יוצא דין מבורר ומבוז.

וְ חטוב ישיב לנו שופמינו בבראשונה, ונזכה לראות בית המדרש בבנינו, וסנהדרין יושבין בלשכת הגזית ויועצינו כבתחילה, ונביאינו האמיתים והנאמנים עומדים ומתובים בינינו לבין אלהינו, אמן.

במדרש

וכו תדבק

כבוד הגרונ

דרוש שלישי

במדרש רבה פרשה ויצא על הפסוק ויברך ד' אותך לרגלי, כל מקום שהצדיקים הולכים ברכה משתלחת, ירד יצחק לגר באה ברכה לרגלו שנאמר ויורע יצחק בארץ החיה וימצא בשנת הזאת מאה שערים, ירד יעקב אצל לבן ובאה ברכה לרגלו, שנאמר ויברך ד' אותך לרגלי, יוסף ירד אצל פוטיפר ובאה ברכה לרגלו, שנאמר ויברך ד' את בית חמצרי בגלל יוסף.

ושם בפרשת וישב על הפסוק וימצא יוסף חן, תני ר' שמעון בן יוחאי, בכל מקום שהצדיקים הולכים חשיבה הולכת עליהם, והמתנה כחונה מחבר שני אלו המאמרים ביחד, ומה חוסף רשב"י על ענין ראשון.

עד

כה רכנו בענין חרבנות וחרבנים, ומצבם בארץ הזאת, ועתה נבוא לרכב במעט על ענין הצדיקים וחרביים, הארמוריים והקדושים, אשר התחילו לבוא לארץ הזאת זה איזה שנים, ובמשך חשנים האחרונות אחרי המלחמה האחרונה הגדולה, כאשר נפסקה המלחמה בשנת תרע"ט, נתרכו מספר חרביים וחנקרים חכאים חנה, וכדאי להתענין בהם ובתחלוצותיהם, בכל מעשיהם והנהגותיהם, התיחסות החסידים להחסירות ככלל ולרכיהם בפרט, ויתבאר מאמרי המדרש חנוכרים.

ענין

החסידות והתקשרותם של החסידים לחרבי, הוא טוב ונפלא לפי דעתי, גם לפי השקפת המתנגדים בזמן הזה, ואם בתחילת התיסרות החסידות, מצאנו התנגדות גדולה מצד רוב מנין של העם הישראלי, והגאונים הגדולים סרבני העם ומנחיגיו, השקיעו עליה כעל בתה חדשה, ויסוד שרשי רת חדשה, וראו כה נגוד לרת קדשנו, להאמין באיש שהוא ממוצע בינינו לבין אלחינו, ואף אם מרום ונשא הוא, לא נוכל לבוא אליו ולבקש מלפניו על בריאות חגוה ופריית הנפש, להתחנן לו על המחיה ועל הכלכלה, וחכמנו אמרו במדרש (כ"ד פנ"ג) יפה תפילת החולה לעצמו יותר מכל, שנאמר כאשר הוא שם בזכות עצמו, וגם אמרו שם, מה כתיב ותחר ותלך בו למועד חזה כעת היה אשר רכר אליה אלישע, רכריו של בשר ודם מתקיים ודבריו של הקב"ה אין מתקיימים? הלא ור' פקד את שרה כאשר אמר, ואם חו"ל רכרו נגר שאלה וכקשת לנביאים כמו אלישע, וטוב יותר שיתפלל אדם עבור עצמו ישר לאלהיו בלי אמצעי, וגם חרבה קדמונים התנגדו גם לתפילת "מכניסי רחמים הכניסו תפילתנו לפני בעל הרחמים", אשר אומרים אנחנו בסליחות, כמה נזכה ררך החסידים שהולכים לבקש רחמים על ידי אמצעות חרבי וקדוש שלהם, ואף תירוצם שסומכים על מאמר חכמנו ז"ל (כ"ב ט"ז) מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו

עליו רחמים, אינו עולה ליפה לדעת המתנגדים, כי מכיון שחכם הוא בחכמת התורה, וכות התורה תנו עליו ותציל אותו מכל רע, וגם אפשר שהכוונה שהחכם ילמד אותו ררך הבקשה שיבקש מאלהיו, כאשר שהוא אינו יודע אפילו איך לבקש, וכמו שמבקשים אנחנו בימים חנוריים על שלוחי עמד ישראל, הורם מה שיאמרו חכמים מה שירכרו, ידעם איך יפארו, אבל לילך אצל איש להתרפס לפניו ולהתנפל לפניו, וליתן פריון נפש לו שיבטיח בריאת חגוה, בנים או פרנסה, זהו נגר שרשי תורתנו חסיד ואף לשתף הצדיק לר', לאמר כי הצדיק ישתף בוהו לכה אלהיו, ומכיון שניהם תבוא ישועה לו, גם זה אסור לנו מצד תורתנו, כי חמשתה שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם, אמרו לנו חו"ל (*).

וחוץ

מרכב זה התנגדו לררכי החסידים, מפני שבהרבה מעשיהם וררכי עבודתם אינם שומרים דיני השולחן ערוך בכל פרטיו, ונוטים אחרי דעתם של בעלי חסותר בנוסח התפילות וזמנם, ותחת לקבוע עתים לתורה כנגלח בלמוד הש"ס וחפוסקים, עוסקים בתורת החסידות וכספורי מעשיות של הקדושים, בזמירות ושירות, ריקודים ומחולות, ואף שכוונתם רצויה, מעשיהם אינם רצוים, ויש שמנהיגם משונה מכפי הדיון, כמו שעושים חילולא כיום פטירת רבם, שהוא נגר המשנה, כיום שמת בו אכיו כיום שמת בו רבו, והם אוכלים שותים ושמים, ויש כאלה שמאחרים מאד זמן התפילה, ועושים

(*) חרב ר' פינחס מיכאל מאנסיפאליע השיב בכעס לאחד שבא לפניו בצעקה גדולה ומרה, כי נמצא בצרח גדולה ואמר לו בבכיה, רכנו קדוש ד', עזור לי לחוציאני מצרתי, ובל בסחוני הוא מתחילה על ד' ואחר כך עליכם, והשיב לו בכעס: מה אתם אומרים, שאני שותף לד' בחבאת ישועה? טועים אתם! מתחילה הוא ד' וגם בסוף הישועה ביד ד' היא! לכו ובקשו ליושב בשמים והוא ברחמיו העצומים יאזין לחפלתכם, לשלוח לכם ישועה ורחמים.

דרוש שלישי

כבוד

חננו

ובו תדבק

ועושים חרבה מצרכיהם לפני התפילה, וחוא נגד חריו וגמרא ערובה (כרכות י"ד) כל העושה חפצו קודם שיתפלל כאילו בנה במה, ועוד מכמה חרבה טעמים רחו את ענין החסידות בשתי ידיה, וצא טמא קראו לו, וידוע גורל המחלוקת שהיה במחנה ישראל בין החסידים למנגדיהם, עד שחטו את חנאון מוילנא לצאת במלחמת תנופה נגדם ביד חזקה וזרוע נטויה, לעקר אותם משרשם ולדרוף אותם עד חרמם, והם מגדל הסירות וכמסירת נפש ממש החזיקו מעמד, ועל כל גל וגל שעבר עליהם, חרכינו ראשם, וצדיקיהם חיים וקיימים וכאמנתם יחיו עד היום הזה, ורוב רכבי רכבות חסידים מסתופפים בצלם, וברוכים אחריהם כלב ונפש, וחכמים בחם, ואהבתם וירידותם של חסיד אחד לחבירו עולה היא על כל גבול וכמשך חשנים חרבות נשתרבה ונסתעפת בגבולות ישראל, וכל הארצות מעבר לים מלאים מהם, ולרביהם ולבתי בנסיות שלהם אין מספר בו ירכו.

והכל בא להם ממה שראו וחכינו כל העולם, מה הוא ענין החסידות להם, והטובה הגדולה הנצמח לתורתה, האמונה והיחדות בכלל מענין החסידות וגם ממעשי החסידים, החסידות אף שהיא כאח מעולם האצילות, והעיקר היא עבודה שכלב אצלה, ויסוד רביקות שבין אדם לקונו, והנקודה שכלב עולה אצלה על קיום המעשים, ככל זאת כהנהגתם ואהדתם ורביקותם להראש והמנחיני שלהם, וככה פיו אשר גורא הוא על כל מביכיו, השפיעה על כל הסוככים בצלה, לחיות נאמנים בכרית אבות, ואחוזים ורכוקים במסורת דת קדשנה, והמתנגדים אשר ככה תורתם וגדילת פלפולם כחלכת, והתיסדות ישיבות לתורה ותעודה ככל מרחבי ארץ, משכו את לב בני ישראל אליהם, וקרבו את צעירי עמנו לעסק התורה והמצוה, ככ"ז הוציאו מקרבם תלמידי חכמים למאות, שרחקו עצמם מעל תורת ד' ומקיום מצוותיה, וגם הרחיקו אלפי בני ישראל מאמונתם, ודוקא ככה תורתם כי רבה, ודור החשכלה תוכיה, אשר היה ביניהם כאלה אשר ככה נדלותם בתורה, הסיתו והרחיקו אלפי אנשים מכני דורם, לילך ולעבוד עבודות שורות היו לנו, תחת אשר החסידות תוכל להתפאר כי לא כמו ממנה פורצי פרץ באלה, *) ואף שיש גם מהם פורקי עול אשר אחריהם

*) וידוע מה שחשוב חנאון ד' יחושע מצעשויו לחסיד אחד אשר התפאר לפניו, כי מעלת החסידים היא

אחריתם לחשחית, אך לא כל כך כמו שיש לצד שכנגדם, ומאלה אשר לא יצאו לתרבות רעה, עומדים חסידי עמנו במדרגת האמונה וחיראח למעלה, מכפי חיראח שיש לחמנדים, וחצר המתנגד יוכיה, שאף שקוראים להם לחסידים בשמות של גנאי ודופי, אך שם חסידים לא יזנחו, ולא יאמרו שם רשעים או מומרים כלתי השתתף אליהם גם שם חסידים, כמו החסידים המה רשעים וכדומה ולכן מורים גם הם שהשם חסידים נאה להם. **)

ובפרט במדינתנו זאת, אשר פה הוא כור חמכה, לידע מה שיש כלב איש ואיש, ואיד חתיחותו כאמונתו לאלהיו, אם מסור הוא באמת לאמונתו דתו ותורתו, או לא יחלל את חשבת מלשומרו, ואף אם חרבר נוגע לפיקוח פרנסתו, ישב כדד ויסבול כי נטל עליו, ואם לכו קר לאמונתו, וכסרב נפשו פנימה פג אמונתו, ורק לבושו החצוני חיתח אמונתו, יבשל כפה ונלכד בפח טמון לרגלו, ומפני מיעוט פרנסתו יחלל השבת ועוד דברים רעים וחילול דת קדשנו, צאו כחוצות נואיארק וראו, באיזה רחובות ניכר קרשית השבת, אם כרחובות אשר דרים שם החסידים מאנשי גאליציא ופולין, או כמקומות אשר ידורו שם אלה אשר בין מתנגדיהם חלקם, ואף אלה אשר הלכו דרך חלקלקות, ורגליהם נמעדו ליפול, שוב ישבו לדרד אבותיהם בהורמנות הראשונה הכא לידם, ויפח התפאר קדוש אחד, שכטוח הוא כמי שדרך על מפתן ביתו, שלא ימות בלא תשובה, ולא לכד בענין השבת ניכר שבונתם לטובה משאר שכונות העיר, אלא גם בשאר עניני הדת וקיום המצות גבול שכונתם לטוב משאר פנות חלקי העיר, והכל בא להם מפני התרבותם

שאין בהם אפיקורס, וחשוב, אדרכא, האפיקורסים וכלו להתפאר כי אין בהם חסידים, ויפח קיבל לפני הנכבד ד' יעקב קאצענעלענבויגען בחיותו בקאנזא על טבע החסידים שהתפארו לפניו גם כן שאין ביניהם כופרים, וחיראח להם על איזה כופרים שנמצאו בין החסידים גם הם, וחשיבו לו, שהם אין בין החסידים חלקם, ואם כן, הלא גם המתנגדים יכולים לאמר זאת, שאין להם לחכופרים חלק ביניהם, וחדרך האסתי הוא שיהיוקו גם החסידים וגם המתנגדים כל אחד ואחד בחלקם שיש להם במספר האפיקורסים.

*) ומספרים על חנאון ד' חיים ז"ל מוואלאוין שאמר בשלש דברים אינו יורד לסוף דעה דבו חג"א מוילנא, ואחד מהם הוא שאומר, שהחסידים המה רשעים ומומרים, כי סכיון שרשעים חמה, איך יכנה אותם בשם חסידים?

נחתכים על פיהם. וכמאמרם (סנהדרין ס"ג) צדיק כא לעולם. זוכה כאח לעולם. כי רכיהם המעטים פועלים חרבה כלכות החסידים שומעיהם. כמאמר חכמנו (נדרים כ"א) צדיקים אומרים מעט ועושים חרבה. ולכל אשר יסבימו החסידים מנענים כראשם לאמר גם הם כמותם. ואם ימאנו חרביים ויאמרו לאו. החסידים גם כן יסרכו לזה ויאמרו לאו כמותם. וכמאמרם במדרש (רות רבה פרשה ז') צדיקים חזו שלחם חז. ולא שלחם לאו. ומכיון שהראשים מחזיקים בדבורם ותקפים בדעתם. ואינם מתחפכים בחומר חותם. לאמר לאו על מה שאמרו אתמול חז. החסידים גם חמח מחזיקים בדבריו לאמת דעתו ולחוציאם מכה אל הפועל ומקיימים ועשית על פי הדבר אשר יגידו לה. אפילו אומרים לה על שמאל שהוא ימין. ועל ימין שהוא שמאל (*).

ויד נא בחוצות העיר כלילי שבת. בעת אשר הולכים אנשים למאות לבתי כנסיות ובתי מדרשות. לשמוע רדשות של חרביים. ונאומים של חמטפים לעם. או ללימודי השיעורים של תנ"ך. משניות ונמרא. ותפגוש בקבוצות שלימות של חסידים למאות ולאלפים הולכים ורצים אל חרבי לשמוע הקירוש ולראות סדר השולחן. וגם כאמצע המאכלים לשמוע שתיית חרבי (**). וכעמדם שם נפשם מתרוממת אל על. ורוחם מתדבקת אל אביהם שבשמים

המה. ונכד בנימאריא עדי. ובתורה כתיב והוא עד או ראה או ידע. וכיון שאינו רואה ושומע ומגיד דבריו הוא עד שקר. ואם הוא עד שקר הוא נכד שקר ושקרא לא קמי אמרו חכמינו ז"ל.

(*) וזכרנו שבתיוחי בעיר קמאון-קארדאק. היה איוה סכסוך בענין מכס תבשר. אשר רוב אנשי העיר הפצו לחוציא מכסם סכום הגון לצורך בנין בית הכנסת ומעוץ החסידים התנגדו להם והתאספו בביתו לחוות להם דעה. וכאשר רציתי ליתן צדק לחמורבים. אמר לי חסיד אחד מחסידי סמאלין. כי לשוא אצדיק צדיק. כי הלא הצדקתך הוא צדק בוודאי. ובכל זאת החסידים מחפזין אותו גם כן ודוחין אותו לבסוף (הנוסח של הצדקתך צדק לעולם שאומרים אותו בשבת במנחת. שונה הוא נוסח סדר של החסידים משל המתנגדים).

(*) וכמסופר. שבעת הראשונה אשר התנגד הצדיק ר' אברהם זצ"ל מסלשנים ברבנות. שלח הרב הגאון ר' אויווק זצ"ל משרחו לראות ולהתבונן התנתנות של תרבי תהרש. וכאשר בא הזרה סופר שראה כמה מאות חסידים עומדים ושומעים והוא שותק. למחרת שאל לחסיד אחד. אם תרבי שתק מה שמעת? והשיב לו. הלא חז"ל אמרו בנתינת תורה ששמעו את חננו

התרכקותם לחסידות וחרבי שלחם מעבר לים. כל מכתב אשר נשלח מרכם לפה. נתקבל כפה אצלם בשמחת חנפש פנימה. ועושה רושם חזק על לבות החסידים חקוראיו. וכל אחד חראה חמכת להכירו החסיד והסביר לו הענין חנכת כו. והתחברו בנימים יותר חזקים לחרבי על ידי שלוח כסף בסדרם. וסכלת תשובות וכרכות ודברי רגשי התעוררות. ומי ירבר עור מעת חחוח אשר רכיים חרבה חמח ובניחם ונכדיהם יבואו חנה כמדה מרובת. ובכל יום ויום יתוספו מספרם. וסביב כל אחד מהם יתלסטו החסידים חשייכים לבית אבותם ויחזיקו בכנף כנף. לאמר לו קצין תחיה לנו. ונוחגים כפה כמנהג אבותם במלכושיהם של משי הארוכים. ובסלסול פאת ראשיהם. וכעריבות סרור השולחן של אכילה. כאמירת תורה וחיטוף שריים. בנתינת משקה ושתיית לחיים. בשיר זמירות וכריקור מחולות. אשר כל זה מעורר את לבות חרביים כחם. ונותנת תשוקה כלכם לילך בדרך הזאת. חרדך אשר אחזו בה אבותיהם מלפנים. ותחת אשר מסדרם אמרו חכמים. אבותנו ספרו לנו פועל פעלת כימיהם כימי קדם. ואנו בעינינו לא ראינו (תענית כ"ד) עתה אומרים חכמים אבות מכלל דאיכא תולדות. ולענין סרושה תולדותיהן כיוצא בזה. ואף שלא נוכל לרמות כמדה שוח חשקפת האבות על החסידות לחשקפת חכמים. זה הוא מצד סיבת חמקום. ומלמד שחמקום גורם. ואפילו האיש בעצמו כבואו לפה נתהפר כמעט לענין זה. וחז"ל אמרו לנו (חגיגה י"ג) אינו דומה כן כפר שראה את חמלך לכן כרד שראה את חמלך. ושימת לב ושכל של כן כפר אינו דומה לחכמת כן כרד. וחכמנו אמרו ישיבת ברכים קשה (כתובות ס"ג). ואמרת חכוונה כי אחד חיושב ככרד קשה לו כל דכה. ועל כל ענין וענין מקשה כמת וכמה קושיות. ובכל זאת רואים אנחנו כי נכרכים חמח אחר הצדיק. ולכר מה שתומכים ועוזרים אותו. עוד יש לו חשמעה עליהם כמילי דשמיא ובכל דבר חנוגע לנפשו חולך ושואל לחרבי מה לעשות ואיד להתנתח. ואף גם כמילי רמתא אם לא היו חשוועלים קטנים כיניהם המחכלים ברמים (*) אז היו חרבה דרכים כללים נחתכים

(*) ויפת חשבתי בענין אחד אשר איוה מתרביים חקעו עצמם לדבר הלכה ולא ידעו בין ימינם לשמאלם בות. כאשר היה שויך לדין אחד בחלכות מריפות ועומק הלכה ביורה דעה. והם יצאו בגלוי להראות חתונות ושניאותם. וחעירני אחד לזה ושאלני מה אני אומר על זה. ואמרת לו שחם אינם רכיים. ואך נכדי רכיה

דרוש שלישי

כבוד

שבשמים לעשות רצונו והפצו, ורומח לו סדר השולחן לסדור הלחם כהשולחן אשר לפני ר', ונשמתם מתענגת כהענוג של יום שכולו שבת, וכמה אלפים מכני ישראל מוצלים על ידי זה מחילול שבת קדש, וכמה ניצוצות קדושות הוציאו חרביים ממקומות הטמאים, והחזירו אותן לשרשן, וכאמת מחרו וקדשו חרביים ככה הנחתם האוכה, כמה וכמה אלפים מבני ישראל, ודבר גדול עשו ועושים ככואם לארץ הזאת, להוציא יקר מזולל.

ומעו היה ביר אלה שחשכו כי בארץ הזאת אין מקום להסירות, ומכע האנשים, המקום, וחזמן אינם מסוגלים לקלוט כמותם עניו כזה, ואם יבואו חרביים לפה, יהיו כודדים כמערם, והחסידים לא ימשכו אחריהם, כי כאמת רואים אנהנו כי ככהם של חרביים אז, בן כהם עתה, וחזיק של החסידות נתנפה כלל החמוץ חרב, ונחית ללחכת שלחכת, וכל רוחות של הארץ הזאת לא יכבוה, וכמאמר חכמנו (נדרים מ"א) אש של הריוט הכל יכולין לכבותה, אבל אש של שמים לא יוכל לכבותה, וכמו בתורתנו הקדושה כתיב כה כי לא תשכה מפי זרעו, מפני שנתנה אש לכנה חרותה כאש שהורה, הצוכה כאש ונתונה כאש (ירושלמי שקלים פ"ו), וכיון שנתנה מן השמים כאש, תמיר תחיה יוסדת על מזכה לכ איש ישראל, ולא תכבה עוד כל ימי הארץ, בן רדד החסידות שתחמימות שלה לקוחה מהתעורותא דלעילא, ואש של שמים היא, ולכן תופסת מקום חשוב גם כומננו לעיננו, ומחממת את כל חרבושים כה, וצללים חרבים אשר פורשים כנפי החשך על חרכה מאחינו בארץ הזאת, לא יוכלו להפוך היום ללילה, וכל אשר ירכו הצללים, החמה מתפרצת לכוא כתור כרם בית ישראל, ולהאיר כמעט את סוכת רת תורתנו הקדושה, ואררכא מפני שצלתה מרוכה מחמתה כשרה היא (סוכה כ"ב), וכל ישראל ישבו כסוכות כאלו, כי אם היה החסידות כמצב שחית לה כימי קדם, כהתלחכות גדולה מאד, וכבטול היש של כל עניני העולם הזה, לא היה יכול שום איש ליסרכ אליה, וכדברי חכמנו (כ"מ פ"ה) כאתר דוקסיון רגורא וכעורין ראשא, מאז מעייל כר נפחא לתמו, ושום איש כפה אינו יכול לכטל את צרכיו חרבים, ואת חנוגשים האצים לאמר כלו מעשיכם, רכר יום כיומו ליתן מתכנת הוצאת חכית, ורק מפני שאצל חרכה מכסה את שמי החסידות וחיחרות, נמצאים חרכה מחזיקים כה כמו שחיא, ואם אחר יש לו תוכעים חרכה כתביעות מרוכות, פושט חרגל לגמרי ואינו

חגרון

ובו תדבק

ואינו רוצה לשלם כלום, ואך אם התביעות אינו מרוכות, פורע חובותיו מעט מעט, ושמו הטוב נשאר לברכה, ולכן כעבור שהחסידות כזה אינה מכששת מהאוהזים כה, רכרים גדולי עוד רק רכרים קלי עוד רורשת מהכרוכים אחריה, ומכרות ואומרת לכו בנים שמעו לי, חיינו, לכו בנים לעבודתכם, לעבוד ולשרת ולמצוא טרף ביתכם, וכאותו עת שמעו לי, לשמור ולעשות ככל הכתוב בספר התורה, כעבור זה נמצאו אלפים מכני ישראל, שהפצים לחרכס כה, ולישא שם חסידים עליהם. *

וזל כיאור דברי המדרש כראש רכרנו, כי יש שלשה רכרים המניעים לאיש לכוא ולהתרכס כקדושת תורתנו הקדושה, האחר הוא מסיבת חזמן, כי חזמן גרמא להתרחק מהשפעת אלהים, ומדביקת שכינתו, וחשני הוא סיבת המקום, כי המקום אינו מסוגל לרכרים כאלה, וחמניעה השלישית הוא סיבת האיש, כי האיש הזה אינו מסוגל להאחז בקרנות המוכה, ומביא חמרש שלשה סימנים להיות לראיה, כי צדיק אמיתי רוחה כל השלש מניעות, ומשפיע שפע קדושה לכל החולכים אחריו, ולעומת מניעת חזמן מביא מיצחק אבינו, שאף שהחזמן השנה החיא לא היה טוב וכמו שפירש רש"י ז"ל, באה כרכה לרגלו, שנאמר ויזרע יצחק בארץ החיא וימצא כשנה החיא, ונגד מניעת האיש, מביא ירדית יעסב ללכו, אף שחיי אדם קשה, וככל זאת באה כרכה לרגלו, ולרחות סיבת המקום, מביא ירדית יוסף למצרים, מקום טומאה וערות הארץ.

וכא

(*) האדמו"ר ר' שמואל מסלאנים, אשר היה באמת צדיק בדרכיו וחסיד במעשיו, זכרנו לברכה, ואשר קירב בזרוע את כל הקרוב חקרב אליו, ובנועם שפתיו פעל על נערים וזקנים להתקרב אל שיטת החסידות, היה מדבר דברים כאלה שהחסידות אינה דורשת מהמסתופפים בצלה לחיות כולם קדושים עד חקצת האחרון, ורק מזון חנפש יחיה כמזון חגוף, אשר מתחילה יחנו מזון מעט קלי חקכול, וכאשר יתגדל חזוק חגוף מוסיפין לו מזון חרבתי, וספין לו כתורא, כן הוא במזון חנפש, צריך מתחילה להתרגל בעבודת ד' מעט מעט וכף קטנה מהסידות טוב הוא לרפואת חנפש בתחילתה, וכאשר יוסיף חנפש לחברות יוסיפו לה מזונת כפי יכולתה, וכלל גדול הוא שנפש בריאה תמצא אך בגוף בריא, ולכן כלל גדול הוא אצלם שיתיה לאיש, שמחה חנפש בכל עת, ועיקר הוא לגרש חקצבות מכל וכל, כי חקצבות היא שורש כל החטאים, וזה שאמר ששון ושמחה ישינו ונס יגון ואנחת, שלא די להראות פנים שוחקות מלמעלה ובקרב לכו פניסה חשכון אנתה, רק השמחה תגרש כולה את חגיון.

לה

תרי"ג מצות

ובו תדבק

הגרון

כבוד

דרוש שלישי

ולתגבר על כל המעצורים אשר נמצאו על דרכם.
וד' יעזר לנו להתחזק באמונתו ותורתו, עד שנזכה
לראות צדיקים יושבים ועמדותיהם בראשיהם ונהניו
מזיו השכינה בב"א.

כבר

ובא רשכ"י לחוסיה מחיכו נמצא לצדיקים הכח
הזה, להביא ברכה נגד כל השלש סכות אשר
הזכרנו, ואמר כל מקום שהצדיקים הולכים, השכינה
הולכת עליהם, וד' נותן להם כח ועצמה להשתרר
ולתגבר

ממעמים

דברי יעקב

הרמב"ם

נספר המצות וכן ניד החזקה הלכות שנועות פי"א חושב מצות שנועה נשמו יתנרך למצות עשה. וזה לשונו, כשם ששנועת שול ושקר כלל תעשה, כך מצות עשה שישנע מי שנתחייב שנועה נצית דין כשם שנאמר ונשמו תשנע זו מצות עשה, שהשנועה נשמו הגדול והקדוש מדרכי העבודה היא והדור וקדוש גדול הוא להשנע נשמו, ונספר המצות מלכד הלשון שהנאט נפנים מוסיף עוד ונאמר אחר, אחרת תורה השנע נשמו ואחרת תורה אל תשנע, רצה לומר כמו

מצוה ז'

להשבע בשמו, כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה תהיה הגדולה הכבוד והעלוי, והוא אמרו יתברך ובשמו תשבע.

שהשנועה אשר אין צורך אליה מזהיר מחנה, והיא מצות לא תעשה, כן השנועה נעת הצורך מצוה נה והיא מצות עשה.

והרמב"ן

חולק על הרמב"ם ואומר שאין מצוה זו מן התרי"ג מצות, כי לא חייב תורה להשנע נשמו, וזה הוא אך רשות, וסותר ראיות הרמב"ם מהגמרא דתמורה (דף ג') ומפרש הסוגיא בפירוש אחר, לא כפירוש רש"י ז"ל, שקושיה הגמרא אימא הכי מילי לפייס את חצירו, אבל מילקי לקי אף נעת הצורך, נמקום שפייס את חצירו, כמו שנועת השומרים, וכל זאת לקי, הואיל ומציא עצמו לידי שנועה, והוא, הרמב"ן, מפרש, שקושיה הגמרא היא אבל מילקי לקי היינו שנועה שלא נאה לפייס, היינו שנועת ציטוי, אף שהיא שנועת אחת, ילקה עליה, וממילא שאין כלן רציה מזו הגמרא ששנועת אחת היא מצוה, ורק רשות היא שחותר לישנע נאמת אס ירנה, ואפילו אס נאמר שהוא עשה, הוא מפני הלאו שכתב אחריו ואס אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך, והוא לאו הנל מכלל עשה, ולכן לא חשיב גם הגאון רס"ג מצוה זו נמנין התרי"ג, מפני שכלל כ"ל, נמקום שיש לאו ועשה ונפרט לאו הנל מכלל עשה, אינו נמנה רק הלאו ולא העשה.

ובעל

קנאת סופרים ממליץ את הרמב"ם שכל המשגיגים עליו לא ירדו לסוף דעתו, ואיך יעלה על הדעת ששנועה היא מצות עשה, ואס אחד מחזיק שנועה נצית דין, מצוה היא מן התורה לישנע ואינו יכול לפטור את עצמו בדבר אחר, הלא משנה מפורשת בר"פ המפקיד, שילס ולא רצה לישנע, ומשמע אפילו על דבר אחת יש רשות נידו לשלס ולא לישנע, אלא ודאי שגם לדעת הרמב"ם אינה מצוה על האדם לישנע אס אינו רוצה נכך, ורק רשות נידו לישנע אס רוצה הוא לישנע, וכוונת הרמב"ם נמה שאמר מצוה, הוא נאופן

אס

כבר ידוע למרי נודל מעלת מדת האמת, וננות השקר והרמיה, ומדרגות מדרגות יש בעניני האמת והשקר, יש שקר כזה אשר איסורו כתוב מפורש בתורה בלאו, כמו לא תענה ברעך עד שקר, וכמו לא תכתשו ולא תשקרו איש בעמיתו, והזהרה חזו היא בתרמית וחונאות ואף שיש לאוי גול וגניבה, במסחרים ובעניני ממונות, שלא ליסח ממנו חבירו, חוסיפה לנו התורה עוד איסור שקר על אלו הדברים, ויש שקר כזה אשר אין איסורו

כתוב מפורש בתורה, כמו שקר אשר אין בו הפסד לזולתו, ומשקר אר בסיפור דברים בלבה, אשר בורה חרברים מלכו, או מחליף במתכוון מכפי אשר שמע, וגם לו לעצמו אין בו שום תועלת, אר מצר המוסר ומדת הסירות צריך להתרחק אף משקר כזה, כמו שאמר שלמה יפיה בזבים עד שקר, ופירשו כי אס יפיה בזבים, ויתרנל כשקר יבוא לכסוף להיות עד שקר, ונאמר עוד למדו לשונם רבר שקר, ורכנו יונה פירש הרמיון של הגמרא (סנהדרין צ"ב) כל המחליף בדברו כאילו עובר עברה זרה, שנאמר אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע, ובע"ז נאמר חבל המה מעשי תעתועים, כי המחליף בדברו סובר שע"י השקר יחיה נעור וישיג חפצו, ואס יגיד האמת יגיע לו חיזק, וענינו ממש כמו ע"י, אשר דומה לו שעל ידה יצליח ויש בה איזה ממש, וכפי יד הקטנה אומר, שלכן כתיב אצל שקר תרחק, מה שלא נמצא בשאר עבירות, שהוא לרוב מיאוסה של שקר, צוח הקב"ה להתרחק ממנה תכלית הריחוק.

והנה קשה מאד על האדם לאחוז תמיד במידת האמת, אם מנעוריו שמע מהוריו דברי שקר, כאשר רגילים כוח הרבה אנשים שאינם מדקדקים בילך קטן לדבר עמו אר אמת, כי אס אומרים לו הרבה דברי שקר, וחושבים כי מפני קטנותו לא יבחין בין אמת לשקר, וגונבים דעתו לרבר עמו אחד כפח ואחר כלב, ומבטיחים אותו ואינם מסיימים, והנער שומע יודע ורואה, כי משקרים בו, ומי נודל אצל הנער יותר מאבותיו, ואס הם משקרים, חושב הוא כי מסתמא מותר לשקר, וכח מתרגל בזה, משקר לאבותיו, וגם לרבותיו ולחביריו, וכשבא בין אנשים בעניני מסחר וקניו, ולראות חיים עם האשה, חולד עמהם ברדד שקר, וכאשר גם הוא מוליד בנים, ועליו לחנכם

פסעים

לחנכם חולד עמכם כרדך אשר חלבו אבותיו עמו. וגונב גם הוא דעת בניו הקטנים, וכח חולד חשק מתגרל ומתרבה מדור לדור כי יבוא, והאמת נעדרת שהוא מלשון עדר, מלמד שנעשה עדרים עדרים והלכה לה, והיינו שהקיפה מרת השקר את כל ילדי בני ישראל, וככל בית נעדרת מרת האמת מכל עררי הילדים הקטנים, ותחת אבותיד יחיו בניד, והכנים יורשים את האבות, לא שנא אב חטאת, ולא שנא תולדה חטאת.

והקב"ה הרוצה בקיום העולם, אשר עיסק קיומו הוא על האמת, במאמר התנא, על שלשה דברים העולם קיים, על חרין על האמת ועל השלום, ובשער התשובה לר"י אומר שבסיבת האמת השלום מצוי, ובמקום שיש שלום אין צורך לדון, וחבל בכלל מרת האמת, והתורה נקראת אמת, ושמו של הקב"ה אמת, והכמנו אמרו (שבת קי"ט) שלא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמת, הטיל על האדם מצות השבועה, ליטבע על דבריו לקיים אותם על לחכא, או לאמת דבריו שלעבר, כי מכיון שנשבע האדם בחיי ראשו או בכל דבר היסד לו שעשה כך וכך, או לעשות להבא דבר זה או אחר, כוראי יקיים הדבר ההוא, והדבר שנשבע עליו אמת ויציב הוא, ופרט לקיום מצוה או הכטחה טובה, רשות או מצוה על האדם ליטבע, וכמו שאמרו חכמנו (נדרים) מנין שנשבעין לקיים המצוה, שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקיה, והשבועה תכריח את האדם לאמת דבריו, ואף שמשבעין את האדם בכריאתו הוי צדיק ואל תחי רשע, ולדבר דברי אמת הוא בכלל צדיק, בכל זאת חפץ הקב"ה שאדם יסגור דרדך בער עצמו מלרד דברי שקר, ואף אל נוכח האמת יהיה רדכו בהשבע שבועה כפיו לעשות ככל היוצא משפתיו, ותכלית השבועה להעמיד את האדם על סו האמת, וחזירה התורה במאר מאר על שבועת שקר, ובכל המצות נאמר ונסה, ובשבועת שוא נאמר, כי לא ינסה, כי רצונו יתעלה שבאם נשבע האדם, יהיה שבועתו כאמת, ולא יוטל כח שום ספק.

וכדי להעריך את ערכה הגדולה של השבועה, ושירע האדם כי בנפשו הוא נשבע, ואחריות גדולה הוא מסב עליו, צותה תורתנו וכשמו תשבע, כי עלינו ליטבע אד בשמו של אלהינו, וכזה מראים אנחנו כי ר' אחוב אצלינו, יותר מכל אשר לנו, מכנינו ונשותנו וכל ממוננו, וגם מראים אנחנו שיש בנו חמדות של אלהינו, ובמאמרם (מ"ד מצות) אם יש

דברי יעקב

אם רוצה הוא ליטבע, אז מצוה הוא והחיות עליו להשבע אך בשמו של הקב"ה, וכן היא דעת צעל לצ שמה נכוונת דעת הרמז"ס.

ואני אומר שאף שהמשנה דריש פרק המקיד אין ראיה כל כך שהשבעה היא אך רשות, ויוכל היות כי חונה ומטה היא, ומה שלא רצה ליטבע הנפקה, הוא מפני שירא מחשש שבעת שקר, שחל אדם הוא נפשיעה, והמשנה אינה מדגרת מענין השבעה אלא מדין הקנאה כפל, שכיון ששם שייך הכפל לו אם נמצא הגנז אחר כך, אך אין ספק שגם הרמז"ן ושאר משגי הרמז"ס הבינו כן נדעת הרמז"ס, ולא יעלה על שום דעת לומר שאלם מחוין להכנים ענינו לחיות שבעה, אפילו על אמת, וכדמיון מצות השחיטה אף שנשטונו לאכול נזיחה מהפסוק ונחת, אך אין חיוב לאדם לאכול נזר כדי להכנים ענינו למצות עשה של ונחת, ורק אם רוצה לאכול נזר הוא מצוה על מצות השחיטה, ורק ציוס טוב הוא מצוה לאכול נזר, מפני שמחת יום טוב, ומצות שחיטה אינה מציאה ליד חיוב אכילת נזר, כן אין חיוב לאדם לגרש את אשתו, כדי לקיים מצות וכתנ לה ספר כריתות, אלא אם מגרש אותה, יש מצות עשה לגרש נגט כפי מצות התורה, ולשון הרמז"ן נהגותיו הוא, והמתנזר מזה שאין השבעה בשמו נעת הדרך תונה ומצות עשה לכל רשות היא נידונו, והכתוב הזה אינה מצוה אלא רשות, שלא כדברי הרב, הנך רואה שגם הרמז"ן הבין שהרמז"ס אינו מטיל חונה על האדם לומר שחונה היא לו להשבע שבעה, ואף כאשר נדרך לו להשבע נעת הדרך, היינו, כגון שבעת הדיינים, אז מצוה עליו להשבע בשמו, ועל זה חולק הרמז"ן ואומר, כי אין מצוה להשבע בשמו, ורק המצוה מציאה ליד לאו, שלא להשבע בשם אלהים אחרים, ושיהיה לאו הנא מכלל עשה, ולכן אינו נמנה במנין התרי"ג מצות, וכמו שאמרנו נדעת הרס"ג לעיל, ועיקר טענתו של הרמז"ן הוא, הלא לענין עיקר השבעה היא רשות ואינה חונה ולא מצוה ליטבע אפילו נאמת וכמו שדרשו במדרש תנחומא, אחר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סגורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו נאמת, אלא אם תהינה נכס כל המדות וכו', ואם חושש השבעת בשמו יתנדר להחלטה, הלא זהו ללאו הנא מכלל עשה זו ואינו נכלל במנין התרי"ג, כי כנר נמנה הלא תעשה של ובשם אלהים אחרים לא תזכירו, במנין הלאוין, ואין צורך למונות העשה של ובשמו תשבע במנין המצות.

וגם לא יעלה על שום דעת לומר כדעת הרמז"ן, כי שבעה בשמו יתנדר אינה מן התורה, וכי אינו מודה נהשלש שבעות שהן מן התורה, והן שבעות השומרים

ממעמים

דברי יעקב

השומרים, מודה נמקלת הטענה, ועד אחד מעיה, ושלשתן ילפינן מקראי, מודה נמקלת נאמר כי הוא זה, עד אחד דכתיב לא יקום עד אחד נאיש לכל עון ולכל חטאת, ודרשינן אצל קס הוא לשנועה, ושנועת השומרים דכתיב שנועת ד' תהיה בין שניהם, ושנועת התורה נשנע נשם או נכיתי כדרצק (שנועות ל"ח), וכיון שהם מן התורה איך נאמר נדעת הרמז"ן ששנועה היא רשות, מאחר שהתורה נותה לנו להשניע ולהשנע, אלא ודאי שנס הרמז"ן מודה, שכיון שנתחייב להשנע והכנים עלמו לה, החיוב עליו להשנע נשמו יתנודך כמלווה עליו מן התורה, אך איך נחשנן זאת למנין המצות, ואינה נחשבת נמנין התרי"ג.

ומוכרחים

אנו נאמר כן נדעת הרמז"ס, כפי אשר הפצירו הנעל לנ שמה, דאם לא כן אלא כפשוטו, נאמר שהרמז"ס סוגר שמונה היא על כל האדם להכנים את עלמו לשנועה, ולהשנע על כל דבר הנריך שנועה, נעניני טענות ותניעות בין איש לרעהו, תקשה המשנה (כתובות פ"ו) כתב לה נדר ושנועה איך לי עליך, איך יכול להשניעה, ונאמר שנועה מלי ענידיה אחר רב יהודה אחר רב על אפטרופיא שנועה נחיי נעלה, ואם נאמר שיש עליה חיוב מלות שנועה, איך יכול לפטרה מהמנה דרמיא עליה, וכן אפטרופוס שמיניהו נית דין לא ישנע לדברי רצק (גיטין נ"ב) איך מיפטר מחיוב התורה מהטעם שמה מימנע ולא הו אפטרופוס.

וכן

קשה מהרמז"ס גופא דמפורש אחר נפרק נ' מהלכות שכירות, והנה נחושן משפט סימן רנ"ו נטוען על שטר פקדון החזרתי נאופן שאין יכול לטעון נאנסו דינע נעל השטר שלא החזיר והוא דטען השנע לי, כמה שכתב הראב"ד והמ"מ שם, ואם הרמז"ס סוגר שחזיר ומנה עליו להכנים עלמו לשנועה, מה לנו שריך לטעון השנע לי, הלא אפילו נלא טענתו עליו לינע.

ואין

נאמר כי חיוב המנה הוא אך נאופן היכל שטוענן אותו לינע, ולכן אם פטרה משנועה איך עליה שום מנה לשנע, ותינה המשנה שאם פטרה איך יכול להשניעה, אצל מה נאמר נדיט של הרמז"ס שאם לא טען השנע לי, אינו נריך להשנע, והלא מנה וחיוב עליו לשנע, ונכלל כל מקום שנאמר נאמר חיובי ופטורי נענין שנועה הוא אך לטונת הנחנע, ומה לי אם פטור הוא מפני טענת התנע, הלא חייב הוא להשנע מפני דין התורה, ואין שייך נזה הכלל כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט, כי אך שנקרא הדיוט אך איך נזה שום איסור.

ועוד

יש בכם כל המדות האלה שנאמר את ד' אלחיד תירא ואותו תעבוד וכו' תרבה, אז ובשמו תשבע, ונס אמרו (תוספתא סוטה פ"ו) ר' יודא אומר משום בן פטירי, חרי הוא אומר חי אל הסיר משפטי, ללמדך שאין אדם נודר בחיי מלך אלא אם כן אוהב את המלך חרי לד משני המאמרים האלו, שחנשבע בשם ד' מראה אהבתו אליו, ונס דביקותו במדותיו, ומה שנמצא בדברי חכמנו שלא לישבע אפילו באמת, היינו שלא יהיה רניל בכך, ובמו שאמרו (מדרש עשרת הדברות) לכד אפילו באמת אין אדם רשאי לישבע, כי בשמרגיל לשונו לישבע, נשבע חיום נשבע למחר ונעשית שבועה שגורה בפיו ופלה בעיניו, חרי שלשונו חכמנו הוא בשמרגיל, היינו שעושה כן בתמידות ואז יוכל לבוא לירי שבועת שוא, אך אם אינו בתמידות, אז חל עליו המצוה של ובשמו תשבע.

ונכלל

בזאת המצוה שני דברים, אחד ענין השבועה בעצם לקיים כל דבר אשר יוצא מפיו, באשר רכרנו למעלה, ועוד במי לישבע, וצוה לנו לישבע בשמו יתברך, להראות על אהבתו של הנשבע אליו יתברך ולחוציא שלא לישבע בשם עבודה זרה שהוא בלאו, שנאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו, ושעוררה נעשתה בארצנו כפה ואין איש שם אליה לב, לבער הדבר הרע הזה מקרבנו, ולשרש אחריו ער בלותו, והיא השבועה בשם הנוצרי, וחוכרת שמו בכל עת ועת, ואף אצל יהודים חרדים בניו ובני ביתו, תשמע בכל עת זכירת שמו ושבועה בשמו, וחרמב"ם וחשו"ע אוסרים לגרום לנכרי לישבע בשם ע"ז אף בשיתות, ואף שיש מקילין באו"ח סימן סנ"ו, לעשות שותפות עם הנכרי, ולגרום לישבע בשם ע"ז, היינו משום שהם אינם מצווין על השיתות, אך לנו עם בני ישראל, שמוחרין אנו גם על השיתות, אסור לנו לחשבע בשם הנוצרי, וחנך רואה שהספחת צרעת ממארת בבית ישראל פשתה שבאם רוצה נער ישראל לישבע, מגביה ידו ומזכיר שם הנוצרי, ואביו שומע ואינו מוחה, ובמעט שנעשה להיתר אף לאלה חידועים האיסור מזה, ומי ירכר מאלו שאינם יודעים כלל שיש איסור נרצל כזה, וחובה על כל אב, וביחוד על כל רב לחוריע את נודל האיסור שיש כזה, וגם לחוריע לחעם את נודל האיסור מאלו החולכים לערכותיהם ונשבעים בהברית הרשח של הנוצרי אשר יושיטו לו בפני השופט, וחוא לא ידע ואשם, וחוא רחום יכפר עון.

ונזהרת מצוה זו לדעת חרמב"ם בכל מקום וזמן

בזכרים ונקיבות.

מפעמים

ועוד אי אמרינן שמצוה וחיוצ הוא על האדם להכניס עצמו לחיוצ שצוה. וגם מצוה עליו לשנע. מהו הנפקא מינה בין שצוה דאורייתא לשצוה דרבנן. אמת הוא שהחיוצ לשנע הטילו עליו חכמים, ונלעדם לא היה עליו החיוצ לשנע, אך כיון שחייבוהו חכמים לשנע, אז עזם השצוה הוא מצוה מן התורה, ואם כן נפלאה היא חקירת האחרונים, הונא בלורים ותומים סימן פ"ז ס"ק י"ד נשם תשובות שצות יעקב סימן קכ"א, נשכים שתנעו זה את זה ואחד נתחייב שצוה דאורייתא ואחד שצוה דרבנן, איזה מהם ישנע תחילה, ודחה דברי השצות יעקב שאומר שיטילו גורל, אלא שמשפט הקדימה לשצוה דאורייתא, ונפרט לדברי הנלח נצרכות (כ"א), דמה שהוא מן התורה מקרי קודש נגד מה שהוא מדרבנן.

מפעמים

ויש לדאורייתא משפט הקדימה. וכן כתב נספר נאר ינחק (י"ד סימן י"ט), הלא לפי דברי הרמנ"ם לפי הנחתם הפשוט כל שצוה היא מן התורה, ומאי איכא בענין זה בין שצוה לשצוה, ואיזו קדושה יש לשצוה זו יותר מהאחרת.

אלא ודאי נדקו דברי המפרשים, שגם הרמנ"ם אינו אומר שמוטל על האדם חיוצ מצוה לשנע, ואך אם מחייבין אותו לשנע, אז נשנע לקיים את המצוה, אז מצוה לשנע נשמו יתנרך, והרמנ"ן חולק על זה ואומר, כי מצוה זו אינה נחשבת נמנין המצות, כי העשה זו ללאו יוצאת שיהיה ללאו הנא מכלל עשה, וכיון שנחשב הלאו נמנין אין נריך למנות העשה.

כבוד הגרן

במרש פרש ויקרא אמר ר' אייבו מפני מה משביעין את האדם בספר חורת, ומביאין לפניו נודות נפותין, לומר אחסול חיה חנוך הזה מלא גידין ועצמות, ועכשיו הוא ריק מכולן, כך משביע את חברו לשקר סוף שיוצא ריק מכל ממונו, ר' אסי אומר על שקר, ר' יונה אומר אפילו על אמת.

והקושיא זו שייך אצלו יתכבד, וגם כרכורו לישראל נמצא הרכה פעמים שהשביע אותם, (כתנחומא נח סימן י') אמר חסכ"ח לישראל משביע אני אתכם שאם תגור עליכם המלכות נזירות קשות אל תטרו עליה, (ובכתובות ס"א) חשביע חסכ"ח את ישראל שלא ימדדו במלכי אומות העולם, וכן כנסיו העשרה אמר מלאך ר' לאברהם בשם ר' כי נשבעתי נאום ר' וכמו כן בהרכה מקומות, ובכולם צריך להבין ענין השבועה?

ונאמר בזאת השאלה, כי הנח האדם כמעשיו יש לו עתים מזומנים ומעשים מיוחדים, יש מעשים כאלה אשר בהן זחיר האדם ביותר לעשות אותן כדיוק, ונזחר לעשותם על צד חיות טוב מבלי שיחמר בהם אף בחוש השערה, ועל כל פרט ופרט מדרקס כהם שיחיו בשלימות עצום כמו לרכרים חנונעים לכריאותו ולחיוו ושהנשמה תלויה בו, או מדרקס האדם לעשות המעשה כדרקס עצום, ואם הוא רבר שאינו נונע לנפשו ולחיוו, אף שצריך האדם לעשות המעשה ההוא, אינו מדרקס כמעשה הזה לעשות אותה בשלימות, כיתרון הכשר, שלא יחמר בה אף קוצו של יור, כי מכיון שאינו נונע לחיוו, נכון הוא לוותר מעט ולחסר איזה פרטים מהמעשה הזה, וכמו כן יש זמנים מיוחדים לאדם, שמתחלה האדם כהם כדעותיו ובהרנשותיו, יש זמן כזה אשר האדם מדרקס בו להגיד האמת ויש זמן כזה אשר האדם מוכשר לשקר בעת הזאת, וכמו ראמרנו (רמאי פרק ר') הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות, ושבת לעשרו, ושואלו בשבת יאכל על פיו, חשבה מוצאי שבת לא יאכל ער שיעשר, ופירשו משום ראימת שבת עליו שמתיראים לעבור עבירה ולשקר בשבת יותר מבחול, הרי רואים אנחנו מזה שלא לבר כמעשיו כי אם גם כרכורו, לאו כל האדם שוים, ולא כל הזמנים שוים, והנה ברין פירות רמאי חייבו חכמים להפריש מעשה, והם אינם נאמנים לומר שכבר הפרישו מפני שאינם נאמנים וחשודים לשקר, אבל תרומה לא חייבו להפריש מפני שנאמנים לומר שהפרישו, מפני שתרום

באמת אם נתכונו כמחשבותנו, על רכוי החזרות בתורתנו הקדושה, שלא נשבע לשוא ולשקר, תעלה תמיחתנו ער מאד, הלא זה מותר את רכוי חפסוק, מרכר שקר תרחק, שאסור לכל אדם לרכר ולחניר שקר בכלל אף בלא שבועה, כי כל רכורו של אדם צריך לחיות אמת ויציב ואל ישנה האדם מרכורו, ובנמרא (כ"מ מ"ט) יחא חז שלד צדק ולאן שלד צדק, ולענין שבועה נפסק כנמרא (שבועות ל"ו) חז חז שבועה לאו לאו שבועה, חרי רואים אנחנו שהרכור בעצמו של האדם נחשב לו בשבועה, כי מכיון שאומר האדם חז או לאו, צריך לקיים כל רכר היוצא מפיו, וכמו שכתוב בכל היוצא מפיו יעשה, ואיך חזירנו חשם יתכבד בתורתו על שבועת שקר, וכמו שנבפל בעשרת הרכרות, כיתרו וגם כואתחנו, לא תשא את שם ד' אלחיד לשוא, וגם בא הצווי ולא תשבעו בשמי לשקר, מאחר שגם בלא השבועה צריך לקיים רכורו, ואסור להגיד שקר על לשעבר, או על להבא, איסור שבועה זו למח? ומרוע יגדל העונש של העובר על שבועתו, וכמאמר התנא באבות (פרק חמישי) חיה רעה כאה לעולם על שבועת שוא, יותר מחעובר על רכורו, ומכיון שחזיר חשם מלשבע לשקר, יוכל האיש לחשוב שלרכר שקר בלי שבועה אין איסור, ומותר לו להתחפף לכל צדריו, ולאמר חז על מה שאמר מקורם לאו, בשעה שבאמת אף בלא שבועה האיסור במקומו עומד, וכמו שחזירנו ולא תשקרו איש בעמיתו.

וביותר צריך להבין גורל התמיהה, כמה שמצינו אצל ד' שגם אצלו יתכבד יש נפסא מינה, אם אמר כרכור בעלמא או נשבע לקיים רכורו, וכמו שנאמר נשבע ר' כימינו, ורכה כר כר חנא סיפר ששמע קול מן השמים, (בבא בתרא ע"ד) אוי לי שנשבעתי, ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי, וכנמח מקומות מצינו שבועה אצל השב יתכבד, כאילו חס ושלום בלא שבועה אין לו לקיים רכורו, והלא הוא אמת ורכורו אמת, ורכר אחד מרכריו לא ישוב ריקם, ושבועה זו אצלו כוראי למותר הוא, וחקושיא

ובשמו תשבע

הגרון

כבוד

דרוש

זה שאסור לשנות בשאר מילי מצד הריון, שאם נאמר שמצד הריון אסור לו לאדם לשנות ברכורו, איד מתירין לו לשנות באלו, ופירש רש"י ז"ל משום מרת ענות, ומשום מרת צניעות, ואיד ירחו המדות האלו את האיסור של אמירת שקר, אלא שגם זהירות מאמירת שקר הוא גם כן מצד מידת חסידות, וברכרים אלו שיש בהם מרת ענות וצניעות, רוחין את מרת החסידות של אמירת האמת, ומותר אף לרכנן שעליהם מוטל יותר להתנהג במידת חסידות, לשנות בחני תלת במילייהו, וכן ממאמרם (יבמות ס"ה) מותר לו לאדם לשנות ברכר השלום, נראה שהשלום רוחה האיסור של רכור שקר, ואם היה מצד הריון האיסור של שקר, מהפסוק ולא תשקרו איש בעמיתו, ואז היה לאו בכל הלאוין, ואיד ירחח אותו חמרה של השלום, ואיד מצינו שמרה ממירת חסידות תרחח לאו של תורה, ולכן נראה מזה שלרכר שקר בעלמא אף שאין נכון מצד חסידות, אד אין איסור בזה אם לא יוצמה מזה שום רעה לשום אדם, וגם הנמרא (סוטה מ"ב) ארבע כתות אין מסבלין פני שכינה: — כת לצים, כת שקרנים, כת הנפים, כת המספרים לח"ה, ושקרנים משום רכתיב רוכר שקרים לא יכוז לנגד עיני, גם כן מרכר בשקר בזה אשר מרעי לאינשא ומזקי לחו, כמו שאר חתנות שהשב, אבל אינו מעניש לאדם המשקר מכח מכעו, ובשעה שברא חסב"ה עולמו, והאמת בא כמענה שאל יברא האדם שכולו מלא שקרים (מ"ר בראשית פ"ה) השליך את האמת ארצה וברא את האדם ולא חביט על מענת האמת, אף שידע חסב"ה שסופו לשקר, וכן איתא (ילקוט ישעיה ס"ג) ויאמר אד עמי הם, דרש ר"א וכי לא היה גלוי לפניו שהם עתירים לשקר, תלמוד לומר אד חלק גלוי היה לפניו שהם עתירים לשקר, הרי אף שעתירים לשקר קראם עמי אתם.)

ובספר

שתרומה הוא כתיוב מיתת, והכל נזחרים בה, הרי רואים אנתנו שכרכר הוח מרסקים לחניר האמת, וכרכר שאינו נונע לחיו אינם מרסקים ועלולים לשקר.

ולא אד עמי הארץ חשורים לרכר זה, כי אם גם חכרים ואנשי מעשה נכשלים בשקר כרכר שאינו נונע לריון איסור, או לריון ממו, ומה שכתוב בתורה (פרושים י"ט), ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו, פירשו חכמנו בספרא, שהפסוק מרכר כתביעת ממו, אם מכחש בה ונשבע על שקר, וכן הוא בנמרא (ב"ס ק"ו) אד לרכר שקר בעלמא אין כתוב מפורש כתורה לאיסור, ומה שכתוב (משפטים ב"ג) מרכר שקר תרחק, ככר פירשו במכילתא שם, שהוא אזחרה למרכר לשון הרע, או תזחרה לדיין שלא יושיב אצלו ריון כור, ותמעם שלא אסרה התורה במירוש מלרכר שקר, מפני שאי אפשר לו לאדם להזהר בזה, ורק מצד מרת החסידות צריך האדם ליוזהר מלחוציא רכר שקר מפיו וכמ"ש על ידי דור מלך ישראל, מי האיש התפץ היים אוהב ימים לראות מוכ, נצור לשונך מרע ושפתיך מרכר מרמה, וגם משם אין ראיח שאין לו לאדם לרכר שקר, כרכר שאין חכ לאחרים, והרע או המרמה שאורותם מרכר ארונו דור, הוא אד באופן שיצמה מזה איזה ריעותא לאיש לממונו או לכבורו, אבל כרכר שלא יתח שום רעה לשום אדם בעולם, איזה איסור יש בזה, ומשעה שהוסיפה הוח האשה הראשונה על ציוי ד', ואמרה שקר בתשובתה על שאלת הנחש, אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן, ותיא הוסיפה איסור נניעה גם כן, נטבע כטבע מין האנושי לשקר להוסיף או לנרוע, וזהו הוזהמא שהמיל הנחש אל האשה בשעה שבא אליה, ולא תמצא בעולם איש שלא נכשל ברכור שקר, רק אחר או שנים בדרו, ואם תשאל להשקרו לאיזו תכלית הוא משקר, אין מילים בפיו להשיב סיבת הרכר, כי באמת שקרונותו אינה תלויה בשום סיבה, ורק מכח מכעו אשר הוא רע מנעוריו, מתליף הוא רכורו עשרת מונים, ומחנמרא (ב"מ ב"ג) בחני תלת מילי עבירי רכנן דמשני במילייהו, במסכתא, כפוריא וכאושפיזא, מוכן שבשאר דברים אסור לשנות, נובל לאמר שהיינו רוקא לצורכא מרכנן, שעלינו להתנהג במרת חסידות יתירה, וגם צריך ליה בכלל לקצר ברכורו, כמו שאמרו (ביצה ב'), האי צורכא מרכנן ראמר ליה חכריח מילתא, לא ליהדר ליה מילתא מפי ממאי ראמר ליה חכריח, ואף אם נאמר שלא רוקא רכנן, אין ראיח ממאמר זה

• אל ימעה הקורא שמתירים אנתנו לדבר שקר ת"ו, הלא אמרנו, כי מצד מידת חסידות בודאי אסור לחוציא שום דבר שקר מפנינו, ואד דברנו מצד הריון ואמרנו שמצד הריון אין איסור מלומר שקר רק בנוגע לשום אדם בממונו או בכבורו, ולפלא על בעל דרך המלך על חסב"ה בחלכות דעות שמביא ראיה שאסור לגנוב דעת העכו"ם משום מדבר שקר תרחק, ומביא ראיה מגמרא (שבועו ל"א) כגון דאמר ודאי חד מתרא אית לי ותא את קום תתם ולא תימא ולא מידי אסור משום מדבר שקר תרחק, ותיאית תוא אף למ"ד אף לחסידותו מותר, ובאמת לפי דברינו אם אינו נוגע

תרי"ג מצות

דרוש

כבוד

ובספר מעלות חמדות לחרב החסיד רבי יחיאל, השיב בהארכה מיני רכורים של הארם, שיש רכור כזאת שאם ירכר כהם אינו מוצא כהם לא הנאה ולא תועלת, ואם ישתוק מהם אין כהם חיוס ותועלת, וזהו רכר שער אשר אינו מכיא שום חיוס לשום אדם, ואומר שגם כאלו מוכ לשתוק מהן לחסל משאם מעל גופו ולשונו, וזהו כמו שאומרים לו לאדם שמוכ לו שלא לאכול הרכה, ורק ימעט באכילתו לטובת כריאותו, וככל זאת אם אוכל יותר מעט רכרים חמותרים, אינו עושה כזה שום איסור, ורק הצריקים ממעטים באכילתם, ואוכלים רק כפי החכמה, וכמו כן ברכור אף שמוכ למעט כהם וכמו שאמר שלמה על כן יחיו רכריר מעטים אד אין כהם איסור אם אינם מכיאים חיוס.

ובמאחר שהארם אינו מרסק כרכורו, לעמוד על קו האמת, והסכ"ח הפץ שבענין החורה והמצוה יחיה וזכיר מאד לעשותם כדיוס עצום, חוסיה חסכ"ח שבועה על ישראל כעמרם על הר סיני לפי מה שכחוכ בתורה, ואינו דומה רכור כעלמא לשבועה כי שבועה מוכרח הוא האדם לקיים וכתוכים מיוחדים נאמרו ונשנו בתורה שלא נעכור על שבועה, וכןמרא נפסק הרין ששבועה אינה חלה על רכר מצוה מפני שמושכע ועומר מהר סיני, וכן נאמר על ירי חכמנו (כמס. נרה) שמשכיעין את האדם קורם צאתו לאויר העולם הוי צדיק ואל תהא רשע, הרי מפני שקיום התורה הוא רכר יקר ער מאד, והוא חיינו ואורד ימינו, לא סמך הסכ"ח על רכורנו שאמרנו נעשה ונשמע, ורק חשכיע אותנו לשמור את כל רכרי התורה, ולכן הוחיר ככמה חוחרות על שבועה שוא, כאלו אומר הוא אל האדם, אם נשכעת לעשות רכר זה או אחר מוכרח אתה לקיים שבועתך, וגם הסכ"ח כככורו נשכע על כמה רכרים, לא ח"ו שכלא השבועה לא היה מקיים רכריו, רק להראות וללמד לכני ישראל עם קרובו, שעל רכר יקר ונככר אשר ירצו לעשותם ישכעו על זה, ואז יחיו נזחרים לעשותם מכה שבועתם, וממנו יראו וכן יעשו, שכמו שהסכ"ח אינו עוכר על שבועתו, כן הם יחיו וזחרים מאד לקיים כל רכר אשר חל עליהם שבועתם, וכל רכור ורכור חיוצא מפי האדם כשבועה, צריך להיות אמת לאמיתו, כי כל העולם נזדעזה כשעה שאמר חסכ"ח

ובשמו תשב

הגרון

הסכ"ח לא תשא את שם ר' אלהיך לשוא, וכן כערים משכיעין אותו להגיר האמת, (שכועות כ"א) וכן משכיעין את הכחן גדול כמעשה יום הכפורים שכל ישנה לעשות כמעשה הצרוקים (יומא י"ח) כי ידעו שאם ישכע, אז כודאי יקיים שבועתו, באשר שעונשה גדול ער מאד, שכתוב כה לא ינסה ר' את אשר ישא את שמו לשוא, וכן כיו אדם להכירו כמשא ומתן, צריך ומוכרח לקיים מכה שבועתו, אם נשכע להכירו כאיזה רכר כמקח וממכה, וכלא שבועה יש למ"ר שכרכים כלכר אין כהם משום מחוסרי אמונה.

וכמה מכויר הרכר ומגונה האיש, אשר מוציא שבועה מפיו ואינו מקיים הרבר אשר נשכע עליו, כי מלכר גדול האיסור הרובץ עליו מן התורה, נתעכ ונאלח הוא מחכרת האנושי ואף אם כלא שבועה אם אינו מקיים הכטחתו, מאוס הוא כעיני האדם, כי אינו דומה אם אחר מספר רכרי שער כלי סכה ותכלית, לאחר אשר משיב על שאלת הכירו חן או לאו, כי אז ההן או הלאו הוא כעין שבועה, מכל שכן אם נשכע לעשות רכר זה, ואינו מקיים, מאוס הוא וצא טמא יקראו לו, ולא אד לפי ריננו עוכר הוא על לא תעשה החמורה של שבועה שוא, כי אם גם כריניהם מטילים עונש גדול וחמור על הנשכע לשוא, כי כאמת אינו שוא איש הנשכע לשוא, להקרא בשם איש, ומה יתרון לאיש מכל כעלי חיים, אם לא ככה רכורו אשר כרכו ר', ואם הוא אינו שומר הכטחתו, ואינו זכיר כשבועתו, אין לו שום יתרון על כל כעלי חיים, ואין לאדם לרור עמו כסכוכה אחת, ולכן העונש של שבועה שוא, גדול הוא ער מאד כמאמר חכמינו ו"ל, היה רעה כאה לעולם על שבועה שוא (אבות פרק חמישי), כי מכיון שאין לו יתרון על שאר כעלי חיים, מדוע יפריש ר' את כעלי חיים מחוץ למחנה, ולא יתן להם לכוא לעיר להתערב עם אנשים, אם גם האנשים היות המת, ולכן נותן רשות להיות היער לכוא חעיר, ולשלוט גם על האדם החיה שכעיר.

וכמה אנשים תועים ומתעים, כי כהוציאם שבועה מפייהם מכוונים הם על רכר אחר, ואין פיהם ולכם שוים, נשכעים כפיהם ולכם כל עמם, וסומכים על מאמרם (שכועות כ"ט) כשמשכיעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משכיעין אותך, אלא על דעתנו ועל דעת בית ריו, וכן מצינו כשחשכיע משה את ישראל אמר להם דעו שלא על דעתכם אני משכיע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעת

לממון, כמו כהן שאף לחטעותו מותר, אז אין שויד על זה מדבר שער תרחק, וכמו שחבאנו מחכילתא על חפסוק חות.

רעתי, הרי שאם לא אמרו לו רברים אלו יוכל לאמר שנשבע על דבר שחיה בלבו, ולא על מה שאמר בפיו, וזאת הוא ביד החושבים בו, כי לפי תירוצם של כעלי התלמוד שם, השבועה הוא על מה שמוציא בפיו דוקא, ורק שאנו חוששים משום קניא דרבא, או משום רעבורה וזה נקראת גם בן אלוה, (ע"י שם בפוגיא), ובאיזה אופן שחוא אם האיש מוציא שבועה מפיו בין על לשעבר בין על לחבא, ואינו מקיים שבועתו, או נשבע על שקר לשעבר, הוא מחאנשים שאין הדעת מובלתם, וחוא מחלאת מין חאנושי, ומקולקל הוא חרבר לראות בין סוחר ישראל שתיכף בבואך לקנות אצלם איזה דבר, מיד ישבעו בכל מיני שבועות בין על טיב הסחורה, ובין על המסח, שחם בעצמם שלמו עבור הסחורה יותר ממה שאתה חפץ לשלם, ובפנותך שכמר ללכת, יחזיק בכנה בגדר ואינו מניח, ויפחות חרבה מהמחיר הקודם, וגם כן כשבועה שחוא בעצמו שלם עבור הסחורה יותר ממה שמבקש, ושניהן שבועות שקר הם, כי בעור מעט ישבע עור הפעם לסתור מה שאמר מקודם, וכבר מפורסמים הם הסוחרים חקטנים במורד חעיר שלנו בזה.

וברור הוא אצלי שאינם עושים זאת מפני קלות דעתם לשבועה, הם בעצמם אנשים כנים וחרדים מלשבע על שקר, ואף אם תשקול על ידם כל הון דעלמא לא יוציאו שבועה מפיחם על שקר, ואלפי אנשים אשר באו אלי לרין ביניהם בעניני ממונות, בטענות ומענות במסח וממכר, וכמה פעמים נתחייב חנתבע שבועה או קבלה בחרם, או הפך על התובע ליסבע וליסול, לא חפצו בשום אופן ליסבע, מפני יראתם הגדולה פן יכשלו חם ושלום להוציא שבועת שקר מפיחם, ואם רואה אתה אותם בבית מסחרם תשמע כי על כל דבר קטן וגדול מוציא הוא שבועה מפיו לשקר, ולא עוד אלא גם בעמרו לרין וחוא מתווכח עם בעל דינו בטענותיו, נשבע כמה פעמים לבעל דינו כי האמת אתה, ומכיון שחרב אומר לו ליסבע מונע את עצמו מזה, ומה זה? מרוע נתהפך כרגע אחר מנשבע לשקר לאיש אשר שבועה ירא, ומזה ראיח שמח שנשבעים בבית מסחרם ובטענתם, הוא לא מפני קלות הדעת, כי אם שאינם מרדקים וכן דרכם חרע אשר חתרנלו בזה, וחרגל נעשה לחם כטבע שני להוציא שבועות מפיחם על לא דבר, אך באמת הוא מרח מונח מאר, וחחיוב הוא לעוררם על זה, ולחוכיחם על פניהם על חרגלם חרע

חרע, כי מלכר גורל האיסור מחוצאת שבועת שקר, עור גורמים לזח שנחיה לשמצה בקמינו, להוציא קול שקר עלינו, שמוציאים אנחנו שבועה לשוא, ומי לא ירע את רע גורל אומתנו, אשר בכמה זמנים ובכמה מקומות, חנחינו עמים רבים בבית משפטם, שבועה מיוחדת לאיש מישראל, משונה מאשר לאיש אינו ישראל, באמרם כי איש ישראל אינו ירא מחשבועה כמו האיני יחורי, ולכן צריך לנחוג בו באופן משונה, לחסיל עליו יראה יתירה, ובקושי רב עלח לחם למנהיגי ישראל לבטל מחם גזירה כזו אשר העטיפה חרפה על עם ישראל, והכל מפני שראו שיחורי מוציא שבועה בכל עת מפיו, ולא ירעו לחבחין בין דבוריו של יחורי בביתו ובמסחרו, לרבוריו בעת עמדו למשפט בבית המשפט.

ומפני שרצה האל יתברך ללמוד אותנו גורל עור השבועה, ושנתיחם אליה באימה וביראה, ושנדע כי עלינו לקיים את אשר נשבענו עליו, צוה אותנו בתורתו המצוה ובשמו תשבע, כי האיש המאמין באלהיו, ויקר הוא אצלו מנפשו ומחיו, ואם הוא נשבע בשם אלחיו מראה את עצמו כי שבועתו עומרת אצלו כמעלה עליונה, והוא ישמור לקיים אותה, כמו שנשמור לעשות דבר הנוגע באמת לחיו ולבריאותו, וצוה עור ושם אלחים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיר, *) כי מאחר שאסור לך לחאמין בעבורה וזה, ושקץ תשקנח נאמר לך, אם תשבע בשמח, מראה אתה שחשבועה אינה שוח אצלך כלל, ורק אם תשבע בדבר חיקר וקרוש אצלך, או תראה כי שבועתך קדושה היא אליר, וקרושי ישראל מרדקים עור ונוחרים מלשבע גם אף על האמת מפני גורל חומר השבועה. (**)

וזח

(*) ופעם אחת בעמדי בערכאותיהם לפני השופט במשפט אחי, הגישו לפני ספר שאשבע בו, ובאשר שלא חורגלתי בבית בזה ולא עלח על דעתי למחות, חנחתי ידי על הספר להשבע בו ותיכף נזכרתי כי הספר הזה טמא הוא לנו וברית חרשה הוא ואסור להשבע בו, מפני חלא העשה ושם אלחים אחרים לא תזכירו, ומחיתי בבית המשפט לפני השופט מדוע חם נוהגים לאיש ישראל להשבע בדבר בזה, וחשיבו לי, כי חם אינם מאנשים על זה, ומי שאיננו חפץ להשבע בו יוכל להשבע בתרמית יד, ומצות גדולה לפרסם דבר זה בין אחינו בני ישראל.

(*) ונוכל עוד לאמר שמפני זה וחיר הוא איש יחורי חרדי להשבע אף באמת, כי בשבועת חקדון אמר רב הונא שמשיבין אותו מקודם שבועה שאינה

תרי"ג מצות

דרוש

כבוד

הגרון

ובשמו תשבע

גידיו ועצמות, ועכשיו הוא ריק מכול, היינו שמראין לו גורל ערד השבועה שחיי הנשמה תלויה בה, שאם לא יזהר בה יוכל לאבד גם הוא גידיו ועצמיו, ור' יונה מוסיף שאפילו על האמת לא ישבע שאז מראה יותר שערך השבועה גדולה אצלו, והרחמן אשר כרת ברית את אברהם ושבועתו ליצחק, ואשר השביע את האומות שלא ישלמו בישראל יותר מדי, ושיענו למען שמו הגדול, ויוציאו מאפילה לאור באור ההיים בציון וירושלים אמן.

הארם

זוהי הבוונה מהמדרש הנצב בפתח רדושנו, מפני מה משביעין את האדם בספר תורה, ומביאין לפניו נורות נפוחין, לומר אתמול היה הנור הזה מלא גידיו

ברשותו, דחיישונן שמא יוצא אחר כך את הפקדון ונמצא שחוא נשבע לשוא על שיווי הפקדון (ב"מ ל"ד) וא"כ חכי נמי אם ישבע באמת וידעו הכל כי חצד שכנגדו טענתיו היו בשקר יסודם ואיש חרד באמת אינו חפץ שיכשל תבירו על ידו ויחיה מוחזק לאיש שקרן!

מפעים

האדם כאשר הוא חלק אלוה ממעל, וחוא נאצל ממנו יתברך, ואין בפרט אלא מה שבכלל, ואם נשמתו של האדם נחצבת מתחת בסא בכבוד, יש בה אלו חשרשים וחיסודות ממה שנחצבה וחבמינו אמרו (שבת קנ"ב) נשמתן של צדיקים ננוח תחת בסא חכבוד, ואם בחשורש אצל השם יתברך נמצאו כל המדות המוכות בפסוק אל ארץ אפים ורכ חסד ואמת, בן צדיק לחמצא מרותיו יתעלה אצל בראיו אשר לוסחו ממנו, וחחלק צדיק לחרמות אל הכלל, ולכן למרו חבמינו (סוטה י"ד)

מה הוא חנון ורחום וקדוש צדיק ישר ותמים נבון וכיוצא בזה שבנוחו אותו הנביאים, אף האדם חייב אדם לילך בחן בכל בחו, וכן למדו מהפסוק זה אלי ואנוהו חוי רומח לו (שבת קל"נ).

והנה באמת קיום העולם וחשלמתה תלוי בזה שאם ילך האדם בררכי המדות המוכות, או יתקיים העולם, ואם לאו יוחזר העולם לתחו ובחו, כי איך יתקיים העולם אם לא יחיה בהאנשים מדת ארץ אפים, או מדת החנינה והחמלה, וכל העולם בולו רומח בנוף אחד, אשר חלקי אבריו צריכים לחתחשב אחד עם רעהו, וחעינים דואנים גם עבור חשנים, וכן חירים עבור חרגלים, כי בולם אחוזים ורבוקים יחריו ובאחר נחשבים, ואם תחמא חיר ונוקף אצבעה ונורמת צער ויסורים לשאר אבריו חנוף, אין לחעינים לבעוס תיכף על חיד ולעונשה בחתיבת האצבע, רק מוטל על חעינים לחאריך את, לראות ולהחבונן אולי יש עצה לחעלות ארובה ומרפא, ובחמלת חעינים על חיר יחמלו על עצמן, כי אם יתאבזו עליה ולא יחוננוה תצמח לחם רעה, ואם ימלאו תיכף חמה לעשות נקמה בחיר, לחתוך את האצבע ולהשליכו מעל פניהם, יסבלו גם חמה מחסרון יד, וכן בכל אבר ואבר מאברי חנוף, מוטל עליהם לחתיחם אלו לאלו ברחמים רבים.

כן העולם בכלל, אשר חלקי אנשיו דומים לאברי חנוף, וכל אחד ואחד צריך לחתחשב עם רעהו ולדאוג בעד חבירו לרחם ולחנן עמיתו, ואז יחיה טוב

דברי יעקב

בגמרא נצח מליעל (ל' ע"ג) דרשו והודעת להם את הדרך זו גמילות חסדים, ילכו זו זיקור חולים, זה זו קנורה, ומהגמרא זו חשנ נעל הלכות גדולות נמנן העשה של וללכת בדרכיו, להלניש ערומים, לקנור מתים, לנחש אצלם, זיקור חולים, והרמז"ס השיג על הנה"ג נזה נשורש השני ואומר, והנסמכים נחשנה זו חנו נכלל המצות נקור חולים, נחוס אצלם וקנורת מתים נענור הדרש הנזכר, וחשנו כי כל פועל ופועל מאלו הפעולות מזה נפני ענחה ולא ידעו כי אלה הפעולות כולם דומים להם נכנסות תחת מזה אחת

מכל המצות הכתובות נצאור והוא אומר יתנרך ולהצת לרעך כמוך, וכן נהיד החזקה הלכות אצל חושנ נמצות עשה של דנריהם להוליא חמת, ואף על פי שמדנריהם הוא הרי הן נכלל ולהצת לרעך כמוך, והייט שאף שכל המצות האלו חין נפרטן טוי מן התורה, וקרא אסמכתא נעלמא הוא, אך נכללן כולן מדאורייתא חמד ולהצת לרעך כמוך, וכן נקריית סופר להרנ המני"ט הלכות אצל פרק י"ד, וז"ל מצות גמילות חסדים דרך כלל הוי דאורייתא, נכלל ולהצת לרעך כמוך, וגלמד מדכתיב והלכת בדרכיו, וכו' שדרשו חז"ל ופרטי גמילות חסדים מדנריהם.

והרבה מן הראשונים המליצו על הנה"ג, שגם הוא חינו סומך על הדרש של והודעת להם את הדרך ילכו זה, אלא סומך על הפסוק של והלכת בדרכיו, וכדרשת חז"ל נסוטה, מה הוא קנור מתים אף אתה הוי קנור מתים, ואם גם הרמז"ס סונר שנכללן הם מן התורה, מקרא אחר של ולהצת לרעך כמוך, כמו כן הנה"ג סונר שהוא מן התורה מקרא של והלכת בדרכיו, ואם החכמים ז"ל דורשים כל אחד ואחד ניוחד נסוטה שם מה הקנ"ה מנקר חולים וכו', מה הקנ"ה קנור מתים וכו', וכל אחת מהן נכללת נכלל והלכת בדרכיו, עלינו לאמר שכל אחת ואחת נפרטן גם כן מן התורה, ואחר שרנן אמרו שכל אחת נכללת נהלכת בדרכיו.

והנה הרי"פ נספר המצות הקשה לפי דברי הרמז"ס דכל הנך שנמנו נאלו מליאות פ"ג דנצח מליעל הוי ליה נכלל עשה דולהצת לרעך כמוך, וגם קנורת מתים

מפעים

טוב גם לו, ויוכל להתקיים בעולמו, ודעות בני אדם משונות זו מזו, כשם שאין פרצופיהם דומות זו לזו, ומח שאוחב האחד ישנא השני, וממח שאחד מסכל נחת והרחבת, הדבר הזה יגרום לחשני צער ויסורים, וכל אחד צריך למבול את חבירו ולחאריך אליו אפוי, ולא שימלא שנאה וקנאה לעשות נקמתו בו, ולא לבד באנשים פרטים צריך לחמצא כל המדות הטובות, ולחתיכם עם רעו כרחמים, כי גם כל המדינות מיושבי תבל ושובני ארץ צריכים לחתיכם אחת לרעותה בצדק וביושר, ואם תחטא האחת בעניני עסק או בדרך פוליטי, צריכין האחרות לחאריך לה אף, ולא לשלוח תיבה חרוב לחניף עליה מלחמה ולצור עליה עד רדתה, וד' איש מלחמה ובטוח בנצחונותיו, אינו מתנחל תיבה מדון את שונאיו, מתרח בהם הרבה מפעים, מאריך אף מתחנן שייטיבו דרכם, אולי ישובו מחטאם ומדרכם הרעה, ואך כאשר יתעקשו מבלי לשוב וכל חתראותיו לא יועילו, אז שולח בהם חרן אפוי לחומם ולאבדם, ומכל שכן האדם אשר אינו בטוח בנצחונותיו, ואינו בטוח גם כן שהצדק אתו, ואולי כהצעתה חבאה לא עשו, בודאי צריכה המדינה או העם להכליג על שאיפת נקמתם ותאות המלחמה ולא לצאת לריב מחר.

לא לבד נשתכח האל יתעלה במדות טובות, אלא שגם לפעמים נאמר עליו שהוא משתמש במדות שאנחנו קוראים אותן רעות, והן לטובת העולם וחכירות, ונאמר עליו שנוקם ד' ובעל חמה, חרי שיש בו מדת הנקמה, וכן אל זועם ככל יום, חרי שיש בו מדת חכמה, ומשתמש בהם לטובת מין האנושי, לחכם חטאת ולכער רשע, וכמו כן צריך האדם שיחיה בו לפעמים המדות האלו, וגם הוא יפעל בהם לטובת רעו וחברת מין האדם, והתורה שצותה עלינו לרחם על אחינו, התורה הזאת בעצמה צותה עלינו לא תחום עיניך, לא תחטול ולא תכסה עליו, ותחכמים אצלו, כל מי שנעשה רחמני על האכזרים לבסוף נעשה אכזרי על הרחמנים, ודוד המלך אמר, הלא משנאיך ד' אשנא תכלית שנאה שנאתים, אך צריך האדם לידע כי נגד האמת דרכו, וכי תכלית המדות הרעות טובילות אל הטוב, וכמו אצל השם בתיב נוקם ד' ובעל חמה, חיינו שהוא בעל חבית על החמח ועושה בו ברצונו, כן על האדם לחיות המדות נתונות ברשותו, להטות אותן לכל אשר יחפוץ, ואם משלם לאדם רע ברשעתו, יעצור

דברי יעקב

מתים נכלל, קשה להצין תירוק הגמרא נפרק נגמר הדין (סנהדרין מ"ה) על הקושיא וכי תימא ליעבד נה תרתי, היינו נאשה הנסקלת להורגה וגם לנזותה, אמר רב נחמן אמר קרא ולהצת לרעך כמוך נרור לו מיתה יפה ופירשו התוספות שי"ת משום דלרעך כמוך לא שייך מחיים דחיך קודמין, ולכן קלי על לאחר מיתה, שתנור לו מיתה יפה, ולפי הרמב"ם שחיו קטורה הוא מן התורה מקרא ולהצת לרעך כמוך, הרי נריך הקרא לחיו קטורה לכשרים, ומנין לנו לדרוש למיתה יפה לרשעים, אדרבא לא היה נריך לנו לדרוש הפסוק לזה שנחום על רשעים, היכל שאין הפסוק מיותר ולריך לענין קטורה, שמהו לקטור את המתים, ונפרט לדברי הרד"ק נחשונה ת"א סימן שי"א, דליכא עשה של קטר תקטרו אלא נהרתי בית דין ולא נשאר מתים, ומה דאמרינן בגמרא (סנהדרין מ"ז) רמז לקטורה מן התורה מנין, ת"ל כי קטר תקטרו, מכאן רמז לקטורה מן התורה והוא על כל המתים, הוא אסמכתא בעלמא, ומה שנאמר נחשנה שם ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה, הוא לענין הלאו דלא תלין, אבל העשה הוא אך להרוגי בית דין, ולהכי איצטריך ולהצת למצות עשה דקטורה, ומנין לרבות נרור לו מיתה יפה להרוגי בית דין.

ובאמת

לפי הנחתו נדברי התוספות שנרור לו מיתה יפה הוא לאחר מיתה, אין נפקא מינה בין כשרים להרוגי בית דין, שכיון שנעשה נהם דין ונסקלו ונתלו, הרי מיתתן כפרתן, ולריך לנהוג נהם כמו נשאר המתים הכשרים, ותרתי שמעית מזה הפסוק, מצות הקטורה וגם שלא יהיו נזוין לאחר מיתתם, וקטורה נמי משום נזיונא להאציעיא בגמרא שם, והנזיונא לפי פירוש רש"י שם, שלא יתנו לעין כל שיראוהו מת וגרעק וננקע, ואם יקטרו ערומה, אז יש נזיונא ניותר, ולכן מתרצת הגמרא, נרור לו מיתה יפה, שלא תהיה לו נזיון, והוא נכלל במצות הקטורה, כי שניהם משום נזיונא ואסור לגרום נזיון לרשע אחרי שקבל עשה, כמו לאדם כשר, ואדרבא כמו שלמדנו שחיו לקטרו מקטור תקטרו, ולא הוא דומה לכשר שחיויינים לקטרו מהפסוק ולהצת לרעך כמוך, וכיון ששניהם שוים לענין נזיון, ומה שאין קוברים רשע אלא לדיק הוא מפני הנדיק, שלא יאמרו שמת גם הוא נרשעתו כחצירו, ואם כן סרה קושייתו על תירוק הגמרא.

אלפי דעתי אי אפשר להעמים כוונה זו נדברי התוספות, לומר שדעת התוספות שמהו זו אינה נהגת מחיים, והרי נכמה מקומות נש"ס מלינו שגם מחיים מלוויים אנוהו נמנה זו, כמו נגדה (י"ז ע"ב) אסור

דברי יעקב

אסור לאדם לשמש מטתו ניום שמה יראה דבר מנוה
נה ותחננה עליו, וכתיו וזהב לרעך כמוך, ועוד נהנה
מקומות, אך כוונת התוס' שעל מחיים יש סתירה לה
מהכלל שכלל ר"ע מהפסוק וחי אחיך עמך, חייך קודמין
לחי' חניך, ואיך נוכל לאמר כמוך ונכל דבר אשר יקרה
לאדם נחיו יקדים את ענינו לחניו, וטעם הנראה
מחיינת כן, ומוכרחים לאמר שהכתוב מדבר נדברים אשר
אין שייך לאמר חייך קודמין לחיי חניו והדבר אינו
נאע לו לענינו רק לחיי חניו, ולא חיינתו התורה לעשות
לחניו הדבר הזה, כאשר היה עושה אם הדבר נאע
לו לענינו, וכוונתו שניאר הרב רבינו יונה הפירוש והאמת
לרעך כמוך כשם שתנור לך מיתה יפה כך תנור לו
לפי דמיון דעלך פני לחניך לא תעני, זה הדבר יותר
שייך נמיתה, כי מה לו אם חניו ימות נמיתה מנוולת,
האם ינח לו טונה מזה? ולכן נאנו לנור לחניו
מיתה יפה מפני הפסוק והאמת לרעך כמוך, וכוונת
התוספות, שיותר יש לנו לדרוש לרעך כמוך על לאמר
מיתה, שאם שייך הפסוק בכל ענין ואופן, שאינו נאע
לו ולא ינח לו טונה מלמה מיתה ימות חניו, מה
שלין כן אם נדרוש על מחיים, אז יש אופן שאי אפשר
לו לאדם לקיים לרעך כמוך, וכוונתו שאלמר רבי עקיבא
לכן פטורא צנא מניעה, שאמר, מוטב שימותו שניהם
ואל יראה אחד נמיתו של חניו, ור"ע אמר מהפסוק
וחי אחיך עמך, חייך קודמין לחיי חניך.

ומוכרחים אנו לומר נכוונת התוספות כמו
שאמרנו, שאם לא כן, להלן נגמרא
(סנהדרין נ"ג) גני מלח הנשרפין, ילפינן דשריפה היא
שריפת נשמה וגוף קיים, מהפסוק והאמת לרעך כמוך,
ושם הוא נדרש על מחיים, שלא יהיה לו נער הרבה
נשעת מיתתו אם נשרפו שריפת הגוף, כי אחר המות
אין נפ"מ אם נשרף גם הגוף או רק נשמתו, ויש סלקא
דעתא דגמרא שם שגם נשריפת הגוף אם נפיש חילי
זמורות כי היכל דלשרוף לעגל גם כן יקיים והאמת
לרעך כמוך, ואחר מיתה אין שייך זה ועל כרחך צריך
לומר שהדרשה הוא על מחיים, אך יותר טוב לדרוש
על שעת מיתה, מפני הטעם שאמרנו שאם יכול לקיים
נאמת לרעך כמוך, מפני שאין נאע לו, וגם אז עלול
האדם לומר יותר משלו לטונת חניו, וגם מנופא
דגמרא מוכרת, דאמר לימא דרנ נחמן תנאי היא, וחי
דכולי עלמא לית להו דרנ נחמן וקומיפלגי חי ציוני
ניחא ליה טפי מניחא דגופיה או ניחא דגופא ניחא ליה
טפי מציוני, ולמ"ד שניחא גופא ניחא ליה טפי מציוני,
שלא תסגול נער כל כך אם תהיה נסקלת נלנשיה,
וא"כ דרשת רב נחמן הוא על מחיים ג"כ וסרה קאשים
הרי"פ מעל שעת הרמג"ס.

מפעים

יעצור בער בעמו וישלם לו אך כרשעתו ולא
יותר.

ומפני זה לא נמצא בפירוש בתורה צווים על
מרות, לאמר שתלכו במדח טובה זו, כמו
רחמנות, ותרנות, עניויות, אריכות אפים וברמח, ולא
תלכו ברך המדות הרעות כמו אכזריות, קמצנות,
נאות, מהיר חמה וברומח, כמו שצונו על חתרי"ג
מצות, ומדוע בענין המדות רק רמז לנו בפסוק של
והלכת בררבו, ונכלל בו כל המדות בפי רבני
הבמינה, ולא צוה לנו על מדח ומדח ביחור, והוא
מפני שהמדות מסורות לאדם לעשות בהם הטוב
בעיני אלהים, מפעים במדח טובה ומפעים במדח
רעה, ועל האדם לבחור ולהכחין באיזו מדח ישתמש,
אם בהטובה או בהרעה, ואם חיה בא חצווי בהתורה
לאחוז במדח זה, או לא חיינו יכולים לאחוז באחרת,
והתורה משבתת את יעל אשת חבר חסני במח
שרמתה את ססרא והשקתהו חלב למען קפח חיו
בשנתו, ועשתה זאת להצלת עם ישראל, והבמינה
למרו מזה, כי גדולה עבירה לשמה ממצוח שלא
לשמה (נויר ב"ג) ובגמרא (ברכות ס"ג) ררשו, בכל
רביך דעהו, אפילו לרבר עבירה.

וצריך האדם לפלס ררבו ומעגלותיו לילך בכל
המדות ברך הממוצע לתפארת לו ממנו
ומן האדם, ולא להתפתות מעצת היצר הרע, שעושה
רבר זה לשם שמים, ולאחוז במדות באחת מן
הקצוות, ללבוש קנאה ולרדוף באף את חבירו, על
חטאיו אשר באמת לא חטא, ורק יצור הרע מסיתו
שחטא חטא חבירו שצריך לירד לחיו והאדם מהוייב
להרחיק ממנו רברים באלה, ורק לחשוב ררבו
ולחשיב את חבירו ממעשיו המסולסלים, ושלמה
המלך אמר, בני אם יפתוך חטאים אל תאבה, וכתוב
חטאים ולא חוטאים, כי הפתוי בא מתחטאים אשר
פלוגי עשה רבר עבירה זו, ולכן מצוה לרדפו באף
ואמר שלמה אל תאבה ולא תשמע לו, ובעבור
החטאים לא תרדוף את החוטאים, וארוננו רוד אמר
יתמו חטאים מן הארץ, וררשו חבמינו חטאים ולא
חוטאים, וסבנה גדולה לאדם לאחוז באחר מן
הקצוות, ובמאמר חבמינו (ב"ק רף ס') לעולם יחלך
אדם באמצע הרברים, כי מלאך המות בצדי הרברים,
וחיינו, אם הולך בצדדים, באחר מן הקצוות, הוא
בא מן פתוי היצר.

בספרי

כבוד הגר

בספרי פרשה כהעלותך וחאיש משה עניו מאד, עניו בדעתו, אתה אומר עניו בדעתו, או עניו בגופו, ת"ל ועשית לו כאשר עשית לסתון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן, ירד על סיחון והרגו, על עוג והרגו. ד"א עניו מאד—עניו בדעתו או עניו במסוגו? ת"ל וחאיש משה עניו מאד, שהספיד של לוחות של משה היה, שנאמר בסל לך שני לוחות אבנים.

ובמדרש במדבר פ"ד כל המרכה כבוד שמים וממעט כבוד עצמו כבוד שמים מתרבה וכבודו מתרבה, כל הממעט כבוד שמים ומרכה כבוד עצמו כבוד שמים במקומו וכבודו מתמעט.

ולתנצל משלש סיבות המחלות האמורות, יש

אך תרופה אחת וענוה שמה, כי גם שלש מדות הרעות האלו מוצאן מן הנאות, אם מתנאה איש וחושב כי הוא עומד במעלה עליונה, ויש לו יתרון על חבירו, ולו מניע הכבוד והגדולה והתפארת, ובטוב העולם נירן כי לו יאתה כל הללי דעלמא, דירח נאה וכישרא שמינה, ואם רואה שאין לו מה שיש לחבירו מתקנא בו עד לחשחית, והנאות תוליד לה קנאה תאוה וכבוד, וכל מה שתחלק לו כבוד, ידמה בנפשו כי ממעטים בכבודו, וזה מה שאמר שלמה, נאות אדם תשפילנו, כי כל מה שמתנאה ביותר חושב כי משפילים אותו, וכי עומד הוא בסתר המדרגה, ומקומו הוא שם למעלה, ונאותו תשפילנו שרומח לו שמחזיקים אותו לשפל, ואך מי שיש בו מידת הענוה ואינו מנביח את עצמו על חבירו, אדרבא, מחזיק את עצמו לקטן נגד חבירו, מוצל הוא מכל אלו השלשה דברים הרעים, אם רואה הוא את חבירו ברום מולו אינו מתקנא בו, וגם אינו רודף אחר תאוה וכבוד, כאמרו כי לא לו חמה, ויאותו לגדולים וטובים ממנו, ויש לו להעניו נחת רוח בעולמו, וטוב פת הריכה ושלוח בת, אמר החכם מכל אדם.

ואת התלמיד חכמים שחתירו לחם מעט נאות, שמינית שבשמינית, הוא אך אם בוונתם לשם שמים ולכבוד התורה, אז הותר לחם לחתנהג בנשיאות ולחטיל מוראם על כל סביבם, וכמו שאמר רבנו הקדוש לבנו קודם מותו (כתובות ק"ג.) זרוק מרח בתלמידים, וכמו שכתוב אצל חזקיהו וינבא לבו בדרכי ד', ובספרי פרשה שופטים דרש לבלתי רום לבנו מאחיו ולא משל הקדש, חיינו, בדבר חנונע אל הקדושה רשאי לו להתרומם על אחיו, ומובא בספר ילקוט אליעזר, ואם התלמיד אינו מכוון לבו לשמים, ורק אל הכבוד המדומה עיניו נשואות, לחרבות על ידו עושר וכבוד, ולחתכבד בקלון חבירו,

או

כעת נרבר מעט ממרח טובה של ענוה, ומגדולת

תפארתה של המדה המעולה הזאת, ואיך היא מובלת את האדם אל תכליתו כחיים, לרשת את הארץ בעולם הזה ולחניע אל חלקו המזומן לו ומוכן לפניו לעולם הבא, ואז נבין שיה סוד דברי חכמינו האמורים במאמרים האלה.

הנה מכל הדברים הרעים המוציאים את האדם מן העולם, לזקחות שלש המדות המגונות חלק בראש, ובמאמר חתנא באבות, הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, ובאמת כל מיני החללים הרעים המסרבים קצו של האדם תלויים על אלו השלשה אבות נזיקין, כי הנה אם האדם איננו משיג מכושרו מהתאוה והכבוד יש לו עגמת נפש עד למאד, ונפשו מרח עליו וזה מביאו לידי מחלה, ובמאמר חכמינו (בבא סמא צ"ב) מחלה זו מרח ולמה נקרא שמה מחלה, ששמונים ושלש מחלות תלויים בה, וחיינו שכל המחלות באות ממרה, וכל הרופאים יעידון ויגדון כי בן הוא, שמכיון שיש לו לאיש עגמת נפש ומרירות לב, יוכל לבוא על ידי זה לידי מרעין בישין ולאכזר על ידיהן חיו, וכמו חתאוה והכבוד בן הקנאה ממררת חיו של איש לחביאו לידי מחלות שונות *) וקוהלת אמר על מעשי בני האדם כי היא קנאת איש מרעהו והיא הגורמת לבנין העולם, שאחד מביט על רעהו שכונה, מתמלא קנאה וכוונה גם הוא, והיא גם כן גורמת לחורבן העולם, וכמו שמוציאה את האדם מן העולם, כן מוציאה את העולם מן האדם.

ולתנצל

*) ויראתי בפנותי לומר שלכן אמרו לנו חכמינו מאן קצירי ומריעי רבנן, וחזן מהמעט הפשוט שעוסקים בתורה שנקראת תושית שמתשת כחו של אדם, ויכל עוד לאמר מפני שמתקנאים אחד בחבירו על חמכו בעבור שקנאת סופרים תרבת חכמה (ב"ב כ"ב) ואף שהקנאה היא בשביל חכמה, בכל זאת אינה עושה טובה לאדם לבריאותו, ולכן נעשים קצירי ומריעי.

מדות טובות

הגרון

והולך מעיר לעיר ונרחק ממקום למקום ומלא כל הארץ גאותו וחרפתו.

ובוא וראה מה שכתב הגאון רבנו סעדיה בספרו האמונות וחרעות מאמר עשירי פרק י"ב.

כי האדם שיתנאה ותגדל נפשו בעיניו, יצא משטתו ויתנאה על הקרובים וחרחוקים ויראה עצמו כאלו הוא יחיד ברורו ויכוז לעצת כל אדם ויתעקס וירחח כל מאמר וחולק על חוקנים כמה שנמותרו באורך ימיהם והבינו איתו כרגילותם ולא ישמע לעצתם ולמצותם והכסיל השותק יש לו תקוה ממנו, כמ"ש ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו (משלי ב') ובארתי רברי החכם מכל אדם, אם רואה אתה איש מחזיק את עצמו לחכם, תקוה לכסיל ממנו, חיינו, שיש תקוה שממנו יהיה כסיל, כי כל העולם יחשבו אותו לפתי ללעוג עליו, וחכם אחר אמר על הנאים, כי לא יוכלו לרוד עם בני אדם, גם לא לעוף בשמים בין המלאכים ומוכרחים לירד בשאול תחתית, ואיוב אמר בספרו קפוטל ב' אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע בנללו לנצח יאבד רואיו יאמרו איו.

ותחת זה מדת הענוה מביאה את האדם לירי בכור ומנוחת הנפש, וכמו שכתב הר"ש בן גבירול, כי השפלות והנמיכות מביאות את האדם לירי הכבוד, וכמו שאמר שלמה (משלי ט"ז) לפני שכר גאון ולפני בכור ענוה, וחזק מהכבוד מביאה לירי מנוחה ושלוה, כמ"ש רוד (תהלים ל"ז) וענוים ירשו ארץ ותתענו על רוב שלום, וחכם אחר אמר, מוכא כפי צמח צדיק, פרי השפלות האהבה והמנוחה, וחנך רואה כי האיש הענו רוכש לו אוהבים רבים בכל אשר יפנה וחכל ישכחוהו ויפארוהו על כל סביביו, ואינו משתכר מרוב הכבוד אשר מחלקים לו, ונשאר בענוהנותו במקום, ובכור תלמידיו בעיניו כחכריו וכרבותיו, מתהלך כנחת וכחכה עם חכריו ואוחכיו ורבריו מקובלים על שומעיהם ועושים פרי תנוכה, ורבריו אשר ישמיע בקול רמסח רקח, יורדים ונוקכים כלכות בני האדם ער רכרוכה של נפש, לשמוע לו ולרכריו ברכי האורים, וכל מה שמקטין את עצמו העם מנכיחו למעלה, וחז"ל אמרו (עירובין י"ג) כל המשפיל עצמו הקב"ה מנכיחו, וחיינו שעושה פעולות איד לקנות מדת הענוה, ולכן אמרו המשפיל שהוא פועל יוצא לאחריים, ואיד להנצל ממדת הגאות, ואז הקב"ה עושה פעולה לחנכיותו.

וחננה

דרוש

כבוד

אז הוא שוח לכל נפש אדם, וארכא יותר גרוע מהם, כי כל מה שיחרומם האדם צריך להשפיל עצמו עור יותר, וכרמצינו אצל משה רבנו, שחיה גרול מכל, ולא קם בישראל כמשה עור, וענו מכל האדם אשר על פני הארמת.

ומה מכוור הוא חרבר לראות, איך איזה תלמיד חכמים מתלכשים גאות וגאון, ובכל מקום כואם קוראים בקול אני ואפסי עור ופוסעים כרגל גאות על חכריהם ומשפילים לעפר כבור רעיהם, וכאמת חכל יורעים כי אין לזה אלא הוצפתו חיתרה אשר בכל מקום כואו נוטל חלק כראש הקרואים, ואין עיר אשר לא תחפוז לעטרהו ככתר חרכנות, אף שהיא חולמתו, אך מפני יחרותו לא מתקבל על יורעיו, וכמאמר חכמינו האי מאן ריחיר אפילו אאינשי ביתיה לא מיקבל (פוסח מ"ז) וגאותו גרמת לו לחיות ככעס ומכאוכים כל ימיו, ויש כאלה אשר חוץ מחוצפתם יש להם כשרונות נעלים כחריפות וכקיאות וראוים לחקרא גדולים בישראל, נוסף לזה זקנותם חמופלנת אשר תעטרם עטרה לראש תלמיד חכם, וכרמצינו אצל רבי אליעזר בן עוריה רלית ליה חירותא, ואם לא גאותם, חיו לעטרת תפארת לכל רואיהם וחכריהם חיו מנשאים אותם למעלה ראש, אך גאותם ויחירותם מרחיקים מאליהם כל איש אשר יש לו עור חרגשה כיראת שמים וכרדך התורה, ונמנעים מלכוא לפתח ביתם.

וחכמינו ז"ל אמרו (מגילה כ"ט) האי מאן ריחיר בעל מום הוא, וכעל מום העובר עכורתו מחוללת, ולא יגש לחקריב את להם אלקיו, וכפרט לעשות בעל מום לכהן גדול ולגדלהו מאחיו וראי אסור, ולכן אם זה חרכ מתיחר ומתנשא על אחיו הגדולים וטובים כמותו, מום כו ולא ירצה לקחל, ותורתו בקיאותו ופולוליו לא יועילו לו לקרב את אחיו אשר חתרחקו ממנו, וחוא ישב כרר כמוערו ואין לו לפני מי לשפוך שיחו ולהתפאר, מרכר הוא אל העצים ואל האכנים, לאמר להם אני רב גדול וגאון עצום, וכל חרכנים לא יגיעו ער לקרסולי, וכאשר יכוא בין חבריו חרכנים ומתיחסים אליו כקירדות ער כרי חרחהק ואינם מעלים אותו לראש הקרואים, כמתלא חמה וכעס ושופך כל חמתו על חנאספים כרכריו כוז ושמצא וכל רואיו יכוזו וילענו לו ולתורתו חשוכנת ככלי מכוור כוז, כל ימי חייו הם שלשלת ארוכה של מחלוקת, קטטות ומריבות, וחולך

דרוש

כבוד

הנדר

מדות טובות

והנה יש ענוה טבעיות ויש ענוה מלאכותית. ענוה טבעיות חיבא דמי, כגון אחד שנולד בטבע כוח כרות נטובה אשר דרכו תמיד להיות מן המאוחרים, יושב בקרן זוית ואינו תוקע את עצמו להיות מן הקופצים בראש, שומע ומנענע בראשו לכל אשר יצוו עליו ותמיד הוא מן המצווים ולא מן המצוים. אינו מתנשא לכל לראש, וענותנותו בא לו מצד רכות טבעו אשר נולד בו, או איש אשר באמת יש לו נפש רחבה ונולד כרות אמיץ וחזק, עשוי לכלי תת להיות ראש המדברים בכל מקום, אך מפני הולשת גופו והסרון כחותיו או אם יש לו מום באחד מאבריו, שבר יד או שבר רגל, עור או חרש, קרח או גבה, נעתקת לשונו מלדבר גבוה, ודעתו נטובה מלעמוד במסע גדולים לחוות דעה על כל דבר וענין או אפילו אם אין לו הסרון בגופו, ודעתו רחבה גם כן, אך שפלותו בא לו מצד עניותו ועניות מעבירין את האדם ממסע גבוה למסע נמוך, ובמאמר חירושלמי (תרומו) דעתו של אדם תלוי בלבו ולכיה בכיסתו תלוי, ואם הכיס ריק מתרוקן גם לבו ודעתו מלחשוב מחשבות וללבוש נאה וגאון וזה נקרא ענוה טבעיות, ולעומת זה יש ענוה מלאכותית ומחשבת, איש תמים ואינו מחוסר אבה, יפה תואר ומראה בריא אולם וגדל בת, משכמו ומעלה גבוה סכל אדם, וגם כסף תועפות לו, חורי כיסיו מלאים זהב וכסף וביתו מלא מכל טוב, וברסו מלא ונפשו שבעה, וגם משפחתו מיוחסת בישראל, אין בה כל פסול, ולפי הטבע היה עליו להתגאות ולהתהלל בגופו, ובמאמר חכמינו (תענית כ"ה) אין אומרים הלל אלא על נפש שביעה וברס מלאה, ובכל זאת אינו מתגדל ומתפאר, כי לאחר התחשבות עם קונו והתישבות בדעתו כי מותר האדם מן הבחמה אין, ומה שיש לו אינו שלו, וערום יצא מן האדמה וערום ישוב שמה, ואין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אכנים טובות ומרגליות, ואל יתהלל גבור בגבורתו ולא עשיר בעשרו, ומחר יבכה מאשר בו היום ישחק והולך האדם לבית עולמו, בית מועד לכל חי, וימיו יתלוסו בצל ותעיה עיניו בו ואיננו חושב מגדולת הבורא ומשפלות האדם, מחשבות באלה מכניסות בלבו מדת הענוה והכניעות, וזה נקרא ענוה מלאכותית ומחשבת לא טבעית.

והנה משה רבנו אשר התורה מעידה עליו שהיה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, ולכן האלה של ויקרא ועירא, להראות שמפני זה נקרא

אד

אך משה לבדו אל אוהל מועד, מפני שהיה מקטין את עצמו, ומאן דאיהו זעיר הוא רב, ולכן זכה לכך שנקרא אל ד', וכדברי ר' עקיבא במדרש ויקרא שם, שאמר בשם ר' שמעון בן עזאי רחם ממקומך שנים ושלוש מושבות ושבי, עד שיאמרו לך עלה, ואל תעלה שלא יאמרו לך רד, מוטב שיאמרו לך עלה ואל יאמרו לך רד רד, וכן הלל אמר השפלתו היא הגבהתו והגבהתו היא השפלתו, מה טעם המנביה לשבת המשפילי לראות, ומשה כאשר נקרא אל אלהים מתוך הסנה הסתיר פניו, כי ירא מחיט אל האלהים וסרב בשליחותו והשיב בענותנותו, מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוצי את ישראל ממצרים, והוסיף אחר כך, כי כבוד פה וכבוד לשון אנכי, ולכן אינו ראוי לשליחות נאותת ישראל, עד שהוצרך ד' לאמר לו, שכבוד פיד לא יוסי לשליחותך, מפני שאתה אחיד יהיה נביאך, וחוא ידבר עבורך את כל אשר אנכי אצוה, ובין שניטל ממנו החסרון הזה יהיה לו להתלכש גאווה ולחשוב אנכי ואפסי עוד, ובכל זאת נשאר עניו בקודם ואמר שלח נא ביד מי תשלח, וזאת מראה כי ענותנותו לא באה לו מפני מוסיו בגופו ורק היה שפל בדעתו, היינו במחשבת מקודם להתכונן בגדלות ד' ובאפיסת האדם, ועל ידי מחשבה זו באה לו מדת ענותנותו.

וזהו כוונת המדרש הנצב בראש דרושנו, והאיש משה עניו מאד, עניו בדעתו, אתה אומר עניו בדעתו, או עניו בגופו, שענותנותו באה לו מפני שהיה לו איזה חסרון בגופו, שהיה חלוש בת ולכן לא הלך בגדולות, ת"ל ועשית לו כאשר עשית לסיתון מלך האמורי, שמשה הרג לסיתון ולעוג בעצמו, והיה גבור למאד עד שלא נמצא מי לחקים את הקרשים למשכן מפני כובדו, ומשה בעצמו היה מוכרח להקטין, כנמרא (ברכות מ"ד), אמרו שמשה רבינו עשר אמות היה ופירש את האוהל על המשכן, ואם בן לא היה בו כל מום אשר ישפילו וסדת הענוה באה לו ממחשבת דעתו, ואומר עוד או עניו בממונו, היינו שמדת הענוה באה לו מפני עניותו וכדברינו לעיל, תלמוד לאמר והאיש משה עניו מאד, ומאד הוא סמון, כמו שכתוב בכל מאריך, ואף שהיה לו מאד, הוא עשירות, בכל זאת היה עניו, ובאמת חיתה לו עשירות, כי מצינו שחפסולת של הלחות של משה היה, שנאמר פסל לך, ודרשו הפסולת תהיה שלך.

ודברי

מדות טובות

אחד מה שלא ינתן לחשני, כמו שנראה בארצות
 אחרות, ואנחנו אשר בשם תורתנו נדגל, אשר מראה
 לנו דרכי הענות, וכפרט נדולי אומתנו ורכני ישראל,
 הנחירין לחם מאמר ר' יוחנן, שכמקום שאתה מוצא
 נדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו, עליהם
 כודאי מוטל להתנהג בסדת הענות ולהתאגר
 ולהתחבר עם כל אחד ואחד מישראל בקשר אמתי
 אמיץ וחזק, ומה גם עם חבריהם רבנים כמותם,
 להתאגר כאגודה אחת כלכ תמים ושלם, ואגר יד
 אשר מושימים אחד לחבירו לא שמיח אגר, כי אם
 הלככות וחרוחות צריכים להיות שלוכות ומאונדות
 ועל ידי זה יחיה שלום ושלוח במגורם, אין פרץ
 ואין יוצאות ואין צוחה, ונאולת עולם תחיה לישראל
 על ידי משיח צדקנו ככ"א.

במדרש

חגרון

כבוד

דרוש

ודברי המדרש יאירו לנו נתיב איך להתנהג
 בחיינו עם אנשים כגילנו, לבלתי התלכש
 גאה וגאון על חברינו, ואררכה להתאדר בסדת
 הענות לטוב לנו ולכל העולם, וכפרט בארץ הזאת
 צריכים אנחנו להביט על המתוסנים שבאומות
 העולם וללמוד ממנהגיהם וממעשיהם, וכל דרכיהם
 היא דרך הדימוקראטיות, שלא להתגדל האחד על
 חבירו, וכל האנשים שוים חמה, וכיסודי החוק של
 הארץ כתוב מפורש כי אין יתרון לאחד על חבירו,
 וכל אחד ואחד יהיה מי שיחיה שוח הוא לכל דבר
 חוק ומשפט, בקטן כגדול, בעני כעשיר, וכנמוסי
 חיהם תראה, כי עשיר גדול ובעל נכסים ידבר אל
 חבירו העני, כאשר ידבר איש אל רעהו, ואין כאן
 מדריגות מיוחדות לחלק מין זה של העם על חלקו
 האחר, ולא תמצא כאן שיתן תואר מיוחד לאיש
 אחד

כבוד הגרון

במדרש מגילת אסתר פרשת ט' ארבעה חס שפתחו באף ואבדו באף, ואלו חן : נחש ושר האופים ועדת קרת והמן. נחש דכתיב אף כי אכר אלהים. שר האופים דכתיב אף אני בחלומי, עדת קרת דכתיב אף לא אל ארץ, המן דכתיב אף לא הביאת אסתר תמלכת.

במדרש במדבר פרשת י"ח א"ר ברכית כמה קשה תמחלוקת שבי"ד של מעלה אין קונסים אלא מבין כי ומעלה, וב"ד של מטה מבין י"ג שנה, ובמחלוקת של קרת חנוקת בן יומן נשרפו ונבלעו בשאול תחתית.

הטבע, כל ההמצאות וגלוי סתרי כחות הכריאה. כל אשר נברא ונעשה כתעשיה וחרשת בהשנים הרבות מעת כריאת הארץ על ידי אלפי אנשים כאו אך מכה קנאה, אשר אחר מקנא כחבירו ודוצה גם הוא בעשירות וכבוד, ולא לבר להיות שותף לחבירו. כי אם גם להתקדם לפניו, ולנהול כבוד, גדולו. תפארת ועשירות יותר ממנו, וקנאה זו תביאה להתאמץ בכחו ובמוחו, להמציא המצאות חדשות. לעלות לכמתי עב, לירד תהומות לגלות ספוני טמוני הטבע, כדי שעל ידי זה יתרכה כספו וכבודו, ונכלל בדרכיו כוונת חכמינו גם כן שרכיו חכמה בא מסכת הקנאה, הן חכמת כלל העולם והן חכמת התורה, ובורא העולם החפץ בקיום העולם ובטובת המין האנושי נטע בטבע הנכבדים מדת הקנאה, לשכלל ולפאר על ידה את מחזה הארץ ומלואה, ואלמלא הקנאה ושלטתה בארץ כי אז היינו עומדים גם עתה במדרגה נמוכה, כמו שהיינו אלפי שנים מקודם ומהויכחים אנהנו תורה על נטיעת הקנאה כסרכנו, וכמו על האהבה כן על הקנאה אמר שלמה כשיריו רשפיה רשפי אש שלהבת ית (שיר השירים ח'), אם הממציא הגדול החכם האמריקאני עריסאן גלה את כח ורמי העלעקטרי וכוותיו הנפלאים ויהפוך על ידי זה את הארץ ומלואה, הביא תכלית שנוי במעשה בני האדם ובפעולותיהם, ולא תמצא עתה טלאכה תעשיה וחרושת אשר לא תשלוט בהם כח העלעקטרי ממשלה כלתי מונבלת, ושמו נתגדל ונתפאר מקצה התכל ועד קצהו ונהל על ידי זה כבוד, גדולה וכסף תועפות, בא חכם מארץ איטליא ומאדקאני שמו וככה קנאתו לכל אלה, ואולי גם מכה קנאת החכמה הוסיף לגלות והמציא את כח הולכת העלעקטרי כלי חוטים, ותחת אשר מקודם היה עלינו להמשיך חוטי המלגראף לאורך ורוחב המדינה, וגם להניחם בתהומות הימים, למען הפיץ היריעות בין איש לרעהו וכין מדינה להכרתה, הוסיף הוא שגם כלי חוטים נוכל לתוריע את אשר

נדע

בדרושנו הקודם נגענו מעט בהמדה המנונה של קנאה, אשר היא מכלה מנפש ועד כשר ומוציאה את האדם מן העולם, כמאמר התנא באבות, ועתה נרחיב מעט הרבד כזה, כי כאמת מרה רעה היא עד מאד, וכולחו אבות נזיקין ממנה יצאו, והיא חשורש פורה ראש ולענה וצריך האדם להשתדל ולשרש אהריה עד תומה.

שני מאמרים יש בתלמוד אשר נראים לכאורה בסותרים זה את זה. המאמר האחד הוא (נמין ז') כל מי שיש לו קנאה על חבירו ורומם, שוכן ערי עד עושה לו דין, ומאמר שני (שבת קנ"ב) כל מי שיש לו קנאה כלכו עצמותיו מרקיבין, ומדאמר כלכו משמע שאינו מוציא כשפתיו, רק מחזיק את הקנאה כלכו לבר, ושפתיו סגורות וקולו לא ישמע, אמר עצמותיו מרקיבין, וכמאמר הראשון אמר שאם הוא רומם בקנאתו מעליותא היא לו ומקבל שכרו והקב"ה עושה לו דין, וכפרט לפירוש רש"י שם כשבת שהוסיף שיש לו קנאה ותחרות על חבירו, וא"כ שוים הם שני המאמרים שהקנאה הוא על חבירו, ומדוע כמאמר אחר נשכר, שעושים לו דין, וכמאמר שני נפסד ונענש שנרכבו עצמותיו. אך לאחר שנתבונן בפירוש רש"י בניטין שם שאמר קנאה בעם מהמת צער שצער, ונתבונן בענין הקנאה ככלל, או נכין שאין סתירה בין מאמר האחד למשנהו.

שלמה המלך אמר בחכמתו (קהלת קאפיטל ר') וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה, כי היא קנאת איש מרעהו, ודרכיו כוללים יותר מרכיו רכותיו (כ"ב כ"א) קנאת סופרים תרכה חכמה, ולרכיו שלמה הקנאה היא סיבה לכל קיום העולם, וכל עמל האדם לקיומו הפרטי ולקיום העולם ככלל, וכל כשרון המעשה אשר נעשה תחת השמש, וכל החרשות אשר נבראו כאלפי שנות קיומו של העולם, כל החכמות והמדעים ביצורי הטבע

מדות רעות

הגזון

כבוד

דרוש

כחכרתה על הרב שלה כגדולת תורתו ורוכ חכמתו. קנאת חכרה אחת תעלה על חכרתה. על גורל חכמת המטיף ויופי זמירת חזון שלה. ועשתה גם היא כמעשיה. לקבל אנשים מורמים מעט לרומם את בית אלסינו. וככל פנות שאתה פונה יד הקנאה כאמצע. וחכו גורל לה. כי ירח ככל.

ולעומת מעלתה לטובת חרת וחתורה וקיום האנושיות ככלל. תגדל רעתה לנזק האדם כפרט ותגרום הפסד מרובה לאיש אשר תתלכש בו לכלהו מנפש ועד כשר. לחכיא רקב כעצמותיו ולכסוף להורידהו כרמי ימיו שאולה. אם האדם אינו משתמש בה לטובה. לחכיא כרכה מרובה על ידה לו ולכל העולם. וכמאמר החכם כמכחר הפנינים. לא ראיתי הומס נפשו כמקנא. אכלו מתמיד ונפשו רואכת. שכלו חסר ולכו חומה. הקנאה לבני אדם כחולי לגוף. וחיא מביאה לידי שחפת. חרי רואח אתה כמה קלוקל יש בה לחשחית את האדם כעצמו ומכל שכן לחזיק את חכירו אשר מתקנא בו. ככה הקנאה נפתח לשונו לדבר על רעהו רעה. לילך רכיל ולחלשין עליו ולחצר צעריו ככל מקום כואו. לחוציא לעו עליו ולעטות חרפה על שמו הטוב. ולא יעצרהו לחמקנא כל דבר עבירה ועון מלקלקל את המתקנא עליו על כל מדרך בה רגלו. ורוח רעה תכעתהו את חמקנא לחיות אויב ושונא את חכירו ולחפות עליו משאות שוא ומדוחים. וגם לכקש את נפשו.

ומי לנו גדול יותר ממלך הראשון של ישראל. שאול כחיר ד'. אשר נאמר עליו (שמואל א' י"ב) כן שנה שאול במלכו. וכגמרא יומא דרש רב חונא ככן שנה שלא טעם טעם חטא. וגם אמרו רבותינו (יומא כ"ב) דוד כשתים ולא עלתה לו שאול כאחת ועלתה לו. חרי שלא חיה אצלו אלא חטא אחד אשר עשה כשגנה לעבור על דברי הנביא שמואל כמחיית עמלק. וצדיק זה כששמע את הנשים המשחקות אומרות חכה שאול כאלפיו ודוד כרככותיו. ופירש חכלי יקר שלכן אמר המשחקות. שלא אמרו דבר זה כחשכל ודעת. כי אם דרך שחוק. וחיסוד מהראוי לחיות ושישחקו עליהן. חרע כעיניו וחרת לו עד מאד הרבה חזק. ואמר כחרונו נתנו לדוד רככות ולי נתנו אלפים ועוד לא אך המלכה. ונתמלא קנאה על דוד. אשר הביאהו לידי שנאה לכקש את נפשו. ואף לפי פירש מהר"י בירב. שחרת לו על שני דברים. האחד כמה שנתנו לדוד רככות

ולו

נרע אנחנו לכל קצוי ארץ כרגע אחרי. וטובח רכח נתוסף בעולם על ידי זה. כי גם אניות חשמות על פני המים וחימים יוכלו להוריע הנעשה עמחן. ואלפי אנשים נצולו מדרת שחת כאמצעות חמצאתו. והוא גם הוא נחל כבוד. כסף וגדולה. ושמו נתפרסם ונתרומם ככל העולם. וכעבור זמן מועט קם עוד חכם אחר ונתמלא גם הוא קנאה עליו. וחמציא את הכח חטמיר ונעלם כאויר. אשר גלי האויר יוכלו להעביר את הקול ממקום למקום אחר חיותר רחוק ועשה מכונות לוח הנקראים כשמם ראדיא. וכל העולם נתמלא מהם ואין בית אשר לא נמצא בו מכונה כזאת. ותהלת החכם היה מלא כפי כל יושבי תכל. וכבודו. תחלתו וכספו מתרכה מיום אל יום וחמצאתו הנאה לו והנאה לעולם. ומי יוכל לספור ולמנות ולחשוב את כל הטובות הישועות הנחמות אשר חביאו החכמות וחמדעים ליושבי תכל. וחכל כא להם מקנאת איש כרעהו. והקנאה היא שהכריאה את כל אלה ומידה חיתה זאת לנו.

ולא לכר כחכמת חטבע עשתה הקנאה נפלאות. כי אם גם כחכמת התורה. חניון מוסר ומדות עשתה הקנאה את שלה. לחזק את לב האדם ולרומם את רוחו. לחשוב ולהתכוון. לעשות ולפעול. לכתוב ולחבר מאמרים. ספרים וחבורים על כל דבר ועניו. ואף שאין ספק לנו כי חרכה חיבורים לאלפים אשר נכתבו על ידי גדולי וחכמי ישראל היתה כוונתם לשם שמים ולשם כקשת האמת. אך זה גם כן אמת ויציב. כי שרשי הקנאה גרמה לתולדות ספריהם. וכמו שחרכה מהם אומרים כעצמם כספריהם. כי קנאתם להאמת לכשה רוחם לכוא עם חספר ולחוציא פרי רוחם לפני קהל קוראיהם. וקנאת האמת גם היא קנאה שמה. ולכל חיותר נוכל לכנות שמה קנאת הקדושה. והרכה מהם קראו את שם ספריהם על שם הקנאה. כמו "קנאותא דפנחס" או "תורת הקנאות". "קנאת סופרים" לרש"י. "קנאת סופרים" לרש"י. וכדומה. ולא אך חכמה לכר תרכה הקנאה. כי גם עשיית חרכה מצות וחידורן תלוי כגורל חקנאה וכסכתה. איש אשר רואח כי מכברים את אחר עכור צרסתו וחירותו כמצות. כי יש לו טלית ויציצית נאה ומתלכש קנאה עליו ועושח גם הוא כמעשהו; רואה את חכרו מנענע ומסככ כאתרונו נאה ומהורר והכל מסתכלים בו ומתמיהים על יפיו. מתמלא קנאה ולשנה הכאה הוא מוציא חרכה כספ על הידורו של חפרי עץ חרד; עיר אחת מתקנאה בחכרתה

יודעת היא את הכלל, אין אשה אלא ליופי (תענית ל"א) ואין אשה אלא לתבשיטי אשה (כתובות נ"ט) ואם אין סיפס ביד חבצל לקנות חלא נפסק חרין שכירות ליום ממכר הוא.

וְלֹא אך אצל אנשים פשוטים, אנשים מן השוק תעשה חסנא שמות נוראות, לזרוע זרע של שנאה, לארוב לו ולקום עליו, כי אם גם בין רבנים ותלמידי חכמים, הנושאים משמרת הקדוש תרכח הללים לאלפים אם תצלה בירה לחתונת כלכם, ואדרבא לפי הכלל שכללו חכמינו (סוכה נ"ב) שכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ואם בן זיק חסנא חבנסת כלכם תתלחב לשלחת לשרוף על כל סביביהם, וכמו שפירש רש"י על המאמר (תענית ד') האי צונרבא מרבנן ררתה, אורייתא היא רקא מרתחא ליה, ופירש רש"י שיש לו רוח לב מתוך תורתו ומשים ללבו יותר משאר בני אדם, וחסנא תעקר משורש כל מדה טובה, להשחית ולחבל כל חלקה טובה מישראל בפרט וכלל, אם רואה ושומע את חבירו, דורש ומשמיע דבריו ברכים ולוקח את אוזן שומעיו ברכיו המחוכמים וברעיונותיו המושכלים משפיע על לבם לעשות חטוב בעיני אלהים ואדם, ובא הוא בכה קנאתו לסתור דבריו ולחמעים דמותו בפני קהל ועדה, משליך שקוצים על שמו חטוב חנתפרסם בעולם, ומעליל עליו עלילות רעות להשפילחו בעיני מוקיריו ומכביריו, אם רואה ספר נתחבר על ידי חבירו המחולל בפני קוראיו בכה הדושי, פלפוליו ובקיאותו הרב, מתלבש רוח קנאה ובכהה כי רב מוצא בו מומים, חירוש זה יש לו פירכא וחשני בכד נמצא ביוצא בו בספר קדמון, אם שומע כי חבירו תיקן איזה תיקון טוב להרמת קרן התורה או לחטבת מצב עם ישראל, הקנאה אשר כלבו תקרא אליו בקול גדול מרוע יקרא שם חבירו על דבר זה, לנחול כבוד יקר ותפארת, ותיבה יסתור דברי רעהו לפרוץ חגדר והתקונים אשר פעל עשה והתקין, חרכה הסתדריות שונות הוקמו בישראל, וחמטרת האחת של איזה מהן היא אך לסתור את מחשבת ההסתדרות השנית, ועין הקנאה אינה מבטת על הרעה הנצמחת לעם ישראל בולו, מזריעת השנאה המזרעת כלל חברי הסתדרות זו על חברי הסתדרות אחרת, וכולם יד הסגנים והמנהיגים בראשונה, ודג טמא מראשו מסרה.

וְאֵתָהּ רואה בארצנו זאת אשר בכל יום ויום מתרבות חברות שונות ממין אחר ובתי תפילות שונות להתפלל בהם, וחוצ סבתי בנסיות חתמידים

ולו אך אלפים, וחשני במה שאמרו ושאלו כאלפיו ולא אמרו המלך שאלו כאלפיו ונגעו בכבודו לכלי ליחס אליו המלכות, ואמר נתנו לדוד רכבות ולי נתנו אלפים וזה פניעה בכבודי, בכל זאת על זה אוכל להעביר על מרותי ולא להקפיר על דבור זה, ולו עור, חיינו מצרי יוכלו להוסיף לו עוד רכבות על רכבותיו, אך המלכות יחיינו מה שתארו אותי בשם שאלו ולא בשם המלך שאלו, זאת לא אוכל לכפר ולסלות, ואף שהוא פירוש נאה להמתיק דברי ארוננו שאלו, אך פשטות הכתובים לא יסבלו פירוש זה, שאם בן לא היה עליו לחיות עוין ושונא לרור כי אם לשפוך את חמתו על הנשים המשחקות על רכון דברים באלה, ומפני שנחיה על ידי זה שונא לרור ועוין אותי, ורלב"ג פירש שעוין הוא מלשון עיון, ששם כל עיונו ומחשבתו להרע לדוד ולהצר צעריו, יראה לדעת כי חסנא נצמחה מפני קנאתו לדוד במה שנתנו לו רכבות וזה יביאחו לידי מלכות, ודבר זה גרם רעה רבה גם לעצמו, שכעתחו רוח רעה וגם לדוד כרדפו אחריו, ואם בארז זה נפלה שלחבת חסנא להכות את רעהו ואת עמו ואת הארץ חרם, מה יעשו אוזכי הקיר, אנשים בערכנו, אשר אם נרשה למרח רעה של חסנא לבנום לתוך לבנו, תעשה שמות נוראות במחשבותינו לנקר את מוחנו, למצוא עצות ותחבולות נוראות לרדוף באי ובחמח את רענו אשר מתקנאים אנחנו בו ולירד לחייו, ובא וראה במה ובמה רכבות חורידה חסנא לשחת ובמה אלפים נפלו חלל תחתיה, הרב בי יהיה בארץ, גזילה, מלחמת אחים וכרומה מן הרעות, יד חסנא עשתה זאת, איש מקנא ברעהו וחניף ידו עליו, ארץ כי תקנא ברעותה ותניף חרכה עליה, רבים הללים הפילה ועצומים כל חרוניה, תסבך איש ברעהו ואשה כבעלה, אשה בראותה חברתה יוצאת לשוק בכנדים נאים וחשובים, לובשת בגדי צבעונים, עטופה בתפארת אדרת שער, אכנים משוכצות ומרגליות טובות על חלקת צוארה וידיה, מתלכשת קנאה במאמרם (מגילה י"ג) אין אשה מתקנאת אלא בירך חברתה, וביון שעש חסנא נכנסת בלבה, מעיזה פניה בפני בעלה, ואש המחלוקת מתלחב בתוך הבית הזה, לקרקר שלום הבית ער היסוד, וכל ימי חייו הם כעם ומכאובים, הוא יודע הכלל של חכמינו (מדרש ב"ר פל"א) אין אדם בונס דבר שאינו צריך לו, וכל המלבושים אם הם אינם בני יומם נותן טעם לפגם הם, ומה לו להכנים לביתו דבר כזה, אשר ישליכו מחר לאשפה, ולעומתו יודעת

השנתיים של כל אחת מהסתדרותי ומיד אחר פתיחת האסיפה על ידי הנשיא, וחרצאתו הנרפסת בעתונים המנחלת לו מעט פרסום וכבוד, רוח הקנאה הנכנסת לכל החברים תחולל פלאות, ואולם האספה מתחפכת לשבת פאליטיקון, להעמיר את מכונית הפוליטיקא ולסבב את גלגליו באופן כזה, שהעומדים עתה למעלה יהיו בשנה הבאה למטה, וכל אחר יחשוב מחשבות לרכר ולעשות פעולות, חשונאים נעשו לאוחכים והאוחכים לשונאים מוחלטים, וכל אחר מדבר עם חבריו מפח לאוון, כסורות ורמיוות שונות אולי יצלה בידו לעלות למלוכה בשנה הבאה, ולא ראית מימך שהקנאה תמשול ממשלה בלתי מונבלת כמו שעניך רואות באסיפות אלו, נושאים ונותנים בכבוד מדומה כפרהסיא, ודורפים אחריו ער ברי גועל, נפש חיפה, אלה לאלה ממללים ומדברים איש על רעהו, וחבל כשכיל קנאתם לכבוד חבריו המדומה, לא יכושו מהאנשים חבאים לראות כמחזה הנורא הזה, וחס האנשים האורחים מחכעלי בתים רואים ומבינים רעתם וכוונתם, והולכים ומספרים לפני כל החמון הגדול, ואנשים חפשוטים אומרים אם בארזים נפלה שלחכת מה יעשו אוזכי חקיר, לויתן בחכה הועלה מה יעשו רני חרקס (מוער קטן כ"ח) ותולכים לבתי אסיפתם ומחקים את חרכנים, ועושים גם כמה במעשיהם, וחוצ מזה מספרים זאת בכתיחם חמה בפני בניחם ובנותיהם, וחכנים חקטנים בשמעם את ננות קנאת חרכנים, והתולרות היוצאות מחן, מחלוקת, קטטות ומריבות, נבאשים המנחנים בעיניהם ומתרחקים מתתורח ולומדיה, כי תחת אשר דמו כי חרב הוא איש העליון עומד למעלה משאיפת החמון העם, אין בו לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, והתורה נוסעת בלב לומדיה כל חמדות הטובות, ובינום לצדיקים צריכה להיות הנאה לחם והנאה לעולם, וכל ררכי התורה ררכי נועם, הם רואים, כי גם לומדי התורה יש כיניהם כאלה שנמנה כחם חרכה מדות רעות אשר יצאו ממעי הקנאה.

וזה חכוונה מהמדרש הנצב למעלה, במה קשה היא המחלוקת יותר מכל חרעות והחטאים אשר בעולם! כי כל עכירה שאדם עושה קונסים ועונשים אותו, אם מכן עשרים בבית רין של מעלה, ואם מכן שלש-עשרת בבית רין של מטה, ולא קורם לכן, אך עונש המחלוקת שורפת אפילו תינוקות קטנים ביותר, אף בני יומן, כי נשתרש במוחן של חקטנים חאלו שנאה ואי כבוד להתורה וללומדיה, ונלמוד זאת

התמידים, מתפללים כבתי משחק וכבתי חרשת, וגם בעליות מאורות חסוסים, וכבואך להתפלל המכוונות של בית החרשת משמיעות קול על ידי רכוי הגלגלים שלהם, מפנים ומצדדים למעלה ולמטה, ואך בתוך אתה ותשעה אנשים עמך עומדים ומתפללים, וקול החון לא ישמע מפני קול העוברים במכוונות, או אם מתפלל אתה באורוח של סוסים, לא ישמע קול חחון מפני קול מצחלות חסוס ואתה עומר ושואל מדוע נכראו כל החברות הקטנות האלו, ומדוע לא יסתפקו כבתי הכנסיות הגדולות, אשר יוכלו להחזיק כתוכן את כל חברי החברות הקטנות, ואו היו ההוצאות מועטות והתפלות משוכחות וכרוכ עם הררת מלך, והתשובה האחת כי יר חקנאה תעשה ותכרא חברות מחברות שונות, אחר רואה את חבריו שעלה לנרולה לחיות נשיא בית הכנסת, הנקרא כשם יפה (פרעזירענט) ולישב כראש חקרואים לחיות מפקר ומושל כחברתו, מקנא בו והולך ובונה במה לעצמו, ליסר חברה חרשה ולעמוד כראשה, כי גם הוא יש לו קופה של שרצים תלוי מאחוריו ומדוע לא יחיה פרנס על הצבור, וכמאמרם (יומא כ"ב) אין מעמירין פרנס על הצבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו, וטולך מעצמו ונותן עטרה כראשו, תחת אשר אמרו חכמינו אין מעמירין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכין בצבור (ברכות נ"ח) וחוצ מפירוש הפשוט שנמלכין הוא להתיישב ולהתיעץ עם הצבור, יש לומר שהוא מלשון מלוכה ששום אחר לא יוכתר בכתר הממשלה, ורק על ידי צבור יתנשא לחיות מלך.

וזהב כא להם לחם חפשוט, מפני שרואים חם כי גם אצל חרכנים וחמנחנים האמיתים המנהג הוא כן, כי מתרבות חן חסתדרות מיום ליום, חרכנים כארץ זו אשר מספר חכריהם עולה לאיזה מאות יש להם חסתדרות שונות, כמו אגורת חרכנים האוטורוכסים, כנסת חרכנים, חסתדרות חרכנים, אגורת חרכנים וחמטיפים, אגורת חרכנים רניו יארק, משרד חרכנים רניו יארק, וער חרכנים רניו יארק, מרכז חרכנים, אגורת הארמוריים וכרומה, ומה לחם לחרכנים לחרכות אגורות אגורות, אם לא הקנאה חמביאה לירי שנאה, אשר כל אחר רוצה לחיות מוכתר בכתר חנשיאות, ולהתנשא לכל לראש, ועל ידי זה אין אחת מהאגורות יכולה לפעול ולתקן התיקונים הנחוצים לטובת הכלל ולהרמת קרן התורה והרת, אתה כא לאסיפות חשנתית

זאת ממחלקותו של קרח, קרח בא לביתו ומשפחתו ומדבר על משח רבדי שנאה וקנאה, ואשתו לעומתו משיבה רבדיה לעורר מרון, ובמאמר חמדרש (במדבר פרשה י"ח) חכמות נשים כנתח ביתה זו אשתו של און, ואולת בידה תהרסנה זו אשתו של קרח, והילדים חקטנים יושבים ושומעים ונבנם גם כהם רעל הקנאה וראוים להשרף כמו אביהם, וארדכאי בנים גדולים יש הרבה פעמים שאינם כדוכים אחרי אביהם בדברים אלו, ובני קרח יוביחו, שנאמר כהם שלא מתו, ומפני שלא הלך לבם אחרי רבדי אביהם ואך חקטנים פוגע מדת הרין הקשה.

והכוונה להראות על גודל רעת הקנאה, בא רבדי

מדדשם המוכא בתחילת דרושנו, כי אם

תתבונן תראה שחארבעה אלו חנחש חקדמוני, שר האופים, ערת קרח וחמן, בא להם רשעתם מכה הקנאה שחיה כהם, שהתקנאו לרמות אל חבריהם ושכניהם, ולחיות גם המח דומה לחם, ולרכוש את הרכרים השייכים לחבריהם ולשכניהם, ולכן פתחו לשונן

לשונן לאמר ולדבר כלשון אף, וכל אחד מהם התחיל בדבר אף, ובארם שאומר אף אני חפץ חרבר שיש לחכירי. חנחש, אמרו חכמינו (ב"ר פרשה י"ח), כי נתקנא באדם מפני יפיה של חוה, (ובפרשה ב') א"ל הקב"ה אתה בקשת להרוג את אדם ולישא את חוה, הרי שזאת היתה כוונתו, ולכן התחיל כלשון אף ונאמר ב"ה. שר האופים, נתקנא בפתרון של שר המשקים, וכמו שכתוב מפורש בתורה, וירא שר האופים כי טוב פתר ויאמר אף אני כחלומי, ערת קורח אמרו חכמינו שנתקנאה בנשיאות של אליצמן, והמן נתקנא כיפיה של אסתר ובמאמרם במדרש, ולכן שמח ואמר אף לא הביאה אסתר, וכולן נאכדו באף שלהן, כי הקנאה חביאתן לירי מפלתם.

ו' יעזרנו למען שמו להסיר קנאה מלבנו ותופר חמחלוקת, ויתן בלבנו אהבה לכל אדם ולבונן השלום בנו, ושלום אמת יהיה בינינו להחיש ישועתנו כב"א.

חופ

מפעים

ח'ו' ממח שלמדנו מהפסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל, ח'ו' קידוש ר', שהוא לדעת כי אני ר' מקדשכם חיינו שנצטויתם לקדש שמי למען דעת כל עמי הארץ, כי אני אלהיכם, למדנו זאת מאבותנו אברהם יצחק ויעקב, ומנביאנו חנניה, מישאל ועזריה, שמסרו נפשם על קדושת שמו ובזח נתפרסם שם ר' בכל הארץ, ולא אד כמה שניצל אברהם אבינו מאור בשדים, הלך כמו אש ולא נכבה, ולהבח לא בער בו וראו כל יושבי תבל כי לא

יכלמו לנצח כל החוסים בו, כי אם כמה שנוח היה לו להורס לתוך כבשו האש, מלהודות לעבודת זרע של אביו תרע, המעשה בעצמה ובטחוננו ואמונתו באלהיו, הראה לכל אמתת אמונתו ולכל הפחות, הוא בעצמו מאמין באמת כי אין אלהים אחר מבלעדי ר', ואם היה אצלו אף על ספק, לא היה מגיה א"ע להשליך לאש, ובכל גרול הוא שבמו שיש זרע לגוף, להזריע ולחוליד תולדות, ובה האב מוטבע בתולדותיו בן יש בה חזריעה לרות, ואם יש אצל אחד איוח רעיון אמיתי אשר הוא מחזיק בו באמיתיות, יש בה ברוחו להעמיד תולדות, ולהשפיע על אחרים לאחוזו ברעיון זה וזה סוד מאמרם ז"ל תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים, כי על ידי מעשים טובים מעמידים תולדות במוהם, ואברהם אשר האמין בר' באמת, הזריע בחו באנשים אשר סביבו, שיאמינו בה המה כמה שמאמין הוא, וכן יצחק אבינו כמה שפשט צוארו בהר חמוריה ומסר נפשו על צווי אלהיו, וכן יעקב כמה שהסבין עצמו על צווי אמו, וחנניה מו"ע כולם חשרישו אמונה, והורה לאדון כל הארץ, שהוא אחר ואין שני, וכל הצדיקים והחסידים אשר חשליבו נפשם מנגד עבור קדושת השם, חורישו כוח אמונתם להדור הבא אחריהם, שיחזיקו בה ולא ירפו.

והנה מלכותא דרסיע בעין מלכותא דארעא, וכל הנהגת ר' עם ברואיו נלמוד מחנהגת המלך עם עמו וצבאיו, וצבא המלך כאשר יוקח אגד לעבודת הצבא, משביעין אותו שיחיה מסור בכל לבו ונפשו לעבודת מלכו, וישליך נפשו מנגד עבור מלכו, וח'ו' ממח שמראה כוח אחבתו למלכו, עוד יהיה למשל לכל אנשי הצבא חביריו, שממנו יראו וכן יעשו למסור נפשם עבור מלכם, ואם אחד ינוס משרה

דברי יעקב

מפני שיש צעקין המצוה הזאת, של קדוש השם, וכן צהל"ת של חילול השם, דנרים הרנה הנוגעים להנהגת עם ישראל בדרך הזאת, נדרכי חיהם התמידים, והדינים המתעפים משרה המצוה הזאת עולים למספר מרונה, ולכן ארזיז מעט הדבור צענינים אלו.

מצוה ט'

לקדש שמו יתברך, והוא אמרו ונקדשתי בתוך בני ישראל, ולהיפך נצטוינו בלא תעשה מלחלל שם שמים כמה שנאמר ולא תחללו את שם קדשי.

בסנהדרין דף ע"ד אר"י משום ר"ש בן

יהונתן נמנו תמרו שכל עזירות שנתורה אס אומרון לאדם עזור ועל תהרג יעזור ואל יהרג, חון מענדה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים, ורנ

דמיו אר"י ל"ש אלא שלא נשעת גזירת המלכות, אכל נשעת גזירת המלכות אפילו מזה קלה יהרג ואל יעזור, ורנן אר"י אפילו שלא נשעת גזירת המלכות, לא אמרו אלא צנעא אכל צפרהסיה אפילו מזה קלה יהרג ואל יעזור, ועל קושית הגמרא והא אסתר פרהסיה הוי, משני רנא שהגלת עזמן שאני, נמנא שני חילוקים יש בשאר עזירות, אס אפילו הן קלות, אס הוא נשעת גזירת המלכות, או צפרהסיה יהרג ואל יעזור, והחילוק הוא אס נשעת הגזירה או שלא נשעת הגזירה, גם יש חילוק בין צנעא ובין צפרהסיה, ונ"ע יש חילוק, בין אס מתכוין להגלת עזמו כמו באסתר, או שמכוין להעזירו על דתו, שאס מכוין להגלת עזמו, אינו מחויב ליהרג.

ומלשון

הרמז"ס נהלכות יסודי התורה פרק חמישי הלכה ג, מוכח שפירש קושיית הגמרא והא אסתר פרהסיה הוי, על שאר עזירות חון מנ' אלו ע"ז ג"ע וש"ה, שזהו לשונ צמה דנרים אומרים צומן שהעכו"ס מתכוין להגלת עזמו, כגון שאנסו לצנות לו ביתו נשנת או לצל לו תנשיל או אנס אשה לצעלה וכיוצא צזה, אכל אס מתכוין להעזירו על המצות צלנד, אס היה צינו לצין עזמו ואין שס עשרה מישאל, יעזור ואל יהרג, הרי שהנפקא מינה צין להגלת עזמו, ובין להעזיר על דת הוא נשאר מצות חון משלשה אלו, ובהשלשה אלו ע"ז ג"ע וש"ה אף להגלת עזמו יהרג ואל יעזור, וכן משמע מפירוש רש"י ותוספות דמפרשי הקושיא והא אסתר פרהסיה הוי ונצעלה לעכו"ס ואין חייבים מיתה על ציאת עכו"ס, ולא פריך והא אסתר אשת איש היתה, ואיך לא מסרה נפשה, כי אז לא היה יכול לטעיה הגלת עזמן שאני, כי צלוי עריות מחש אין נפקא מינה צמה שמכוין להגלת עזמו, ולכן פריך והא אסתר הוי פרהסיה, ונפרהסיה אפילו על שאר עזירות יהרג ואל יעזור

משרה המערכה בעת יבוא צר ואויב, ומסור עצמו לחאויב, חייב מיתח למלכו ודמו בראשו כי שתיים רעות הוא עושה, אחד כמח שהוא בעצמו איננו נאמן למלכו, וחשנית שכוח מרפה את ידי כל אנשי הצבא, להתרפות ולפול שרודים לפני האויב, וחכמנו אמרו (סומח מ"ד) תחילת ניסח נפילה, חיינו אם אחד מתחיל לנוס משרה המערכה הוא נפילה לכל המחנה, וחבל חולך אחר המתחיל וכמו כן אם אחד נסוג אחר מרת חירות, גורם קרירות גדולה לחאמונה בכלל, כי ממנו יראו וכן יעשו.

וכמו כן אם גר בא לחשב תושב בארץ ולקבל את עול העם והארץ עליו, משביעין אותו שיחיה בו נאמן לארץ, בכל לבו נפשו, ומאודו ואומרים לו שכאם יזדמן לו למסור נפשו עבור ארצו, יעשה זאת בשמחת חלב, וילך לקראת המות בחולך למלא שמחת נפשו, ולכן בעת צאת אנשי המלחמה במחנה, להניח מלחמת תנופה, ישירו ויזמרו בכלי זמר בתוף בנור ועוגב, להראות כי שמחת הוא לאיש צבא למות על אחבת עמו וארצו, וסל קריאה לאיש חיל, או לנצח או למות, ואז יקרא בו נאמן למלכו לעמו ולארצו, וקרוביו ומשפחתו מתפארים בו, כי הקדיש חייו על אחבת ארץ מולדתו וחירה נפשו למות בעד רגשותיו הנעלות.

וגם במלכותא דשמיא הוא כן, בעת שכרת ד' ברית עם עמו ישראל, ולקח אותם לו לעם, להיות לו לעם סגולה, ושיאמינו בו ויכירו מלכותו עליהם, וגם לפרסם אחרותו לכל באי עולם ויושבי תבל, התנה עמהם שחברית הוא על תנאי שיעמדו באמונתם בחוזק כסלע איתו, ולמסור נפשם עבור אחבתו ואחרותו, וכמו שצוה ואחבת את ד' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך, ודרש ר"ע (ברכות נ"ד) אפילו נטל את נפשך, ואימת מות לא יבעתה, ופחד יסורים לא יפחדוהו, ויפקיד חייו עבור אמונתו, וכמו שעשה דבנו עקיבא שיצאה נשמתו באחר, ועוד שמח על זה בשחניע דבר זה לידו, וחכמנו אמרו (שבת פ"ו) תנאי התנה הקב"ה עם ישראל אם תסבלו התורה מומב, ואם לאו שם תהא עבורתכם, וחכוונה מדוע אמר שם תהא, ולא אמר פה תהא עבורתכם, שאמר על הדורות העתידים לבוא, ויפוזרו בארצות גלותם, ויעמדו עליהם אויבים, להעבירם על דתם ואמונתם, ושיוניחו תורתם אשר קבלו בהר סיני, ימסרו נפשם למצוא עבורתם בארצות אויביהם, ולא לחזות לעצבי אלהים אחרים, וזה היה חתנאי, אם

יעבור, וכן דעת הרמב"ם הונח נכ"מ דפנייה ליה דעונד כוכבים הנח על נח ישראל לאו נכלל גלוי עריות הוא, לא נזנות ולא נחתנות, ולית להו הדרשה ותהי לו לנת אל תקרי לנת אלא לנית ולא היתה אשת איש, וכן מה שכתב הרמב"ם אז אנס אשה לנעלה היינו פנויה ואין זה איסור אלא של ציאת נכרי, ולא איסור של גלוי ערות, ורק נאמר עזירות יש חילוק הזה, שאם מכיון להנחת עמנו אז אפילו נפרהסיה יעבור ואל יהרג, ואם מכיון להעניו על דת אז יש נפקא מינה בין נאנעה לפרהסיה, שנאנעה יעבור ואל יהרג, ונפרהסיה יהרג ואל יעבור, וכן הוא, דעת הטור יו"ד סעמן קנ"ז, ודעת הג"י שו"ע סם, וכן דעת הר"ן בשם הרמב"ן ושאר הרבה ראשונים, כמו הסמ"ק הונח נתוספות עבודה זרה דף נ"ד שפסק בשם השאלות שיש לאדם למסור עמו למיתה ואפילו נאנס ונאנעה, שמפרש דרנא לא פליג על ר' יוחנן נפנהדרין סם.

אבל התוספות נכתבות דף י"ט כתב דרנ גופיה סנר דאפילו נהני, היינו ע"ז, ג"ע וש"ד אינו חייב למסור עמו נאנעה ואין חילוק בין הני לשאר, ונפרהסיה נכלוס יהרג ואל יעבור, ואף שהתוספות נעבודה זרה דף כ"ז ע"ג, וכן נדף נ"ד ע"א אומרים שהם ושלום שנפסקו נעבודה זרה יעבור ואל יהרג, אך הנהגה האשרי הנינו כן מדברי התוספות נכתבות נעבודה זרה נאנעה יעבור ואל יהרג, ונאמת הסתירה מדברי התוספות נכתבות על דנריהם נע"ז נשני המקומות שם קשה להנין איך יסתרו זה לזה נדברי רנא, **ואולי אפשר לומר ששני למודים יש על מנח מסירות נפש, מנח עשה ונקדשתי נתוך בני ישראל, וגם לא תעשה ולא תחללו את שם קדשי, ונחמנות עשה של ונקדשתי כתיב נתוך בני ישראל, וקאי על לא תחללו הכתוב מקודם, כאשר מראים על זה טעמי התנות, שטעם של ונקדשתי הוא נחמנות, ולכן מנח קידוש השם של ונקדשתי הוא בין נאנעה ובין נפרהסיה, והלא תעשה של חילול השם של ולא תחללו הוא דוקא נפרהסיה, ויחלל שנעבודה זרה דף נ"ד דברי רנא הוא מהלימד של ולא תחללו אחר הא כינא הא נאנעה והא נפרהסיה, ונכתבות דף י"ט דברי רנא הוא מהפסוק של ונקדשתי שלמדן מונו שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא ע"ז, ג"ע וש"ד, אינו עושה נפ"ח בין נאנעה ובין נפרהסיה, ונחמנות מנח רנ"ו מניח שאין העשה של ונקדשתי וגם הללו ולא תחללו שייך נאנעה, כי נאנעה אין כאן חילול השם ולא קידוש השם, וסוף הפסוק נתוך בני קאי גם על ולא תחללו הקודם, וחיון מסירת נפש נאנעה הוא מהפסוק ולהנח וכפי דרשת ר"א אפילו הוא**

דברי יעקב

הוא נוטל את נפשך, ונאמת אינו מוכן המעשה שהוצא
בגמרא (ברכות ל"ג ע"ג) מחסיד אחד שהיה מחפץ
בדרך, ונא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום,
וסכן את נפשו אף שלא היה עליו החיוב למסור נפשו
אך מפני חסידותו רצה להחזיר על עצמו ויש הרשות
נידו לעשות כן כמהרי"ק שורש פ"ח מוצא גרמ"א סימן
קנ"ז, ורצה לקדש שם שמים לפני ההגמון, ושם לא היה
איש חוץ משניהם, כאשר אמר לו אם הייתי חותך את
ראשך נסיף מי היה תונע את דמך מיד, והיה הדבר
נעשה ונכל זה מסר נפשו על קידוש השם, הרי רואים
שאף נעשה יש מלות קידוש השם ונריכים לומר לפי
דברי החינוך שגם שם עשה החסיד כן מפני מלות הפסוק
ולאנח את ד' אלהיך בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך,
ולא מפני מלות של ונקדשתי.

אך עומד לנגדו לשון הרמז"ס הלכה ד' פ"ה מהלכות
יסודי התורה, ו"ל וכל מי שנאמר בו יהרג ולא
יעזר, ונהרג ולא עזר הרי זה קידש את השם, ואם היה
נעשה מישראל הרי זה קידש את השם נרבים כדניאל
חנניא מישאל ועזריה ור' עקיבא וחזקיהו, הרי מוכח
מלשון הרמז"ס שגם כלל עשרה שהוא נעשה איכא גם
כן קידוש השם, וקושית הלחם משנה אינה מונעת לי,
שהקשה שנהדיא אמרינן בגמרא שנקדשתי צתוך בני
ישראל לא היו אלא נעשה דוקא, ובגמרא לא אמרינן
אזל אין פרהסיא פתחתה מעשרה בני אדם, ולא הניח
את הפסוק של ונקדשתי אלא להראות שישראלים נעיקו,
ומלשון הרמז"ס מוכח דלא כהמנחת חינוך.

והנה הר"ן בפסחים פרק כ"ג מציא דברי הר"ה
שאומר שלהנחת עצמו אפילו נג' עזירות ע"ז
ג"ע וז"ל יעזר ולא יהרג, והקושיות שהקשו עליו
מפרק יום הכפורים (דף פ"ג) מעברה שהריחה
מחילין אותה עד שתאזנ נפשה, שאין לך דבר שעומד
בפני פיקות נפש אלא ע"ז ג"ע וז"ל, משמע שנאלו
חסור, והתם הוא לא להעניר כי אם להללה ולהנאה,
וכן מפרק בן סורר ומורה (דף ע"ה) נאותו שהעלה לבו
טינא ימות ולא תעל לו, ימות ולא תעמוד לפניו ערומה,
ואעפ"י שאינו מכיון אלא להנאתו, ומתוך הר"ן ששתי
אופנים יש בפירוש הנחת עצמו, האחד הוא שמכיון
להנות ממעשה הענייה, ואינו מכיון להענירו על דת,
אזל חפץ להנות מענייה עצמה, וזה אינו מועיל לו
להנלל ממיתה נשלש עזירות אלו של ע"ז ג"ע וז"ל,
כי נאופן הזה התורה חסרתה, כי התורה אמרה שנאם
תחפץ להנות מעלי אשה לרפואתך חסור לך, והאיסור
הוא של התורה לא ליהנות מזה וכן נג"ע חסרה התורה
לעל ערוה, והיינו שאסרה ההנאה של נחת עריות,
ולכן

מפעים

אם תקבלו התורה מוטב, יחיה טוב לכם בזה ובכא,
ואם לאו שלא יניחו לכם לשמור תורתכם מוטב
לכם ששם תהא קבורתכם, ותיבת מוטב קאי על
הלמעלה והלמטה, ומסיק רבא מכאן מורעא רבא
לאורייתא, שח"ו לאיש יהודי לפחוד מאימת חמות
ושחמיתת תהא מכפרת על כפירתו באלהים.

וכן עשו אבותינו בכל דור ודור, שקמו אויבנו
בנפש לנווד נזירות שמדות עליהם, ברכו
בסוף רם אשר קדשנו במצותיו וציונו על קידוש
השם, ומסרו נפשם בשמחה על אחרות ד' ונס בימינו
לעיננו בארצות הדמים ובימי המלחמה אשר חתיצבו
מלכי ורוזני ארץ על ד', עומדים ישראל מוצקים
כסלע איתו לשמור תורתם ולהנו על דתם, ואימת
חמות לא תבעתם, ומי יוכל לספור ולמנות את
עשרות אלפי ישראל הקדושים אשר בארץ המה,
אשר לחמו מלחמת האמונה עד נטף דמם האחרונה,
ולא נסו ממערכות המלחמה להסגיר נפשם ביד
אויב, וזכר כולם לברכה בקרב עם, ולהיפך מי שלא
היה יכול לעמוד בנסיון, ונהפך וחמיד את דתו,
והחליף עולם עומד בעולם עובר, לחנות מזיו החיים
הישרים לו מדתו, נשאר שמו לשמחה ולדראו עולם,
למהות את שמו מקרב בית ישראל, וחיו הרבה
כאלה אשר בחייתם לא חיו אדוקים כל כך ביחודותם,
אך נתקשרו על ידי מיתתם שלחמו מלחמת חובה,
ונחרנו עבור אמונתם, וחכמנו אמרו עליהם גדולים
צדיקים במיתתם יותר מבחייהם (חולין ז'), חיינו
אם הם צדיקים במיתתם על ידי מסירות נפשם על
קידוש ד', צדיקים כאלה הם גדולים יותר מאלה
הצדיקים אשר עושים טוב בעת חייהם, וכשבאים
לידי נסיון אינם יכולים לעמוד בנסיונם, וכל
צדקותם לא יזכר, כי מחללים בזה את קדושתם,
וכשם שיש סונח עולמו בשעה אחת, כך יש אובד
עולמו בשעה אחת, ואם אמרו חכמנו (אבות פרק ח')
אחד שונג ואחד מזיד בחילול השם, בן נובל לומר
אחד רצון ואחד מזיד בחילול השם, וחכמנו אמרו
ביומא שאין בה בתשובה ויום הכפורים ויסוריו
לכפר עון חילול השם אלא מיתת אחר היא מכפרת.
ובגמרא מפורשים חדינים באיזה אופנים
מחויבים למסור נפשם, באיזה עבירות
ובאיזה ענין ובאיזה זמן, ומחויבים בה בכל זמן
ובכל מקום באנשים ובנשים, ומי שאינו עומד בנסיון
זה, ואינו מפקיד חיו עבור אמונתו, עובר על עשה
של ונקדשתי ועל הלאו של ולא תחללו את שם קדשי.

דברי יעקב

ולכן מחויב למסור נפשו אף אם מכוין להנאלה כזו, אך יש עוד ענין של הנאלת עצמה, שאין מכוין להנאלת גופו מגלוי עריות, ורק חפץ להגלל ממיתה ע"י עזירה זו, וההנאלה היא ההגללה ממיתה, כמו באסתר חפלה להגלל מחמת המלך ע"י נשואתה לו, הנאלה כזו מקרי הנאלת עצמו לתירון רבא נסנהדרין שם, שאינו מחויב למסור נפשו עצור זה.

דברי יעקב

והנה באיסור גלוי עריות ידועה המחלוקת מהרמב"ם והרמב"ן, מה נקרא גלוי עריות ללקות עליו מן התורה, הרמב"ם בספר המצות מטה שג"ג אומר, שהזהרת הכתוב הוא אף על חיבוק ונישוק וכדומה מן הפעולות הזרות, והזהירה מן לא תקרצו לגלות ערוה והרמב"ן חולק עליו בזה ואומר כי אין חיוב מלקות אלא בציאה גמורה או הערלה, ולא קריצה בעלמא, ולפי דברי הש"ך ביו"ד סימן קנ"ז אף הרמב"ם מודה שאם אינו עושה כן דרך חנה אין זו מלקות, שהרי כמה אמוראים היו מנשקים לבנותיהם ואחיותיהם, וכן כתב בסיומן קנ"ה בהשגתו על הנ"ל, ואף שכמה מהאחרונים תירצו דעת הנ"ל לאיסור נגיעת אשה נדה מפני שאפשר לבוא לידי איסור דאורייתא, אך האיסור נעצמו אינה אלא דרנא, ונמעשה של הגמרא באחד שהעלה לבו טינא (נסנהדרין ס"פ בן סורר ומורה), ולא התירו לעמוד לפניו ערומה, הוא גם כן מפני שהטינא היתה מפני חיבת ציאה, והוא צריך למסור נפשו שאללו הוא ג"ע, ולפניה אין נריכה למסור נפשה, כי אצלה לא היה איסור ג"ע אף אם תעמוד לפניו ערומה, מפני שאינה עושה כן מפני חיבת ציאה שגללה לא היה טינא, ולכן אמר ימות ועל תעמוד לפניו ערומה, ולא אמר ימותו שאז קאי על שניהם, מפני שהיא אינה נריכה למסור נפשה עצור זה.

והנה זה עתה הרעישו הרבנים גדולי פולניא, וגדולי הרבנים במדינת אמעריקא על פרוצות נגיעות צנות ישראל שלונצות מלנצוים כמנהג הפרוצות שחלק גדול מנופן ערום, והן הצנות ישראל יוצאות בטענה כי אנוסין הנה לזה מפני מנהג המקום והזמן, ואם תלנצנה כדרך הנצונות, תשצרו מלהגשא לאיש עד שתלנץ שער ראשן, ולפי דברי הר"ן הנ"ל שגם בג"ע מתאם אם מכוין להנאלת עצמו אין זו חיוב מסירת נפש, ולפי דברי הש"ך אם אין מכוין להנאלת חיבת ציאה אין זוה איסור דאורייתא, והני נאי העשות כן מכוונות זוה שיקפצו עליהן בעלים להקרא שם עליהן, ולדצריהן אנוסין הנה לזה מסינית מנהג המקום, אין עוצרין על איסור דאורייתא, ונפרט לפי פירוש רש"י ז"ל נסנהדרין שם (דף ע"ה ע"א) לדברי האומר פנויה היתה מאי כולי האי, ונותרן רב אחא צריה דרב איקא, כדי שלא יהיו צנות ישראל פרוצות צעירות, ופריך

ורב על פי המוסר נדקו דברי המרעשים, כי באמת על פי דרך מוסר הנגיעות, נריכות צנות ישראל ללנצו מלנצויהן לא כדרך הפרוצות שיכשלו בהן בני אדם, ובמדרש תנחומא פרשה וישלח, ילמדנו רצנו מה שתלא אשה צעיר של זהב נצנת, רצנן אמרין אף צחול אסור לנאלת בהן לרשות הרבים, מפני שהעם מסתכלין בה ופגם הוא לאשה, שלא נתנו תכשיטין לאשה אלא שתהא מתקשטת בהן בתוך ביתה, שאין נותנין פרטא לפני הכשר וכש"כ לפני הגנב, וצירושלמי (יומא פרק א') נמעשה דקמחית שצנעה צניה שמשו צכהונה גדולה, ושלחו חכמים לדורש נמעשים טובים שלה לידע חכין זכתה לזה, ואמרה להן שלא ראו קורות ביתה שערות ראשה ואימרי חלוקה, וצנצלי (יומא דף מ"ז) לא נזכר אימרי חלוקה ורק שלא ראו שערות ראשה, ולפי הירושלמי גם צנצלים יש משום נגיעות, ומה גם שגם הנשים הנשואות יוצאין בגלוי נצרון ופרועות ראש אשר זה איסור גמור ועון כנז מאלה, ונדקו החכמים הלועקים ככרוכיא עצור זה, ונדצר מזה צחלק דרושנו.

והנה טענת הרבנה מאחיט צארן הזאת הגכשלים בהרבה איסורי תורה, כי אנוסים הם לזה מפני חסרון ממון וקיפוח פרנסתם, ואם יחיקו ציהדותם בצמירת צנת ויו"ט והליכה לביה"כ להתפלל ואצדן זמן לשאר מצות אשר תעשנה, יהיה מזה חסרון לכיסם, אינה טענה כלל, שהדין נפסק שצריך להפקיר כל ממנו ולא לעצור על מצות לא תעשה (יו"ד סימן קנ"ז צרמ"א סימן

דברי יעקב

דברי יעקב

סימן א' נשם הרשע"ל והראש"ד ועוד). ואם הוא דר במקום אשר אין שם יהודים מנוים ואנוס הוא נחמון חלקיים התורה. מחויב לפזר כל מחמונו לשמור ולעשות כל דבר אשר לא תעשה. ואם אין שומט מחויב אין זה טענת אונס לאכול נבלות וטרפות. ורק לענין לעבור על מצות עשה נשם ולא תעשה. כגון שאין מחויב לקנות אחריו וכדומה לה אין מחויב לבזוז יותר מחומש. אבל לענין לא תעשה אף שאין זו מעשה. מחויב ליתן כל אשר לו (תשובת הרי"ט"ש סימן שפ"ז) ומכ"ש מניעת ריווח והפסד עסקא אינה טענת אונס. לעבור על ידי זה על כמה איסורין. ואפילו איסורי דרבנן וכמו שכתוב בתשובת הרדנ"ז הוצא נפ"ת שם. ולא ח"ו כהרצה מחמנו צפה הנוכחים כל הדברים הנזכרים לנוסח וקנין מערב שנת כדי שלא יטרכו לעשות מלאכה באיסור דאורייתא בשנת. ופותחים חנותם ונושאים ונותנים בשנת בטענותם שאיסור מקח וממכר בשנת אינה אלא דרבנן. ואנוסים לזה מחמת מחמו. ונאמרת בתשובת חת"ס חלק חו"מ סימן קל"ה כתב שהנושא ונותן בחנותו הרי הוא כמחלל שנת באיסור דאורייתא בטעמו ונימיקו עמו. אך אפילו אם נאמר שהוא איסור דרבנן הלא הפר"ח נסיתן תרנ"ו נסתפק בזה אם מחויב ליתן כל הונו או חומש. ולהר"ח הלאו דלא תסיר הוי מן התורה. ורק להני להקל בספיקו. ולהרדנ"ז נסיתן קמ"ה הוצא נפ"ת סימן קנ"ז ביו"ד. פשיטא ליה דגם שלא לעבור איסורין דרבנן צריך לבזוז כל מחמונו. ומיירי שלא לאכול איסורין דרבנן. ורק באיסורין דרבנן והם שם ולא תעשה מספקא ליה לנצל שד"ח בדברי חכמים סימן ל"ט אם מחויב לבזוז כל מחמונו. ואין לחלק בין בזוז מחמו המוכן לבין קפות פרנסה. כמבואר בשו"ת רמ"ן סימן י"ח נחלו"ח שגשאל נאשה אומנית המקוה דם שקראוה חוץ לתחום בשנת ואומר שחזק החשש הנוגע לפרנסתה ותהיה חסר לחם וודאי דאין להתיר. איסור לאו מן התורה. ואדרבה בזוז מחמו המוכן היה ראוי יותר להתיר שלא לבזוז. מלהתיר משום חשש פסידא. ומפורש באחרונים שאף לאלו המתירים באיסור דרבנן שלא לבזוז כל מחמונו. מודים שמשום חשש פסידא לא שרינן איסור דרבנן. עיין שד"ח הנ"ל שם. ובמלות לא תעשה אף שאין זו מעשה דברו כבר כל האחרונים מזה. שמחויב לבזוז כל מחמונו ולא לעבור. ובהננת בתשובת הרי"ט"ש סימן קפ"ו שכל ההיתר הוא משום סכנה אבל אם אין סכנה צריך ליתן כל מחמונו. והרב החינוך נמנה תשלוש שכן שכיר ציומו. שכתב דאם אינו יכול לפרועו נאותו יום אלא ח"כ יאבד הרבה משלו לא חייב הכתוב בזה לפי הדומה. נפרשה כי תאל. לא דבר כי אם מחמת העשה של ציומו חתן שכרו אבל לא לענין הלאו.

של

לעיל

אל ולא תלין פעולת שכיר עד נקר נפרשת קדושים. כי על הלאו עובר אף שאין זו מעשה. ואף צריך לבזוז עליו כל מה שיש לו. ואין ראיה מדברי החנוך למה שהוצא בתשובת חו"מ סימן קל"ט דלאו שאין זו מעשה דומה למצות עשה דאין צריך ליתן כל מחמונו. ואפילו אם נאמר כהני פוסקים שצאסורי דרבנן. אינו מחויב לבזוז כל מחמונו. גם אז לא יוכלו להתיר לעצמם לעבור על איסורין דרבנן משום מניעת הריוות. כי אינו דומה הפסד מחמו למניעת ריוות. והראיה מקדושין דף ל"ב לענין כיבוד אב שמשני הגמרא לניטול מלאכה. הרי אף דאין צריך ליתן לאב מכיסו למ"ד משל אב. צריך לבטל מחמלכתו עבורו אף שיש בזה מניעת ריוות. וכן מהגמרא (שנת ריש מי שהחשיך). דחנן נותן כיסו לנכרי אחריו נגמרא לא שנו אלא כיסו אבל מציאה לא. מפני שכיסו הוא הפסד ומציאה הוא מניעת ריוות. ונפר"ח הוצא נשד"ח נפאת השדה בכללים שאינו דומה הפסד מהכיס להפסד ריווח והוא זה דכשפסיד מן הקרן מר לו מר. ומהפך בזכות וניקל במקום שאמרו להחמיר. אבל כשפסיד מלהרויח נלכד הא ודאי אפילו כלי שכללים אינו מיקל וחוטא ומחטא נשכיל להרויח. וכל העוברים על האיסורים הוא רק מפני מניעת ריווח הם מתירים לעצמם. ומה שז' הגאון בעל תפא"י שמוניעת ריווח גדול הוי כמו הפסד. וכותב בן מזל הסגרא שלא יהי הפסד פרוטה מהקרן עדיף מהפסד ריווח של מאה מנה. כבר תפסו עליו ממה שכתב בחידושי הריטנ"ל נקדושין דף ל"א. בזה דאיעיף לן משל מי ואסיקא משל אב. ואע"ג דאיתנין לעיל ראיה דומה בן נתינה הפסיד נשכיל כבוד אביו ששים רצוא שכן. תירצו בתוספות דהתם לא הפסיד משלו אלא העצרת ריווח בעלמא לא חשיב דבר האבד ולא חסרון כיס. הרי דאף מניעת ריווח הרבה לא חשיב כמו הפסד מכיס. ונדאי לא יוכלו למצוא היתר לעבור אף על איסורין דרבנן מפני מניעת ריווח. בדברי הרבה אנשים שעברין על איסורין דרבנן משום מניעת רוחים. ונפרט איסורי דרבנן כאלה. אשר מפורסם איסורן ודמו לאיסורי דאורייתא לענין זה. וכמו שמוכח בגמרא (הוריות י"א) ומר סנר כללים כיון דמפרסם אסוריה אפילו בדרבנן הוי מומר. ולהסותרים אשר עסקם הוא להרויח נודאי אין טענה להתיר להם אפילו איסורי דרבנן משום מניעת הריווח. אלא אפילו הפועלים העובדים ומקבלים שכר עבודה. וכל הונס הוא ידיהם ורגליהם אשר יעשו מלאכה בזה. ואם נטלים הם לנוח מעבודתם הוי להם כאבדת מחמונו והפסד מכיסם. ולא אף מניעת ריווח. גם זה היא טענת שקה. כי גם זה נכלל בשם מניעת הריווח. ובדברי הגמרא שם נקדושין הנאמר

דברי יעקב

לעיל שהנפקא מינה לציטול מלאכה, וקרי ליה מניעת ריוח ולא חסרון כים, וכן מגמרא מועד קטן דף א' דמחלק בין פסידא להרווחה, דפסידא מותר לו לטרוח בחולו של מועד ובשני הרווחה אסור, ואי אמרת דמלאכת ידים אסר אינו עובד עתה הוי פסידא, הלא גם שם הרווחה פסידא הוא, ולמה אמר רב עוקבא דף ג' אברויי חילן אסור סתומי פילי שרי, ופירש רש"י שזה פסידא זה הרווחה, והלא בהרווחה יש פסידא משום בטול הזמן ממלאכת הידים, וכן מכל הני דברים שמחלק הגמרא במועד קטן בין הדיוט לאומן, שלהדיוט שרי ולאומן אסור רק על ידי שטי, ואי אמרת שנטול זמן עשיית מלאכה הוא פסידא ודבר האסור אחאי לא שרינן ליה לאומן, ולכן אין שום היתר לא לנעל מסחר ולא לפועל לעבוד אף על איסורי דרבנן משום מניעת הרית, ומכא"כ להני פוסקים שאף באיסורי דרבנן נריך לבזוז כל ממונו.

והכלל

הוא ששום איש הן נעל הון ועוסק במסחר והן נעל מלאכה לא יוכל לפטור עצמו משמירת המצות ונפרט מצות לא תעשה משום מניעת שום ריוח, בין איסור דאורייתא ובין איסור דרבנן, ואין ממש צפי הרבה מאחורו בדרך זה אשר מחירים לעצמם לעשות ולעבור איסורים מפני טענתם כי אנוסים הם לזה מפני הרווחים ולא יוכלו לפרנס בני ביתם, והתורה אמרה וחי בהם ולא שימות בהם, אדרבא מפסוק זה נלמד שלא התירה התורה אלא במקום שתלוי חיותו של אדם בזה ממש, כגון אדם שגזר עליו שצאם לא יעבור או ימיתהו, אמרה תורה שיעבור ולא יהרג משום וחי בהם ולא שימות בהם, אבל במקום שלא תלוי חיותו בזה ממש, לא סכנת גופו אלא סכנת ממונו, בזה לא התירה התורה, אדרבא מחויב למסור כל ממונו, ונפרט מניעת הריח עבוד מצות ד' אשר לא תעשה, וק"ו נצטר המהללים שנת קודש צפרהסיא צנתי כנסיות, כמו מכירת כרטיסי כניסה לשמוע החזן או לקנן כסף בין המתפללים צפומי, בטענתם שלולי זאת לא יוכלו להחזיק צתי כנסיותם, כי אף שהתירו חכמים ז"ל שמי שהחשיך לו בדרך גותן כיסו לנכרי ולעבור על איסור דרבנן, מפני שקים להו שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, ואי שרית ליה אחי לידי איסור דאורייתא, כבר הנאנו לעיל החילוק מזה גופיה שמשום מניעת ריוח לא התירו, שהרי גם במציאה לא התירו בגמרא שם (שנת דף קנ"ג) ומי נקש זאת מידם לפאר בית ד' בדרכים כאלה, והנצי"ט צ"ח על זה מי נקש זאת מידכם רמוס חצרי (ישעיה א') היינו מי נקש מידכם דייקא, דבר הגיתן מיד ליד ומאי יניחו כסף, רמוס חצרי נעת שתנאו לרמוס ברגל גלוא בית

דברי יעקב

בית אלהים, וגם היחידים חס ושלום להם למצוא היתרים כאלה אשר אנוסים המה לזה מפני פרנסת אנשי ביתם. **ובכמה** מקומות הוא שעת הגזרה לנו, נקמים עלינו מרעים אנשי רשע צעלי הכתה הידועה המכונה "קלען" ורואים להעביר בני ישראל מדתם, שלא יזכר שם ישראל עוד, נעת ובמקום כזה הוא שעת הגזרה ונריך אפשר למסור גם גופנו להחזיק מעמדנו בתורת ישראל ואף שאין כוונתם להשמיד אותנו שנתהפך לאמונה אחרת ח"ו, אך כוונתם לנטל אותנו ממנוח אלהינו, ולשון הרמז"ם בהלכות יסודי התורה פ"ה הלכה ז' ואפילו לא נתכון להעבירו אלא על מצוה משאר מצות בלבה, נקרא שעת הגזרה להרג ולא יעבור, וכמו כן הם מכוונים להעביר ישראל על מצותיהם שלא יזכר כי ממעי ישראל ינאנו.

ומדי דברי צענין קידוש וחילול השם, אמרתי להעלות על הכתב מה שעלה ברעיוני, על דבר השמחה

הרבה שהיה במחנה ישראל, נעת שהחוק החוק על דבר צר כשר, לאמר שכל איש אשר ימכור צר טריפה צמר דכשרה, בלי ידיעת הקונה, ויהנה אותו בכשרות, עטש יענש במאסר או צענש כסף כפי ראות ודעת השופט צנתי משפטם, ובית המשפט העליון צעיר הצירה, החליט על זה כי כחוק עשו בית המועצות של מדינת ניו יארק, שחקקו חוק כזה, והשמחה היתה רבה לפי דעת הרבה מאחינו, שעל ידי זה נתקדש שם ישראל במדינתנו, וכאשר ראיתי הגיל והששון גם על פני הרבנים, חשצתי צתמיהה, לשמחה מה זו עושה? ואולי מצד הדין היה עלינו לדאוג על שפלות כבוד התורה והרבנות בדרך הזאת, ואפשר עברנו ועוברים בכל יום על הלאו של ולא תחללו את שם קדשי, אשר נכלל בזה גם המשקרים לעכו"ם וגוונים להם גם המה בכלל מחללי השם, שגורמים שיאמרו העכו"ם אין תורה לישראל, ולאמר שארית ישראל לא יעשו עולה ולא יצטרו כזו ולא ימצא צפיהם לשון תרמית (סמ"ג ל"ח ז') ונטעמי המצות להרג מנחם צר"ם אומר שכל דבר האראה לאחרים פועל צלתי הגון אפילו בכל דהו נקרא חילול השם לאדם חסון, ובזהר הרקיע לנעל התשנ"ץ על האהרות מצוה כ"ז אומר וכן המוחזק בכשרות ויואל מתחת ידו דבר שאינו מתוקן הרי זה חילל את השם,*) והנה נמנעה הזה של חקיקת חוק

(*) ובזה מקום אתי להעיר על חתרגל חרע, לשמוע פני הרבה אנשים בני תורה המדברים סרה על חרבנים חנותנים הכשרים על הדברים הנצרכים להכשר, ובדואי כל חנותן הכשר יודע עסקו, וכשר הוא באמת הדבר חות, אך העם חתרגלו לדבר סרה עליהם, ואומרים כי מחללי שם שמים הם, ובאמת הם בעצמם מחללי שם

דברי יעקב

(ג'טין פ"ח) היה ר"ט אומר כל מקום שאתה מוציא אגוריות של עכו"ם אע"פ שדיניהם כדיני ישראל אי אתה רשאי להזקק להם, שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, ולא לפני עכו"ם, ועפ"ז הוציא הרמב"ם דעו (הל' פסח' פכ"ו) וכל הדין נדדיני עכו"ם ונערכאות שלהם אע"פ שהיו דיניהם כדיני ישראל הרי זה רשע וכלו חרף ונדף והרים יד בתורת משה רבינו, היחא יד עכו"ם תקיפה ונעל דעו אלם ואינו יכול להוציא ממנו נדייני ישראל יחזענו לדייני ישראל תחלה, אם לא רצה לצוא טעל רשות מצינו דין ומציל נדייני עכו"ם מיד נעל דעו, וכן הציא הטור נתי"מ והגיה יוסף בשולחן הטאהור, וכן מוסכם מכל הפוסקים, והדין מנעל דין אלם הוא מהגמרא (ב"ק דף ז"ג) קריית חנך ולא ענד רמי גודל רצה שדי ציה, וכתיב הלא"ש ז"ל מכלן פסק רב פלטי רחוק שיש לו תניעה על שמעון ומסרנו לטו עמו לדין שרשאי להציאו לערכאות של נכרים כדי להוציא את שלו מתחת ידו, ואין חילוק בין ממון ובין דבר איסור, שהרי הגמרא פריך (ג'טין שס) אצ"י לרב יוסף דיתיר וקא מעשה אצ"י, ופריך ליה מוה הנרייתא מר' טרפון דדריש לפנייהם ולא לפני עכו"ם, לפנייהם ולא לפני הדיוטות, ולא השיב לו שאני איסורא ממונא, הרי אף נאיסורא שיך הדרש לפנייהם ולא לפני עכו"ם והדיוטות, וא"כ מי החיר לנו להציא העשוי של מכירת נצר

כשר לפני ערכאותיהם, ואם רב יוסף השיב לאצ"י אכן שליחותיהו קא עזרינן, לא אחר זאת כי אם על הדיוטות, ששם מועיל קצלו עליהו רועי נקר, אצל לא על הדרש ולא לפני עכו"ם, ולפני עכו"ם פסול הגט אי מלאורייתא אי מדרצקן, כפי הגמרא ג'טין פ"ח הוא פסול מלאורייתא, והא דרצ משרשיא נדחתא היא, וכפי הגמרא נ"ג מ"ח ונתוספת שם הוא מדרצקן, וא"כ עברנו ח"ו על ואויצנו פלילים, שמסרנו ענין השיך אף ורק לישראל לידי עכו"ם ומשפטיהם, ואין לאחר מפני שהנעל דין היינו המוכרי נצר כשר הוא אלם, וידם של השופטים תקיפה, ולכן מותרים אנחנו להציא את שארית ישראל מאכילות טריפות אף על ידי משפטיהם, הלא זה הדין נותן שצריך לתנוע תחילה לפני דייני ישראל, ואז נותנים לו הנצי"ד רשות לדון לפני דייניהם, ומה עשינו להציא את הענין הזה לפני דייני ישראל, הלא מי שנקי נחלכות ומנהגי הארץ הזאת, יודע שנאם חפץ אחיט נני ישראל להוציא מעט כסף להוצאות ליסד ועד הכשרות ננהגה ישרה ונסדר נכון, כי לא היינו יכולים להנהיג סדר ומשטר נכשרות על ג' היותר טוב, שלא יוכל להחרף רמיה צידו, ושלא יוכל להאכיל טריפות נשום ענין ואצ"י, ואם היינו מוצאים אחד שהיה מוציא טריפות מתחת

יד

דברי יעקב

חוק כזה אשר אנחנו השתדלנו שיוחק חוק כזה, נרמנו שילמנו עלינו שישראל משקרים ומהנים את הצריות, נאשר שענין נצר כשר הוא דבר הטבע אף לישראל, ולאחר שהוחק החוק, והדבר נהג כמקדס והחטאות מחרצים נאשר שהקונים הרצים אינם מדקדקים על כשרות, יאמרו אין תורה לישראל, וחילול השם גדול יש כאן, וגם נעניי המון בית ישראל נהיה הדבר לשחוק לאחר מצי אהנו לן רצון כזה ונפרט שדמון על ידי זה לפעמים, שנעת שיתפס מוכר נצר כשר ע"י שוטר, ורצ האלך להעיד ליתן איש ישראל למאסר — וההמון משתעים לדעת היחכן דרך הרב וגם זה הוא חילול השם, כלשון הרמב"ם נספר המצות ונחיתוך, שיעשה אדם ידוע נמעלה ונענו מעשה פעולה אחת, נראה נעניי ההמון שהוא עצירה, ואין ראוי לנכנד לעשות דמיון הפועל ההוא, אע"פ שהפועל מותר, הנה הוא חילול השם, ונניח שהרצ עשה דבר המותר לו, אף נעניי ההמון נראה הדבר שלא כהוגן ויש ח"ו חשש של חילול השם.

אך נאמח יש עוד ספק גדול נדבר, אם הותר לו להרצ עפ"י הדין לעשות הדבר הזה, ואם נכלל היה מותר לנו להשתדל שיוחק חוק כזה, ולמסור את ענינו שנין ישראל לחזירו לערכאותיהם עפ"י המפורש ג'טין

שמים, כי בגמרא יומא (דף פ"ו) איתא, ח"ד חילול השם, רבינא בר אברימי אמר כגון ת"ח שחביריו בושים מחמת שמועתו, ובספ"ג אומר מחלכת זו אתה למד שחילול השם קרוי ח"ח שאינו נזהר במעשיו, וגורם שאומרים עליו דופי, וחיינו דוקא אם אומרים עליו דופי אז יש חילול השם, אבל אם אינם מדברים עליו אז ליכא חילול השם, ולמד זאת מדקאמר שחביריו בושים מחמת שמועתו, כי נשמעו עליו איזה תרחורים, וא"כ אם אינם מדברים עליו אין כאן חילול השם, וגרימת חילול השם הוא מהמדברים ולא מן הח"ח, ובפרט לפי דברי המהרש"א שמתרץ דברי הגמרא (בשבט דף קכ"ו) במעשה דר' יהושע שחביא עצמו לידי חשד, ותחלטידים דנו אותו לכף זכות ואמר להם כשם שדנחנו לכף זכות כך תסקום ידיו אחכם לכף זכות, וקשה מדברי ר' יוסי שאמר שם (שבט קי"ח) יחי חלקי במי שחושדין אותו ואין בו, ודבר טוב הוא לחיות נחשה, וחירץ המהרש"א ז"ל שלא אמר יחא חלקי אלא במי שלא היה מביא עצמו לידי חשד, אבל אלו היו מביאין עצמן לידי חשד, וא"כ מי שאינו מביא עצמו לידי חשד, ורק אחרים חושדין אותו, אז הם תגורמים חילול השם ולא הוא, ועליו אמר ר' יוסי יחא חלקי עמו, ובפרט לפי הלשון של בעל זוהר תרקיץ שיוצא מתחת ידו דבר שאינו מתקון, וחיינו ודאי דבר שאינו מתקון, אבל לחשוד בחבירו בדבר זה, ומתוך החשש לדבר רע על חבירו אז יש איסור בכפלים, חילול השם וגם תחושד בכשרים לוקח בגופו (שבט צ"ו).

ערמה להטמין מעשין הרעים. קונם אותו נסכום יותר גדול. לכל הרשות יש לו נכל אופן להיות סוחר ומוכר נצר כשר, ועושה מעשיו הרעים נמחק ונסחר, וגם אחיה דברים רעים נגלוי, כמו נצר ששהה שלשה ימים בלא חליצה, כי נודחי אין שום עדות על זה, או למכור נצר בלתי מנוקד מנידי חלב ודם, אשר אין האינו יהודי לא תשורם, או אינו יודע אחיה חלצים המתחרים והאסורים.

ואדרבא הקלקול עוד יותר גדול מכפי שהיה מקודם, אשר כל הנאמנות של הכשרות מסורה לאינם יהודים, ואם איש יהודי רואה על אחיה חלון כתוב נצר כשר, ויודע כי בעל הנאות לא הוצא בפלילים, חושש כי נודחי המקום הזה ראוי הוא לקנות שם נצר כשר, והרבה יהודים נכשלים בטריפות ר"ל, תחת אשר עד כה היו סוהרים יותר איפוא לקנות נצר כשר, ואם התיקון עבור כשרות אין כאן, מי התיר לנו למסור הדבר לפלילים ולערכאותיהם, אף אם נאמר שהמפקחים על זה המה נקיי כפים ואינם מקנלים שומד.

ואפילו אם נאמר שכדין עשינו, והיה לנו רשות למסור הדבר להם, מפני שהטנאים גברי אלמים הם, וגם השתדלו להציא הדבר לפני ועדי הכשרות נכל עיר ועיר, והם מאלו דבר לציית לראשי ישראל, וגם שהחוק הוא טוב ומועיל מאד שאלו מקנלים שומד, והקנסות נצית משפטם הוא כדינו מפני שאחר הקנס הם נעשים צעלי תשובה גמורה כמנואר בהלכות חלצים סימן ס"ד, וסימן קי"ט צו"ה, גם אז יש להסתפק אם מותר לו לישראל יחיד לילך ולהציאו לפנייהם ולהעיד עליו שיוקנס כפי דיניהם, טרם שהתרה בו לצוא לפני דיני ישראל, והלא עוצר בזה על ואינינו פלילים, ואמת שנספר כסף הקדשים נחושן משפט מסתפק בזה, ואומר מתחילה שצדיק קנסות מי שאלו רוצה לציית מנהיגי העיר, הרי זה בכלל דיני ממונות, ויכולים להרשות לילך לעש"ג, גם אם ידוע ודאי שהם יקנסו הרבה וילך לטמון למשרתי עכו"ם כל הקנס, ואח"כ אומר ומ"מ כשאפשר על ידי נדוי ואין תשעצרו אנשים על הלכות נדוי בזה, נראה דעדיף לנדות מלהרשות לילך לעש"ג, בין נמנונות בין לגבי קנסות, שחזק מניעת ואינינו פלילים, ראוי לעשות כל מה דאפשר שלא לילך לערכאות של גוים, והניח הדבר צו"ה, אף שח"ל אמרו שנדוי חמור מנגידה, נכ"ז עולה על דעתו שטוב לנדות, ואולי יש לחלק שיש נפקא מינה בין יחיד ליחיד, ובין יחיד לרבים צענינו, שלמנוע הרבים מאכילת טריפות, יותר טוב מלמנוע מאינינו פלילים, אך היחיד היה יכול להתרות בו לצוא לפני צו"ה ישראל, ואם לא יציית לו יקח רשות מצי"ד להציאו לערכאותיהם, וליילך

ידו, היינו עושים לו כפי דינו להעבירו לגמרי אם היה הדבר נחמד כפי המנואר צו"ה, והחפזון היה אפשר מודנו שלא היו תועעין לזה, ועכשיו שנמסר הדבר לדיניהם, אף אם הרוחנו לטונת הכשרות, גם אז יש חילול השם למסור הדברים האלה לערכאותיהם משום ואינינו פלילים, *) ונפרט שלא הרוחנו מאומה כי לא כדינו דינם, ומה יעשו הם לטונת הכשרות, שולחים איש מהם **) לכל החטיות לראות ולהתנון על הכשרות, וכאשר מוצא הוא אחיה דבר שלא כהוגן לפי הנאותו מציאו בפלילים, ועל פי הרוב המוכר נצר יצא נקי בהשפטו, כי אין עדות צרורה עליו כי מכר הטריפה נחקת כשרה, ועל החקת נחנותו אין עונש על זה, וגם על מכירת טריפות לישראל אם לא אמרו נפירוש כי זה כשרה — גם כן אין עונש, ורק כאשר יש עדות צרורה כי חפץ להכשיל ישראל, ואמר על טריפה כי כשרה היא ומכר הדבר הזה לישראל החפץ נכשרה, ואם אין שום מליצה עליו, מה עושה השופט, קונם אותו בזה סך כסף נפסם הראשון, ונפסם השני, אם לא היה לו ערמה

*) תראה שברח לבי בחיותי פעם אחת באסיפה עם עוד איזה רבנים בהשתתפות הסמוכה על זה מחמדינה, ונדבר אודות החוק ואיך לחוציאו לפעולת ידיה, ואנו עמדי בדעתי כי ראוי ונכון תוא לבחור לזה אנשים יהודים נאמנים שילכו לחשגיה בחנותי מוכרי בשר כשר, אם מצויתים ושומרים החוק, כי מה יפעול האינו יהודי אם הוא איננו יודע בין ימינו לשמאלו בעניני כשרות, וגם אנהנו לא נוכל לחאמין לו בזה, והסמוכה בשמעו את דברי תרכין ראשו לדברי לאות חסכמה ולדבר אודות זה עם הגבוהים עליו, אך איזה רבנים תביעו דעתם לפניו, כי נותנים הם אסון יותר באינו יהודי מביחודי, ואוי לאותה בושח וכלימה.

*) ואין להתעקש ולאמר כאשר אמר לי אחד מן הרבנים, ומה נעשה אם נחפזם לגב שגונב מאתנו, האם גם אז אין לנו רשות לחביאו בפלילים, אם כן לא שבקית חיי לכל איש, ואמרת לו, שבאמת אם חיתת ידנו חקיקת, כי אז חיינו נוהגים בגב ג"כ לחביאו בבי"ד של ישראל ולחעמידו במשפט ולעשות לו דין כפי תחורת, בחשלוסי כפל או שאר קנסות כפי אשר צותח לנו התורה, ולא לשלחו למאסר לכמה שנים בעד דבר קטן וגדול, ורק כאשר נמצאים אנו בארץ חזאת ואסור לנו על פי החוק לחטמין ולחטתיר גב חומא ופושע, אנו פי החוק נשמו, כי טבע עם ישראל תוא לחיות שומרי חוק ומשפט, וח"ו לו לאיש ישראל לחמליץ על החומא נגד החוק, אבל דבר שחוא ענין חשיך אך לישראל בשמירת תורתו, ואם אנהנו לא חיינו משתדלים בזה תרבת, ורק לחיפך השתדלנו למסור הדבר חוז לראש אלפי ישראל, כי אז היה תדבר מתוקן תרבת יותר טוב, כי דבר חנוגע לענין אמונת ותורת, האמירה איסור ותיראה מצי שכר ועונש עליון פועל תרבת יותר מכל חקונשים של טפת.

נו לערכם הם, ויקוו להתגדל ולהתרחם צוה, ואינם מתחשנים בעיקר כונת החוק להגיל את נפשות בני ישראל מאכילת טריפות, כי אז היו משתדלים לעשות שנים צהחוק לטובה, ולהגיל את הקלוקלים לפני דעת המחוקקים, להגיל את השנים לאור, ואז היה מניח צלחת תיקון רב לטובת הכשרות נמדינה זו **).

** ואל יאמר האומר, כי ח"ו מתנגד אני לחחוק חזת, חורת ד' וכבוד עם ישראל יקר הוא אצלי, כמו לכל ישראל, וכל תיקון לחחוקת התורה וקיום מצותיה, עומדים במדרגת נעלה מאד, אך אוי ואבוי למעמדנו, כי נצרך לחוק זה, וביחוד אלה האנשים המתלכשים בצביעות ובערמה תחת חוק זה, וחפותת רלת לאתדים לפסוע על ראשי עם, ולחזתנג בפוליומיקונאים מלחכי פינבא של הממונים המוכרים לבם בעד בצע בסף, ודברתי רק אולי יתגו ראשי העם לבם ודעתם לחקן תיקונים עיקרים ושרשים בינינו לבין עצמנו, לחקמיר באמת חדת אל חלת.

ולילך להעיד עליו כמנואר נרמ"ח תו"ח סי' כ"ו, והוא מהגמרא (נ"ח קי"ד) אכל יוכל היות כי יניית דינא ואז חסור לו להעיד עליו, וגם אין להם לני"ד להרשות לילך לערכאותיהם נמהרי"ק שרש ח' *).

שפכתי מעט שיחי נדנר הענין הזה, נאשר שרואה אנכי שהחוק הזה, אף שכוונת המחוקקים צנית המועטות היתה לטוב, אך הרנה מחליטו משתמשים

*) ובאמת רב אחד שאלני ע"ו כאשר בני אגודת אחת מב"ב חקמירו אותו לעד על ענין זה, אם חורשה לו לילך ולחעיד, ואמרת שבודאי אין לו לילך אם לא התרו את חאיש מקורם לפני בי"ד, ורק כאשר יביאו לו מחקא מבית משפטם אז מוכרת הוא ללכת ולציות לדברי חשופם, אבל בלאו חבי אל יסתכל לדבריו מיוח ממנהלי האגודה הזאת, שאומרים שכוונתם היא לשם שמים, ובאמת בוונתם לקנות להם שם על פני חוצות, ורק להרכות חברים מגמתם ולשפוך ממלחם על כל דבר חגוגע ליחדות.

מדה טובה

כבוד הגר

דרוש

שופטים ושופרים תתן לך בכל שעריך אשר ד' אלהיך נותן לך לשפוטך ושפוט
את העם משפט צדק, ובמדרש רבה, זה שאמר הכתוב לך אל נמלה עצל, ראת דרכיה
וחכם, אשר אין לה קצין שומר ומושל, חכין בקיץ לחמת אגרת בקציר מאכלה וכו'.

למדו תורה, ובזמן שאדם קורא ושונה ואין רבו
בנחת עם חבריו, ואין מקחו ומתנו נאה, ואינו
נושא ונותן באמונה, מה חבריו אומרות עליו, או
לפלוני שלמד תורה, או לו לאביו ולרבו שלמדו
תורה, אשריהם לבני אדם שלא למדו תורה.

ובוראי אין הכונה מאיש בזה אשר חבריו
אומרות עליו אוי, שהוא רשע, שקרן,
ומאנה את חבריו ועובר על איסורי תורה, שאם
כן לא היו להם לחול'ל ללמוד זאת ברמז מהפסוק
ואחבת שיחא שם שמים מתאחב על ידד, הלא זהו
מאיסורי תורה אשר העובר עליהן נקרא רשע, אלא
הכונה מאיש בזה, שאין עובר על איסורי תורה
ממש, רק שהוא משהת המדות כדברים כאלה אשר
אין איסורן כתוב מפורש בתורה, ואם היה עם
הארץ לא היה עובר על איסור תורה, רק אם הוא
תלמיד חכם והיה לו להיות מורם מעם במדות
טובות, ולוותר משלו ולחיות זחיר במעשיו ורבויו,
ואם אינו עושה כן, או חבריו אומרות עליו אוי לו
לזה שלמד תורה, ואשרי לו לאיש שלא למד תורה
ויש לו המדות הנכונות, כי מדה טובה מרובה
מלימוד תורה, אם התורה אינה מביאה אותו לירי
מדות טובות.

ורבנו הקדוש באבות פרק ב' אומר, איזה רדד
ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת
לעושה ותפארת לו מן האדם, ומדבר אורות המדות
טובות שצריך האדם לברור לו רדד המצוץ בפירוש
הרע"ב שם, ואינו מדבר בקיום המצות, כי אז אין
שייך לומר שיבור לו האדם, כי המצות מפורשות
הנה בתורה ומכרה האדם לקיימן כמו שכתובין הן,
וכראורייתא אין כדירה, שנוכל לומר שרשות ביד
האדם לבחור כדרך זו או אחרת, ואף לבטל במקצת
אינו רשאי, ודיו וקו ממרח יש לו לזה שמורה לקיים
במקצת ולבטל במקצת, ולכן מוכרחים אנו לפרש כי
רבני רבנו הוא על המדות של האדם, שאין מפורש
בתורה איך להתנהג בהן, ורבנו מורה לנו הדרך
הנכון איך האדם צריך להתנהג במדותיו, שיאחז
בכל עת הדרך האמצעי באיזה מדה טובה הכא
לירי, ואומר כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו

וצריך להכין השייכות של הפסוק במשלי לפרשה
של שופטים ושופרים, אם שלמה מעורר
את העם לעבודה ולכשרון המעשה ושללמוד מדת
חזיונות מהנמלה, להכין ולראות בעד היום הבא,
נגד מה שאמר אל תראנ דאגת מחר, אבל איזה
שייכות הוא לענין מוסרי ורוחני להעמיד שופטים
לשפוט צדק, וביחוד הפסוק בעצמו הוא מוקשה
במה שאמר ראה דרכיה וחכם, הלא את העצל הוא
שולח לנמלה ולא את המפוש, ומחו וחכם?

אף שאין כתוב מפורש בתורה אורות מדות טובות
ורעות, והתורה כתבה לנו אך מצות המעשיות
שיעשה אותם האדם, והמצות לא תעשה שיותר
מחן האיש יחורי, ולא כתבה לנו אורות המדות
שירבק בהן האדם, והמדות המנונות שיתרחק מחן
האדם, בכל זאת יודעים אנו מפי ספרים וסופרים,
שעיקר העבודה המוטלת על איש ישראל לאחוז
במדות טובות ושורש העבודה להתרחק עד הקצה
מן המדות הרעות, כי עיקר תכלית האדם לצדק
את נפשו ואת מדותיו שיחיו תרומיות ומנוקים
בסלת נקיה, ודרשת חכמנו (שבת קל"ג) על הפסוק
ואתם תרכקם ב' אלהיכם, וכי אפשר לרבק ב'
אלא מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום,
מראה לנו עד כמה צריך האדם לרומם נפשו
ולתעלות במעלות מדותיו עד כדי לחשוות עצמו
לבוראו, וזיקוק המדות מביאות את האדם ליראת
שמים ושמירת מצות התורה בכלל ופרט, ושמירת
התורה בלי יראת שמים, רומה לרלל בלי בית
ולשער בלי חצר, במאמרם (יומא ע"ב) הכל על דלית
ליה דרתא, ותרעא לרתא עכיר, וחוצ ממה שאינו
יוצא ירי שמים בשמירת התורה כלא זיבור המדות,
גם בני אדם גם בני איש ישיחו וירכרו באיש בזה
לרעה, וגם את מעשיו יגנו והסירותו ותפילתו תהיה
לו לרועץ בעיני רואיו ושומעיו, ובמאמר חכמנו
(יומא פ"ו), בזמן שאדם קורא ושונה ומשמש
תלמידי חכמים, ורבויו בנחת עם חבריו ומקחו
ומתנו בשוק נאה, ונושא ונותן באמונה, מה חבריו
אומרים עליו, אשרי פלוני שלמד תורה, אשרי אביו,
אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לבני אדם שלא
למדו

דרוש

כבוד

מן האדם, שילך במדותיו בדרך כזו להפיק רצון מאלהיו, וגם להניח רעת הבריות, והוא על פי מאמר חכמנו (שקלים פרק ג'), אדם צריך לצאת ידי הבריות בדרך שצריך לצאת ידי המקום, ובירושלמי שקלים שם הגידסא בשם שהייב אדם לצאת ידי שמים, כך חייב לצאת ידי הבריות, והו' מדה טובה לאדם שיעשה המצוה בדרך כזו שלא יבואו לחשוד אותו ויביא אותם לירי עונש, שחשדוהו במה שאין בו, ובמאמר (שבת צ"ו) החושד בכשרים לוקה בטומא, ואך אם יעשה באופן כזה שלא יחשדוהו אז כבר יצא ידי הבריות, ורוחם נוחה ממנו, וכבר למדו אותנו חכמנו (אבות פרק ג') כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו.

ואם כן, כל אלו המאמרים מרבים רק ממדות טובות שירבק בהן האדם, והוא עיקר גדול בעבורת ר' וכל קיום התורה תלויה בזה, ויש מצות בתורה שאם עושה אותן במדה טובה מקבל שכר עליה ועולה לרצון לפני ר', ואם אינו עושה המצוה הזאת במדה טובה, ורק מקיימה במדה רעה, אז לא כבר שאינו מקבל שכר עליה, אלא עור שמענישין אותו עליה, כמו שאמר חכמנו (קדושין ל"א) לענין מצות בכור אב ואם, יש מאביל לאביו פסיוני ונמרד מן העולם, ויש ממחינו ברחיים ובא להי העולם הבא, ובירושלמי קדושין פ"א שם, ביצר מאביל לאביו פסיונות ויורש גיהנם, חר בר נש הוי מייביל לאביו תרנגולין פסיונין, חר זמן אמר ליה אביו ברי אילין מנן לך, אמר ליה סבא סבא אבול ואריש רבכביא אבלין ומרשין, חרי אף שקיים מצות כיבוד אב באכילת מוכה, אך מפני שעשה אותה מצוה במדה רעה ובשפה מנוערה וגסה, יורש עבור זה גיהנום, שיש לו מדותיו של עשו שחביא לאביו יצחק מטעמים, וטרח הרבה עבור זה לחביא ציר מן השרה, ובהביאו לאביו אמר יקום אבי ויאכל מציר בנו כלשון נסתה, ולא כלשון צח ונעים כיעקב אחיו, שאמר כלשון נוכח קום נא אבי ושבת ואכלה מצירי, וחוסיה מילת נא באלו אביו עושה לו טובה באכול מציר בנו, ומדה טובה בעשיית מצוה מביאה לאדם לירי עולם הבא.

וכמו כן במצת צדקה אמרו לנו חכמנו (בבא בתרא י"ז) חנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו ברכים מתברך באחת עשרה ברכות, שמצות צדקה היא מתברכים הכתובים בתורה אשר כל איש ישראל צריך ליתן צדקה, ופיוס ברכים הוא מצד המוסר ומדה טובה היא

חגרון

מדה טובה

היא, במאמרם ז"ל במדרש (ויקרא רבה פל"ד) אם אין לך מה ליתן לו נחמחו ברכים, וכל זאת גדול שבר הפיוס שמתברך באחר עשר ברכות, משכר חנותן צדקה שאין מתברך אלא בשש ברכות, חרי רואים אנהנו שגדול רכר התלוי בלב והוא המדה טובה, יותר מרכר התלוי במעשה חידים אף שהוא מפורש בתורה, כי בוונות מעשה המצות הוא גם כן למחר לבנו ולישר אורחותינו במדה טובה.

וכבר רכרו הרבה ספרי דרוש מזה, מרוע העלימה תורתנו ענין המדות, ולא חסילה בפירוש על האדם להדבק במדה טובה זו ולהתרחק מהמדות הרעות, כמו שכתבה כל מצות המעשיות, וצותה עליהן לעשותן כמו כן היה לו להשי"ת לצוות על המדות, להתנהג במדות טובות, וכיארזו כי מצות המעשיות שוין הן אצל כל אדם, וכל אחר ואחר מישראל מחויב לעשותן כמו שחן כתובין, ואין הברל בין גדל רעה, לבין חסר רעה חבל מחויבין לקיים בכל הכתוב בספר התורה, אם לא שחוא בכלל שומת, ואף שלא נתברך ברוב בינה וחשבל מחויב הוא לקיים מצות התורה בחלכתו, ומצות התפילין, חציצית, המזוזות והסוכות ורומיחן שוין הם אצל כל אחר מישראל (*) ותפילין הפסולין לחכמים פסולים גם כן לעניי הדעת, וגמי חשבל שוין במצות לחכמי חלב, ורק בדרוקי המצוה וחרורה מתעלים חכמי חלב על עניי הדעת, כי אנשי המעלה מחררים בכל המצות לעשותן בדרוק עצום, לא כפשוטי חכם, אבל בעיקר מעשי המצות נאמר בתורה (במדבר ט"ו) חסחל חוקה אחת לכם ולגר חגר, וגם באופן עשיית המצות מתחלקים אנשי המעלה ורמי חשבל מקטני חמות, כי תחת אשר האחרונים עושים אותן כפשוטן כמו שנכתבו בתורה, בלי מחשבות נעלות, עושין אותן הראשונים בטהרת המחשבה ובכוונות עמוקות ומיוחדות, ואין שייד זה למעשי המצות עצמן, כי זה נכלל במדות, וחירות, וריוות, מרישות ונקיות.

ובספר

(*) וכבר השכתי לאחד אשר התפאר לפני כי בביתו מתנהגים בכשרות, וכי כל תכשר חסובא אל ביתו אין בו שום חשש של מריפות, עד שאפילו רב גאון פיוראם יוכל לאכול אותו, ואמרתי לו, האם איש ישראל פשוט מותר לו לאכול בשר כזה שאסור לרב גאון פיוראם לאכול? הלא תורה אחת נחתה לכל ישראל בשוה, ומה שאסור למשה רבינו אסור גם לאדם פשוט, ומה שמוותר לאיש פשוט מותר גם למשה רבינו מצד הדין, אם לא מצד תוחירות חיתירות, כי התורה לכל מסורה, פוקניכא, שומריכם עד תושב עציכם ושואב מימיכם.

דרוש

כבוד

הגדון

מדת טובה

ובספר

הדרושי חנוּדע אפיסי יחורח דרוש מ"ו.
אומר כי חמצות עשה ולא תעשה האמורים
בתורה המח השרשים, ונצמח מהם סעיפים וענפים
וכל אחר לפי מעלתו הוא נוחר בהם, ומביא לרונמא
חזרת לא תגזול אשר לפי הכנת חפשוטי עם הוא
שלא יקח הקנין מזולתו בגזילה, כמו ויגזול החנית
מיד המצרי, ולפי הכנת חכמנו (ברכות ל"ה) כל
חנחנח מעולם הזה בלא ברכה כאילו גזול להקדוש
ברוך הוא וכנסת ישראל, ובן בלא תעשה של עבודה
זרה אשר לפי מוכן חפשוט הוא שלא לעבוד אלה
אחר, ולפי רברי חכמנו המתנאה כאילו עובר עבודה
זרה (סוטה ד' ע"ב) וכן בלא תרצה אשר חוץ
מחפשוט חפשוט שצותה תורה שלא לחרוג נפש
מישראל, דרשו חכמנו (סוטה כ"ב) שתלמיד
שלא הגיע לחוראה ומורה, נכלל בלאו חוזה של לא
תרצה, הרי רואה אתה כי אך בסניפים וענפים
אינם משתוים הדעות מכוונות חמצות, והגדול
מחברו מלביש בחמצות כוונות יותר נעלות
ורעיונות יותר קדושות, אבל בחמצות עצמה משתוים
כל האנשים מכל המדרגות, ואין חבדל בין האנשים
בשרשי חמצות, ואין חבדל בזמן ובמקום לקיום
המצוות, אם לא אלה חמצות שגלתה תורה בחן
שתלויים בזמן ובמקום, כמו המצוות התלויות בארץ,
ומצוות פסח, מצה, סוכה ושופר התלויות בזמן,
באלה וביוצא באלה צותה התורה בפירוש שיש זמן
ומקום לקיום המצוות האלה אבל חוץ מאלה אין לו
לשום איש לחבדיל בין זמן לזמן ובין מקום למקום
לקיום מצוה, וצא ממא יקראו לאיש האומר כי
התורה נתנה לפי חזמנים וחמקומות, ורעת כופרים
הוא לאמר ח"ו כן. *

לא בן הוא במדות אשר חוטל על האדם להתנהג
בחן, לא כל האדם שוין בחן, ולא כל המקומות
וחזמנים מסוגלים לו לאדם להתנהג במדת טובה
זו, יש מדת טובה אשר צריך האדם לאחוז בה
במקם זה ובזמן זה, ולחתרחק ממנה במקום ובזמן
אחר, וצריך האדם לחתחשב בהסביבה ובאנשים
המקיפים אותו בשעה שבא להתנהג באיזה מדת
טובה

• וכבר אירע כמה עירנו, שגרשו בחרפה איש
אתה מתברר מבית כנסת חרדי על אשר דרש מעל
חכמה בחג השבועות, שמשה רבנו צוה על חשבת מפני
שתיה במדבר ותוריד להם מן לישראל, ואלמלי היה
באמצעיקא, אשר חיות נפש כל איש תלוי במסחרו,
או לא היה מצוה לשמור את יום חשבת, ועל זה תורידותו
פעל חכמה וגרשוהו בחרפה מקהלם.

טובה, ואפשר שזו היא כוונת רבינו הקדוש במה
שאמר איזה היא דרך ישרה שיבור לו האדם, כל
שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם (אבות
פרק ב') חיינו שעל האדם מוטל החוב לחשוב דרכו
במדותיו, אם המדת תעמרהו נור תפארת, וגם אם
תהיה תפארה לחברת האנשים הסובבים אותו וגם
לא כל הזמנים שוים למדת, יש זמן אשר צריך
האדם להתנהג במדת זו, ובזמן אחר צריך להרחיקה
מעל פניו, ולכן לא צותה תורה בפירוש על המדות,
כי אז היה לו לאדם לחתנהג במדת זו לעולם בכל
מקום וזמן, ובאמת אינו כן, אלא על האדם בעצמו
לישר מדותיו איד ובאיזה אופן להתנהג בהנהגה,
ומפני זה העלימה תורה מלפני מצות המדות,
ורק על האדם לאחוז בהן לפי הצורך, לפי המקום
והזמן.

ובגמרא (פסחים נ':) יש זריו ונשכר ויש זריו
ונפסר, יש שפל ונשכר ויש שפל ונפסר.
אם עובר כל השבוע ושובת ממלאכתו בערב שבת
הרי זה זריו ונשכר, ואם עובר גם במעלי שבתא
הרי זה זריו ונפסר, אם אינו עובר כל השבוע הרי
זה שפל ונשכר, ואם עצל כל השבוע ורק בערב שבת
עובר הרי זה שפל ונפסר, ולפי פירוש רש"י זריו
הוא בעל מלאכה, ושפל הוא עצל שאינו עובר.
ומחו ונשכר, אף שאינו עובר מפני עצלותו נחשב
לו לשפל כאילו עושה מצוה שלא לשמה, ופירוש
המחרש"א שם רחוק מאד, שאומר שנשכר הוא במה
שאינו עובר בערב שבת שיהיה לו פנאי להכין צרכי
שבת, הלא בעצל שפל עסקינו ויתעצל מלעבור
לחבין גם צרכי שבת, הרי רואים אנחנו שמדת
חזריות שחיא מדת טובה ונחשבת בין המדות של
רבי פנחס בן יאיר (סוטה פ"ט) שמביאה לירי
פרישות וטהרה, ואף שהונחה באמת לענין קיום
מצות, כמו זרזים מקרימין למצות (ראש השנה
ל"ב) או אם באה מצוה לירד אל תחמיצנה, שצריך
האדם לחיות זרז לקיים חמצות, ובמה כהנים זרזים
הם (שבת קי"ד) ועור שהבוונה שזרזים הם במלאכת
שמים, לעשות הכל במהירות בהונן וכהלכת, אך
מרבירי חגמרא פסחים לעיל נראה שהונהג גם על
מלאכת ומעשי ידיו של אדם, אם עובר כל השבוע
אף בערב שבת חזריות לו לרועץ, ואם עובר כל
השבוע ובערב שבת שובת ממלאכתו, או חזריות
טוב לו, ולהמתקש ואומר שגם בזרזות זה יש צד
מצוה של חכנת שבת בפירוש רש"י, יש ראייה
יותר נכונה מתוספתא (יבמות פרק ר') בור הקרוב
לאמה

מדת מוכח

עלינו להתעורר ולעוררם להתרחק מעט ממדת הזריות, ולהציל את מעטת התורה ולתפילה ולקבוע את מעטת ללימוד התורה וליריעת מצותיה, ולתניי להעם כי זריות ונפסדים המה כהנהגת מחירתם, אם הזריות נוזלת מהם כל עתם וזמנם, ואיננה מנחת להם את פנויה לקיום נפשם ונשמתם לשמירת התורה ומצותיה, ואם אי אפשר להם לקבוע משעת עבודתם איזה את לתורה ותפילה, צריכים להקדים עצמם לעבודת הכורא, כמו שעושים האנשים היראים שקמים בבוקר השכם לתפילה עם הנץ החמה, ועל זה אמרו „זריות מקרימים למצות“ שמאחר שזריות הם במלאכתם ולא יהיה להם את להתפלל אחר כן, מקרימין עצמם למצות תפילה וברומה, תחת אשר האנים זריות כל כך אינם צריכים להקדים את עצמם, כאשר יש להם שהות לעשות המצות בזמנם.

ולכן במדות וביותר במדה זו של זריות צריך האדם לשפוט בדעתו איך לאחוז בה, ואיך להתנהג במדת הזריות, וצריך להיות שופט על עצמו באיזה את להיות זריו ומחיר במלאכתו, ובאיזה את להיות מתון ומעט עצל בהילוכו, באיזה רכב להורדו במרוץ ובמהירות ובאיזה רכב להתעצל ולישב בחיבוק ידים, למצות ולרכב טוב לעשות במרוצה ובחפזו, לעבירה ולרכב רע להתרפות ולהתעצל, וזה שאמר הכתוב שופטים ושומרים תתן לך, שאתה בעצמך תחיה שופט איך להתנהג כי לולא זאת תיכח „לך“ למותר ויהיה צריך לאמר שופטים ושומרים תתן בכל שעריך, אלא להראות על הבונה שצריך האדם להיות השופט על עצמו בכל דרכיו.

ובא המדרש להראות על יקרת שפיטת מדה זו של זריות, ואמר זה שאמר הכתוב לך אל נמלה עצל, ותלמוד ממנה מדת הזריות איך להתנהג בה, מדת הזריות הוטבע בטבעה כאופן היותר נעלה, ואינה נחה אף רגע מלחביא מדה ביתה, וביום ובלילה לא תשקוט מלעמול להבין בקיץ ובקציר לחמה ומאכלה, ובכל זאת לא תשמש במדה זו לרכב איסור, ובורחת מן הגזל, ואם תראה תחא או שעורה השייכות לאחרים לא תנע כהם, ואף שאין לה קצין שומר ומושל תשפוט בדעתה איפוא להשתמש במדת הזריות ואיפוא לישב בחיבוק ידים, ועליך ללמוד מטבע הנמלה, ואם עצל אתה ולא תחפז לטרוח אליה, ראה דרכיה מרחוק והכס, וזה שאמר לך אל נמלה עצל

דרוש

כבוד

לאמה מתמלא ראשון אם קרם חשני ומלא חרי זה זריו ונשכר, קרם זה והעביר אמת חמים על גבי כורו של חברו חרי זה זריו ונשכר, חרי רואים מזה שבכל רכב שאדם עושה הן עבור מצות והן לטובתו יש לו מדת הזריות, אם נולד מטבעו כן או קנה לו מדה זו על ידי חרנלו בה, חרי יש לו מדה זו וצריך להשתמש במדה זו, אך צריך לדע איך ובאיזה אופן להשתמש בה זה יהיה זריו ונשכר בה וחשני יפסיד עבודה.

ולא נובל לאמר שמדה זו של זריות שוה בכל המקומות והזמנים, הלא זמני המדה זו של זריות המכואר בנמרא פסחים לעיל להיות זריו בכל השבוע ולהתרחק ממנה בערב שבת, לא כל המקומות שוות לזה, ואף שנים נפסק דין הזה להלכה בשו"ע אורה חיים (סימן רנ"א) שכל העושה מלאכה בערב שבת אינו רואה סימן ברכה, לא נובל להניח ולעורר את העם על דין זה, ואם נעמוד על דקדקו של דין זה, נזיק חרבה לקיומה של התורה, המצות והיתדות בארץ הזאת, ולואי שיהיה איש שפל ולא זריו כיום השבת עצמו מלחלל בעבודה, ואם באנו להוסיף עליו שבתה מעבודה בערב שבת, וכיום השבת מוכרח לשבות מפני צווי תורתנו הקדושה, ולפעמים מוכרח לשבות ממלאכתו גם כיום הראשון לשבוע מפני צווי הממשלה, מי ישמע לנו לשבות בשלשה ימים בשבוע מלעבור עבודתו המחיה אותו ואת ביתו, אדרבא עלינו לזרז אותו לעבוד כים חששי, כדי שישבות את יום השבת קודש, ובמה שעובר בערב שבת הוא מכין כוח לשבת, כי יש לו בער עבודתו פרנסת שבת.

ותחת אשר עלינו לזרזו בעשיית מלאכה בערב שבת, ולשמור את יום השבת עצמו במצווה עלינו, לחיפך עלינו להרחיקו מעט מזריותו בכל השבוע, שלא יהיה זריו ונפסד, כי בארצות חברית האלה אשר מדת הזריות והמהירות נפתחה במדה היותר מרובה, וכל אחד מהקטן שבקטנים עד הגדול שבגדולים הוא מהיר במלאכתו עד מאד, ועובר עבודתו מן הכוסר עד הערב כלי הפסק, ותעת יקרה אצלו בכסף כפתנם האמפריקאני, וכל שעה שהוא פוסק ממלאכתו, מעבודתו ומסחרו הוא מפסיד על ידי זה איזה הרווחת כסף, ואין לו את להתפלל תפילתו שלש פעמים ביום, או למלא חובתו לתורתו ומצותיה, ואנשי הארץ זריות הם מאד, או מטבעם או מהרנלם כזה, מרצון או מהכרח, עלינו

וד' יתברך יטחר לבנו וירומם מחשבותנו

להתלבש במדות הטובות. לילך

מעלה מעלה לטוב לנו כל הימים עד כיאת משיחנו

במהרה בימינו אמן.

„עצל“ היינו אם עצל אתה ראה מרחוק דרכיה
וחכם, כשם שהיא שופטת בטבעה דרכיה באיזה
אופן להשתמש כוריוותה, כמו כן גם אתה תשפוט
ברעתך להודרו אך באופנים תמותרים, ולכן אמר
„וחכם“ כי חכמה יש כאן לירע הדרכים והאופנים
למידת המדות.

בגמרא (בבא בתרא פ"ז) רבי שמעון בן יוחי אומר, אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולת תרואה אותה מיד מתרפא, ובשעת שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאת הקב"ה בגלגל המת. אמר אביו חיינו דאמרי אינשי אידלי וימא אידלי קצירא.

ושאל המלך בהיר ד' נאסף במלחמתו עם הפלשתים, אך מפני הקנאה שנתקנא בדוד במלחמתו הראשונה עם הפלשתים, ושם הראה דוד גבורותיו ונפלאותיו בהכותו את גלית גבור הפלשתים, ובוז נפל תחת ישראל עליהם וברחו משרדה המערכה, ונפלו הללים לפני מלחמת ישראל, ובאשר שבו דוד ושאל מחכות הפלשתים, יצאו העם מכל ערי ישראל לקראתם בתופים ובמחולות, וחנשים המשחקות ענו לעומתם חכה שאל באלפיו ודוד ברכותיו, ויחר לשאל מאד וירע בעיניו ויאמר נחנו לדוד רכבות ולי נתנו האלפים ועוד לו אך המלוכה (שמואל א' י"ח), ופירש מחר"י כי רב, הובא בכלי יקר, כי שאל נתמלא קנאה וכעס על דוד בשני דברים, ולכן כתיב ויחר לשאל מאד, וזה דבר אחר, וירע בעיניו וזה דבר השני, ויאמר נתנו לדוד רכבות ולי נתנו האלפים, זה ענין רע בעיני, אך מפני נצחון ישראל על הפלשתים אשר נעשה על ידו, אני מוחל לו על זה, אדרכא ועוד לו חיינו שמצדי חייתי מסכים שיוסיפו לו עוד על הרכבות, אך מה שחרה לי הוא המלוכה שאמרו הנשים, "ושאל באלפיו" ולא אמרו והמלך שאל באלפיו, זאת לא אוכל למחול, ומהיום החוא והלאת היה שאל עין את דוד, ורש"י וכן חרד"ק פירשו שהוא מלשון עיון, ולא כמו שפירשו אחרים שהוא מלשון עיון, וחיינו ששאל חבים בעין הרע על דוד, ונתקנא עליו בלבו, והטיל עליו החנית להרגו נפש, ודוד רצה בקיומו וברח מפני שאל, להתחבא במחבואות שונות, ובמלחמה האחרונה שעשה שאל עם הפלשתים, אשר לא ענהו ד' לא בנביאים וגם לא בחלומות, ודוד לא היה אתו ללחום מלחמותיו, הפיל את עם ישראל ביד פלשתים, וגם הוא ובנו נפלו בחרב, וכל זה נרמז לו הקנאה מתחילה שנתקנא בדוד, ותאם אינו נצדק בזה דברי חכמנו שחקנאה מוציאה את האדם מן העולם.

ומי לנו נדול ממש רבנו אשר היה לו כל המדות המעולות כיאות לרבן של ישראל, ולא היה יכול לעמוד ולהחנך על המדה הרעה של הקנאה וכמסופר

המהרש"א בחידושי אגרות מבאר המאמר הזה בפשוטו: אברהם ידע את עניני הרפואות הסגוליים, לכל מיני המחלות וזוה רופא חולים בדוד סגולי, וכשמת תלח הקב"ה בגלגל חמה, חיינו, שיתרפאו לא בדוד סגולי, כי אם בדוד טבעי, ומכני הרפואות תלויים בחמה, וחרשכ"א בע"י מבאר המאמר בדוד מליצה, כידוע לכל הדרשנים, ואני בע"ה אשתדל לבאר המאמר הזה לפי עניני אשר אני מדבר בחמה, בשבב המדות הטובות וכגנות המדות הרעות, והמאמר הזה מסעיני.

דתנא אומר באבות, הקנאה והתאוה ותכבוד מוציאים את האדם מן העולם, (פרק ד' משנה כ"ה) וחוא מנביל לדברי ר' יחושע, (אבות פרק ב') שאומר עין הרע, יצר הרע, ושנאת חבריות מוציאים את האדם מן העולם, כי שניהם באחד רעים, ממיתים ומקצרים ימיו של אדם, הקנאה הוא כנגד יצר הרע, שחיצר הרע מכיאו לירי תאוות נמכזות, והכבוד הוא כנגד שנאת חבריות, ששונא את חבירו מפני שרואה אצלו אך דברים מבוזים, ולכן חושב שכל הכבוד מניע אך לו לברו, ומוציאים אותו מן העולם, וזה אינו רק עונש עבור החטא, כי גם טבע הדבר מחייב שישלם במיטב דמו וחיוו בער הקנאה שיש לו בלבו על חבירו, וכלל נדול אמרו לנו חכמנו (שבת קנ"ב) כל מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבין, וכיון שנכנס רקבון בעצמו מצטמק ורע לו ומתנונה והולך לו מן העולם, וחרופאים המומחים היותר גדולים באו לירי החלטה כי כל המחלות הנקרים אל האדם הוא מפני סבת מרירות וענמת נפשו, וכל אדם שיש לו יסורים ומצוקת נפש, עלול לבוא לירי כל המחלות היותר מסוכנות, ומאמר חז"ל מסכים לזה שאמרו מחלה זו מרה שמרירות מביא לירי מחלה, ואין כל פלא שקנאה אשר מביאה את האדם לירי מרירות וענמת נפש, מביאהו גם בן לרדת שחת בשחר של ילדותו, ושלמה אמר בהכמתו על הקנאה כי קשה היא בשאל, רשמיח רשפי אש, ומנפש עד בשר תכלה ותשרוף.

ושאל

דרוש

כבוד

הגרון

מדה רעה

וכמסופר ברברי חכמנו כמררש רכח (וילך ס' ט') אמר לפניו רבנו של עולם ימול יחושע ארכי שלי ואחא חי. אמר הקדוש ברוך הוא תעשה לו כרדך שהוא עושח לך. מיד חשכים משה וחלך לביתו של יהושע. ואמר משה רבי כא אצלי. יצאו לחלוד הלך משה לשמאלו של יחושע. נכנסו לאהל מועד. ירד עמוד הענן והפסיק ביניהם. משנסתלק עמוד הענן הלך משה אצל יחושע ואמר מה אמר לך חרבנה. אמר לו יחושע כשחיה חרבנה ננלח עליך יודע חייתי מה מדבר עמך? אותה שעה צעק משה ואמר מאה מיתות ולא קנאה אחת. הרי הקנאה הביאה אותו למסור נשמתו למי שנתנה לו. וחוציאה אותו מן העולם.

ואם כארוים כאלה פעלח חקנאה את פעולתה חנוראה. מה יעשה איש פשוט. אם הקנאה מקוננת כלכו. הלא תעשה עמו כלח ולא לכר תוציאהו מן העולם הזה. עוד תורידהו לכאר שחת לאכר חלקו בעולם חכא. כמה שיעשה מעשים אשר לא יעשו על ידי חקנאה הכוערת כלכו. כי המתקנא יחשוב אם שלמה חמלך אמר קשה כשאל קנאה. מה לי לירא לעשות דבר רע לחוציא חקנאה מלכי ולרוות תאות חקנאה. אם ארד שאל ואירש גיחנם עכור זה. הלא חקנאה קשה לפניח כגיחנם וכשאל ואכרוז. בעורי כחיים חייתי.

ואם תתכונן כהויית העולם דרכי בני האדם ומחשבותם הרעה. לחשוב כל חיום איך להרע לרעהו ולהצר צעריו של חברו ולמצוא תחבולות נמרצות לחקטינו בעיני בני אדם ובני איש. לחשפיל רום תפארתו. ולגרע מעלותיו המשוכחות כפי כל. הוא אך מסכת חקנאה שרואה את חברו עומד ברום עולם וכל העם מעריצים ומשכחים שמו. ושמו חולך למרחוק ברוב תחלות. ויש לו פרנסה כריווח וככבוד. מתמלא קנאה עליו ומחפש עצות איך להורידו מגדולתו. תחת אשר היה לו להמתקנא להתרום ולעמוד גם כן במעלה העליונה כמו חברו. חפץ הוא לחשפיל רוממותו של רעהו. אם מתקנא בעשרו של חברו חפצו הוא שיעני. ואם חקנאה היא כשכיל הכבוד. משתרל הוא להשפיל כבודו. ולא אך כרביר כלכר מסתמק המקנא. כי אם גם עושח מעשה כפועל להרע ולהזיק לאיש המתקנא בו. ומיגע את עצמו בכל תחבולות שבעולם. לחמעית את רמותו של חברו.

וגם בין התלמידים חכמים אם מתגנבת אצלם מדה חקנאה. עושח שמות נוראות. ורופא ככה למורם

למורם משתמשים כחם על ידי חקנאה לרעה. אם רואה חברו כתב ספר או עוד תשובה כאיזח עניו. אשר כל רואהו מפליאים ומשכחים פלפוליו וחרושו ובקיאתו הרבה. ועשה רושם גדול בין הלומדים והמכינים. מיד מתמלא קנאה ויושב ומייגע את מוחו לחשוב מחשבות איך לסתור בניניו של המחבר. ולשום לאל כל דבריו ומסקנותיו. וכאשר העלה בקורתיו על הגליון. מוציא גם כספו לחרפים חציו מול חברו. וכל כוונתו הוא אך להשפילו בעיני הלומדים ולקנתר את המחבר. שישבע קלון תחת כבוד. וכבר אירע דברים כאלה אף בין הגדולים ביותר מפורסמים. כירוע ממעשיות חרבה. ורגיל אני לומר כוונת מאמר חכמנו (סוכה נ"ב) כל חגדול מחכירו יצרו גדול ממנו. שיצרו קאי על חברו. וממנו קאי על הגדול. וחיינו אם אחר גדול מהשני או יצרו של השני גדול ממנו של הראשון הגדול. כי יצרו מסיתו ומדיחו כי כאמת הוא חגדול ולא הראשון. וחוא כא מחמת אשר מקנא כגדולתו של חברו הראשון.

וקנאה זו של אנשים מעולים כאלו מביאתם לירי גאווה. אשר היא גם כן מן חמדות הגרועות למאר. אשר מוציאה את האדם מן העולם כמו הקנאה. וכמאמרם (ירושלמי ברכות פ"ו) גדולה מקצרת ימים. ולא אך מעולם הזה. כי מוציאתו גם מעולם חבא כמובא בספר מעלות המדות בשם תנא רבי אליהו. גסי הרוח ומספרי לשון הרע ומרכרי כוזב וחחכמים בעיניהם עליהם הכתוב אומר. הנח יום כא כוער כתנור והיו כל זרים וכל עושי רשעה קש. וכאנדה אמרו משל על זה. מלך כשר ורם מי שלובש כלרירין שלו כלום יש לו חיים. מי שלובש מלבוש של ממח"מ על אכו"כ. ומי לנו גדול ממה שגעש על שנתנאה על חריינים ואמר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתי. ולכן העלים ממנו משפט כנות צלפהר. וחוצרך לשאל דבר זה כיחור שנאמר ויקרב משה את משפטן לפני ר'. וחכמנו (פסחים ס"ו) אמרו כל המתיהר. אם חכם הוא. חכמתו מסתלקת ממנו. ואם נביא הוא. נביאתו מסתלקת ממנו. ולמדו מחילל הנשיא ודבורה הנביאה. וכבר אמר חכם שטוב לו לאדם להתחבר עם חשוטה מחתחבר עם כעל גאווה. ואם הקב"ה אמר שאין אני והוא חיינו הכעל גאווה יכולין לרור יחד בעולם. שנאמר גכה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל. אל תקרי אותו לא אוכל אלא אתו לא אוכל (פסח ח') וכביכול שהקב"ה נרחח ממנו

דרוש

כבוד

חגרון

מדת רעה

מפניו, ולא שהוא הבעל גאון נרחח מפני חסב"ה. שאם היה בן הלא היה יכול לקרות אותו לא אוכל, ואז היה במשמע שהבעל גאון יורחח מפני חסב"ה. שמאחר שהקב"ה לא יוכל לסבול אותו, מוכרח הוא להרחות מהעולם, אבל מבין שקוראים אותו לא אוכל אז הוא במשמע שהקב"ה נרחח מפניו בביכול, וזה מראה יותר על גרעון וחסרון הגאון, ואם נד ושכן ילכש גאות וחוצפה לרחוק רגלי הבעל הכית, בוראי יהיה מאוס בעיני כל, מכל שכן אם אדם שהוא בצל ימיו ירחוק מקומו של מי שאמר והיה העולם, ובגאותו ידקיע שחקים, בוראי ששנאו ונכזה האיש הזה, ואפילו קדוכיו ומשפחתו מכזים אותו על זה במאמרם אפילו אינשי ביתו לא מתקבל, והענין הוא מאחר שהוא מתגאה על חכירו ואינו רוצה להתחבר עמו, ולא לפי כבודו לבוא במגע ומשא אתו, מכל שכן שהקדוש ברוך הוא אשר הוא נאה על גאים, לא לפי כבודו להתחבר עם הארץ השפלה הזו, ולחתענין בה ולחשניה עליה, ממילא נורם להסתלקות השגחת השי"ת מהעולם, וזהו בוונת דחיקת רגלי השכינה.

ונזכר

לאמר עור על פי הירוע דברי האפיקי יחורח בהחילוק שבין עמו לאתו אצל בלעם, שכל מקום שנאמר אתו הוא שוח לו, וכל מקום שנאמר עמו הוא אך ספל, והוא על פי דברי חתוספת ישינים (יומא ס"ח ב"ה תשובה), ולכן אמר אתו לא אוכל היינו לחיות בשוח לו, כי מדת הקב"ה הוא בחיפה, ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו, ואף כי דם ר' שפל יראה, וגם אם היה האדם שוח לו, אז לא היה נכול לגאותו וגסותו, ולכן אמר הקב"ה לחירם מלך צור כך נסתכלתי וקנסתי מיתח על אדם הראשון (כ"ב ע"ה), כי כיון שראה הקב"ה גאותו של חירם שמתרמה לעליון, ואם היה חי לעולם בוראי היה אומר כי אלחים הוא, ומכיון שנגזר מיתח על אדם ועי"ז מוכרח גם הוא למות, אי אפשר לו לאמר כי בורא עולם הוא, או לחרמות לעליון.

ולזהנצל

משתי חמדות המגוננות האלה שהם קנאה וגאון, יש אך עצה אחת, והוא לאחוז במדת ההסתפקות, ואך זה תציל את האיש מירי המלאכי משחית קנאה וגאון, ותחת אשר חסנאה וחנאוה פועלים פעולתם הרעה להעציב אותו ולמרר את חייו, ולהיות כל ימיו בעם ומכאוב תפעול ההסתפקות פעולתה הטובה לרומם את רוחו ולכרח את

את דעתו, ולהיות עליו ושמח בימי חיי חלרו, ובמאמרם (אבות פ"ד) איזה עשיר השמח בחלקו, וחכונת בזה, כי יש אנשים אשר כרכם ר' בחון ועושר, יש לו דירה נאה, בגדים טובים ומחודרים, אכנים ומרגליות, כלים נאים ומשובחים, וחיח כי יתהדר בכגרי תפארתו ובמלבושיו חיקרים, וכא כיו אנשים בכית חתפילה או במקום אחר, ומכיש על כל סביביו, ורואה כי לאחרים אין כמו אלה, ומלבושיהם פשוטים, לא תאר ולא חדר לחם, אז מתמלא שמחה וגיל על מה שאין לאחרים כאלה חרברים שיש לו, וחשמחה אינה כאח אלא מחערד חרברים הטובים אצל חכריו, וכאח מתוך עצכות של אחרים, ושמחתו של זה שיש לו מעורב עם הצער ויגון של חכירו על מה שאין לו, ושמחה כזו איננה שמחה שלימה, ואך זו תקרא שמחה שלימה אם אין מעורב בה שום צער ודאגה כלל, וכמ"ש ששון ושמחה ישינו, וגם יגון ואנחה, וז"ש התנא, איזה עשיר השמח בחלקו, ולא ישמח במה שאין לחכירו, ואז הוא עשיר באמת, וכן הוא כוונת הכתוב ברכת ד' היא תעשיר ולא תוסיף עצב עמה, כי העצב של אחד שאין לו, לא תוסיף על העשירות של זה שיש לו.

ואך

מדת החסתפקות תציל את האדם ממדת הגאון, ותביאהו למדת הענות, למדים אנחנו מדברי דוד המלך ע"ה, שאמר בספר תהלותיו (תהלים ח') כי אראה שמיד מעשי אצבעותיך ירח ובוכבים אשר כוננת, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, כי עיקר למוד האדם להתרחק מקנאה ולמוד מן חירח, ובמסופר בדברי חכמנו (חולין ס') שאמר ד' לפני הקדוש ברוך הוא, רכוננו של עולם אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, ונתקנאה בהשמש שגדולתו כמות, וחפצה לחיות גדולה ממנה, ומה עלתה לה, שהשיב לה חסב"ה לבי ומעטי את עצמי, ואם חיתה מסתפקת בגדלה לא באה עליה הרעה הזאת, להתקטן חרבה מאד, וזה היה לימוד לכל באי עולם, שלא להתקנאות בגודל חכירו, ולהסתפק במה שיש לו, מן יענש עבור זה, ודוד המלך שידע זאת וראה גודל השמש וקוטן חירח, אמר מה אנוש כי תזכרנו, ודוד הוא הקטן שחיה מקטין את עצמו, מסכת למודו מהשמש וחירח, וכמו כן כל איש יוכל להתרפא ממחלת הגאון אם יתכונן בגלגל חמת, חירח וחכוכים, והם יביעו לו אומר ויחוו לו דעת.

דרוש

כבוד

הגרון

מדה רעה

והנה אברהם אבינו היה לו מרת ההסתפקות כוראי, וכמו שאמר למלך סרום, אחרי שוכו מהכות את המלכים, ונור הנצחון על ראשו, והיה מניע לו כל השלל והמלקות, אשר כוז כמלחמתו אתם, וכמו שאמר לו כאמת מלך סרום, הרכוש קה לך, אך אברהם השיב לו, כי לא יקה מכל אשר לו, רק אשר אכלו הנערים, והסתפק במועט כל כך, ולכן על כל הפרתקאות דקרו לו לא התרעם על מרותיו של הקב"ה, וממדת ההסתפקות בא למדת הענוה וכמו שאמר ואנכי עפר ואפר, וערות היה לכל באי עולם, ללמוד מדרכיו והנהגתו להיות שפל ועניו ולחשתפק במועט.

וזה כוונת מאמר חכמנו אשר הצכנו בתחילת "הדרוש, מרגליות טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, כי צוארו של אדם מורה על מדת ההסתפקות, כאשר כי כל האכילות הוא נחנה בגרונו, וידוע מה שמסופר על קיסר גדול אחד, אשר לא ידע שכעה מאכילה, שתיה ותענוגים, ורדימות אחרי

הכבוד, שהתאונן כאוני מקירו, על מה כראו אלהים כצואר קצר כוז, ואך מעט הנאה יש לו מאכילתו, והכמנו כהראותם על נורל צדקתו של הוסיחו המלך אמרו בשכחו (מדדש תנחומא) מאי דכתיב צדיק אוכל לשוכע נפשו, זה הוסיחו מלך יהודה שלא היה עולה על שולחנו בכל יום אלא שני אנורות של ירק וליטרא בשר, ועוד אמרו לנו חכמנו ו"ל (חולין פ"ו) לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו, ויעקב אבינו כקש אך להם לאכול ובגד ללבוש, ומאכילתו ושתיתו של אדם נוכל להכיר מרת ההסתפקות, וזהו המרגליות טובה שחיתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל הולך הרואה אותו מיד מתרפא, היינו הולך במחלת הנפש של גיאות ופורנות יותר מדי, וכיון שמת תלאה הקב"ה בגלגל המה וכרברנו לעיל, כי מגלגל המה נוכל ללמוד גם כן מרת ההסתפקות וזה יהיה לחועיל לנפשנו, להתרפא מכל טומאה משהיתי המדות, ולזכות לבוא בריאים ושלימים בנוף ונפש לעיר קרשנו על ידי משיה צדקנו כמהרה כימינו אמן.

מ מ ע מ י ם

מע מצוה זו שצונו השם יתברך, לקרוא קריאת שמע פעמים בכל יום, הוא כמבואר במשנה מסכת ברכות, ראש פרק ח' קורא, אמר ר' יהושע בן קריחה, למה קדמה פרשת שמע לזוהי אם שמע, כרי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר כך מקבל עליו עול מצות. נראה מזה שבפסוק הראשון של שמע מקבל עליו איש הישראלי את עול מלכותו יתברך, וזה עיקר מצות קריאת שמע.

וכמו שנראה בעול מלכות בשר ודם אשר אנשי הצבא במשך שנות עבודתם, מחויבים בכל יום בבוקר בקומם משנתם ובין בכל לילה קורם שכיבתם, לעמוד לפני פקידם שר המצביא, ולהפקד לפניו שלא נחסר מהם איש, והוא המצביא קורא לכל אחר בשמו, והוא מחויב לענות בקול רם, כי ישנו בפה בין חמונים, ועומד על משמרתו, ונושא עול מלכו עליו, וחם ושלום לו לאחר לשתוק ולא לענות עם יתר חביריו אנשי הצבא, כי אז מראה שאינו מחשיב את עבודת מלכו, להתחשב בין חמונים על קריאת שר המצביא, ומכל שכן אם אינו בא לנמרי להתפקד בין חמונים, כי אז מראה שאינו נושא לנמרי בעול מלכו עם חביריו, ואז עונשו נרול למאד.

ועוד עליו חיוב גדול, שבעת כואו להתראות לפני שר המצביא, ולהראות לפניו כי ישנו פה, ומקבל עליו עבודת מלכו, עליו החיוב לבוא בבגדים נקיים, והוא בעצמו רוחץ למשעי, ולעמוד בפנים שוחקות להתראות כי שמחה הוא לו להתחשב בין העוברים בעבודת המלך, וכל שמץ רבר מאוס כל יראה וכל ימצא לא עליו ולא על בגדיו.

כן אנחנו אשר נאמר עלינו כי צבא לאנוש עלי ארץ, כי האדם רומה לאיש צבא, ולי בני ישראל עברים נאמר עלינו מפי חבורה, וסבלנו עול מלכותו יתברך במעמד הקדוש של חר סיני, עלינו להתיצב בכל יום בכסות נקיה בקדושה ובטהרה לקרות הקריאה של יחור אלחינו ולתראות שנמנים אנחנו בתוך כלל ישראל המיוחדים שמו בכל יום, ומקבלים עולו עלינו, עול מלכות שמים, ואחר כך לקרות פרשה שניה ואחבת, שהיא סבלת עול מצות שפבלת

דברי יעקב

הנה הלחם משנה נראה הלכות תפלה הקשה על הרמז"ס, למה לא התחיל בהלכות קריאת שמע, מ"ע לקרות ק"ש בכל יום, כמו שהתחיל בהלכות תפלה, מנות עשה להתפלל בכל יום, ושם בהלכות קריאת שמע לא התחיל אלא בלשון פעמים בכל יום קוראין ק"ש בערב וצוקר, ותיקן עפ"י ספר חרדים דמנות יחוד חייב אדם לייחד בכל רגע ולכך לא חשנה לאחת מנות עשה שנתורה לבד, והאחרונים הקשו על דבריו, הלא בלחם חשנ הרמז"ס מנות ק"ש

מצוה י'

לקרות קריאת שמע פעמים בכל יום בערבית ושחרית שנאמר ודברת בם וגו' ובשכבך ובקומך.

למנות עשה, כמו שמואלר בספר המנות מנה י', וכן חשנ מנות האמנות יחודו למנה זפני ענמה נמנה ז', בספר המנות, וכן בספרו היד החזקה בהלכות יסודי התורה פ"א הלכה ז' שידיעת דבר זה, היינו יחודו, הוא מנות עשה שנאמר ד' אליהו ד' אחד, ושתי מנות אלו אינן כפולות לדבר אחד היינו להאמנות יחודו, שאם כן לא היה חשנן לשתיים, כמו שהשריש לנו בשרשיו, אלא מנות ק"ש הוא ענין זפני ענמה, ואין שייך לאמנות יחודו, והדרה קושיא לדוכתא, מדוע לא התחיל הרמז"ס מ"ע לקרות ק"ש כמו שהתחיל בתפילה.

ומה שתיקן הרז ר"א רוקח בהנהגותיו צטורי אגן על הרמז"ס, שלכן התחיל בתפילה, מנות עשה להתפלל בכל יום, משום דמפשטא דגמרא משמע שהיא מדרצקן, וכמו שהשיב עליו הרמז"ן ולכן כתב סגרתו שהוא מנות עשה מן התורה, אינו מונן תירוט, הלא גם נקריאת שמע יז הרצה דעות בגמרא שהוא מדרצקן, והיה לו להרמז"ס גם נקריאת שמע להתחיל, מנות עשה לקרות ק"ש בכל יום לאשוקי ממי שסובר שהיא מדרצקן, **וביותר** תמוה לי דברי הרז צעל לחס משנה מה שמתקן לשון הרמז"ס עפ"י דברי הספר חרדים, כי הצעל ספר חרדים צעלנו מונה אמנות יחוד למנה זפני ענמה, כמו שמואלר נקילר ספר חרדים, נמנות עשה מן התורה התליות בלג, זה אינו שייך למנות ק"ש, אשר מנויים אונחנו לקרות פעמים בכל יום, כי מנות אמנות יחוד הוא בכל רגע ורגע, לכל ימי חיי האדם, ואין רגע אשר יפסור ממנה, חו המנה אינה אלא פעם אחת, נשעה שמתחייב נמנות בן שלג עשרה שנה, וכמו שאומרים בהלשם יחוד נהגות תפילין, שאם מקבל עליו מנות אמנות יחודו, לכל ימי חייו, ואינו יכול לקיים המנה הזאת עוד הפעם, כי אין רגע אשר יפסור ממנה לאמר לו לקיים מנות עשה זו, ודומה מנה זו למנות

מטעים

שקבלת מלכותו מביאחו לקבלת עול מצות, ובמאמר חכמנו, שאם מלכותי אינם מקבלים גזרותי אך מקיימם, וצריך לקרות ולקבל מלכותו פעמים כיום, כבוקר בשעה שיוצא והולך לעבודתו ולמסחרו, כרי לקיים אחר זה חממות התלויות במשא ומתן, בעבורה ובמסחר, ובערב כדי לקיים אחר זה כל חממות התלויות בכיתו, באכילה ושתייה וכל הנחנת ביתו.

ובירושלמי חוכא באבורהם סדר שחרית של חול, לישוי אינש ק"ש כל שעתא

ושעתא בפרזורגמח רטורשא כריך הוא, וחוא כמו ששולח מלך רגלו למחנה חצבא, ובשעה שמראים הרגל לפני אנשי חצבא, מחויב כל אחר ליתן כבוד להרגל שהוא חסמל של מלכותו, ולקרוא כי חמלך הוא יחיר במרינתו, ועבור יתן את נפשו, כן מלך מלכו של עולם, בשעה שמראח רגליו החמח כבוקר והלכנה ובוככים בערב, צריך ומוכרח הארם לחמליכהו וליחרחו, ולקרות כי הוא מוסר נפשו על יחורו ומלכותו יתכרד, ובמאמרם ו"ל (כרכות י"ג) ר' ירמיה חוי יתיב קמיה ר' זירא, חוייה רחוח קא מאריך טובא אמר ליח למח לך כולי חאי, אמר ליח ואלא עד כמה, אמר ליח עד שתמליכהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם, חרי לך שכן ענין חקריאת שמע הוא לחמליך וליחור שמו יתעלה, והחמח ולכנה ובסיליהם מראים על יחורו וגדלו במאמר ארוננו רור, חשמים מספרים כבוד אל, ולכן כעת זריחת החמח כבוקר ושקיעתה ועליית הלכנה בערב, אז חעת חזאת נכונה חיא לחמליך את ארון כל הארץ וליחרחו על כל חכריאח.

וכמו במלך כשר ורם אינו יוצא כמה שנכנס איש צבא לעברו על משך זמן וחכיר מלכותו ויחורו עליו בתחילה, רק צריך לקבל עליו יחורו ומלכותו בכל יום מחדש, מפני שרכו עבדים חמתפרצים מפני ארוניהם, ולכן צריך להראות בכל יום מחדש כי עומר הוא בשכועתו לעבורת מלכו וארוננו, כן איש חישראלי אינו יוצא ירי חוכתו כמה שנכנס פעם אחת לעבורת קונו, ונשבע על זה, ורק צריך בכל יום לחמליכהו מחדש, ולחכיר בדעתו כי ר' אחר ומלכותו בכל משלח, ולא יוכל לסמוך על מה שאמר כבר ולמפרע כי מאמין הוא באחרותו יתכרד, וזח שאמרו חקורא ק"ש למפרע לא יצא ירי חוכתו, ורק בכל יום יחדש אמונתו ואמירתו לנכות, ורכו חאנשים חמתפרצים גם כן מפני מלכו של עולם, ומורדים באחרותו ומשתפים לו משמשיו

חמח

דברי יעקב

למנות חילה, אשר צריך לקיים פעם אחת לכל ימי חייו, ואם קיים מנה זה, אין יכול לקיימה פעם אחרת, וכמו כן נמנות האמנת יחודו, שמכיון שמקבל עליו מנות האמונת היחוד אין רגע אשר יפטור ממנה, ואין יכול לקיימה פעם אחרת, וכל ימיו נעמוד והלחמן קלי, אך מנות קריאת שמע אשר מחויב לקרות פעמים בכל יום, איננה שייכת למנות יחודו לכן אין שייך לתרן דברי הרמז"ס מדברי הספר חרדים, וגשאלה הקושיא כמקדם, מדוע שנה הרמז"ס לשנוי זהלכות קריאת שמע, ולא כתב ונאות עשה לקרות ק"ש, כמו שכתב זהלכות תפילה, וכמו שהקשה בעל הלחם משנה.

ובאמת מוכרחים אנו לאמר, כי מנות ק"ש היא מנות עשה בפני עצמה, לנד מנות יחוד ד', כי נאות ק"ש נשים פטורות ממנה, שמנות עשה שהזמן גרמח היא, ולא כן מנות יחוד ד', שכל איש ישראל מחויב זה, בין איש ובין אשה, כי מי שאינו חלמין זה, אינו בכלל ישראל, ומה לי איש ומה לי אשה, ואין שייך לאמר מנות יחוד, כי מנות עשה שהזמן גרמח היא שהלל בכל רגע ורגע מחויב זה, כדברי הספר חרדים הנ"ל, וע"כ שמנות ק"ש אין שייך למנות יחוד ומנות מיוחדות הנה.

וכדאיתא בגמרא ברכות (דף כ' ע"ג), דפריך הגמרא על הא דתנן נשים נאשים וענדים פטורים מק"ש ומן התפילין, וחייבים בתפילה ונרכת המזון, ופרכין ק"ש פשיטא, מנות עשה שהזמן גרמח היא, וכל מנות עשה שהזמן גרמח נשים פטורות, ומשני מהו דתימא, הוילי ולית זה מלכות שמים קמ"ל, ועול מלכות שמים הוא קצלת יחודו ומלכותו, שזה גם נשים חייבות, או מטעם שכל שיטנו נכלל לאו דע"ז ישנו נכלל קצלת עול מלכות שמים, ונשים גם כן נכלל חיסור ע"ז, או מטעם עפ"י מה שכתב הרא"ס בספר יראים סימן י"א, וז"ל כתיב נפרשת ולתחנן השמר לך פן תשכח את ד' אלהיך, פירוש שלא ישכח אדם מלקבל עליו עול מלכות שמים, ולקרות קריאת שמע בכל יום, ולפי הכלל דאר"א כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת, וא"כ גם הנשים מחויבות בקצלת עול מלכות שמים מנד הל"ת לדברי היראים, הרי מדברי הגמרא משמע שמנות מיוחדות הנה, ובמנות יחוד נשים חייבות ומק"ש פטורות הנה, מטעם מנות עשה שהזמן גרמח.

ונזכר להלוי כוונה זו בדברי הרמז"ס כמה שאמר זהלכות ק"ש פעמים בכל יום קוראין ק"ש בערב ונזוקר, להגיד שמנות עשה שהזמן גרמח היא, ונשים פטורות ממנה, וכדברי המג"א בסיון נ"ח זהלכות ק"ש

מ פ ע פ י ם

חמץ ולכנה וצבא חשמים, או יצור כפיו אדם או חיה, כירוע ממעשה בני אדם ותעלוליהם, ואיש ישראל מחויב להראות כי אינו שייך לחיותיהם ולאמנותם חטפלה, ורק מאמין ומיחד את ר' אלחינו ליחיד ומיוחד וארון כל הארץ לברו.

וזהו שאומרים אנחנו בקריאת שמע, שמע ישראל ר' אלחינו ר' אחר, חיינו אף שחוא אלחינו מכבה, וסכלנו מאז אלחותו ומלכותו עלינו, קוראים אנחנו עתה מחדש ר' אחר, ומיחדים אחרותו בעולם, וכן בכל יום ויום.

ובדברנו יתבאר לנו קושיית הראשונים, מוכא באבודרהם, למח אין אנו מברכים שום ברכה על מצות קריאת שמע כמו על שאר מצות, ותירוצם ירוע כי הקריאת שמע בעצמה הוא כמו ברכה, שיש בה חזקת השם ומלכות שצריכה בכל ברכה, אך לדברנו יבואר היטב.

כי אם אחר עושח דבר מח המצוות עליו ממלכו, אומר בשעה שחוא עושח, כי עושח זאת בשם מלכו, ובעת שחולך ועושח ומוציא דבר לפעולה, אומר בשם המלך ומצותו, אני עושח דבר זה, אך אם עושח דבר למלך בעצמו, לשבחו ולפארו, אין שייך לומר כי עושח זאת בשם המלך כי אל המלך בעצמו הוא מדבר.

ולכן בשעה שעושח איזה מצוה, שייך לאמר הברכה, לכרד ר' על צווי המצוה זו או אחרת, אך בקריאת שמע עצמה אשר מברך הוא להמלך בעצמו, ומיחרו וממליכו, אין שייך לכרד למי שצוה על מצוה זו, כי אל המצוה הוא מדבר, והרכה אומרים שישראל הוא כינוי לר', וכמו שנמצא בזוהר מוכא כיסוד ושורש העבודה, ונוכל לכוון זאת בדברי אבודרהם בעצמו, שכוונתו כאמרו שקריאת שמע בעצמה היא ברכה מפני שיש בה שם ומלכות, שמכיוון שבה מסכלים עול מלכות שמים, ומדברים עם המלך בעצמו אין שייך לכרד ברכה אחרת וחיא עצמה חוי כמו ברכה.

וענין חיחוד הוא, שבפסוק שמע ישראל מיחדים אנחנו את אלחינו שחוא חיחיד כאמת בכל העולמות בלי שום כח אחר מעורב עמו, ואין לו שום שיתוף בשום פנים ואופן, וכל העולם הנותנים כבוד אלחים לכן אדם כאופן זה או כאופן אחר טועים הם, והולכים אחר החכל, ואיש ישראל מחויב גם למסור נפשו על האמת הנמורה, ולא ח"ו לחורות על שקר, אף שירוע כי כנפשו הוא, וראוי ונכון הוא ללחום מלחמת האמת על השקר.

וכאשר

דברי יעקב

ק"ש, דנשכנך ונקומך הוא מדלורייתא לענין זמן ק"ש, וללא כהכ"מ סוף פ"א מהלכות ק"ש שלומר דלא הי רק לסמכתא, ומדלורייתא כל חיות דעני קרא, ואיכחתי הוא מדנשים פטורות ממנה, וה"ל מצות עשה שהזמן גרמא, דלי ס"ד שמדלורייתא חין לק"ש זמן קצוה, וה"ל מ"ע חין הזמן גרמא, וחמלי נשים פטורות ממנה, ואף שהשאלת אריה סימן י"ג, דוחה דברי המג"א, וכחנ דכיון דעכ"פ מצותו ציוס וצלילה, ושל יום חין זמנה צלילה, ושל לילה חין זמנה ציוס וה"ל מצות שהזמן גרמא, סברתו ישרה היא לדעת הרמנ"ן האנל נפלת דרכים דרך מצותך, דק"ש וה"ל שתי מצות אחת ציוס ואחת צלילה, מה חין כן לדעת הרמנ"ס דנשכנך ונקומך הי חד מצוה, ח"כ וה"ל חד מצוה שמצותה ציוס וצלילה, והו"ל מ"ע חין הזמן גרמא, ונשים פטורות ממנה משום דכתבי ולמדתם אותם את בניכם ולא נטחיתם, ולשמאל דס"ל נצרכות דף כ"א דק"ש דרננך, וקרא דנשכנך ונקומך נד"ת כתיב, וה"ל דברי תורה לדידיה כמו ק"ש לדין, וככ"ז חשינ ליה מצות עשה חין הזמן גרמא, וכ"כ נק"ש לדין, חס נאמר שהנשכנך ונקומך הי לסמכתא כדברי הכ"מ, חו היתה מצות עשה חין הזמן גרמא, ונשים הי חייבות זה, ולכן שפיר הוכיח המג"א שהנשכנך ונקומך הוא דלורייתא, והו"ל מצות עשה שהזמן גרמא הי ולכן נשים פטורות ממנה, חו הי כונת הרמנ"ס נמה שהתחיל מהלכות ק"ש פעמים בכל יום קורחין ק"ש נערנ וננוקר, שנאמר נשכנך ונקומך להראות שהלימוד הזה הוא מדלורייתא, ויש לה זמנים קצועים, והנשים פטורות ממנה, וחין מקום לקושיית הנעל לחס משנה, ולא חנין נזה דברי וסגרת הרב נעל חידושי מהרד"ס נספרו ספר המצות, וכן הרב רי"ש נספרו נית יחק סימן י' נמה שדחו דברי השג"א סימן י"ג נמה שחדש חוף לדברי הרמנ"ס שסובר שמצוה אחת היא וחיות ציוס וצלילה נכ"ז הי מצוה שהזמן גרמא, משום חיינו יולל של יום צלילה וכן של לילה ציוס, וידיש שם שגס נמצות הזכרת יליאת חזרים חין נשים חייבות זה מן הטעם הזה שמכיון חסל לא הזכיר של יום חין יוכל להזכיר הזכרתה צלילה, והזכרת הלילה הזכרה אחריתא היא, והס דחו דבריו וחומרים, שמכיון שחיונ ק"ש הי ציוס וצלילה, חיינה דומה לתפילין אשר נמרינן ממנה נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, דשם החיונ הוא ציוס, וצלילה ללו זמן תפילין, והכל הוא החיונ ציוס וצלילה, וחייני חנין דבריהם, הלל גם נק"ש המצוה שהטילה התורה על יום חיינה נוהגת צלילה, ואס נאמר שמצוה אחת היא, מדוע נותה התורה נשכנך ונקומך, לנלות שמחיותים זה ציוס וצלילה, ולא נותה סתם לקרות

ק"ש

מ פ ע מ י ס

וכאשר עשו רבני מדינתנו בזמן הזה אשר קם איש אחד וחרים יר באמונתנו ודרש בשבח אותו האיש מיסד אמונת הנוצרים, ואמר בדרשתו כי עם ישראל צריכים להכיר במעלת הנוצרי וללמוד תורתו החרשה ועוד דברי שפר וכו' כאלה, ודבריו נתפרסמו על ידי מאות מכתבי עתים בכל הארץ מקצה ובששטמו הרבנים מזה יצאו במחאה עזה נגד דברי ניאוצ באלה ביום רביעי לחדש טבת לשנת תרפ"ו, וחבריו על האיש הזה שחוא מסית ומרית את ישראל לאמונת השיתות, וחרבנים ידעו מראש כי מחנה האחרת אשר האיש המסית הזה לוקח אצלם חלק בראש, ואשר יש להם צורך בו לחוציא מחשבתם למעלות, לא ישקוטו ולא ינוחו עד אשר יתחדו חשרץ בק"ן מעמים, ובמלחמות תנופה ילחמו את הרבנים על אשר שלחו יר במנחנים, וחרבנים בכלל וביחוד בערי חשרה יסבלו מחגרת ידם הקשה, ובכל זאת לא חביטו חרבנים על תוצאות חרבנים ולחמו באריות בער האמת של יסודי אמונתנו, ובהויכוחים שהיו באסיפות חרבנים, נשאו במעט כל המדברים ידיהם לשמים, וקראו בקול כי מוכנים אנחנו למות גם עתה כמו שעשו אבותינו, על אמונת יחוד אלחינו.

וזו בא לנו אך ממה שמיחרים אנחנו פעמים בכל יום את שם אלחינו בקריאת שמע, ומטעת בלבנו אמיתת אמונת היחוד אף לחקריב עבור האמת חברה חזאת גם את חיינו ונפשנו.

וכמו באיש צבא צריכים לחנכו בכל יום להרגילו בעבודה, למען שבכוא עת המלחמה יחיה רגיל ומחונך בעבודה, וילך לקראת חמות כהולך לקראת הליל בלי שום פחד וטורא, ולא יעלה על דעתו אף רגע לחבנע לפני שונאו, ולחיות מנוצח ממנו או לנוס לגמרי ממערכות המלחמה, כי נסיונו מבמה שנים עלתה לו ליפה, שיוכל לעמוד בקשרי המלחמה, ולחתגבר על שונאיו, ולחיות או נוצח או נחרג במסירת נפש ממש.

כן האיש הישראלי מצווה לקרות קריאת שמע בכל יום ולבון בקריאתו כי מוכן הוא למסור נפשו על אמונת היחוד, ובכח הדגל מחשבתו בכל יום ויום, יחיה מורגל ומחונך במחשבה זו, ויוטבע במבטית נפשו פנימית, הכולנה חזו של מסירת חנות, הנפש והמטון עבור אלהיו עד שבכוא עת מלחמה האמיתית יחיה מוכן לקיים במעשה, את אשר חשב במחשבתו, וזה שאמר רבנו עקיבא לתלמידיו, כל ימי חיית

דברי יעקב

ק"ש בכל יום, אלא דקדקה על של יום יחיד ועל לילה יחיד להראות שחנותה של יום אינה, טהגת נלילה, וחנותה של לילה אינה טהגת ניום, והאי לה כמו תפילין, וחנות עשה שהזמן גרמא היא וכדברי הגאון אריה.

אך קושי יס נדבר להליט כוננת הרמז"ס עפ"י דברי המג"ה, כי מלשון הרמז"ס נסחר תירץ המג"ה, שתי' שאלת הכ"ח ח"ל, ול"נ דקושיא מעיקרא ליתא דנשלח ונשכנך פירוש כ"ז שהוא שוכנ, אצל קימה לא מקרי אלא כשעמוד מחטתו אצל אה"כ לא מקרי קימה רק עמידה או ישיבה או הילוך, הלא מלשון הרמז"ס נפ"א מהלכות ק"ש שם, שאומר על ונקומך שהוא נשעה שדרך נני אדם עומדין, ולא אחר נשעה שדרך נני אדם קמים, נראה סתירת דקדוק זה, חו היא קימה זו היא עמידה, ונשאר שאלת הכ"ח והוכחתו שהוא אך לסמכתא.

ונזכר לאחר עז, להסיר קושיית הלחם משנה מעל הרמז"ס, שלכן התחיל הרמז"ס נלשונו פעמים בכל יום קוראין ק"ש נערנ וננוקר, להשיענו הדין המפורש בגמרא (נרכות דף ח') שחיתא שם תניא רשנ"י אומר פעמים שקורא אדם ק"ש שתי פעמים נלילה, אחת קודם שיעלה עמוד השחר ואחת לאחר שיעלה עמוד השחר, וילא נהן ידי חונתו אחת של יום ואחת של לילה, שנלמדת לילה הוא, ומשום דליכא לינשי דקיימי נההיא שעתא, ורנ אחא נ"ר תניא אומר דהלכה כרשנ"י, וליכא דמתני לרנ אחא אהא דתניא רשנ"י אומר פעמים שקורא אדם ק"ש שתי פעמים ניום, אחת קודם הכן החמה, ואחת לאחר הכן החמה, וילא נהן ידי חונתו, אחת של יום ואחת של לילה, שנלמדת יומא הוא ומשום דליכא לינשי דגנו נההיא שעתא, וע"ז אחר רנ אחא הלכה כרשנ"י, וטעמא דרשנ"י הוא כמנואר נדברי הרמז"ן נמלחמות, ומפורש נש"ת עונג יו"ט, דהכי עיקרא דדינא, דקרא אחר נשכנך הייט זמן שכינה, ועיקר זמן שכינה לכל אדם הוא לילה, להכי עיקר זמן ק"ש הוא מזה"כ עד עלות השחר, אלא כיון דלא תלי זמן ק"ש נלילה, דהא לא כתב נלילה, אלא תליא נזמן שכינה וקימה נתי, להכי א"א לאחר הזמן ק"ש הוא רק מנחת הכוכבים עד עלות השחר, וסובר רשנ"י ולענין זה תליא נזמן שכינה וקימה, דאדם שהוא אטום יכול לקרות ק"ש של לילה אע"ג שכנר לאו לילה הוא, ומ"מ מקרי לדידיה נשכנך, וכן לענין ק"ש של יום מקרי לדידיה ונקומך, דלגגי ידיה זמן קימה, ולהכי כתב נשכנך ונקומך נלשון יחיד, לרמז דחמה משתנה לפעמים ליחיד, וכמו שמשתנה ליחיד זמן שכינה וקימה, כן משתנה אלא יחיד זמן ק"ש, וכשהוא אטום יכול להקדים או לאחר, נזמן שאפשר לקרותו זמן שכינה וקימה ליחיד, אע"ג

מפעים

הייתי מצטער מתי יבוא לירי ואקיימנה. ועכשיו שבאח לירי ולא אקיימנה. חיינו שכל ימי חייתי מתרגל ברבר הזה. וקראתי ק"ש בכל יום מימי. להתחנך למעשה מסירת נפש בשתבוא לירי. ועכשיו אם לא אקיימנה אז כל יגיעתי היתה לריק.

ומצוה זו נותנת בכל מקום ובכל זמן ובאנשים רוקא. ולא בנשים מטעם שהיא מצות עשה שחוזן נרמא שנשים פטורות ממנה. ומי שלא קרא ק"ש עובר על מצות עשה זו.

דברי יעקב

אע"ג לכלל העולם לאו זמן שכינה וקיימה היא. ולא מסתגר ליה לרשנ"י לומר דכיון דליכא אינשא דקמו או דגנו צההיה שעתא. יהא זמן זה זמן ק"ש לכל. כמו דמסתגר להו לאידך תנא. דהא א"א לאחר דהא מעמוד השחר עד הנץ החמה. איכא דגני וליכא דקיימי. א"כ א"א לאחר שזמן זה יהיה קצוץ לכל אדם לק"ש של שחרית ולק"ש של ערבית. דלי זמן זה נקרא נשכנך. לא מקרי ונקומך. ולי מקרי ונקומך לא מקרי נשכנך. וסנור רשנ"י דכל הלילה מנה"כ עד עה"ש הוא זמן ק"ש לכל ואך מדלא כתיב נלילה וכתב נשכנך להורות נתן דלדס שהוא אנוס יכול לקרות בזמן דליכא דגני. או בזמן דליכא דקיימי.

וזה הלכה נפסקה כרשנ"י. ויש זמן שקורא אדם צו משמיענו הרמז"ס נלשונו ולאמר פעמים לקרות פעמים נערצ ופעמים נזקק. ויולא בזמן הזה נק שגומר נשכנך ונקומך ולא כתיב נלילה וציוס. לרמוז על צההיה שעתא. יוכל כל יחיד לקרות בזמן ההוא. וסרה כי חזן מהמזוה של ק"ש. משמיענו דין אחר וכהלכה הנפסקה כרשנ"י.

ואין להתעקש ולאמר. דעד כאן לא איפסק הלכה שאלם קורא ק"ש שתי פעמים נלילה. אחת קודם להאיכא חזן דמתני לרצ אחא אהא דתני רשנ"י שפעמים החמה ואחת לאחר הנץ החמה. והו צוקר נעמוד השחר ערבים יסנור רשנ"י שיוכל להקדים משום דליכא אינשי הרמז"ס. שמשמיענו כרשנ"י וכהלכתא. הלא לשון הרמז"ס הוא פעמים נכל יום קוראין ק"ש נערצ וצוקר. והשוה ערצ וצוקר. ונערצ חזן לטו איך דעת רשנ"י.

אך המתעקש יוכל לדחות כן. כי צלחת מה נפקא מינה יש צין החחלת זמן ק"ש של ערבית נערצ. ובין סוף זמן ק"ש של ערבית צוקר. כי גם צהחחלת זמן ק"ש כיון דליכא אינשי דגני צההוא שעתא דעת רשנ"י דיוכל לסמוך על זה ולקרות ק"ש צההיה שעתא. וגם שאר התנאים לא פליגי עליו צה. אדרנא הם מקילין עוד יותר. וסנורים שכיון דליכא אינשי דגני או דקיימי צההיה שעתא. זמני ק"ש הם לכולם. והרבים יוכלו לסמוך על היחיד דגני צההיה שעתא למקרי נשכנך. לשאר התנאים אף נלא אונס. ולרשנ"י צלונס דוקא כמו היחיד. וראה התשונה נענין זה נספר עונג יו"ט. סימן י"ד.

דרוש

כבוד הגרון

לקריאת שמע

במדרש רבה ויחי (פ' צ"ח) אלעזר בן אחוי אמר, מכאן זכו ישראל לק"ש, בשעה שהיו יעקב ואבינו נפטר מן העולם קרא לשנים עשר בניו ואמר להם שמעו אל ישראל בשמים אביכם, שמא יש בלבכם מחלוקת על הקב"ה, אל שמע ישראל אבינו, כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה, כך אין בלבנו מחלוקת, אלא ד' אלחינו ד' אחר, אף הוא פירש בשעתו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. רבי ברכיה ור' חלבו כשם רבי שמואל, הוא הוא, ישראל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה, אותו דבר שצויתנו עדיין הוא נותן בנו ה' אלחינו ד' אחר.

ובגמרא פסחים (דף נ"ו) גבי שלשה דברים עשו אנשי יריחו ולא מיחו-ביתם חכמים ואחד מהם שהיו כורכים את שמע, ומאן היו עבדי? אמר רב יחודה, אומרים שמע ישראל ד' אלחינו ד' אחר ולא היו מפסיקין, רבא אמר מפסיקין היו אלא שהיו אומרים היום על לבבך דמשמע היום על לבבך ולא מתר על לבבך, ובכרייתא אומר רבי יחודה מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

בדברינו

האומרים לחלן יתבאר, מה חוסיו רבא על רב ר' יחודה בכריכת שמע של אנשי יריחו, אם לשניהם מפסיקין היו ועוד לרבא איך שייך לאמר מפסיקין היו, לריריה היו אנשי יריחו כורכים את היום עם על לבבך, דמשמע היום על לבבך ולא למחר על לבבך, וע"ז אמר המשנה שהיו כורכים את שמע, ואיך שייך לאמר מפסיקין היו, הלא לא היו מפסיקין לריריה, ועוד לרבי יחודה, אם מפסיקין היו איך שייך לאמר שהיו כורכים את שמע, הלא אם חפסקה יש כאן, אין כאן כריכה, ואם לא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו, ויש כאן כריכה, איך שייך לאמר שהיו מפסיקין, וחיבן חיתה ההפסקה.

אכיו — ואם תמצא אותו חזק בדעתו, באמונתו, במעשה המצות ובשאר עניניו, תשכיל לדעת כי גם בנו הולך בדרכי אכיו, ובמאמר העולם הפרי אינו נופלת רחוק הדבה מהעץ, ואם בנו ברוך אחריו בידוע שזה ילדו, ובנו הוא לכל רב רב ועניו.

זה רב ה' המשנה (עדות פרק שני משנה ט'). הוא היה אומר האב זוכה לכן בנוי בכה, בעושה, בחכמה ובשנים, ובמספר הדורות לפניו והוא חסד, שנאמר קורא הדורות מראש, אע"פ שנאמר ועברום וענו אותם ארבע מאות שנה, ונאמר ודור רביעי ישובו חנה, והמשנה הזאת קשי החכמה ער מאר, וכל המבארים והמפרשים מתקשים בה מאר, ראה בפירושי הרמב"ם והראב"ד שם, ובשאר מפרשים.

וכפי רבנו יתבאר שהמשנה מלמדת שחבן מתרמה במעשיו לאכיו, ואכיו זוכה לו בכל דבריו, ומכאן האב מומבע בבנו, לא לכר בדברים טבעיים כמו בה, נוי, שנים, כי אם גם בדברים אשר נראים שאינם טבעיים בעושה וחכמה, גם כאלו ניכר שזכה חבן לאלה הדברים ממעשי אכיו, כי גם אלה הדברים היו מוטבעים במכעיות אכיו לדורו ולחשינו עושה, או לעמול ולחתינע בחכמה, אשר גם כאלו חשני דברים יש כלל גרול ינעתי ומצאתי תאמין, ואלו הדברים באו גם כן מטבע האב, ואם רואה אתה איש שיש בו בטבעו הדברים האלו, עליך לדעת כי גם אכיו ואכיו אכיו היו בהם הטבעיות האלו, וזה שאמר קורא הדורות מראש, וגם עליך לדעת שגם בנו יחיו לו כל הדברים הטבעיות האלו, וזה שאמר והוא חסד, שכן יחיה לעולם, ומקשה המשנה אע"פ שנאמר ועברום וענו אותם

כלל גרול מסרו לנו רבותינו, מעשה אבות סימן לבנים, וחזק מחכונת השומע בזה, שכל מעשה האבות ממקרי חייחם, אשר נקרו וכא עליהם, סיבתם מעשיהם ומקריהם, סימן הוא לבנים, וכל מה שאירע להם בחייהם יקרה זאת לבניהם אחריהם, וגם לבניהם לדורות העתידים לבוא יעשה ד' נסים כמו שעשה לאבות, חזק מזה נוכל לאמר שכלל חזק יש עור כוונה אחרת, שכל מעשה שהאב עושה הוא סימן לבנים שיעשו הם גם כן במעשי האבות, וכל תוקף המעשה שהאב עושה באמת ובשלמות, פועל על בניו שיעשו גם הם במעשיו, לחקות כל מעשיו ומעלותיו, בין שהמעשה נוגע לתורה ולמצות, אמונה ויראת שמים, ובין שהמעשה נוגע במילי דעלמא לחשנת עושה, חכמה, ממו, יופי, וחתפאות בפני אדם, בכל רב ודבר חבן ברוך אחר אכיו להתרמות אליו ולעשות במעשיו ואם תרצה לדעת מעשה וחננת חבן, עליך אך להסתכל במעשה אכיו

דרוש

כבוד

אותם ארבע מאות שנה, ויטבלו העבדים להיות עבדים נאמנים בטבעם, ער שלא ירצו לצאת משם, ומאין להם הטבע הזה, הלא אברחם אבינו שנאמר לו זה הפסוק לא היה לו זה הטבע, ולא התרשם לפני מעניו ונוגשיו, והיה חפשי ברעותיו לעשות כפי רצונו ומחשבתו, ומאין נשרש טבע העבדות בבניו, שיחיו מעונים תחת יד מצרים באין שום מחאה מצדם, וע"ז משיבה המשנה הלא נאמר ורור רביעי ישוכו חנה, ובני ישראל יצאו ממצרים ביר רמה, וישירו שירתם הנשנבה על חירותם, פדותם ונאולתם, ואם היה אצלם טבע עבדות לא היה להם לשמוח בחירות, ומוכרח אתה לאמר שאדרכא שבאמת היה להם טבע חפשיה וחירותה כמו שהיה לאבותם, אך הנלות היה בלתי טבעית ורק על פי חנורה הקדומה, וישראל ידעו מזה, ולכן הטו שבמם לסבול ולא מהו בדבר ולא נסו לעשות תחבולות איר לנזם ממצרים ולחנצל מעבודתם הקשה, וזה כוונת המשנה לפי דברנו ורעיוננו, ויש חמש לכל דברים הנאמרים במשנה הזאת, שובמספר הדורות לפניו, חכונת שממעשה חן נובל לרזן על האב, והוא חסד, חכונת שממעשה האב נובל לרזן על מעשה חכנים ער חסד והסוף.

ובאמת אם תביט ותסתכל על מעשה איש .. ופעולתו, הנחנתו ונסיוותיו בכל דרכיו ותחלובותיו, תראה בכראי מלוש מעשה אביו ואבות אבותיו, ובכל רכד וענין חוששין לזרע האב, שמוטבע בהן טבעיות ונסיוותיו של האב, ולא לכד כחותיו הטבעיים, אלא גם כן חכמות אשר אינם תלויים לפי הנראה בטבע, ער שרבותינו מתמיהים (נדרים פ"א), מפני מה אין מצוין ת"ח לצאת ת"ח מכניהו, וחוצרכו שם כנמרא לחרכה תירוצים, ודיכנא מתרץ שאין מכרכין בתורה תחילה, ולכן גם אצל האב אין מוטבע כן אהבת התורה, ותורתו בא לו אך על פי מקרה, ומפני זה חכן נתרחק מתתורה, כי אין כן אהבת התורה בטבעו, כאשר שגם לאביו חסר לו האהבה הזאת בטבעו, וזה אצלי חכונת ממאמרם ז"ל (ברכות נ"ה) אין חסב"ה נותן חכמה, אלא לפי שיש כן חכמה, שנאמר יחייב חכמתא לחביטין, ונפלא הדבר אם האיש הזה בכד יש כן חכמה, ומה יתן ומה יוסיף לו חסב"ה, הלא תחכמת מצויה אצלו מכבר, אך לדברנו יתבאר כוונתם, שאין חסב"ה נותן חכמה אלא לפי שיש כן חכמה, חיינו בטבעו, שמושרש בטבעו אהבה לחכמה, ומסילא מתיגע כה ומחפש ומשתדל למצוא אותה, ואז חסב"ה

לקריאת שמע

חגרון

חסב"ה עוזרו לחשינ מכוסשו ולחתער בעטרת תחכמה, אשר חולמתו לפי טבע נפשו, ובכל אופן אף שמושרש בקרכו נטיתו ואהבתו לתורה, צריך להתעמל כה ער שיגיע למעלת חכם, וכמאמר ר' יוסי (אבות פרק שני) והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, כי התורה אינה לגמרי כמו ירושה שבאה מאליה בלי ינעת, רק צריך אתה לחתקין נפשך לחשינ ידיעת התורה, כי לא ינעתי ומצאתי אל תאמן אמרו לנו חכמנו.

והמדרש שמואל פירש רכרי חתנא חזח כפי דברנו, וחכונת כמה שאמר והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, הוא מדבר לאיש כזה שאין התורה ירושה לו מאבותיו, כי אביו גם כן אינו כן תורה, ולזה האיש מדבר חתנא לחזקתו ולאמצתו שכל יניה ידו מלימוד התורה לאמר מאחר שאביו הוא עם הארץ, מוכרח גם אנכי להיות בין העמי הארץ חלקי, ומה לי להיות יושב ולומד, מתיגע ומתעמל, ואמר חתנא לאיש כזה, שגם אתה כל תתיאש מלחשינ ידיעת התורה, והתקן עצמך ללמוד תורה, שאינה ירושה לך, חיינו אף שאינה ירושה לך, ככ"ז אם תתקן את עצמך תוכל לחשינ עומק חכמתה, ולאיש אשר נולד מאב כזה שהיה חכם ובעל תורה, לו אין אני צריך להגיד ולדבר, כי כבר כללו לנו חכמנו מכאן ואילך התורה מחזרת על אכסניה שלת, כי מכיון שחיו אבותיו שלשה דורות תלמידי חכמים, התורה בעצמה מחזרת אחריו, והוא בדברנו.

ובירושלמי (נדרים פרק ט' ח"ד) אומר כן עזאי זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול בתורה, וחכונת שאם האדם נולד לאיש גדול ומלומד, חכם וירא מאלהיו, חכן יחיה גם כן מלומד וחכם וירא ד', וזה כלל גדול בתורה, וכמאמר ארוננו רוד (תהלים קי"ב) אשרי איש ירא ד' במצותיו חסד מאד, גבור בארץ יחיה זרעו דור ישרים יבורך, ואשרי לאיש אם הוא בעצמו ירא את ד' והסד מאד במצותיו, ומהו אשרו, כי אז גבור בארץ יחיה זרעו דור ישרים יבורך, ובניו אחריו ילכו בעקבותיו לחתרמות לאביהם ולעשות כמעשיו, וטבע חכן מוטבע בטבע האב, וברמצינו באברחם (מדרש בראשית ל"ה) שהיה לו טבע, וכן וזקנה מצד זה, וכחור ובתולת מצד זה, והנערים חולכים בררכי חזקנים, וכמו שכתוב ואלה תולדות יצחק כן אברחם, מפני מה היה יצחק איש צדיק ומורם מעם, מפני שהיה כן אברחם, ואברחם חסדיע טבעו ותכונתו

אך רב צעיר לימים חידע מהלך ררכי חכריו הצעירים.

כבנו, וכן אלה תולדות יעקב יוסף, יעקב שחיה איש צריק ותמים, הוליד בן כיוסף הצדיק, וכל מה שאירע לזה אירע לזה.

ובעמדי כמקלות לפני עם ר' אלה, לחער למוסר אונם ולנלות טעוהם, כמה שנתפשט הרבר הרע אצל כמה קהלות קרושות, שבבוא עתם עת דודים לקבל רב עליהם ורועה נאמן לעדתם, בוחרים דוקא כצעיר לימים, כאיש כזה אשר רכי יתקרי, חכם לא יתקרי, שיוכל לרכר אליהם כשפת לועז השפה המרוכרת לצעירי ימים, בני מולדת הארץ הזאת, ואך להצעירים מורעת היא, והאנשים הבאים כימים אף שמצפצפים מעט כשפת הארץ, אך אינה מוכנת היא כלל להם כשעה שחרכי מדבר כה מעל הכימה, ומדבר כלשון מדברת גדולות, ומילים לצד עילאה ממלל, בפרוות רבות וגבוהות משכלם וחכמתם, כאמרם כי להם כעצמם אין נצרך כבר לשום רב, ואם גם רפויים המה באמונתם, ונשארו אך מעט מצות שמחויקים עוד כהם, אך המעט שיש עוד בירם יהויקו כה ולא ירפוה, וחרכ לא יפעול עליהם לחרבות תורה ומצות, וכלא רב לא ימעט ידם מלקיים חשירי מצות שנשארו אצלם מימי קדם, ואך מסבילים את חרכי עכור כניהם וכנותיהם הצעירים והצעירות, אשר רחקו לגמרי מעל תורת עם ישראל, ואשר גם אין רשומם ניכר כי ממעי ישראל יצאו, וכתינוק שנשכה בין חנכרים המה, ואינם ייורעם בן ימינם לשמאלם מדיני ומנהגי ישראל, וכיונקים (יענקי) מתרמים, אשר כל עיקר תכליתם הוא לירע כל ההלכות מהמשחקים חשונים כזריקת הכרורים, בירם וכרגלם באופנים שונים, וכקולם קול יעקב ישמיעו תהילתם של המכים כאגודת, כידים ירי עשו ומנשאים על גם את האיש אשר כה אכנים כהו, ומפורים כבוד וגדולה לרב כהו וחילו כהתאכנות, וכסף אין נחשכ כעיניהם לפור כעפר, לילך ולהתבונן כקרקסאותיהם כהסוסים המנמעים ארץ כמרוצתם ועולים כככש לראות שניהם רצים וכגורל יומל מי יקדים ומי יאחר, כאלה וכאלה מכלים עתם לריק וימיהם לכהלה, לעומת מה שחכמנו קראו לאלה מכלי עולם, קוראים המה לאנשים חוקנים מחרור הישן מהכלי עולם, לאלה הצעירים צריכים רב ומורה, שידרוש לפנייהם ולרכר באוניהם רכר מה על חיתרות ולתת כקרבם איזה זיק של יחרות אשר עומעם כבר כקרבם, וחרעיון הזה נשתרש כבר בלכות חרכה ממנהלי ומנהיגי כתי כנסיות וכתי מדרשות, אשר מכשפים אך

ובדרשי לפנייהם באחת מכתי הכנסיות היותר גדול כמעלה העיר, גליחי מעותם הגדול כאוניהם, כי ישארו קרח מכאן ומכאן, כי הצעירים אינם באים ככל אופן לכית הכנסת, אף לשמוע רכרי חרכי אחר מצעיריהם, וטוב להם לפי דעתם לילך לכית אחר מכלוכיהם, לשמוע שריקות אחר מחכריהם המדבר על עיניהם חם, וכל העצות והתחולות למשוך אותם לכית המדרש על ירי חונים וכעלי רכור לא הועילו, וחוקנים הכאים לכתי כנסיות אינם מכינים מה חרכי שת, ומה יחפוך כה, דזשואיוס" שלי, וטעות גדול הוא בירם לחשוב כי הם כעצמם אינם נצרכים לשום רב מגיד ומוכיה, אדרבא אם היו מסבילים רב מהרור הישן, ודכריו היו נשמעים להם להאכות, לחוק את לכם כאמונתם, אמונת ר' ושמירת מצותיו ולהתנהג על פי דרך התורה כמנהגי ישראל, והם האכות היו ממים אונם לשמוע לקול חרכ, להיות חוקים באמונתם הם כעצמם, ותקיפים כדעתם לחנהיג ביתם ככל דיני, ררכי ומנהגי ישראל, כי או יפעל על חכנים גם בן לפחות כמקצת, לעשות גם המה כמעשי האכות, ולהתקרב כמעט לרכי אכותיהם, ואבות מכלל ראיכא תולדות, אם יהיה לנו שומרי תורה ומצות כאמת, יהיה לנו גם תולדות ביוצא כהו, והחסרון של התורה והאמונה אצל חכנים, נמצא כעיקר אצל האכות, וכלל גדול הוא אצלי, אם אני רואה איש צעיר, שהתרחק חרכה מרכי היהרות, אני מצות לכרוק כאכותיו, אם לא התרחקו כמקצת מדרך התורה, כי המורה ררך העיקר ככל המשפחה הוא האכ, וכל אשר הוא עושה מצליח בירו שיעשו גם המה כמעשיו ועניניו, ואיזה פעולה יוכל לפעול חרכ מדרך הישן או חרכי מדרך החרש, על לכ חכנים חנשים וחקטנים, אם הם באים לכית ורואים את ראש המשפחה, עושה מה שלכו חסך, נגד התורה והמצות, ונגד רכרי חרכ אשר ככית הכנסת,*) ומעשי

(*) באמת יש חרבת יוצאים מן הכלל הזה, ובחרבת משפחות יש אשר חכנים חקטנים פעלו על לכ אבותיהם להתנהג ברכי תייהם ולהתחיל מחרש להתנהג בדרך התורה, וחרבת אנשים יש שסגרו חנותם בימי השבת, אך מפני מוסר בניהם, שבאו ואמרו להם: הלא שמענו חיום מפני חרכ חומר איסור סקח ומסכר בשבת, ואיך אתם מוסתים על שתי חסעיוס, לבוא לכית הכנסת בשעה שחנות פתוחה, וזה דרך החיטאקריפיוס ולהאדור

ומעשי האב פועל לחיפוד ממה ששמע מפי הרב, ומקצת העברת רד"ק של האב, פועל לעקירת כל כל התורה אצל חכמים.

וזהו שהוכיח ר' לאברהם, בעת שצחק שרה על רב ר' אליה ביר מלאכו כי למוער אשוב אליך ולשרה בן, למח זה צחקת שרה לאמר האף אומנם אלך ואני זקנתי, והפליאה ירועה מה אשם אברהם בצחיקת שרה? אם היא שרה צחקת היה לו לר' להוכיח אותה, ולא לאברהם אישה, אך רמז רמז לו ר', כי כל מה שאירע בבית מהתנהגות אשתו ובניו לרעה, נופלת האשמה על האב ראש המשפחה, ולולא שראתה שרה צחוק קל מרחה על פני אברהם בשעה ששמע רבדי המלאך, כי אז לא היתה שרה צוחקת במילוי פה, ואך אברהם נרם לה לצחוק על רב ר' ולכן הוכיח אותו ולא אותה, וכן אילמלא לא ראו חכמים קלות ראש מאבותם, בחתיכותם לשמירת התורה והמצוות, לא בעצו ברנלם על כל רבד הקרוש לנו לגמרי, ולחאיכעי בנמרא חסאת ואשם מכפרין מקומיא, כי על כל העבירות שעושה האדם מקומיא, מצד קלות הדעת, אף שלא מסיבעה צריך גם כן לחסאת ואשם לכפר עליו, כי הקומיא של האב מביא לירי קיבעה של חכנו, ולכן העיקר לקבל רב מדור הישו, צריק ברדכיו ותמים במעשיו, ובכח תורתו ואמונתו יפעל על האבות, לנעול אותם ברותחין, ולחבשיר אותם שיחיו מוכשרין לקבל טהרה, ולקרב לבם לאביהם שבשמים, שיתחזקו בקרנות מוכה ר', ושיהיו בסלע מוצק בשמירת רד התורה והמצוות, ולקיים כל רבד ולא להסתמק במקצת רבד, בשמירת שבת ויום טוב, בתפילין, ציצית ומוזות, בשמירת טהרת בנות ישראל, ועל שולחנם יוכל להאמר זה השולחן אשר לפני ר' בשמירת מאבלי בשדות והרחקת אף מחשש מאכלות אסורות, ואז חכמים בעל כרחם יענו אמן, לשמוע בקול מורים ומלמדים, וגם לעשות מעט כאשר עושים אבותיהם, וזכות האבות יעמוד לבנים לחיות קרואים זרע ברד ר'.

ובלעם הרשע אמר בכרכתו לעם ישראל, כי מראש צורים אראנו ומנבעות אשורנו, הן עם לכרד ישכון ובגוים לא יתחשב, ועל פי רבדנו יתבאר בוונתו, כי חיי איש ישראל מתכוון ואבות

צריכת להיות רדך ישרה, ולא נבראו חכמים האלה אלא לפשט העקמוניות שלב חכמות, ואני יודע ועד מכנים כאלה שתחזירו אבותם למושב.

ואבות אבותיו עד ראש משפחת עם ישראל הוא אברהם אבינו, הוא בשלשלת ארוכה וגדולה, האחרונים ודבוקים זה בזה בעגלי שלשלת האחרונים זה בזה, ואם תחזיק בעגול אחד של השלשלת בראשה או בסופה, תרגיש ותדע כי יש קצה האחרון גם כן, אם אך רבוקים אלה לאלה ובשחעגולים מוחזקים זה בזה והאחר מחזיק בראש השלשלת ואחר בסופה, תוכל לראות מהראש את סופה, ומהסוף את ראשה, כמו כן הוא אצל עם ישראל, אשר כל רוד ורוד הוא בעגול בשלשלת, ורוד אחד אחוז ברוד העבר, ואב לבנים יוריע אמונת ר' ויריעת תורתו, וחכן רבוק באמונת אבותיו, ואם תביט על בן כוח תוכל לראות העגול הראשון ראש השלשלת, וזהו שאמר בכרכתו, כי מראש צורים אראנו, ובא מדרשם ז"ל אלו האבות, אם אני מסתכל בעם ישראל, אני רואה את האבות, מפני שהם אחרונים ורבוקים במעשי אבותיהם, שהן עם לכרד ישכון, יש להם תורת עם ומנהג עם מיוחד, ובגוים לא יתחשב, אינו עושה במעשה חגים שבניהם להתדמות אליהם, ולחתחשב על משפחתם, רק חולכים ברדכי אבותיהם, ולא אוכל לקלל עם טוב ומורם כוח, שתורתו ירושה היא לו מאבותיו, וירושא אין לה הפסק, ובניהם גם המה יהיו מחזיקים במעשי האבות שלהם, עד אלפי דורות, ולכן מוכרח אני לברכם בעל כרחי.

ואל יקשה על מה שאמרנו, שהאבות מורשים תורחם וחכמתם לבניהם אחריהם, ממה שאמרנו לנו חכמנו ז"ל (פסחים מ"ט) מהפסוק תורה צוה לנו משה מורשה, אל תקרי מורשה אלא מאורסה, ונראה מזה שהתורה אינה ירושה לאדם, כי באמת יש מחכמנו חרורשים גם מהפסוק הזה לחיפוד, והוא במדרש רבה (שמות פרשה ל"ג) אל תקרי מורשה אלא ירושה, ירושה היא לישראל לעולם, הלא גם הם אמרו שירושא היא להם לעולם, ואפשר לאמר כמה שדרשו אל תקרי מורשה אלא מאורסה, חכונת כפי מה שפירש המדרש שמואל על חכמנה שחבאנו למעלה והתקן עצמו ללמוד תורה, שאינה ירושה לך.

אך נוכל לאמר חכונת כמה שדרשו מאורסה, נבי העבד"ם שעסק בתורה חייב מיתה (סנהדרין נ"ט) על פי חדין במשנה (בבא בתרא קכ"ו) האומר איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום, שהתנה על מה שכתוב בתורה, ואם כן איך אפשר לאמר שהתורה לא נתנה לעבד"ם וחייב מיתה על למודה, הלא ישראל עצמם הפנינו כלילתה, ואמר הלא

הלא אב אחד לכולנו (תענית) ואם בן כל האומות המה כנים למקום, ואיד אפטר להעביר ירושת התורה מהם לאמר. שחייבים מיתח על למורה, והא אמר ליה שמואל לרב יחודה, לא תהוי כעבורי אחסנתא אפילו מכרא בישא לכרא טבא (כבא כתר קל"ג) ולכן דרש אל תקרי מורשה אלא מאורסה, וחשב"ה אירסה לנו את תורתו, ויחדה אותה לנו עם בני ישראל, וממילא נאסרה לחם בדין ארוסת חבירו, וזה יכול להיות גם בירושת. שאף שלהעביר ירושה אינו יכול האב אף מכרא בישא, אך לחנחיל לכן בין חכנים רשאי האב, כדפירש רבא מעמא דר' יוחנן בן כרסא שם (כבא כתר ק"ל). אמר קרא וחי כיום חנחילו את בניו, התורה נתנה רשות לאב לחנחיל לכל מי שירצה, וחנחיל חשב"ה תורתו לעם ישראל, ונעשה לחם בארוסה שמיוחדת לארוסתה, וממילא אסורה לאחר, וע"ז דרשו שם לענין עכו"ם שלומד תורה שחייב מיתח, מפני שאל תקרי מורשה אלא מאורסה.

וגם נובל עוד לאמר הדרשה שדרשו אל תקרי מורשה אלא מאורסה, גבי כל העוסק בתורה לפני עם הארץ, כאלו בא על ארוסתו בפניו, שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה, אל תקרי מורשה אלא מאורסה (פסחים מ"ט), כוונתם כזה, כי חנה ירושה חבאה לו לאדם לאחר מיתת אביו, יוכל לעשות כה כחפצו, ואין אחר יוכל לצוות לו מה יעשה בה, למוכרה ולמסרה לאחר, או לאכרה לגמרי בידים, כן יוכל ה"ו לחשוב האדם, אם התורה ירושה היא לי אעשה כה גם כן כחפצי, לשומרה או לאכרה, לקיים מקצת ולעקור מקצת, וכיחוד עם הארץ אשר אינו מבין מעלת התורה, יוכל בוודאי לחשוב ולדמות כן אודות התורה, וזוהו שדרשו על התורה אל תקרי מורשה, אלא מאורסה, ובארוסה נפסק הדין, נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נרדיה (נדרים ס"ו), ואף ששייכת היא לבעל, ככ"ז יש עוד לאביה גם כן רשות עליה, כמו כן תורתנו אף שמסרה אבינו שכשמים אל עם ישראל, יש לו גם כן רשות בעלים, ואין איש יכול לעשות כה כחפצו, וככל עת צריך לו להתחשב עם דעת סונו, ואם בא לו לעבור איזה פעם על דברי התורה ולעבור עבירה, עליו לדעת אם העבירה היא לשמה, ואם יש כזה מדעת סונו, שרצון חשב"ה יסכים גם כן על זה.

ועתה לפי דעיוננו יבואר דברי המדרש הנצב בראש דרושנו, שבשעה שחיה יעקב אבינו נפטר מן העולם, וחפץ לדעת אם גם חכנים ילכו בעקבותיו.

בעקבותיו, ויחזיקו באמונתו כאשר הורה ולמד אותם, ואז יהיה בטוח כי גם המה יצו את בנייהם, ושמרו דרך ד' והאמונה לא תפסק מהם, וירושת האבות לא תהיה לח הפסק, קרא לשנים עשר בניו ואמר להם שמא יש כלכם מחלוקת על חשב"ה חיינו שמא נפסק חקשר שביני וביניכם, ותחיה מחלוקת התחלוקת ביננו, ובפירש רש"י כבא מציעא שמחלוקת היא מלשון חלוקה, ואמרו לו שמע ישראל ד' אלהינו ד' אחד, בשם שאין כלכך מחלוקת על חשב"ה, ואתה קשור ומדובק כאלהיד, כך אין כלכנו מחלוקת ואנחנו גם כן אחוים ודבוקים כך ובאלהיד, שהוא גם כן אלהינו, אף הוא פירש בשפחיו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כי מאחר שאין אתם מתחלקים ממני ומחזיקים גם אתם בירושת האבות, אז אני בטוח כי כן יחיה לעולם ועד, ותחיה השלשלת שלימה וארוכה עד סוף דור אחרון כי יבוא, וראה הוא מראש השלשלת את סופה, ור' חלכו בשם ר' שמואל מוסיף ואומר, כי אנו להיפך רואים מסוף השלשלת את ראשה, והרא הוא שישאל משבימים ומעריכים ככל יום שמע ישראל ממערת המכפלה, כי על ידי הק"ש כווננו,*) אנו רואים מסוף השלשלת את ראשה, את אבינו ישראל ממערת המכפלה, ומכאן זכו ישראל לקריאת שמע, מפני שיעקב אבינו היה כל מחשבותיו, לחגך את בניו ולטעת בקרבם אמונת ד' על ידי מסורת אבות, ושיהיו דעתם שזה לדעות אבותיהם, וחבוקים ודבוקים לדרכיהם, זכו ישראל עבוד זה לקריאת שמע לראות מהסוף את ראש משפחתם, ולאמר לו אחר אלפי דורות, שמע ישראל אבינו כמערת המכפלה.

ולפי זה יבואר גם כן הפלוגתא, בדבר אנשי יריחו אשר עשו שלא כרצון חכמים, שהיו כורכים את שמע ולא היו מפסיקין, ופירש רב יהודה בגמרא שהיו אומרים שמע ישראל ד' אלהינו ד' אחד ולא היו מפסיקין, בין אחד לואהבת בפירוש רש"י

(*) ובאמת אנתנו רואים אף בארץ תזאת אלפי אנשים מאתנו, אף שאינם נזחרים כמעט בשום דבר מהתורה, ונתחלל אצלם כל הקדוש לנו, אך בקריאת שמע נשמרים תם לקריתת, ובשתבוא לבית אחד מאלה, חיבה מתהלל תוא כי בנו ובתו חקמנים יודעים לקרות תפסוק שמע ישראל, ויוכל תיות כי עושה תוא זאת ממורה, אך ניכר עי"ז חקשר שיש בינו לבין אבותיו באמונת יחוד ואהבת ד' ומצות ק"ש היא חבירה, חבירה את העגולים להיות לשלשלת אתה.

לקריאת שמע

הגדון

כבוד

דרוש

על לכבד, ומכל שכן שלא יומשך האמונה לעולם ועד. *

ואנחנו אשר בשם ד' נדגול וככבוד אכותינו הקדושים, עלינו החיוב להיות חזק כאמונתנו ואמיץ בדעתנו לעשות ככל המצוה ולהיות יוצאים כיד רמה גלוי לעיני כל ואז יתקרב לכבוד בנינו אלינו ואל אלהינו, ויומשך מלכותו לעולם ועד, עד כי יכירו כל חגוים את אחדותו בעת כיאת משיחנו כהוכחה לנו מפי נביאנו כמחרת כימינו אמן.

• צחוק מכאיב לב הוא לדאות בתרבה בתי בני ישראל, שהאבות בושים מלקיים מצות ולהזתר במצותנו ישראל בפני בניהם, פן יהיו למשחק להם, והאם דווקא את בניה מצחקים על מעשה אביהם, וכשמגיע ליל שבת קודש, והאב מרים קול לקרש את חשבת על כוס ויין מלא, אשהו מרמזת לו שאל יגביה קולו, כי תבנים יושבים בחדר חשני ואם ישמעו את קולו יצחקו עליו. וכשפעם אחת באו אלי איש ואשה בזה לקבול לפני על מעשי בניהם, ושאלתי אותם מדוע יבשו ספגי ילדיהם? אמרו לי, כי יפתרו פן יגודשו מביתם על ידי בניהם. ואמרתי להם, חלא כתוב אצל אמנו שרת, בראותה כי ישמעאל בן חגר מצחק, אמרה לאברהם, גרש את האמה הזאת ואת בנה, וכן עשה על פי צווי הקב"ה, ואתם ידאים לחיפך, כי תבנים יגרשו אתכם. חיו לאנשים וחקיפים בדעתכם, לקיים ככל חתוב בתורה בלי בושח ובלומה, ואם תבנים יבשו בזה ילכו הם באשר ילכו. וצייתו לדבריו וקבלו על עצמם לקיים את עצתי, ולשבת הבאה כאשר תתחילו תבנים לצחק עליהם, געד אביהם בהם בנזיפה ואמר להם בקול צווחה, שבאם לא ילכו אל חשלתן לישב במנוחה ולשמוע לצאת ידי קידוש, אז יגרשם בהרעה מביתו, והנערה הזאת פעלה עליהם, ובשבת זו וכן בכל שבת ושבת וחלאת, באו אל חשלתן אביהם, וישבו במנוחה לשמוע קידוש חיוס מפי אביהם ולענג את לב אביהם במנוחת חנפש.

רש"י ו"ל, או כפירוש חתום, בין שמע ישראל ובין ד', ובא ר' יהודה ואמר מפסיקין חיו, אלא שלא היו אומרים כרוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שלא נסו למעת גם ככניהם את חזק אמונת ד' ושיהיה המשך חשלשלת לעולם ועד, והאבות נתכיישו כאמונתם וכיהודתם גם לפני כניהם הם, וכל יהודתם היה בטמון, ור' יהודה היה מחייב טמון כאש (כבא קמא) היינו התורה שהיא דומה לאש, כמ"ש חלא כה דכדי כאש נאום ד', כאש הזאת זו התורה, ח"ו לו לחאיש הישראלי להיות טמון ומכוסה, ולא להראות יחדותו על-פני חוצות, וכמו שאמר המשכיל חידוע, היה יהודי כאחליך ואדם כצאתך, אדרכא לנו היחדות היא האנושיות, וצריך להיות בגלוי לעין כל יהודי שלם, והכתוב אומר וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך, וחיוב מוטל על כל איש להתראות ביחדותו בגלוי לעיני כל, וזה פועל על אחרים שיעשו גם חמה כמחו, ואנשי יריחו חיו כורכין את שמע, ועשו את יחדותם ומצותיהם כחכוי וכסתה, לכן לא נמשך יחדותם לדור דורים, ולא יכלו לאמר כרוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ורכא מוסיף וחולך שהיו אומרים חיוס על לכבד ולא למחר על לכבד, וחוסיה על דכדי ר' יהודה שאמר שלא יכלו לאמר לעולם ועד, וזמן מן הזמנים לדור אחרון יוכל ח"ו להפסק האמונה מן הדורות העתידים לבוא, ואמר דכא כי מן התנחנות זו לעשות הכל כהסתה פנים, ולהסתיר מעין רואים, יוכל ח"ו להפסק היהדות גם למחר, ולזמן חיותו קרוב, וזה שאמר חיוס על לכבד ולא למחר על

דברי יעקב

ספ"ט

כל עם ועם יש לו ספר חוקים עיקרי ושרשי, אשר על פיו יתנהג העם על ידי ממשלתו, וחיא, חממשלה, תנהיג את העם במי יסודי ועיקרי ספר חוקים שלו, ובמי אשר ביארו ומבארים אותם

חוקים, חמחוקים או חשופטים חיושבים על מדין, ומפרשים את כל דבר חוק ומשפט, אם מתאימים הם לרברי היסודות והעיקרים חכתובים בספר החוקים חיסודי, ובמשך השנים יאספו חרבה משפטים, ביאורים ופירושים, ובחבנסך ללשכת חרשמים שם כל חרברים

חשייכים לחוקים ומשפטים, תמצא אסף גדול של ספרים מספרים שונים, חמבילים כל חוקים, ביאוריהם ופירושיהם.

ואין חיוב על איש לפי חוק לקרוא באלו הספרים ולירע אותם, וגם אין מי שיטיל חובה על איש חנולד בארץ, לירע ולקרוא גם את ספר חוקים חעיקרי וחיסודי, ורק איש חבא לחיות תושב ולחתאורח בארץ, שואלים אותו אם קרא את ספר חוקים חיסודי ואם יודע מה שכתוב שם, ואם משיב על איזה שאלות מהם, בוראי אין מחייבים אותו לקרוא בו בכל יום, ורק חמלומדים, אלה אשר יחפצו לחיות מורים בבתי חספר חנכוח והנמוד, ואשר יחפצו לחיות נושאי משרות, רופאים או עורכי דין ובאלה, עליהם מוטל החיוב לירע מה שכתוב בספרים מספרים שונים, לירע אבל לא לקרוא, ויש באלה אשר אחר חתיצבם למבחן וסבלו את תעורתם, אינם מביטים בספר, ורק עורכי חרין בשיוורמן משפט לירם יבדקו ויחקרו בספר חוק זה או אחר, ואין מי שיבריה אותם לקרוא בספר ומבליים את כל ימיהם במשחק ושעשועים בחבל וריק, ואין אחר בא בטענה עליהם, מדוע מבטלים ומנם ואינם קוראים בספרים, כי חחוק פוטר אותם מזה, ורק חמשבילים באמת וחמלומדים חחוקרים עד תכלית כל דבר, לומדים ומחפשים בספרים בכל עת, ובעבור זה יש להם באמת שם על פני חוצות.

ובמו בספרי חוקים, בן בספרי הדתות אצליהם אין לומדים בהם אלא אלה שמתעתדים לחיות מורי חרת, ולשאת משרת בהונה אצלם, וגם אלה אין מוטל עליהם לחתעסק בספרים תמיד, רק לירע

כל הראשונים כמעט חושנים ומונים מנות תלמוד תורה למנוה אחת, שכלל זה ללמוד נעמנו, ללמד לנניו, וגם ללמד לתלמידיו, וכלשון הרמז"ס נהלכות תלמוד תורה פ"א ה"א וז', ולא ננו וכן ננו כלנה,

אלה מנוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים חע"פ שאינם נניו, שנלמד ושננתם לנניך, מפי השמועה למדו נניך אלו התלמידים, שהתלמידים קרוים ננים שנלמד וילאו נני הנניאים, וחע"פ שנלמד לכל אחד מפסוק אחר, ללמוד נעמנו ילפינן מהכתוב (דברים ה')

ושמרתם לעשותם, ללמוד לנניו מפיקין מהקרא ולמדתם אותם את נניכם לדבר נס, ולנני נניו מהפסוק והודעתם לנניך ולנני נניך, ולתלמידים מהכתוב ושננתם לנניך, וכדרשת הספרי אלו התלמידים, נכ"ז מונים אותן למנוה אחת, שכללים נמנות תלמוד תורה, ורק הסמ"ק וכן נמנין המנות לרס"ג המונות נחשונות הנלונים וכפי שפירש מהר"י אגן גיאת, נחשנים המה לשתי מנות, ולהסמ"ק הנ"ל כן נעל הלכות גדולות חושנן לשלש נמנות כ"ד חושנ תלמוד תורה, מנוה ל"ח מנוה ללמוד, ומנוה ל"ט חושנ ללמד, וכוותנו נתלמוד תורה הוא ללמד לאחרים, ומלחר שנלמד משלשה פסוקים נחשנות למנות מחולקות.

ובאמת איני זוכה להנין דעת הנז"ל, מדוע יהיו נחשנין לשתיים או לשלש מנות, אף שיט שלשה פסוקים לתלמוד תורה, ומי שאני לה למנוה הזאת חמנות מילה, הלא גם שם יש הרבה פסוקים לצוי מנות מילה, צין למול את עמנו כדכתיב ונמלתם את נצר ערלתכם, וצין למול את נניו, כדכתיב וכן שמונת ימים ימול לכם, או וציום השמיני ימול נצר ערלתו, ומכיון שכוונת הקנ"ה שישראל יהיו נמולים צין שיעשה על ידי עמנו וצין שיעשה על ידי אציו, או צי"ד אם אציו לא מל אותו, נחשנה למנוה אחת, כן נתלמוד תורה כוונת הקנ"ה שישראל ילמדו התורה לירע אותה, וסיוכלו לקיים הכתוב זה, צריכה להקטן למנוה אחת ונכללים זה כל חופני הלמודים, צין ללמוד וצין ללמד לנניו ולתלמידים, ואף אם נלמד שהלימוד נעמנו הוא מנוה, ולא כמכשירי מנוה שחזיה לירי מעשה, וכומו שכתב חריטנ"ל נקידושין (דף מ') על מה דלמדו שם, נמו כולם ולמדו לימוד גדול, שהלימוד חזיה לירי מעשה, פירוש, שהתלמוד שחיה נז, שהוא נעמנו מעשה שהוא

מנוה

דברי יעקב

מטה. וגם מציא לידי מעשה. ומבואר מדבריו שהלימוד נעלמו חשיב לעצם מטה אפי"ה מה שהטילה התורה על האזן ללמוד את בניו או על הרצ לתלמידיו. הוא כדי שיהיו למודים ויכולים אח"כ כשיגדלו ללמוד נעלמם ולקיים מצות ת"ת. וא"כ היא מטה אחת. שחלמוד תורה אלל עם ישראל. ולמה תחשב לשתי מצות ?

ואמת הוא שגם נאמר הרבה מצות מחולקים הם הרמז"ס והנה"ג נכילא נזה. כמו נמצות עשה של שנת. אשר הרמז"ס חושב שמירת שנת למטה אחת. חוץ מקידוש היום כדמ"ל שהוציא מזכור זכרוו על הי"ן. או משום שיש זה הזכרת יציאת מצרים. והנה"ג חושב נמצות שנת שימור שנת. שמחת שנת. עוג שנת. נר שנת. כל אחת למטה בפני עצמה. הרס"ג מונה נמצות ל"ד ול"ה שניית שנת ושניית ננים לשתי מצות. והרמז"ס אינו חושב שניית ננים למטה בפני עצמה. (ורבים מקשים, כי לא נמצא בתורה מטה מיוחדת לשניית ננים ורק נלאו דלא תעשו כל מלאכה כתיב אחת ונקי. אלל לא נעשה).

וצריך לומר כיון שהננים שדנרה תורה עליהם הם קטנים ורשות עליהם. הלל המצות שמוטלות על האזן מוטלות גם עליהם. ואם קטנים הם ונמצאים נרשות אציהם. וכל מה שהם עושים כאלו עשה האזן. ולכן נכללו שנייתם נשניית האזן. וכמו שצריך האזן לשמור כל אציו שינחתו ניום השנת. כן צריך לשמור נניו הקטנים שיהיו שותפים נשנת. ולכן שניית עלמו ושניית נניו הן מטה אחת. ולדעת רס"ג אף שעומדים נרשות אציהם (ולכן נכללו נמצות שניית אציהם. וכמו שכתבנו נהם כהדיל דמי). אך גם ענדיו ולמהותיו עומדים נרשות האזון. וכל זאת חושבם למטה מיוחדת. וכמו כן חושב שניית הננים למטה מיוחדת. אף שידם כיד אציהם. וכמו שהציא התוס' נ"ז דף י"ז נד"ה אי אחרת מכתה המשניות. דיד הנן כיד אציו. כי כיון שפורשים הם נלאו דלא תעשה כל מלאכה. מפני שמלאכת הנן שייכת לאציו. וכאלו אציו עשה נעלמו נחשב כאלו ג"כ נכתבו נעשה. ויכל היות כי מטעם זה חושב הרמז"ס שנייתו ושניית ננו למטה אחת. כיון שידו כידו. דל דלל מטה אחת היא. ולרס"ג כיון שגופין מחולקין הם. דומים לענד ולמה וכמו ששניית ענד מחשיב למטה בפני עצמה. כן גם שניית הנן נחשבה למטה בפני עצמה.

והיינו יכולים לאחר. שגם נחלמוד תורה מחולקים הרמז"ס והנה"ג נסבא זו. שהרמז"ס סובר שללמוד את ננו הוא חלק המטה מללמוד ואם ננו למוד הרי זה כאלו הוא למוד נעלמו. וכמו שיד הנן כיד הרי

פסעמים

לידע מה ששואלים אותם בעת הכהינת. ואח"כ הרשות בידם לישב בחבוק ידים. ולא ליגע שכלם ברכרים כאלה. והמון העם אינם יודעים כיון ימינם לשמאלם ברכר חוק ומשפטי חרת. וכבואם לתפלתם לשמוע רברי המבחו אצלם. עומדים ושומעים ומרבינים ראשם לכל רבר היוצא מפיו. וכצאו הם מנענעים ראשם כהסכמה לכל אשר יאמר להם. ורכרי חרת נחונים אד ליחירי סגולה אצלם. אשר רורשים לצאנם כימי חנם כאסיפת עם. ולא תמצא מהמון העם אצלם. כי ישבו בכנופיא ובחבורות סביב לשולחן. ללמוד ולהתעסק ולחקור עומק דברי רתם. כי אין עליהם החיוב לעשות ולהתעסק בזה. ותורת רתם היא כספר החתום לפני החמון. חעם.

לא כן הוא אצל עם ישראל. אשר חקרוש ברוד הוא אמר לנו ואתם תחיו לי ממלכת כהנים וגני סרוש. וכל ישראל כל אחר הוא כחו לאל עליו. להיות עומר ומשרת בביתו וכחונ משפחתו. וללמדם איד להתנהג בשמירת חתורה. מוכרח הוא ללמוד ולידע איד לקיים את כל חכתוב ברכרי חתורה. כי מסוכב הוא כמצות. ובכל אשר ימנח האיש חישראלי יש לו לידע איד לעשות החובות המוטלים עליו. וכמאמר חבמינו. חביכיו ישראל שסכבו חסכ"ח כמצות. תפילין כראשיהם וכזרועותיהם. מזוזח כפתחיהו וציצית ככנריהם. ובעת שיאכל וישתח וישן. יש עליו חכילות חכילות של מצות. בעת מסחרו וכחיי משפחתו יש עליו לשמור עצמו מלהכשל בעבירה. ולא יוכל לבוא בכל עת אל חרב והשופט לשואלם על כל רבר סמן וגדול. חטילה עליו חתורה שילמוד בכל עת את חתורה לידע את מצותיה חוקיה וריניה. וכמה שכתוב ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם.

וגם חכנים כשהיו לאנשים. ואב לננים לחוריעם ררכי חתורה וחמצות. ותחת אבות יחיו בניד. להנהיגם ולהוליכם ברוד חיחדות. נצטוח האב ללמד את בנו תורה. כמ"ש ושננתם לבניד. כרי שכבוא חעת יהיו יודעים את חתורה וריניה. וכה חולך וחוזר מרוד לרוד.

ולכן מצווים אנחנו ללמוד תורה בכל עת ולסבוע עתים ללמודה בכל עת שיחיה האדם על פני הארמה. וכמו שהחיוב מוטל עליו לשמור ולעשות ולקיים את רברי חתורה. מחויב גם כן ללמוד חתורה ולידע מצותיה. ותמצא בכל עיר ובכל מקום אנשים מכל

מ מ ע מ י ם

מכל המון העם יושבים כהכורה ומתיגעים לעסוק בה ולחבוך מצותיה. ועושים להם רב וטנים להם חכר שיכנים עוסק רכריה. כרי שיוכלו לבוא לירי מעשה. וכמו שאמרו (פרושין מ') גדול תלמוד תורה שהתלמוד מביא לירי מעשה. ולא אד מהויכים לתלמוד תורה שככתב. כי אם גם כן מהויכים לתלמוד תורה שבעל פה. כי אד על ירה ופירושה ידע איד לקיים כל דבר אשר יעשה כישראל. על פי התורה והמצוה. אדרבא עיסך לימוד וסביעת עתיה הוא לתלמוד. כי על ירו ישכיל וידע האדם איד עיסך המצות ואיד יוצא האסור והמותה. ואם אי אפשר לו כזה ילמוד לכל הפחות הלימודים אשר יוכל להשיג בדעתו וכחכנתו. כמו שנהוג בכל תפוצות ישראל. שמיסדים חכורות למשניות. שולחן ערוך ופיצוריהם. ועל-ידי זה ידע המעשה אשר יעשה.

ומי שהננו ר' ככנה יתירה עליו עור החיוב לתלמוד עומק רכרי התורה. ולחבוך רכר מתור דבר. לגלות מסתריה ולמלפל כסכרותיה ועל ידי זה יפרש עומק הרין ויוציא הרין כדור לאמיתו. למען ירע איד לחורות העם ככל דבר אשר ישאלו מאתו. ואף אם למד ככר וסמכוהו כסמיכת חכמים לרין ולחורות. מצוה עליו עור להתעסק בה. כמה שכתוב והגית בו יומם ולילה. ועור מפני שככל עת ויום מתחדש רכרים הרשים וענינים שונים ככלל ובפרט. וצריך להעמיס כרכריה ולחשוב מהשכות דרכיה. לחורות לעם על כל דבר וענין המהורש. לרמות דבר לרבר ולמצוא כוונת התורה כזה הענין או אחר. ואם אי אפשר להם ליתן דעתם כולו לתורה. מפני שאין ספוס כירם מפני טרדות הפרנסה. אז החוב על העם שיספיקו לו כל צרכו כרי שיוכל ליתן כל דעתו לתורה. ויחיה להם הלס כתורתו. כאלו למרו כעצמם. כאשר אנו רואים אצל כל העמים הנאורים. אשר כל אחר ואחר יוטל עליו מס עבוד השכלת העם. וליתן שכר טוב לחמלומדים ביותר שיתעסקו בחכמה ויעניקו מטוב חכמתם לתלמידיהם. ואין היחיד יוכל לאמר מה לי לשלם עבוד החכמה שלומד האחר. כי עליו לידע שצרכי הכלל הם גם צרכיו הפרטיים ועל ידי זה תתקיים החכמה בעם. והעם מתעטר כעטרת החכמה וחמד.

כן העם הזה בני ישראל אשר הסב"ה נתן תורתו לעם ישראל ככלל. וקרא אותם עם חכם ונבון. יותר טוב הוא שכל אחר ואחר כעצמו ילמוד. יכין וישכיל

דברי יעקב

אזינו. כן גם פי הנן כפי אציו. ונה"ג סוגר כיון שגופין מחולקין הם. נחשז השינון לנניו למטה נפני עממה. אך איך נסגיר נלמוד לאחרים או לתלמידים. שגודלי הם גופין מחולקים. ולא ש"ך לומר שכלל זאת נללמוד. ונכל זאת חושז הרמז"ס שכלל נללמוד תורה. והנה"ג סוגר שמונה מיוחדת היא.

אך נוכל לאחר עפ"י מה שנתקשתי על דעת הנה"ג והרמז"ג איך נוכל לאחר שמונה לימוד לנניו או לאחרים היא מטה נפני עממה. הלא נשעה שלומד עם נניו או עם אחרים לומד הוס גם נעמנו ועוסק נמטה הוא. ולפי הכלל שעוסק נמטה פטור מן המטה. איך חלה עליו מטה לימוד עם נניו או עם אחרים ? ונשלמה כל המטה שהדין נהם עוסק נמטה פטור מן המטה. נאמרה המטה האחרת נשעה שאין מתעסק בו. או כגון שיוכל לקיים שתייה. כמו שכתבו התוספות נבא מניעה דף כ"ט דאף לר' יוסף לא מיפטר אלא נשעה שמתעסק בה. דאטו מי שלומד ליגית ותפילין כל היום יפטר מכל המטות. אלא נללמוד תורה נשעה שלומד עם נניו ואחרים לומד ג"כ נעמנו ומקיים הוא המטה ללמוד. איך מוטל עליו החיוב ללמד. והלא עוסק נמטה הוא. והמטה עליו נדירות. כמ"ס והגית בו יומם ולילה. ולא מינעי לר' שמעון בן יוחאי נדרכות דף ל"ה דלמור לא ימוש ספר התורה מפיד דברים ככתבן. ואין רגע אשר יפטור מתלמוד תורה. נודלי היה צריך להיות פטור ממטה אחרת. וכמו שפסק הרמז"ס נפרק שלישי הל"ד מהלכות תלמוד תורה. והוא מהירושלימי. היו לפניו עשיית מטה ותלמוד תורה. אם אפשר למטה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו ואם לאו יעשה המטה ויחזור לתלמודו. וכך היתה דעתו של הקצ"ה נצוי מנתי. שאלם אי אלה אומר כך איך ליה הקצ"ה לימוד התורה ושחירת מנתי. שהם תרתי דסתרי. אם מחויב ללמוד נכל עת. איך יוכל לקיים מנתי ? מה ניחא נשאר מטה. מחויב הוא לקיים המטה אם אי אפשר להעשות ע"י אחרים. אך נמנע לימוד התורה לנניו או לאחרים. שזה מה לימוד. איך יוכל לאחר שמונה מיוחדת היא ללמד. הלא נשעה זו לומד ומקיים מטה. ולא תוכל לחול עליו מטה אחרת.

וכמו שהקשה נחלל הרועים אות ע' על מה דילפינן דחתן פטור מק"ס נפ"ד נדרכות. או שלומי מטה פטורין מסוכה נפ"ג דסוכה. מק"ס דכתב נלכתך נדרך דידך מחייבת הלא מטה פטירת. האין מנינו למילף מק"ס דעוסק נמטה פטור מן המטה. שאלני ק"ס דמעיקרא לא נאמר מ"ע דק"ס היכל דעסיק נמטה. וכמו שכתב רש"י נדרכות דף כ' דמעיקרא לא ניתן כלל לאו

לאו דטומאה נענין קרונים, וכן"ש עיקר מנוחה היא קבלת עול מלכות שמים, וכשהוא עוסק במנוחה אין לך קבלת מלכות שמים יותר גדול מזה, אבל במנוחה אחרת אם עוסק בזה לא יקיים זו, אפשר דאין עוסק במנוחה פטור מן המנוחה, ושם מתרץ שפיר, אבל הסביר נכונה היא נטעמא, ול"כ גם נת"ת הלא נמה שלומד מקיים עיקר כוונת מצות הת"ת, ולריך להיות פטור ממנוחה אחרת ונפרט מצות לימוד הננים אשר נכלל בזה גם לימוד עצמו וכדלחמרנו, ולכל היותר זה הוא אך חלק מהמנוחה של תלמוד תורה.

ומפני זה לא חשבה נאמנת הרמב"ם למנוחה נפני עממה כפי השרש הי"א נשרשו שאין ראוי למנוחה חלקי במנוחה חלק נפני עצמו כשהיו המקובץ מהם מנוחה אחת, כמו לחם הפנים שיהיו נזכין עמו, והנזכין הוא אך חלק ממנו לחם הפנים ואינה נחשבת למנוחה נפני עממה, כן יש חלק במנוחה ת"ת שיהיה נט עמו או תלמידו נשעה שלומד, למען ילמדו גם הם לידע התורה ומצותיה, ואף דאין מעכבין זו את זו, כי מי שאין לו נן מחויב נכ"ז ללמוד נעצמו, וכן אם אינו אינו נר הכי ללמד, מחויב להשכיר לו מלמד, אפ"ה נחשב ללמד את נט לחלק המנוחה, כמו שחז"ל הרמב"ם חלנן, ותכלת של מצות ליצית, אף שאין מעכבין זה"ז נחשבין למנוחה אחת, ה"נ נבי ת"ת אף שאין מעכבין זה"ז נחשבין למנוחה אחת, כי חלק של המנוחה אין לחשבה למנוחה נפני עממה, וכמו נקרבן מוסף של ראש חודש או של יו"ט, אף שיש נן עולה וחסות איהן נחשבות אלא למנוחה אחת וכן במצות עירובין, אף שיש חילוקין נערכו, פחות מנן חודש, ומנן חודש על חמש שנים, עד עשרים שנה, ומששים שנה ומעלה, לכל אחד יש ערך מיוחד, וכן"ז נמנים למנוחה אחת, כי המנוחה היא אחת לדון נדון הערכין לכל אחד כפי שניו, כן הוא במצות ת"ת.

ולזהבה"ג אף שללמד לננים או לאחרים הוא חלק ממנוחה ת"ת, כיון שיש לכל חלק דינים נפני עצמו, נחשב כל חלק למנוחה נפני עממה, והחילוק ניניהם הוא, שללמד נעצמו מחויב הוא נעצמו ללמוד, ואין מועיל מה שישכור איש אחד שילמד עבורו, ומה שאיתא נספרי הונא נטור סימן רמ"ו שמי שאינו יודע כלל ללמוד יספיק לאחרים הלומדים, ותחשב לו כאלו לומד נעצמו, היינו שמקבל שכר עבור הספקת ת"ת, והת"ת ניחא ליה לחלוק עם המספיק נשכר עוה"נ מפני שנעבור שמספיק לו פרנסתו ומחזנו יוכל לקבוע ימיו ושעתו לתורה, אבל אינו עולה על הדעת שיוכל לעשות שליח ללמוד עבורו, ומה שכתב הטור ותחשב לו כאלו לומד נעצמו, נאמנת הג"י נשולחנו לא הניח זה, ורק הרמ"א

וישביל את דברי תורת ד', אך אם אי אפשר לו להיחיד להתעסק בתורה, החיוב עליו להשתדל שחעם בכלל יהיה עם חכם על ידי תורתו, ולחשתתף במכסת בספו להחזיק מקומות לתורה ולתעודה, אשר מהם תצא אורה זו תורה לכל העם בולו, ואז יוכל הקב"ה לאמר ישראל אשר נד אתפאר, בי עם בינות הוא, וגם להיחיד תצמח טובה שיהיה לו ממי ללמוד, לשאול ולרעת המעשה אשר עליו לעשות, אשר בשביל זה מחויבים אנחנו ללמוד אותה, ובמ"ש בתורה (דברים, כ"ט) ושמרתם את דברי חברית הזאת ועשיתם אותם, למען תשבילון את כל אשר תעשו, ומדברתיב את דברי מוכו שמדבר על לימוד התורה, ואמר ועשיתם אותם, שהלימוד יורה אותו איד לעשות, ואמר למען תשבילון להראות כי לימוד התורה יביאחו להבין ולהשביל טוב טעמי עשיית המצות.

וכן כתוב בספר יחושע בתחילתו, אשר דבר ד אליו רק חוק ואמץ מאד לשמור לעשות בכל התורה אשר צוח משה עברי, לא ימוש ספר התורה הזה מפיר, והגית בו יומם ולילה, למען תשמור לעשות בכל חתוב בו, ואז תשביל. ואמר שני דברים, בחלוקה האחת אמר לא ימוש מפיר, וע"ז אמר למען תשמור לעשות, ובחלוקה השנית אמר והגית בו יומם ולילה, ללמוד בכל עת ושעה, וע"ז אמר ואז תשביל, וזה כולל יותר מלידע עשיית המצוות, ולכר ידיעת התורה לעשות מצותיה יהיה על ידה לבעל שכל עמוק, לידע תכלית התורה ומצותיה, ועיקר כוונת הקדוש ברוד הוא בחוקיו ומשפטיה, לעשותנו עם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה.

ומאד צריך האדם להשתדל ביותר במדינה זו, לקיים הכתוב ושננתם לבניד, שידעו לפחות מהמצות המוטלות עליהם בכל עת לקיימן, כי לא במדינות האחרות הארץ חזו, אשר שם היו חילדים והנערים מבקרים את בית למד נחרד, בתלמוד תורה או בשיבת, וכל נער למד ברב או במעט מדיעת התורה, ומה ששבה בא כמעט בכל יום ולפחות בשבתות לבית המדרש וראח המעשים שמתנהגים בהם זקני ישראל ואבותיו, אז שמע הרבה דינים והנהגות, מרב ומורה או מטיח לעם והזכירוהו מה שלמד ננעוריו, וידע איד להתנהג בכואו לביתו ומשפחתו, ובה חזרה התורה על אבסניא שלה, הנערים היו מבקרים פני זקנים, וחזקנים

דברי יעקב

הרנו"ח הוסיף מדברי הטור זה הלשון, אשר נאמת אינו מונן לפי הכלל של התוספות רי"ד שנמדיי שנגופו לא אחריון שלוחו של אדם כמותו, וכמו שניאר דנריו הקטנה"ת נסיון קפ"ג וא"כ נמטות לימוד התורה איך נוכל לומר שיעשה שלית ללמוד, והלא דנר שנגופו שמתוין ללמוד נעלמו, כמו להית תפילין וזה איך שייך שלוחו של דם כמותו, אבל ללמוד לגניו איך מוטל עליו אלא המעשה של ללמוד, ונמעשה כזה יוכל נ"כ לעשות על ידי שלית, כמו כל מעשי המטות כגון סוכה והקרנת קרנן פסת, שיוכל לעשות על-ידי שלית ונחשנ לו כאילו עשה הוא נעלמו, ולכן יוכל לשכור מלמד לננו ללמוד תורה, וכמו שפסק הרמנ"ס נעלמו נהלכות ת"ת פ"א ה"ג, ותייך לשכור מלמד לננו ללמוד, ולדברי הלה"מ שחקר נזה אפשר שהוא דאורייתא, ואינו מונן לי ה"ע של נעל דרך המלך נפירושו הקצר אחא יוכל לשכור מלמד לננו, הלא המטה מוטלת על גופו ונדנר שנגופו לא יוכל לעשותו על ידי שלית, וכסנרת הש"ך נחו"מ סיון שפ"ג לענין ויילה שלא יוכל ליתן לאחר למול את ננו ואם עושה כן וננטל מטות עשה זה, ונאמת גם שם אינו מוכרת דנריו, וכפי שדנרו נזה התנ"ש והפמ"ג ניו"ד סימן כ"ה, וגם יש לחלק ננייהם, שאינו דומה ת"ת לכסוי הדם ומילה אשר שם ושפך וכסה מי ששפך הוא יכסה, או ונמלתם את נשר נניכס שמתוין הוא נעלמו למול את ננו, וכלן נלימוד התורה הויליו חז"ל את הפסוק מתשמעויה, ואחרו נספרי לנגיד אלו התלמידים, ואינו מוכת מהפסוק שמטה דוקא על האז ללמד לנגיו, ולכן יוכל לעשות לכולי עלמא ע"י שלית וכפי פסק הרמנ"ס *).

ומפני שיש חילוקי דינים נחלקי המטה נין ללמוד ובין ללמד, להכי חשינ להן הזה"ג למטות נפני ענמן, וכמו שחולק על שרש השניעי של הרמנ"ס נדקדוקי המטה ואמר שאם יש חילוק נדקדוקי המטות: תשנין כל אחת נפני ענמה, כן גם נשרש האחד עשר לענין חלקי המטות, שאם יש חילוק דין נחלק המטה נחשנה למטה נפני ענמה.

וחוקנים פני מוריהם, ומעשי המצות החזיקו מעמר ככל בתי בני ישראל, וחיו נותרים כחם מפני שחליטור הביאתם לירי מעשה.

לא כן בארץ הזאת, אשר מפני חוק חשורר בפת, חוק כללי לכל העם כלי יוצא מן הכלל, שכל ילך וילדה, נערים ונערות מוכרחים לבקר את בית הספר הכללי, ללמוד את שפת הארץ וחכמת החשבון, תולדות העולם בכלל, ותולדות הארץ כפרט, יריעת טבעיות העולם ומלואה, ושאר חסרעים השייכים חחם, וחנער מכלה שם מהבוקר עד כיו הערכים בכל יום ויום, ואין לו שעת חבושר כל חיום לשמוע אף מלה עברית, ומכל שכן מריני התורה ומצותיה, ומתגרל ללא תורה, וחעם הארצות גרולה עד מאד, ובשמנתגרים נעשו חגדיים לתיישים ממש, ולעומת שמטבעם חם שלימים ותמימים כאמונתם, ונוטים הם לאמונה, בשאר יושבי הארץ הזאת, כי אינם יודעים איך לחזיק כאמונתם על ירי מעשי המצות וצחק מבאיב לב הוא לראות בבוא איש כוח לבית הבנסת, והוא באכל בין החתנים, תועה ומחפש בהסירור המונח לפניו הפוד, ועיניו משוטטות מאיש לאיש, כאיש אשר אין עזרתה בו, ומחשב נר ותושב אנכי עמכם, אף שישראל אני, כב"ז נר אנכי במסום חזת.

באופן כזה בוראי מוטל על האב לקיים ושננתם לבניו, וללמד את בניו דברי התורה הבתוכה והמסורה, לחנכם ולהרגילם שידעו לפחות החיובים שמוטלים עליהם לעשות בתור יחורים, ותהיה להם ידיעה במנהגי עם ישראל, ידיעת בית אביו, ועל ירי זה יומשר קיום בית ישראל לרורות עולם, לבניהם ולבני בניחם.

ומצוה זו של תלמוד תורה נוחנת ככל מקום ובכל זמן, באנשים רוקא, אבל לא בנשים, כיון שאינו מחויבות ללמוד, אין עליהן החיוב ללמד, ורק מצות שנוחנות כחן צריכות ללמוד ולירע אותן.

(*) ודברי תתב"ש בכוונת האו"ו המוכא בד"ם יו"ד סימן רס"ד, דאם האב מוחל אסור ליתן לאחר למול, דהוא מטעם דמצות בו יותר משלוחו, אך בתורת כבוד רשאי לכבד לאחר, חם דברים נכונים במעמן, על פי דברי מחננה אפרים בתלבוה שלוחין ושותפין סימן י"א ששאל במי שרוצה לחקן מעקה על ידי אופן עכו"ם אם יברך עליו, ומתחילה מחלק בין פועל לשלית, שפועל ידו כיד בעל תבית דמי, ואח"כ נראה לו עוד שחכלל שאין שלוחות לעכו"ם הוא במידי דבעי שלוחות ואין שלוחות לעכו"ם, כגון תרומה וכיוצא, אבל במידי דלא בעי שלוחות ובלאו הכי יוכל חבירו לעשותו ומה שעשוי עשוי, אם עשיתו עכו"ם חשיב כאילו עשה הוא בעצמו, וכמו שכתב חרשב"א לענין מבילח כלים, ומחאי מעמא מוכא בכ"ס חלכות תרומות בשם תראב"ד דאם קנה מחכותי שבלית ומרחן חכותי חייב בתרומה דשלוחו של שרש כמותו, ואם כן גם במילה שאם מל אחד שלא מדעת האב מה שעשה עשוי, וכן בכסוי הדם שאפילו כסחו תרומה אינו חייב לכסות, אין שייך זה לדניו שלוחות, ואם צות לאחר חרי נעשה מצותו כאלו עשיתו בעצמו, ורק משום מצות בו יותר משלוחו, צריך לעשות בעצמו, אבל לענין שלוחות, במידי דיכול לעשות שלא מדעת בעה"ב חרי זה עשוי כמוכת ובמעקת.

בספרי ואתחנן פרשה ו' על הפסוק ושננתם לבניך אלו תלמידים, וכן אתה מוצא בכל מקום שתלמידים קרוים בנים, שנאמר ויצאו בני הנביאים, וכי בני נביאים היו והלא תלמידים היו, אלא מבוא לתלמידים שהם קרוים בנים.

ולתבין

דברי חספרי מדוע תוציא הכתוב ממשומו. שהפסוק מרכיב בכנים ממש, ודרש שכוונת הפסוק הוא ללמד ולשנו לתלמידים? נדבר מעט באיכות ובמות הלימוד בתורתנו בארצנו בפרט ובזמן הלימוד בארץ בכלל, ואז נבין סוד שיה רבני חז"ל בדרשת חספרי חזת.

כלל

גדול כללנו לנו חכמינו (ברכות ס"ג) אין תורה נקנית אלא בחכמה וחזק מהפירוש הפשוט שלימוד התורה וידיעתה לעומקה ולרחבה, וחכמת עומק דברי התנאים והסכרת האמוראים כנמרא, לא יוכל איש לחבין ולירד לסוף דעתו, אלא כפולחן החכמים וחידור שכלם זה לזה ומתוך שאתה מתרד את חכמו, מקשין ומתדצים זה לזה, מבינים היטב דברי חשקליא וטריא ומוציאים מהלכה האמיתית מתוך פלפולם, וכמאמר התנא באבות (פרק ששי) שהשיב בין הארכעים ושמונה דברים שתורה נקנית בהם בדקדוק חכמים ובפלפול התלמידים. וכן הוא כנמרא (נדרים פ"א) שלחו מתם הוחזרו בחכמה, ופירש חז"ן ללמד תורה בחכמה, שתלמידים מתרדים זה את זה ואת חרב, וחזק מפירוש זה צדיקים אנחנו לומר שיש עוד כוונה בדברי חכמינו, שאם לא כן היה להם לומר אין תורה מתפרשת אלא בחכמה, או אין אדם עומד על דבר הלכה אלא בלימוד חכמה, ומדאמרי נקנית שמשמעו שנעשית התורה אצלו קנין נפש ממש, ונעשית בשליו, מובלעת בקרבו כדמ"ה אבריו ושם"ה גריו, כמו כל הקנינים שקונה האדם לעצמו, ומוליך ומביא אותם עמו לכל אשר פונה וחולך בן צריך להיות קנין תורה אצל האדם, שתלוהו בכל דרכיו והליכותיו, וכלתה לא ידים את ידו ואת רגלו, כי היא אך היא חמושל עליו ותמצואתו לעשות או לחרול מעשות פעולה זו או אחרת, וכמו שאמרו אצל חספ"ה (אבות, פרק ששי) שתורה היא קנינו של חספ"ה. תורה מנין? שנאמר ד' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז, חיינו אם ד' קנני, ותורה היא קנינו שלו, או ראשית דרכו, כי כל דרכיו ועלילותיו צריך להיות מותווה ומורדך אך על פי דברי התורה, ובמ"ש חז"ל (ס"ד בראשית) שתורה אמרה

אמרה אני חייתי כלי אומנתו של חספ"ה, כי נסתכל וברא את העולם, ולא ברא שום דבר בעולם, אם לא חכמים מקודם בתורה איך לברוא הדבר החזק. וזהו קדם מפעליו מאז, חיינו מעת הברואה, וכמו כן אם היא קנינו של אדם, צריך להסתכל בכל מעשיו בתורה תחילה, וע"ז שייך לשון קנין, וזאת היא כוונתם כמאמרם אין תורה נקנית אלא בחכמה, וכיצד מביאה החכמה להיות התורה קנין עצמי של איש, אלא כזה כפי המעשים והמקרים בפנינו לעינינו בכל יום ויום.

האדם

אף שמאמינים אנחנו כי נברא כך כמו שהוא ביום, ולא כמו החוקרים מהם האומרים, כי האדם מוצאו מן הקופים, בכל זאת כלם מודים כי האדם יש לו טבע החשק, כמו הקוף ושאר בעלי חיים, לחכמים ולראות במעשי חכירו ולעשות כן גם הוא, ותורתנו צותה עלינו (דברים י"ב) ופן תדרוש לאלהיהם לאמר, איכה יעברו חנוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני, כי התורה ירדה לסוף דעתו של אדם, כי מכיון שישב בארץ ויראה מעשיהם, ילמד גם הוא לעשות כמותם, ולכן צותה כלשון השמה, שישמור את עצמו מלהמשך אחריהם, ושלמה אמר (משלי ד') באורח רשעים אל תבוא, ואל תאשר בדרך רעים, כי ירוע שארה הוא קצר וקטן ורד הוא רחב וארוך, ולכן אמר שלא תבוא אף באורח קטן, של רשעים וחטאים, ואז לא תלך בדרך ארוך ורחב של רעים, כי אם אך תבוא בארצם, או תאשר גם דרכם, כאשר שכן טבעו של האדם להמשך ולילך, בדרך אשר חולכים חכריו, וכבר אמר הרמב"ם שירד האדם במקום אשר יושבית צדיקים, ואל ירד במקום שיושבית רשעים, שרד בני אדם להמשך אחר רעיו ולעשות כמעשיהם. ובשמואל חנניא ספר הכתוב (שמואל א', קפ"ט ו') ותשובתו חרמתה כי שם ביתו, ודרשו חכמינו (ברכות י') מאי כי שם ביתו, כל מקום שחלך שם ביתו עמו, וחכונתה כי גם איש המעלה, משתנה כמעט כבואו למקום אחר, ורחוק הנחנה פרשה וסדרים אחרים, שאיפות אחרות ומעשים משונים מן המקום שיצא משם, נותן עליו פלי

וזהו שאמרו כל מקום שהלך שם היה ביתו. כי בכל מקום כואו התנחנח כמו בכיתו.

ואם כנרולים כד. כקטנים שיש להם בוראי טבע החקוי. לעשות כמו שאחרים עושים. על אחת

כמה וכמה. שנמשכים אחרי המנהגים שהונחג בארץ אשר נולדו שם. וחכיהם אשר מתחברים עמם יש להם השפעה עליהם יותר מחמורים וחמלמרים ככתי ספרם. ואף אם האכות מחנכם ומדריכם ברכיהם. לשמור ולעשות כדיני ומנהגי ישראל. מכיון שיוצאים לחוץ. ובאים ברכים ובחברותות של חברים מתנהגים כמוהם. נגר החינוך והלימוד של האכות ובחורם הכיתה ומכניסים פנימה הדרכים והמנהגים אשר למדו בחוצות וברחובות. ואבותיהם מגלים למוסר אונם. לאמר מדוע ככה עשית. משיבים בדרבם של הקטנים לשאול מה נשתנה? מדוע נשתנינו מכל בני גילנו? ואם יושבים אנהנו בארץ הפשית. חנותת רדור לכל יושכיה. וכל אחר ואחר כרמותו. צלמו וכמראיתו שוח הוא לפני החוק. עלינו להתנהג כמותם. ולא להיות נפרדים מהם בשום דבר. וההתחברות של הנערים הרעים משפיע על הטובים להתחפף לרעים. וכמ"ש (בראשית י"א) ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחרים. כי מכיון שיש להם שפה אחת. יש להם ממילא דברים אחרים. כי שפה מיוחדת מפרידה בין הרעות. וכמו שאמרו חכמינו (ספרי. דברים כ"ו) ויהי שם לנו מלמד שחיו ישראל מצוינים שם. ובמדרש שלא שנו את שםם ולא שנו את לשונם. וכפסקתא מוסיף שלא שנו את כנריהם. הרי לך שאי אפשר להיות יהודי מצוין. אם אין שנוי גיכר בהשפה. ואם השפה אחת. גם הרעות חנה משותפות. ואם מתאחרים ברעות מתנהגים כמוהם וכרוכים אחריהם.

ושרה אמנו כראותה ההתחברות של כנה יצחק עם ישמעאל אחיו. וראתה ההתנחנות של ישמעאל כי מצחק הוא. ובמדרשם. כמרות מגונות של עבודה זרה. גילוי עריות ושפיכת דמים. אמרה לאברהם אישה. גרש את האמה הזאת ואת כנה. למען שלא ימשך אחריה. כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק. כי כל זמן שיחיו יחריה. לא יועיל כל עמלנו וחינוכנו על כננו יצחק. להוריש לו רכנו ומדותנו הטובות. כי לא יירש זאת. כאשר שיהיה כרוך אחרי חברו. אחיו הגדול ממנו. כי בן רכבם של חכמים. חקטן עושה כמו שמתנהג אחיו הגדול ממנו. כמו שסיפר חתוב (מלכים. א. א') וארונים בן חנית מתנשא לאמר אני אמלך. ולא עצבו

קולי המקום שהלך לשם. ומשתנה גם הוא להתנהג בדרבם. ומתהפך לאיש אחר מכפי שחיה בכיתו ובמקומו. מתחילה בשבא למקום החרש מתרגש ומתפעל מהסדרים וההנהגות אשר הוא רואה. וכל דבר אשר הוא רואה מתמיה עליו. ונחשב כזר בעיניו וכמשוגעים נחשבו האנשים לפניו. ואך לאט לאט מתרגל עמם וכמעשיהם. וחרגל נעשה לו לטבע שני. ער שגם הוא מחקה אותם ומתחיל להתנהג כדרך החרש במקומו החרש. כאשר רואה אתה כפה. האנשים היראים כשכאו מתחילה לארץ זו. ויצאו כיום השבת וראו את מעשה הכהורים בעשנם כחכרת אש כיום השבת. ובעשית מלאכה לעין כל. התרגשו ער מאר. ואם ראו אנשים מישראל מחללים שבת במרהסיא. התפעלו כמרירות נפש. ואך כאשר יושבים איזו שנה ורואים מעשים בכל יום. ואין לך יום שאין קללתו מרובה משל חכירו. ובכל מקום כואם פוגעים בחרבה אנשים כאלה ר"ל. ועיניהם מתרגלות כחילול קודש. אינם מעוררים המעשים הרעים שום התרגשות כלבם. ומה גם לרכר כפיחם. ואף גם אנשים רמים ונשאים משתנים כמקצת. במלכושיהם. כחילובם וכהתנחנותם. ואם כעת הראשונה עומרים על מעמדם כחוזק נגר זרם הרכים והמנהגים של הארץ הזאת מבלי לנטות ימין ושמאל אף מקוצו של יור. אך כחמשך הזמן ישונה פניהם כמקצת. ורכיהם ונימוסייהם כמנהג אותו המקום. וכמאמר חכמינו (שמו"ר מ"ז) אולת לקרתא הלך כנימוסו. ולשונם ואופן רכורם שוה לכני אותם הארץ הנמצאים בה. ואינם מרגישים כעצמם כי נשתנו (*). ואך שמואל חיתח רוח אחרת אתו. ואם כא למקום אחר לא נשתנה אף כמקצת. ואופן הנחנתו היה כמו שנחג ער עתה בכיתו שיצא משם. וזהו

(*) ועד כמה צדקו דברי אלה. וזכר אני שכבואי לפה בשנת תרס"ו ובקרתי את תרב אלבום ז"ל בעיר שיקאגא. שחיה זקן תרבנים שם כמה שנים. וכשישבנו ועסקנו בדברי תורה נכנסה משרשה נכרית אמריקאנית לחביא חמין לפנינו. אמר לי כי הוא מחפלא על הכלל שבפי העולם. שישראל חריפים יותר מאומות העולם. ותנכרית הזאת שהיא משמשת בכיתו זה אך כשתי שבועות וכבר למדה לזכר יהודית טעם. עד כי יודעה כבר תרבת מלים משפת יהודית. כמו "מייבל", "פלג" וכדומה. ואני שהייתי בירקותי אטיתי לו: הלא חמלים האלה משפת אנגלית חנה. ואמר לי. כאמת מפני הרגלי טכבר חומים לשמוע השפת הזאת. נדמה לי כי משפת תיחודית הן. וכן אתה מוצא אף כאסיפות לרבנים. שאחד מדבר חציו יהודית וחציו אנגלית.

לתלמוד תורה

חגדון

מחשפה ולחץ, ולכן יצא לתרבות רעה אחר כך. ולא עור אלא שחטה את לב הנערים הקטנים להשליך את למודם ולעזוב תורת אבותיהם, ובמבואר בירושלמי (חנינה פרק ב' ח"א) אחר קיצו בנטיעות, שחיה בא לבית תלמוד תורה, וראה נערים קטנים יושבים ולומדים תורה עם מלמדיהם, פתח אותם לעזוב את למודם, פי מאחר שסופם לחיות אנשי מעשה ומלאכה, למה להם לחיות יושבים וינעים בדבר אשר יעזבו ממילא, לאחר מכאן כשיבואו בין אנשים, וכמו כן תשמע חטענות האלה גם בקטנים שלנו, וביחוד האמהות הנראות כמרחמות על ילדיהן, טוענות כך. הלא בין כך ובין כך לא יחיה רב בישראל, וכשיגדל לאיש למצוא פרנסת ידו, ילך בדרך חרשה כחביריו, וישכח תורה ומנהגי אבותיו, ולמה לו לינע טוחו בדברים ותורות באלה, וכדבר חזק דומות לאחר שמקצות הנטיעות הרבות חמה ילדיהן, מללמוד תורה ד', ואם חלימוד בקטנותו היה אך מהשפה ולחץ, לא יחזיק מעמד, ותורתו קנוי לו קנין שנים, וחם אך שנות חילדות.

ואך אם היה חלימוד בחבורה, וכל המסיבה של התלמידים היתה מלאה תורה ודעת ד' אז היה חלימוד פועל עליהם להשריש בקרבם פנימה אחבת תורה ויראת שמים, וחיתה התורה נקנית אצלם קנין נפש ממש, קנין עולם אשר לא ימיש ממנו עד זקנה ושיבת, כי מלכד חלימוד שלמד אצל רבו, חיתה ריבוק החברים מחזקת בקרבו את למודי הרב, ושמוש במעשי המצות בשוקים וברחובות, בצאתו ובבואו בין אנשים אנשי גילו היה מטביע בו חותם היחידות, לחיות אצלו כמסמרות נטועים, ובמאמרם ז"ל (ברכות ז') גדולה שמושח של תורה יותר מלמודה, ושלמה אמר (קהלת) טוב מראה עינים מחלך נפש, כי ראיית עינים אשר האדם רואה מה שחבירו עושה, לעשות גם הוא כמותו, הוא יותר טוב מחלך נפש, ממה שנותן לבו ונפשו על התורה, וזוהו ביאור מאמרם ז"ל שחבאנו למעלה, אין התורה נקנית אלא בחבורה, ואין חכונה חבורה של שנים ושלשה אנשים, פי אז החורה מתפרשת אצלם אבל אין נקנית בהם קנין נפש, ורק חכונה של חבורה הוא על כל החבורה, העיר והמסיבה, אם לומד תורה בעיר וכמסיבה כזו ואח"כ משתמש למעשה בביתו ובחבורתו בכל מקום בואו, נקנית אצלו ומטביעה חותמה בו, שיחזיק בה לעולם ולא ירפיה בשבתו בביתו ובלכתו לצאת לדרך.

ובעירובין

דרוש

כבוד

עצבו אביו מימיו לאמר מדוע כבה עשית, ואותו ילדה אחרי אבשלום, ובאבשלום סיפר חבתוב (שמואל ב' ט"ו) ויאמר אבשלום מי ישימני שופט בארץ, וחפץ היה למלך תחת רוד אביו, ובאבשלום כן עשה ארונת, וחדרכים אשר על ידיהם חפצו להשתרר היה שוח לשניהם יחד, כי כן הוא בטבע של האנשים, וביחוד אצל הצעירים, ושרח אמנו לא יראתה כל כך מפני האחות וסרכת משפחה שיש בין יצחק וישמעאל, כמו מחתחברות שחיתה ביניהם, כי אהבת האדם לחבירו היא יותר גדולה לפעמים מאהבת איש את אחיו, ובמובא בספר בית מדרש, ששאלו להכם את מי תאחב יותר, את אחיך או את חבירך? ואמר איני אוהב אחי עד שיהיה חברי, ובראותה כי מתחבר הוא עם ישמעאל, יראתה פן יפעול עליו ברעותיו הנשחתות, ואמר לאברהם לנרשו מחסתפה בנחלת ירושת אבותיו.

ולכן אתה רואה בארץ הזאת, כי אינם מועילים חמלמדים וחמורים, להנחיל ירושת ומסורת אבותינו לבנינו אחרינו, וכל התורה אשר סופנים במשך זמן קצר בהתלמוד תורה או חדר, פורה מהם כאבק בשחותם איזה שעות בחוצות וברחובות, בשחקם ובדרכם עם חכריהם בני גילם, וחכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולת, ואם אינה נמצאת בשוקים וברחובות, אינה נמצאת גם בבית פנימה, וחורה חרוב מתנברת על תורת חדר והתלמוד תורה, ואף אלה הילדים אשר יד אביהם החזקה קשה עליהם, להדריכם בדסן המשמעת לעמוד במסורת אבות, ומעשי אבותיהם ביריהם, לא יוכלו להחזיק מעמד זמן מרובה, וכשבלים בודרות הם עומדים, וכל רוח קל יוכל לכופפם מעבר זה לעבר אחר ולהמיתם מיתח רוחנית, כי אז חבורתא או מיתותא אמרו חכמינו (תענית, כ"ג), האיש החפץ חיים חיי נפש צריך לחיות לו חבורתא, ואם אין חבורתא אז מיתותא, מיתת נשמה אף שנוף קיים, ובמאמרם (תענית, ז') למה נמשלו דברי תורה באש, לומר לך מה אש אינו דולק יחירי אף דברי תורה אינם מתקיימים ביחירי, כי אם איש עומד כדעתו ביחידות לא יוכל להחזיק בקרבו אש התורה, **ומפני** זה הקטנים פשיחו לאנשים, מוניחים תורת אבותיהם ומלמדיהם, ובהדותם מבישת את ילדותם, כי התורה לא נעשה בהם קנין נפש ממש, וכל למודם היה אך מהשפה ולחץ, ולא ירדה חרדי לבם, וכמו שאמרו חכמינו נבי אלישע בן אבויה שקראו שמו אחר, שכל תורתו לא היתה אלא מחשפה

דרוש

כבוד

הגרון

לתלמוד תורה

והרכה מחם יוצאים מחישיבה ונכנסים אל חסיד
מנאיריו של הרפורמים, והכל משום שאין התורה
נקנית אלא בחבורת כל העיה. וכרברינו האמורים
לעיל *).

ועל פי רברינו נובל לפרש מאמר ר' חנינא
(תענית ז') הרבה למרתי מרכותי ומחברתי
יותר מרכותי ומתלמידיו יותר מכולן, ולבאורה אינו
מובן, הלא הרב שהיו לו תלמידים כבר נתחרר שכלו
לדע הרבה לאמיתו, ואז יובל ללמד ולחרר לתלמידיו
וגם להעמיד אותם על בירור רבר הלכה, ור' חנינא
בעצמו היה תלמיד לרבותיו—ורבו למד ממנו ביותר,
ויובל הרב אח"כ ללמדו יותר מתלמידיו, כי לרבר
יש שתי המעלות, מעלת הרב ומעלת תלמידיו שחדדו
אותו, ואיך אמר שלמד מחבריו ומתלמידיו יותר
מהרב, ופירש רש"י ז"ל קטנים מהדדים, שואלין כל
שעה, הלא הוא היה כבר תלמיד בבית רבו, ושאל כל
השאלות שהתלמידים שואלין, והרב נתחדד וחשיב
על שאלותיו, וכדאי למד מתשובות רבותיו יותר
משאלותיו כשהיה תלמיד. אך לרברינו נובל לאמר,
שאף שבאמת לענין עומק ההלכה וחבנת רבר התנאים
הרב יובל ללמד הרבה יותר מהכרים ותלמידים,
ובחכמתו פותח שערי בינה לתלמידיו, להסבירם
ולחכינם סודות שיה שרפי קודש, אך למעשה לקיים
את כל רבר התורה בפועל, ולשמור מצותיה הנהוגות
בכל יום, לקיים בצאתו ובבואו, זאת יובל ללמד
מחבריו ומתלמידיו יותר מרכותיו, כי רגיל הוא אתם
ומתחבר עמם בכל עת ושעה, ובפירש רש"י ששואלין
בכל שעה, חיינו התלמידים אם רואים ברבם שמעשיו
מועמין מחכמתו, שואלין מדוע ככה עשית, ומוכרח
הרב לחזור במעשיו, ובמ"ש התנא באבות חכמים
חוזר בדבריהם, ובפירוש המ"ש שמצוה התנא
להכמים המורים ומלמדים לאחרים, שיהיו חמ
בעצמם כרבריהם, וזהו שאמר בגמרא תענית שם,
הקטנים מתדדים את הגדולים, ובמה שאיחא במשנה
(כלים, פרק ד') החרס שאינו יכול לעמוד מפני אונן,
או שהיה בו חירוד והחירוד מכריעו מהור, שאינו
יכול לעמוד בשות, כי החירוד מכריעו לצד זה, ובמו
כ

ובעירובין (ר"ה ע"ה) במשנה שתי הצירות זו
לפנים מזו, עירבה תחצונה ולא
ערבה הפנימית שתיחן אסורות. ובגמרא שם זו
רברי רבי עקיבא, אבל חכמים אומרים אפילו רגל
האסורה במקומה אינה אסרת שלא במקומה.
ואמרתי ברך הדרוש על פי הרעיון האמור ברברינו,
כי רואים אנו שגם בישיבות והתלמוד תורות, אשר
הכחורים הלומדים שם חנם באמת יראי שמים
והולכים ברך אבות, ובשנמצאים בין כותלי הישיבה
אז חמ שומרי תורה ומצותיה וכתר החורה
חולמתם, אך אינם מעורבים עם הכריות, להיות
הכריות מעורבים בחם, וחם הטיבה בפני עצמה,
תחת אשר החיצונים, אלפי בחורי ישראל הנמצאים
חוץ מכותלי בית המדרש, עירבו בפני עצמם, ויש
לחם בתי אסף שמתאספים ביהר לאלפים ולרכבות,
למשחק, לתענוג ולמיוול ולעשות בכל העולה על
רוחם, ואין לחם שום שייכות לחיקרים תלמידיו
הישיבות. וזהו חבונת במשנה שתי הצירות זו
לפנים מזו, עירבה תחצונה ולא עירבה הפנימית,
שתיחן אסורה זו על זו, וכשם שהחיצונה אסורה
על הפנימית, ותלמידיו חכמים אסורים לחם הדברים
הנעשים על ידי החיצונים, מאכלם ומשתם ותענוגי
בשרם, כן הרברים הנעשים על ידי הפנימים שומרי
תורה ומצות, אסורים על החיצונים, ועליהם קורא
הנביא ישעיה, הוי אומרים למוכ רע, והרפה היא
להם וכוש יכושו להתנהג ברך צדיקים *). ואח"כ
בשיוצאים מחישיבה, מחצצר הפנימית, ובאים להצר
החיצונה, להתערב עם החיצונים, ניהר לחם הרברים
שאסורים היו להם מקורם, כרכנן כתראי, שרגל
האסורה במקומה, אינה אסרת שלא במקומה, ורבו
המתירים על האסורים, ואין כאן איסור כלל, אדרבא,
הכל מותר לחם, הכל שרוי לחם, וכה דחיתרא עדיה,
ובכה גדולת ימינם של החיצונים ורבריו הכריחם
נתבמלו הפנימים כרובא, ותורת ישיבתם משתכחת
מחם, לעשות גם הם כמתקנים המתקנים בדת.

והרכה

*) עובדא ידענא מניה חכמת אחד אשר נפטר
שם אחד מתבירות, וחכמים כן תבנות נכנסו לתבירות
בהחברת חזאת לכבוד אביהם חמ, וכאשר באו ימי
הנוכה, שלח השמש גרות הנוכה לאלה תבנים, כדרבו
לשלוח לכל חברי בית חכמת, ותבנים שלחו תיבה מתב
התפירות מלחיות חברים בחברת כזאת, באמרם שהרפה
חיא לחם שיהיוקו אותם למחזיקים בנושנות, ותולקת
גרות בהנוכה חיא אך לוקנים שך לא לנאורים ומתקדמים,
ואזי לאותה כושת.

*) ויפה אמרתי פעם אחת, בדבר אשר כה הרבנים
חיראים הוא חלוש ורפה לעומת כה הרבנים המתקנים,
וחסבה לוח שחם תחיצונים עירבו בחצרם, ויש לחם
תתקשרות ותתאגדות זה עם זה, תחת אשר אצל חיראים
לא עירבו וכל אחד בונה במת לעצמו, ואחד סותר מח
שתבירו בונה, והבחות מתפזרים לבחות מיוחדות ולא
יובלו לעמוד אף בפני רוח קל.

יתחזקו חבנים גם בן בלימוד ושמירת התורה, ומביא ראיה מהפסוק ויצאו בני הנביאים וכי בניו היו, והלא תלמידיו היו, אלא מלמד שתלמידים קריו בנים, כי בנביאים מצינו גם בן שאחר מושפע מחבירו, וכמו שפירש רלב"ג וכן מהרי"א הפסוק (שמואל א' י') ויהי בכבוד שם ופגעת הכל נביאים מתנבאים, וצלחה עליך רוח ר', והתנבאת עמם ונהפכת לאיש אחר, דברים אלו אמר שמואל לשאול בעת שרצה למושחו למלך, וביארו חס מחיבן היו הכל נביאים, ודבר ר' היה יקר בימים ההם, אך מאמצעות השפע שירד על שמואל, הלך הנבואה על זולתו, וכי באמצעות חסובן יחול השפע גם על בלתי מוכן, ואם יש כבר הכל נביאים, ישפיעו גם עליך שתתחפך לאיש אחר, כי הכלל משפיע על היחיד, ואם רואה את חבירו בנבואה, משתדל גם הוא להיות מוכשר לקבל נבואה, וכמו שאמר משת (דברים י"ח) נביא מקרבך מאחד במוני יקים לך ר' אלהיך, ולבאורא אינו מוכן הלשון במוני, באלו ח"ו משה מתנאה במדרגתו, אך נלח בזה ענין הנבואה, שאחד מביט על חבירו הנביא, ומושפע ממנו להיות גם הוא נביא, ולכן קורא הכתוב לנביאים בני נביאים, כי הנבואה באה להם מנביאים אחרים חסודמים להם, ובחנביאים בן התלמידים והחבנים אחר מושפע מחבירו להיות גם הוא במהו.

והשי"ת יפתח לבנו כתורתו שתביא אותנו לאהבתו ויראתו, לזכות לראות הרוח הקדש והנבואה שורה בישראל, על מרום הר קדשנו בבנין מקדשנו, בב"א.

בן חנא הקטנים מבריעין את הרב ומחדדיו אותו שיתנהג לצד זה שהקטנים הולכים בו,*) ודברי הנמרא מתפרש בן, כי מתחילה אמר שתלמידים חבמים העוסקים בתורה בר כבר, הומאין חס שנאמר הרב אל חבדים ונואלו, ובתיב חתם אשר נואלנו ואשר חטאנו, ועל זה אמר רב נחמן בר יצחק, שהקטנים מחדדים את הגדולים, וחיינו שגורמים הם שהגדולים לא יחטאו, וקאי על שמירת התורה לבלתי יחטאו.

וברעיוננו יתבאר כוונת הספרי במה שדרש ושננתם לבניך אלו התלמידים, כי התלמידים גורמים שישונן תורה אצל החבנים, וכל תלמידים חכורא קרישאת לא תתקיים הלימוד גם אצל החבנים, וזהו שדרשו ושננתם לבניך, אם תרצה שהחבנים ידעו ויקיימו התורה אלו התלמידים, שמוכרח אתה להרבות בתלמידים, שעל ידיהם

*) וזכורני שפעם אחת בחיותי בעיר סלאנים, בבית הכנסת של הרב הצדיק ר' שמואל זצ"ל, וראיתי שבעת התפילה הכיף זמן רב על תבתיים והנערים, אשר התפללו בכונה גדולה ובדביקות עצומה, וכל עצמותם אמרו ר' מי כמות, ואחר התפילה כשנכנסתי אחריו לחדר מיוחד שלו, אמר לי שתבמתי בהם איך הם מתפללין ובושה כסתה פני, כי מדרגת תפלתם עולה למעלה מתפלתו ואני הוא הרבי ומלמד איך להתלחב בתפילה ולכוון את הלב לאבינו שבשמים, ולבסוף הם תלמידים מתפללים בתרגשות יותר עצומה ובמחשבות יותר מחורות מסני, ואוי לאותה בושה וכלימת שחרב צריך להיות תלמיד לתלמידיו.

דברי יעקב

ממעמים

במעמים

הנלתי טעם הרמז"ס לפטור נשים מתפילין, מפני שאמרה תורה, סינת חיוג תפילין, למען תהיה תורת ד' נפיק, ונשים חיוג חייבות נחלמוד תורה, ולכן פטורות גם מתפילין, וטעם החינוך מפני שהיא מלאת עשה שהזמן גרמא, שאינה נוהגת בשבתות וימים טובים ולא נלילה, והוא על פי דברי רש"י בגמרא (נרכות דף כ') במשנה, נשים ועזרים וקטנים פטורין מקריאת שמע ומן התפילין, שהיא מלאת עשה שהזמן גרמא, וקיי"ל נקדושין (דף כ"ט) דנשים פטורות מדאורייתא, ותפילין נמי מלאת עשה שהזמן גרמא, דסנר לילה ושנת לאו זמן תפילין נינהו.

ובאמת

האחרונים הקשו על פירוש רש"י, דהא נקדושין איתא, דהא דמלאת עשה שהזמן גרמא נשים פטורות הוא מהיקשא, דהוקשה כל התורה לתפילין ילפינן לה, אלל תפילין גופייהו דנשים פטורות, ילפינן מהיקשא דחלמוד תורה, ואיך כתב רש"י דפטורא דתפילין הוא משום דהיא מלאת עשה שהזמן גרמא, ולכן כתב הרמז"ס טעמו שפטורא דתפילין הוא משום דכתיב למען תהיה תורת ה' נפיק, והוקשה לת"ת וכתו איתא נקדושין, וכן בפירוש המשניות להרמז"ס בנרכות בהמשנה שם אומר, ועוד יתבאר הענין במקומו במסכת קדושין, ומה טעם לא יתחייב, ושם נקדושין הוא מפורש מפני שתפילין הוקשא לת"ת.

אך

נלמח כטעם רש"י הוא מנולר בגמרא (עירובין כ"ט), וקושיית האחרונים לא על רש"י מוסב תלונתם כי אם על הגמרא שם, איתא התם אלל הלי תנא הוא, דתניא מיכל נח כושי היתה מנחת תפילין ולא מיחו זה חכמים, מדלל מיחו זה חכמים אלמח קסברי מלאת עשה שלא הזמן גרמא היא, ומוכח שאל היתה מלאת עשה שהזמן גרמא היו נריכים למחות זה, וטעמא דנשים פטורות ממנה לת"ד שנת ויו"ט לאו זמן תפילין, משום דהוא מלאת עשה שהזמן גרמא, וקשה קשייתם דהרי פטורא דנשים מתפילין הוא משום דליחקש לת"ת, ואפילו היא מלאת עשה שלא הזמן גרמא הוי נשים פטורות, ומלי רליה מיייתי הגמרא מזה התנא דסנירל ליה שנת ויו"ט זמן

מצוה י"ב

הוא שצונו להניח תפילין של ראש, והוא אמרו והיו לטומפות בין עיניך.

מצוה י"ג

הוא שצונו להניח תפילין של יד, והוא אמרו וקשרתם לאות על ירך.

כל עם ועם אשר יש לו מלך המולך עליו, יש לו למלך אותות הכבוד, ממדרגות שונות, קטנים אף גדולים, ואיש אשר מוצא חן בעיניו או איש אשר הצטיין באהבתו למלכו, לארצו ולעמו, וחקריב קרבנות עבוד ארץ מולדתו, או המלך נותן לו אות כבוד, להיות עליו לאות בכל עת ושעה, להראות על מעלותיו העצומות ושראוי הוא להיות מורם משאר בני גילו, ונאחב ומקורב למלכו להיות שמו של המלך נקרא עליו, והאיש אשר זוכה להשיג אות הכבוד הזה, נושאהו על לבו תמיד במקום גלוי, להראות לכל על יקרותו וערכו הגדול, ומתפאר בו

בגודל לבב לאמר, ראו חשיבותי בעיני המלך שוביתי לאות הכבוד הזה, וזה נותן לו עוז ועצמה, לחתחוק בעבורת מלכו, עמו וארצו, שלא ליפול ממדרגתו הגדולה, ושלא יאכזר ח"ו חמתנה הטובה אשר ניתן לו מאת המלך, כי אות הכבוד מראה על שלימותו, ושלימות עבודתו ומסירתו הנאמנה לחובותיו אל המלך.

והאות

הכבוד בעצמו עשוי מזהב, בסף, או מתכיות אחרות, אשר בעיקרן אינם שוין חרכת, וחשיבותו של האות הכבוד הוא במה שכתוב עליו, ומאיזה מדרגה הוא, ואם נמצא שם המלך בעצמו כתוב עליו, הרי זה הוא ממדרגה החשובה ביותר, וניתן אר לאיש חמורם מכל רמים, ואשר הצטיין מאד לפני מלכו וארוננו, אשר בעבור הצטיינותו זכה לאות הכבוד היותר גדול, ואחר שנכתב עליו אותיות הכבוד, או שם המלך בעצמו, אז יקד הוא מכל חון וכל חפצים לא ישוו בו.

כן

הוא במלך מלכו של עולם, אשר כל העולם ומלואו לו הוא, וכל הגוים והעמים נבראים הם מאתו, ומשועבדים אליו לעשות רצונו, להשיג את תכלית מין האנושי בכלל, להאמין בכבוד שהוא יוצרנו ובוראנו, ושהוא היחיד שאין יחידות כמוהו בשום פנים ואופן כלל, ואיזה ממצותיו מצווים בהם כל העולם כלי הברל בין העמים, כמו שבע מצות

מסעמים

דברי יעקב

זמן תפילין, ועוד על התנא קשה, שאם הוא משום דהוי מצות עשה שלא הזמ"ג, הלא גם שאר נשים חייבות בהם, ומאי רבותא דמיכל שלא חיבו בה חכמים, ולא עוד אלא שחלשון לא חיבו משמע שאינה חייבת מן הדין ולא עשתה כהוגן, ורק לא חיבו בה, אדרבא הלא היא חייבת מן הדין, אם היא מצות עשה שלא הזמן גרמא, עכ"פ מרש"י וכן מהגמרא מוכח שטעם פטירת נשים מתפילין הוא מטעם שהיא מצות עשה שהזמ"ג, ורק הרמז"ס אומר טעם אחר המפורש בגמרא קדושין שהוא מפני ההיקש לת"ת, והשנתי לאחר נדעת הרמז"ס סגורא ז.

כי הנה הרמז"ס חושב תפילין לשתי מצות, תפילה של ראש למצוה אחת ותפילה של יד למצוה אחרת, נגד דעת הנה"ג ור"ש בן גבירל בזהירותו, ועוד, שמונים תפילין בין של יד ובין של ראש למצוה אחת, והציא ראיה מדאמרינן בפרק התכלת (מנחות מ"ד) עלה דחקן תפילה של יד אינה מעכבת של ראש, ושל ראש אינה מעכבת של יד, אר"ה לא שנו אלא שיש לו אצל חז"ל מעכבת, אמרו לו אחרת, אמר להו לא, אלא מאן דלית ליה תרי מצות חד מצוה נמי לא ליעבד, ומעיקרא מאי קסנר גזירה שמה יפגע ומזה אומר הרמז"ס, הנה התנא לא שקראו לתפילין של יד ושל ראש שתי מצות, ואף שהתנא"ן צוהו הרקיע אומר שראייתו של הרב אינה קושיא על הגאון לפי דעתו, שגם גלגל שאינו מצוה אחת עם שלשה מיניו כמו שהוא מוסכם מהכל, אמרו בגמרא (סוכה ל') אחרג בשמאל ולולב צימין מ"ט האי תלת מצוה והאי חדא מצוה, והנה ח"ל קורין כל חלק מחלקי המצוה מצוה אחת עכ"ל, הנה הוא הצין שראייתו של הרמז"ס הוא ממה שקראוהו מצוה לכל אחד מן התפילין, לכן נמנה למצוה צפני עומה, ולכן דחה ראייתו כי גם גלגל קראוהו מצוה לכל אחד מארבע מינים.

אבל נאמת ראיית הרמז"ס לא אך מקריאת שם גלגל כי אם מסוגיית הגמרא, דפריך על רב סדא נפשיטות אלא מאן דלית ליה תרתי מצות חדא מצוה נמי לא ליעבד, ומאי קושיא, הרי ודאי הדין כן, שאם אין לו אלא פלגא אינו חייב למיעבד כלום, ואם איחא דתפילין של יד ושל ראש חדא מצוה נינהו, צודאי שאם אין לו אלא אחת לא יניח כלום שניהם מצוה אחת וכל אחת פלגא דמצוה, ומדקא מתמה הגמרא שמע מינה דתרי מצוה נינהו.

והנה נתוספתא תניא, הוצא צספר אור זרוע ה"ת סימן תקע"ה, תפילין של יד ושל ראש מעכבין זה את זה, ואם אין לו אלא אחת מהן הרי זה יתן.

מצות שנצטוו בהם גם בני נח, והנכרא הראשון הוא האדם יציר כפיו של הכורא גם הוא נצטוו עליהן, ובמו שלמדו (סנהדרין דף ג"ו) חיוב השבע מצות לבני נח מהפסוק (בראשית ב') ויצו ד' אלמים על האדם לאמר וכו', והיה כדעתו יתברך שמו, שמי שיצטיין ביותר באמונתו וכעבודתו למלכו, יותן לו אות הכבוד להיות לו לעדות שהוא מלא ביותר רצונו של מלך, וראוי הוא להיות מאוהבו ומקורביו, ואם יצטיין עוד במעשיו לעבודת מלכו ובשמירת מצותיו, ינתן לו עוד אות כבוד להראות על מעשיו חכמים עבור אכיו שבשמים, ולמעלה בקדש אם יעלה כהר ד' יזכה לאות האחרון.

ואברהם אבינו אשר הצטיין כמאר באמונתו כד' ובמסירת נפשו על יחודו יתברך, עד שר' בעצמו קראו אברהם אוהבי ומצא את לבבו נאמן לפניו, נתן לו האות הראשון למנה, חקוק על בשרו להיות לו ולזרעו אחריו לעדות כחותם אות הכרית בי מוכדלים ומפורשים הוא ובניו מכל העמים, ובהם כהר מכל הגוים אשר על פני האדמה, ובמו שאמר ד' אליו בצוויי על המילה (בראשית י"ז), ונמלאתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם, ומי אשר לא ימול בשר ערלתו ואינו נושא עליו האות הזה נכרת מעמיו, והוצ' מעונש ברת שיש עליו שמת קודם זמנו וחולף עירי (שבת ק"ה) נכרת מעמיו ממש כזה שמראה שאינו שייך לעם ישראל המצוינים לפניו יתברך, ורק חלקו עם כל הגוים ערלי לב וערלי בשר.

וכשבאו ישראל למדבר כצאתם ממצרים, וחראו לכל אמונתם ובטחונם באלהיהם, ובמו שאמר הקב"ה אליהם ביד נביאו ירמיה וברתי לך הסד נעוריד אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, ובשבקשו אבל למו, הוריד ד' להם לחם מן השמים, וכלל ישראל הוצ' מהאספסוף לא התרעמו על ה' המוציאם ממצרים, רק הסתפקו כמה שלקטו חמין דבר יום ביומו, נתן להם ד' אות השני הוא השבת, לשבות בו מכל מלאכת העבודה, המראה על גודל הכטחון שיש לאיש ישראל, לבלי התאונו מה נאכל ביום הזה,*) וגדול כבוד האות הזה שהוא כחיוב סקילה אם משליך מעליו האות הזה, ואף אם נפשו מרה עליו מדאגת הפרנסה עבור אשתו, בגיו ובנותיו, מוכרח לישא עליו האות של שבת.

(*) ועיין תוספות שבת דף פ"ז ע"ב.

מסעמים

ובכו שאמרו חכמנו (שבת פ"ו) שבת כמרח נתנת. כי על ידי השבת וגורל כמחוננו כר' ישבח מרירותו וילבש שמחה וגיל ממדת הכסחון. שר' לא יעזבנו וישלח לו עזרתו מקרש.

ואחר בן כשכאו ישראל להר סיני ומשח אמר להם מפי הקב"ה שיתן להם התורה והמצוה. ענו כל העם יחדיו קול אחד נעשה ונשמע. מבלי דרוש וחקור מה כתיב בה. תחת אשר העמים האחרים לא חפצו לקבל התורה טרם שירעו ענינה ותכליתה. והצטיינו יותר מכל העמים תחת השמים. ולכן נתן ר' להם בין שאר כל המצות. גם את האות של תפילין לחניה בכל יום על הראש ועל הזרוע. להיות לעדות לישראל שנשתעבדו לאביהם שבשמים. ככל חושיהם וכחותם וגבורתם. וכמו שאומרים אנחנו כהלשם יחור קודם הנחת תפילין. וזה האות הוא היותר מכובר וחיותר גדול בכל האותות שלנו. ואף שאין בו חיוב סקילה כמו בשבת וחיוב כרת כמו במילה. אך עונשו קשה כמעט יותר מהם. וכמו שאמרו בראש השנה (י'). פושעי ישראל כגופם קרעפא רלא מנח תפילין. ולא אמרו בן כשאר עבירות קשות.

ואם שעשויין מעור שהוא דבר פשוט למאד. אך העיקר לדברים שכתוב עליהם. וחסוק עליהם שמו של מלך מלכי המלכים. ועשרה דברים נאמר בחן שחם הלכה למשח מסיני. שוח מראח על גורל חשיבותם ויקר ערכם. ונקראו פאר כמו שאמר ר' ליחזקאל הנביא פארד חכוש עליך ודרשו על תפילין שכראש. שהוא פאר ועמרה לישראל. וכמ"ש וראו כל עמי הארץ כי שם ר' נקרא עליך ויראו ממך. ואמר ר' אליעזר הגדול (מנחות ל"ח) אלו תפילין שכראש. וכתוספות שם דף ל"ד ר"ח לאומפת על שם שהוא ערות וחוכחה שחשם נקרא עליו ויראים ממנו. כי האיש הנושא עליו אות חכבוד של מלך צריך להיות מכובר על כל חסדוב אליו.

והנה איש שזכה לקבל אות הכבוד מן המלך. צריך לישא אותו בכל יום ובכל שעה. להראות על התקרבותו אל המלך ושרצתה נפשו בו. כמ

דברי יעקב

ורצ חסדא החליף השיטה והכי הל"ל ל"ש אלא שאין לו. אצל יש לו מעכצות. והכי מוכח בירושלמי (נרכות פ"ג הלכה ז'). ר' יוחנן נסיתוא דחוק רישיה לניש תרווהון. נקייטא לניש דלדעיה. והכי נמי מוכח מגמרא דילן (ערוגין פ"ק) דליתא התם הכל חייבים נתפילין. כהנים. לויים וישראלים פשיטא. כהנים אינעריכא ליה. סד"א הוליל וכתיב וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך כל דליתיה נמטה דיד ליתא נמטה דראש והכי כהנים הוליל ולא ליתנייהו ביד דכתיב ילגש על צפרו. שלא יהא חוץ צינו לצין צפרו. ליתא נמטה דראש נמי לא מחייבו. קמ"ל דלא מעכב להדידי והתם הוליל ולא אפשר להו ללגוש של יד. הרי כמי שאין לו דמי ואפילו הכי קאמר שאין מעכבין כדתנן תפילה של יד אינה מעכצת של ראש.

והמברא לפי הירושלמי והתוספתא דניש לו שתייהן מעכבין זה את זה. ונאין לו אין מעכבין. כתב מהרי"ף בספר המצות לרס"ג. כי אם יש לו שתיים ואינו מניח אלא אחד הרי הוא עובר בכל תגרע. ואם אין לו אלא אחת אחי עשה דתפילין ודחי לא תעשה דלא תגרע כיון דאין לו. לא אפשר לקיים שתייהן. אצל כשיש לו שתייהן לא דחי כפי הכלל כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים שניהן לא אחרינן אחי עשה ודחי ל"ת. הלכך עליו להניח שניהן. או שלא להניח כלל. והוא ע"פ דברי הרשב"א. הוצא צטורי אמן (ר"ה ט"ז). שהקשה נהא דגזרו ציו"ט של ר"ה שחל נשצת שלא לתקוע. הרי כיון דלמחר תורה תקעו נמאלו עוברים נלאו דלא תגרע כשאין תוקעין. וחירן דאינו עובר בכל תגרע אלא כשעובר מדעת עצמו. אצל אם עובר מפני תקנת חכמים. אין שייך לא תגרע וכל תוסף. שכבר נאמר על פי התורה אשר יורוך. והרמב"ם אף שאפשר שאת ליה האזי דינא כדמשמע מדגרו צסוף פ"ג מהלכות ממרים ה"ט. וכדברי הלח"מ מתשענות דברי הרמב"ם שאומר הוליל ויש לצי"ד לגזור ולחסור דבר המותר. מה זה שהזירה התורה לא תוסף עליו. הרי רואין מזה שהוספת מצוה או גרעון מצוה. הוא בכלל לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו. מ"מ לא סבירא ליה האזי סברה נתפילין אי ניחא דשתי מצות נינהו. לאחר דאם אינו מניח אלא אחת יהיה עובר בכל תגרע דאטו הוא אומר דלא צריך להניח אלא אחת. דאז היה עובר בנדאי על לא תגרע לפי סברא זו. הלא הוא מודה בהנחת שתייהן אלא שאינו מניח אלא אחת מחלצה סנה שהיא. ומאחר דשתי מצות נינהו. ועושה לע"ע מצוה אחת אינה נעכצתה השניה. ואינו עובר בזה על לא תגרע. וגם אם אין לו שתיים גם כן אינה מעכצת. מטעם הגמרא דאטו מי שאין לו שתי מצות. מצוה אחת נמי

מסעמים

דברי יעקב

כמו אשה נשואה לבעל נושאת את המכעת שנתן לה בעלה ככל עת על אצבעה שכל הרואה אותה יביר וידע כי משועבדת היא לאחרים, וברתה ברית לבעלה אהובה, כן האיש ישראל אשר בא עמו חסב"ה כברית התורה, ואמר על יד נביאו כי כועלד עושיד ר' צבאות, ונתן לו האות והמתנת טובה של תפילין צריך לישא אותו בכל שעת, שכוח מראה שייכותו וחביבותו למלכו ואלהיו, ואין לאחרים חלק בו, וכמו שאמר הנביא בשם ר' וארשתיך לי לעולם, כי מכיון שאתה שייך לי, לא תוכל להתפטר ממני כי אם על ידי ספר בריתות, ואיה ספר בריתת אמכם אשר שלחתיה, ואך מפני יקרת התפילין וקדושתה, שצריבין גוף נקי להניחם (שבת מ"ט) וגם שלא יסיה רעתו מהם, הקילו בני ישראל שלא לחניחם כל היום רק בשעת ק"ש ותפלה, כן בשבת ויו"ט שיש לישראל שני אותות אחרים והן מילה ושבת, ורי להם לישראל לברר עדותן בשני עדים, ופטורין אז מתפילין.

נמי לא יעשה כדהדר ניה רצ חסדא, ולא צריך לטעמו של הרב מהרי"ף, דהוא מטעם דעשה ותפילין דומה הללו דלא תגרע, דהא נדחית ללו על ידי עשה צריך צעידנא דקא מיעקר ללו מקיים עשה, והכי הוא ללו צעידנא, דהא העשה מקיים צמנה אחת ועקירת הללו צמנה אחרת. *

ורק מי שסובר שתפילה של יד ושל ראש הן מצוה אחת, יוכל לאמר שאם לינו מניח אלה אחת עובר הוא בלא תגרע, כיון שמחסיר מקצת מצוה דומה הוא כמו שמניח שלש פרשיות נתפילין, או מחסיר מין אחד מד' מינים שגלגל, שזו נודלי עובר הוא על לא תגרע, אבל להרמז"ס שסובר ששתי מצוות נינהו, אין שייך נכה"ג הללו דלא תגרע.

והנה התורה שנתה דנריה, נפרשת ואחזקן (פרשה ד') אמרה בלשון רבים, לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו, ונפרשת ראה (פרשה י"ג) את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות, לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו בלשון יחיד, והוא על פי דברי הפסיקתא ואחזקן שם, וכגון שעשה חג כמו ירנעם בן ננט נחש שדא מלנא, שהוא לכל ישראל, או כמו שהקשה הרמז"ס נהלכות ממרים שם, איך יכולים היות דין לגזור ולאסור דבר המותר, הלא התורה הזהירה לא תוסף, וגזירת הצי"ד הוא לכל ישראל, היינו שמוסיפין מצוה חדשה, אשר לא כתובה בתורה, וע"ז קאלי הפסוק שנפרשת ואחזקן, אבל ליחיד הוא הללו שלא יכול להוסיף על המצוה הפרטית שעושה, היינו שלא יעשה אותה בהוספה מכפי שנתה התורה, אבל להוסיף מצוה יחידה על מצוה התורה, הזהירה הוצת אינה ליחיד ורק לרבים שהם צי"ד הזהירה התורה, ולכן כפלה התורה הללו הזה שני פעמים, ובשני, בלשון רבים ובלשון יחיד, כי צלחת כוונה התורה ליחיד צפני ענמו ולרבים צפני ענמם, ולכל אחד צלופן השי"ך לו.

ועד כמה נרולה היא מעלת התפילין נובל לרעת ממה שהמשילו ואמרו (ברכות ו') מנין שחכב"ה מניח תפילין, שנאמר נשבע ר' בימינו ובזרוע עוזו אלו תפילין, ובתפילין של הקב"ה בתיב, ומי בעמד ישראל גוי אחד בארץ, כי כמו שמיחרים אנחנו אותו בתפילין שלנו, לאמר ר' אלהינו ר' אחרי, כן הוא מיחר אותנו לאמר ומי בעמד ישראל גוי אחד, ומאחר שיש במצוה זו יחורו ואחרות, ויחורו הוא בכל עת ושעה, לכן חיו נזחרים נרולי החכמים שלא לילך אפילו ארבע אמות בלא תפילין.

ובזה

ומצות זו נוהגת באנשים אבל לא בנשים, כי מצות עשה שהזמן גרמא היא, שאינה נוהגת בשבתות ויו"ט ולא בלילות, אף שאיתא בגמרא (עירובין בהמוציא תפילין) שמיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ולא מיחו בירה חכמים, ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, ולהרמב"ם נשים פטורות ממצות תפילין, מפני שאמרה התורה סיבת היוכ תפילין, למען תהיה תורת ה' בפיך ונשים אינן חייבות בתלמוד תורה, ולכן פטורות גם מתפילין.

(*) ורב גדול אחד מידיו העירני, כי זה מיקרי בעידנא, כיון שבשעה שמניח את האחת מרגע אח הנחת השנית — חרי הוא בעידנא דקא מיעקר הלאו סקיים העשת, ובאמת לפי רעתי הלא בזה שמניח אינו עוקר שום לאו, וחלאו הוא עוקר בזה שאינה מניח, ודרי הוא לאו בדבר אחד ועשה בדבר אחר, ואיך ידחת הלאו ורק אינו מוסכם סברא זו לפי דברי הפוסקי תוספות ספי"א דרבתיים, הובא במשנת למלך פרק י' מלכות קרבן פסח, שלא אמרונן שצריך בעידנא אלא היבא דאפשר, אבל אם אי אפשר לקיים העשה בענין אחר, לא בעינן דבעידנא דמיעקר הלאו סקיים העשת.

דברי יעקב

דברי יעקב

ובזה ניחא לי לתרץ קושיית המרש"א (ראש השנה ל"ג) על פירש"י שאומר דל"ה הא נשים מעכבין דפטורות לגמרי דמטות עשה שהזמן גרמא הוא וכי תקעי איכא נל תוסיף, והקשה המהרש"א, לא ידענא מאי נל תוסיף שי"ד הכא, ולא שי"ד למימר נל תוסיף אלא נעשה המטה ומוסיף עליה ולדברנו ניחא כי הגמרא קאי על גי' ד שנהם שי"ד לאחר מעכבין, וגי' ד ודאי שי"ד לאחר דאיכא נל תוסיף אס לא יעכנו הנשים מלתקוע, ויוסיפו על המטות להניח הנשים לעשות המטות שהזמן גרמא, אבל ציחיד אין שי"ד נל תוסיף אס מוסיף על המטות ורק אס מוסיף על המטה יחידית שעשה, אז שי"ד נל תוסיף אף ציחיד.

(

וכן

וכן לענין מטות תפילין אף שהיא מטות עשה שהזמן גרמא, ונשים פטורות ממנה על פי דין, אף אס מניחין אותן אינן עושות בזה שום איסור, ואינן עונות על לא תוסיף, ונפרט לפי דברי התוספות בראש השנה שם, שאמרו שגשים אפילו מדרבנן אינן מחייבות למטות עשה שהזמן גרמא, מ"מ אס עושות מצרכות ג"כ, ולכן אמר הרמב"ם הטעם דפטורות מתפילין מפני שאיתקש לתלמוד תורה, דכתיב למען תהיה תורת ה' צפיד, ואס רנו הנשים להניח תפילין אין שומעין להן, מפני שאינן יודעות להשמר בנקיות, ככתוב בספר הכל נז נשם הר"ם הובא בגי' טור או"ח סימן ל"ה, וכאשר כתב הרמב"ם לענין תלמוד תורה בהלכות ת"ת פ"א הלכה י"ג, בזה דברים אמורים בתורה שנעל פה, אבל תורה שנכתב לא ילמד אותה לכתחילה, והוא מהגמרא (סוטה דף כ"א).

לתפילין

כבוד הגרונ

דרוש

כפרשה ואתחנן צות תקב"ה על מצות תפילין, כדכתיב ותיה לאות על ירך ולטוטפות בין עיניך, ובסוף פרשה בא נתנה התורה מעם למצות תפילין, ונאמר שם ותיה לך לאות על ירך ולטוטפות בין עיניך, כי בתוכם יר תוציאנו ד' סמצרים, וצריך לחבין כי לזכרון תחוק יד תיה די בתפילין של יד, אבל מה זה מעם לתפילין של ראש? (בכרכות דף ו') אמר ר' יצחק מנין שחב"ה מניה תפילין, שנאמר נשבע ד' בימינו ובזרוע עוזו, בימינו זו תורה ובזרוע עוזו אלו תפילין שנאמר ד' עוז לעמו ותן, ומנין שהתפילין עוזו הם לישראל, דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך, ותניא ר' אליעזר תגדול אומר אלו תפילין שבראש, ובתוספות שם לפי שהן בגובהה של ראש ונראין דשויך בתו וראו, אבל תפילין של יד מכוסין, וא"כ אין ראיה שחב"ה מצות תפילין של יד, ובאמת מהפסוק ובזרוע עוזו מוכח יותר שמצות תפילין של יד שהם על הזרוע.

וראות, ועוד אמרו (ירושלמי ברכות פ"א) עינא ולכא תרי סרסורי דחמאה, כי מכיון שהעינים רואות הלכ הומד והירים עשוה.

ולכן שני החושים הראשונים, שהם הוש המשוש והוש הראייה, שנכללים כהירים והעינים הם העיקר שכחות האדם, והם הנורמים למעשה תקפו ונכוחתו ככל מפעלותיו ככל עת וככל שעה, הנכור כנכורתו, והמזמר כזמרתו, והמשחק כמשחקו, והמרכז כרכוריו פועלים הרכה ככה וכתנועות ידיהם ועיניהם, רמיוה כיד אוי סיקור כעין מגידים ופועלים לפעמים הרכה יותר מדכור פה.

וגם כחות האדם, כשרונותיו, מכע ותכונותיו תלויים הרכה בידיו וכענינו וקממי כף ידיו של אדם מעידים ומגידים על תכונת נפשו, את אשר עבר עליו ואת אשר יקרו ויאתו עליו כעתידות הייו, ונקרא לאלה המכונים כזה כשם "הכמת היר", ואלה הנקראים פסיכאלאגנען אומרים כי נוכל להכיר טבעו של האדם, אם נכים על תנועת ידיו כעת הליכו, אם מתנועע כידו אחת או כשתי ידיו, ואיד מגיע אותם, אם מהזיקם מאחוריו או מלפניו, או מצדיו למטה, אם מומן אותם כצלחתו או מחזיק מקל כידו, אם מהזיק ככנף כנרדו של הכירו כדכרו עמו, או משלב אותם על לבו, כל אחר פועל כהם לפי תכונתו, וגם עיניו של אדם מראים על תכונתו ומכעו, וכפי הכלל שאמרו חכמנו (תענית כ"ד), כלה שענינה יפות, אין כל נופה צריך כדיקה,*) ופירש רש"י ז"ל דוראי כל נופה

(*) ובישבי פעם אחת בסעודה משתה נשואין, ונתבקשתי להגיד לפניכם איזה דברים, לשמח תתן וכלת כמצות עלינו מפי חז"ל, ודברים אחרים כבר דדשו בדברי תורה, אך קולם לא תיה נשמע, מפני הרעש הגורא של הצעירים והצעירות, בתורים וזקנים יחד, בעת אכלם ושתותם כידוע, ולמען ישמע תעם בדברי אלהם אסרתיו

חמשה חושים יש באדם, הוש המשוש, הוש הראייה, הוש השמיעה, הוש המעם הוש הריח, והעיקר מהמישתן הם השנים הראשונים, הוש המשוש הוא עיקר כירים, כמו אולי ימושני אבי, (בראשית כ"ז) או וימשש לכן את כל האהל ולא מצא (בראשית ל"ז) אף שמעם יוכל למשש כשאר אכרי הנוף אך העיקר הוא כירים, ורש"י פירש שם, ימושני הוא כמו (רכדים כ"ה) כאשר ימשש העור כאפילת, והעור ממשש כידיו, וכיריו עושה האדם כל מלאכתו הצריך לו לקיום נפשו ונפשו, וכל עבודה יעשה אך כהם, ולכן כמוצאי שבת ככרכת כורא מאורי האש מסתכל כידיו, כי אז הותר לו כעשיית מלאכתו, ועשיית מלאכה הוא כידיו, לכך שאר המעמים האמורים כזה, ואף כשעה שיישן עושה בידיו כל דבר הנצרך לו, ועושה זאת ככלי דעת כמו שאיתא (סוכה דף כ"ו) מפני שהירים עסקניות נינהו, וגם הוש הראייה הוא עיקר נדול לחיי האדם וכמו שאמרו (נרדים ס"ד) סומא חשוכ כמת, ועיקר מעשיו של אדם תלוי בעינים, כי מכיון שנימל מאוד עיניו של אדם אינו יכול לפעול ולעבוד, אף שכומן האחרון מלמדים את העורים איזה מלאכה, אבל כמובן שאין זה מלאכה אשר נוכל לכנותה עבודה המקיימת את העולם, וגם מלאכתם הם, תלוי כהמלמדים אותם שיש להם עינים להורות איד לעבוד, וגם המחשבה איננה פועלת באדם סומא, וכמו שנפסק הדין שסומא אסור לדון (הו"מ סימן ז'), כי על ידי ראיית העינים הוא נוסך ויורד אל תוך תוכו של לבו של אדם, לידע אם הוא דין מרומה, ולהוציא הדבר והדין לאמתו, וכמ"ש האדם יראה לעינים, וכל מעשיו של אדם כיון למוכ וכיון לרע תלויים אך כענינו של אדם וכמו שאמרו חכמנו (מוטח ח') אין יצר הרע שולט אלא במה שענינו רואות

דרוש

כבוד

חגרון

ובו תרבק

נומה יפה. וא"כ קאי על יופי חגוף, אך מפני שהנמרא מביא זה המשל להראות על תכונת העם, אם ראשיו ושופטיו הנקראים עיני העדה המה טובים, מסתמא כל העדה המה קרושים והולכים בדרך ישרה ומוכה בעיני אלהים ואדם, ומחנמשל מוכן כי גם במשל הכלה, עיניה היפות מראים על תכונת נפש הכלה כי טובת טעם היא ככל הילוכה ודרכיה.

וכן אתה רואה כאנשים שעניניהם משתנות לפי תכונת נפשם, כעת כעסו של האדם אתה מוצא את עיניו מפיקים זעם והמה, וכעת נה מבעסו ופניו מפיקים נוח ורצינית, אז גם עיניו מפיקים נועם ורוך, וכזה אני מבין מאמרם (ברכות נ"ה) על האי צדוקי ראמר ליה לרב ששת בדרך צהוק, כשעה שברך רב ששת למלך, למאן דלא הוית ליה קא

קא מברכת, איכא דאמרי רב ששת נתן עיניו כו ונעשה גל של עצמות, ומתקשה המהרש"א שם, הלא רב ששת היה סני נהר ואיך נתן עיניו כו, וצ"ל רהיה ררך נם, או י"ל רכבל מקום שאמרו ונתן עיניו כו, לאו ממש קאמר, והיינו בדקאמרינן שבכעס האדם ניכר בפניו על ידי עיניו, שאו מתמלאים עיניו כעס והימה, וניכר כעסו וקצפו, והאיש אשר הכעס מכוון אליו, משתנה פניו בכרום, ומתמלא רטט ואימה, ואזיל סומקא ואתי חיורא ונעשה כמת, ודבר כזה יוכל להיות אף בעור, אף שאינו רואה בעיניו, אך מתוך קצפו דומה כאילו עיניו מתמלאים המה, והמה לנוכה יביטו.

וגם חיר מראה על תכונת נפש האדם כדכרנו האמורים למעלה, וכמו שכתוב (האזינו ל"ב) נם

חיונה כי אחובה כו, אשר נוכל לאמר לה אחי מלבנון כלת, תבואי אלי מראש אמנת, סמנונה אריות סחריו נמרים, וחיא כחותם על לבו, כחותם על זרועו, וחיא גם תיא חשיב, אחותיו ולא ארפנו, וקשורה ודבוקה לרועה ודודה, לסוכב בעיר בשוקים ורחובות לבקש את שאחבת נפשה, ועיניה לא תבטנה באנשים אחרים, לרעות בשדות אחרים לרוות דודים שמה, רעית וכלת כו יש לקראת יונתי חמתי, מפני שהמה היא, דומה ליונה, ולעיניה נוכל לכנות כי עיני יונה לה, ולכן אמר שלמה לרעיתו עיניך יונת.

ובפרט אם יש לה ג"כ מדת תחשפות לשבוע רצון במה שמריות לה בעלת, ולא ללכת בגדולות ונפלאות לבקש מותרות ותענוגים, ואינה תולה עיניה לראות בכנות הארץ חוריה וסגויה, לחיות גם היא כפוחם, בבקשת מותרות וחיים טובים ומתוקים, בדרך תיתר או איסור, לאשה כו בודאי יש לה עינים כמו עיני חיונה, חמבקשה אך עלת זית מידו של בעלת, ואינה מתקנאת בירך חברתה, לחיות לה גם היא המלבושים ואבני חן שיש לנשים אחרות, ורק מנחת רוח בעלת לחמתיק ימי חיוו, חיים של נחל ושלוח, ועינים כאלת יפות חנה, ואין כל גופה צריך בדיקה, כי עם אשה בזאת ימצא חבעל חיים טובים, ושלוח חשקם יחיו כל ימי חיוו, וזה עיקר החיים של איש, כמו שאמר שלמה מוב פת תרבה ושלוח בת, מבית מלא ובתי ריב.

ואתה החתן, חנה בחירתך אשר בתרה נמשך בה יושבה לימינך, תן עיניך בה, הסתכל על יופי עיניה וראת כי היא כלת כמו שחיא, תסתפק במה שיש לך ולא תלך בגדולות ונפלאות מכסי כחך, ובישרתה ותומתת תחית אחות ודבוקה אך כך, וגם אתה תחנך תשגת באהבתה תמיד, להשביע רצון נפשה יותר מנוסף, ואו תחית אהבתכם המידות ועולמיות, ומים רבים לא יוכלו לכבות ולשפוף את האהבה שביניכם, לסוב לכם ולעונג ונחח לחוריהם כל חיסים אשר אתם חיים על האדמה.

לחם, אדוני! אגיד לכם איזו היא נקראה כלת יפה, ובודאי רוצים אחם לדעת זאת כי יש ביניכם הרבה צעירים, המתעוררים לחיות תתנים ולחזור אחר אברחם חנה כלוחיכם, לכן רעו נא, שבעת בוא עהכם לבחור באשה יעצו לנו חז"ל להתבונן ולחבים על עיניה, שזה עיקר חיופי שבאשה, וכמאמרם כלת שענינה יפות אין כל גופה צריך בדיקה, עיניה פרופות כל גופה צריך בדיקה, ואיזה עינים נקראות יפות? נוכל ללמוד משלמה שאמר בשיריו בשבת רעיתו האתובה (שח"ש, ד) חנך יפה רעיתו חנך יפה עיניך יונת, תרי רואים אנהנו שעונים יפות חן אלה הדומות לעיני יונה, ובאמת אם ידברו נכבדות לחתן בכלת כו שענינה דומות לעיני חיונה, קטנות וארוכות, נעים ונדים ואינן מוצאות מנותח אף כרגע, בודאי ידחה נכבדות כאלה בשתי ידיו, ואיך יאמר על עינים כאלה כי יפות חנה.

אך חכמינו דרשו (עירובין, י"ח) מהפסוק ותנה עלה זית סוף בסיה, אמרת יונת לפני חקב"ה רבש"ע יחיו מוונתי מרווין כוית ומסורין בידך, ואל יחיו מתוקין כדבש וחליון ביד בשר ודם. תרי רואין מזה שהיונה יש לה מדת תחשפות, לחסות במעט ולתלות עיניה למעלה, שיומין לת חקב"ה פרנסתה מידו תרחבה וחמלאה, ואינה מבקשה לה גדולות ונפלאות למתק את חייה ולחיות על תשכון אחרים, וחנך מזה יש לה חמבע שלוח המדוונגת אליו, לא תחליף אותו באחר בשום אופן שבעולם, ויורעת לשמור קינה המיוחר לה, ובכל הדרכים אשר היא חוזרת ומעופפת שבת לקינה ומקומה תחמידו, ולכן כתב בעל מעשי ד' המעם ששלת נה חיונה לראות חקלו המים מעל פני הארץ, כי ירע נה סבעת שהבוא חורה אליו להתיבה, וכמו שרואים אנהנו בארצות המורה, ששולחים מכתבים נחוצים על ידי חיונה, מפני שבנפחיהם עלית שתשוב למקומה אשר נשלחת משם, ולא תתור אחרי עיניה לחסור אח קינה אישה ונות בעלה באחרים.

ולזה דימה שלמה המלך עיניה של רעיתו לעיני

נמ על חקב"ה. כי אשא אל שמים ירי, וכביאור חספרי שם, שהוא לשון שכועה, כמ"ש וישא ירו לחם, שהוא להראות על אמיתות רבירו, וכמו שנוהגים שמשכיעים את האדם כהרמת יד, וכמו שאמר אברהם למלך סרום כפרשת לך לך, הרימותי ירי לך' אל עליון קונה שמים וארץ אם מחוט ועד שרוך נעל, ומשה רכנו כשעת מלחמה עם עמלק ורצה להפיה רוח נכורה כאנשי צבא ישראל, הרים את יריו ואז נכר ישראל, ולכר מה שאמרו לנו חכמנו ו"ל שכוונתו היה שיכוונו לכה לאכיהם שכשמים, הוא ררך הטבע גם כן, שאם המצביא מרים ירו בנכורה לעורר את צבאיו, ומראה כזה עוז רוחו, פועל הוא עליהם שילכשו גם חמה נכורה כמותו, וכשעה שמניה ירג, הצבא גם כן משפילים יריהם מלהלחם.

ולכך צוה ד' כמצות תפילין, והיה לאות על ירך ולזכרון בין עיניך, מפני שרצה הקב"ה שעיקר הושיו של אדם שהם יריו ועיניו, יהיו משועבדים אך לו לכרו, לעשות כהם אך הטוב והישר כעיני אלהים, ויתנהג כהם כטוב וחסד עם בני אדם, כמו שהוא הראה חזק ירו למצרים להצלת ישראל, וגם הוא מניה תפילין של יר ושל ראש, כהראיה מהפסוק נשבע ד' כימינו וכורזע עונו, וכל שכועה הוא כהרמת יר כמו שאמרנו למעלה, להראות כי חיר הוא העיקר המראה תכונת כל רכה, וכן עיניו ככיכול הם אך לטוב, כמ"ש עיני ד' אל יראיו, ולהיפך מעלים עין מסורים, כן כל אחר מישראל, ישתמש כעיניו ויריו שנכלל כהם כל מעשיו ותנועותיו, אך לשם השם, עמו, וחכיריו, תפילין של ראש שדקדקה כהם התורה לכתוב בין עיניך, להראות שעניו יהיו למעלה, ותפילין של יר על הזרוע שהוא כנוכה חיר, ששם עקר הכה והנכורה, להראות ולרמז לו לאדם, שכל כחותיו יהיו נתונים להצלת נופ ונפש חכירו, ולעשות טוב לקיום העולם ומלואו, ועל זה באה ההלכה למשה מסיני לעשות קשר כהם, להתקשר עם קונו ולהרמות אליו בכל דרכיו ומעשיו.

וצריך האדם להנך כהם את בניו הקטנים, וכראמרו (סוכה מ"ב) בכרייתא, קטן חירזע לשמור תפיליו, אכיו לוקח לו תפילין, וכזה מחנך אותו להתנהג כדרך הטוב והישר עם אנשים, ולסלל לו דרכו כהיים, לטוב לו כל הימים, דרך ישרה שתהיה תפארת לו וגם תהיה תפארת לו מן האדם. **ובזה** מוכן מאמר ר"ל כנמרא (מנחות מ"ד), כל המניה תפילין מאריך ימים, שנאמר ר' עליהם

עליהם יהיה ולכר הסנוליית שיש כוכות מצוה זו להנן על האדם ולזכות לאריכת ימים ושנים, יש עוד כמצוה זו תרופה הטבעיית להאריך ימיו של אדם, כי כל הצעירים ההולכים כדרך עקלקלות ומסים אורחותיהם להתמכר לעשות הרע, לרצוה לנוול או לננוכ, ומשליכים נפשם מנדר לעשות כל תועבה, ולהיות נמנים בין הלאה מין האנושי, וגם חולכים אחר תאות לכה הרע, לתור אחרי לכהם ועינם לעשות כמעשי ארץ מצרים וכמעשי ארץ כנען, והארץ מקיאה אותם ממנה, להורירם כרמי ימיהם שאולה, להנתיק פתיל חייהם, או להאסר במאסר לכל ימי חייהם למחצה או לשליש, או למות מיתה משפטית כפי חוקי הארץ הזאת, כל הצעירים האלו כוראי לא הניחו תפילין, כי התפילין כוראי היו משימם רסן לעיניהם ויריהם, וליתן מעצור מלהוציא לפעולות ירים מחשבותיהם הרעות, והיו מתרפאים על ירי התפילין רפואת הנפש והגוף גם יחד*) אך מכיון שלא הניחו תפילין לא היה מעצור לרוחם, ושוככותם עלה למעלה ראש, לקצר חייהם ולהורירם שאולה, או למלא חייהם ושנותיהם כעס ומכאובים, אשר גם זה מכיאם לרדת שחת כאכבי ימיהם, והכונה הוא כפשוטו על פי הטבע, כל חמניה תפילין, ומתנחנ כדרך ישרה, כפי פעולת התפילין עליו, או מאריך ימים, ומכלה שנותיו ככריאות הגוף והרחבת הרעת.

ולראבוננו כנינו כפה נתונים לעם אחר, וכמעט כולם הוניחו את המצוה היקרה הזאת, וחשליכו אותה אחרי ניום, וכחמ"ק כשעתו יש גם כפה הרכה עיירות שנעקרה מהם מצות תפילין

(*) פעם אחת גליתי למסר אוני אחד מהצעירים, מדוע לא יבוא בכל בוקר לבית חכנסת, לחניה תפילין ולהתפלל, ותשיב לי כי אין עתותיו בידו, באשר מרס לכתו לעבודתו ומסחרו, ומרס אכלו ארוחת חבוקר עליו להתעמל מעט בחילוף עצמות, כחוק המקובל בארצנו, גם בבתי ספרם, שראשית כל מתעמלים התלמידים בחלון עצמות לחזק את גופם ורפיה, כן הוא עושה גם הוא בכל בוקר, ומסילא אין לו עוד עת לבוא ולהתפלל, וחשבתו לו, חלא כל יחודי חרד מתפלל בכל חורש שיותן לו חיום של חילוף עצמות ומדוע אינו חולך כל יחודי חרד להחלוף עצמותיו, אך באמת מחלוף הוא עצמותיו בכל יום בעת התפילה, בכריכות רצועות של תפילין וברקידת קדוש, ובפרט בנענוע גופו בעת תפילותיו, ויש כאלה תרצים נעים ונדים אנה ואנה, אלה מתליצים עצמותיהם ומתזיקים את גופם בגשמיות, בעת שמטחרים כוונתם ומתשבותם בדוחניות, לעשות בכל יום כברית חרשה, ואתה שמע בקולי ולך בכל יום לבית חכנסת או לפתות בביתך, והניה תפילין להתפלל בתוכן ואז טוב יתית לך בות ובבא.

הקברות אין מניחין בו תפילין, כי כמו שהמקום שהמתים ינוחו שמה, נקרא כפי העולם לאלו בית החיים ולאילו בית הקברות, כי יש מתים כאלה אשר כאמת מתים הם, מיתת נשמה גם כן, ויש כאלה אשר נאמר עליהם צדיקים במיתתן קרוים חיים, ולזה נקרא בית חיים, כן בעיר מקום אשר החיים נמצאים שם, יש בתים כאלה שנוכל לקוראם בית החיים, כי שם חי באמת רוח ישראל, ותורת ישראל מתקיים שם, ויש בתים כאלה שנוכל לקוראם בתי מתים, שתורת ישראל כבר נעקרה מהבית הזה, ולא נמצא כבר שם אף מנהגי ישראל, ורשעים בחייהם קרוין מתים, ובבית כזה הנקרא בית קברות אין מניחין תפילין, כי איד יניח חבן תפילין לקשור אותם, בשעה שבכר נפסק הקשר בין אביו לאביו שבשמים, וכיתו הוא מנוגע בכל מיני נגעים, ומנותץ מכל רכדים שבקדושה, והספרים והתפילין שירש מאבותיו, כבר מושלכים הם לבית האשפה, ואשר צריך לקרוא עליהם תשתפכנה אבני קרש כראש כל חוצות, וזה בא לו לאב מפני עשירתו, כספו וזחבו אשר עמו, ותפילין שציפו זהב פסולות, כי צפויין מבטלתו, ומח יעשה הבן שלא יחטא, והוא מבטל המצות ומבטל תפילין מכל וכל ר' ישמרנו, וע"ז נאמר פוסק עון אבות על בנים, וחמצות אשר חכנים מבטלין, או העבירות אשר עוברים, פוסק ר' אותם על האבות, כי על האבות לחשתרל שחכנים יקימו את כל מצות ר' אלחיהם.

ויתן כלבנו לחזור במצות הנדולה הזאת, לחאריך ימינו ואורך חיינו, ולחיות רבוקים ומקושרים אליו יתברך, לחיות בנועם ר' ולבקר בחיכלו בביאת משיחנו במהרה בימינו אמן.

אתה מכיר את תולדות, למשפחותם לבית אבותם, תוכל להכיר את כל המשפחה ואת כל בית אב שלו, כי גם חמץ יש להם כשרונות נעלים, וחשתולו למעת על לב בנם אחת וחבת לתורה ומצוות, ואתה בן יקר, נביתי אל חבר מצות, אתה בן בכור לאבותיך ולכן תחויב מוטל עליך בכפלים להיות שומר תורה ומצות, ולחיות בן נאמן להורייך, אחד בעבור עצמך לשוב לך כל הימים, וחשנית בעבור אחיך ואחיותיך הקטנים ממך, כי טבע חכמים שהקפן נתלה בגדול, וכל אשר אחיהם הגדול עושה, עושים גם כן, וא"כ אתה המורה דרך לחם, ועליך לישר דרכך אשר אתה תולך עלית.

תפילין לגמרי, ולא יזכר שמה ביניהם ר"ל, ורק כאשר יגיע בנם לכר מצות, מלמדים אותם הברכות של ההפטרות עם קריאתה בנביאים, ומלבישין אותו איזה פעמים בתפילין, ואך אם יעבור יום הכר המצוה מניח את התפילין בזויות להיות למשמרת עד יום חתונתו, ואז כיום החופה לובשם ליום אחר, עם הטלית משי שלו, ואח"כ מניחן עוד הפעם בקופסתו להיות שם להשתמש אף ביום שעליו להתראות לפני העם בבית הנסח, כמו בשעה שמכנים בנו בכריתו של אברהם אבינו, או בשעה שחונג את חג הכר מצוה של בנו גם הוא, ויש כאלה ל"ע המשליכים אותם לחוץ אחר עבוד יום הכר מצוה, ולכר מצוה כזה המניח תפילין אף יום אחר בחייהם, לא יקרא אדם, כי אם שור בן יומו קרוי שור, היקרא אדם בן יום אחר? הלא חכמנו נתנו לנו זמנים טובים משמעי, לחנך את בנינו מבן שש או שבע, לגדלם וללמדם ולחנכם במצות וכמה שנים יעברו עד שיחיו ראויים להקרא בשם איש, ואין לאל ידינו למצוא עצת נכונה לזה, והאבות אשר רוצים באמת שבניהם יניחו תפילין בכל יום, ואשר היה באמת הכח בידם להשפיע על בניהם, מתרפים גם המה כזה, כי אין עתם בידם להביט על זה, ובבקר יוצאים ורצים מכוהלים ורחופים למלאכתם ופרנסתם, ומניחים עוד את בניהם ישנים על מכתם, והאם ברחמנות על בנה, הצריך ומכוהל לבוא בעתו לבית הספר, אינה נותנת על לבח לחעיר בנה שיניח תפילין, וממהרת להאכילו ולהשקותו ולשלחו לבית הספר, שלא יתאחר ח"ו, וכח הולך ומשתבחת ממנו לגמרי המצוה הזאת, והאבות חייבים בעון בניהם, * ובאשר אמרתי על פי רעיון את הרין הנפסק (ברכות י"ח) שבבית

הקברות

(*) ובדרכי לפני בר מצוה אחד בפרשת במדבר, אשר תראה כשרוננו חשוב בקריאתו ודרשתו בהלכה ואגדה, אמרתי לפניכם הפסוק הכתוב בפרשת, תולדותם למשפחותם לבית אבותם, על פי הפסוק אלה תולדות יצחק בן אברהם, אברהם תוליד את יצחק, כי אם תביט ביצחק הנהגתו וישרתו, תדע שיש לו אב כאברהם, כי לבן כזה מסתמא יש לו אב כאברהם, אם אתה מסתכל על אב כאברהם, עליך לידע כי מסתמא יש לו בן כיצחק, חאב משתוח לפי הבן, והבן מסתמא יש לו כשרונות חאב, וכן אני אומר אף שאין מכיר אנכי את אבותיו של זה חבר מצוה, אך לפי כשרונותיו ומעלותיו מכיר אני גם את אבותיו, וזה שאמר כאן הכתוב תולדותם, אם

תם ונשלם החלק הראשון בעזרת השם יתברך
ויזכני להשלים גם החלק השני ושאר החלקים
אשר אני מסדר אותם לדפוס.

קונטרס החוספה

ל ס ס ר

ת ר י " ג מ צ ו ת

חלק ראשון

בו יבואו איזה מאמרים לענינים שונים, התעוררות
לתקיעת שופר, ולכל נדרי, ולחזרת נשמות,
הסכמות גדולי הרבנים והערותיהם, ציונים
וזכרון עולמים לנוחי נפש, מהחיים
אשר החזיקו בימינו

מ א ת י

יעקב בן לא"א המופלג והחסיד דובער איסקאָלסקי

— זצ"ל —

בחדש סיון, שנת תרפ"ו.

ניו יארק

לראש השנה קודם תקיעת שופר

א

העברה, זה אבר אביו או אמו היקרים לו, וגוסס לו בשנה זו תפילה חרשה אשר לא הורגל בה, היא תפילת קריש לנשמות אבותיו, אשר לא היה יודע מזה בשנה העברה, וזה אבר בנו או בתו האחוכים לו וזכרם לא יסוף מלבו, זה אבר ממונו, בספו וחובו, וזה ח"ו אבר אחד מאבריו, וכל שאר מדעין ביטוי אשר קרה לזה או לאחר, על זה שייך אנחה וגנוחי גניה, וגם יש לפנינו צרות חדשות כרגע זו, אשר עומדים אנחנו לחשפט לחיים או למות ח"ו, וכמו שאומרים אנו בתפילת מוסף, לראש השנה יתבונן, מי יחיה ומי ימות, וכל אחד רואה על חייו התלוי ועומד על כף מאזנים, ועל זה שייך לללל ויילולי יליל על צרתו הקרובה לבוא עליו, וכאשר שיש לנו צרות ודאגות משני המינים גם יחד, ישנות וגם חדשות לכן עושים אנחנו שתיהן אנחה וכבי גנוחי וייללל, אנחה היא כמו שכרים שהקולות מצפספים, וחילללל היא כמו תרועה שחקולות הם תכופין, ולהנצל משתי הצרות גם יחד עושים אנחנו שכרים ותרועה בתקיעתנו, לבקש מד' על הצרות הישנות שיתחפכו למזכר, וגם לשמור אותנו מכל הצרות החדשות המתרגשות לבוא עלינו.

וזרנו שאומרים אנחנו אשרי העם יודעי תרועה, ולא תוקעי או שומעי תרועה, כי צריך לידע התרועה ולחבין על מה ירמוזו הגנוחי וחילללל, בכרי לבקש על שתי מיני הצרות, בין על הישנות ובין על החדשות.

ופרשתי כוח מאמר הנמרא (ראש השנה כ"ט), תקיעת שופר ורדיית הפת חכמה ואינה מלאכה, ולבאורא מה חכמה יש בזה, הלא אדרבא שחם מלאכה ואינם חכמה, אך לפי רכרנו חכמה עמוקה יש בתקיעת שופר, לידע ענינה ולחבין כוונתה ולכוון לחוריד שפע וברכה, פרנסה וכבוד על ידה,*) וזהו תקיעת שופר ורדיית הפת, סמכם זה לזה, כי על

*) ומסופר על הגאון הצדיק רל"ו מבארדימשעוו, שפעם אחת נצרך לבעל תקיעת, וקרא לאיזה אנשים חיוודעים לתקוע בשופר לנסות אותם אם יודעים הם כוונות התקיעות, וקרא לאחד לחדרו ושאלו מה כוונות של התקיעות שחוא מכוון בהם, וחשיב שחוא מכוון כל

אנחנו אומרים לאחר התקיעות את הפסוק, אשרי העם יודעי תרועה, ר' כאור פניך יהלכו, וצריכים אנחנו לחבין, מדוע לא בתיב תוקעי תרועה או שומעי תרועה, ובתב יודעי תרועה, ומה יריעה שייך כזה? הלא התרועות צריכים או לתקוע אותן או לשומען, ולא לידע אותן.

הרמב"ם בהלכות שופר פרק שלישי הלכה כ' אומר, תרועה זו האמורה בתורה נסתפק לנו בה ספק לפי אורד השנים ודרכי חללות ואין אנו יורעין איד היא, אם היא חילללל שמילללל הנשים כיניהן בעת שמייכבין, או האנחה כרד שיאנחה האדם פעם אחר פעם, כשיראנו לבו מדכד גדול, וחנה תלח טעם הספק בתרועה מפני אורד השנים וחללות, ועוד שבאנחה אמר האדם, וכילללל אמר הנשים, וצריך לחבין כוונתו.

אך הנמקא מינה בין אנחה לילללל הוא, אנחה היא על צרה רחוקה שבכר עברה ממנו, ובעת יזכור את הצרה שעברה עליו מכבר, או העתירה לבוא עליו אחר זמן, הוא נאנח מרה ושוברת נופו של אדם, ואינו מוריד רמעות רק מתאנח ודואג על שעבר עליו, או על שעתיד לבוא עליו, וילללל היא על צרה קרובה העומדת לפניו, ושופך רמעות במים על צרתו שנקרה ובא עליו, והאיש אשר הוא אמיץ וחזק יותר משל אשה, אינו מוריד רמעות על צרה קרובה, כאשר שאיננו יודע אם היא צרה ככלל, ותוכל עוד להתהפך מרעה למזכה, או הצרה הישנה כבר נתהפכה היא למזכה, או תתהפך עוד למזכה, ורק האשה מפני רכת לכה וקלות דעתה כוכה ומורידה רמעות על צרה קרובה ביותר, וכמו שאמרנו לנו חכמנו (תמורה ט"ז) אשה כיון שאין לה תבואה בתוך ביתה, מיר היא צועקת, וכיון שחסר לה פרנסת ביתה אף על יום אחר, לא תוכל למשול ברוחה, ונפתח מקור עיניה לכבות ולילללל, ולכן באנחה תפס הרמב"ם האדם ככלל שהם האנשים, וכילללל אמר הנשים שררכו לילללל ככל עת.

והנה אנחנו בעת שעומדים אנחנו לפני כס המשפט, יש לנו צרות ישנות וחדשות, כל איש פרטי יש לו צרות מה שנקרה ובא עליו בשנה העברה

על ידי תקיעת שופר יוכל להודיר פת ופרנסתו. ואימתי בזמן שהיא חכמה ואינה מלאכה שיודע לחתכם איך לחתפלל ומה לבקש.

ודומים אנחנו עתה לאיש הנוסע בספינה, אשר כוראי זוכרים אתם מעת אשר נסעתם גם אתם על הספינה בכואכם לארץ חזאת, אם הספינה חולכת כדרכה וחיים שוקט וחרות נושכ כדרכו ואין כל סכנה נשקפת להנוסעים, אז הכל הם שלווים ושקטים ויושבים במנוחה, אך אם יעמור רוח סערה, ומרים גלי הים, חספינה מתלטלת הנה והנה, תעלה שמים ותדר תחומות, וגם חשכה להשכר, וחאנשים חנוסעים יראים פן ח"ו תקרה אסון רע לירד חיים שאולח

תכוונות מהשמות הקדושים ומהמלאכים הממונים על התקיעות, וקרא לשני לשאול ממנו, ואמר לו ג"כ שתוא מחזיק בידו סידור של תאר"י הקדוש, ומכוון כל הכוונות הכתובות בו, ודעת גם אותו, וקרא לשלישי, מלמד חינוכות, ושאלו ג"כ על הכוונות, והשיב לו בכבי, כי אינו יודע שום כוונות, ורק יש לו שלש בנות שהגיעו לפרקן ואין לו אף פרוטה אחת להשיאן לאיש, ובשעה התקיעות מכוון, רבש"ע, אני מקיים מצות תקיעת שופר ועושה רצונך אף שאינני יודע המעם, בזכות זה תקזור לי להשיא את בנותי בשנת הזאת, ואמר לו הצדיק, זאת הכוונת האמיתית מתקיעת שופר — ואתה תחיה תבעל תקיעה שלי בשנת הזאת.

שאולה, על האניה גם כן תקום סערה מהאנשים הנמצאים בה, ותקום חמולה רכה בין אנשיה והמלחים יחפזו רצים ושבים אנה ואנה, לחשוב מחשבות לראות ולתקן שכל תתהפך הספינה על צדיה, קולות מקולות שונים ישמע על פני מכסה האניה, וקרבניטה משמיע קול גדול להראות כי נמצאים בסכנה גדולה, כדי שישתדל כל אחד למצוא הצלה לפניו, וכל זמן שישמע הקול עוד לא עברה הסכנה, וכל אחד מוכרח לחגור שארית כחו לעזור למנחיג האניה להביאה אל החוף בטח.

וכמו כן אנחנו בעמדנו עתה על מפתן שנה חדשה, וספינת חיינו נמצאת בתוך העולם ים סוער חזת, ואיננו יודעים אם נגיע אל החוף שחוא סוף ימינו, וכמו שאומרים אנחנו, מי בקיצו ומי לא בקיצו, מי שיגיע עד החוף ומי ח"ו לא יגיע, רק יצלל במים רבים האדירים בחצי ימיו, והמלאכים עושי רצונו של מקום, ממנחיג את העולם, יחפזו וחיל ורערה יאחזו, ויאמרו חנה יום הרין לפקוד על כל צבא מרום, והבעל תקיעה עלה הבמתה להשמיע קול שופר, לאמר כי עוד לא עברה הסכנה, על כל אחד ואחד מאתנו להתאמץ בכל מאמצי כחנו לעשות הצלה פורטא, ולבקש על נפשותנו בגינו ובנותינו, שיאריך ימינו עד קצנו, ולכתבנו בספרן של צדיקים נמורים, כספר חיים ושלום ופרנסה טובה, אמן.

לראש השנה קודם תקיעת שופר

ב

הולך עליה, לראות את אשר טוב אך לפניו, ואינו מקשר מחשבתו עם אנשי מדינתו, להיות לו עמחם מחשבה אחת, לחשוב ולשאוף לטובת המדינה וכללית העם, אז אינם מכוונים בשם עם, והם אך בערר צאן אשר כל אחת שואפת לטובת עצמה, ואינה רואנת גם לטובת חברתה, והמושל אשר ימשול על אנשים כאלה, אינו ראוי להקרא בשם מלך, ורק אם כל חיושבים במדינה, יש להם דעה ומחשבה אחת, לראות כל אחד לטובת רעהו, וכיחור לטובת כל המדינה אשרה ותפארתה, וכל אחד מוותר משלו לטובת הכלל, אז נוכל לכנות את המושל בשם מלך, וזהו שאמר חתוכ, כי לר' המלוכה ומושל כגוים, המלוכה לישראל וממשלה לגוים, ולעתיד כאשר יכירו וידעו כל הגוים אמיתת אמונתנו, ויתנו כבוד לשמו, ויעשו כולם אנורה אחת לעשות רצונו, אז כתיב

בגמרא ראש השנה (רף ט"ז), אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שתעלה זכרונכם לפני, וכמה בשופר, והנה לכאורא מח שייד סימן להקב"ה שזכרונו לפניו, ואפילו בלא סימן, אין שכחה לפני בסא כבודו, ורק אצלינו שייד לאמר שנוכר להמליך להקב"ה ומוכרחים אנחנו לאמר כי גם הזכרונות הם סימן לנו, ולא לפניו יתברך.

אף שר' יתכרד הוא ארון עולם, אשר מלך כתרם כל יציר נברא, ומלכותו אינה תלויה בשום נברא, אך לפי הכלל, אין מלך בלא עם, ולפי הכנתנו כנרד מלך, מונח הוא רוקא אם יש לו עם למלך עליו, ואם אנשי המדינה מתפרדים איש לדרכו, וכל אחד יש לו שאיפה מיוחדת, ודרך מיוחד אשר הולך

דרוש

כבוד

הגרון

לתקיעת שופר

בתיב, והיה ר' למלך על כל הארץ, ובתפילתנו אנחנו מתפללים מלך על כל העולם כולו בכבודיך, בזמן שירע כל פעול ויצור כי אתה מעלתו ויצרתו, ויאמר כל אשר נשמח באפו ר' אלהי ישראל מלך, ואם כל האנשים יתאגרו, אז הם נקראים בשם עם וכלשון יחיד, וכמו שדרשו ויחן שם ישראל, לשון יחיד כלב אחר ובמחשבה אחת.

ובצאת

ישראל למלחמה על אויביהם, דבר הכחן המשוח מלחמה אל צבא עם ישראל, מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו, ומי האיש אשר נטע כרם ולא חיללו, או מי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה, ילך וישוב לביתו, כי ידע הכחן שבמלחמה אם רוצים לנצח את האויב, אז מוכרח כל אחד לחשליך את עניניו הפרטיים אחרי גו, וכל הצבא באיש אחר וכלב אחר, צריכים לבוון לדעה אחת, לנצח את שונאו ועל אויביו יתנבז, ואם כל אחד יתן דעתו אך לעניניו הפרטיים, אז יחיו מנוצחים ולא נוצחים, ולכן שלח את אלה, שירא מהם, שמא יתנו דעתם על חתרנשות דעתם העצמיית, חזרה לביתם, לכרמם, ולנשיהם, למען ישארו אך אלה, המאוגרים אך במחשבה אחת, ללחום את מלחמת ארצם ועמם.

וכמו

בן כבואנו עתה ללחום מלחמת ר', ולחמליכחו לברו על כל הארץ, ועל ירי קול השופר לפרסם מלכותו וליחרו יחור גמור, עלינו להתקשר בקשר גמור, ולאנר לבכנו זה לזה כחתאחרות אמיתי, למען שיחא מחשבת כל אחד מאתנו פונה לנקודה אחת, להטבת מצב כלליות ישראל ולהמלכת ר' בכל העולם.

וי"ש

בנמרא (ר"ח ל"ב), שופר של ראש השנה אין מעבירין עליו את התחום, והנה שיעור התחום ילפינן ממחנה ישראל, והכוונה בזה שבשופר של ר"ח יבוון כל אחד על עניני עם ישראל ולא על עניניו הפרטיים, לעבור על מחנה ישראל, ולהתרחק מהם ולכוון אך על עניניו הפרטיים, וזהו אין מעבירין עליו את התחום, ורק כולו יהיה בתוך התחום במחנה ישראל פנימה, לחיות רק אבר אחד מהכלל כולו, ולהיות מאוחד אתם, כרי שהקב"ה יוכל להקרא מלך עליהם.

וזהו

וזהו

אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות, כרי שתמליכוני עליכם, וזה על ידי אחרותכם זה עם זה, ואז תאמרו זכרונות כי על ידי המלכיות והאחרות תעלה זכרונכם לפני, וזה על ידי שופר, כי גם השופר צריך להיות שלם ומאוחד בלא קרע, כנפסק הרין בנמרא (ר"ה כ"ז), דבק שבדי שופרות פסול, כי צריך להיות שלם ואחר בתכלית השלימות. **רבותי!** הנה מלכנו יושב היום על כסאו רם ונשא, לשפוט אותנו כיום הזה לשנה הבאה, לחיים או למות ח"ו, ובהגיע כל אחד לתפילת ונתנה תוקף, שבראש השנה ישפט כל אחד ואחד, מי יחיה ומי ימות, מי בקיצו ומי לא בקיצו, יגניח ויילל על עתירותיו, ויתעורר לכו מאימת יום הרין, אך אינו מרגיש חיטב המרידות וחראנה שיש באלו חתיכות, להפחיר את מיתרי הלכ והעצבים, כאשר לא הרגיש גם בשנה העברה, בעת אמירתו את הונתנה תוקף, ועלינו עתה בשנה זו לכבות ולחתעורר על הונתנה תוקף של שנה העברה, אשר מכינים אנחנו עתה פירוש חמלות שלה, אשר רואים אנחנו לפנינו, כי נתוספו ילדים קטנים אומרים קריש אחרי אכיהם או אמם שנעדרו בשנה העברה, כמה וכמה נתיסרו בשנה העברה כיסורים של גוף ובתחלואים קשים ונאמנים, או כיסורי עוני חקשח ממות, כמה וכמה אכרו כניהם ובנותיהם הקטנים, כמה וכמה נפשות נאכרו מישראל במדינות שונות, ע"י רציחות חרב, אש ומים, היו באלה אשר בשנה העברה התפללו אתנו, ואמרו הונתנה תוקף במקום הזה, ועתה נעדרו מקומם בבית הכנסת, עתה אנחנו מכינים היטב פירוש המלות של התפילה הנוראה הזאת, וממילא נרגיש את האימה שיש בהתפילה הזאת גם בשנה זו, ונתעורר כולנו על ידי השופר לעורר את רחמי אבינו שבשמים עלינו, לזכור אותנו כדבר ישועה ורחמים.

ועתה

על ידי ההמצאה החדשה של הראריא, אשר אחר מדבר וקולו נשמע למרחוק, כמה וכמה אלפי מיל, ואם מבקש כאן משיבים אותו ממדינות וארצות רחוקות, נבין היטב כי על ידי קול השופר דלמטה, ישמע תחנונינו למעלה, לכתבנו בספרן של צדיקים לחיים טובים אמן.

מה

ליום הכפורים אחרי כל נדרי

למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך!

א

מה

אומר ומה אדבר לפניכם מורי ורבותי, האם אוכל לאמר התעוררות לפניכם ולהגיד לכם דברים כבושין, ולגלות אתכם את כל חטאתיכם אשר עשיתם, הלא כוראי שבתם אל ר' בעשרת ימי תשובה, לשוב מכל חטאתיכם, חרטה על העבר וקבלת טוב על להבא, ואתם כבר נקיים ותמימים מכל חטא עון ואשמה, וחכמנו אמרו לנו (כ"מ נ"ח) אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, וא"כ אמור לי להזכיר לכם את אשר עשיתם במשך השנה העברה, וכפרט היום הוצא אשר גם השטן אין לו רשות להשטין, מכש"כ אני שאין לי רשות להזכיר חטאים והפשעים.

אך

אם אחד היה חולץ גדול, וחיו היו תלויים לו מנגד, ונצרך לדרוש בהרופאים חיות גדולים שימצאו לו מזור ותרופה למחלתו האנושה, ולקח הסמי מרפא שנתנו לו הרופאים ירדיו ואוחזיו, והמחלה הלך ממנו ושכ ורפא לו, גם עתה אין לו לחזיק את עצמו לאיש בריא אולם, לעשות בכל הטוב בעיניו ולאכול מכל אשר תאונה נפשו, ולילך לכל מקום אשר תחשוק נפשו, כי אם עליו עתה ביותר מוטל החוב להשמר מכל דבר רע אשר יוכל להזיקו, ולהזהר מכל מאכל אשר יאכל ומכל משקה אשר ישתה, כי מפני חולשת גופו הרופא, אחרי מחלה ממושכת כזאת, הוזירות חלה עליו ביותר, לכל יחלה ח"ו עוד הפעם, ומחלתו תשוב אליו, ואז כמעט אין תרופה לאיש כזה.

ככה

הוא כמחלת הנפש ורפואתה, אם אחד חלה כנפשו ועבר על עבירות גדולות, עד אשר סיכן נפשו למות מיתח רוחניית, יש תרופה למחלתו בתשובה, או ביום הכפורים אשר ממרקים עונותיו ומשיכים אותו לאיתנו בהסרת המחלה, אך אם אחד כך חוזרת אליו המחלה ככראשונה ועושה מעשים אשר לא יעשו, לעבור על כל מצות ר' אלחיו, אז תרופתו קשה יותר חרבה מכראשונה, ואם מוסיף ללכת בדרך חרע, והנפש אשר כבר היתה חולה בכמה מחלות שונות, לא תזרח מלחשך עוד הפעם במעשי חרעים, אז כמעט אין תרופה למחלתה, וכמאמר ז"ל (יומא פ"ח), האומר אחטא ואשוב.

אחטא

אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה,* ואתם שומעי היקרים, אמת כי שבתם אל אלחיכם ונרפאתם ממחלתכם, אך נחלשתם מכל מה שעשיתם בשנה העברה, ועלי כתור דופא להזהיר אתכם ולדבר לפניכם איזה דברים למען תרעו איד להתנחל לשנה הבאה.

הנביא

בשם ר' קורא אלינו ואומר שובו בנים שובכים, ארפא משוכתכם, וקורא אותנו שובכים אחד שובו, כי גם אחר תשובה מאטמים אנחנו אזנינו מלשמוע קול ר' הקורא לנו, ואם כן עומד בחוץ ביום צח ובהיר, חשמש זורחת כחומה וביפית, ורוח קול חרישית מנשב לחפיה רוח חיים כלב פנימה, ויש תענוג גדול אז לעמוד בחוץ, והאב קורא לבנו לבוא אליו, והכן מאטים אזנו מלשמוע בקול אביו, אין ראייה כי בן ממר הוא לאביו, כי אך מפני תענוגו הרב אינו פונה לדברי אביו, אך אם בחוץ הוא רוח סערה, הגשם שוטף בחזקה ומרטיב את חבגרים עד חכשר, ואי אפשר לעמוד בחוץ מפני האוויר חרע המורטב והמורפש, והאב קורא ברחמים לבנו לבוא אליו לחסד מפני הקור, הקרה, חשלג והגשם, ואם אז חכן מאטים אזנו מלשמוע בקול האב, כוראי בן ממר הוא לאביו ובן כזה נחשב לבן סודר ומורה שאינו שומע גם הוא בקול אביו.

ככה

אם היה מצב עם ישראל בטוב ככל המדינות, אין שטן ואין פגע רע לבלותם ולחרגיו מנוחתם, יושבים כל אחד בארצם חרדים כח שלום ושקט, באין מפריע מזולתם, ומצב כל אחד מהם היה איתן וחזק, אם היה כל אחד ואחד מאתנו בטוח בכריאותו, כמזונו ופרנסתו, אם היתה אשתו כגפן פוריה בירכתי ביתו, ובניו כשתילי זיתים סביב לשולחן, אם היה שלו ושאנן מפחד רעה, ואם אז היה ר' קורא אליו לבוא לחצרותיו וטידותיו, ולא שם

(*) ושמעתי שמפני זה אָמַרְתָּ חֲמִשָּׁנָה בַּכְּפִילָא אַחֲמָא ואשוב שתי פעמים, והיה לו להתנא לאמר פעם אחת האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אך מצות תשובה היא מצות עשה, ואי אפשר לו לאדם לקיימה, אם לא יחטא מתחילת, שיתית לו על מה לשוב, ולכן אם יחטא האדם אף פעם אחת, יוכל לתשוב ולאמר כי חטא אך בשביל לקיים מצות תשובה, אך אם חטא שתי פעמים אזיל ליה ממצו התירוף תוה, ולכן אין מספיקין בידו לעשות תשובה.

כביכול, כי חבל עבדיך, ועבדים נאמנים למלכם יש להם הצדקה לדרוש חשבון ודין מאת מלכם ואדונם. והטענה שלנו הוא כזו

רבש"ע אנחנו מניחים תפילין ואתה מניח תפילין כמו שאיתא בנמרא ברכות. בתפילין שלנו אנחנו עושים אותך חטיבה אחת בעולם, ואומרים שמע ישראל ר' אלהינו ר' אחר, ובתפילין שלך אתה עשית אותנו חטיבה אחת בעולם, ואמרת ומי כעמד ישראל גוי אחר בארץ, ואם אצלינו ח"ו נופלים התפילין לארץ, מנביהים אנחנו אותם תיכף ומנשקים אותם, ויושבים אנחנו בתענית לפייסך על שלא נוהרנו בהם, ותפילין שלך מושלבים זה כמה שנים לארץ ומונחים בתהום ארעה, וכל אחד בא דורס ודומם עליהן, ואתה יושב בשמים דואח ושותף בעת אשר בירך חיבולת לנטלנו ולנשאנו, ולחרים מאשפות קרננו,* וכיחוד כי שפלותנו הוא לנו ממה שהכל עבדיך, וחפצים להיות יהודים נאמנים לך, וכמאמרם ז"ל, מה לך יוצא ליספל על ששמרתי את השבת, מה לך יוצא ליהרג על שמלתי את בני ואנחנו שנואים בין הגוים אך ממה שאיננו פורשים כפינו לאל זר, ואין לנו אלהים זולתך.

ולכן אחים, נתאמץ לשוב אל אלהינו בכל לבנו לעשות טוב וחסד, ואז ישמע ר' את קולנו להאזין את שועתנו, ולחתום אותנו בחתימת טובה לחיים טובים ובריאות, ונצא צדיקים במשפטנו, שיחוס וירחם גם על כלל ישראל להרים קרננו בכבוד ולחביאנו לעיר קדשנו במהרה כימינו אמן.

(*) הטענה הזאת שמעתי אומרים בשם הרב הקדוש מברדימשעוו.

שם אל לבו לשוב ולבוא אל ר', אז חייתי ממליץ עליו כי איננו בן ממר לאלהיו ואיננו מהבנים משחיתים לעזוב את אביו שבשמים, כי מפני שלותו ותענוגיו שובח את אלהיו, אך כאמת לא בן הוא, כמעט כל אחר יש לו ראנה ויסורים מיוחדים, לזו עוד לא נמחו הרמעות מכבי על בעל נעוריהו, וזה עוד מילל על אשת נעורים כי נפקדה ממנו, זה כובח ומתאבל על בנו ובתו כי נקטפו באביב ימיהם, אלו ואלו דואנים ומצטערים על חסרה פרנסה ונחת מבניהם, ולכל אחד נחשד השמש בצהרים מיסורים וראנות מכל השנה, אם בעת כזאת קורא ר' לנו ואיננו משיבים, וכל אחד נעשה כלא ידע את ר', זה מראה כי אבינו שבשמים אינו נחשב אצלינו, להטות אזנינו לקול קריאתו, וזרע מרעים אנחנו לנאץ את ר' לנזור אחור ממנו.

ולכן אחי ורעי שמעו לעצתי וחיו, המו אזנכם לקול ר' הקורא לכם, שובו אלי ואשובח אליכם, היו בנים נאמנים לאלהיכם, לשמור מבאן ולהבא בכל הכתוב בספר התורה, התרפקו וחתגעגעו על אביכם שבשמים, לבקש ממנו למלא משאלותיכם לטובה, ואז יקיים מה שאמר ואשובח אליכם, לשמוע בקול צעקתכם ולמלא כל מחסורכם, לכל אחד ואחד כפי מה שחסר לו, ואם תשפרו מעשיכם אז וכרית לא תופר, ותחת אשר מעמיד אתכם לדין, תעמידו אותו לדין ביום הזה, כי בנים נאמנים לאביהם ומסורים אליו בכל לבכם, יוכלו לבקש דין וחשבון מאביהם, ולנו יש טענה חזקה על אבינו שבשמים, ומשפט אנחנו נבקש ממנו, כמו שאמר הפייטן **למשפטיך** עמדו היום, כי חבל עבדיך, למשפטיך היינו להמשפט שיש עליך, עמדו היום כל העדה הנאספת בפח נקהלו לשפוט אותך כביכול

ליום הכפורים אחרי כל נדרי

ב

של כל השנה? מדוע נתאספתם כולכם בלילה הזה לביהכנ"ס יותר מכל השנה.

והתירוץ לזו הוא, כי הלילה הזה הוא יום הדין והמשפט לכולנו, אשר בו נשפט לחיים או למות ח"ו, וחיום הוא הנבול לנו, אשר צריכים אנחנו לעבור, משנה העברה לשנה הבאה לקראתנו לחיים, ויראים אנחנו מאימת הדין, אם יניחו אותנו לעבור הנבול לשלום.

כי

בחג הפסח בהתקדש לילה, ורואים אנחנו שנים בהנהגתנו, חל אז החיוב עלינו לשאול מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, ואם אין דעת בכו, אביו מלמדו לשאול ולהבין, בן כליל יום הכפורים זה, אשר רואים אנחנו שנים הרבה בו, עלינו לשאול גם כן את השאלה מה נשתנה הלילה הזה, באכילה ובשתיה ובלבישת בגד מתים, מכל הלילות של

דרוש

כבוד

כי כמו אחר אשר בא מעבר לים, ורוצה להכנס לארץ חזו, העמירו פקידים שוטרים ושומרים לפקוד את כל אחר ואחד, ולכרוק את כל חכא לכאן, אם ראוי להרשות אותו וליכנס, והבדיקה הוא אם רעתו צלולח עליו, ואם אכריו שלמים הם אתו, ונס אם הביא אתו כסף מעט או הרבה, ואם נמצא חסר באחר מהרכבים האלו, הפקידים רושמים אותו להשלח חזרה למקום אשר בא משם, ואין לו עצה אחרת, רק להניש מכתב בקשה, להשר הנכוח מעל הפקידים, שיחוס וירחם עליו להרשות אותו לעבור הנכול ולהכנס לארץ חרשה, וזמן ינתן לו להניש בקשתו, ואם יעבור הזמן ובעצלותו לא חשתרל לבקש או כי בא חזמן ובקשתו הושכה ריכט, אז אין ררד אחרת לפניו כי אם לשוכ אחר, למקום אשר בא משם.

כן אנחנו אתנו היום, כראש השנה כאנו אל הנכול של השנה החרשה, וכל אחר ואחר נבקר ונפקר, בבקרת רועה עדרו, ומי לא נפקר ביום הזה, ונפש כל חי נמנה ונזכר, להפקר לחיים ולעבור את נכול חשנה חזאת, להכנס כח לחיים טובים, או להעכיר עליו את הררד ולסנור לפניו את נכול השנה, ולחחזירה חזרה למקום אשר בא משם, ומעפר בא ואל חעפר ישוב, וחכריקה היא נס כן בשלשה רכרים אם דעתו היא צלולח ומיושכת עליו, ויודע איד לחיות ולהתחלך עם אלהים ואנשים, אם שלם הוא בדעותיו כאמונתו הטהורה, ובמדותיו אשר עליו להתנהג כהן, ואם אכריו שלמים הם אתו, שלא עשה מעשה רע כנופו וכאכריו, להונות ולרמות את חכירו כמסחר ותעשיה, או אולי עבר כהם על מצות ד' אלהיו אשר לא תעשנה, ונס אם יש לו כסף, היינו אם עשה צרקה וחסר עם חכיריו ורעיו העניים וחחולים אשר פנו אליו לעזרה, לפי מעמדו וערכו ומצבו כארץ, ואם נמצא שלם ככל השלשה רכרים, כוראי הרשוהו לעבור את נכול חשנה החדשה, ונכתב ונחתם לחיים כספרן של צדיקים נמורים, וזכות אזרח ניתן לו כזה העולם, אך אם נמצא חסר כרכרים האלו ונפסק רינו ח"ו לשלחו חזרה מן הארץ, ככל זאת ניתן לו זמן עשרה ימים עד יום הכפורים זה, שזה הוא היום האחרון שיש לו עוד, להניש בקשה לפני ארון כל, חרחום ומקדים רחמים לרנו, להתחנן לפניו להעכיר את רוע הנורה, ולהשאירו בחיים, אותו ואת בניו וכנותיו וכל אשר לו, ולכן נאספנו ביום הזה, ועושים שנוים כתענית וענוי

הנרון

ליום הכפורים

וענוי נפש, לעורר את לבנו שנשתרל לבקש רחמים עלינו, ועל כל עם ישראל.

ואל נשלח נפשנו להפינ פחרנו, כאמרנו כי כבר הרנלנו כזה, וכמה ימי הכפורים עברו עלינו וככל זאת חננו בחיים חייתנו, ויום חרין חנורא לא ננעה בנו לרעה, ולכן אין עלינו לפחור כל כך מיום הכפורים זה, זאת היא מחשבת שקר, כפי אשר אמר תרכ חצריק ר' ישראל סלנטר, אם אחר הוא בטוח באחריות מן האש, ומשלם לחברת האחריות כמה עשרות שקלים לשנה, ואחר עכור עשרות שנים והאש לא ננעה בו לרעה, יחשוב חלא עברו איזה שנים והאש לא שלט בו, ומח לי לשלם להחכרה סך רב כזה, ולישא עול השלום חקשה לפני, לא אשלם עוד מעתה, והאש אשר לא שלט עד עתה, כמו כן לא ישלם נס מכאן ולחכא, חלא אין לך שוטח נרול מזה, חלא השנים שעברו אינם מעירים ומנירים על מח שיקרה בשנים חכאות, ואם לא יהיה בטוח באחריות וקרהו אסון של שריפת, אז יחיה אין קץ לשכרו ואיש אשר איננו בטוח באחריות, עליו לחיות זחיר מאד לכל תינע האש בכיתו בעציו ואכניו, כי אם אין הוא לו לעצמו, מי יעמוד לו בעת צרתו.

ובשנים חקורמות היינו בטוחים באחריות של צדיקים נמורים, אשר חללו של עולם היה מלא מהם, וגם זכות בנינו אשר חיינו בזכות הכל תורה של פיהם בכית רכס, והם היו אחראים בערנו, וככל תפילתנו היינו מזכירים זכותם, אבל עתה אשר חסרנו את אלה, ואין לנו בטוחות, אין לנו להשען אלא על אכינו שבשמים, שישמע את קולנו לרחם עלינו, שלא יקחנו מעולם הזה קורם זמננו, ועלינו להזהר מאד מאש חתאות השנאח והמחלוקת, שלא יקפה את פתיל חיינו.

ובפרט כי זה אמרנו הפסוק, ונסלח לכל ערת בני ישראל, ולגר הנר כתובם, ואמרתי הכונח מן הנר הנר, כי הנח יש שני מיני אורחים, האחר אשר זה עתה בא ממקום אחר, וכתחילת ביאתו נקרא אורח, וכל האנשים אשר סביבותיו מוקירים ומככרים אותו למאד, ואחר כך כאשר נתרנל אצלם מתקדרים אליו מעט מעט, כי כבר אינו נר אצלם, כי אם לתושב ואזרח יחשב, ואך כאשר באו הימים האחרונים לשהיהתו כפת, ויקרבו הימים אשר ילך מאתנו ויסע למקומו הראשון אשר בא משם, יחשב עוד חפעס לגר ואורח, ונתעוררה האהבה מחרש.

הזה, ומלאים אנחנו שמחה על חיותנו בשנה העברה
לכרד את ר' בן נזבח בשנה הבאה לבוא גם בן לבית
ר' לכרד את ברכת שהחיינו ביום הכפורים הבא.
ושלא יחסר ממנו איש.

ותקוה טובה נשקפת לנו ליצא זכאים ביום חדין.
כי אם רופא בא לחולה גדול, ומוצא את
האיש חלוש ורפה כה, וממשש את כל אבריו והנם
קרים כקרח הנורא, וכולו בכר חשוב בַּמָּת, אך
אם מטה אונן אל לבו ושומע כי לבו עוד רופק
בקרכו, אינו מתיאש ממנו, כי יודע שכל זמן שלבו
עוד חי ורופק, רוח חיים מרחפת עוד על החולת,
ובשביל זה הוא נותן תקוה טובה לחסוכבים את
החולת, כי יוכל עוד לשוב לאיתנו ולבריאותו, בן
אנחנו, אף שמששנו את כל אברנו ולא מצאנו בהם
מתום, כי טמאנו אותם בכל רכר האסור לנו, אך כל
זמן שלבנו עוד רופק אצלנו, ולבנו ער לכל רכר
טוב ומועיל, צדקה וחסד, יש תקוה לנו, ותשעשענו
כי חיה נחיה עוד על הארץ לשכוע מטובה, ונזכר
עוד לחיות חיים נעימים שלווים ושקטים על ארצנו
הקדושה בכיאת גואלנו במחרת כימינו אמן.

חזת

בן הוא באיש החי אתנו יש לו שני זמנים אשר
יחשב גר ואורח אצלנו, האחד בזמן שנוֹלָד ובא
לעולם הזה, ואנו באים אל אבותיו ומקבלים פני
האורח החדש אשר בא אלינו, וכולם אוהבים אותו
ומתעסקים בו באופנים שונים, והזמן השני בזמן
שיגיעו ימיו האחרונים להתפטר מן העולם, נחשב
גם בן לאורח וגר, כי בעוד עת מעט יעזוב אותנו,
ומתעורר האהבה, ובעת שילך מעמנו מתעסקים
ומלוים אותו לאמור לו צאתך לשלום.
והנה אנחנו העומדים וחיושבים פה, יש ח"ו
כינינו באלה הנקראים אורחים וגרים עמנו,
אשר בכר נחלט רינם בראש השנה, לכלי להניחם
לעבוד גבול החיים לשנה הבאה, ואך תקנה אחת יש
למו לבקש ישר אל ר' לרחם אליהם, ולכן נבקש
כולנו בעד אלה, ואומרים אנחנו ונסלח לכל ערת
בני ישראל, אשר לא נגור עוד רינם, ולגר חגר
לאלה אשר נגור בכר עליהם רינם, שכולם יקבלו
סליחה ומחילה, ושישארזו בחיים עם כל משפחתם
לשנה הבאה, וכשם שהננו עומדים ומכרכים ביום
הכפורים זה ברכת שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן

ליום הכפורים אחרי כל נדרי

ג

אשר תקבל משפחתו לאחר מותו, ויש על זה כמה
חברות, אשר מבטיחים אנשים לאלפים באחריות,
ומנחנו שבבוא איש אליהן להבטיחו באחריות,
מעמידים אותו לבחינה, ומבקרים אותו אם שלם הוא
כגופו בכריאותו, ובאבריו הפנימים והחיצונים,
ואם נמצא חסר, חולה, או בעל מום משיכים פניו
דיקם, ומה יעשה האיש הולך אל חברה אחרת,
ומנסה את מזלו שמה, ואולי אינם מסתכלים שמח
כל כך על החסרונות, ואפשר שהוטכ בריאותו, או
הרופא המנסה אינו משגיח חיטב, ומקרים רחמים
לרין, וכל זמן שיש עוד חברה אחת אשר לא פנה
אליה, פניו אינם נופלים, ממה שמשיכים פניו
דיקם, כי יש לו תקוה על חברה אחרת, אך כשיגיע
לחברה האחרונה, מתמלא פחד ורערה, פן ואולי
ישיבו הם גם בן את פניו, או אין תקות לו עוד.
במו בן יש לנו שלשה זמנים, אשר בהם נזכר
להבטיח את עצמנו לחיים לשנה הבאה,
והמח

בדאי תתפלאו עלי רכותי חביבי! על רכוי
הדרשות, חמוסר והחתעוררות, אשר דרשתי
בכר לפניכם כסליחות, בראש השנה, ושבת תשובה,
ותארת לפניכם את אימת יום הרין, וכבר ידעתם
את פחרתו, ולמה עלי עוד להרבות רבדים עתה
ביום הכפורים? ולהטיל אימה יתירה על הצבור
בחנם הלילה הזה, רכר אשר ידעתם מכבר.
על זה אני אשיב לכם, כי יש נפקא מינה גדולה
בין שלשה זמנים האלה, ולא הרי שבת
תשובה בהרי ראש השנה, ולא הרי יום הכפורים
בהרי שבת תשובה.
הן ידוע לכם מהמנהג בעת החדשה, ובפרט בארץ
הזאת, אשר כל איש ואיש מבטיח את עצמו
כאחריות חיים מפני אימת המות, ומשלם סך כסף
מס שנתי לחברה אחת, אשר תבטיחהו שכאם ח"ו
יקרנו אסון מיתה, ישלמו למשפחתו כך וכך אלפים,
ולפי גורל המס אשר משלם בכל שנה, בן תגדל הסך
אשר

ועור עלינו לדעת כי חכמה אשר אינה מרקקת הרבה, ומקבלת את כל איש חפונה אליה, מוכרחת היא ליקח רמי אחריות סך גרול, שלא תפשוט את הרגל, וכמו כן כהומנים אלו, בראש השנה אשר מדקדקים הרבה, מפני קטרוג השמן, די בשלום מעוט, רק שני ימים ומעט תפילה רק כחצי יום, וכעשרת ימי תשובה, צריך כזה רבוי ימים, יותר מראש השנה, וכיום הכפורים אשר הוא חזמן חי יותר טוב, צריך מס גרול, לחתפלל יום תמים ורבוי תפילות, וגם חמשה ענוים, ותשובה שלימה וחרטה גמורה.

ועלינו אשר חפצים אנחנו לחתקבל בזמן חזן באחריות החיים, שיוכח לנו לשנה הבאה חיים טובים, בריאות ופרנסה טובה, עלינו לשלם המס הזה, להתענות בכל הענוים ולחרכות כתפילה בקשה ותחנונים, ואז נחיה בטוחים, שנחתם בחתימה טובה לנו ולכלל ישראל, ונזכה לשוב לעיר קדשנו ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו אמן.

ועור

הספד

על חרב הנאון האמיתי רבנו מרן חיים סאלאווייצ'יק מבריסק

בביהכ"נ אנשי עיר מולדתו עיר סלוצק

אני להתיצב ולהספיד נאון אריר וצדיק נשגב כזה, ואולי אמצע בשכחיו ואקצר במעלותיו, וחכאתי ח"ו עליכם רעת, וכמאמרם ז"ל על שאול שלא נספר כהלכה, (יבמות ע"ח) אך זאת נחמתי על פי שאיתא בגמרא (סנהדרין מ"ז) סימן יפה למת שלא נספר ולא נקבר, והתוספות ברה הקורם אמרו, שלא נוכל לאמר שלא נקבר כלל, רק שלא נקבר כהלכה ולפי כבודו, ומסתמא שלא נספר הוא גם כן כזו הכוונה, שלא נספר כהלכה, אך אם כן קשה על מה נענשו על שאול שלא נספר כהלכה, ומוכרחים לאמר שהכוונה הוא כאמת שסימן חיפה הוא שלא נספר כלל, ואך אם נספר צריך להיות כהלכה, ולכן נענשו נבי שאול, ומ"מ אם לא נספר הוא סימן יפה, ומהו חסימן יפה נוכל לאמר.

כי ההספד הוא, מה שהמספיד מרכיב לפני העם ומצייר לפנייהם יקרת החיים, והפסד המות, וברד כלל אם מת אחד מישראל אף איש פשוט, צריכים לקונן על אכרו נפש מישראל, וחדין נפסס שהעומר במת כשעת יציאת נשמתו, חייב לבד ברוד

רבותי! כהתיצבי מה לפניכם להספיד ולעורר בבי וקנה על הנאון העצום הזה, אשר היה כמעט מאנשי עירכם, כי כחיותו נער הכיאו אכיו אתו, בעת שנתקבל לרב בעירכם, וכל תורת ילדותו וכחותו שאב בעירכם, מהמורים חיותו גדולים והמופלגים רשם, ואם למרתם אותו תורה נחשב כאלו נולד שם, וכמאמרם ז"ל (סנהדרין י"ט) כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו חתוכ כאילו ילדו, וזה נאמר על הפרט ועל כלל העיר, וכמו שהמלמד את בן חבירו תורה נחשב לו לבן, וכאילו ילדו, בן עיר כולל המלמדת את בני אחרים תורה על ידי המלמדים ומופלגים שבה, ומחזקת אותם בכל הצטרבותם, נחשבו לילדי עיר חזאת, וכמו שמצינו הלשון בגמרא בן עיר, בן כרד, היינו שחוא בנו של העיר, ועליכם מוטל החיוב להספידו, ולכבות עליו כאכל על היחיד, שהיה יחירו של עולם, ולא הניח כמעט כמותו.

ובעמדי עתה לפניכם להספידו ולעורר בבי עליו, נמלאתי חלחלה ורעדה אחזתני, כי מה

אני

מאי צרות שנעשו צרות זו לזו, כגון זיכורא ועקרבא, ופירש רש"י חמימא וקריא.

כ"י ידוע הוא אשר לחולל שיש לו חום הרכה ונכות, צריך ליתן לו סמי מרפא, ורפואות כאלה אשר יורירו מעלות החום למטה, ויקרירו את החולל להשיבו לאיתנו, ולחולל אשר מרגיש קרירות כגופו, ואכריו קרים המה למאד, מחויבים לעשות לו תרופות ולחשקו סמים כאלה אשר יחממו אותו, ולחלול את מדרגת חומו, למעלה כזו שכל חכמים נמצאים בה, ולשני מיני חולאים כאלה, כנקל למצוא רפואה להם, אך רעה מאלה הוא חולה כזה, אשר מדרגת חומו הפנימי הוא למעלה ראש, וכלי הכודק חום בהכניסו אותו לפיו החולה, מראה חום הרכה בפנים גופו, וכחיצוניות גופו הוא קר למאד, ומזדעזע מרוב קור, וחרופא אשר נקרא לחולל כזה, עומד עליו ואינו מוצא לשית עצות כנפשו מה לעשות לו, אם ליתן לו סמים מחממים או המקררים, כי אם כה יעשה או כה, יוכל להביא את החולל לירי סכנה נמורה לקפח פתיל חייתו, וצריך חרופא למצוא סם כזה, שיש לו שתי הסגולות גם יחד, לקרר מכפנים ולהחם מבחוץ.

כ"ז כן הוא מעמדנו כיום הזה, אשר נמצאים אנחנו במצב חולל כזה, חמימים אנחנו למאד לעבור על מצות לא תעשה, וכי יבוא רבך עבירה לפנינו, אש היצר בוער בנו לחזור אחריה ולעשות אותה נגד רצון חכורא יתכדך, ואמנם כן יצר סוכן בנו, היצר הרע הוא סוכן שלנו ומסרסר בינינו וזין העבירה לעבור עליה, ואם יבוא רבך מצוה לידינו אשר באמת צריך לזה חסימות חרבה, לרדף אחריה ולקיימה, ותחת לחיות חם, אנחנו קרים למאד, ואיננו זזים זין כל שהוא לחזור אחריה ולקיימה, ורגלנו כמו לנחשתיים הוגשו וכברות עלינו, והמחלה הזאת באה לנו מרוב טוב וגאון ושבעת להם, ובזיון שלא יחסר לו לאדם מכל טוב מבעט בקונו ויוצא לתרבות רעה, לברוח מן המצוה ולרדוף אחרי העבירה, והעצה לזה היא הגלות חמר הזה, ולהביא על ישראל יסורים קשים ומרים, אשר ימרקו עונותיהם כמעט, ויפנו כלכם ונפשם לר' לקיים חוקיו ותורותיו ולעשות ככל הכתוב בה.

אך מרהמנותו יתכדך עלינו, מצא לו עבורנו תרופה עוד יותר טובה, לרפא את מחלת נפשנו לקרר את חמימותנו ולהחם את קרירותנו, והיא מיתת הצדיק, אשר על זה אמר הנביא, הצדיק אבר ואין

כרוד דיין האמת, ומחאר לפנייהם ג"כ גודל הפעולות שפועלים הצדיקים בחייהם, והטובות הנצמחים על יריהם לכל מין האנושי, ועוד מרומם, מגדל ומנשא את מעלותיו ושכחיו של הנפטר אשר הוא עסוק בהספדו, וכאשר רואה כי בא אל תכליתו, והואם כבר לכ העם שומעיו, נותן המספיד קולו בכבי, ומעורר כזה את העם לכבות עמו יחד, וזה אין סימן כל כך שחנפטר היה כאמת חשוב על כל העם, וכביית העם בא, לא מגדל הנפטר, אך מאריכת דבורו של המספיד. אבל אם הנפטר היה כאמת איש גדול ומעלותיו היו תרומות משאר העם, ושמו היה חולך וגדול בין כל שררות העם, אז אין להמספיד להאריך ולעשות שום הספד, ורק עליו לעלות חכמתה ולהוריע כי האיש הנכבד הזה מת ונאסף מן העולם, והיריעה הזאת רי להעם לעורר אותם לכבי, וזה הכוונה ממאמר הנ"ל, סימן יפה הוא למת שלא נספד, ורק הוריעו שהאיש הזה הוא מת, וכבר נתמלא לב כל אחד להחלה, אך מהחורעה הזאת, סימן יפה הוא לו כי היה איש נכבד ומפואר אהוב וחביב על כל אחד ואחד.

ככה הוא כחנפטר אשר לפנינו, אף שאין בכחי לתרבות שכחיו הגדולים לפי מיעוט שכלי, אך מכיון שחיה ידוע לכל העולם, מגדל גאונותו וחרפותו הנפלאה ועמקותו הנכונה, ובקיאתו הנפלאה, נוסף על גודל צדקת מעלותיו, מדותיו התרומיות, מעשיו הרבות הנפלאות וזי לא שמע וידע את שמו של הגאון הנפטר הזה, וכל אחד מהבדחו כלכו, וזכר שמו הטוב היה חרות כלב כל אחר, לחזכירו לטוב ולכרכה, אין חל עלי לחזכיר מעשיו הכבירים ורום ערכו, ולצייר לפניכם את האכרה הגדולה, ודי לפני לעלות חכמתה ולהוריע כי הגאון הצדיק הזה נאכד ונאסף מאתנו, ותיכף תרדנה עיניכם רמעות לתרבות בכבי, על האכידה הגדולה הזאת.

ואני אתאר לפניכם, רק את התחיתחות שלנו להאכרה הגדולה הזאת, ומה אכרנו כפטירת חרב הרגול מרכבה הזה, ואת חחרנש אשר עלינו לחרגיש בשעה זו, בעת אשר אנחנו עסוקים בהספד, ואשר עלינו לדעת כאיזה זמן אנחנו מספירים אותו, והוא על פי הנמרא (הנינה רה ה') על הפסוק ויאמר ר' אל משה הנך שוכב עם אבותיך, וקם העם הזה וזנה, ועזבוני וחסר את בריתי, וחרה אפי כו כיום ההוא, וחשיגותו צרות רבות ורעות, ואמר רב שם, מאי

יסוד עולם, אשר זכותו הגדול עמד לנו בכל צרותנו, והשני שנאמר מאתנו איש טוב ומטיב לנו, וזהו המליצה מי מביא לנו הליפתו ותמירתו, כי מרכב הוא מצדיק ממין השני אשר האכירה שייכת לנו.

וכן הוא כהנפטר אשר לפנינו, אשר הוא חוץ מנורל צדקתו וקדושתו, ועבודתו הקדושה לר', והתחסדותו עם קונו, היה איש טוב בעצם, ואוהב ישראל מאין כמוהו. (*) עליו יש לנו לקונו, אנו שאברנו אותו מי מביא לנו תמורתו, כי כולנו מרגישים את האכירה הגדולה.

רבותי! הלא תרעו שכעת מלחמה, בשעת שהצבא נמצאים בשרה המערכת, ואש המלחמה מתלקחת שם, והמלך בשרוצה לירע מהנעשה שם, שולח אחרי שר צבא הגדול, לבוא אליו ולספר לו בפרוטרוט מכל הנעשה שם, למען ידע איך להתנהג ואיזה צווים עליו להוציא אל המנהלים את אנשי הצבא, כמו כן אנחנו נמצאים במצב מלחמה בכל חמדינות אשר אנחנו מפוזרים שם, ולוחמים אנחנו מלחמת מנו, להגן על קנינו הרוחניים והגשמיים, והקב"ה שלח לקרוא את שר צבא ישראל, הוא הנאון הצדיק הזה, לשמוע ממנו בפרוטרוט מכל הנעשה אצלנו, ואיזה דרכים לאחוז בהן איך להתנהג עמו, ויובל להיות שעתה בעת ההספד הוא מרציא הדברים לפני ארון עולם, ובפי הרצאתו יתנהג ר' עמנו, ולכן מוטל עלינו לחמם את לבבינו לשוב אל ד', ולהוריד רמעות כמים על גורל האכירה מהנפטר אשר מספירים אנחנו אותו ואז ימליץ טוב בערנו לפני כסא כבודו של בעל הרחמים, שיחוס וירחם עלינו, לנאלנו מעול שעבוד מלכיות, ולקבץ נרחנו מארבע כנפות כל הארץ, ולהביאנו לארצנו אשר אז יקוים אשר הכתיחנו, שיכולע המות לנצח ומחא ר' רמעה מעל כל פנים אמן.

אחי

(*) ופעם אחת חפץ אחד לפתחו לרדוף איש חוטא ופושע, ולנקום ממנו נקמת ד', והשיב לו מי יודע איזה ממנו חביב לר', יותר, אני או תאיש החוטא, וכאשר תבים תאיש כמתמות, אמר לו, תרי גברא כפורשת תיא (סנהדרין, ע"ד) אמר לי מרי דוראי זול קטלית לפלניא, ואי לא קטלינא לך, ופסק לית רבה לקטלוד ולא תיקטול, מי יומר דמא דידך סומק ספי, דלמא דמא דהתוא גברא סומק ספי, ופירוש רש"י מי יודע שיתא דמך חביב ונאת ליוצרך יותר מדם חבידך, וא"כ תרב סבריסק כשיאמר לו מפטר לתרוג את תאיש החוטא תזה, ואם לא אז יתרגחו, מחויב תרב סבריסק לספור נפשו עבור החוטא הזה, דלמא דמו חביב יותר לפני ד', וא"כ איך אתה סיועצני לרדוף אותו, אולי תוא צדיק יותר ממני, לפי פירוש רש"י ז"ל.

ואין איש שם על לב, ואנשי חסד נאספים, כאין מכין כי מפני הרעה נאספו הצדיקים, ופירשו המפרשים מפני הרעה העתידה לבוא על הדור, והיינו תחת להביא רעה על הדור למרס את מחלתם, ולהסיר חומם וקרירותם, מעניש אותם כמיתת צדיקים, אשר חעונש הזה תרמא אותם כוראי, כי יש בעונש הזה לחקר ולהחם, להקד מפני הרעה בעצם, וזכירת יום המיתה אשר זה סגולה נפלאה להרגיו יצר טוב על יצר הרע, ולהחם כראמד לו רב לרכ שמואל כד שילת, החים לי כהספראי רהתם קאימנא.

ובפרט סם תרופה ממיתת צדיק וגאון כזה כהנפטר אשר אנחנו עסוקים כהספדו, אשר נוכל להמליץ עליו כוראי, מי מביא לנו הליפתו מי מביא לנו תמורתו, והכוונה של המליצה הזאת נוכל לאמר

על פי הרין שיש בקרשים שעושה תמורה, והקדושה שיש בקרשים עצמה חלה ומתחלף על התמורה, והקדושה של התמורה היא שוח להקדושה שיש בסרכו עצמו, אך כרבר אחר אינה שוח לקרבן, כי אין תמורה עושה תמורה, ואין ככחה של התמורה לשחר גם מכחה לאחר, ואינה מתפשטת הקדושה ממנה וחלאת, וכן הוא כהצדיק שנפטר, אף שאמרו לנו חכמנו ז"ל אין צדיק נפטר מן העולם עד שיולד צדיק אחר, אך אין כחו של הצדיק הנולד שוח להצדיק הנפטר, וכח קדושתו איננה מתפשטת ככחו של צדיק הראשון, וזהו שאמרו מי מביא לנו הליפתו, מי מביא לנו תמורתו, שיהא שוח לו ככה גדולתו וקדושתו.

והמליצה של מי מביא לנו, ומהו לנו? נוכל לאמר עוד עליו, כי יש שני מיני צדיקים, האחד אשר הוא מייחד את עצמו אך עם קונו, וכח מעשיו ודבריו הוא אך כרכרים שבין אדם למקום, ואינו מתענין עם הדברים שבין איש לרעהו, ואינו מתעסק בצרכי הכלל, וכולו קדש לר' ומתהלך אך עם ר', ואם איש צדיק כוח נערר מן העולם, האכירה היא אך אכירת רבו, ונאמר עובר עבורת ר', אך לאנשים אינה ניכרת חאכירה כל כך, ויש צדיק שהוא חוץ ממה שמתנהג כחסידות בינו לבין קונו, עוד הוא מתעסק בצרכי הכלל וחפרט, ואהבת ישראל תקועה בלבו, לרדוף לעשות חסד טוב וצדקה עם כל אחד, וכל איש צד ומצוק יבוא אליו למצוא עזרה אצלו, והוא כגורל חסדו מטה אוננו לכל קשי יום, לעזור לו בכל דבר הצריך לו, צדיק כזה אם נאמר מאתנו, האכירה היא ככפלים, האחד שנעדר צדיק יסוד

חמפד על הרב ר' מאיר שחור מעיר שקלאוו בביהכ"א אנשי עיר „מיר“.

מרחוק מכינים ויורעים את העתיד לבוא עליהם. וחוז ממח שנקטת מהם כעל נעוריה ואב רחמן. אין עוד מי שידאג להם להכין מאכלם ולחביא טרף ביתם.

כמו כן אנחנו הנמצאים בפת, רחוקים ממקום האסון אשר קרה לעיר עיר שקלאוו. בחלקת מהם עטרת ראשם, מורם ורכם הגאון הנפטר, יורעים ומרגישים אנחנו ביותר את גורל האברה שנאכר ממנו האי נכרא רבא ויקירא, כי רבתה הרעה וערומים נותרנו כמו יתומים כאין אב, אשר ידאג לצרכנו הרוחניים, ועלינו להרים קול כבי מפני צרות העתיד הקרוב והרחוק, מפני פטירת גאון וצדיק נשגב כזה, אשר רוב שבחיו ותחילותיו קשה עלינו להגיד כי רבו מספור, ולמה נקרא שמו ר' מאיר שמאיר עיני חכמים בהלכתו, ומאיר לארץ ולרדים עליה, כתורתו ויראתו הקודמת לחכמתו, ואחרים אומרים היינו ר' מאיר, היינו שאחרים יוכלו להשיג ולצייר גורל תורתו ויראתו, יותר ממח שיוכלו להכין קרוביו, משפחתו והעומדים סביבו, ואף שחרוב הגרול מישראל אינו יודע ומרגיש כצער, ואינו רואה לעתידות דור יבוא, ולקורותיו אשר תמצא אותו מחסרון גאונים וצדיקים, אך מעוטא יש אשר חשים ומרגישים שמפני הרעה נאסף הצדיק, ואסיפת הצדיק הוא מפני הרעה קודם שתבוא הרעה, ואחר פטירת הצדיק תבוא הרעה, לא רעב ללחם ולא צמא למים, כי אם לשמוע דבר ר', ור' מאיר חייש למעוטא, היינו שמביא חשש למיעוט בני אדם, שישימו לב לאכירת הצדיק, להספירו ולעורר עליו, ולהתכונן כמעשיהם לשוב ולתקן עצמם ועולם במלכות שרי, למלאות כמעט החסרון מפטירת תלמיד חכם כזה, ונוכל להמליץ על הנפטר הגרול הזה מאמר חכמנו.

אמר ר' אבא בר אבינא מפני מה נסמכת מיתת מרים לפרח ארומה, לומר לך מה פרה ארומה מכפרת אף מיתת הצדיקים מכפרין, (מ"ק כ"ח).

כי פרה ארומה נאמר בה שלש מעלות, תמימה, אין בה מום, ואשר לא עלה עליה עול, והשלש מעלות האלו צריכים להיות גם כן בצדיק, האחר שצריך להיות תמים בדרךיו ובמעשיו, מבלי שום ערמה ועקמימות, וביעקב נאמר איש תם יושב אהלים

אחי ורעי! כבואי לפניכם להספיר את הרב הגאון ר' מאיר שחור הנאכ"ר דעיר המפוארה עיר שקלאוו, עיר ואם בישראל במדינת רוסיא, אשר באה אלינו השמועה המכחילה שנפטר זה עתה בחודש מרחשון תרפ"ח, וכחתיצכי לפני קהלכם לעורר עליו כבי ותמורדים, אוכל להקדים לכם, כי לא ככל החסידים הנספדים על רבני ונאוני ישראל חסידם חזת, כל גאוני וגרולי הרוד צריך להוריר עליהם רמעות, ולראות על אכרותם, מפני מאמר חכמנו תלמיד חכם שמת הכל בקרוביו הכל הולצין עליו הכל קורעין עליו, ואמרו ככה הרמיון בקרוביו ולא קרוביו ממש, לא כן כהנפטר הגרול הזה שהוא קרובנו ממש בלא כף הרמיון, כי היה מילירי עירבם, היא עיר מיר הירועה בישיבתה הגרולה, ורוב חכמתו שאב בחישיבה המפוארה הזאת, וגם אנחנו נולדנו ונתגדלנו באותה העיר, נחשבים אנחנו לו כאחים מלירה ומכסן, ובקרובים ממש, וצריכים ומחויבים אנחנו להספירו לא מפני שנצמיונו על זה מפני חכמנו, כי אם מפני רגש פנימי, וצער הכא מעומק הלב, ועלינו להרים קול נחי וכבי במספר איש על על אחיו ועל קרובו.

והנה אם קרה לאיש אסון אשר כלכתו ברחוב נפל ארצה תחת מרכבת חקיטור, ונשבר אצלו יד או רגל, אשר לא יוצלח עוד למלאכה לפרנס אשתו וכל בניו וכל חיותו, ונשבר אצלו זרוע, והוא הנפצע מרוב מכאוביו בקרבו, איננו מרגיש את הצרות והיסורים אשר יסבלו בניו וכל חיותו מהאסון הנורא הזה, ורק את מכאוביו לפי שעה הוא מרגיש וצועק מתובם, לא כן האנשים העומדים סביבו ומרחוק, וחוזאים חנוק חרב מהמקרה הרעה הזאת, הם יורעים ומרגישים את התוצאות הנוראות שיבואו לרגלי המקרה הזאת, כי אם אף יוקל מכאוביו ופצעיו ירפאו, לא תבוא מרפא ארוכה לבניו שיציעו ללחם ופורש לא יהיה להם, ובפרט אם קרה מקרה אסון מות לאיש הזה, ואלמנותו בניו וכל חיותו מכבים עליו וכוכים מרוב צער יגון ואנחה, לא יעלה על דעתם באותו עת, את גורל הרע אשר קראם, והתוצאות האיומות אשר יקראם עוד בעתיד הרחוק, מהחוסר לחם וצמאון מים, כאין פרוטה לפורטה, ואין רואה לפרנסתם, ואך האנשים העומדים מרחוק

אוהלים, היינו אם הוא איש תם יכול לישב באהל של תורה, והצדיק העוסק בתורה ויושב אוהל צריך להיות איש תם ומתמם עם אלחים ואנשים, וכמו שכתוב תמים תחיה עם אלחיד, כי התמימות הוא מבחוץ דבר הנראה לעינים, כחלוכו כמשאו וכמתנו עם בני אדם, וזאת לא די לאדם המעלה, כי גם צריך להיות תמים גם מכפנים, בקרב לבו כחלוכו עם אלחיו, וזה שאמר תמים תחיה עם אלחיד, אף שאינו יודע שום אדם, ואינו נגלה כי אם לד' צריך להתנהג בתמימות, וכל דבורו צריך להיות באמת ותמים, כפיו כן לבו שוים, וכן מעשיו לשמים צריך להיות כתמימות, שכל מצוה ומצוה שהוא עושה מחויב לעשותה בשלימות מבלי שום פגע וחסרון, וכמו שאמר דוד המלך תורת ד' תמימה, ודרשו חכמנו כשהיא תמימה היא משיבת נפש, ולא לעשות המצות למחצה לשליש, התפילה, התפילין, חשבת וכל שאר המצות מחויבים לקיימם מבלי שום חסרון.

בן צריך שיהיה בו המעלה השניה שאין בו מום, לא מומין שבגלוי ולא מומין שכסתה, לא כראשו ולא בכל גופו, ואף מומין בדוקין שבעין או בשפתיו פוסלין בו, כדבור דברים האסורים, ובראיית עין חרע, וכתוב בתורתנו כל מום לא ירצה לכם, והקב"ה צוה למשה לבחור לו אנשים כמותו כדומה לו שלא יהיה בהם מומים, וחזק ממומים גלויים, לא יהיה בו גם מומים שכסתה, ואשר אין בו מום כתיב, חיינו בו בפנים.

והמעלה השלישית צריך שיהיה בהת"ה שלא עלה עליו עול, היינו עול אנשים, ופחד פרנסי חסדלה, שאם לא כן לא יוכל לעמוד כפרץ ולגדור גדר בפני עושי רשעה, ולעולם יהיה הרב בערתו קשה כברזל ואל יחי רד בקנה, ואמיץ יהיה לבו כנבורים לעשות רצון אביו שבשמים, ולא יחת מפני חסטינים ומקטרינים, לגור עצמו בקנה על פני המים, ולנוע לכל רוח ורוח, לעץ האסור לאמר לו מלכי אתה, ורק העול היחיד אשר יש עליו הוא מצות תורת ד' אלחיו, ולעולם ישים האדם את עצמו כשור לעול וכחמור למשא, לישא בכתף ולמשוך בעול, את עגלת משא בני ישראל, לכל חקותיו מצותיו ומשפטיו.

וכמו שאם יש לפרה אדומה שלשת התנאים האלו בשרה היא, מטחרת ומכפרת על בני ישראל, כן אם נמצא בת"ה וצדיק רב ומנחיג שלשת התנאים הנזכרים

הנזכרים, מכפר מזיו ומזיה על קהל ערתו ועל כל ישראל, וזה שאמר למח נסמכה פרה אדומה למיתת מרים, לומר לך מה פרה אדומה מכפרת, ואימתי בזמן שיש לה כל התנאים, כך מיתת צדיקים מכפרים, ואימתי בזמן שיש לו גם כן כל השלש מעלות.

והמעלות האלו היו כהנפטר אשר עוסקים אנחנו בהספדו, כי היה צדיק תמים כדרכיו וכמעשיו, ולא היה לו שום ערמוניות כלל וכלל, ודבורו היה כנחת וכתמימות עם בני אדם, ולא היה בו שום מום, כי עשה מצות ד' אלחיו בשלימות בלי מנרעת, ושקידתו והתמדתו בלימוד היה לאין שיעור ותכלית, ור' מאיר היה זחיר כמשפטי התנאים כתנאי שהתנה חקב"ה עם מעשי בראשית שאם יקיימו את התורה מוטב, ושם לילות כימים להנות בתורה ולקיים מצותיה, ולא עלה עליו עול מורא של בשר ודם, ולבו היה כלב הארי בגבורתה של תורה, להגביר חיילים להעמיד הדת על תלה, מבלי שום מגור ופחד, ואוי לנו על שכרנו אשר חשברנו כי יוכל להיות שנתפס בחטאתנו קודם זמנו, כי היה אך בשנות הששים לימי חייו, ומשמת ד' מאיר בטלו מושלי משלים, כי כמעט שאין על ארץ משלה, ואין מי שישוה לו שיתאחרו באדם אחד כל המעלות המנויות, ואין לנו תמורתו ואין לנו חליפתו, כי ר' מאיר כדורו לא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו, דעת עליון ודעת אלחי אבינו.

ובפרט שאכדנוהו בזמן הזה, אשר התורה משתבחת מעמנו במדינת רוסיא כמעט לגמרי ורגל תנוקת כלתה מן החרדים והישיבות ובטל התורה מפי התנוקת של בית רבן, ומלכות חרשעה שם נהפכה למינוח, ומציבים למשפט אם האב מלמד את בנו תורה, וכמה ראשי ישיבות ותלמידיהם נאסרו במאסר על עסקם בתורה, וכדור יתום כוח לא נוכל להתנחם במאמרם וזכרונם לברכה אין תלמיד חכם מת עד שנולד תלמיד חכם אחר במקומו, כי זה נאמר בדורות שהיה לימוד התורה מצויה אצל ישראל, וכל הישיבות היו מלאות מתלמידי חכמים, שישבו בחכורה וחרדו זה את זה בהלכה, לא בן עתה שחכם הארצות גבר בעולם, ובתי התלמוד תורות נתרקנו מתלמידים, ותקותנו על חזר העתיד תשאר מעל, ואברהם זה היא אברהם שאינה חוזרת לנו, וחבל לנו על דאכרין ולא משתבחין.

דהספדא

הגרון כבוד

מילי

על מענתם אורות ר' עקיבא, חלקם בחיים, שיסלק לו חלקו ממח שיפרע מהחיים.

בן אצלנו בשעה שיודעים אנחנו שהנפטר נלקח מאתנו קודם זמנו, והיה לו עוד לחיות על פני הארץ ולעשות עוד מעשים טובים, בדרך אשר עשה עדיין, ועל המענה הזאת ישיב לו ר' שחלקו בחיים, היינו שחלקו נמצא אצלנו, וחייבים אנחנו לו לעשות עבורו מה שכבחנו לעשות, וכמה נובל לסלק לו, כמה שנתעורר בעת כשעת ההספד, ולהפוך לכבנו אל אלהינו לעשות טוב וחסד.

ועוד עלינו להזכיר בהספדא רהאי רב וגאון ר' מאיר, את המסופר לנו בדברי חכמנו מכוריה רביתו דרבי מאיר שחיתת נמרה תלת מאה שמעתתיה כיומא דסיתוא מתלת מאה רבוותא, וכן בכמה מקומות שעסקה בתורה ופלפלה עם הרכנו, כמו בן הרכנית של הנפטר תכרל לחיים, אשר היא מלומדת גדולה ובקיאא בחרבה נמרא ויודעת לפלפל עם תלמידי חכמים בהלכה, ודכריה נשאים על כל פה ולשון של הלומדים, ויד ושם לח על פני חוצות בין היושבים בחצרות בית ר', ואשה יראת ר' היא תתהלל.

ובזכות אשר התעוררנו לעשות טוב בעת ההספד רחמי קאים, יחיה לנו למליץ טוב, להמליץ טוב על כלל ישראל, ושירום קרן התורה בכל קצוי ארץ, ותמלא הארץ רעח את ר' עד אשר נזכר שריים מישיני עפר יקיצו ולראות בנחמת ציון וירושלים אמן.

ובגמרא ברכות כהרואה אמרו מלאכי חשרת לפני חכב"ה זו תורה וזו שכרה, בשעה שהוציאו את ר' עקיבא לחריגתו, ואמר לחם חכב"ה חלקם בחיים, והכוונה כוח כפי אשר נוחגים חסודרים חסונים עם הגדולים, שהקונים חרכים משלמים בער הסחורה לא בכסף מזומן, כי אם בשמרי חוב הנקרא נאומס, ובשמתקבצים אצלם הרכה שמרי חוב, חולכים לבית חילוף השמרות גדול שקוראין באנס, ויקבלו בער השמרות כסף מזומן, ובהגיע זמן פרעון השמרות, מתחיל הבית הבאנס חגול לרחוק את הסוחר, שישלם בער השמרות, וכאשר יאמר מנין לי כסף בסך גדול כוח לשלם את נשיך, משיבים לו הלא חלקך בכסף יש לך אצל הקונים, ועליך לתבוע מהם חמגיע לך, שיסלקו גם המה לך, ויהיה לך כמה לשלם חמגיע ממך.

בן בשעה שרואה חכב"ה שכל העם ילזו אצל הצדיק, לומדים תורתו ואינם חולכים בדרכיו אשר תורה אותם, ונשארים חייבים לר' חובות רבים ועצומים, ומח עושה ר' לוקח הצדיק מעל ראשם, ומסלקתו קודם זמנו, וכאשר הצדיק מתרעם על ר' מדוע לקחתני קודם זמני, הלא יכולתי לסגל לי עוד תורה ומצות, במשך זמן שני חיי, משיב לו חכב"ה חלקך בחיים, חיינו חלק שלך בתורה ומצות, נמצא אצל החיים בעולם, וישחרו ממצותיהם לך, ויחיה לך חלק כמעשיהם חסובים, וזה שהשיב ר' להמלאכים על

הספד על הרב ר' משה יוסף בוכבינדער ז"ל

שנפטר פתאום בעת דרשתו ש"ק שמות תרפ"ד, בביהכ" בני יצחק

איש קודם מותו, וזהו החודעה שצריך להכין עצמו לפנות את הנשמה מן הגוף, ומדוע כאן בנפטר חזק לא חודיעוהו מקודם, ורק לפתע פתאום נרשחו את נשמתו, מבלי חודיע אותו מקודם.

אך נובל לתרץ דרכי ר' ולהגיד כי ישר ר' צורי ולא עוולתה בו, כי זיל כתר מעמא, מדוע צריך להודיע לשוכר בית מקודם, בכדי שירע לחכין לו בית אחר לשכון בו, ואם כפתע יהרפנו לגרש אותו מכיתו מרם יכין לו מקום אחר, או יחיה נע ונד מבלי

לכאורא רבותי, יש לשאול קושיא גדולה על חכב"ה, אשר בידו נפש כל חי, והוא

המחיה אותם וממיתם, הלא נפסק חרין כגמ' ובחושן משפט שי"ב, המשביר בית לחכירו איננו יכול להוציאו משם עד שיודיעוהו שלשים יום מקודם, ואיתא בזהר שלכן שלשים יום מקודם מכריזין עליו ברקיע שימות, ואם בן כיון שהפקיר ר' את הגוף שתשכון הנשמה בו לאיזת זמן, עליו להודיע לאיש כי בא עת פקורתו, כאשר אנו רואים באמת שיחלה איש

שצדיק הוא בכל דרכיו, או אם הוא מת פתאום, זה הוא מיתת נשיקה, כי לא צריך היה להוריעו מקורם, שהגיע זמנו ליפטר מן העולם.

ובפרט הנפטר הזה שמלבד שחיה רב גדול ותלמיד הבם מופלא, ובקי מהולל מאד,

יצתה נשמתו במחרה, בזה הרגע שחיה עובר עבורתו הקרובה, על הבימה בבית ר', להשיב תשובה ברורה על דרשת נער בר מצוה, שאמר בשם מלמדו, באשר שאין כאפשרי לנער אמצעריקאני להניח תפילין ככל יום, ולכן אין מן החיוב להניח תפילין כפה ככל יום, ורק בארץ ישראל היה המצוה הזאת של הנחת תפילין, והוא עלה הבמטה להוכיח אולתו על פניו, ולדרוש כי מצות תפילין, אקראתא דגכרא מוטל,

ואינה מן המצות התלויות כארץ, ומחויב כל איש ישראל ככל יום להניח תפילין, וכחחרגשו יצתה נשמתו במחרה, ופרחה לשמי עליון, בוודאי נוכל לאמר עליו כי מת מיתת נשיקה, ועלינו להתעורר בבכי רב על האי שופרא שנלקח ממנו ברמי ימיו כלא עתה, ונוכל להמליץ עליו מאמרם ז"ל מפני מה מת יוסף קודם לאחיו, מפני שהתנהג עצמו ברבנות, כי אם לא היה עושה המוטל עליו, בתור רב בישראל, למלאות חובתו לערת שומעיו, יוכל להיות כי היה עור חי עמנו, עד מלאות שנותיו שבעים שנה, אך נשמתו יצאה ברברו, והתנהג עצמו ברבנות האמתית, ולכן כל הקהל צריכין להתעורר על פטירתו, בבכי רבה ועצומה, ולבקש סליחה מאתו, ושיחיה מליץ טוב, שיבולע המות לנצה אמן.

מבלי מצוא מקום להניח עליו את ראשו, אך אם כבר הכין לו בית ומשכן אחר, או אין מקום להחזיקה, כי תיכף יוכל להעתיק משכנו להבית אשר כבר הכין עבורו.

ואם כן בכל המתים מוריעים להם מקורם, להלות איזה ימים ושבועות, למען אשר בימי הליו יכין לרד פנמיו, להתוודות ולשוב אל ר' ולעשות צדקה ומשפט, לסגל לו הדרד, ולהכין במשפט כסאו לעולם הבא, אך כהנפטר הנרול הזה המונה לפנינו, אשר כבר הכין ביתו לפניו, כתורתו עבורתו וצדקותיו המרובים, וצדק לפניו יהלך, לא היה החיוב להוריע אותו מקורם, וצדיק ר' בכל דרכיו וחסיד ככל מעשיו.

ולפי זה אם האדם מת פתאום, מראה לנו כי האדם היה כשר חסיד וצדיק, ובאמת לפי דברי חז"ל אשר אמרו מת פתאום זו היא מיתת הטובה, נבין כי לא טוב הוא לאדם במיתת כזו, ורק הדרד כל הארץ טוב לפניו להלות איזה ימים קודם המיתה.

אך הוא הדבר אשר פרשו לנו שם, לא שנו אלא שלא הגיע לגבורות, אבל הגיע לגבורות זו היא מיתת נשיקה, וכיארזו כזה חובא בספר ילקוט סופר, שנבורות מונה על שני דברים, אם על השנים שמגיע לשמונים שנה, כמו שכתוב ואם בגבורות שמונים שנה, ואם על צדקות, כמו שאמרו איזה גבור הכובש את יצרו, וזה גם כן נקרא גבורות, כי יש לו גבורות להתגבר על יצרו, וזאת הכוונה שאם הגיע לגבורות, שצדיק

הספר אשר נשאתי

על ידי עוז הרב הנאון ר' הילל הכהן המכונה דר. קליין ז"ל
אשר נפטר ביום ששי בניסן תרפ"ו ונשאתי עליו מספר מר ביום ל' לפטירתו.

רבותי! כהתיצבי לפניכם לשאת קינים והנה והי על הרב הנאון הזה, ולספר ולצייר לפניכם מעלותיו התרומיות, עלי להגיד לכם כי אוכל לאמר עליו הפסוק הכתוב בפרשתנו על הכהן הנרול מאחיו, ולבש הכהן מרו בר, ודרשו חז"ל (יומא דף כ"ג), מרו כמדתו, ופירש רש"י ז"ל למדת קומתו לא נגדרת ולא מסולקת, חיינו שלא יהיו ארוכים יותר מדאי

מדאי שלא יהיו בגדיו גדולים מנופו, ולא יהיו קצרים כמדתו, שיהיה גופו לפי מדותיו, ומדותיו לפי גופו, והכוונה לפי הרעיון, כי יש איש אשר מלכישין אותו במלבושי כבוד, ומטילים עליו עבורות גדולות לצרכי הפרט והכלל, ומתארים אותו בתוארים גדולים עד מאד, ושמו הנרול מרום ונשא הולך למרחוק, והמה ארוכים יותר מדאי, כי כחות נפשו וכשרון מעשיו

ועשו את כגרי אהרן לקדשו לכהנו לי, שעיקר לכישת הכגרים לא יהיה אך לתפארת, כי אם צריכים להיות לקדושה וכהונה לר' וכן היה אצל הנפטר שהוץ מהכבוד והתפארת שהיה ליופי היצוניות, היה משתמש בכגרי כהונתו לעבודת ר' לקדש את אחיו כגרי עמו, לכהן ולשרת לפני אלהיו.

בין שאר כגרי כהונה היה האפור אשר נשא חכהו עליו על שני כתפיו, וכחם שתי אכני שהם אשר היה מפותח עליהם שמות כני ישראל כתולדותם ודרשו בגמרא (סוטה ל"ו) מאי כתולדותם, בשמות שקרא להם אביהם ולא בשמות שקרא להם משה, ראובן ולא הראובני, שמעון ולא השמעוני, והכונה נובל לאמר, כי הראובני מתחיל כחא ונומר כיוור, והוא שם יח חמראה כי צריך האיש הישראלי להיות מוקף מכל צדדיו בשם אלהיו וכל הליכותיו, מעשיו ותנועותיו יהיו לשם שמים, וכמו שדרשו חכמנו (ב"ק נ') הקב"ה מרקק עם סביביו כחוט השערה, ודרשו בן מהפסוק וסביביו נשערה מאר, כי מכיון שהאיש צריך להיות מוכתר כתורה וצדקה כל סביביו, מדרקין עמו למאד, אבל ראובן הוא בלא שם י"ה מצדדיו, ואפילו האיש הפשוט האיני מרקק מאד במצותיו, נחשב לישראל נמור, ומשה רבנו, קראן בשם הראובני השמעוני וכן הלאה להראות כי אך אז נחשבו לפניו, אם מוקפים בשם אלהיהם מכל צדריהם, אבל יעקב אבינו קראם סתם בשם ראובן שמעון, להראות כי גם אם אינם עושים רצונו של מקום, ואינם מסובכים במצות ומעשים טובים, גם כן הם חשובים לפניו כי בניו המה, וכמו שיש כמה וכמה צדיקים אשר אהבת ישראל תקועה כלכם ב"ב, עד שמקריבים גם את אלה אשר מועתקים מעט מדרכי ר', ומשה רבינו אשר היה כוראי אוהב ישראל ואהב את כל אחד ואחד מישראל, והוא מדת הקב"ה שאפילו פושעי ישראל אהובים לפניו, הפץ שישראל יהיו מסובכים במצות ומעשים טובים.

והכהן גדול אשר עליו לישא את משא בני ישראל, ולעבור עבודת עמו בכל רכר ועניו, ולבקש מלפני אלהיו על צרכיו בקדש ובהול, וכמו שהיה תפילתו בשעה שנכנס לפני ולפנים ביום הכפורים, שבקש גם על הרברים נשמיים בער כל אחד מישראל, צריך היה להיות שוח לפניו כל אחד מכני ישראל, ואף אחד שלא היה מסובך בקדושה התפלל גם עליו ונשא גם אותו על כתפיו, לדאוג בעד מחסורו אשר יחסר לו, וזהו ונשא אהרן את שמותם לפני ר' לזכרון

מעשיו ומחות נפשו ונשמתו אינם סובלים תוארים כאלה וכזה מלבושיו גדולים וארוכים יותר ממהותו, ויש להיפך איש כזה שיש לו נשמה גדולה ומחשבות רמות ונשגבות, וכשרונות נעלות ומעשיו בכירים, אך מלבושיו אשר מלבישים אותו קצרים לפי גרלו, ושמו אינו נשמע בחיים ויושב בפנה נסתרה, והקהל הגדול אינם פונים אליו בשום רכר מצרכי הכלל והפרט, וכזה מלבושיו קצרים לפי גורל מהותו ונשמתו, וטוב ויפה הוא לאיש כללי המשמש בקדש, שמלבושיו יהיו לפי נשמתו, ומחותו יהיה לפי מלבושיו, וזהו שאמרה תורה לכהן העובר עבירה עמו ואלהיו, מרו כמרתו שיחיו כחות נפשו ומדותיו חטובות ראויים למלבושיו ותואריו יהיו אך לפי גרלו כמדותיו ועבודת עמו ותורתו.

וכן אני אומר על הנפטר הרב ר' הלל הכהן הגדול מאחיו, אשר הלבישוהו כגדים גדולים וארוכים, ותארוהו כתוארים גדולים, והטילו עליו ככר משא של העם, מעשים גדולים ובכירים ררשו ממנו, ושמו הלך למרחוק לתהלה ותפארת, ומהרבה פנות העולם פנו אליו כרברים וצרכים שונים, וכל הקהילות מאנשי אונגארן הבתירוהו לרב הכולל אצלם, וזיה נשיא הכולל למוסדות צדקה וחסד בעיר הקדש ירושלים, והלבושים האלה היו נאים ויפים לו, כי נשמתו אשר עלתה אל על, היתה גדולה כמחשבות רמות ונשאות, ומדותיו הנפשיות היו תרומות, והיה נהדר ונשגב בצדקותיו, ומהותו היה לפי מלבושיו, ולבושו לפי גורל נפשו ודוחו, ועליו שיד לאמר ולבש כהן מרו כר כדרשתם מרו כמרתו, והוא השתמש במלבושיו וכגדיו כיאות לאיש המעלה, וכמו שצותה התורה שתכלית לכישת כגרי כהונה הוא לשני דברים.

התורה אמרה ועשית כגרי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת, ואתה תרכר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו את כגרי אהרן לקדשו לכהנו לי, ומדוע בפלה התורה רכריה בעשיית הכגרים, אך הפסוק הראשון מרכר להמוני עם, שהם מביטים אך על היופי החצוני של כגרי איש, שיהיו יפים למראה מסחורה טובה ותפורים בטוב טעם, ולחם אמר הב' ועשית כגרי קדש לכבוד ולתפארת אשר זהו מה שהם מבקשים, שיהיה אך לכבוד ולתפארת לחנושאם, אך אנשים חכמים ונכונים המביטים על פנימיותו של כל רכר, והמבקשים בכל ענין את התכלית, להם צותה התורה ועשו

הכבוד פניהם לצד אחר נתחפד גם הארון לנפול ואחו בארון להפכו ולצדד אותו לצד שהכבוד חולכים, וזה היה הטא מצדו לחשוות הארון אל הכבוד, וחיה לו לעשות כהיפך לישד הכבוד ולהשוות אותם לצד שהארון עומד, ולא להטות הארון אל הכבוד, והכוונה שכל האוחז בארון האלהים אינו רשאי להטות עצמו לצד נסי הרוח, כי אם אדרכא להטות אותם ולהעלותם למדרגה רמה לצד הארון.

וכה התנחנ בעצמו שבכל מקום אשר חופיע, השתדל לפעול על קטני המוח לזכר את דעתם ושכלם ולרומם למעלה רמה ונשנכה ולפחת בקרבם רוח של קדושה וטהרה שיעמדו כמעלה עליונה, שיבינו מה ד' שואל מאתם, ולפקח את עינם על יהדות טהורה ואמיתית, ועמד בכל עת על המשמר ללחום נגד חרזות חורות המנשכות בכרם בית ישראל, ועמד כפרץ נגד המתקנים בדת ישראל, וכאן אמרתי הרבה דברי התעוררות לעורר את השומעים לכבי ומספר על האברה הנדולה, שנאמר מאתנו רב גדול וצדיק אמיתי, שלא נוכל למצוא תמורתו, כי כאמת נוכל לאמר על הנפטר הזה דברי אדוננו דוד כהספרו על אכנר (שמואל ב' ג') ויאמר המלך אל עבדיו הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל.

כי יש שני מדות באנשים, יש אחד שיש לו כל המעלות לאיש גדול מרכבה, חכם עתיק ומלומד גדול יש לו דעות רמות ונשנכות, אך אין כבחו להיות מצוח ומנחין, וכח ממשלה אין לו להשתדל על כל, ויש להיפך איש שאין לו כל המעלות של חכם ומלומד, ואין לו חכמה וכינה, ורק רוח המושל יעלה עליו, וכדוחו וכחו הכביר ימשול ממשלה בלתי מונבלת, ויש איש מצוין שיש לו שתי המדות ביחד, גדול כחכמה וכביר רוח, ואיש כוח היה אכנר שהיה שר וגדול, שהיה גדול כחכמה וכמדות, וגם היה שר צבא למשול בכביר רוחו כי עז, ולכן אמר דוד הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום בישראל, שיש לו שתי המעלות.

וכן אני אומר לכם שומעי הנכבדים על הנפטר אשר לפנינו, הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום בישראל, כי היה אצלו שתי המדרגות גם יחד, שהיה גדול כתורה וכחכמה להשיב לכל שואל בכל דבר וענין אשר שאלו מאתו, בכל מקצעות התורה והחכמה, וגם שר נכבד שהיה יודע להנחיל נשיאותו בדמה, ולהיות נגיד ומצוח לקהילות ומנחיניהם, וברוחו

לזכרון, שיוכר ד' אותם למלא כל משאלותם, אך אולי יעלה על מחשבתו לקרב רק את אלה שומרי תורה ומצות, ולישא משאם עליו, ולרחק את אלה מבני ישראל המרוחקים קצת מדרך התורה, ולא עליהם תהיה בקשתו בשעת עבודתו, צוה ד' ששמות בני ישראל המפותחים על, אכני האפור יחיו כתולדותם, וכא דרשתם ו"ל שיהיו חקוקים בשמות אשר קרא להם אביהם ולא בשמות אשר קרא להם משה, היינו אף את אלה אשר אינם מסובכים בשם י"ח מלפניהם ומאחריהם, ואינם מצוינים במצות ד' גם את אלה ישא הכהן את עולם, ויתענין בענינם, ולמלא את מחסורם על ידי תפילתו, וליתן את מחשבתו כמאמצי כחותיו להטיב עמם.

ודבר זה נוכל לאמר על הנפטר אשר אנחנו מתעסקים בהספרו, שחיה כהן לאל עליון עובר עבודת הקדש עבור עמו, שחיה שוח לפניו כל איש ישראל בשעה שחיו נצרכים לו, ותמיד התענין בכל צרכי איש ואיש, ונתן נפשו על כל אחד מישראל למלא מחסוריו ולעשות לו טובה בצרכיו הרוחניים וחנשמיים, ובמקום גדולתו שם מצאת ענותנותו, להתחבר עם כל אחד ולהתענין בעניניו, וכמו כהתנא הלל שחתענין גם עם זה שכא לפניו וקרא מי כאן הלל מי כאן הלל (שבת ל"א) ולא הקניטהו כזה, ובענותנותו הכנים כמה תחת כנפי חשיניה, כן כהרס הנפטר ד' הלל הכהן, אף שחיה כהן וכחנא קפדנא נינהו, לא בעם אף על אלה אשר הפצו להקניטתו, וקבל אותם כירידות והקריב אותם לחוקם ולאמצם לטוב להם כוח וכבא, ותמיד היה מיצר ודואג על שפלות התורה, והשתדל להרים קרן היתרות וכבוד עם ישראל ורכניו, ותחת אשר דכים משפילים עצמם אל העם וההמון חנם, כאמרם כדי שיבינו אותם העם, וסמוכים על הכתוב כמשה וירד משה מן ההר אל העם, השתדל הוא להעלות את העם אליו, להעמידו על רום גובה דעת את ד' והכנת מצותיו.

וכמו שאמר לי פעם אחת בעצמו על ררך צחות, כמה שכתוב (שמואל ב' ו') ויתר אף ד' בעוזה ויכהו שם על השל, ואינו מוכן איד המית ד' אותו חלא בשננה עשה זאת כמה שאחו בארון, וברכתיב על השל ולא מצינו בשום מקום שיתחייב אדם מיתח על חשונג, ואמר כדרך צחות כי כאמת הטא עוזה הטאה גדולה, כי כתיב וישלח עוזה אל ארון האלהים ויאחו בו כי שמטו הכבוד, וכיון שחפכו הכבוד

להתנפל על שאול בקרוב היה לו שהות ליחונתו
לברוח מכיון שהיה עומד מרחוק, אך מכח מסירתו
לאביו ואחבתו אליו לא הניחו כעת צרתו וכא אליו
להצילו, ונפל שרור כי לא היה חרב בידו ללהום
מקרוב והפקיר נפשו עבור אביו, וכמו כן היתה יכולת
הרכנית הזאת לסמוך על הרופאים, ולעמוד מרחוק
מיראה אולי תרבע המחלה עליו, אך מגורל מסירתה
לבעלה אחובה מסרה נפשה עליו ועמדה אצל מיטתו
בכל העת, ונפלה גם היא עמו, ולכן אני קורא
גם עליהם הנאהבים והנעימים כהיהם וכמותם
לא נפרדו, כי גם אימת חמות לא הפחירה מלהפחד
מאת בעלה הגדול וכשם שהכהן הגדול הזה היה
עומד ומשמש למטה, כך יהיה עומד ומשמש למעלה
לעבור עבודתו למעלה, לחיות מליץ יושר בער בניו
ומשפחתו, ובער כל ישראל הנתונים בצרה ומצוקה,
שיקוים בנו הפסוק הכתוב כנאולה המקווה כלע
חמות לנצח, ומחא ד' רמעה מעל כל פנים אמן.

וכרוחו הכביר של אמונתו הכריח אותם לשמוע
בקולו, וללכת כדרך התורה אשר התנה לפניהם.
והכאכ הוא יותר גדול כי תיבה אחר פטירתו,
נפטרה גם זונתו הרכנית חיקרה וטובת
הלב נכרתו של הרב הצדיק הנודע ר' שמשון רפאל
הירש, כל"ו שעות אחרי פטירתו נפטרה גם היא
ללוותו לבית מועד לכל חי, ומחמת מסירתה אליו
כלב ונפש לא משה ממטתו וחלתה גם היא במחלתו
ומתה, ועליהם נוכל לעורר קינת רוד על שאול
ויחונתו בנו, (שמואל ב' א') הנאהבים והנעימים
כהיהם וכמותם לא נפרדו, כי שם היה יכול יהונתן
לברוח משרה המערכה ולהניח את אביו שאול
בעצמו ללהום עם הפלישתים, כי כלי זיינו של
יהונתן היה הקשת, וכלי זיינו של שאול היה החרב,
וכמו שאמר רוד שם, קשת יהונתן לא נשוג אחור
וחרב שאול לא תשוב ריקם, וכשעה שכאו הפלישתים
להתנפל

להזכרת נשמות שמיני עצרת תרפ"ה

א

כזהירותה, ומרותיו הם בצמד נקי, ונושא הוא עליו
כלי מלא שמן על ראשו, ועליו ליוהר מאד בדרכי
חיו ולשמור צערו על כל שעל ושעל, שלא יבשל
ח"ו בדרכו לכלכל ולטנף נפשו רוחו ונשמתו, וזהו
שאמר בכל עת יהיו כנרד לנבים, ושמן על ראשך
לא יחסר.

ואם יורמן לאיש שלא נזהר חרבה, וכרד היטבו
נשפך מחשמן על כנריו ונתלכלכו מעט או
הרכה, אז עליו לילך למקום נקיון של כנרים, והאיש
המנקה מחפש עצות ותחבולות, איד לחוציא הכלוך
מחכר הלכו, ולהחזירחו למראתו הראשון, שיחיה
נקי ולכן ככראשונה, וכתחבולות של מיני כורית
שונים, ובעמל רב של שפשוף וליכון, יש שיעלה
כירו להעלות ארובה להכנה, ולהסיר ממנו כל מיני
לכלוך.

כן גם אם יקרה לאיש, שנבשל כרד חילוכו רד
של חיו הארובים, ולמי לא יקרה כזאת, כאשר
ארם אין צדיק בארץ, אשר יעשה טוב ולא יחטא,
ובהכשלו נרבע בו רכב של חטא עון ואשמה, מכל
אשר יעשה האדם לרעהו לרע לו, חטא לר', עון
לעמו ולארצו, ונקח לא ינקח כי אם כחיפוש איזה
עצות, וכתחבולות תעשה לך מלחמת יצוד תרע,
ותרבה

שלמה המלך אומר כחכמתו בספרו קהלת, בכל
עת יהיו כנרד לנבים, ושמן על ראשך לא
יחסר, וכיאר כזה העוללות אפרים בספרו, כי אם
יהיה על איש כנר חשוב, ונושא שמן על ראשו,
צריך ליוהר שלא ישפך אף מעט שמן על כנריו
לכלכלם ולטנפם, כי רכב משמן על כנר קשה מאד
לנקות, אף אם הכנר הוא מצבע שחור או ירוק, ומה
גם אם הכלי של שמן הוא מלא על כל גדותיו,
ובכנרד מעט אם לא יוהר כחלוכו, ינטף מחשמן על
הכנר, כוראי צריך ליוהר כחילוכו, שלא יטנף הכנר
מלהתלכלך בשמן, ואם הכנר הוא מצבע לבן, אשר
אז אי אפשר כמעט לחוציא הכלוך וחרב ממנו,
הרכר כרד כי צריך ליוהר חרבה, שלא ישפך מחכלי
של שמן על הכנר הלכו אף אם הכלי איננו מלא,
ומי ירכר עור אם יש שתי חריעותות, חיונו שחכר
הוא לבן, והכלי של שמן הוא מלא על כל גדותיו,
אז נעלה הוא מכל ספק, שהאיש הנושא הכנר, צריך
שמירה מעולה כחילוכו לשמור צערו על כל שעל,
שלא ישפך מחשמן על הכנר, לצעות אותו כרוב
כה חילוכו.

כן מזהיר שלמה כחכמתו, את האדם, שיצייר
כרמיונו כי נשמתו הוא ככנר לבן מצטיין
כזהירותה

ואם יש ככה מדת הצדקה לרומם כל הנוי כולו. כווראי יש כבחה לרומם איש פרטי, כי כמדת הצדקה והחסד אשר הוא עושה, מראה כי הוא חלק מהכלל ושייך הוא לעולם ומלאו, וממילא יסוד הוא מלעשות רע, ויוהר עצמו מלהתלכלך בחטא אשר יזיק כזה להכלל כלו.

ונוכל לכוון כזה דברי החכם, "וצדקה תציל ממות" שאם יתכונן האדם לעשות צדקה, תצילהו ממחשבות מות, כי אם שתי העצות הם כשורה, להועיל לאדם לעלות למדרגה נשנכה, ולחתמה ולחזק מכל חטא ואשמה, יותר טוב לפניו, לאחוז בעצת הצדקה מעצת המות, כי זכרון יום המות, אף שהוא עצם טובה ונכונה, ככל זאת לא טוב הוא לאדם להעלות זכרון כזה על מחשבתו, אשר היא ממדת חייו, בעת אשר עשיית צדקה וחסד ממתקת חייו כנעימים, ולכן אמר וצדקה חיינו עשיית צדקה, תציל ממות, חיינו תצילהו מזכרון יום המות.

דבותי הנכבדים! התאספתם היום להזכיר נשמות אבותיכם וקרוביכם חיקרים, וזכרון נשמותיהם יזכיר לכם כווראי יום המות, אשר חולך האדם לבית עולמו, וזכרון כזה ייטיב לא אך לנשמותיהם של חמיתים, אך גם יצמח טובה גם לכם, כאשר זכרון זה ינקה ויטהר אתכם, להוציא כל שמץ טומאה מנשמותיכם.

אבל רעו לכם כי יש עצם אחרת גם כן לפניכם, והוא להתעורר לעשות עתה צדקה וחסד לטובת הנשמות שחזרתם חיו, ולטובת עצמכם גם כן, כי צדקתכם תעמוד לעד, וזכות הצדקה תוכו לנאולח וישועה ככ"א.

(*) ובוה נבין במליצת חז"ל תיבת נצחו הראשון אשר אין מוכן לכאורה, במת שאמר לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע, נצחו מוטב, במת מוטב הלא לא אמר שום עצת.

ותרכה לך כורית לנקות עצמך, מחטאים עונות ופשעים, אשר רכזו כך, מכלי דעת ומכלי הכחנה בין רע לטוב, אם תחפוש תמצא את הרפואות והסגולות הרבות מפורזות כה וכה בתלמוד וכמדרשים של חכמנו זכרם לברכה, רפואות כאלה אשר כווראי יעלו ארוכה לך, לטהר אותך מכל שמץ רע, ולנקות את נשמתך מכל לכלוך, ולחזקו למצבו אשר נולד בו, לעשותו כבו שנה שלא טעם טעם חטא.

והרפואה היותר טובה, והעצה היותר בטוחה, היא עצת חז"ל להזכיר יום המיתה, כמאמרם ו"ל ככרבות, לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע", זאת היא העצה הראשונה לחרניו את היצר הרע, ולחרריכחו מנוחה במלחמת תנופה וכוונה, להעלות ככל פעם על מחשבתו, בפעולות ממשיות, כי האדם אינו חי אך כעבור עצמו ורק הוא חלק מהכלל, וכל מה שהוא עושה, יש לעולם הכללי חלק בו, ואם יחפץ לעשות דבר רע, יתכונן אם לא יזיק כזה לעולם הכללי, וכאמת כל דבר רע שעושה האדם, מוסיף הוא כזה להאנושית ככלל, וזהו שכונו כמאמרם, "לעולם", חיינו שאם יתכונן האדם שהוא שייך לעולם, והוא אך חלק מהכלל כולו, אז ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע, אם נצחו מוטב (*) ואם לאו יקרא קריאת שמע, או יעסוק בתורה, ואם בכל זה לא ינוצח היצר הרע, אז יש תקנה והעצה האחרונה, אשר כווראי יועיל לו, והוא שיוזכר לו יום המיתה, וזכרון יום המיתה יתרחק ממנו היצר הרע, וכל מחשבות לבו לרע, יתהפכו לטוב לעשות אך טוב וחסד.

ובאמת יש עור תקנה לאדם להתהפך לטוב, ללכנחו ולטהרהו מכל שמץ רופי, והוא להתעסק בצדקה ובחסד, ואז תתרום נפשו ונשמתו למעלה למשכיל, וכמאמר הנביא צדקה תרומם נוי, ואם

להזכרת נשמות בשמיני עצרת

ב

שלש

ושלש שמות האחרים על מעשה בני אדם, אשר עושים בזמנים האלו, חג האביב הוא אשר בו מתחילים התבואה והפירות לצמוח ולגדל ולהוציא ציץ, וחג הכבדים הוא העת אשר בו מתכבדים התבואה ומתבשלים, והעת אשר בו מאספים התבואה והפירות

רגלים שלנו, הנקראים כשמותם חג הפסח, חג השבועות, חג הסוכות, יש להם עור שמות אחרות שנקראים בהם, חג האביב, חג הכבדים וחג האסיף, חשמות הראשונים נקראים על מעשה ר' ומצותיו שנעשו ונצטוו בשלשה זמנים האלו, ושלש

והפירות הכיחה לאכלם וליחנות מהם. נקרא חג האסיף.

ולכן אומרים כהג הסוכות זמן שמחתנו. כי הוא הזמן אשר בו שמה כל איש באספו את כל פירותיו מן השרה אל הבית, ואז היא שמחתו שלימה, כי בתחילה כימי האכיל אף ששמה בראותו פירותיו מצמיחים, אין שמחתו שלימה, מיראתו וראתו אולי לא ירדו נשמים במדה מספקת, ולא יגרלו הפירות כטוב, או לא יגרלו מסכות אחרות מרובי נשמים וכדומה, ואף בשיניע זמן הכיבוד וכבר צמחו וגרלו ויש לו שמחה מזה, אך יש לו עוד צער וראנה, אולי יבואו רוחות רעות, ויקים וזועות, סערה וכדור ושאר הרפתקאות אשר יבו את הפירות הרם, ויזיקו להאילנות והתבואות, וכל יניעו בכל השנה תהיה לבהלת, כי יקום בו קללת החוכמה, שרד תורע ולא תאכל ממנה, ואימתי תהיה השמחה האמיתית, בשיניע זמן האסיף, והוא מאסף את פירותיו יניעו ועמלו חביתה, אז הוא שמה שמחה שלימה.

וכמו כן כחיי האדם יש שלשת זמנים האלו, ימי האכיל, ימי הכבודים, וימי האסיף, ימי האכיל כמה ימי הילדות והשהדות, אשר בהם מתחיל לצמוח ולגרל מהזרעים אשר זרעו בו אביו ואמו ורבותיו, זרע אמונת ר', אהבת תורתו, ודרך ישרה להתהלך בה עם אנשים, וימי העמידה באמצע שנותיו, אשר פירותיו כבר נתכבדו ונתגרלו, ובא כבר בין ידאי ר' ואנשים, ונקראים ימי הכבודים, וחג האסיף כמה ימי חזקנה, אשר מתעתד הוא לצאת מזה העולם, ולאסוף פירותיו כמה מעשיו הטובים וצדקותיו להביאם אותם הביתה, זה בית מועד לכל חי, לעולם שכולו טוב וארוך, ושם יחנה מהם וישבע מטובם.

ימי

ימי הילדות והנעדות של האדם כימי אכילו, אף ששמחים בו אביו ואמו, מילד יולד לחם, בן ניתן למו, אך שמחתם מחולת בראנה וצער, שמא לא יוגרל הילד, מן תרסק בו מחלות שונות לקצר ימיו, ובכל דבר וענין מבקשים אבותיו שיזכו לגרלו, ושיאריך ימים ושנים, וגם אחרי בן כהניעו לימי הבהדות, מלאים אבותיו ראנה על זה, וכמו שרואים אנהנו כזו השעה של הזכרת נשמות, אשר הרבה מהאבות מזכירים נשמות של בניהם ובנותיהם, אשר נקטפו כאכיל ימיהם, ולא זכו להוביל אותם להופתם, ואך בשיניע האדם לעת זקנתו הם ימי האסיף שמאסף ומקבץ את כל מעשיו אשר עשה כימי חלרו, ועושה חשבון אם מלא הובתו בעולמו, או הוא זמן שמחה לו, וקוצר ברנה מה שורע ברמעה, כי לוקח אתו את כל צדקותיו אל הקבר, ובמאמר התנא במשנה פאה, אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, והקרן קיימת לעולם חבא, וגם לאחר מותו ישמה במעשיו, כמו שאנו רואים בעת, אשר נשמות אבותינו באו לפה, ורואים בניהם ובנותיהם באים לבית ר' להזכיר נשמותיהם, וזה נחת רוח הוא לחם.

ואנהנו בעמדנו בעת כבית תפילתנו לשמה את נשמות חורינו, עלינו לדאוג אם אנהנו גם כן נזכה לזמן אסיפתנו כמה ימי זקנתנו, ולבקש מר' את התפילה היקרה, אל תשליכנו לימי זקנה ושנעשה מעשים טובים, למען שיחיה לנו מה לאסוף בשנגיע לימי זקנתנו, וגם למעת כלב בנינו אהבה לר' ולתורתו, ולחנך אותם על כרכי היהדות, שבהניע הזמן שנחיה מוכרחים לעקור את דירתנו לעולם שכולו ארוך, ונשמחנו תבואנה לעולם הזה להזכר כימי חננו, יתאספו גם בנינו בהצדות בית ר' להזכיר אותם, וגם עלינו לבקש מאת הנשמות הקרושות שיחיו מליצים טובים עלינו, שנשיג ישועה ונאולח לראות בנחמת ציון וירושלים אמן.

לשמיני עצרת קודם הזכרת נשמות

ג

של הארכעה מינים, האתרוג, הלולב, ההרסים והערבות, ובשעה שקניתם אותם רקרקתם שיחיו מהורדים יפים וטובים, ובכל משך שבעת ימי החג הייתם נוהדים בהם להחזיקם בנקיות רב, במסום מוצנע ומכוסה, ואיפוא הם היום? הם מושלכים חיום

בירושלמי הובא בספר ילקוט אליעזר, לולב היבש פסול, שנאמר לא המתים יהללו יה, ולא כל יורדי רומה, ולבאורא נפלא ראיית הפסוק להרין של לולב היבש, ואיזה שייכות זו לזו. **רבתי** היקרים, אתמול נמרנו את המצוה היקרה של

אנחנו כחזכירנו הנשמות של המתים, מאלה אשר היו אהובים וידידים לנו, כמו נשמות אבותנו, בנינו אחינו ואחיותנו, מראים כוח את הכבוד אשר אנחנו מרגישים לזכרם, והננו נודדים צדקה להזכרת נשמתם, ואל תדמו כי הצדקה היא אך עבורם, ואין אנחנו נהנים ממנה, טעות הוא בירכם לחשוב כן, כי כאמת הצדקה היא גם עבורנו, שיש בזכותה להאריך חיים, על הארמה אשר אנחנו עליה.

כי כעל הכית אחר שאלני, מדוע בוכים בשמיני עצרת בכקשת תפילת מוסף, הלא כבר נגמר הדין ביום הכפורים ונחתם בשעת נעילה, וביום אתמול בחושענא רבא כבר נמסרו הפתקאות כפי חזונו, ומעתה אין שום תקנה לאיש אשר כבר נגמר ונחתם למות, ומחו הפועל יוצא מכבייתו, אם לא יועילו לו מאומה, ואם נגמר ונחתם לחיים, אז כודאי אין צורך לו לככות, אדרבא היה לו לשמות, וחשבתי לו שבאמת גם אם נחתם האדם למות ח"ו, יש עוד עצת אחת לחנצל מהמות, והיא מצות הצדקה, ובמ"ש וצדקה תציל ממות, ולכן בוכים אנחנו ומגדלים צדקה בחושענא רבא, כדי לקרוע נזר הדין מעלינו אף לאחר שנחתם ונגמר להוציאו לפעלות, ובעת חזרת נשמות כאשר מגדלים צדקה הוא טוב לא אך לנשמות המתים, כי עוד יותר טוב הוא לחצלת חיים מנזירות רעות, וזכות הנשמות חקדושות, וזכות הצדקה יעמוד לנו להזכר ולהפטר לנאולת ישיועת, ולזמן התחיה, אשר יקיצו וירננו שובני עפר, בזמן ביאת הגואל צדק במהרה כימינו אמן.

והנה

להזכרת נשמות בשמיני עצרת

ד

ידע קונוה וחמוד אכוס בעליו, ואפילו הבלב מכיר את אדוניו עת יפנשהו, מכבוד לפניו מלקס ומתחבד להנאתו.

אך האהבה ההכרה וחיחס היא רק בשתם לפניכם, הם מרגישים, אבל בשיתרחקו מהם רחוק מקום או רחוק זמן, גוח האהבה ותעוה ההכרה, ויקרה באלה בשתתגדל הכת קמה כאמה חפרה ונונתת אותה, והתרנגולת מכה בראשי אפרוחיה בשיגדלו, זאת אומרת כי אחבתם היא רק זמנית, כפי אשר נצרך לקיום המין.

לא

היום ארצה או שרופים כאש, ואך גופם נזרק וגוייתם נשלכת, אבל נשמתם חיינו המצות קיימת ונמצאת בגנוי מרומים, והאיש הירא את ד' לא השליך גם גופם ארצה כזיוון, רק הצניע אותם לעשות בהם מצות אחרת, הדרם לחריה בו בעת ההכדלה על היין כמוצאי שבתות, והערכה לשרוף בה חמץ בערב פסח, והאתרוג לסגנו ולכבד עליו, וחלול מצניע לשנה הבאה, לחשתמש בו למצותו בשעת הדחק שכשר גם היבש, ונוהג בהם כבוד מפני שתשמישי מצוה הם.

בן הוא האדם, בעת חיים חייתו מביטים אנחנו על יפיותו החיצונית, ומחזיקים אותו בכבוד רב, ומיפים ומפארים אותו, ואת מעשיו הטובים והמהוללים, וכאשר מת גופו מושלך ארצה ונקבר בקבר, ונשמתו תעלה לשמי מרומים, וגם בגופו אינם נוחנים בו מנהג זיוון, וכדברי חתנא באבות, כל המכבד את התורה, גופו מכובד על חבריו, כי אם נשמתו קדושה ואצולה מבסא הכבוד, אז גם גופו הוא תשמישי קדושה וחייבים בכבודו.

אך אינו דומה מעלת גופו למעלת נשמתו לאחר מותו, כי נשמתו היא בחיים חייתו בעולם התחיה, וגופו נאכד ובטל מן העולם, ועל גופו נאמר לא המתים יהללו ית, ולא כל יורדי דומה, וזחו הביאור בירושלמי הנזכר, לולב היבש פסול, ואל תחשוב שמכיון שפסול הוא, רשאי אתה לנהוג בו מנהג זיוון, ועל זה מביא הפסוק, לא המתים יהללו ית, ופטורים הם מעבודת ד', ובכל זה צריך אתה לנהוג בהם מנהג כבוד.

ומותר האדם מן הכהמה אין, מותר כלומר יתרון האדם מן הכהמה, אנחנו חשים ומרגישים כח, אין" היינו כהעדר, והסכרת חרברים הוא, הנח ידוע שגם בבעלי חיים נמצא אהבה ונענועים לילדיהם, הברה למיטיביהם, אם היא טבעית, אינסטיקטית" או היא שכלית, זו היא שאלה שנתחבמו עליה החוקרים הטבעיים, ולא על זו אנו דנין, אבל איך שחוא אנחנו רואים, שהפרח מתגעגעת על ולדה ומשפרת אותו בניחו מרחמה, התרנגולת מכניסה תחת כנפיה את אפרוחיה, שור ידע

נשמות

הגרון

כבוד

להזכרת

ומים רבים לא יובלו לבנותה ולהפריד בין חרבים. ודק המות יפריד ביניהם, וזהו שנאמר ומותר האדם מן הכחמח "אין", כי החפוש והיתרון מן האדם על הכחמה אנו רואין בהאין והאפס. כחממה אם חנאהב אינו לפניה, אז האהבה אינה שוח כלום, לא כן הוא האדם, לפניו אין הפרש וחילוק אם חנאהב לפניו או לא, אדרבא אם נתרחק ממנו תתוסף האהבה ויתרכו חגעגועים, תחת בעת אשר חנאהב לפניו, לבו גם כן, והאהבה תקטן עד מאד.

ואתם ארונני כחתאספתכם היום לחלק הכבוד לאבותיכם ולחזכיר נשמתם הצרורה בצרור החיים, מראים אתם כזה, כי שכלכם כזה, ואהבתכם להם תשאר בלכם עד עת קץ הימין, אשר בזכותם נוכח בולנו לעת קץ ולביאת משיחנו אמן.

לא כן האדם בחיר חיצירה, שנכרא בעלם אלחים, שהאחבה וההכרה שלו היא לא רק רגש בעלמא כי אם חבניית, וחשכל יצוח עליו ויגזור להכיר את מולידיו ולאהבה אותם, ויורע האדם מה לקרב ומה לרחק, ותרפה הוא, לאדם לחיות רומח כזה לכהמה, כמאמרם ז"ל (פסחים קי"ח) בשאמר ר' לאדם הראשון וקוצ ודרדר תצמיח לך, ואכלת את עשב הארץ, ולנו עינינו רמעות, ואמר אני וחמור נאכל כאכוס אחד, כי האדם מתבושש באהבה חתלויה בדבה, ולא לוח תקרא אחבה אמתיית וברורה, אחבת הטוב והמועיל תקרא אהבה עצמיית, ואר נותן האדם דעתו ולבו לאהבה טהורה ונאמנה, שאינה תלויה בשום דבר, וממילא אין לה תחומים גבולים וזמנים ומים

להזכרת נשמות באחרון של פסח

א

לחבירו, מי כגופו ומי בכספו בחילוק צדקה לרבים וליחיד, ולהראות על ידיעת חובתכם תאמרו בעת חזוכרה בעבור שאני נורד צדקה בעבור הזכרת נשמתו, ובזח תרמו להפיק רצון מאבותיכם, ולהכריח אותם ג"כ שישתללו עבורכם במליצות טובות לפני ארון הנשמות בעלמא דהתם, וכאמת טועים אתם בזה, אמת הוא כי מצות הצדקה גדולה היא עד מאד, וגורל זכותה להנשמה לעשות טוב עמה, אך במח שתאמרו בפכם, ובמח שתשלמו בידים לאחר החג, אין אתם יוצאים ידי חובתכם לא למקום ולא לאבותיכם.

כי היום נפרד מהחג הזה, אחרי ששמחנו בו שמנה ימים, ומדושני עונג ושמחה היינו כל ימות החג, ובאמת לפי דעת ר' יחושע (ביצה ט"ו) שככל יום טוב צוח ר' חלקהו, חציו לר' וחציו לכם, והלכה כדבריו בנפסק הדין בשו"ע אורח חיים סימן תקכ"ט, ואם בן ניתן לנו החג לחצאין, לר' ולנו, שנהיה שנינו שותפין בו, חציו לגוף וחציו לנשמה, ואם היינו באמת אנשים בנים וישרים, אז היח עלינו לעשות, כמו שאר שני אנשים שותפים, אשר משתתפים בעסק אחד לזמן ידוע, שבכלות זמן השותפות מתחשבים זה עם זה, אם לא לקח אחד מאשר לרעהו, ואם לא הגיע על חלק האחר יותר מעל חבירו, ואז מסלק ומחזיר לו היתרון, ורואים ומביטים בפנקסי החשבונות, ומצרפים כל פרוטה ופרוטה לחשבון

רבותי! אתם נאספתם היום לבית הכנסת יותר מכל ימי החג, וגם הנשים, בנים ובנות כאו הנה, כאשר שהזכרת נשמות היום הזה, מי שזוכר נשמת אביו ואמו, ומי בנו וכתו, בולכם תרכינו ראשכם על המחזור ביראת הכבוד ותומינו את אבותיכם לבוא הנה, ומצייר אני בנפשי את הראיות האלו, ופריסת חשלוס מאב לבנו ומבן לאביו, ותחפצו לידע איזה ידיעות מהמוצאות אותם, ולספר להם מהקורות אתכם בחצי השנה העברה, מיום שמיני העצרת הקודם עד יום החג הזה, וכל אחד מכם יציע לפני נשמות המתים את אשר עבר עליו, השמחה והיגון הטוב והרע אשר מצאחו, וימח למסור און אביו מדוע לא לקח חבל בצערו כחובת האב לבנו, מדוע לא השתלל לחמליץ טוב בערו לפני יוצר כל היצורים, להקל מעליו את המשא הכבד המוטל עליו, משא הפרנסה לפרנס את משפחתו, ומדוע לא השתתף בצערו מחסרון בדיאות הגוף, לקרוא לאל הקרוב אליו, שידפאם ברפואה שלימה, והאב ישיב לו תשובה נצחת, ומה עשית אתה בערי, האם עשית כחובת הכן לאביו, להקל ממני צערו בעלמא רקשום, בעשיית מצות ובשמירת התורה וחוקיה, אשר זאת היא הרפואה האחת לרפאות נפשות המתים שהלכו לעולמם.

ומצייר אני ג"כ את תשובתכם לאבותיכם, כי עשיתם כמה וכמה מצות ביחוד בין אדם לחבירו

לחשבו צדק ומתכוננים אם עלה שכר העסק על כל אחר חלק שות.

כמו בן חיה עלינו לעשות בעת, אחר אשר כבר נגמר חג המצות, וזמן העסק לחצאין נגמר ובלת, היה עלינו לעשות חשבון נכון וצדק, ולחשוב אם עלה על כל חלק וחלק, לנפש ולנשמה, שוח בשוח, ולמשל אם הנוף היה נחנה בכל החג כסך מאה שקלים כאכילה שתייה והלכשה, מניע גם כן לחלקה של הנשמה, חיינו חלק לר' גם כן מאה שקלים, ועלינו להחזיר ולסלק לחלקה עתה, אם לא סלקנו לח כסך חוזר ער עתה.

ואם בן אינכם יוצאים ידי חובתכם, באמירת בעבור שאני נורר צדקה בעד חובת נשמתה, כשעה שנורר סך מועט מאד, וגם הסך אשר מנדרים אתם נשכח מלכתם אחר עבוד ימי החג, לשלם נדרכם אשר הוצאתם כפיכם, ומלכר שלא תתנו צדקה כפי חובתכם, עור תוסיפו לעשות לעבור על כל יחל רכרי, וכמה תבואו לראות פני אביכם בעת חובת נשמתם, ומי לנו גרול מיוסף הצדיק, שבשעה ששלח לחביא את אביו, שלח לו בזאת המנחה חבתוכה בתורה

בתורה מטוב ארץ מצרים, ולא חפץ לראות פני אביו ריקם, ואם אתם רואים את פני אביכם בעת ההזכרה, כוראי החוב עליכם לכלי לראות פניכם אליהם ריקם, ועליכם לנדר סכומים חנונים לצדקה, סכומים המניעים לפחות קרוב לחלק אשר לקחתם לכם, ואחר כך לסלק באמת לקופת הצדקה, לצדקה כזו אשר יפסקו נבאי בית הכנסת, תלמוד תורה וישיבה, או שאר מוסדי צדקה וחסד, וכיחור כחג המצות, אשר חוצאח מרובה, וכל אחר הוציא על עצמו סך רב, וחלק הנכוח עולה גם כן לסך רב, עליכם כוראי ליתן כפי אשר תשיג ידכם, ונתינת ממון לצדקה היא מעלה גדולה, כמו שאומרים אנחנו בחגה של חסד, שחשיב בין חכמה מעלות למקום עלינו, גם כן המעלה של נתינת חממון של מצרים לנו, וכמו שאומרים אלו נתן לנו את מצונם ריינו.

וכאשר תעשו חובתכם לאבותיכם לראות פניכם במצות הצדקה, או ימלאו חובתם גם כן לחשתתף בצרתכם, ולחמליץ טוב עבורכם לפני שוכן מעונה, שיצילכם מכל פגע ואסון, ושתזכו להנאל נאולת עולם, ולשוב לארצנו במחרת כימינו אמן.

להזכרת נשמות לחג הפסח

ב

בעמדי לפניכם להגיד לכם ענין חובת נשמות, ולעורר את לבכם לשמירת התורה ולנתינת צדקה ואהבת חסד, כוח יום אחרון של פסח, עלי להזכירכם כי זה הפעם השנית אשר אנחנו מזכירים חמות כוח חג, הפעם הראשון הזכרנו חמות כיום הראשון של החג בכניסתו, בשעה שערכנו את הסדר כלילה הראשונה של החג, לכשנו את חכר לבן הוא כגר של מתים הנקרא קיטל, להזכיר את יום חמות, ולהראות כי ימי חיי האדם רומח לחג הפסח, וכמו בפסח יש טרחא מרובה ועבודה רבה לחטריה ולעבוד להכין את כל אשר נצרך לכל ימי החג, והזכירות צריך להיות מרובה שלא יבשל אף באיסור משהו, ע"ד שמובא בחק יעקב בהלכות פסח בשם הירושלמי, שמותר לאיש ישראל לומר קורם הפסח, שקשה עליו גרול הטרחא ועל גרול הטילו עליו, והטורה הוא אך בערכי פסחים, אך כשיניע ימי החג נהנה ממה שטרח והגיעו

והגיעו חיימים של ימי חירות וחופש, ומי שטרח בערב פסח אוכל בפסח, כמו בן כחיי הארם עובר כל ימיו עבדות מלכו וארנו, יש לו טרחא מרובה לקיים מצות התורה, וכבואו לעלמא רקשוט אוכל מפרי מעשה ידיו, ומי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, ליום שכולו שבת הוא חיי עולמים, ולכן מזכירים או בהתכנס חג את יום חמות. **ומצוים** אנחנו לספור זאת לכנינו ע"י ספור יציאת מצרים, שכמו במצרים הוציאנו ר' משם ביר חוקה וכורוע נמויה, והחוק יר היה נס לישראל שלא חפצו לצאת משם, כי מפני שפלותם וסבלותם שכחו לנמרי מה זה חופש, ורמו כי סיר חכשה, האכטיתים והקשואים זה כל הארם, וזה תכליתו כחיים, ולכן לא שמעו על משה מעבורה קשה, וכורוע נטויה הוציא אותם משם לחביאם אל הר סיני לקבלת חתורה, ואך שם הרגישו בני ישראל וירעו מהטוב האמיתי ומה זה חופש אמיתי, וכמ"ש חרות

נשמות

הגרון

כבוד

להזכרת

לכניהם ענין חג הפסח, שכמו כחג הפסח מנחג ישראל ליתן מעות חטים, לעזור למי שאין ידו משגת להכין כל צרכיו לחג הזה, ולהחזיק בידו שיהיה לו כל הצטרבותו, ושלא יחסר שולחנו מכל טוב באכילה ושתיה, בן המה שאין בכחם לעשות עבור עצמם לאחר מותם, באים לבקש אותנו לרחם עליהם ולחושיעם, ועלינו מוטל החיוב לבוא לעזרתם, כמה שנחיה נאמנים לר' ולתורתו, לשמור מצותיו ומסורים לו בכל נפשנו, וגם לנדר צדקה עבור הזכרת נשמותיהם.

רבותי! התורה צותה לכהן שלא יטמא למת, ורק לשבעה קרוביו הרשות או המצוה עליו ליטמא, לאביו ולאמו, לבנו ולבתו, כאשר שהם עצם מעצמיו וכשר מכשרו, וכמו שלא נוכל לצוות על המת עצמו שלא יטמא, בן לא נוכל לצוות על איש שלא יטמא לחלק מגופו שמת, ולכן מטמא הוא לקרובים האלו, ולכן עלינו לזכור כעת הזאת שבאים קרובינו אלינו לבקש על עצמם, כי הם חלק מגופנו ועצם מעצמנו, ושנשתדל להטיב עמהם כאמור, ואז יהיו מליצים טובים עלינו לזכות לחיות בנועם ר' כשיבת ישראל לארצו ולמקדשו, כשתרה כימינו אמן.

לכניהם

לכניהם

להזכרת נשמות ביום ב' דחג השבועות

א

נפש, ולכן ברכו אותה בכרכה הראויה, שחנן חזק יהיה לך למשיב נפש בעולם הבא, ולכלכל את שיבתך בעולם הזה, ובכבד את אביך נאמר כי טוב, אם חנן מתנהג וחולך בדרכי אביו וזהו כבודו, נאמר בו כי טוב, כי טוב לו לחאב שיש לו בן יקר כזה, וכמו שאמרתי על פי הרעיון הזה מאמר חז"ל (ב"ק צ"ז).

מטבע של אברהם אבינו זקן וזקנה מצד זה, בחור וכתולה מצד זה, כי עיקר המטבע היא

הצורה שיש עליה, ומטבע וצורת בית איש יהודי, או צורת בית הכנסת, צריכה להיות בו זקנים ונערים, ישישים וצעירים, זקן וזקנה מצד זה וכתור וכתולה מצד אחר, ואז יש לזה צורה יהודית, וכדורות שעברו היו הכתי כנסיות מלאים כאמת מזקנים ונערים, והיה הכית מקום מקורש, וחותר צורת יהודית היה חרות עליו.

לא בן כימינו אלו, הזקנים מחזיקים עור כמעשה אבותיהם, אך הצעירים יצאו כמעט מכלל היהדות

קראנו חיום כמגילת דות, שבשעה שילדה דות בן, אמרו השכנות יולד בן לנעמי, כמאמר חכמנו שכל המגדל בן חבירו מעלה עליו הכתוב באלו ילדו, וברכו אותה והיה לך למשיב נפש ולכלכל את שיבתך.

ופירשו עפ"י רברי הנביא על אלה אני בוכיה, עיני עיני יורדה מים, כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי, כי לאב ולאם יש להם הנאה מבנם בשמים, נחת ונחמה בעולם הזה, וטוב להם מבנם בעולם הבא, לפי הכלל של חכמנו (סנהדרין ק"ד) ברא מזכי אבא, וזהו אם הבן נוהג בשורה וכהונן, חולך כדרך ר' ושומר משמרתו, מקיים מצותיו וחונן רלים, אז הוא לנחת דוח לאבותיו בעולם הבא ולמשיב נפשו, ואם הבן אינו נוהג בשורה, ורחוק הוא מהתורה ומצותיה, אז הוא למורת דוח להם בשמי מעלה, וגם סובלים מכאוב ויסורים בעולם הזה, ורחוק מהם מנחם וגם משיב נפש

להזכרת

כבוד

הגדול

נשמות

רבותי! אית איפם בנינו כי רחקו ממנו לגמרי, אנחנו כאנו לכל הפחות לבית הכנסת, להשיב נפש אבותינו ע"י תזכרות נשמות, ומי יודע אם גם בנינו יבואו אחרינו בכלות ימינו להזכיר נשמותנו אנו, ולכן עלינו להחזיק את בנינו אתנו, ולחנך אותם על כרכי התורה, למען שלא נשכח מאתם, וירעו לפחות שממעי ישראל יצאו, להתנהג במנהגי ישראל, שלא לבייש אותנו בשכבנו כסדר לאחר מאה שנים, ושיחיו מסורים לענייני עמם וצרכיו, בבנין ארץ אבותינו, לשוב אליה במחרת כימינו אמן.

היהדות, ובני יצאוני ואינם, קורא הנביא, ולא ידרכו לגמרי על מפתן בית הכנסת, ורק בעת היוזכר יבואו לחצרות בית ר', הוסר צורת המטבע מבתי המקדש. **ויספה** אמר אב אחר לבנו, בעת שהקיצו והעירו לילך לבית הכנסת להתפלל, והכן שאלו מה היום מיומיים שאלך להתפלל, וענהו האב הלא הלא טוב של יזכור הוא היום, והכן מתפלל בתמיה הלא עורר בחיים, ומח לי וליוזכר, ואמר לו האב, ומח איכפת לך שאני בחיים, הלא לאחר מותי תבוא להזכרת נשמות, ומדוע לא תבוא גם בעורני בחיים. רבותי

להזכרת נשמות בחג השבועות

ב

ההסכמתם והצמרם, יתמלא כל הבית אור, וההארה חזאת ירדה ותרדה לתוך רמ"ח אבריהם ושם"ח גיריהם, וכל עצמותיהם אמרו ר' מי כמוד, ובמאמר חז"ל על חעת ההיא, שלא היה כהם לא חגרים ולא חרשים ולא סומים, הכל נתפקח אצלם, הכל חיה גלוי וירוע להם, וראו באספקלריא המאירה את אמיתות אמונת ר', וכמו שכתוב (רברים ר') אתה חראית לדעת כי ר' הוא האלהים אין עוד מלבדו.

והיריעה חזאת מסרו האבות לבניהם אחריהם לרודר הבא כי יבוא, כמו שאמר התנא באבות, משה קבל תורה מסיני ומסרה ליחושע ויהושע לזקנים וכן הלאה, ונמצא שכל הנשמות מהכנים ותרורות העתירים לבוא עמרו בהר סיני על ידי האבות, אשר מסרו אותה מרודר לרודר, וכמו שאמר רודר רודר לרודר ישכח מעשיך, כי המוסר הרוחניות נמסרת לבנים ובה הולך ומשתלשל עד אין סוף.

ואם לפעמים סרו הכנים מן הרודר הטובה, זהו רק מקרה זמנית וחיצונית, אבל התודר ופנימיות הלכ והנשמה עור לא נפגמה, ולא הועם בקרכו זיק היהדות האחרונה, ומי שאין בו חמרות הטובות אשר בהם ישראל יתפאר, כירוע שלא עמרו אבותיו על הר סיני, וזמורת זר הוא וכלאים בכרם בית ישראל, לא זרחת השמש עליו ואור האלהית לא קרו על אור פניו ונשאר עץ יבש שאין בו לשר, להפריח ולהשפיע על יוצאי חלציו להשאר תחת אבותיהם לאחוז גם המח בקרני מוכח אלהים, אבל כל שעמרו אבותיו על הר סיני, והוריש גם לבניו את

ענין הזכרות נשמות הוא תולדה מהמצוה, כבר את איך ואת אמך, ואיוהו כיבוד, להאכילו ולהשקותו ולעשות ולמלא כל צרכיו, את אשר נצרך לו, ולפי מאמרם ז"ל מכברו בחיים ומכברו במיתתו, לעשות לו כל צרכיו אשר נצרך לו בשכבו כסדר, לעורר זכות עליו אשר ייטב לו שם בעולם חבא, ולכן הכן אשר רוצה בטוב אביו, מזכיר נשמתו ונורכ צדקה עבודו, שתעמוד זכות המצוה הזאת להגן על אביו, ולהעלותו שם בעולם העליון למחיצת נכות אשר ראוי לפי כבודו, זהו פשטות הענין ושטחית הכנת העם עליו.

אך אם נרד לתוך פנימיות הענין הזה, ולחקור לעומק של דבר, לזעזע את הנימים הרקים המקשרים אבות ובנים, אז נמצא איוה קשר של קיימא, המקשר והמאחר את אוצר הנשמות, שעמרו בהר סיני ביום הגדול, יום קבלת התורה, במאמר הכתוב (רברים כ"ט), כי את אשר ישנו פח עמנו עומד היום, ואת אשר איננו פח עמנו היום, וחז"ל אמרו הובא ברש"י שם, אף עם הרורות העתירים להיות, וכל הנשמות מאז ומקדם ואשר עור עתירים להתלכש בגוף, עמרו על הר סיני בקבלת התורה, והכנת הרברים כפי רכרי השפתי חכמים שם, כי כרא כרעיה ראבות הוא, וכיון שהאבות קבלו, הכנים הבאים אחריהם גם כן בכלל הכרית, כי אבותינו שעמרו על הר סיני הושפעו מהאש הגדול משכיבי קרני הור של היושב בשמים, ובמאמר הכרדשי גוו פתילה נפתלת, נשמתו שמן זית זך, והתורה היא להב אש נצוצי אור הקרמון, עת יתלכדו יחר בהסכמתם

נשמות

הגדול

כבוד

להזכרת

את אשר ראו עיניו וכן רוד לרוד מסרו הדברים מאב לבנו. אז גם הכנים לא שכחו אליהם אף שפורשים כפיחם לאל זר.

וזהו

חזק הצווי וחורעת לכניד ולכניד בנך יום אשר עמרת לפני ר' אליהו כחורב. וזהו חנין של הזכרת נשמות אשר מזכירים אנחנו חיום. ואשר עלינו להמשיך השלשלת ולחוריש אמונתנו גם לבנינו אחרינו לרוד אחרון עד ביאת משיחנו אמן.

להזכרת נשמות ביום כפור

אחים! מעמידים אנחנו מצבות על קברות חמתיים לזכרון נפשם ונשמתם. שלא ישכחו לגמרי מארץ החיים. ויש נפקא מינה בין הזכרונות מדור העבר. להזכרונות אשר מעמידים חיום. לפני עיקר המצבה היה בין החיים המה חכמים אשר השאירו חמתיים אחריהם. וחכמים אשר הלכו בדרך ר', הנירו לרוד אחרון מי היה אביהם. וכמ"ש תולדותם למשפחותם לבית אבותם. שמחתולרות ידענו לאיזה משפחה התיחסו ומאיזה בית אבות נולדו. ועל הקבר בבית הקברות הסתפקו כאכן פשוט שהועמדו עליהם. וכימינו הוא להיפך. מעמידים מצבה יקרה העולה לרמים מרוכים. מצבה מתה. אכן רומם בבית הקברות. ומצבה היה אין בכל הבית. ואם תביט על הכנים אין ניכר עליהם התיחסות אביהם אל היחרות. ויש כאלה אשר אין ניכר גם אליהם אם ממעי יהודי יצאו.

ופעם אחת נקרה כי נמצאו בבית הקברות. איזה מצבות נעקרו ממקומן ואיזה נשכרו למחצה ושליש. והיה רעש גדול בעיר על חביון הגדול של חמתיים. כי היה חשך שידי איש עשו זאת. ואם נקרה מעשה רע כזה בסוף העולם אשר נתכחו הקברים. ע"י עושי רשעה. מיד נשמע קול צעקה בכל העולם. ע"י מכתבי עתים המעלים המקרה הזאת בראשי עתוניהם. והם היו אך מצבות אכן שאין בהם רוח חיים. ונוכל להחליף אותם באחרים תהתיחם. וכימינו לעינינו נעקרו מצבות חיים המה בנינו לעינינו. ונשכרו לרסיסים. ונתפורזו לכל עבר. ודבר הרע הזה נעשה על ידי האבות בעצמם. ואין חולה ואין רואה. על כויון היחרות ועל הילול כבוד התורה. והמסורת. ועל השכחת זכרון הרורות שעברו. שמסרו נפשם על החזקת היחרות בישראל.

אמת הוא שאתם כאתם עתה לבית הכנסת. להזכיר זכרון אבותיכם הקדושים. לתקן את הנחרסות ולהשלם את השברים. ובעת אתם עומדים בפני

בספרי פרשת שופטים. כפר לעמד ישראל אלו החיים. אשר פדית אלו חמתיים. מלמד שחמתיים צריכים כפרה. ודרכי משח כשם מהר"ו (או"ח סימן תרכ"א) שלכך נקרא יום הכפורים לשון רבים לחיים ולמתים. ולכן מזכירים נשמות ונודרים צרקה עבור חמתיים. כרי שייטב לאותן שכבר מתו. בראיתא בספר חסידים סימן תתקע"א.

ורעדה אחונו כהעלות זאת על לבנו. אם בארזים שכבר מתו שהיו צריקים וחסידים ואם עשו איזה חטא. שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. הלא מיתתם היה כפרתם. ומיתת מכפרת יותר מיום הכפורים. וככ"ו צריכים כפרה לכפר בעדם. ומה נענה אכתרייהו אנחנו איזובי הקיר. אשר מלאים אנחנו מפשעים עוונות וחטאים. בוראי צריכים אנחנו לכפרה. אשר ימריקו את חטאתנו. ולנקות אותנו מכל חלאת. להשאירנו בחיים לשנה הבאה.

כי בעת הזאת הפחד אוחז אותנו. בהזכירנו בעת מתים כאלה אשר ביום הכפורים העבר היו אתנו חיים. ועתה באו אלינו כתור מתים להזכיר נשמתם. אם יש איש אשר לא שמענו ממנו זה כבר. והשכנוחו למת ונודע לנו כאמת שמת. לא נתפעל כל כך מהשמועה הזאת. אך אם אחר ראינוהו אותו בחיים. ולפתע נודע לנו שמת. תתפעל נפשנו עד למאד. ותתמלא עצמותינו חלחלה מגורלנו אנחנו. ובפרט בעת שהמתים באים אלינו לבקש סליחה וכפרה. לחנן עליהם מאימת יום הדין. כמה נמצא נוחם לנפשנו. להנצל מהפח הפרוש לפנינו ביום הדין הזה. וע"ז נוכל לאמר מחוץ תשכל הרב ומחרדים אימה. חיינו אם האנשים אשר כבר הם נמצאים בחוץ מהחיים. ושוכנים בתוך הארץ. שכל אותם הרב המלאך המות להשטין עליהם ולחרגיו מנוחתם. מכל שכן שומחרדים אימה. האנשים שהיים הם אתנו עוד חיום. ויושבים שלמים אתנו. עליהם בוראי לפחוד מאימת המלאך המות. פן תרכסם הרעה ח"ו. אחים

לחזכרת

כבוד

הגרון

נשמות

כמה כמצכות חיים ושלמים על עכירות זכרון אבותיכם, וניכר עליכם שם משפחתכם ויחוסכם, אך כצאתכם מכית הכנסת, ויום הזה יעבור, יודעים אנחנו כי המצכות ישתכרו עור הפעם, ויתפוזר לכל רוח לעשות ככל העולה על רוחם, וזכר אבותיכם ימחק מעל פניכם, ויום אחר כשנח כשמירות חיירות נחשכ בעיניכם שנה, וחתפילות כיום חוז חם לכם, מיום כפורים זה ער יום כפורים כשנה חכאח עלינו לטובת.

מתמיה אני על דברי חז"ל המוכא כספרי, שהמתים צריכים כפרה, מדוע יכואו ככל יום כפור ככל שנה לבקש אחר כפרה, הלא כיון שנכפרו פעם אחת, ואין עושים עור שום עבירות, וכמתים חפשי כין מן המצות וכיון מן העבירות, ולמה לחם לכוא כשנה הזאת לבקש כפרה הלא נתכפרו כבר כשנה העברה, האם חיים חם לעשות עבירות חדשות, ולבקש סליחה ומחילה אחרת מחדש, העבירות

העבירות שעשו כבר נתכפר לחם על ידיכם כשנח העברה, אך אם חיותם נותנים לחם כשנח העברה כפרה שלימה וכחרכה צדקה, כודאי היו מתכפרים לגמרי ולא היו צריכים לחרגיו אתכם עור הפעם, אך מכיון שתשובתכם נשאר מעל אחרי עכור יום הכפורים, וכל תפילתכם כיום הזה הוא מן השפה ולחוץ, וכשיעבור חיום הזה, שכים אתם לעכור על התורה, וללכלך את נשמת אבותיכם, ולכן כאים כיום הכפורים חכא עור הפעם אצליכם, לבקש מכם שתטהרו אותם על ידי מעשיכם הטובים, ושלא יומתו אבות על בנים.

ולכן רבותי, דרשו ר' בהמצאו כעת, דרישה שלימה ונאמנה, בעשיית תשובה גמורה, חרטה על העבר וקבלה אמיתית להכא, וכוח תנקו את נשמת אבותיכם מכל לכלוך של פנים, ונוכח כולנו לשנה חכאח לקראתנו לחיים טובים, ולתחיית העם כשוכו אל ארצו ונחלתו כביאת משיח צדקנו כמחרה כימינו אמן.

להקמת מצבה לאיש שומר מצוה

כמעט שנה אחרי פטירתו, כי כעת חמיתח אשר אז החמימות וההתרגשות הוא מרובת, מספרים שבחים חרכה על הנפטר, ואחר עכור שנה תמימה נפסקת החמימות ונתכטל ההתרגשות, אם גם אז מספרים ממעלותיו חרכים, אז יש הוכחה גמורה, כי כאמת היה להנפטר המעלות אשר מעירים עליו, ולכן אנחנו כעת כחקמת מצבה שכבר עכר זמן רב מיום חמיתח, וככל זאת שומעים אנחנו מפי אנשים מעלותיו של זה הנפטר, נוכל גם אנחנו לשכח ולפאר אותו, ככל המעלות אשר שמענו מפי אחרים, וזהו ושכח אני את המתים שכבר מתו מהחיים אשר כבר חיים הם ערנת.

ונזכר להמליץ על הנפטר חוז מאמר המדרש על הפסוק עוז והדר לבושח ותשחק ליום אחרון, ודרשו חכמנו זה לבושח של תורה, ומאין חוכרחו לדרוש על לבושח של תורה, ולא כפשוטו על לבושח האדם, אך היה קשה לחם מדוע כתיב מתחילה עוז ואח"כ חדר, חלא האדם מכים על לבושח שיהיה חדר והוא העיסה, ואחר כך מביט שיחיה עוז וחוס, והיה לו לכתוב הדר ועוז לבושח, וכפרט כזמן הזה שבודאי העיסה שיהיה חדר, ולכן דרשו זה לבושח של

שלמה המלך אמר כספרו קהלת, ושכח אני את המתים שכבר מתו, מהחיים אשר כבר חיים הם ערנת, ואם כן המת טוב מן החי, ולכאורא סותר הוא את דברי עצמו, שאמר כי לכלל חי טוב מן האריח חמת, וא"כ חחי טוב מן המת. אך כשנקראתי לקבר זה, ולספר שבחיו של הנפטר חוז, שלא חכרתיו כחיים ולא ארע ממעשיו הטובים, תמהתי כנפשי מה לדבר כחקמת מצבה זו, לאיש אשר מוזר היה לי מתצל שלשום, אך שלמה המלך הכינני לשאול מהחיים אשר חיים חם אתנו, מה יספרו הם אורות הנפטר חוז, וממה שיספרו לי אוכל לספר שבחיו כתוד קהל וערה, וזהו ושכח אני את המתים שכבר מתו, ואיזח שבחים אוכל לחגיר עליו, מהחיים אשר כבר חיים ערנת, חשבחים אשר שומע אני מהחיים חמדכרים אורותיו, וכפי שאמר הפסוק ואזניך תשמענה דבר מאחריד לאמר, זה חרד לבו כח, שכל העם מספרים מטוב מדותיו של הנפטר, לאמר לאחרים שגם הם ילכו כוח חרד, ואמר את המתים, שכבר מתו כי אינו רומח מה שמספרים אורות חמת תיכף כעת מתו, למח שמספרים כעת חקמת המצבה שהוא אחר עכור כמעט

לו משפט המות, שמת קודם זמנו, ומדוע קרה לו כזאת, ותלית אותו על העץ, חיינו חמוסר אשר נלמור מעץ, והוא ע"פ הנמרא אם בארזים נפלח שלחבת מה יעשו איזובי חקיר, ולכן נפטר קודם זמנו ללמור ממנו שאר אנשים לילך ברדך הישר, ולפחור מאימת המות, שלא יקרה אותו כהמקרה שקרה להנפטר, ואם רואים אנחנו שהנפטר חוז נסתלק קודם זמנו, עלינו ליקח מוסר, להתנחג ברדך הישר בעיני אלחים וארם.

ובפרט אתם בני יקרים, צריכים אתם להתבונן מי אכילכם, איד מסר נפשו על קיום חתורה וחמצות, וחנך אתכם לאהבת תורה ויראת שמים, הל עליכם החוכה לכלי לשכוח צור ממנו חוצבתם, ואל תפרשו מדרכי היחרות, וצריכים אתם לדעת כי יותר טוב להיות מאחב מאכ לאחר מותו, מלחיות מאחב ממנו בעורו בחיים, ואם תלכו ברדכי או תהיו אהובים אצלו להמליץ טוב עבורכם ועבור כל ישראל שיקים הפסוק כלע חמות לנצה ומחא ר' רמעה מעל כל פנים אמן.

של תורה, שבתורה העוז הוא העיקר שיחיה חוק באמונתו ויומשד לעולם ועד, וחרדר הוא חטפל חבא אחרי כן, וכן היה זה הנפטר אשר חביט על התכלית של כל רבה, ויהיה חוק באמונתו ובטחוננו כר', ולא היה רד ורפה לחרכין ראש לפני חרוחות השונות חמנשים בקרב בית ישראל, ורק היה אמיץ לבו כנבורים.

ומן הנפטר חוז ניקח מוסר איד לבונן ררבנו עלי ארץ, על פי ששמעתי ואמרו לי שנמצא בליקוטי תורה להאר"י ז"ל, כיאור הפסוק בפרשת תצא, וכי יהיה כאיש חטא משפט מות וחומת, ותלית אותו על עץ, כי משפט המות כאיש הוא כשיגיע לשנות השבעים, וכמו שאמר רור ימי שנותנו כחם שבעים שנה, ואם מגיע הארם לשנת השבעים אז משפטו שימות מיתח טבעיית, כפי אשר נקצב עליו מחבורא, אך אם מת קודם חומן הזה, אז יחסור לו משפט של מיתח, וחטא הוא מלשון חסרון בידוע, ואמר וכי יהיה כאיש חטא משפט מות שיחסר לו

להקמת מצבה לאיש חפשי בדעותיו

לאמר גרול האינו מצווה ואינו עושה, יותר מן חמצוזה ואינו עושה, כי האינו מצווה ואינו עושה אינו עושה שום דע, מאחר שהוא אינו מצווה, אך חמצוזה ואינו עושה הוא עובר בכל יום ובכל שעה על כמה עבירות, ואם אחר היה עובר עבירות בחייו, שהיה אז מצווה ואינו עושה, במיתתו מתעלה מדרגתו מאד כי נעשה אינו מצווה, שעליו גם כן נאמר במתים חפשי, כיון שמת ארם נעשה חפשי מן חמצות, וכמו שבצדיקים אמרו (חולין ז') גרולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן, כמו כן נוכל לאמר על העובר עבירה, שבה חוז של הצדיקים שגרולים הם במיתתן יותר מבחייהן.

והנפטר הוז אשר משכחים אנחנו אותו בשכחי הצדיקים, מיתתו חיתח בפרתו, ווז שנה תמימה שלא טעם טעם חטא, ונעשה חפשי מן העבירות, ולכן צריכים אנחנו לבקש רחמים עליו שינוח בשלום על משכבו במנוחה נכונה, ויזכה לקץ חימין לעת חתחית, אשר אז יקום הפסוק כלע חמות לנצה אמן.

הנח

בבואי לרבר איזה רבורים על הנפטר חוז, אל תתמחו לאמר איד יוכל חרב לרבר רבריו הלא יודעים אנחנו כי חמת חוז היה חפשי בדעותיו, ולא היה נזחר בכל חרברים, שעל איש ליוחר כהם, ואיזה שכחים לפי רוח חתורה אוכל לספר עליו, טועים אתם כוז רבותי, לכל ארם יש למצוא איזה זכות ושכה, גם על פי רדכי התורה, אף אם היו מעשיו נגד תורתנו.

בנמרא (שבת ל') ררשו על הפסוק במתים חפשי, כיון שמת ארם נעשה חפשי מן חמצות, ווז יונח על ארם שכחיים חיותו היה שומר תורה ורת, וכיון שמת נעשה חפשי מן חיוכיו, אך לארם אשר גם בחייו היה חפשי ברעותיו וכמעשיו, איד שייך לאמר עליו כיון שמת נעשה חפשי, הלא חפשויותו הביא עמו אל חקבה, ולא יתכן לאמר נעשה חפשי, אך על זה הנפטר שייך לאמר זה הררש, ווז שכחו ותפארתו.

כי כמו שחז"ל אמרו (ע"ז ג') גרול חמצוזה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, כן נוכל לאמר

להקמת מצבה על אישה יקרה

עלינו לספר לרור אחרון צדקותיה ומעלותיה כעצמה. כי היתה אשה צנועה כאמת, וגדלה והנכה בניה על רכבי התורה, לשתול בהם אהבה לתורה ומצותיה, והיתה אשה משכלת ותמימה ברכיה.

וביחוד חכמים וחכמות צריכים להרים קול כבי ומספר על אכרם אם רחמניה כוז ובעלת לב טוב, וכל זמן שהאם קיימת היה הקשר של המשפחה אמיץ וחזק, והיה שני קשרים מהאב והאם, והיתה האגורה של המשפחה מאוחדת, אך עתה כהנתק קשר אחר ונלקחה האם מעליהם נתרופף הקשר ונתבטל מעט האהבה וקשר המשפחה, ובפרט האיש האלמן הנצב לפנינו פה, אשר עליו אמרו חכמים (סנהדרין כ"ב) כל אדם שמתה אשתו בימיו עולם חשך בערו, ושרוי בלא שמחה וכלא אורה, ואהבת חכמים אל האב תתקרב כמיתת האב, עליו בוראי להוריר רמעות כמים, כי אין אשה מתה אלא לבעלה אמרו חכמים שם.

ולכן עליכם בנים יקרים להתנהג בכבוד רב עם אביכם, וכפי המשל שמביא המדרש, שמלך נתן לאוהבו שתי מרגליות טובות, ונאכרה אחת, אמר לו המלך אכרת אחת הזוהר בשניה שלא תאכר אותה ברך שאכרת את הראשונה, בן נתן ר' שתי מרגליות טובות לאיש, והם אביו ואמו, ואם אכרתם האחת היא אמכם היקרה, הזוהר בהשניה הוא אביכם היקר, להחזיקו בכבוד ולהתיתם אליו כאהבה רבה ואמיתית, ולילך ברך אשר התנה לפניכם אמכם הטובה, ואז תפיקו רצון ממנה להמליץ טוב עבורכם ומשפחתכם, שלא יחסר מהם איש, ושתהי המליצה עלינו ועל כל ישראל שיקוים בנו החכמה בלע המות לנצח ומהא ד' רמעה מעל כל פנים אמן.

הנה לכאורה יש לשאול מהו חכבי על הנפטרות הזאת, הלא לא מתה ברמי עלומיה, וכל בניה וכנותיה כבר נשאו לאנשים, ועלו כמדרגה העליונה בחייהם הפרטי בעושר ואושר, ובהייהם הצבורי ככבוד ותפארה, ומה היה לה עוד בחייה, אך כאמת אין על מה לכבות ורק יש להספיר עליה, וכמו שכתוב באברהם שכא להספיר לשרת ולכבותה והכף היא קטנה להראות כי חכבי היתה מועט, ולא הרבה לכבות עליה, מפני שהיתה זקנה והניחה בן יקיר לאביו, ורק ההספיר היה גרול כאכרן צריקת נפלאה כמותה.

כן נוכל לאמר על הנפטרות הזאת, אף שלא תגרל חכבי, אך עלינו להרים קול בהספיר על אשה יקרה כזאת, אישה בשרה וטובה לבדיות אשר נוכל לאמר עליה, כפה פרשה לעני ויריה שלחה לאביו, העניים אשר באו אליה ואל ביתה לדרוש עזרה ממנה פרשה להם כפיה מקרוב להושיעם, והאביונים אשר כוש יכושו לבוא לבית העשירים לבקש עזרה, ונוה להם לגוע ברעב מליך לרפוק על פתה העשירים, לאלה שלחה יריה מרחוק להלצם ממיצה, והתנהגה בכשרות מאד וכשמירת שבת, על נשמה מהורה כזאת בוראי יש להתאונן ולספר מעלותיה הרבים למען יספירוהו העם הנקבץ פה.

ביו"ד הלכות אכלות נפסק ונאמר בשם שמספירין האנשים, בן מספירים את הנשים, ומספירין אותן כמעשה אבותיהן וקרוכיהן, וזה נאמר בשאר נשים אשר אין בהן כעצמן המעלות שנוכל לפארן בהם, לא בן כאשה היקרה הזאת, אשר היו בה כל המעלות אשר נוכל לפארה בהם, אינם צריכים אנהגה להספירה אך כמעשה אבותיה, כי אם יש עלינו

להקמת מצבה על איש ואשה יחד

כן אנכי בכואי לעורר כבי ונחי כהעמרת מצבה זו, בעת רואי אחרים נלקו בצרה אחת כמיתת אב או אם, ואתם מתאכלים אכלות כפולה על אב ואם ביחד, אני קורא גם בן חכמו מסביב וראו אם יש מכאוב כמכאובכם, ועליהם אוכל לעורר רכרי נשי דשכנציב כגמרא מועד קטן, שאמרו כקנתן וי לאולא

ירמיה הנביא כקוננו על החורבן הגרול, אמר מה אעירך ומה ארמה לך, אם יש מכאוב כמכאובך, כי ראה אשר עם ישראל לקה ככפלים, תחת אשר אחרים נלקים מעט מעט, ונקל לסבול מכה אחת, יותר מהכאה שני פעמים כבת אחת, ולכן קונן אם יש מכאוב כמכאובך.

לחם, וכיחור כימי הימים טובים, אם האב והאם כהיים יאספו אצלם כל משפחתם לשבוע מטובם, והיתה השמחה גדולה בכיתם, ואם הייתם אכרתם הצוצרה אחת אב או אם, היתה רי הצרה הזאת מאכרן הצוצרה אחת להתפרדות כהמשפחה, ועתה הצרה היא ככפלים שאכרתם שתי הצוצרות, ואין מי שיאסוף אתכם ביחד, להחזיק ולקיים אגרות המשפחה, שכל יתפרדו אחר מעל חבירו.

ואין לי כמה לנהם אתכם, רק לאמר לכם לדעת, שכמו שהאבות הם קיומם של בנים בהייהם כן הבנים הם קיומם של האבות לאחר מותם, שמתקיימים ומשתכחים אך בכניהם שהניחו אחריהם, וכמו שאמר שלמה ושבח אני את המתים שכבר מתו, מן החיים אשר היים עורנה, היינו ששכח האבות אשר מתו כבר, הוא מן הבנים החיים אתנל כיום, ועל ידי הבנים נוכל לשבח את האבות, ואם תתנחנו כדרך הטוב בעיני אלהים ואדם, תעשו חסד כזה עם אבותיכם, להאיר משככם בקבר החשוך, ושינוחו שם במנוחה נכונה, והם מצדם אשר היו מסורים לכם ככל לב בהייהם, יהיו מליצים טובים עבורכם גם עתה, שיסיר ר' מכם כל מתלה, ויושיעכם מכל צרה ודאגה, ויהיו גם כן מליצים על כל ישראל שיתקרב קץ גלותנו כביאת משיחנו אמן.

וי להכילא, והיא אם ספינה ריקנית נטבעה בשמחה על פני חים, הצער גדול על הספינה שנטבעה, ואם הספינה היתה מעונה מסחורה, ונתמלאה מים והסחורה נתקלקלה, וחוצרכו להשליכם הימה, אז ההיזק גדול למאד, אך נחמה יש ממה שהספינה נצולה, ואך אם הספינה היתה מלאה סחורה טובה, והספינה נשברה וגם הסחורה נטבעה בים, אז היגון בכפלים אכרן הספינה ואכרן הסחורה, וזה שאמרו וי לאזלא זוהי הספינה וי להכילא זוהי הסחורה, וכן אני אומר על הנפטרים האלה, אשר האיש רומח לספינה והאשה היא להכילא הנשאת על הספינה, ועתה מתו גם שניהם יחד, והאסון הוא בשתיים, ואיך אנהם אתכם בנים יקרים על שכרכם הגדול ועל האכרות האלו אשר נכפלתם בה.

בתורתנו צוה ר' את משה לעשות שתי הצוצרות בסת, שישמשו לאיזה רברים תכלתיים, שאם באחת יתקעו ונוערו אליו מעט מן העם, ואם בשתיהן יתקעו, ונוערו אליו כל העדה, וגם כיום שמחתם וכמוערם יתקעו בשתיהן, כי אז זמן קהילה לכל היא, ושתיהן באחת שמשו לצורך ותכלית גדול לאסיפת המהנות, כן האב והאם רומים להשתי הצוצרות שרוקא בחיות שניהם ביחד, אז נקהלו אליהם כל העדה, היינו בניהם ובנותיהם וכל אשר להם

- לאות אהבה לאחי הגדול הרב הג' המפורסם
חסידא ופרישא, חסיד בדרכיו ובמעשיו
מהור"ר אהרן איסקאָלסקי, שליט"א

להיות לזכרון

לעלוי נשמת ר' שמריה בן ר' אהרן פארשטאט שנפטר

ביום כ"ז אייר תרפ"ו בניו יארק, מאת אשתו, בניו
ובנותיו המתימרים בכבודו.

מרת בילא רחל בת ר' שבתי
ד"ר שבתי פארשטאט
מר יוסף פארשטאט
מר אברהם פארשטאט
מרת חיה שינא בת ר' שמריה
מרת שרה בת ר' שמריה.

ה ס כ מ ו ת

הסכמת מהרב הגאון נזר תפארת ישראל מהרמ"ד פלאצקי, שלימ"א
אבדק"ק אסמראוו, פוילען.

ברכה לראש נבר חכם בעוז הרב הגאון החכם השלם מעיין ומחוקק
רברי נפלא בש"ת מו"ה יעקב איסקאליסקי שיחיה. רב וטורח בק"ק
ניו יורק, יצ"ו.

אחר"ש בת"ת.

למלאות מבוקשו עברתי עפ"י ספרו תרי"ג מצות והתענגתי מאד הן מסידורו היפה.
בכל המקצעות — החלכה — האגדה — הדרש, כי את הכל עשה יפה בעתו ובמקומו, להאיר
ולחעיר לבב המעינים ובני תורה ובעלי בתים על כל דבר הצריך תיקון בחיים הרוחניים
והמוסריים, והן מיקרת דבריו בכל המקצעות האלו, ובכמה ענינים קלע אל המטרה, ואם אומר
להעיר על יקרת אמריו צריך להכיר ספר שלם, אמנם להראות לו אות אחכה שעברתי ע"פ ספרו
הנעלה אמרתי להעיר בשולי מכתבי איזהו הערות אשר כתבתי לספרו.

והיה זה שלום וברכה באו"נ הטובה ונפש אוהבו הדש"ת ומברכו שיוכה לגמור את
ספרו ויהיה לתפארת בישראל.

מאיר דן רפאל ברחניי פלאצקי.

א מ"ש ברה י"ב ע"א מענין פלוגתת ב"פ ור"ע עיי"ש מ"ש שזה רק מצד הרין, אבל
מצאנו אוהבים נמורים שאינם משגיחים בהרין ועושים לפנים משורת הרין, והביא המעשה
מאביו הרב ו"ל, אני אומר לו במחב"ת שאין ענין לדברי ר"ע, שאם ישתו שניהם ג"כ שניהם
ימותו ששם אומר ר"ע הייך קודמין, משא"כ להביא א"ע בספק סכנה כדי להציל את הכירו
בכירוד זה ענין אחד והוא ירושלמי פ"ה דמס' תרומות יש מחויב להכניס א"ע בספק סכנה
להציל את הכירו מסכנה ווראית ואם לא התכוון כזה עיין בהו"מ סימן תכ"ד מ"מ בנידון כזה,
ושהביא בשם אביו ו"ל מכואר בתשובת רמ"א ו"ל ב' שרצה אחד לחזור מהשכרת דירח בשביל
חשש הולי מתדבק שאינה טענה וכתבתי הרבה מזה במס"א מה שיש לדון בדברי הרמ"א.

ב ובעיקר פלוגתת ב"פ ור"ע שיפלא שלא דבר דרשה זו אלא ר"ע אע"פ שהוא
מחושבנות הראשונות, אמרתי זה מכבר שהכנס אחד היה ירא לדרוש דרשה זו דחשש בעצמו
אולי הו"ש תהיה חסכני אשר הוא בכל האדם שהיו קודמין מביא אותו לדרשה זו, דהיינו
קודמין

קודמין לחיי הכירו, אמנם ר"ע שחיה ב"כ הושש על רכרי חכמים עד שאמר במס' עירובין (דף כ"א ע"ב), מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור ע"ד חברי עיי"ש, הוא הרגיש בנפשו שענין תורת המוסר והלכה היא כאמת רחיד קודמין, והוא היה יכול לדרוש זאת מבלי שום חשש שיש בזה איזה נגיעה הנמועה בלב אדם לחוס על חייו אף במקום שהלכה להיפך, ויעיין עוד בעיקר פלוגתת ב"פ ור"ע מ"ש בספר חמד"י ח"א כחלק העשין אות נ"ב ותמצא נחת.

ג ובה' למס' בבא מציעא דף ס"ב כתבתי ע"ד השממ"ק בשם הרמ"ד בר"ה שנים שהיו מהלכין בדרך שב' בזה"ל חמפו אחר מחכירו ושתה וחכירו מת על ירו חייב כריני שמים בן נראה רמח חזית דדמא רירי סומק טפי עכ"ל, ולכאורא תמוה הא פשיטא היא, כיון דאמרינן חיד קודמין, וכיון דחמים היה ביד חכירו פשיטא רחייב כריני נפשות ולמה צריך להדש לומר נראה לי, וחרי גמרא ערוכה דאסור להציל את עצמו בממון הכירו, עי' ב"מ (דף ס' ע"ב), וא"כ הרבה פשוט בכל פלוגתת רב"פ ור"ע הוא רק שחכעל קיתון של מים חייב להציל את חכירו, אבל זה ברור דב"ע מורים דחכירו אסור לחטוף המים ולהציל א"ע בממון חכירו.

ומה שנלפענ"ד בדעת הרמב"ם ז"ל דסובר דהבא לא מיירי דחמים היה של בעל הקיתון רבכה"ג לא היה ס"ל לב"פ דמוטב שישתו שניהם ואל יראה האחד כמיתתו של חכירו, רק מיירי שהיו מהלכין בדרך ושאו מים דהפקירא מכור לחיות עבורם, ועתה הקיתון של מים ביד אחר מהם רבאמת אין בעל הקיתון הבעלים של מים רק כיון דעתה הוא מוחזק בחמים בזה פליגי ב"פ ור"ע, דר"ע ס"ל כיון דעתה הוא מוחזק בהמים, אף דהוא אינו הבעלים של המים ששניהם זכו בו מן ההפקר, מ"מ כיון דסוף כל סוף אם ישתו שניהם שניהם ימותו, לכן ישתה הראשון משום חיד קודמין, וי"ל יותר עפ"י דעת ר' יהודה במס' ביצה (דף ל"ז) במשנה ר' יהודה פוטר במים מפני שאין בהם ממש, ועיין בקרבן העדה בירושלמי עירובין פ"ה ח"ו ובשוררי קרבן שם, תמן א"ר יודן פוטר שמכואר דר"י ס"ל דמים א"כ ממש בעצם ולא מטעם כיטל בעיסה רק ראין בהם ממש וחל עליהם שם בעלים, וא"כ י"ל דבאמת לא שייך דין זה כלל דאסור להציל א"ע בממון חכירו שאינו בנדר ממון בעלים כלל, ולכן ס"ל לב"פ שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד כמיתתו של חכירו, כיון דבעצם אין לו לבעל הקיתון זכות יותר בחמים משל חכירו, ור"ע ס"ל דגם ככה"ג אמרינן חיד קודמין, אם ישתו כל מים ימותו שניהם, ולכן אמרה חכרייתא הפלותא בקיתון של מים דוקא, אבל אם היה של אוכל או משקה וחיה של בעליו ככה"ג גם ב"פ מורה דחיד קודמין ואין להכניס א"ע בסכנה במקום שגם חכרו ימות, ואם הוא של שניהם אע"פ שאחד מוחזק בו, דקי"ל דאסור להציל א"ע בממון חכירו, גם ר"ע מורה דלא שייך בזה חיד קודמין, והפלוגתא רק בקיתון של מים ראין עליו שם בעלים ואין בו תורת ממון, ולכן מוכן דכרי הרמב"ם ז"ל דקמ"ל דסוף כל סוף כיון דר"ע ס"ל דחיד קודמין נחי ראין בו תורת ממון ואין בזה איסור גזילה ואיסור הצלת עצמו בממון חכירו, מ"מ חייב בדנ"ש וזה חידש מאד בפלוגתת ב"פ ור"ע, אמנם בעיקר חר' שב' חג' בעל קרבן העדה דר"י ס"ל דבמים בעצם אין בו ממש ול"ש בהם איסור תחומין כאין עליהם שם בעלים, ב"כ בחרושי דיש לרין בזה חרכה, ועיין בפסחים לענין השקה כמי החג דבקדושת פה לא עבוד מעלה דנימא כהוא אין השקה כהקדש, ועלה בדעתי דטעם הרבה כיון ראין שם בעלים עליהם ל"ש כהו עדושת כלי שרת, אמנם במשנה דמעילה פ"ג מ"ו מהבואר דמים דינם בכל הקדש ומועלים בהם ואכמ"ל כי לא כתבתי רק להעיר.

הסכמות ומכתבי תהלה

מכתב מתרב הנאון המפורסם שלשלת היוחסין נזר תפארת עדתו מחור-ד
אברהם אבלי הכהן ראפורט שליט-א תנאב-ד דעיר קיעלץ והגליל.

בעהשי"ה.

הן כל יקר ראתה עיני איזה קונטרסים נרפסים ששלח אלי כבוד הרב הנאון החריף
ובקי נזר החכמים והנבונים אהוב למקום ולכריות צמ"ס המפורסם בקצוי ארץ בתורחו
ויראתו הקורמת להכמתו רורש טוב לעמו וכו' בש"ת מו"ה יעקב נ"י איסקאלסקי, רב
בעיר נזר יארק מחיבורו הנחמד על תרי"ג מצוה וברכתי כרכת הנחנין כראותי כי גם במדינת
אמריקא מצאה התורה קן לה וכל הרואה ספרו יראה כי הפליא לעשות חיבור יקר מאד,
בדברי יעקב רולח מים מהוקים מכארות עמוקים שכעתים מזוקקים בפלפול ובקיאות ורכרים
יקרים מפנינים, הקול קול יעקב, קלא רלא פסיק פומא מגירסא, ויעקב הלך לרכו להורות
לעם ישראל ררכי עבודה, ועשה מטעמים ברכרי מוסר המקרכים את הלככות לאבינו שבשמים,
והרכה תועלת יביא ספרו הנחמד, וכפרט ברורנו אלה שנפרץ נדר כרם ר' צבאות ככמה
ענינים הנוגעים לרה, ובספרו זה אשר יראה ר' היא אוצרו, מחזיר עטרה ליושנה להלחיב
את לב הקורא לתורה ויראה, ושפתיו ברור מללו כלשון צה ונקי שוח לכל נפש, כל הר
וחר לפי ערכו ימצא בחיבורו רכרי הפץ. אמינא לפעלא טכא יישר כה, ואכרד את כבוד
הרב הנאון המחבר נ"י שיגמור חיבורו היקר ככי טוב להלקו כיעקב ולהפיצו בישראל, לזכות
את הרבים וימצא הן בעיני כל רואיו ויגדיל תורה ויאיררה.

ולחיבת הקדש הנני להעיר בחקונטרסים של מצוה א' וח' ששלח אלי כבוד הנאון
המחבר נ"י, מה שחביא ברכרי יעקב במצוה א' קושיית חזוהר הרקיע על הרמב"ם, שמונה
ריבור אנכי בתוך התרי"ג מצות, מגמרא חוריות רה ח', איזהו מצוה שנאמרה בתחילה הוי
אומר זו ע"ז, ומוכח שמצוה הראשונה הוא לא יהיה לך, וחביא רכרי בעל מגלת אסתר
שע"ז נכלל גם בריבור אנכי, ובאמת מכוארת הקושיא הזאת כאריכות גם כתשכ"ץ ח"א
סימן קל"ט, ולפענ"ד י"ל דלק"מ, רהמעין ככאר שבע בחוריות שם פירש פירוש חדש
כגמרא, רהכוונה והלאה לרורותיכם קאי על המצות שנאמרו תחילה לארם הראשון, וסוכר
ר' ישמעאל כ"ר יצחק כסנחדרין רה נ"ו, ויצו זו ע"ז ורהח פ' רש"י ע"ש, וא"כ י"ל
רהרמב"ם מפרש ככאר שבע, ולק"מ.

במצוה ח' ברכרי יעקב חביא קושיית המרש"ק על הרמב"ם שאין מנין התפילות מן
התורה, ומכ"ש על הרמב"ן שסוכר שעיקרה של תפילה מדרבנן, מגמרא תענית כ"ה, הללו ר"ת
וכו' ופירש"י מנחה כדאמרינן בברכות יצחק תיקן תפילת מנחה, הנה המעין כטורי אבן
הארוד להקשות טובא על פירש"י, ועיין ג"כ בשו"ת זכרון יוסף האו"ח סימן ט' כתשובת הנאון
ר' ישעיה פיק ברלין ז"ל האריך ג"כ בחמיהות על רכרי רש"י אלו, וכחכ שאינו מרש"י
רק מגליו, והנאון בעל זכרון יוסף כסימן יור כתב לפרש רכרי רש"י רמעולם לא עלה על
דעתו לומר דהוי מן התורה ממש, רק רהוא רכר הנזכר בתורה.

וברכרי קושיית הנאון המחבר נ"י ברכרי יעקב על התשכ"ץ ח"כ סימן קס"א שחביא
ראיה מסוכה נ"ג רגם בזמן הכית התפללו ממימרא רר' יהושע כן חנניה כשהיינו שמהים
כשמתה בית השואכה וכו' ומרוע לא חביא מגמרא תענית שחיה שם תפילת שחרית, מוסף
ומנחה, י"ל, דמתענית אין ראיה ראולי סוכרת הסוגיא בברכות כ"ו, תפילות אכות תקנה,
וכפרט ררש"י פירש כהריא כן, רהרי מה"ט כתב דהוי מה"ת, א"כ כודאי התפללו גם בזמן
הכית, אבל למ"ד תפילות כנגד תמידין תקנו א"י שחתפללו רכיון שחקריכו גוף התמידין יש
סברא

סכרא רלא חתפללו וכמכואר כתשכ"ץ רראיתו הוא למ"ר כנגד תמידיו, ומש"ח חביא מסוכח רד' יהושע בן חנניה הוא ר' יהושע סתמא כמכואר כרש"י נזיר נ"ו, ור' יהושע ס"ל בכרכות כ"ז רתפילת ערכית רשות ולריריה תפילות כנגד תמידיו, כמכואר בפני יהושע בכרכות כ"ו, ושפיר ראיח מסוכח דגם למ"ר נגד תמידיו חתפללו כזמן חבית, והנה עפ"ש חפני יהושע שם בסוף דבריו ראוי מ"ד כנגד תמידיו מורה אבות תקנום ורק דאסמכינחו רכנן אקרכנות, ובעין זה כתב הגאון בעל זכרון יוסף כסימן יוד שם דכוראי לא פליג אקרא רויצא יצחק לשה, אלא רלא סוכר שלא תיקנום לחוכה דס לרשות ואתו רכנן ותקנו לחוכה כמו תמידיו עיי"ש, א"כ כדאי שניחא מה רחתפללו גם כזמן חבית לכ"ע.

ור' יאריד ימי הגאון המחבר וליכדרן שמעתתיה בעלמא, חמכר לכבוד התורה ולומדיה.

אברחם אבלי חכהן ראפפורט,

אכר"ק קיעלץ.

חסכמה מכבוד הרב הגאון המפורסם שלשלת היוחסין מוחר"ר יצחק יהודה פראנק
רב ואב"ד דק"ק קומנא, תע"א.

שלמא רבא חנא וחסרא לכבוד אהובי וחביבי עזי, הרב הגאון הגדול
חו"נ וכו' מו"ח ר' יעקב איסקאליסקי נ"י מראשי המורים בנו יארק.

עלים לרזונמא מספרו דמר נקוב בשם „תר"ג מצות" הניעני כמעטפה נשחתה וכאיהוד
זמן אד זה שכוה העכר (כטח תחת הפו שרימו למצא שמה, סיכת השחתה והאיהוד מצאו
מוספין חכמה ורעת, יחי ר' אלקים עמו ויכרד חילו ופועל ידיו ירצה להגדיל תורה ולתארייה
חימים עת שכליתי כהכרתכם חנעימה, עכשיו ראיתי כי נתקיים כמר ת"ח כ"ז שמוקינין
נר מצוה ותורה אור.

וחננ רושם מה שעלה ברעיוני איוח דברים להעיר על דבריו הנחמדים מדי עכרתי עליהם.
ברפ ט' ע"כ מה שכ"ת דן שחיוב כל ישב במקומו בחיוב הכן לאב קיל מאוחרת כל
לקרא אביו בשמו, וראיתו דאף לאח"מ אסור לקרוא בשמו ובישיבה לא מצינו איסור לאח"מ.
לרעתי אם משום הא לא אריא דחרי קביעת חשם נשאר לאחר מיתח כמו מחיים וכה המתים
נקראים בשמותם, אדרבא עיטר הסימן לאחר מיתח דק השם, ובחיים יוכל לתראות עליו בלי
לקרות בשמו דק לציינו בסימני נופו, ואם שינח שמות האבות בניטי נשים הגט פסול
אפילו לאח"מ, משא"כ בישיבה על מקומו רבעי המיוחד לו כמכואר בשו"ע, ומכיון שמת
נתבטל היחוד כיון ראין למת מושב, ולא נרע מיתחו מבחיים, ואם בחיים שינח את מקומו,
ע"כ לא היתה הוהרה לישב במקומו הראשון אחרי רכטל היחוד, וככלל לרעתי א"א למצוא
איסור לישב במקומו בסוד וקנים לאח"מ, דאדרבה זה נחת רוח לאב אם בנו יד שגדולתו,
לישב במקומו במעצות חכמים, ומשה רבינו ע"ה נתאווח שבניו ירשו נחלתו, ועפ"ז ניהא
שבני ת"ח חיוורשים כתר אביהם אינם נוהרים בזה, כי זה נחת רוח לאביהם וזה כבודם,
ומכ"ק מר אבא הגאון הצרדיק זל"ה, ראיתי שחיה נוהר כל לישב של מד אביו גאון ישראל
ולל"ה לצרבי דבר רשות, אבל להורות ולשפוט ישב במקומו לאחר מיתתו, ובטח זאת היתה
כוונתו.

ומש"כ כתר"ח לרמות להא ראין ישיבה בעורה, ומ"מ לצורך מותה, אם כי דבר חכמה

אמר

הסכמות ומכתבי תהלה

אמר, מ"מ לדין יש תשובה לחלק רחתם הישיבה בעצם יש צורך לעבודה כח כמו"ש התוס' שבת ציין רוח חוי בכור אכילת קרשים להיות נאכלים בישיבה בקביעות, אבל הכא רק הכיאה לבית הרב חוי המצוה לא השיבה במקומו, והתם נמי אם רק הכיאה למקדש חיתה המצוה לא הישיבה, היה הישיבה אסורה, ולדעתי אם בא לצורך משפט אפשר דאסור להניח לבע"ד לישיב ע"מ הרב חשופה, דלא נרע מאחר יושב ואחר עומד רנסתתמין טענותיו דרואה עד כמה הכיב הוא בבית הרב שמניחין אותו לישיב במקומו.

כדף י"ט כתב ב"ת אם לא חיתה מצות תפילה נוחתת בכל יום לא חיתה מצות עשה שלהז"ג, לדעתי יש לרהות, הרי פריון חבן רנוחג רק פעם אחת, וככל זה כיון ראין לה זמן מיוחד מקרי בקרושין ל"ד מ"ע שלהז"ג, א"כ ה"נ תפילה אפילו אם אינה נוחתת בב"י רק פ"א לכל ימי חייו אם אין לה זמן מיוחד לחיוב הזה חוי מ"ע שלהז"ג וז"ב.

ומה שעמד שם בת"ד כמה התשב"ץ אינו מביא ראיה רחיו מתפללין בימי חבית מהא דתפילת אנשי מעמד בסוף תענית, פשוט דהתם שאני, דהתפילה הוא מכלל המעמד וצורך הקרבן כמו שנראה מפי רש"י שם, וכן דרשו רז"ל אין עמידה אלא תפילה שנ' ויעמוד פנחס ויפלל, א"כ הוי התפילה העמידה, אבל בכלל י"ל כי ספיקו של התשב"ץ אם התפללו בימי חבית חוי רק למ"ד תפלות כנגד תמידין תקנום, א"כ כיון שקרבן התמידין ל"ג התפילה, כמו שמבואר שם להמעין בדברו, מש"כ בתענית שם נבי תפילת מנחה דחסוניא אזיל למ"ד תפילות אבות תקנו, ולפי' התוס' לב"ע התפללו, דהרי האבות הקריבו ג"כ קרבנות והתפללו, ואף רכשם תענית מבואר דהתפללו כלי שום חולק, מ"מ התשב"ץ רצה לח"ד דאפילו למ"ד כנגד תמידין תקנו, ג"כ התפללו מה שא"ר מש"ס תענית.

זה מה שראיתי בחפזי להעיר ע"ד הייסקרים ור' יהיה עמו, ואם דברי ימצאו חן בעיני דמר לספחני ולהיות חבר ליראי ר' לספרו הנחמד.

אוהבו אושו"ב בלונ"ה.

יצחק יהודה טראנק, רב ואב"ד דק"ס קוטנא, יצ"ו.

הסכמת הרב הגאון המפורסם רב הכולל ויועץ מלומד למדינת בסרביא, ציר בית המחוקקים, מהור"ר יהודה לייב צירלסאהן, שלימ"א.

הספר „תרי"ג מצות" להרב הגאון ר' יעקב גיי איסקאלסקי, הנהו הופעה מצוינה במינה על שדה הספרות של החלכה והאגדה.

לחנאון המחבר אפוא נאוו תחלה בער עבודתו הכבירה, ולהספר יש לתת מהלכים בין כל אותן שדרות עמנו, המוקירות תורה והחוככות מצות. חבונ"ה ט"ו סיון תרפ"ו.

יהודה לייב צירלסאהן, אב"ד דק"ס קעשנוב והמדינה, מחבר ספרי „נבול יהודה“, „עצי חלבנון“ ו„דרך סלולה“.

הסכמת הרב הגאון מנחם מענדל חיים לאנדא שליט"א

ב"ה, ר"ה סיון ה' תרפ"ו, ברזקליון.

כבוד ידידי הרב הגאון השלם במעלות ומדות בקש"ת מה"ו יעקב שליט"א איסקאליסקי.

העלים לרונמא, כבודי פרי תכונתו, הגיעני, עיינתי כמו ומצאתי בהם ברכה משולשת, מטעמים, פלפולים, ודרכי אנרה על סדר תרי"ג מצות התורה, בהם אמרי נועם כהלכת, ופנינים יקרים באנרה, למשוד לבם של ישראל לאביהם שבשמים, אקרמחו בכרכת, כי יפוצו מעיונותיו הוצה, ועל פלגיו יתאספו כל ירא וחרד לרכב ר', דורשי תורה ומצות, להתענג על רכריו הנעימים, ויכירו דום ערכו של כת"ה כי ברכה בו, ברוד הוא וברוד "טעמו", מפיו מכבד ר' תורתו ומצותיו, "מגדלנו" נאה דורש ונאה מקיים. "דרכי יעקב" ראויים הם למי שאמרם, ולהקוראים יונעם ותבוא עליו ברכת טוב.

אלה דרכי יירי, רישת"ה כאחכה וכבוד.

מנחם מענדל חיים לגדא, מלפנים רב ואב"ד בזאוויערצא פוילין, ובעת בדרכי לעלות לארצנו הקדושה, תוכב"א.

הסכמת הרב הגאון המפורסם לשם מהור"ר אהרן וואלקין שליט"א הגאב"ד דק"ק פינסק-קארלין, תע"א.

הנה שלח אלי חור כבוד הרב הגאון הו"ב רחמתי דאורייתא בש"ת מהור"ר יעקב איסקאליסקי שליט"א מנויארק איזה עלים לרונמא, מספרו אשר חבר על תרי"ג מצות, טעמתי מה "מטעמים" אשר עשה, ומצאתי ראיתי כי יש בהם טעם לשבח, לחטעים בדרכים יקרים, הריפים ונעימים, את טעמי המצות, וגם בדרכיו היקרים, אשר קראם בשמם, "דרכי יעקב" השביל מאד לברד ולפרש לתרץ ולפרק בספרות ישראל, כמה מרכי הראשונים ו"ל ואחרון חביב מה שביכר ה' מגדלנו, בקונטרסי "כבוד הגרון" אשר הציג באחרונה לאחר כל מצות, רדוש מעניני המצות, נאה דורש מאד בפסוקים ואגדות ומדרשים, ראויים כל הדרכים לקובעם ברפוס למען יעמדו ימים רבים, והיה לשם ולתפארת בספרות הדכנות, להיכוד יפה אף מועיל וחפץ ר' בירו יצליח לבצע את מעשהו הטוב, כנפשו ונפש תרשנו לטוב.

הבא עה"ה כיום א', ה"י סיון תרפ"ו פה פינסק.

המכרכו בכרכת אהרן וואלקין, החופ"ק.

בעל הכתים, וספר חשן אהרן, וספר מצה אהרן, ב"ה.

מכבוד חרב חנאון המפורסם ר' יהודה לייב פיינ חרב ואב"ד דעיר סלאנים וחגליל.

בע"ה ב' במדבר, מ"א למב"י, תרפ"ו

ברכה מרובה למע"כ ידידי חרב חנאון המפורסם פוע"ה, וכו. ב"ש מו"ח יעקב שליט"א.
איסקאלקי, רב בניו יארק, יע"א.

אהר"ש כתר"ה באה"ר

לשמחת לבבי עבדתי היום מכתבו המבשר ואומר, כי הוציא לאור ספרו „תרי"ג מצות" ושלה לי ממנו עלים למבחן, וחנני מזרז א"ע למלא בקשתו לשום עיני עליהם ולחיות דעתי ולכתוב אליו איזה הערה, וחנני משיב לו תודה בעד המעט אשר שלח אלי לדונמא אשר חוטב מאר בעיני, והדונמא תעיד על הספר כולו, וכאשר יוגמר ספרו אבקשו לשולחו אלי, ואי"ה כאשר יזכני ר' לחרפים ספריי אשיב לו בכל תגמולוהי עלי.

בעמוד י"ב, כתב כת"ר בהאומר אלי אתה, אם חתרו למלכות, לוקח אליביה דר' ישמעאל, במכות י"ג ע"ב, וכן לר"ע שם לתירוץ רבינא לפי דעת התוס' שם במכות, ד"ה ברשעה, ולדעתי אינו לוקח דהו"ל לאו שאין בו מעשה, ואף שהייב מיתח במבואר בסנהדרין ס"ג ע"א, אי לקטלא מתניתן היא, חנה מיתח חייב אף באין בו מעשה, וכמו במגדף שמפורש בתורה שהייב מיתח, וכן במסית מפורש שהייב מיתח, אבל מלכות אינו חייב באין בו מעשה, רנפ"ל מאם לא תשמור לעשות, או משום דלא דמי ללאו דחסימה, במבואר שם במכות, ומפורש שם בסנהדרין דהאומר אלי אתה פטור מקרבן משום דאין בו מעשה, וקאמר שם דרב שמחייב בקרבן הוא לר"ע דמחייב קרבן במגדף, אבל לרבנן פטור, אכן התוספות שם כתבו דפוגיא זו הו"ל אל"ל אבל לר"י דאמר בסנהדרין ס"ח ע"א בפסוק קומתו ועקימת פיו הוי מעשה מתוקמא אפילו לרבנן, א"כ י"ל דלר"י גם האומר אלי אתה לוקח, אמנם באמת זה שכתבו התוס' דלר"י עקימת שפתיו הוי מעשה, זה רק לענין קרבן, שרי במעשה זוטא, ובמבואר שם בסנהדרין ס"ג, דנודר בשמו ומקיים בשמו לא לקי רחוי לאו שאין בו מעשה, וכן מפורש בדברי ר"י, המורה ג' ע"א, דנשבע ומוטר ומקלל חבירו בשם הוי לאו שאב"מ, ואינו לוקח, ואף דר"י סובר בב"מ, צ' ע"ב, דחסמה בקול חייב מלכות משום דעקימת שפתיו הוי מעשה, חנה כבר ביאר שם התוס' דשאני חסימה דבדיבוריה קא עביר מעשה, וכמו כמימר דאר"י בתמורה שם, לא תתני מימר דבדיבוריה קא עביר מעשה.

ולחליץ בעד כת"ר, אפשר לומר דשאני ע"ז דחמיר, ולוקח אף באין בו מעשה, ויש סעך לזה שחרי הרמב"ם בפ"ה מהלכות עכו"ם פסק, דנודר בשמו ומקיים בשמו לוקח, והוא חימד מדברי חש"ם סנהדרין ס"ג, ובע"כ טעם הרמב"ם, דשאני ע"ז דחמירא, אך א"כ לא מקשה כת"ר בלום מן לאו חנ"ל, נימא שאני ע"ז דחמירא, וכמו שמחני לענין לאו שאין בו מעשה, בן מהני לענין לאו חנ"ל, דשניהם נפ"ל משום דלא דמי ללאוי דחסימה, במבואר במכות י"ג ע"ב, וקצת יש לי הוכחה לסברא חנ"ל, משם בסנהדרין ס"ג, דאמר אלא לקרבן, ופריך ואפילו לרבנן ותחניא אינו חייב בו' ואמר ר"ל מאן תנא השתחואה ר"ע, וקשה למה צריך לחביא מהשתחואה ומברייתא ומדיוקא דר"ל, הלא מפורש בבביתות ז' דלרבנן מגדף פטור מקרבן לפי שאין בו מעשה, וצריך לומר בן דהיינו מחלקין ואומרים דשאני ע"ז דחמירא, וחייב קרבן אף ראין בו מעשה, ואף רגם מגדף חמיר, ואמרינן סנהדרין ס"ט ע"ב, סקילה חמורה משרפה שכן נתנה לע"ז, ולמגדף מאי חומרא שכן פושט ידו בעיקר, אולם אעפ"כ אף שלשניהם קרי ליה פושט יד בעיקר, אפ"ה ע"ז הוא יותר ממגדף, לכן צריך לחביא מברייתא ומחשחחואה ומדברי ר"ל, שהוא ג"כ בע"ז ואפ"ה פטור לרבנן, ואעפ"כ דברי הרמב"ם בנודר ומקיים קשים, רחא זה רק חו"א שחיה אפשר לומר, אבל באמת לא תפסינן

תפסינן חכי, וגם בע"ז פטור כאין בו מעשה וחנה כת"ר כתב בדבריו לר' ישמעאל ולר"ע ור"י שם"ל במכות י"ג שלא שאין בו מעשה אין לוקין עליו, ולפי הנירסא במכות ר' כמותיר ר"ע אומר לא מן השם הוא זה, ס"ד דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, יש נירסא אחרת במסע ר' עקיבא ר' יעקב, ולפי הנירסא ר"ע ס"ל דלאו חנל"ע לוקין עליו.

ובדבר מה שכת"ר רוצה לרמות ענין זה ללאו חנל"ע, לדעתי אין זה לאו חנל"ע, רק לאו ועשה וחרכה כיוצ"ב כמו יו"ט עשה ול"ת, ומאפס הפנאי אקצר וא"ש וברכה למר ולתורתו הגדולה, יתן ר' ויפוצו מעינותיו הוצת, ורכים יתבסמו מתורתו וחכמתו חרכה, אשנה הפצי ומאוויו לבי, לשלוח לי את ספרו חיקר כאשר יצא מביהר"פ, ויתברך כת"ר ירום ונישא וגבה מאד כז"ע הרב וחרם וכברכת ירדו.

יחודה ליב פיין, האב"ד רפת.

מתרב הגאון ר' ישראל נתן פלאצקי, הנאב"ד דקלישצק בעהמ"ה אמרי ישראל, שליט"א.

עגרת ברכה חיים ושלוש למעלה כבוד הרב הגאון המפורסם אוצר כלום, אדיר התבונה, נזר חרכנים, פטרת ראש לא ייערכנה, איש חמודות בעל נפש נשגבה ורוממה, בש"ת מה"ו יעקב איסקאליסקי שלי"א, יחי שלום בחילו נר עליו בחלו. זה כאשר באתי לבית אאמו"ר הגאון שליט"א, ומצאתי בין חמון מכתבים איוחו פונטרסים מספרו חיקר, תרי"ג מצות, אשר כת"ר שלה לאאמו"ר וחם לא מצאו כבר אותו בביתו, אשר במה נודע כבר זאת לכת"ר, ומדי עיינתי בו ראיתי כי ממש הפליא לעשות בדברי יעקב, והוא ספור חרכה, ובמה גדול כחו וחילו לאוריתא, גולל אכן ודולה ומשקה מכאן מים חיים ועיניו משומטות בכל, יברכתו ר' כי יכרד על חסונמר ויפוצו מעינותיו הוצת ויגוב בשיבה טובה, אביה"ר.

ישראל נתן בן הגאון המובהק רמ"ד פלאצקי, מאוסטראו, חחום"ס קלישצק, פוילען.

הרבה הסכמות מגאונים מפורסמים נתקבלו אחרי אשר ספרי כבר היה כולו מסודר ומכן לדפוס, ולצערי אי-אפשר היה לחדפסם. דבריהם והערותיהם ומה שיש להשיב עליהם יודפס בעזה"י"ת בחלק הבא. ת ס ת ב ר.

לזכרון עולם

אלה אשר הציבו יד ושם בחייהם בספרי, לזכרון נשמות אבותיהם
וקרוביהם, שלא יסוף זכרם מבניהם אחריהם

אות זכרון

חנכנד ר' מרדכי פיינמאן ורעיתו
הענא.

לזכרון נשמת אבותיהם
הישיש ר' משה מוידל ב"ר מאיר חלוי
איטעלד, מעיר קאברין
שנפטר ביום כ"ב סבת, שנת תרע"ב,
ואמו שרה יאחא בת ר' אהרן שנפטר
ביום אחרון של פסח, תרע"ב.

ר' מאיר חלוי ב"ר אברהם אליהו יפה

מעיר פראוידענס.

ווגנתו מלכה רויזא בת ר' עזריאל,

ובניהם דוד, ואהרן ליפא,

ובתם ליבא לאה, יחיו.

לזכרון עולם

הנכנד ר' אריה ליב ווגנתו הצנועה ראזא למשפחת קראם.

לזכר נשמת בתם האהובה חיה מערא

וזח נוסח מצבתה:

פ"נ

האשה מרת חיה מערא בת ר' אריה ליב

נפטר ד' סבת תרע"פ

תנצב"ח.

זכרון לדורות
האיש חיקר וסוחר נכבד
ר' זלמן אהרנסאן

לזכר נשמת אבותיו

אביו

חיקר והנכבד בין אנשים
ר' אברהם אליהו ב"ר זלמן

נפטר

שנת תר"פ

ואמו

חיקרה והנכבדה
גיטא בת ר' אהרן

נפטרה

ביום תשעה עשר לחדש סיון. שנת תר"מ

תנצב"ח

זכרון לדורות
האיש חיקר וסוחר נכבד
ר' שבת סלאטקין

לזכר נשמת אבותיו

אביו

חיקר באדם ונכבד באנשים
ר' ישראל יוסף ב"ר אליעזר

נפטר

ביום עשרים וששה לחדש אלול

שנת תרע"ה

ואמו

חיקרה והצנועה
שולקא שפרינצא בת ר' יעקב

נפטרה

ביום שלשה עשר לחדש מנחם אב

תנצב"ח

לזכר עולם

את נשמת אבי מורי, איש רב חסד ואמת, עמרת ראשנו בעוה"ז
ועמרת צדיקים על ראשו בעוה"ב

מר' אייזיק-עמרם שווייף תנצב"ח

שנפטר בארץ ישראל, בנחה צדק, בערב חג השבועות, בשנת 1918

בנו המתימר בכבודו משהבן עמרם שווייף בתל אביב א"י.

מיסד חברת "תל אביב החדשה" באמעריקא 1926

לחיות לזכרון

יוסף ב"ר אברהם באסקין

לזכר נשמות

אביו ר' אברהם ב"ר אליהו באסקין.
 וא"ר' אליהו ב"ר דוד באסקין.
 וא"ר' רבקה בת ר' ניסן פינקעלשטיין
 ואחיו דוד ב"ר אברהם באסקין
 ודודו מוניה ב"ר אליהו באסקין
 ודודתו בשא בת ר' אליהו באסקין
 זכרם לא יסוף לעולם.

אות זכרון

חיקר ר' טוביא ליפמאן סיגאדאל

מנו יארק.

לזכר נשמת אביו חנכבד, ר' אייזיק פנחס
 שנפטר ביום שושן פורים שנת תרס"ח.
 יהי זכרו ברוך.

לזכרון עולם

האשה הנצא בת ר' אריה ליב

לזכר נשמת בעלה

ר' געצל הענק ב"ר אברהם פאגעל
 נפטר ביום ראשון של פסח, שנת תרפ"ו.

זכרון זאת

חיקר ר' אלימלך בארטה ורעיתו

לנשמות אבותיהם

ר' ישראל מרדכי ב"ר קלונימוס,
 נפטר ביום כ"ד שבט,
 והאשה מרים בת ר' אליעזר ליפא חכחן
 שנפטרה ביום שמחת תורה
 ר' יעקב צבי, נפטר ביום כ"א כסלו, תרס"ו
 אמה סויבה בת ר' אליעזר ליפא חכחן
 נפטרה ביום שמיני עצרת תרס"ו.

זאת זכרון

חנכבד ר' יצחק ב"ר יחיאל זינגער ורעיתו בלומע בת ר' בנימין יצחק

מעיר הייזעלפאן.

לזכר נשמות

אביו ר' יחיאל ב"ר רובער שנפטר ב' אדר שנת תרס"א.
 ולנשמת אמו פעשא בת ר' משה, נפטרה ט"ו שבט שנת תרפ"ו בעיר פאווענעז.
 ואמם תמרה בת ר' ברוך, נפטרה ביום י"ח מרחשון, שנת תרע"ט, בעיר הייזעלפאן

ואלה מוסף על הראשונים לעמוד על חרכת. להיות לחם לזכרון עולם חתומים
וחמחויקים לחוצאת ספרי חלק ראשון. מחברי בית חכמת אנשי ביאליסטאק
אשר אני שוכן בתוכם זה שמנה שנים. ישלם לחם ד' כפעלם המוב.

ר' אלימלך בארט	ר' ח' בלום	ר' עבר ריבאק
ר' אברהם ואלף	ר' ח' פיינשטיין	ר' יוסף לינן
ר' אברהם צימערמאן	ר' ח' גאלדשטיין	ר' יחיאל גאלדשטיין
ר' אברהם וויינטרויב	ר' ח' אטלעס	ר' יוסף ראזען
ר' א שטיינהארץ	ר' חערמאן אנוסט	ר' יעקב נארעווסקי
ר' אברהם ריבאק	ר' ח' אייוזקס	ר' י' פונא
ר' אלטר יאנאווסקי	ר' ח' מינעס	ר' י' ליבערמאן
ר' אברהם גאלרבער	ר' ח' ליוואי	ר' יעקב קאפלאן
ר' אברהם פינקעלשטיין	ר' ח' גארליק	ר' י' אלבער
ר' אהרן ביאירסקי	מר. חינערפעלד	ר' יצחק בלומענטאל
ר' אלטר פארמאן		ר' יעקב באבער
ר' אהרן פיינשטיין	ר' זאב וואלף וואלקענבערג	ר' יעקב אטלעס
	ר' זאב וואלף קאחן	ר' ישראל אלבערט
ר' מרדכי וואשליקאווסקי	ר' זרח עפשטיין	ר' ישראל אנורטין
	ר' זכריה טובקעס	ר' ליב אלבערט
	ר' זאב אלבערט	ר' ירחמיאל ארלער
	ר' זכריה פרידמאן	ר' יצחק אלבערט
	ר' חיים קאפלאן	ר' יעקב קאחן
	ר' חיים ניטעס	ר' י' לענען
	ר' ח' פערמאן	ר' יעקב בלומענטאל
	ר' ח' הענדלער	ר' ישראל ליוואי
	ר' ח' פריינק	ר' י' גארליק
	ר' חיים אנוסטאווסקי	ר' י' הירשפיעלד
	ר' טוביה מינאדעל	ר' יעקב זאקס
	ר' יצחק בערנשטיין	ר' י' גאלרמאן
	ר' יעקב בלומענטאל	ר' יוסף גאלרבערג
	ר' ישראל צימערמאן	ר' יצחק פריערמאן
	ר' י' שעסטאק	ר' יוסף קאחן
	ר' יצחק וואלף	ר' יוסף אלבערט
	ר' יוסף זאקס	ר' ישראל בינאוויץ
	ר' איסר סנדלער	ר' יוסף בערמאן
	ר' ליב שניידער	ר' ישראל באיאס
	ר' אפרים סלאטניק	ר' ל' ראזענבערג
	ר' יעקב שווארסצבערג	ר' ל' סאפירשטיין
	ר' יעקב ריבאק	ר' ל' גינזבורג
ר' דובער חריין		
ר' רוד אייוזקס		
ר' דובער שווארץ		
ר' רוד גאלדשטיין		
ר' ר' באיאירסקי		
ר' רוד טשיזעווסקי		
ר' ר' שטערן		
מר. דלונאן		

זכרון עולם

ר' פ' האלפער
 ר' פ' פידלער
 ר' סענדער סאלאמון
 ר' ק' ראזענבערג
 האשה מרת קרינסקי
 מרת יאנקעלאווין
 האשה מרת קאחן
 ר' ק' וויינשטיין
 האשה ר' קאחן
 ר' שמחה קאפלסון
 ר' ש' גאלדשטיין
 ר' ש' גינזבורג
 ר' ש' גראסמאן
 ר' ש' גאלדשטיין
 ר' שמואל רינעס
 ר' שמואל ריקשטיין
 קאנגרעסמאן
 ר' ש' גאלדשטיין
 ר' ש' עפשטיין
 ר' שלמה קאחן
 ר' ש' שוחער
 ר' ש' ראזענטאל
 ר' ש' פערלאווין
 ר' ש' לייבאוויץ
 ר' ש' קאחן
 ר' ש' מאסעל
 ר' טוביא ב"ר אפרים בערג
 ר' מאיר מענדל שניידערמאן
 האשה איטא פערל סלאמא.

ר' מ' מאיער
 ר' משה חיים מארקס
 ר' מ' קאפלסון
 ר' משה דזינא
 ר' מאיר יהודא טיערס
 ר' מדכי בלומענמאל
 ר' מ' ברענגמאן
 ר' מ' גינזבורג
 ר' מדכי אמענשטיין
 ר' מ' קאפלסון
 ר' מ' ליפשיץ
 ר' מ' קרשין
 ר' מ' קאמץ
 ר' מ' הילער
 ר' מ' פיינבערג
 ר' משה פינקעלשטיין
 ר' מ' גרינשטיין
 ר' משה חיים גאלדשטיין
 ר' מ' פידלער
 ר' מאיר קאחן
 ר' מ' קאחן
 ר' מאיר קאחן
 ר' מענדעל באיאורסקי
 ר' נ' פערעלשטיין
 ר' נ' גראסמאן
 ר' נ' סלאטניק
 ר' נ' עכראן
 ר' נ' קאחן
 ר' נ' באבער
 ר' פ' לינן

ר' מרדכי יוסף
 ר' ל' גרינבערג
 ר' ל' גרינשטיין
 ר' ל' דיקשטיין
 ר' ל' דיווויס
 ר' ל' קאחן
 ר' ל' ברענער
 ר' ל' בינאוויץ
 ר' ל' האזאן
 ר' ל' משיסענסקי
 ר' ל' זורא
 ר' ל' צאדיקאוו
 ר' ל' קאפלסון
 ר' ב' קרינסקי
 ר' ל' יאנאווסקי
 מר. יאנא
 מרס יאנקעלאווין
 ר' מ' שעסמאק
 ר' מ' זאחנשין
 ר' מרדכי סאלאמאן
 ר' מ' סאחן
 ר' משה ראטהבארד
 ר' מ' שמערן
 ר' מ' סמאן
 ר' מ' פעשקין
 מר. מעראוויק
 מר. מארקאוויץ
 מר. מאלאוויץ
 ר' מ' ליבערמאן
 ר' מ' ליס
 ר' משה אליה

מפתח הדרשות

דף ח	דרוש אמונת חיתוד
ח "	דרוש האמונת
יב "	דרוש לאחבת ד'
טו "	דרוש ליראת ד'
כ "	דרוש לתפילת א
כג "	דרוש לתפילת ב'
כו "	דרוש ובו תדבק א'
ל "	דרוש ובו תדבק ב'
לג "	דרוש ובו תדבק ג'
לו "	דרוש וכשמו תשבע
מא "	דרוש מדות טובות
מג "	דרוש מדות רעות
נ "	דרוש מדה טובה
נג "	דרוש מדה רעה
נו "	דרוש לקריאת שמע
סג "	דרוש לתלמוד תורה
סח "	דרוש לתפילין
עא "	דרוש לתק"ש א'
עב "	דרוש לתק"ש ב'
עב "	דרוש ליוח"כ א'
עג "	דרוש ליוח"כ ב'
עד "	דרוש ליוח"כ ג'
עה "	חספד א'
עז "	חספד ב'
עז "	חספד ג'
עה "	חספד ד'
עט "	לחזק"נ שמ"ע א'
פ "	לחזק"נ שמ"ע ב' ג' ד'
פא "	לחזק"נ פסח א'—ב'
פב "	לחזק"נ שבועות א'—ב'
פג "	לחזק"נ יום הכפורים
פד—פח "	להקמת מצבת א' ב' ג' ד'